AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

ODDELENIE VEDY A VEDECKÝCH PROJEKTOV

VEDECKÁ KONFERENCIA DOKTORANDOV NA AKADÉMII POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

2. ročník

Zborník príspevkov z 2. ročníka Vedeckej konferencie doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave

konaná

pod záštitou prorektora pre vedu a zahraničné vzťahy

prof. JUDr. Mojmíra Mamojku, PhD.

dňa 07. novembra 2018

Vedecký výbor konferencie:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

prof. JUDr. Mojmír Mamojka, PhD.

doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc.

Organizačný výbor:

doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc.

Mgr. Lucia Siváčková, LL.M.

kpt. Mgr. et Bc. Lucia Čajkovičová, PhD.

Ing. Eva Kunovská

Helena Vajglová

JUDr. Patrícia Krásná, LL.M.

Mgr. Daniela Drndová

PaedDr. Mgr. Katarína Kezman

Mgr. Veronika Hegedűšová

npor. Mgr. Ľuboš Cehlárik

npor. Ing. Matej Barta

JUDr. Lucia Danišovičová

Mgr. Tatiana Behrová

Recenzenti:

mjr. JUDr. Petra Andorová, PhD.

doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.

JUDr. Vladimír Baláž

plk. doc Ing. Ľubica Baričičová, PhD.

doc. JUDr. Milena Barinková, CSc.

doc. Mgr. Dr. Vladimír Blažek, CSc.

prof. PhDr. Ján Buzalka, CSc.

Mgr. Dominika Dinušová, PhD.

prof. Ing. Zdeněk Dvořák, PhD.

plk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD. LL.M.

prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc.

doc. RNDr. Ľudmila Gregušová, CSc.

mjr. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.

mjr. Mgr. JUDr. Janka Hašanová, PhD.

pplk. doc. JUDr. Monika Hullová, PhD.

mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.

Kornel Kister, CSc.

Dr. h. c. doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD.

pplk. JUDr. Magdaléna Krajníková, PhD.

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

doc. Ing. Bohuš Leitner, PhD.

prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.

pplk. doc. JUDr. Boris Löffler, PhD.

JUDr. Tatiana Máhrová, PhD.

mjr. Ing. Milan Marcinek, PhD.

plk. doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD.

mjr. JUDr. Vladislav Marko, PhD.

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

pplk. doc. RNDr. Soňa Masnicová, PhD.

npor. JUDr. Mgr. Zuzana Medelská Tkáčová, PhD.

prof. JUDr. Jozef Meteňko, PhD.

JUDr. Marek Mezei, PhD.

mjr. JUDr. Juraj Mezei, PhD.

doc. JUDr. Peter Molnár, PhD.

doc. Dr. Karol Murdza, PhD.

doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD.

pplk. Mgr. Iveta Nováková, PhD.

plk. doc. JUDr. Robert Odler, PhD.

pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.

Mgr. Marián Piváček

doc. JUDr. Margita Prokeinová, PhD.

doc. Ing. Juraj Rákoš, PhD.

prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.

mjr. Ing. Marian Suja, PhD.

prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.

mjr. doc. JUDr. Mgr. Jana Šimonová, PhD.

prof. JUDr. Marek Števček, PhD.

prof. Ing. Anton Tallo, CSc.

doc. JUDr. Marta Tóthová, PhD.

doc. PaedDr. Samuel Uhrin, CSc.

doc. Ing. Jan Váňa, CSc.

Dr. h. c. doc. JUDr. Ľuboš Wäldl, PhD.

Zborník zostavila:

Mgr. Lucia Siváčková, LL.M., Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Zborník neprešiel jazykovou korektúrou.
Za jazykovú a gramatickú stránku zodpovedajú autori príspevkov.

ISBN 978-80-8054-825-4

EAN 9788080548254

OBSAH

BAĎO, Timotej

K problematike vecnej príslušnosti policajtov pri vykonávaní obhliadky miesta činu a k účinkom deklaratórnych rozhodnutí v trestnom práve.....9

BAKOŠ, Tibor

Oprávnenie príslušníka Policajného zboru na zaistenie použitia alkoholu alebo iných látok 15

BARTA, Matej

Vybrané metódy kriminalistického skúmania bankoviek 28

BREZINA, Daniel, MASÁR, Matej

Analýza vybraných koncepcií a modelov krízového riadenia 38

CEHLÁRIK, Ľuboš

Experimentálne overenie metódy nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom.....48

DRNDOVÁ, Daniela

Komparácia postavenia zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a štátnych zamestnancov 59

ERDÉLYIOVÁ, Romana

Možnosti modelovania tepelného namáhania stavebných konštrukcií budov pri požiari 67

FERENČÍKOVÁ, Mária

Terminologické a lexikografické aspekty zostavovania terminologického slovníka 75

HEGEDÚŠOVÁ, Veronika

Identifikácia obetí trestných činov – základný predpoklad pre poskytovanie pomoci obetiam 85

HOLUBICZKÝ, Vincent

Informačné systémy a ich bezpečnosť.....93

JAKUBOVICH, Katarína

Peňažný trest v Spolkovej republike Nemecko 100

KACZOR, Silvester

Hlavná podstata modelovania v rámci bezpečnostného systému 108

KADÁČEK, Michal

Protest prokurátora a následky nevyhovenia tomuto prostriedku dozoru v oblasti verejnej správy 120

KAŠČÁK, Martin

Fenomén svedomia a jeho význam pre dodržiavania právnych a etických noriem príslušníkmi Policajného zboru 135

KIŠŠOVÁ, Michaela

Systém včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami 143

KITTEL, Ladislav

Analýza úloh obcí a legislatívy v oblasti bezpečnosti 154

KMEŤ, Roman

Informačný systém pre vyhodnocovanie úrovne kriminality vybraného regiónu.....165

KRÁSNÁ, Patrícia

Zákon o obetiach trestných činov, ako prvok posilnenia pozície obetí trestných činov 176

KULIK, Juraj

Spravodajstvo v službách verejnej správy 186

KUNDRÁT, Ivan

Pracovný čas a ochrana zdravia pri výkone brigádnickej práce študentov.....201

KURÁKOVÁ, Ivana

Právo cudzincov na rodinný život v podmienkach Slovenskej republiky 210

KUŠNÍRIKOVÁ, Miroslava

Prejednací princíp v civilnom procese 222

LUKÁČIK, Adrián

Pôsobenie systémov ochrany základných práv v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti 234

MLYNARČÍKOVÁ, Jitka

Subsidiarita trestnoprávnej represie a jej uplatnenie v oblasti daňovej kriminality.....244

POTANKOVÁ, Viera

Komparácia právneho postavenia Hlavného kontrolóra vyššieho územného celku s právnym postavením Hlavného kontrolóra obce 255

RUBISOVÁ, Ivana

Vývoj právneho postavenia dieťaťa na našom území do roku 1918.....263

RUŽBACKÁ, Magda

Zmena vo vnútornom kontrolnom systéme Policajného zboru – áno alebo nie? 272

SIVÁČKOVÁ, Lucia

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach 283

SZENDREIOVÁ, Katarína

Vybrané aspekty skrátených konaní 298

ŠAMIN, Slavomír

Aktuálne trendy v páchaní sexuálne motivovaných trestných činov so zameraním na maloleté osoby 307

ŠIMÍČKOVÁ, Jana, BUGANOVÁ, Katarína

Význam manažmentu rizika pri využívaní agilného prístupu v riadení projektov 316

ŠKRINÁR, Tomáš

Právna úprava inštitútu administratívneho vyhostenia 326

ŠTORCEL, Juraj

Princíp právnej istoty ako integrálna súčasť sporového procesu 337

VARHOĽ, Dávid, HOLUBICZKÝ, Vincent

Zavádzanie automatizovaného systému vyvodzovania objektívnej zodpovednosti v Slovenskej republike 346

ZACHAR, Štefan

Definícia hlbokého webu 354

Timotej Baďo

K problematike vecnej príslušnosti policajtov pri vykonávaní obhliadky miesta činu a k účinkom deklaratórnych rozhodnutí v trestnom práve

Anotácia: V nasledujúcom článku sa autor zoberá vecnou príslušnosťou policajtov pri vykonávaní obhliadky miesta činu a predovšetkým problematikou vydávania nadväzujúceho uznesenia o začatí trestného stíhania v prípadoch, keď úkonmi trestného konania, vykonanými po obhliadke miesta činu, vyjdú najavo nové skutočnosti odôvodňujúce stratu vecnej príslušnosti policajta, ktorý obhliadku miesta činu vykonal, resp. začal vykonávať.

Kľúčové slová: vecná príslušnosť, uznesenie o začatí trestného stíhania, obhliadka miesta činu, právne ponímanie času, právna kvalifikácia

V trestnoprávnej praxi pomerne často nastávajú situácie, kedy poverený príslušník Policajného zboru vykoná obhliadku miesta činu ku skutku, o ktorom sa dôvodne domnieva, že na konanie o ňom je z hľadiska právnej kvalifikácie skutku vecne príslušný, avšak až po vykonaní obhliadky miesta činu a realizáciou nadväzujúcich úkonov trestného konania vyjdú najavo skutočnosti odôvodňujúce stratu jeho vecnej príslušnosti. Najtypickejším trestným činom v naznačených súvislostiach je trestný čin krádeže vlámaním, pri ktorom deliacim (hraničným) kritériom medzi právnou kvalifikáciou skutku podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona a podľa § 212 ods. 1, ods. 4 písm. b) Trestného zákona je výška spôsobenej škody. Práve na uvedenom príklade bude v tomto príspevku demonštrovaná problematika vydávania nadväzujúcich uznesení o začatí trestného stíhania, ako aj rozbor postupu *lege artis*.

V prípadoch naznačených predchádzajúcim odsekom, keď po vykonaní obhliadky miesta činu a po nej nasledujúcimi úkonmi skráteného vyšetrovania (spravidla výsluch poškodeného alebo zabezpečenie listinných dôkazov k hodnote odcudzených vecí) vyvstanú nové skutočnosti odôvodňujúce stratu vecnej príslušnosti povereného príslušníka Policajného zboru, títo pri vydávaní nadväzujúceho uznesenia o začatí trestného stíhania zvyčajne postupujú tak, že trestnú vec odstúpia vyšetrovateľovi a až ten vydá uznesenie o začatí trestného stíhania pre skutok, ktorý z hľadiska právnej kvalifikácie spadá do jeho vecnej príslušnosti. **Takýto postup je v rozpore s právom.**[1]

Ab initio je potrebné konštatovať, že naznačená právna situácia, je výsledkom nedostatočnej a nejasnej legislatívy. Obhliadka miesta činu je dôkazným prostriedkom, ktorého vykonanie je ako neodkladným, tak aj neopakovateľným úkonom. Zákonodarca v ustanovení § 199 ods. 4 Trestného poriadku koncipoval, že nie je vadou takéhoto úkonu, ak ho vykoná miestne nepríslušný policajt, opomínajúc pritom možnosť jeho vykonania aj vecne nepríslušným policajtom. Aplikujúc princípy právnej logiky sa síce javí, že diferencovať (ne)príslušnosť policajta k vykonaniu neodkladných, neopakovateľných a predovšetkým zisťovacích úkonov na vecnú a miestu by bolo z pohľadu zákonodarcu nedôvodné, avšak v zmysle platného právneho stavu je pravdou presný opak.[2]

Vykonaním obhliadky miesta činu sa začína trestné stíhanie bezprostredne. V čase pred vykonaním obhliadky miesta činu policajt spravidla nie vždy dokáže identifikovať všetky

[1]Poverený príslušníci Policajného zboru v naznačenej situácii zvyknú postupovať aj odlišnými spôsobmi, ktoré sú *contra legem*. Napr. vydajú uznesenie s právnou kvalifikáciou pre zločin alebo vydajú uznesenie s právnou kvalifikáciou, ktorá síce spadá pod vecnú príslušnosť povereného príslušníka, ale opis skutku svojimi znakmi napĺňa kvalifikačné znaky zločinu.

[2] Podľa § 199 ods. 4 Tr. poriadku trestné stíhanie sa začne vykonaním zaisťovacieho úkonu, neodkladného úkonu alebo neopakovateľného úkonu aj vtedy, ak ho vykonal miestne nepríslušný policajt, ak nebolo možné dosiahnuť, aby ho vykonal príslušný policajt, a najneskôr do troch dní od jeho vykonania odovzdá vec príslušnému policajtovi spolu s uznesením o začatí trestného stíhania.

znaky skutku, a tým určiť jeho správnu právnu kvalifikáciu. Z uvedeného jednoznačne vyplýva záver, že ak v čase pred vykonaním obhliadky policajt nevie, aká je presná právna kvalifikácia skutku, *ergo* nepozná všetky pojmové znaky objektívnej stránky trestného činu a vzhľadom na doposiaľ známe skutočnosti sa dôvodne domnieva, že ide o skutok, na konanie o ktorom je vecne príslušný, obhliadku miesta činu vykonať môže, a ak neskôr vyjdú najavo nové skutočnosti determinujúce, že skutok nebol trestným činom, na ktorý bol realizujúci policajt vecne príslušný, nespôsobuje to nezákonnosť takto vykonaného procesného úkonu a ním získaného dôkazu.

Začatiu trestného stíhania vykonaním obhliadky miesta činu zodpovedá povinnosť policajta vyhotoviť následne "*ihneď*" uznesenie podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku.[3] Vydanie uznesenia o začatí trestného stíhania je *conditio sine qua non* k vykonávaniu nasledujúcich úkonov vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania; to neplatí v prípade neodkladných, neopakovateľných a zaisťovacích úkonov, kedy sa trestné stíhanie začína práve ich vykonaním. Vydanie uznesenia podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku je úkonom, ktorý musí policajt vykonať v primeranej časovej nadväznosti, nakoľko spomenuté zaisťovacie úkony, neodkladné úkony, resp. neopakovateľné úkony, sú s týmto uznesením časovo, vecne a procesne úzko prepojené. Medzi vykonaním obhliadky miesta činu a začatím trestného stíhania neexistuje, z právneho hľadiska, časový priestor na vykonanie a zabezpečenie akýchkoľvek ďalších dôkazov, a to vrátane tých, ktoré by mohli odôvodňovať zmenu právnej kvalifikácie skutku. **Aplikujúc právne ponímanie času, vykonanie obhliadky miesta činu sa s vydaním nadväzujúceho uznesenia o začatí trestného stíhania stretáva na pomyselnej časovej osi v jednom a tom istom bode.**

Ak v čase pred vykonaním obhliadky je dôvodné predpokladať, že ide o trestný čin, na ktorého skrátené vyšetrovanie je poverený príslušník vecne príslušný, obhliadku miesta činu vykoná a následne vydá uznesenie o začatí trestného stíhania s právnou kvalifikáciou, ktorá odôvodňuje, že vôbec bol z hľadiska vecnej príslušnosti oprávnený takúto obhliadku vykonať. **Dôvody, ktoré ho oprávňovali ako vecne príslušného policajta vykonať obhliadku miesta činu, musia byť tými istými dôvodmi, ktoré ho oprávňujú vydať nadväzujúce uznesenie o začatí trestného stíhania.** Prepožičiavajúc si terminológiu súkromného práva, uznesenie založené na dôvodoch podľa tretej vety ustanovenia § 199 ods. 1 Trestného poriadku má účinky výlučne **deklaratórne**, nakoľko v čase jeho vydania je trestné stíhanie už začaté vykonaním úkonu, na rozdiel od uznesenia podľa § 199 ods. 1 vety druhej Trestného poriadku, ktoré má účinky **konštitutívne**, a práve až jeho vydaním sa trestné stíhanie začína.

Uznesením o začatí trestného stíhania nemožno deklarovať iné právne a skutkové okolnosti, než aké boli v čase, kedy poverený príslušník pristúpil k vykonaniu obhliadky miesta činu!

Ako už bolo vyššie v texte vyjadrené, obhliadka miesta činu sa s uznesením podľa tretej vety ustanovenia § 199 ods. 1 Trestného poriadku stretáva na časovej osi v jednom bode. Potom platí, že nemožno z tých istých právnych a skutkových okolností vyvodiť taký právny záver, že poverený príslušník bol na vykonanie obhliadky miesta činu vecne príslušný (preto ju aj vykonal), avšak zároveň pre vydanie nadväzujúceho uznesenia vecne príslušný nie je, a preto

[3] Podľa § 199 ods. 1 Tr. poriadku ak nie je dôvod na postup podľa § 197 ods. 1 alebo ods. 2 Tr. poriadku, policajt začne trestné stíhanie bez meškania, najneskôr však do 30 dní od prijatia trestného oznámenia, ak ho treba doplniť. Trestné stíhanie sa začne vydaním uznesenia. Ak hrozí nebezpečenstvo z omeškania, začne policajt trestné stíhanie vykonaním zaisťovacieho úkonu, neopakovateľného úkonu alebo neodkladného úkonu. Po ich vykonaní vyhotoví ihneď uznesenie o začatí trestného stíhania, v ktorom uvedie, ktorým z týchto úkonov už bolo začaté trestné stíhanie. O začatí trestného stíhania policajt upovedomí oznamovateľa a poškodeného. Policajt doručí také uznesenie prokurátorovi najneskôr do 48 hodín.

považuje za dôvodné trestnú vec odstúpiť vyšetrovateľovi, aby ten ako vecne príslušný policajt vydal predmetné uznesenie.

Druhou a zároveň poslednou alternatívou, ktorá môže nastať v naznačenom prípade je, že ak policajt v čase pred vykonaním obhliadky miesta činu má k dispozícii informácie spochybňujúce, že ide o skutok, na konanie, o ktorom je vecne príslušný, obhliadku preto nevykoná, a túto musí vykonať až vecne príslušný policajt, ktorý následne vydá aj zodpovedajúce uznesenie o začatí trestného stíhania.

Vzhľadom na charakter príkladom uvádzaného trestného činu – krádeže spáchanej vlámaním, keď hraničným deliacim kritériom medzi prečinom s trestnou sadzbou do dvoch rokov a zločinom s trestnou sadzbou tri až desať rokov, je spôsobenie škody na odcudzených veciach – sa poverený príslušník môže v čase a na mieste skutku v určitých prípadoch dôvodne domnievať, že ide o prečin spadajúci do jeho vecnej príslušnosti, ak v čase pred vykonaním obhliadky nemá k dispozícii informácie, ktoré by jeho vecnú príslušnosť spochybňovali. **Ak po reálnom vykonaní obhliadky miesta činu poverený príslušník zabezpečil dôkazy preukazujúce výšku škody, ktorá odvodňuje iné právne posúdenie skutku, tieto sa vždy považujú za dôkazy z časového hľadiska získané až po začatí trestného stíhania.**

Poverený príslušník by mal pri vydávaní uznesenia o začatí trestného stíhania postupovať spôsobom, že skutok pojmovými znakmi a právnou kvalifikáciou vymedzí tak, aby zodpovedal dôvodom, pre ktoré sám seba považoval za vecne príslušného na vykonanie obhliadky miesta činu ako prvotného úkonu trestného stíhania, *in concreto* vyhodnotiť skutok ako prečin krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona, nakoľko z právneho hľadiska neexistuje pred jeho vydaním časový priestor na to, aby sa dozvedel skutočnosti odôvodňujúce zmenu právnej kvalifikácie, ktorej dôsledkom je zmena vecnej príslušnosti na vyšetrovanie trestného činu.

Z hľadiska reálneho ponímania času, poverený príslušník vykoná obhliadku miesta činu ku skutku, o ktorom sa domnieva, že je na konanie o ňom vecne príslušný. Následne zabezpečí skutočnosti preukazujúce výšku spôsobenej škody, z ktorých môže vyplývať, že skutok nemôže byť ďalej posudzovaný ako prečin krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona, ale musí byť posúdený ako zločin krádeže podľa § 212 ods. 1, ods. 4 písm. b) Trestného zákona s poukazom na § 138 písm. e) Trestného zákona, a následne pre tento **skutok** vydá (fyzicky napíše) uznesenie o začatí trestného stíhania.

Z hľadiska právneho ponímania času, poverený príslušník vykoná obhliadku miesta činu ku skutku, o ktorom sa domnieva, že je na konanie o ňom vecne príslušný. Z materiálneho hľadiska už v tomto čase existuje uznesenie podľa tretej vety ustanovenia § 199 ods. 1 Trestného poriadku, a to abstraktne, napriek tomu, že formálne ešte nebolo vydané (napísané), a až následne sa poverený príslušník dozvie o skutočnostiach odôvodňujúcich zmenu právnej kvalifikácie a vecnej príslušnosti.

Poverený príslušník musí po správnosti postupovať spôsobom naznačeným vyššie, a teda, že vydá uznesenie o začatí trestného stíhania pre prečin krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona, **pričom aj skutková veta musí z hľadiska zákonných znakov zodpovedať zvolenej právnej kvalifikácii a musí opisovať právne a skutkové podmienky k času vykonania obhliadky miesta činu!** Následne na základe získaných informácii odôvodňujúcich zmenu právnej kvalifikácie, a tým aj zmenu vecnej príslušnosti poverený príslušník odstúpi spis vecne príslušnému policajtovi (vyšetrovateľovi), ktorý je oprávnený na každý ďalší úkon trestného konania, pričom spravidla bude prvým úkonom upovedomenie poškodeného alebo oznamovateľa o zmene právnej kvalifikácie skutku.

Začatie trestného stíhania vykonaním neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu má oproti začatiu trestného stíhania uznesením podľa § 199 ods. 1 prvá veta Trestného poriadku aj svoje výhody. Pokiaľ policajt začal trestné stíhanie vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania a následne toto uznesenie bolo prokurátorom postupom

podľa § 230 ods. 2 písm. e) Trestného poriadku zrušené pre jeho nezákonnosť, nezákonným je aj každý ďalší úkon trestného konania, ktorý mal v začatom trestnom stíhaní svoj podklad. Úkonom podľa predchádzajúcej vety môže byť napríklad odňatie veci podľa § 91 Trestného poriadku, výpoveď svedka či podrobenie odňatej veci znaleckému skúmaniu. V prípade, ak bolo zrušené uznesenie, ktorým sa trestné konania začalo, ruší sa s účinkami *ex tunc* aj samotné trestné konanie, a tak sa na každý úkon vykonaný v priebehu nezákonne vedeného trestného konania hľadí ako keby nikdy neexistoval. Ak podozrenie z trestného činu naďalej pretrváva, je potrebné opätovne vydať uznesenie o začatí trestného stíhania podľa § 199 ods. 1 prvá veta Trestného poriadku – trestné stíhanie začať – a opakovať tak všetky úkony vykonané v pôvodne vedenom trestnom konaní.

Problém nastáva v prípadoch, ak takýto úkon, ktorý by bolo potrebné zopakovať je úkonom, ktorým sa zasiahlo do základných ľudských práv a slobôd obvinenej alebo podozrivej osoby, spravidla úkon, ktorým sa zabezpečila vec dôležitá pre trestné konanie. Ak raz orgán činný v trestnom konaní pre účely zabezpečenia vecí dôležitej pre trestné konanie zasiahol do základných ľudských práv a slobôd a pri tomto úkone nedodržal ustanovenia Trestného poriadku alebo medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná alebo je tento úkon nezákonný z iných dôvodov, napr. práve z dôvodu, že bol vykonaný v trestnom stíhaní, ktoré sa vedie na základe nezákonné vydaného uznesenia o začatí trestného stíhania, nie je možné tento úkon opakovať. Orgánom činným v trestnom konaní nie je možné dať neobmedzené množstvo „pokusov“, ako zabezpečiť do trestného konania vec dôležitú pre trestné konania, ak pri predchádzajúcom pokuse o zabezpečení veci postupovali *contra legem,* a tým takýto úkon zmarili. V uznesení sp. zn. 4 To/3/2016 Najvyšší súd SR k danej problematike uvádza: *„Pokiaľ bola vec v prípravnom konaní zaistená v rozpore so zákonom, potom už neprichádza do úvahy konvalidovanie tejto nezákonnosti neskorším procesne správnym postupom.“.* Zrušenie uznesenia o začatí trestného stíhania, ktoré ma konštitutívne účinky spôsobuje nezákonnosť každého úkonu trestného konania, ktorý na takto začaté trestné stíhanie nadväzoval.

Odlišná situácia nastáva, ak bolo trestné stíhanie začaté vykonaním neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu. Ak v takomto prípade prokurátor zruší deklaratórne uznesenie o začatí trestného stíhania (§ 199 ods. 1 tretia veta Trestného poriadku), neruší sa tým začatie trestného stíhania.[4] Uznesenie v tomto prípade nekonštituovalo začatie trestného stíhania, a tak jeho zrušenie prokurátorom neruší samotné začatie trestného stíhania. Právnou skutočnosťou, ktorá konštituuje začatie trestného stíhania je vykonanie neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu, a ak vykonanie tohto úkonu bolo zákonné, je zákonné aj začatie trestného stíhania bez ohľadu na nezákonnosť následne vydaného a zrušeného uznesenia o začatí trestného stíhania. Rovnako, ak je zákonné začatie trestného stíhania, je zákonný každý ďalší úkon trestného konania, ktorý má v začatom trestnom stíhaní svoj podklad; samozrejme iba za predpokladu, že ten-ktorý úkon bol vykonaný zákonne.

Ak by však prokurátor ponechal v platnosti deklaratórne uznesenie o začatí trestného stíhania, ktoré by bolo samo o sebe nezákonné, napríklad tým, že by deklarovalo, že trestné stíhanie bolo začaté pre zločin, hoci obhliadku miesta činu vykonal poverený príslušník, teda vecne nepríslušný policajt, mohlo by to spôsobiť nezákonnosť začatia trestného stíhania, nakoľko by predmetné (nezrušené) uznesenie právoplatne osvedčovalo, že úkon, ktorým sa začalo trestné stíhanie, vykonal orgán, ktorý na jeho vykonanie nemal právomoc.

[4] Trestné stíhanie v takomto prípade nie je možné zrušiť, nakoľko prokurátor je oprávnený rušiť iba nezákonné alebo neopodstatnené **rozhodnutia** policajta. Faktické vykonanie neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu nie je rozhodnutím, a tak v prípade ak bolo trestné stíhanie začaté na podklade nezákonne vykonaného úkonu, prichádza do úvahy iba zastavenie trestného stíhania v zmysle § 215 Trestného poriadku.

Obiter dictum k vyhláške Ministerstva vnútra SR č. 192/2017 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní (ďalej len „vyhláška“), ktorá nadobúda účinnosť dňom 01.08.2017, uvádzam, že táto vyvoláva krajne paradoxný právny stav. Z textácie ustanovenia § 10 ods. 10 Trestného poriadku vyplýva, že predmetná vyhláška sa môže vzťahovať iba na tých policajtov zaradených do služby poriadkovej polície, ktorí nie sú poverenými príslušníkmi; uvedené vyplýva aj z príslušnej dôvodovej správy k vyhláške.[5] Samotná vyhláška nerozlišuje policajtov podľa vecnej príslušnosti a takúto úpravu zrejme úmyselne opomína. Z ustanovenia § 3 písm. g) vyhlášky upravujúceho možnosť vykonávania obhliadky miesta činu „vyhláškovými“ policajtmi potom vyplýva taký právny záver, že okrem povereného príslušníka každý policajt zaradený do služby poriadkovej polície, hoc aj policajt z odboru hipológie, ktorý vedie služobného koňa, môže vykonať obhliadku miesta činu ku skutku, ktorý je *prima facie* zločinom a *reductio ad absurdum* napríklad aj ku skutku úkladnej vraždy. Na strane druhej poverený príslušník nemôže vykonať obhliadku miesta činu ani k trestnému činu krádeže vlámaním do vozidla, o ktorom pred vykonaním obhliadky vie, že škoda na odcudzených veciach dosahuje napríklad sumu 270 Eur...[6]

Záver

In fine nastolený právny problém pre svoje pochopenie a riešenie vyžaduje istú mieru abstraktnosti, ktorú je potrebné aplikovať vzhľadom na nedostatočnú a zmätočnú legislatívu na neho dopadajúcu. Za najvypuklejší problém považujem skutočnosť, že Trestný poriadok opomína možnosť vykonania neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu vecne neprísluš̌ným policajtom. Takáto absencia výnimky z pravidla potom spôsobuje absurdný prístup k chápaniu práva, naznačený v poslednom odseku. Ďalej tiež považujem za „nedomyslené“ ustanovenie § 199 ods. 1 štvrtá veta Trestného poriadku, ktoré kladie požiadavku, aby v prípade, ak sa trestné stíhanie začalo vykonaním neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu bolo nadväzujúce deklaratórne uznesenie o začatí trestného stíhania vydané „ihneď“. V čase po vykonaní spomenutých úkonov, napríklad po vykonaní obhliadky miesta činu, vo väčšine prípadov policajt nevie určiť základné parametre skutku. Uznesenie podľa § 199 ods. 1 tretia veta Trestného poriadku by potom obsahovalo množstvo vymyslených konštrukcií. Policajt v čase po vykonaní obhliadky miesta činu ani nemusí napríklad vedieť, kto je poškodenou osobou pri danom trestnom čine. Z uvedeného dôvodu policajti nevydávajú naposledy spomenuté uznesenie ihneď, ale spravidla až po tom, čo si zabezpečia dostatok informácii, aby mohli formulovať skutok, a to napríklad prostredníctvom výsluchu poškodeného alebo zabezpečením listinných podkladov. Dôležité pri tomto postupe je však, aby policajt dodržal pravidlo, že pri vydávaní uznesenia podľa § 199 ods. 1 tretia veta Trestného poriadku je do neho možné inkorporovať iba znaky toho trestného činu, pre ktorý vykonaním neodkladného, neopakovateľného alebo zaisťovacieho úkonu začal trestné stíhanie. Ak policajt do uznesenia inkorporuje skutočnosti, ktoré sa dozvedel až následnými úkonmi, vykonanými pred vydaním deklaratórneho uznesenia o začatí trestného

[5] Podľa § 10 ods. 10 Tr. poriadku Policajtom sa na účely tohto zákona rozumie aj príslušník Policajného zboru, ktorý nie je vyšetrovateľom Policajného zboru alebo povereným príslušníkom Policajného zboru uvedeným v odseku 8 písm. a) a c) v rozsahu určenom všeobecne záväzným právnym predpisom, ktorý vydá Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na vykonávanie rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo v skrátenom vyšetrovaní.

[6] Podľa § 3 písm. g) Vyhlášky Ministerstva vnútra SR č. 192/2017 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní policajt je oprávnený vykonať obhliadku podľa § 154 ods. 1 Trestného poriadku.

stíhania, nespôsobuje to nezákonnosť predmetného uznesenia, ak to, čo je takto inkorporované (konkrétna gramatická formulácia) nie je zákonným znakom trestného činu.

Keywords: Police affiliation, an order to initiate criminal prosecution, crime scene inspection, legal consideration of time, legal qualification

Summary

In this article the author deals with police affiliation when performing a crime scene inspection and especially deals with issuing of subsequent order to initiate criminal prosecution, in cases where procedures of the criminal proceedings, carried out after the inspection of the crime scene, reveals the facts justifying the loss of affiliation of the policeman, who performed the inspection of the crime scene.

JUDr. Ing. Timotej Baďo
prokurátor Okresnej prokuratúry v Skalici
externý doktorand Právnickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave
e-mail: timotej.bado@genpro.gov.sk

Recenzenti:

JUDr. Vladimír Baláž; JUDr. Marek Mezei

Tibor Bakoš

Oprávnenie príslušníka Policajného zboru na zistenie požitia alkoholu alebo iných látok

Anotácia: Príspevok sa zaoberá oprávnením príslušníka Policajného zboru na zistenie požitia alkoholu alebo iných látok. V úvode sa uvádzajú základné informácie súvisiace s požívaním alkoholických nápojov. V ďalšej časti sa analyzuje rozsah oprávnení súvisiacich so zisťovaním alkoholu alebo iných návykových látok. Uvádzajú sa právne súvislosti a poukazuje sa na rôzne protirečenia. V závere autor navrhuje riešenie doplnením konkrétneho ustanovenia do zákona o Policajnom zbore.

Kľúčové slová: alkoholické nápoje, alkohol, psychoaktívne látky, zákon o Policajnom zbore, oprávnenia príslušníka Policajného zboru, omamné látky, psychotropné látky.

Úvod do problematiky

Alkoholické nápoje sú bežnou súčasťou života našej spoločnosti. Postoj k požívaniu alkoholických nápojov je na Slovensku permisívny a integrovaný, čo sa prejavuje v tolerantnom prístupe k jeho požívaniu. Pitie alkoholických nápojov je tolerované najmä v spojitosti s rôznymi spoločenskými udalosťami. Možno konštatovať, že pitie alkoholických nápojov je na Slovensku spoločenský úzus. Ročná spotreba čistého alkoholu na jedného obyvateľa je 8 litrov, čím sa umiestňujeme na popredných miestach v rámci Európy, ako aj v rámci sveta. Štatistický úrad Slovenskej republiky uvádza, že priemerná spotreba je približne 100 litrov alkoholických nápojov.[1]) Zákon považuje za alkoholický nápoj liehoviny, destiláty, víno, pivo a iné nápoje, ktoré obsahujú viac ako 0,75 objemového percenta alkoholu.[2]) Alkohol je triviálny názov pre chemickú látku etylalkohol.

Negatívne dôsledky požívania alkoholických nápojov

Nadmerné požívanie alkoholických nápojov je jedným z najzávažnejších negatívnych spoločenských javov. Alkohol poškodzuje psychické a fyzické zdravie jednotlivca a spája sa s kriminalitou, ako aj inými sociálno-patologickými javmi. Vzhľadom na to je predmetom záujmu viacerých vedných oblastí. Predovšetkým je to toxikológia a medicína a to hlavne psychiatria. Z hľadiska policajných činností je to kriminológia, kriminalistika, forenzná psychológia, trestné právo a bezpečnostno-správne právo.

Z pohľadu prepojenia policajnej teórie a praxe je potrebné, aby sa s týmito rôznymi aspektmi alkoholizmu a ako aj iných toxikománii oboznamovali poslucháči policajných škôl a opakovane aj príslušníci Policajného zboru (ďalej len „policajt“) počas trvania služobného pomeru.

Napríklad kriminalistická chémia skúma prítomnosť psychoaktívnych látok a jedov v biologických materiáloch, napríklad v krvi, moči a slinách pomocou toxikologickej analýzy. Najznámejšia metóda skúmania je chromatografická analýza, ktorej je založená na princípe rozdelenia zmesi látok podľa veľkosti molekúl, podľa ich afinity k zakotvenej báze, na základe polarity a ďalších určených vlastností. Poznáme papierovú, tenkovrstevnú, kvapalinovú a plynovú chromatografiu.

Alkohol má anxiologické účinky, odplavuje pocit úzkosti, dodáva odvahu a zbavuje človeka zábran. V štruktúre osobnosti sú vlastnosti a túžby, ktoré sa prejavujú navonok, ale aj skryté pohnútky cenzurované sociálnymi zábranami. Vplyvom alkoholu dôjde k zhoršeniu kontroly pudovej sféry, predisponované osoby reagujú agresívne. Takéto správanie malo svoje

[1] Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. [cit. 07. novembra 2018]. Dostupné na: https://slovak.statistics.sk/

[2] § 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb.

opodstatnenie v predchádzajúcich evolučných štádiách pri ochrane teritória a zachovaní druhu. V procese evolúcie boli tieto pudy prekryté novými mechanizmami ich regulácie a nahradil ich verbálny prejav. Alkohol tieto novšie štruktúry potláča a dáva priestor starším štruktúram, čo sa prejavuje častejším výskytom násilnej a sexuálne trestnej činnosti. Podiel trestných činov spáchaných pod vplyvom alkoholu sa u nás pohybuje na úrovni 1/3. Osobitnú kategóriu tvoria trestný činy ohrozovania pod vplyvom návykovej látky. Podobne sa prejavuje aj dlhodobý abúzus alkoholických nápojov po rozvinutí závislosti.

Alkohol patrí medzi psychoaktívne látky. Psychoaktívna látka je medicínsky termín, ktorý používa Svetová zdravotnícka organizácia pre skupinu látok, ktoré sú potenciálne návykové a menia psychický stav človeka. Patria sem látky bez ohľadu na ich pôvod, výrobu, distribúciu alebo toho, či je ich držba zákonná alebo protizákonná. Termín sa využíva aj v 10. revidovanej Medzinárodnej klasifikácii duševných chorôb (MKCH-10). Časť porúch spojených s užívaním týchto látok je zaradená pod kódmi F10 až F19. V staršej nomenklatúre sa používalo označenia droga.

Z hľadiska oprávnenosti užívania psychoaktívnej látky rozlišujeme v medicínsko-právnej rovine tri rôzne úrovne kontaktu človeka s takouto látkou.

Usus je užívanie psychoaktívnych látok v súlade s oprávnenými záujmami a potrebami jedinca a spoločnosti, je to primerané dávkovanie podľa aktuálnych poznatkov lekárskej vedy.

Misusus je užívanie psychoaktívnych látok spôsobom, ktorý nie je v súlade s pohľadom medicíny, používanie je neprimerané v prekračovaní dávok alebo sa psychoaktívne látky nevhodne kombinujú.

Abusus je zneužívanie psychoaktívnych látok nadmerným užívaním v takej miere, že u osôb mladistvých je ohrozené dospievanie a u dospelých osôb dochádza k nepriaznivému vývoju psychickej a fyzickej výkonnosti, ako aj manifestácii ďalších negatívnych javov.[3])

Závislosť na psychaktívnych látkach sa označuje pojmom toxikománia, ktorý nahradil starší pojem narkománia. Pre toxikomániu sú charakteristické určité znaky. Na prvom mieste je psychická (psychologická) závislosť, nasleduje fyzická (somatická) závislosť. Na treťom mieste je znížená schopnosť organizmu vzdorovať účinkom psychoaktívnej látky. Na štvrtom mieste je to naliehavá potreba obstarať si psychoaktívnu látku bez ohľadu na prostriedky alebo dôsledky spojené z jej obstaraním.[4])

Alkohol degraduje osobnosť, zhoršuje kognitívne schopnosti, ktorými sú pamäť, pozornosť a myslenie a spôsobuje emocionálnu labilitu. Výrazný je aj defekt v oblasti vyšších citov, najmä sociálnych, etických a pozorujeme aj ľahostajnosť voči iným ľuďom.[5]) Alkoholici sa dožívajú priemerne nižšieho veku ako ostatná populácia. Majú až o 94 % vyššiu invaliditu. Samovraždy sú u nich 15 až 25 krát častejšie. Alkoholizmus jedného z partnerov je na príčine až 30 % rozvodov.[6])

Alkoholickým opojením sú psychické zmeny v akútnej intoxikácii alkoholom. Na stupeň opitosti má vplyv koncentrácia alkoholu v nápoji, jeho požité množstvo, čas počas ktorého bol alkohol požitý a momentálna dispozícia konzumenta. Osoby majú rôznu mieru tolerancie na alkohol. Môže sa vyskytnúť aj momentálna intolerancia spôsobená vyčerpanosťou, nedostatkom spánku alebo telesným ochorením.

Rezorpcia (vstrebávanie) alkoholu prebieha najrýchlejšie pri nápojoch so strednou koncentráciou alkoholu. Pri konzumácii nalačno je to 40 až 80 minút, po jedle 60 až 120 minút. Eliminácia (odbúravanie) prebieha tempom asi 0,10 až 0,13 ‰ za hodinu.[7])

[3] ŠIMOVČEK, I. a kol., 2011. *Kriminalistika.* s. 183.
[4] DIANIŠKA, G a kol., 2011. *Kriminológia.* s. 226.
[5] HOLCR, K. a kol., 2008. *Kriminológia.* s. 96.
[6] KUNDA, S. a kol., 1988. *Klinika alkoholizmu.* s. 248.
[7] SKALA, J a kol., 1987. *Závislost na alkoholu a jiných drogách.* s. 206.

Objektívne zistenie koncentrácie alkoholu sa realizuje viacerými metódami, napríklad dychovou skúškou, krvnou Widmarkovou skúškou alebo plynovou chromatografiou. Každá metóda má svoje prednosti aj obmedzenia.[8])

Protokol z vyšetrenia je potrebné doplniť o objektívne pozorované správanie sa vyšetrovaného, napríklad artikulácia reči, lokomócia, jemná pohybová koordinácia, pretože existuje vzťah, ktorý nie je lineárny medzi koncentráciou alkoholu v krvi a psychickými zmenami.

Viacerí autori sa zhodujú, že do 0,5 ‰ sa neprejavujú žiadne psychické zmeny. Ľahký stupeň sa prejavuje pri koncentrácii nad 0,5 ‰ do 1,5 ‰. Horná hranica stredného opojenie je 2,0 ‰ alebo 2,5 ‰. Nad touto hranicou je už ťažký stupeň opojenia, opitosti. U niektorých jedincov je tolerancia natoľko zvýšená, že bolo u nich namerané 5 ‰ až 6 ‰.

Z hľadiska forenzného je významnejšia forma opitosti. Rozlišujeme jednoduchú opitosť, komplikovanú opitosť a patickú ebrietu. Vedieť rozpoznať jednotlivé formy a prejavy opitosti pomôže policajtom produkovať situáciu požadovaným smerom. Umožní predvídať reakcie osoby. Je to prvotná detekcia požitia alkoholu, ktorá zároveň jednoznačne legitimizuje použitie príslušného oprávnenia. Využitie je aj pri objasňovaní kriminalisticky relevantnej udalosti. Analogické platí aj pre iné psychoaktívne látky.

Jednoduchá opitosť má obvykle dve fázy. V priebehu excitačnej fázy dochádza k utlmeniu kôrových zábran, čo sa prejavuje eufóriou, hypomanickou alebo zvýšene dráždivou náladou, zvýšením sexuálnej apetencie, oslabením vizuálno-motorickej koordinácie, poruchou vnímania a pozornosti. Narastá sebavedomie, odvaha a nekritickosť. Nasleduje útlmová fáza, zvyšuje sa únava, utlmuje sa psychomotorika, klesá nálada smerom k apatii, hypoakivite častý je spontánny prechod k spánku. Jednoduchá opitosť môže byť vo všetkých vyššie uvedených stupňoch opitosti. Pri ťažkej otrave alkoholom môže dôjsť k ochrnutiu dýchacieho svalstva, zastaveniu dýchania a uduseniu alebo uduseniu zvratkami v komatóznom stave.

Komplikovaná opitosť je charakteristická kvantitatívnymi zmenami osobnosti, zvýraznením, patologickým vystupňovaním dispozícií a čŕt osobnosti. Sprevádza ju zastreté vedomie s občasnými jasnými chvíľami, zvýšená afektívna dráždivosť a silné afekty na nepodstatné podnety. Motivácia konania je síce zrejmá, ale reakcia je neadekvátna. Má dve časté formy, zlostnú agresívnu a suicidálno-depresívnu. Komplikovaná opitosť je zapríčinená precitlivenosťou alebo mentálnou intoleranciou v stave vyčerpania, môže sa prejaviť po požití liekov alebo iných psychotropných látok.

Patologická opitosť (patologická intoxikácia alkoholom F 10.07) alebo aj apatická ebrieta je krátkodobá psychóza. Má podobu mrákotného stavu „obnubilácie“. Správanie postihnutého nebýva nápadné. Typické je požitie malého množstva alkoholu, je to veľmi zriedkavý jav. Typické je nemotivované, často agresívne správanie s amnéziou na obdobie poruchy. K vedľajším príznakom patria automatizmy, stuhnutosť, mlčanlivosť pri aktivite, nápadná bdelosť, neprítomný výraz (hypomímia), následná vyčerpanosť a spánok.

Výskyt „okna“ (palimpsetu), ktorý často uvádzajú podozrivé osoby, neznamená automaticky komplikovanú alebo patologickú opitosť. Okno sa môže objaviť už v strednom stupni opitosti. Je potrebné brať do úvahy simuláciu, obranný mechanizmus (popretie, vytesnenie), stupeň a formu opitosti v čase činu, možnosti iných porúch (organické poškodenie mozgu, psychóza).[9])

[8] MEGO, M., 1991. *Určovanie hladiny alkoholu v krvi podľa vydychovaného vzduchu a jeho dôkazový význam.* In: Protialkoholický obzor, s. 177-182.

[9] HERETIK, A., 2004. *Forenzná psychológia.* s. 196.

Zisťovanie požitia alkoholických nápojov pri plnení úloh Policajného zboru

Zistenie požitia alkoholu alebo inej návykovej látok je dôležité na zabezpečenie plnenia viacerých úloh Policajného zboru, ktoré sú uvedené v zákone o Policajnom zbore, napríklad pri:

a) spolupôsobení pri ochrane základných práv a slobôd, najmä pri ochrane života, zdravia, osobnej slobody a bezpečnosti osôb a pri ochrane majetku,
b) odhaľovaní trestných činov a zisťovaní ich páchateľov,
c) spolupôsobení pri zabezpečovaní verejného poriadku,
d) dohľade na bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky a spolupôsobení pri jej riadení,
e) oznamovaní obci porušenie zákazu požitia alkoholických nápojov alebo inej návykovej látky osobou maloletou do 15 rokov alebo mladistvou do 18 rokov,
f) dohľade na bezpečnosť a plynulosť železničnej dopravy v obvode železničných dráh.

Policajný zbor tiež plní úlohy štátnej správy a iné úlohy, ak tak ustanovujú osobitné predpisy.

V rozsahu svojej pôsobnosti Policajný zbor plní tieto úlohy aj na úseku prevencie. Teda nie len vtedy, keď je dôvodné podozrenie zo spáchania protiprávneho konania, ale aj profylaktickým pôsobením, policajt vplýva na potenciálnych narušiteľov takým spôsobom, aby ich odradil od páchania protiprávneho alebo protispoločenského konania. V takejto aktivite je skutočný význam preventívneho pôsobenia Policajného zboru. Je to jednota represie a prevencie, čo pôsobí výchovne na páchateľa ako aj na ostatnú verejnosť. Tým, že predídeme ohrozeniu alebo poškodeniu chráneného záujmu, najúčinnejšie chránime spoločenské hodnoty. Nie sme teda krok pozadu za páchateľom, ktorého konanie objasňujeme, ale mu aktívne predchádzame.

Vzhľadom na efektívne využitie síl a prostriedkov, ktoré sú limitované, je zrejmé, že policajti nebudú „len tak z pasie obťažovať slušných občanov“, ale zamerajú sa hlavne na miesta, kde je možné predpokladať porušenie právnych predpisov v spojitosti s konzumáciou alkoholických nápojov, ako aj na osoby, ktoré sú rizikovejšie z pohľadu stať sa páchateľom, ale aj obeťou v súvislosti s požitím alkoholických nápojov. Takýmito miestami sú nielen miesta, kde sa konajú spoločenské podujatia alebo stretávajú ľudia najmä mládež, cestné komunikácie, ale aj lesné alebo poľné cesty, zjazdovky, vodné plochy, vzdušný priestor. Osobou môžu byť nielen účastník cestnej premávky, ale nimi môže byť aj on-line korčuliar alebo cyklista, lyžiar, snoubordista, paraglajdista, jazdec na vodnom skútri alebo osoba obsluhujúca iné plavidlo, osoba riadiaca dron alebo iný lietajúci prostriedok, osoby na strelnici, osoba obsluhujúca kolotoč alebo inú atrakciu pre deti.

Ako sme vyššie uviedli požitie alkoholického nápoja alebo inej návykovej látky, môže byť spúšťačom protiprávneho konania, jeho sprievodným javom alebo samotným protiprávnym konaním. Z tohto dôvodu je možnosť detekcie uvedených látok podstatným oprávnením príslušníka Policajného zboru, ktorým je možné predchádzať ohrozeniu chráneného záujmu.

Žiaľ v zákone o Policajnom zbore neexistuje takéto univerzálne oprávnenie, ktoré by umožňovalo policajtovi takéto zisťovanie. V súčasnosti je právna úprava len parciálna, pokrývajúca požiadavku len v niektorých jednotlivých oblastiach pôsobnosti Policajného zboru.

Zákon o Policajnom zbore obsahuje jedno všeobecné oprávnenie, ktoré znie síce v deklaratórnej rovine, ale z hľadiska legislatívy je potrebné vnímať jeho konštitutívny význam a to, že pri plnení úloh Policajný zbor používa technické prostriedky, dopravné prostriedky, vrátane leteckých dopravných prostriedkov.

Takto všeobecne formulované oprávnenie je postačujúce, ak sa nezasahuje bezprostredne do práv a slobôd osoby. Mohli by sme ho považovať za dostačujúce aj v prípade

použitia dychového meracieho prístroja, ktoré je meracím zariadením neinvázneho charakteru podobne, ako váha alebo meracie pásmo alebo orientačné testery na inú návykovú látku.

Zákon o Policajnom zbore obsahuje ďalej len ustanovenie § 32, podľa ktorého je policajt pri objasňovaní priestupkov v osobitných prípadoch[10]) oprávnený vyžadovať lekárske vyšetrenie na zistenie požitého množstva alkoholu alebo inej užitej návykovej látky. V dôvodovej správe k bodu č. 34 zákona č. 490/2001 Z. z. sa neuvádzajú žiadne bližšie informácie, ktoré by pomohli pri výklade uvedeného ustanovenia, v skratke sa tam uvádza, že sa odstraňuje rozporná a duplicitná právna úprava pri vyžadovaní odpisu registra trestov a odborných vyjadrení od príslušných orgánov pri objasňovaní priestupkov.

V zákone o Policii Českej republiky je riešenie obdobné, nakoľko sa vychádza z predchádzajúcej spoločnej právnej úpravy ako aj podobnosti právnych poriadkov. Rozdiel je v tom, že v Čechách sa toto ustanovenie v zásade doplnilo, ale nič sa nevypúšťalo.[11]) Ustanovenie tiež nie je priamo previazané na zákon, ktorý by bol obdobou nášho zákona č. 219/1996 Z. z.

Zároveň § 32 zákona o Policajnom zbore upravuje možnosť osoby podozrivej zo spáchania priestupku požiadať o odber krvi a povinnosť tento odber na jej žiadosť vykonať.

Toto oprávnenie by sa malo vzťahovať aj na trestný čin. Podobné skutky môžu byť posudzované rôzne. Či je skutok trestný čin alebo priestupok záleží na naplnení niektorých znakov, napríklad aj na množstve zisteného alkoholu. Obdobné oprávnenie je potrebné prijať aj v prípade iných správnych deliktov.

Zisťovanie požitia alkoholických nápojov pri výkone štátneho dozoru a kontroly

Objasňovanie správnych deliktov súvisí s výkonom štátneho dozoru alebo štátnej kontroly. Policajný zbor vykonáva štátny dozor a kontrolu, napríklad na úseku súkromnej bezpečnosti.[12])

Pri výkone štátneho dozoru je policajt oprávnený zisťovať, či zamestnanec pri plnení úloh nie je pod vplyvom alkoholických nápojov alebo iných návykových látok. Zamestnanec je povinný podrobiť sa tomuto zisteniu. Zákon nehovorí, akým spôsobom sa takéto zisťovanie realizuje. Policajt je oprávnený zadržať osobe poverenej výkonom fyzickej ochrany, pátrania, odbornej prípravy a poradenstva preukaz, ak táto osoba nemôže riadne plniť úlohy preto, lebo je pod vplyvom alkoholických nápojov alebo iných návykových látok. Formuláciu „*ak táto osoba nemôže riadne plniť úlohy preto,*“ považujeme za nadbytočnú, ktorá môže zbytočne komplikovať realizáciu príslušného oprávnenia. Ako je vyššie uvedené, tolerancia na alkohol je u rôznych osôb rôzna a rôzna je aj v prípade jednej osoby v závislosti od aktuálnej dispozície. Otázna je rôznorodosť úloh, iná situácia je pri prevoze peňazí a iná pri výkone odbornej prípravy pri prednáške.

Zákon ďalej uvádza, že policajt je oprávnený zadržať osobe uvedenej v § 11 ods. 1 až 3 (osobe, ktorej bola udelená licencia, prokuristovo, vedúcemu organizačnej zložky podniku, vedúcemu podniku zahraničnej osoby, splnomocnencovi prevádzkovateľa, zodpovednému zástupcovi, ktorým môže byť aj manžel alebo manželka prevádzkovateľa), osobe uvedenej v § 12 ods. 1 písm. a) (fyzickej osobe, ktorá je štatutárom právnickej osoby, ktorej bola udelená licencia) a ods. 2 a 3 (prokuristovi, vedúcemu organizačnej zložky podniku, vedúcemu podniku zahraničnej osoby, splnomocnencovi prevádzkovateľa, zodpovednému zástupcovi, ktorým môže byť aj manžel alebo manželka prevádzkovateľa) preukaz, ak táto osoba nemôže riadne plniť úlohy preto, lebo je pod vplyvom alkoholických nápojov alebo iných návykových látok.

[10] § 4 a 5 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z. z..

[11] § 67 zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů.

[12] Zákon č. 473/2005 Z. z. Zákon o poskytovaní služieb v oblasti súkromnej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o súkromnej bezpečnosti) v znení neskorších predpisov.

Nakoľko je zrejmé, že väčšina uvedených osôb nie sú zamestnancami súkromnej bezpečnostnej služby, nie je jasné aké oprávnenie príslušníka Policajného zboru na zistenie požitia alkoholu je možné v ich prípade aplikovať. V prípade všeobecnej formulácie oprávnenie „pri plnení úloh“ vloženého do zákona o Policajnom zbore bude možné takéto oprávnenie voči týmto osobám použiť.

Ďalším príkladom je zákon, ktorý ma zabezpečiť verejný poriadok na športových podujatiach.[13]) Obec je povinná vydať zákaz predaja, podávania alebo požívania alkoholických nápojov na podujatí, ak o to požiada organizátor podujatia alebo Policajný zbor. Povinnosťou organizátora podujatia je zabezpečiť dodržiavanie zákazu predaja, podávania alebo požívania alkoholických nápojov. Ak nesplní túto povinnosť dopúšťa sa organizátor podujatia správneho deliktu Za tento správny delikt možno uložiť pokutu do 2 000 eur, ak bol tento správny delikt spáchaný na podujatí s osobitným režimom, možno uložiť pokutu do 4 000 eur, na rizikovom podujatí do 50 000 eur. Pri takýchto sankciách nie je možné akceptovať akékoľvek spochybňovanie zákonnosti postupu policajtov.

Oprávnenie je potrebné rozšíriť výslovnou formuláciou alebo elastickým ustanovením aj na prípady správnych deliktov. Na tomto mieste je potrebne skonštatovať, že uvedené sa týka väčšiny opravení policajta. Oprávnenia sa realizovali hlavne pre prípady objasňovania priestupkov a trestných činov fyzických osôb. Pôsobnosť Policajného zboru na úseku administratívno-sankčného konania nebola v predchádzajúcej ére rozšíreného socialistického vlastníctva výrobných prostriedkov potrebná, uplatňovali sa iné kontrolné mechanizmy. Spoločenská zmena vlastníctva výrobných prostriedkov nebola legislatívne dostatočne pokrytá. Dnes väčšinu činností realizujú právnické osoby, vo veľkej väčšine už nie sú vo vlastníctve štátu. Vytvoril sa nový zákon o trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý je „mačko-psom“.[14]) V rámci vyvodzovania zodpovednosti považujem za efektívnejšie vyvodzovanie administratívno-právnej deliktuálnej zodpovednosti. V uvedenom systéme je potrebné prijať legislatívne zmeny, ktoré umožnia odhaľovanie a objasňovanie uvedených deliktov. V takomto systéme je potrebné, aby aj policajti mohli bezprostredne konať, napríklad aj v rámci oprávnenia na zistenie požitia alkoholu alebo inej návykovej látky.

Zisťovanie požitia alkoholických nápojov podľa zákona NR SR č. 219/1996 Z. z.

Právnym základom pre zisťovanie požitia alkoholu alebo inej návykovej látky pre policajta je zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 219/1996 Z. z.“).

Oprávnenie vyzvať osoby na vyšetrenie na zistenie alkoholu alebo iných návykových látok je zákonom priznané policajnému orgánu, ktorým sa rozumie policajt, príslušník Vojenskej polície, Zboru väzenskej a justičnej stráže alebo Zboru ozbrojenej ochrany letísk a zamestnancovi obecnej a mestskej polície. Od 1. januára 2019 bude týmto oprávnením disponovať aj zamestnanec Dopravného úradu, ktorý vykonáva štátny odborný dozor. Oprávnenie však nie je univerzálne, ale týka sa len zákonom úzko vymedzených situácií.

V prvom rade podľa § 4 ods. 1 smeruje voči osobe, ktorá vykonáva činnosť, pri ktorej by mohla ohroziť život, zdravie sebe alebo inej osobe alebo poškodiť majetok. Ustanovenie tiež obsahuje zákaz pre túto osobu požívať alkoholické nápoje alebo iné návykové látky[15]) pri vykonávaní tejto činnosti alebo pred jej vykonávaním, ak by počas tejto činnosti mohla byť ešte pod ich vplyvom.

---

[13] Zákon č. 1/2014 Z. z o organizovaní verejných športových podujatí v znení zákona č. 440/2015 Z. z..

[14] Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[15] Prvá skupina prílohy č. 1 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov.

V druhom rade podľa § 4 ods. 2 smeruje voči osobe inej ako je uvedená ods. 1, ak je dôvodné podozrenie, že spôsobila sebe alebo inému ujmu na zdraví v súvislosti s požitím alkoholického nápoja alebo inej návykovej látky.

V treťom rade podľa § 4 ods. 2 smeruje voči osobe uvedenej v § 2 ods. 2, teda osobe maloletej do 15 rokov a osoby mladistvej do 18 rokov, ak je dôvodné podozrenie, že došlo k porušeniu zákazu ustanoveného v § 2 ods. 2, teda zákazu požívať alkoholický nápoj alebo návykovú látku.

Je zrejmé, že tento výpočet parciálnych oprávnení nepokrýva situáciu, ktorú je potrebné riešiť v súvislosti s vyššie uvedeným príkladným zoznamom úloh Policajného zboru.

Vyšetrenie na zistenie alkoholu sa vykonáva dychovou skúškou prístrojom, ktorým sa určí objemové percento alkoholu v krvi. Ak sa osoba odmietne podrobiť takému vyšetreniu, možno vykonať lekárske vyšetrenie odberom a laboratórnym vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu. Ak osoba odmieta takéto lekárske vyšetrenie, stupeň opitosti určí lekár podľa medicínskych klinických príznakov.

Dôvodová správa neuvádza, na základe čoho sa osobe dáva právo odmietnuť podrobiť sa zisteniu alkoholu vykonaním dychovou skúškou prístrojom.

Podrobnejšie je postup policajta pri vykonávaní dychovej skúšky opísaný v odbornej literatúre.[16]) Pred každým použitím prístroja je policajt povinný poučiť osobu o správnom používaní prístroja. Preverí či v priebehu ostatných 15 minút nepožila potraviny alebo látky s obsahom alkoholu a následne postupuje podľa návodu na obsluhu prístroja. Pri vedení motorového vozidla je vyšetrenie pozitívne, ak je nameraná hodnota 015 a viac miligramu etanolu na liter vydýchnutého vzduchu pri vyšetrení prístrojom.[17])

Dôvodová správa uvádza, že osobe možno odobrať krv alebo iné biologické materiály za účelom zistenia alkoholu alebo iných návykových látok v krvi alebo vykonať iné vyšetrovacie alebo liečebné výkony zásadne s jej súhlasom, v súlade s ustanovením osobitného predpisu.[18]) Takáto osoba musí vyjadriť súhlas s uvedenými výkonmi najmä vtedy, ak o ich vykonanie nežiada ona, ale niekto iný, napríklad policajt. V prípade, keď takýto súhlas nemožno získať, alebo v prípade vyjadrenia nesúhlasu určí stupeň opitosti lekár podľa klinických medicínskych príznakov. Takéto právo pôsobí výrazne kontraproduktívne.

Lekárske vyšetrenia na zistenie alkoholu alebo iných návykových látok v iných ako zdravotne indikovaných prípadoch sa vykonávajú zásadne na žiadosť orgánov, ktoré na to majú oprávnenie vyplývajúce z osobitných predpisov alebo na žiadosť samotnej osoby.

V dôvodovej správe sa ďalej uvádza, že v takýchto prípadoch nejde o vyšetrenia súvisiace s liečebným procesom, nemožno ich uhrádzať z prostriedkov zdravotného poistenia, čo výslovne uvádza aj osobitný predpis.[19]) Náklady na takéto vyšetrenia preto uhrádza ten, kto o ich vykonanie požiadal podľa cenových predpisov vydávaných Ministerstvom financií Slovenskej republiky.

Predpokladáme, že ide o príliš liberálne uplatňovanie zásady „nikto nie je povinný obviniť seba samého“, vyplývajúcej z čl. 37 ods. 1 a čl. 40 ods. 4 Listiny základných práv a slobôd a výslovne zakotvený v čl. 14 ods. 3 písm. g) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorá má chrániť obvineného pred bezprávnym donucovaním zo strany štátnych orgánov a tým prispievať k zaisteniu spravodlivého procesu.

---

[16] PEŤOVSKÝ, M.; M. ODLEROVA, a T. ŠKRINAR, 2017. *Zákon o Policajnom zbore Aplikačná prax*. s. 187-190.

[17] Nariadenie prezídia Policajného zboru č. 80/2014 o vykonávaní dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky, konaní o dopravných nehodách a dopravno-inžinierskej činnosti v znení neskorších predpisov.

[18] § 13 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 277/1994 Z. z. o zdravotnej starostlivosti (zrušený).

[19] § 34 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 98/1995 Z. z. o Liečebnom poriadku (zrušený).

Právo neprispievať k vlastnému obvineniu sa v prvom rade týka rešpektovania vôle obvineného mlčať, ako aj neprispieť ku svojmu obvineniu a usvedčeniu iným aktívnym konaním. Obvineného však možno podrobiť strpeniu dôkazných úkonov, ktoré predpokladajú len jeho pasívnu účasť a to aj s použitím určitého stupňa nátlaku, ktorý však nesmie byť zneužitý jeho neprimeranosťou. Od obvineného možno požadovať, aby strpel napríklad odňatie veci, odobratie vzorky dychu, moču, krvi, pachu, vlasov alebo tkanív pre účely testu DNA – a to aj za pomoci donútenia, napriek skutočnosti, že ho tieto dôkazy usvedčujú.

Rozhodnutie najvyššieho súdu sa uvádza, žiaľ bez ďalšieho komentára aj v dostupnej literatúre o zákone o Policajnom zbore.[20])

Toto ustanovenie je v kontradikcii s ustanovením, ktoré uvádza, že každý je povinný uposlúchnuť výzvu, pokyn, príkaz a požiadavku policajta alebo strpieť výkon jeho oprávnení podľa ustanovení § 17 až 33 a oprávnení podľa osobitných predpisov.[21]) Neuposlúchnutie pokynu policajta je vo všeobecnej rovine naplnením skutkovej podstaty priestupku proti verejnému poriadku, ktorého sa dopustí ten, kto neuposlúchne výzvu verejného činiteľa pri výkone jeho právomoci. Za priestupok možno uložiť pokutu do 100 eur.[22])

V osobitných prípadoch, ak sa vodič vozidla odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie požitia alkoholu alebo inej návykovej látky spôsobom ustanoveným osobitným predpisom, hoci by také vyšetrenie nebolo spojené s nebezpečenstvom pre jeho zdravie alebo ako vodič vozidla, ktorý sa zúčastnil na dopravnej nehode, bezodkladne nezastavil vozidlo, nezdržal sa požitia alkoholu alebo inej návykovej látky po nehode v čase, keď by to bolo na ujmu zistenia, či pred jazdou alebo počas jazdy požil alkohol alebo inú návykovú látku, dopustí sa priestupku proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky. Za tento priestupok sa uloží pokuta od 300 eur do 1 300 eur a zákaz činnosti od jedného roku do piatich rokov.[23])

Zákon tiež upravuje spôsob, ktorým sa vykonáva vyšetrenie na prítomnosť omamných látok alebo psychotropných látok. Je to orientačné psycho-motorické vyšetrenie a následné lekárske vyšetrenie spojené s odberom a laboratórnym vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu alebo orientačné vyšetrenie testovacím prístrojom a následným laboratórnym vyšetrením odobratej vzorky biologického materiálu.

Zákon č. 219/1996 Z. z bol novelizovaný[24]) a doplnený ustanovením, ktoré umožňuje lekárske vyšetrenie spojené s odberom a laboratórnym vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu. Okrem prípadov uvedených vyššie vykonať vždy, a to i bez predchádzajúcej dychovej skúšky prístrojom na zistenie alkoholu alebo bez predchádzajúceho orientačného psychomotorického vyšetrenia alebo orientačného vyšetrenia testovacím prístrojom na zistenie omamných látok a psychotropných látok, ak

a) vyšetrovaná osoba nie je pri vedomí,

b) o tom rozhodne policajt a vyzve kontrolovanú osobu na vyšetrenie na zistenie alkoholu, omamných látok alebo psychotropných látok,

c) o to požiada osoba, ktorá sa vyšetreniu na zistenie alkoholu alebo omamných látok a psychotropných látok má podrobiť.

Lekárske vyšetrenie sa vykonáva v zdravotníckych zariadeniach. Náklady na lekárske vyšetrenie uhradí ten, kto o takéto vyšetrenie požiadal a to vo výške určenej osobitným predpisom.[25]) V prípade pozitívneho výsledku lekárskeho vyšetrenia je vyšetrovaná osoba

[20] TITTLOVA, M. a J. MEDELSKY, 2017. *Zákon o Policajnom zbore – komentár.* s. 396.
[21] § 34 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore.
[22] § 47 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
[23] § 22 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb.
[24] Zákon č. 313/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
[25] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov.

povinná uhradiť tomu, kto o vyšetrenie požiadal, skutočne vynaložené náklady spojené s takýmto vyšetrením.

Návrh novely tak upravil postup detekcie alkoholu, omamných látok a psychotropných látok u vodičov, ako predpoklad vyvodenia zákonom ustanovených sankcií voči osobe. Definoval postup pri detekcii na prítomnosť omamných látok a psychotropných látok až po potvrdenie požitia omamnej látky alebo psychotropnej látky a to laboratórnym vyšetrením zo vzorky krvi odobratej v zdravotníckom zariadení.

V prípade orientačného testovacieho prípravku je nevyhnutné následné vyšetrenie odobratej vzorky krvi alebo iného biologického materiálu, pretože len orientačné zistenie prítomnosti týchto látok nie je dostatočné. Vždy je nevyhnuté, aby odobratá vzorka bola skúmaná i laboratórne. V opačnom prípade by bolo vyšetrenie spochybniteľné.

Určil, že z výsledku laboratórneho vyšetrenia musí byť jasné, či sa v organizme vyšetrovanej osoby nachádzal alkohol, omamná látka alebo psychotropná látka a ak áno, zároveň aj jej množstvo. Súčasne sa určil, kedy sa lekárske vyšetrenie spojené s odberom a laboratórnym vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu vykonáva vždy. Ďalej sa v dôvodovej správe uvádza, že lekárske vyšetrenie vykonané v zdravotníckom zariadení uhrádza vždy ten, kto o jeho vykonanie požiadal. V prípade pozitívneho výsledku je vyšetrovaná osoba povinná vždy uhradiť všetky vynaložené náklady spojené s vyšetrením tomu, kto ich zdravotníckemu zariadeniu uhrádzal.

Žiaľ, v zákone ostalo naďalej ustanovenie § 5 ods. 4, ktoré umožňuje odmietnutie dychovej skúšky a odberu krvi bez náležitého, zdravotného dôvodu. Predmetný zákon je v pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky.

Na základe vyššie uvedeného je potrebné do zákona o Policajnom zbore vložiť nové ustanovenie, ktoré bude obsahovať ustanovenie, ktoré bude oprávňovať policajta zistiť požitie alkoholu alebo inej návykovej látky. Navrhované ustanovenie má mať uvedené znenie:

„32a

Oprávnenie na zistenie požitia alkoholu alebo iných návykových látok

(1) Policajt je oprávnený pri plnení úloh podľa tohto zákona a iných všeobecne záväzných právnych predpisov vyzvať osobu na vyšetrenie na požitie alkoholu alebo inej návykovej látky.

(2) Vyšetrenie na zistenie alkoholu sa vykonáva dychovou skúškou prístrojom, ktorým sa určí objemové percento alkoholu v krvi.

(3) Vyšetrenie na prítomnosť omamných látok alebo psychotropných látok sa vykonáva

a) orientačným psychomotorickým vyšetrením a následným vyšetrením spojeným s odberom a laboratórnym vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu alebo

b) orientačným testovacím prístrojom a následným laboratórnym vyšetrením odobratej vzorky biologického materiálu.

(4) Zo správy o výsledku laboratórneho vyšetrenia musí byť jasné, či sa v organizme vyšetrovanej osoby nachádzal alkohol, omamná látka alebo psychotropná látka. Ak sa vykonáva vyšetrenie na alkohol, v správe sa uvedie aj jeho množstvo. V prípade vyšetrenia na omamné látky alebo psychotropné látky sa za rozhodujúci výsledok považuje len výsledok laboratórneho vyšetrenia odobratej krvi alebo iného biologického materiálu, realizovaného v zariadení spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek.

(5) Vyšetrenie spojené s odberom a laboratórnym vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu sa okrem uvedeného prípadu vykoná vždy a to aj bez predchádzajúcej dychovej skúšky prístrojom na zistenie alkoholu alebo bez predchádzajúceho orientačného psychomotorického vyšetrenia alebo orientačného vyšetrenia testovacím

prístrojom na zistenie omamných látok a psychotropných látok, ak

a) vyšetrovaná osoba nie je pri vedomí,

b) o tom rozhodne policajný orgán a vyzve kontrolovanú osobu na vyšetrenie na zistenie alkoholu, omamných látok alebo psychotropných látok,

c) o to požiada osoba, ktorá sa vyšetreniu na zistenie alkoholu alebo omamných látok a psychotropných látok má podrobiť.

(6) Vyšetrenie sa vykonáva v zdravotníckych zariadeniach. Náklady na vyšetrenie uhradí ten, kto o takéto vyšetrenie požiadal, a to vo výške určenej osobitným predpisom.

(7) Ak nie je možné vykonať vyšetrenie na zistenie alkoholu dychovou skúškou prístrojom alebo vyšetrenie odberom a laboratórnym vyšetrením krvi, stupeň opitosti určí lekár podľa medicínskych klinických príznakov.

(8) V prípade pozitívneho výsledku vyšetrenia je vyšetrovaná osoba povinná uhradiť tomu, kto o vyšetrenie požiadal skutočne vynaložené náklady spojené s takýmto vyšetrením.“

Rozsah realizácie tohto oprávnenia je limitovaný ustanovením zákona o Policajnom zbore, ktoré uvádza, že pri vykonávaní služobnej činnosti je policajt povinný dbať na česť, vážnosť a dôstojnosť osoby i svoju vlastnú a nepripustiť, aby v súvislosti s touto jeho činnosťou vznikla osobe bezdôvodná ujma a aby prípadný zásah do jej práv a slobôd prekročil mieru nevyhnutnú na dosiahnutie účelu sledovaného jeho služobnou činnosťou. Pri vykonávaní služobnej činnosti je policajt povinný dodržiavať etický kódex policajta.

Policajt je pri vykonávaní služobnej činnosti spojenej so zásahom do práv alebo slobôd osoby povinný túto osobu hneď, ako je to možné, poučiť o jej právach, ktoré sú ustanovené v tomto zákone alebo v inom všeobecne záväznom právnom predpise.

Služobnou činnosťou sa rozumie činnosť policajta spojená s plnením úloh podľa tohto zákona alebo iných všeobecne záväzných právnych predpisov.[26])

Tiež platí, že každý je povinný uposlúchnuť výzvu, pokyn, príkaz a požiadavku policajta alebo strpieť výkon jeho oprávnení podľa zákona o Policajnom zbore a oprávnení podľa osobitných predpisov.[27])

V tejto súvislosti je potrebné upraviť alebo odstrániť aj duplicitné ustanovenia v iných všeobecne záväzných právnych predpisoch. Napríklad je vhodné zvážiť výšku sankcie alebo aj druh sankcie pri neuposlúchnutí pokynu policajta v súvislosti s výkonom oprávnenia zistenie požitia alkoholu alebo iných návykových látok.

Takto zadokumentovaný objektívny stav by bolo možné použiť, napríklad v trestnom konaní.[28])

Záver

Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach, v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Toto ustanovenie ústavy platí aj pre Policajný zbor a policajtov.

Preto je potrebné, aby zákonná úprava činnosti policajta bola precízna. Postupy musia vychádzať zo skúseností získaných praktickým výkonom služobných činností, ako aj z výsledkov teoretického bádania. Musia reflektovať poznatky kriminalistiky, trestného práva a bezpečnostno-policajného práva.

V neustále sa meniacom dynamickom právnom systéme je potrebné sledovať všetky relevantné zmeny. Nepripustiť legislatívne zmeny, ktoré sťažia výkon služobnej činnosti, ale

[26] § 8 zákona č. 171/1993 Z. z..
[27] § 33 zákona č. 171/1993 Z. z..
[28] § 199 ods. 2 zákona č. 301/2005 Trestný poriadok Z. z. v znení neskorších predpisov.

prijímať také legislatívne zmeny, ktoré zlepšujú podmienky na efektívnu realizáciu úloh Policajného zboru.

Preto je potrebné realizovať také legislatívne opatrenia, ktoré neumožňujú viacvýznamový vklad, sú jednoznačné pre policajtov aj pre osoby; nevedú k škriepkam pri ich aplikácii (dôvodné podozrenie); vyhnúť sa kauzistickým formuláciám (okrem DP); využívať všeobecné formulácie pri oprávneniach (pri plnení úloh), ktoré umožňujú nadčasovosť a elasticitu právnej normy; využívať aj existujúce ustanovenia vo všeobecne záväzných právnych predpisoch, nevytvárať duplicitu.

Získané skúsenosti a poznatky je potrebné odovzdávať ďalším policajtom najmä v procese odbornej prípravy na policajných školách tak, aby sa zabezpečila kontinuita zvyšovania úrovne profesionality v činnosti príslušníkov Policajného zboru.

Literatúra

DIANIŠKA, Gustav a kol., 2011. *Kriminológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s. r. o., ISBN 978-80-7380-344-5.

HERETIK, Anton., 2004. *Forenzná psychológia.* Bratislava: Slovenské pedagogické vydavateľstvo – Mladé letá, s. r. o., ISBN 80-10-00341-7.

HOLCR, Květoň a kol., 2008. *Kriminológia*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., ISBN 978-80-8078-206-1.

KUNDA, Stanislav a kol., 1988. *Klinika alkoholizmu.* Martin: Osveta.

MEGO, Mirko, 1991. Určovanie hladiny alkoholu v krvi podľa vydychovaného vzduchu a jeho dôkazový význam. In: *Protialkoholický obzor.* Roč. 26, č. 3-4, s. 177-182.

PEŤOVSKÝ, Marián; Miriam ODLEROVA a Tomaš ŠKRINAR, 2017. *Zákon o Policajnom zbore Aplikačná prax.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s. r. o.. ISBN 978-80-7380-682-8.

SKALA, Jaroslav a kol., 1987. *Závislost na alkoholu a jiných drogách.* Praha: Avicenum.

ŠIMOVČEK, Ivan. a kol., 2011. *Kriminalistika.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s. r. o.. ISBN 978-80-7380-343-8.

TITTLOVA, Marcela a Jozef MEDELSKY, 2017. *Zákon o Policajnom zbore – komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-8168-574-4.

Legislatívne dokumenty

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 277/1994 Z. z. o zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov (zrušený).

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 98/1995 Z. z. o Liečebnom poriadku v znení neskorších predpisov (zrušený).

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 473/2005 Z. z. Zákon o poskytovaní služieb v oblasti súkromnej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o súkromnej bezpečnosti) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 313/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a mene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Zákon č. 1/2014 Z. z o organizovaní verejných športových podujatí v znení zákona č. 440/2015 Z. z..

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Nariadenie prezídia Policajného zboru č. 80/2014 o vykonávaní dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky, konaní o dopravných nehodách a dopravno-inžinierskej činnosti v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

https://slovak.statistics.sk/ [cit. 7. novembra 2018]. Dostupné na internete

Keywords: alcoholic drinks, alcohol, psychoactive substances, Act on the Police Force, authorizations of the police officer, narcotics

Summary

The article deals with the authorizations of the police officers on detection of the use of alcohol and other substances. In the introduction we mention basic information connected with use of alcoholic drinks. The next part analysis framework of police authorizations as regards the detection of use of alcohol and other substances. The article deals with legal connections and focuses the attention on different contradictions. In the end author proposes solution of existing complications - completion of the specific measure in the Act on the Police Force.

State bodies can act only on the basis of the constitution, in her framework and in the scope and manner prescribed by the law. This measure of our constitution is valid for the Police Force and police officers too.

Therefore it is necessary that the legislation of police activities must be precise. The procedures must derive from experience gained by practical performance of service duties as well as from the results of scientific research. They must take into account knowledge from criminalistics, criminal law and security-police law.

In constantly changing dynamic legal system it is necessary to notice all relevant changes. Not to approve legislative changes that are able to complicate police roles, to approve those legislative changes, which make better conditions for realisation of police duties.

Therefore it is necessary to approve those legal measures that do not enable multi interpretation, are clear for police officers and other persons as well; do not cause misunderstandings by their application (reasonable doubt); to avoid casuistic statements (except

DP); to use general formulations by authorizations (performing duties), which enable timelessness and elasticity of the legal norm; to use existing measures in general binding legislation, not to make duplicity.

It is necessary to hand on gained experience and knowledge to other policemen, especially during study at police schools so as the continuity of making higher the professionality of policemen is ensured.

pplk. Mgr. Ing. JUDr. Tibor Bakoš
Kancelária Policajného prezidenta
e-mail: tibor.bakos@minv.sk

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD., LL.M.; mjr. doc. JUDr. Mgr. Jana Šimonová, PhD.

Matej Barta

Vybrané metódy kriminalistického skúmania bankoviek

Anotácia: Bankovky spolu s mincami sú základným nástrojom hotovostného peňažného obehu. Každá bankovka obsahuje špecifické ochranné prvky, ktoré majú sťažiť prípadné pokusy o ich falšovanie k čomu prispieva aj legislatívna ochrana. Vývoj ochranných prvkov sa za posledné obdobie rapídne zmenil prostredníctvom nových podkladových materiálov, na ktorých sú bankovky vytlačené. K odhaľovaniu falzifikátov sú potrebné metódy na rôznych stupňoch skúmania za použitia jednoduchých, ale aj zložitejších postupov , nástrojov a prístrojov. Kriminalistické skúmanie bankoviek využíva metódy fyzikálneho a chemického charakteru.

Kľúčové slová: bankovka, metódy skúmania, mikroskopické skúmanie, optika, ochranné prvky, hĺbkotlač, polymér.

Úvod do problematiky

Bankovky patria do početnej skupiny dokumentov a listín, ktoré sú predmetom kriminalistického skúmania za účelom zistiť, či ide o bankovku *pravú* alebo *falošnú.* Za zaručene pravú môžeme považovať len bankovku ktorá je vyhotovená na originálnom podkladovom materiály za použitia originálnych tlačových techník a ostatných prvkov ochrany.[1] Pri skúmaní bankoviek sa vyhodnocuje pravosť použitých materiálov a to podkladový materiál (ceninový papier, polymér, hybrid), použité farby a ochranné prvky. Ďalším predmetom skúmania je technológia vyhotovenia bankovky čo zahŕňa tlačiarenské techniky a v neposlednom rade aj zhodnosť prípadného falzifikátu s podozrivým (reprodukčným) zariadením.[2]

Podkladový materiál bankoviek rozdeľujeme do 3 skupín:

1. **papierový substrát** - patrí medzi najstaršie a najpoužívanejšie druhy podkladového materiálu používaného pri výrobe bankoviek. Jedná sa o špeciálny druh papiera s definovaným obsahom prímesí (napr. bavlna). Bavlnený papier sa mieša s textilnými vláknami pre lepšiu pevnosť v porovnaní s papiermi na báze drevenej buničiny. Substrát je pokrytý lakom pre dosiahnutie dlhšej životnosti a odolnosti voči znečisteniu. Súčasťou výrobného procesu je vloženie vodoznaku, ochranných prúžkov a ochranných vláken, ktoré sú implementované priamo v papieri.
2. **polymérový substrát** - druh plastového podkladového materiálu presnejšie z biaxiálne orientovaného polypropylénu. Prvé moderné "polymérové" bankovky boli vyvinuté Austrálskou bankou (RBA) a Melbournskou univerzitou a uvedené do obehu v roku 1988. Polymér je vytvorený unikátnym "bublinkovým" procesom a jeho prednosťou sú prvky ochrany nezlučiteľné s papierovým substrátom. V súčasnej dobe sa používajú polyméry s obchodným názvom Guardian® od firmy CCL Secure (napr. Austrália, Nový Zéland, Kanada, Veľká Británia, Rumunsko, Mexiko, Honduras, Guatemala, Čile, Dominikánska republika, Paraguaj, Mauretánia, Nigéria, Malajzia, Vietnam, Maurícius a ďalšie) a Safeguard™ (Botswana, Kapverdy, Fidži, Gambia, Gibraltár, Haiti, Libanon, Macedónsko, Maldivy, Maurícius, Škótsko, Trinidad a Tobago) firmy De La Rue.[3]

[1] KURILOVSKÁ, L. – SVOBODA, I. a kol., *Kriminalistika*, 2017
[2] MASARYK, P., *Kriminalistickotechnické skúmanie dokumentov*, 1999
[3] SINGH. N.P., *Polymer banknotes - a viable alternative to paper banknotes*, 2008

3. **hybridný substrát** - alternatívnou definíciou je hybridný polymér. Bankovka s hybridným polymérom je v podstate papierová bankovka s polymérovým pásmom resp. páskou, ktorá sa aplikuje vertikálne po celej výške bankovky (meria 74 mm). Podkladový materiál s názvom Durasafe® (napr. Švajčiarský frank) je patentovaná symetrická kompozícia s papierom na vonkajšej strane a polymérnym jadrom v strede bankovky (trojvrstvový substrát v kompozícii: papier - polymér - papier). Povrch tvorí klasický ceninový papier, ale polymérové jadro dáva substrátu mechanickú pevnosť a umožňuje náhodne umiestniť transparentné okná v bankovke. Všetky výhody papiera a polyméru sú kombinované v jednom substráte.[4]

Jedným z predmetov skúmania bankoviek a ich neoddeliteľnou súčasťou sú **tlačové techniky**, ktoré tvoria grafiku bankovky**.** Delíme ich na dve hlavné skupiny:

1) *klasické tlačové techniky* - mechanické s použitím tlaku kde spoločným znakom je tlač pomocou tlačovej formy. Medzi klasické metódy tlače patria:
    a) tlač z výšky - využíva sa na tlač sériových čísel bankoviek,
    b) tlač z hĺbky - tlač hlavného motívu, mikrotext, opticky premenlivý a skrytý obrazec, antikopírovacie rastre a pod.,
    c) tlač z plochy - tlač mikrotextou, sútlačových prvkov, fluorescenčných a infračervených farieb,
    d) prietlač - (OVI) opticky variabilná farba.[5]
2) *digitálne tlačové techniky* - elektronické bez použitia tlaku, ktoré pracujú na elektrofotografickom, ink-jetovom a inom princípe.

Tlač z výšky - patrí medzi najstaršie techniky tlače. Pomocou reliéfnej tlačovej formy sa farba nanesie iba na povrch vyvýšených tlačových prvkov a priamym kontaktom s podkladovým materiálom prostredníctvom tlaku nastane prenos farby. Tlačiace prvky sú vyvýšené nad netlačiace (obr. č. 1).

Tlač z hĺbky - tlačová forma je charakterizovaná tým, že tlačové prvky sú pod úrovňou netlačiacich miest. Pomocou účinku tlaku a po nanesení a zotretí prebytočnej farby sa získa výtlačok. Hĺbkotlač (oceľotlač) je nenahraditeľná pri tlači bankoviek pretože umožňuje dosiahnuť špičkovú kvalitu tlače. Jedná sa o vysoko nákladovú tlač vzhľadom na finančné nároky zhotovenia formy (obr. č. 2).

Tlač z plochy - v súčasnosti nazývaná aj ako ofsetová tlač. Tlačová forma obsahuje tlačiace aj netlačiace prvky v jednej rovine kde prenos farby zabezpečujú rozdielne fyzikálno-chemické vlastnosti prvkov(obr. č. 3).

Prietlač - sieťotlač, ktorej princípom je pretláčanie farby cez otvorené tlačiace prvky vytvorené v papierovej matrici a to mechanicky alebo elektroerozívne. Prednosťou sieťotlače je jednoduchosť zhotovenia formy a jednoduchosť stroja.[6]

[4] LANDQART, [online]. [cit. 29. novembra 2018]. Dostupné na internete: https://d5dwhsczpju0i.cloudfront.net /assets/files/1082/lq_brochure_durasafe_en.pdf
[5] MASARYK, P., *Kriminalistickotechnické skúmanie dokumentov*, 1999
[6] PANÁK, J., ČEPPAN, M., DVONKA, V., KARPINSKÝ, Ľ., KORDOŠ, P., MIKULA, M., JAKUCEWICZ, S., *Polygrafické minimum*, 2008

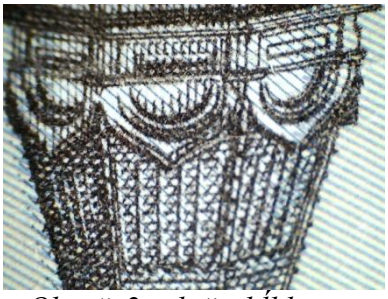

Obr. č. 1 - tlač z výšky *Obr. č. 2 - tlač z hĺbky* *Obr. č. 3 - tlač z plochy*

(Obr. č. 1,2,3 - 10 Ruských rubľov, ***Zdroj:*** *Autor)*

Skúmanie bankoviek sa realizuje za účelom získania dôkazov pri objasňovaní kriminalisticky relevantnej udalosti. Výsledkom skúmania je určenie skupinovej identifikácie. Pri skúmaní sa musí preukázať akým spôsobom bol objekt falšovaný a aké technológie a postupy boli použité.[7] Pri skúmaní pravosti bankoviek sa používa veľké množstvo metód, ktoré môžeme rozdeliť do dvoch skupín na:

1. **nedeštruktívne -** metódy, ktoré sú fyzikálneho charakteru. Pri skúmaní nevznikajú na objekte žiadne zmeny. Do týchto metód radíme:
   a) *optické (vizuálne) metódy*: - makroskopické skúmanie,
      - skúmanie v prechádzajúcom svetle,
      - skúmanie v odrazenom svetle,
      - skúmanie so šikmým osvetlením,
   b) *skúmanie v ultrafialovom (UV) žiarení,*
   c) *skúmanie v infračervenom (IR) žiarení,*
   d) *mikroskopické skúmanie,*
   e) *meranie fyzikálnych veličín.*

2. **deštruktívne -** metódy fyzikálno-chemického alebo chemického charakteru. Pri použití tohto druhu metód dochádza k zmenám na skúmanom objekte.[8]

Optické (vizuálne) skúmanie

Optika je odbor fyziky, ktorý sa zaoberá vznikom, šírením a interakciou svetla. Spektrum elektromagnetického žiarenia zahŕňa širokú oblasť vlnových dĺžok žiarenia a preto ho delíme podľa rôznych praktických hľadísk ako napríklad podľa druhu zdroja, použitia a pod. Elektromagnetické žiarenie v oblasti merania vlnových dĺžok od 100 nm (nanometer) až k 1 mm označujeme ako optické žiarenie. Krátkovlnovú časť tejto oblasti (od 100 nm do 380 nm) nazývame ultrafialovým žiarením (UV). Dlhovlnovú časť (od 780 nm do 1 mm) infračerveným žiarením (IR). Svetelný vnem sprostredkovaný okom je v úzkom intervale a to od 380 nm do 780 nm.[9]

Skúmanie v ultrafialovom a infračervenom žiarení patrí do odboru optiky, ale skúmanie prebieha za použitia zložitejších prístrojov ako pri makroskopickom skúmaním, pri ktorom je využité iba ľudské oko poprípade jednoduchá lupa. Za podobných podmienok prebieha skúmanie v prechádzajúcom, odrazenom svetle a so šikmým osvetlením.

[7] STRAUS, J. a kol., *Kriminalistická technika*, 2012

[8] MASARYK, P., *Kriminalistické skúmanie dokumentov*, In: Krimi-sk č.1, [online] [cit. 29. novembra 2018]. Dostupné na internete: http://www.ukk.sk/

[9] SCHRÖDER, G., *Technická optika*, 1981

Tak ako bolo vyššie popísané, základným nástrojom pri optickom skúmaní (bez použitia zložitejších prístrojov a zdrojov svetla) je ľudské oko. Sietnica oka je základným optickým receptorom, ktorá má zložitú štruktúru a je vybavená dvoma druhmi receptorov a to tyčinkami a čapíkmi. Tieto druhy receptorov sú na sietnici nerovnomerne rozložené. Pri dennom svetle je ostrosť videnia najväčšia. Tým, že sa sietnica oka skladá z veľkého množstva receptorov môže oko zachytiť veľa informácií o štruktúre pozorovaného objektu. Závisí však na tvare objektu, osvetlení a kontraste, pretože rozlišovacia schopnosť oka je obmedzená podmienkami skúmania.[10]

Makroskopické skúmanie

Patrí medzi základný a prvolíniový druh skúmania bez použitia akýchkoľvek prístrojov a pomôcok (resp. jednoduchej lupy), ktorého cieľom je zistenie vonkajších znakov skúmaných objektov. Makroskopické skúmanie je dôležité pre stanovenie ďalších metód a postupov skúmania. Ide o jednoduchú obhliadku skúmaného objektu (bankovky) a určenie jeho viditeľných makroskopických znakov a to celkový vzhľad objektu. Skúmaný objekt je pozorovaný voľným okom alebo s použitím malého zväčšenia prostredníctvom ručnej lupy. Lupa je najjednoduchším optickým zariadením, ktorou môžeme pozorovať menšie detaily. Umožňuje skúmanie, ktoré oko nevie rozlíšiť. Pre optické zobrazovacie prístroje používané k pozorovaniu malých objektov je najdôležitejšia ich schopnosť zväčšenia, ktorá je definovaná uhlom, pod ktorým subjekt skúmania vidí obraz predmetu. Pri skúmaní je lupa umiestnená medzi objekt, ktorý pozorujeme a oko tak, aby predmet ležal pred ohniskovým bodom.[11]

Použitím makroskopického skúmania sa zisťuje celkový vzhľad objektu ako aj použitie ďalších ochranných prvkov bankovky. Ďalej môžeme vyhodnocovať lesk papiera a farebný odtieň resp. poškodenia povrchu bankovky a zvoliť nasledujúce metódy skúmania.

Skúmanie v prechádzajúcom svetle

Na skúmanie v prechádzajúcom svetle nie sú potrebné zložité prostriedky poprípade je možné použiť dostatočne silný zdroj svetla. Pri priamom videní dopadá svetlo z predmetu do oka, kde predmetom je zdroj svetla pomocou ktorého sú skúmané vlastnosti bankovky, ako aj štruktúra podkladového materiálu a ochranné prvky viditeľné pri prechádzajúcom svetle. Objekt skúmania je umiestnený medzi zdrojom svetla a subjektom. Princíp skúmania spočíva v presvietení objektu skúmania kedy dochádza k zviditeľneniu ochranných prvkov zistených pri makroskopickom skúmaní.[12] V prechádzajúcom svetle môžeme skúmať prvky ochrany ako:

Vodoznak - tradičný vodoznak je zapracovaný do podkladového materiálu už pri výrobe. Vzory vodoznaku vznikajú pôsobením tlaku, čo vedie k zmene hrúbky substrátu. Niekedy sa nazýva Fourdinierov vodoznak. Poznáme rôzne typy vodoznakov:

- Jednotónový vodoznak – svetlý alebo tmavý
- Dvojtónový vodoznak – je zároveň tmavý a svetlý
- Multitónový vodoznak – niekedy nazývaný ako tieňový vodoznak. Používa sa pri výrobe bankoviek alebo cestovných pasov.[13]

[10] KRPATA, J., *Aplikovaná optika*, 2005
[11] MALÝ, P., *Optika,* 2008
[12] MASARYK, P., *Kriminalistickotechnické skúmanie dokumentov*, 1999, s. 22
[13] PROVAZNÍKOVÁ, J., TIŇO, R., KIRSCHNEROVÁ, S., Metódy identifikácie a analýzy vodoznakov na papierových dokumentoch, In: *Kriminalistika v praktických príkladoch*, 2013

Okrem týchto troch základných typov vodoznakov poznáme takzvaný *"HighLight" vodoznak* (vysoko svetelný). Využíva sa pri zobrazovaní čísel alebo hodnoty bankovky ako zdokonalený element v dizajne vodoznaku. Tento druh vodoznaku vzniká pri výrobe papiera tým, že sa zmenšuje hrúbka papiera a vodoznak tak nadobúda veľmi svetlé plochy, ktoré zviditeľňujú prvky dizajnu. Vzhľadom na zložitosť výrobného procesu sú ťažko falšovateľné. Ďalším druhom je *pixelový vodoznak* , ktorý sa vyznačuje vysoko kontrastným trojrozmerným efektom. Odlišuje sa tým, že pri výrobe papiera sa vytvoria vzory tmavých pixelových bodiek na svetlejšom pozadí[14]. Podľa miesta umiestnenia delíme vodoznak na:

- vodoznak umiestnený na celej ploche podkladového materiálu (napr. Kambodžský riel)
- vodoznak umiestnený na určitom mieste bankovky (napr. euro)
- "prúžkový" vodoznak kde sa obraz opakuje v pruhu jeden nad druhým na určitom mieste (napr. Nórske koruny)

Vodoznak ako jeden z najstarších a najúčinnejších prvkov ochrany je súčasťou ochrany všetkých dostupných druhov podkladových materiálov bankoviek: papierový (obr. č. 4), hybridný (obr. č. 5) a polymérový (obr. č. 6) substrát.

Obr. č. 4
10 Amerických dolárov

Obr. č. 5
10 Švajčiarskych frankov

Obr. č. 6
20 Mozambických meticalov

*(**Zdroj:** Autor)*

Ochranné prúžky - sa aplikujú do podkladového materiálu bankovky počas výroby a slúžia ako dodatočný prvok technickej ochrany, ktorého existenciu v substráte môžeme skúmať v prechádzajúcom svetle. Na určenie originality ochranných prúžkov sa využívajú aj iné metódy skúmania keďže sú vyrobené z rôznych materiálov a farieb. Delíme ich na:

a) latentný ochranný prúžok, ktorý je viditeľný len v prechádzajúcom svetle
b) ochranný prúžok, ktorý sa pri pohľade na bankovku zobrazuje ako prerušovaný pás zväčša obdĺžnikového tvaru, ale pri skúmaní v prechádzajúcom svetle sa zobrazí ako súvislý celok.
c) ochranný prúžok zobrazený na povrchu substrátu ako "okno" a v prechádzajúcom svetle ako súvislý prúžok.

Ako bolo vyššie spomenuté ochranné prúžky sú vyrobené z rôznych materiálov a farieb ako napríklad: metalické, metalické s mikrotextom, polopriehľadné s textami, prúžky s opticky

[14] LOUISENTHAL , [online] [cit. 29. novembra 2018]. Dostupné na internete: https://www.louisenthal.com/language/ en/home/products-and-solutions/security-features/cylinder-mould-watermarks/pixel-watermark/

variabilnou farbou, holografické, luminiscenčné, s magnetickými vlastnosťami, s pohyblivým obrazom pri naklonení bankovky a pod.[15]

Na povrchu polymérového podkladového materiálu (obr. č. 7) sú v podobe úzkeho tmavého alebo polopriehľadného prúžku, ktoré obsahujú mikrotexty, špeciálne atramenty s magnetickými vlastnosťami a ďalšie bezpečnostné prvky. Ochranný prúžok je taktiež použitý pri výrobe hybridného (obr. č. 8) a papierového (obr. č. 9) substrátu.[16]

Obr. č. 7
50 000 Vietnamských dongov

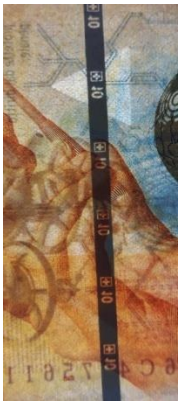

Obr. č. 8
10 Švajčiarskych frankov

Obr. č. 9
10 Amerických dolárov

***(Zdroj**: Autor)*

Mikroperforácia - bezpečnostný prvok sa nachádza prevažne v cestovných pasoch. V súčasnej dobe je využívaný pri ochrane Švajčiarskeho franku a nových Izraelských šekelov kde podkladovým materiálom je hybridný substrát. Podstata spočíva v mikro dierach, ktoré sú tvorené laserom a tvoria ucelený obraz viditeľný v prechádzajúcom svetle (Obr. č. 10, 11).

Obr. č. 10 -10 Švajčiarskych frankov

Obr. č. 11 - 20 Izraelských šekelov

***(Zdroj**: Autor)*

Sútlačová značka - najčastejšie vyhotovená tlačou z plochy (ofset). Obrazec, ktorého časť je vytlačená na prednej strane bankovky a druhá časť na zadnej strane bankovky. Pri použití prechádzajúceho svetla sa tieto obrazce spoja do uceleného celku. Patrí medzi prvky ochrane, ktoré nie je možné dokonale falšovať na bežných tlačiarňach keďže pri pokuse o napodobenie dochádza k posunu jednotlivých častí sútlačového prvku.

Transparentné okno - bezpečnostný prvok typický hlavne pre polymérový substrát. Ide o priehľadné okno vytvorené pri výrobnom procese bankovky (obr. č. 12). V závislosti od dizajnu

[15] REGULA, [online] [cit. 29. novembra 2018]. Dostupné na internete: https://www.regulaforensics.com/en/support/glossary-banknotes/

[16] SINGH. N.P., *Polymer banknotes - a viable alternative to paper banknotes*, 2008

sa delí na jednoduché číre okno, okno s textom alebo obrazcom, s metalickým alebo farbu meniacim efektom, s reliéfom a kombinácia týchto prvkov. Hybridný substrát vďaka vrstve polyméru taktiež dovoľuje využitie tohto prvku ochrany (obr. č. 13). Nová séria euro bankoviek obsahuje "okienko s portrétom" Európy v holograme, ktoré je viditeľné po oboch stranách bankovky v prechádzajúcom svetle (obr. č. 14).[17]

Obr. č. 12
2 Kina - Papua - Nová Guinea

Obr. č. 13
10 Švajčiarskych frankov

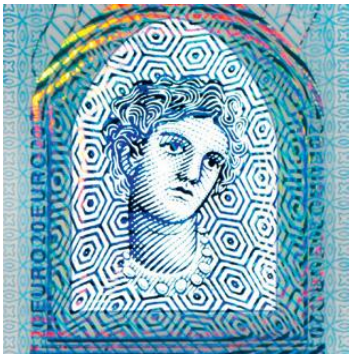

Obr. č. 14
20 Eurová bankovka

*(**Zdroj**:obr. č. 12,13 - autor, obr. č. 14 -* www.nbs.sk *)*

Skúmanie v odrazenom svetle

Skúmanie prebieha na základe toho, že svetlo pri svojom šírení dopadá na rozhranie prostredia kde sa čiastočne odráža a láme.[18] Podstata spočíva v odrazení svetla od podkladového materiálu resp. ochranného prvku, ktorý je objektom skúmania. Pri skúmaní v odrazenom svetle ide o zistenie charakteristických znakov ako je jas, lesk, farba a pod. Objektom sú teda ochranné prvky, ktoré sú tvorené opticky variabilnou farbou ako napríklad:

Opticky variabilná farba (OVI) - obsahuje opticky variabilné pigmenty, ktoré menia farby v závislosti od dopadu svetla. Najčastejšie vytvárané sieťotlačou. Najčastejším problémom pri falšovaní bankoviek, ktoré obsahujú tento prvok sú vysoké finančné náklady opticky variabilnej farby.

Opticky variabilná magnetická farba (OVMI) - vizuálne efekty sú založené na magnetických vlastnostiach atramentu. Pri nakláňaní bankovky nastane dynamický efekt pohybu atramentu na rozdiel od opticky variabilnej farby. Prvok ochrany, ktorý je súčasťou ochrany novej série eurobankoviek (obr. č. 15).

*Obr. č. 15 - nová séria "Európa" (**Zdroj**: www.ecb.europa.eu)*

[17] NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA, [online] [cit. 29. novembra 2018]. Dostupné na internete: https://www.nbs.sk/_img/ Documents/_BankovkyMince/ES2/20/WEB_SK_Press_Kit_Euro20.pdf
[18] MALÝ, P., *Optika,* 2008

Existuje mnoho variácií ochranných prvkov, ktoré sú založené na opticky variabilných farbách s rôznymi efektmi. Polymérový substrát ponúka možnosť opticky variabilných obojstranných obrazcov s názvom *"latitude"* alebo opticky variabilné prvky s polychromatickým efektom *"aurora"*.

Skúmanie so šikmým osvetlením

Podstata skúmania spočíva vo využití šikmého osvetlenia pričom na objekt skúmania dopadá v určitom uhle lúč svetla. Táto metóda nevyžaduje žiadne zložité prístroje iba dostatočný zdroj svetla. Pod šikmým osvetlením skúmame v prvom rade tlač z hĺbky, ktorá spôsobuje vypuklý nános farby. Podkladový materiál bankovky je skúmaný v malom uhle (0 - 5°).[19] Medzi ochranné prvky, ktoré sú skúmané touto metódou môžeme zaradiť:

Hologram - zmena obrazu hologramu je tvorená difrakciou a lomom svetla v rôznych uhloch osvetlenia a pozorovania. Prednosťou hologramu je vysoká technická náročnosť výrobného procesu. Grafika je často doplnená mikrotextami alebo obsahuje latentné obrazy vizualizované laserom pomocou špeciálnych zariadení.[20]

Autor si je vedomý, že popisované metódy skúmania sa vykonávajú v súčinnosti s ďalšími metódami ako napríklad mikroskopické skúmanie. Pre rozsiahlosť problematiky nie je možné popísať všetky metódy skúmania ako aj prvky ochrany, ktoré sú objektom skúmania jednotlivých metód.

Záver

Každá metóda skúmania bankoviek pomáha k odhaľovaniu falzifikátov, ktoré bývajú rôznej kvality a vyhotovené rôznymi pomôckami. Stupne kvality falzifikátov sa delia podľa toho aké metódy a prístroje boli použité pri falšovaní bankoviek. Je veľmi dôležité, aby sa ochranné prvky, ktoré sú predmetom skúmania a zároveň falšovania neustále zdokonaľovali. V dnešnej dobe existujú rôzne zdokonalené formy podkladových materiálov. Papierový substrát v minulosti tvoril základný podkladový materiál pre výrobu bankoviek. Tradičnou ochranou v papierovom podkladovom materiály je vodoznak. Pravý tlačiarenský vodoznak sa vyznačuje špecifickými vlastnosťami, ktoré je možné napodobniť iba papierenskou technológiou. Neustálou snahou firiem zaoberajúcich sa výrobou bankoviek bolo zdokonaliť ochranu aj v oblasti vodoznakov, ktorým výsledkom sú napr. pixelové vodoznaky. V súčasnosti používané polymérové a hybridné substráty ponúkajú priestor pre zdokonalené prvky ochrany, ktoré v značnej miere prispievajú k ochrane bankoviek. Popísané vybrané metódy skúmania tvoria pomyselnú prvú líniu v skúmaní bankoviek. Prvotné makroskopické skúmanie nám pomáha určiť ďalší postup pri skúmaní a taktiež zvoliť vhodné metódy a prostriedky. Dôležitú úlohu zohráva skúmanie v prechádzajúcom svetle, ktoré pomáha odhaliť ochranné prvky vytvorené pri výrobe podkladového materiálu. Týmto skúmaním vieme jednoducho zistiť či sa daný prvok nachádza v substráte. V závere možno zhrnúť to, že nie každá metóda skúmania vyžaduje zložité technické prostriedky na to, aby bola účinná.

[19] MASARYK, P., *Kriminalistickotechnické skúmanie dokumentov*, 1999
[20] STRAUS, J. a kol., *Kriminalistická technika*, 2012

Literatúra

KRPATA, J., Aplikovaná optika, Praha, Česká technika - nakladatelství ČVUT, 2005, 114 s., ISBN 80-01-03335-X
KURILOVSKÁ, L. – SVOBODA, I. a kol., Kriminalistika, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017, 430 s. ISBN 978-80-8054-754-0
MALÝ, P., Optika, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, 361 s., ISBN 978-80-246-1342-0
MASARYK, P., Kriminalistickotechnické skúmanie dokumentov, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999, 143 s., ISBN 80-8054-102-7
PANÁK, J., ČEPPAN, M., DVONKA, V., KARPINSKÝ, Ľ., KORDOŠ, P., MIKULA, M., JAKUCEWICZ, S., Polygrafické minimum, Bratislava, Typoset, 2008, 264 s., ISBN 978-80-970069-0-7
PROVAZNÍKOVÁ, J., TIŇO, R., KIRSCHNEROVÁ, S., Metódy identifikácie a analýzy vodoznakov na papierových dokumentoch, In: Kriminalistika v praktických príkladoch, 2013, ISBN 978-80-971125-2-3
SCHRÖDER, G., Technická optika, Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1981, 158 s.
SINGH. N.P., Polymer banknotes - a viable alternative to paper banknotes, In: Asia - Pacific business review, 2008, s. 42 - 50, ISSN 0973-2470
STRAUS, J. a kol., Kriminalistická technika, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 446 s., ISBN 978-80-7380-409-1

Elektronické zdroje

LANDQART, [online] 29. 11. 2018, Dostupné na internete: https://d5dwhsczpju0i.

cloudfront.net /assets/files/1082/lq_brochure_durasafe_en.pdf

LOUISENTHAL , [online] 29. 11. 2018, Dostupné na internete: https://www.louisenthal.

com/language/ en/home/products-and-solutions/security-features/cylinder-mould-

watermarks/pixel-watermark/

MASARYK, P., Kriminalistické skúmanie dokumentov, In: Krimi-sk č.1, [online] 29. 11.

2018. Dostupné na internete: http://www.ukk.sk/

NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA, [online] 29. 11. 2018, Dostupné na internete:

https://www.nbs.sk/_img/Documents/_BankovkyMince/ES2/20/WEB_SK_Press_Kit_Euro20

.pdf

REGULA, [online] 29. 11. 2018, Dostupné na internete: https://www.regulaforensics. com

/en/support/glossary-banknotes/

Keywords: banknote, examination methods, microscopic examination, optics, security features, gravure, polymer

Summary

Banknotes and coins are a basic tool for cash circulation. Each banknote contains specific security features to make possible attempts to counter them, as well as legislative

protection. Examination of banknotes uses methods of physical and chemical character. Each banknote examination method helps to detect counterfeits that are of varying quality and made with various aids. Fake grades are broken down according to which methods and devices were used to counterfeit banknotes. It is very important that the security features that are being investigated and falsified constantly improve. Various advanced forms of underlying materials exist today. The paper substrate has in the past been the basic underlying material for the production of banknotes. Traditional protection in paper backing materials is a watermark. The right print watermark is characterized by specific features that can only be imitated with paper technology. The constant effort of banknote production companies has been to improve the protection of watermarks, pixel watermarks. Currently, polymer and hybrid substrates offer space for enhanced protection features that greatly contribute to banknote protection. Described selected examination methods form a fantastic first line in banknote research. The initial macroscopic examination helps us determine the next step in the examination and also chooses the appropriate methods and means. An important role is played by the exploration in the passing light, which helps to reveal the protective elements created in the production of the underlying material. By this research we can easily find out whether the element is located in the substrate. In conclusion, it can be concluded that not every method of examination requires complex technical means to be effective.

npor. Ing. Matej Barta
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: matej.barta@minv.sk

Recenzenti:

prof. JUDr. Jozef Meteňko, PhD.; pplk. JUDr. Magdaléna Krajníková, PhD.

Daniel Brezina, Matej Masár

Analýza vybraných koncepcií a modelov krízového riadenia

Anotácia: Neustále meniace sa prostredie prináša i čoraz väčšie výzvy a požiadavky, ktorým je nevyhnutné prispôsobiť aj systémy krízového riadenia, či už medzinárodných organizácií alebo štátov. Výzvy a požiadavky je nutné implementovať pri koncipovaní nových zásad a postupov. Nové trendy zlepšujú ich efektívnosť a účinnosť konkrétnych systémov a procesov. Cieľom príspevku je popísať a zhodnotiť súčasný stav koncepcií a modelov krízového riadenia používaných ako vo svete, tak i v Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: krízový jav, krízové riadenie, koncepcie a modely, Slovenská republika

Úvod do problematiky

Krízové javy sprevádzajú ľudstvo už od jeho počiatku. Postupom času sa spoločne s vývojom spoločnosti, ako aj výskumom a vývojom technických a technologických riešení, zvyšovala početnosť a výskyt krízových javov. Proces prevencie krízových javov, ako aj ich samotné riešenia patria medzi významné celospoločenské problémy. Nezastupiteľnú úlohu v procese prípravy aj riešenia krízových javov majú koncepcie a modely krízového riadenia, ktoré môžu mať charakter rôznych postupov a algoritmov. Ich efektívnosť je podmienená stupňom rozvoja právnych predpisov a ich dodržiavaním v procese riešenia krízových javov kvalifikovanými krízovými manažérmi. Významnosť koncepcií a modelov vzrastá počas riešenia krízových javov, kedy je potrebné zabezpečovať koordinovaný postup a súčinnosť s jednotlivými zasahujúcimi zložkami v celom systéme krízového riadenia.

Teoretické východiská riešenej problematiky a vymedzenie základných termínov a definícií

Problematika krízového riadenia nemá do súčasnosti jednoznačne definovanú terminológiu.

Podľa Kučeru[1] termín kríza predstavuje všetko, čo v sebe zahŕňa možný potenciál významne negatívne ovplyvniť a v niektorých prípadoch dokonca aj ohroziť samotnú integritu, životaschopnosť a existenciu organizácie. Kríza môže byť chápaná aj ako situácia rôznej časovej dĺžky a intenzity, počas ktorej zohrávajú dominantnú úlohu rozhodovacie procesy. Šimák[2] termínom krízový jav pomenúva všetky mimoriadne udalosti, mimoriadne situácie, krízové situácie, krízy a krízové stavy, ktoré môžu nastať vo rôznych sférach spoločenského, technického, ale i prírodného prostredia. Aj napriek univerzálnosti tohto pojmu, zatiaľ nepatrí medzi často používané.

Podľa Badirua[3] je krízovou situáciou každá situácia, ktorá ohrozuje alebo môže ohroziť ľudské zdravie alebo spôsobiť škody na majetku. Všeobecná definícia krízovej situácie sa nachádza v Terminologickom slovníku krízového riadenia. Označuje priebeh javov a procesov, ktoré po narušení rovnovážneho stavu spoločenských, prírodných a technologických systémov a procesov, môžu ohroziť životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku, duchovné a hmotné hodnoty štátu alebo regiónu a jeho obyvateľov. V krajnom prípade môže byť dokonca narušené aj fungovanie inštitúcií verejnej moci. Krízová situácia je časovo a priestorovo vymedzená.

Šimák pod pojmom živelná pohroma rozumie *„udalosť, pri ktorej nastane nežiaduce uvoľnenie kumulovaných energií alebo hmôt v dôsledku nepriaznivého pôsobenia prírodných*

[1] Kučera, M., *Teoretické a praktické prístupy k riešeniu podnikových kríz*, 2002
[2] Šimák, L., *Krízový manažment vo verejnej správe*, 2016
[3] Badiru, A. B. and L. Racz, *Handbook of Emergency Response*: A Human Factors and Systems Engineering Approach, 2014

síl a môžu pôsobiť nebezpečné škodliviny alebo pôsobia ničivé faktory majúce negatívny vplyv na život, zdravie a majetok.“ [4]

Pre zvládnutie jednotlivých krízových javov je potrebné disponovať určitými poznatkami o správaní sa systémov, ich funkciách a väzbách. V prípade živelných pohrôm je možné ťažko predvídať ich vznik a celkový priebeh. Z tohto dôvodu je nevyhnutná existencia špecifického druhu manažmentu, ktorý sa zaoberá práve touto problematikou a je známy pod označením krízový manažment. Prvýkrát bol termín krízový manažment použitý a prakticky aplikovaný v roku 1962 počas kubánskej krízy. Americký prezident J. F. Kennedy zostavil skupinu odborníkov z rôznych oblastí, ktorej úlohou bolo zabrániť vzniku 3. svetovej vojny a nájsť mierové riešenie medzinárodnej krízy v čase studenej vojny[5]. Postupom času sa krízový manažment etabloval do rôznych oblastí nielen vojenského, ale najmä nevojenského charakteru, ako napríklad politika, hospodárstvo a oblasť verejnej správy. Subjekt krízového manažmentu môže predstavovať štát, prípadne zoskupenie štátov za účelom spoločnej činnosti napríklad v oblasti vojenstva alebo hospodárstva[6]. Krízový manažment, ako jedna zo základných úloh v oblasti bezpečnosti, obsahuje rôzne vojenské a nevojenské postupy, ktoré je nevyhnutné vykonať, či už vo fáze prevencie alebo reakcie na vzniknuté krízové javy. Severoatlantická aliancia NATO má na riešenie krízových javov, ktoré môžu predstavovať hrozbu pre bezpečnosť územia a obyvateľstva všetkých členov Aliancie, k dispozícií rôzne politicko-vojenské nástroje[7].

Podľa Kadárovej[8] môže byť krízový manažment kvôli svojim metódam štúdia chápaný ako vedná disciplína umožňujúca vytváranie postupov ako predchádzať vzniku krízových javov a riešiť ich dôsledky. Krízový manažment podľa Antušáka[9] predstavuje jednotný komplex praktických činností a metód, ktoré sú aplikované v systéme krízového riadenia orgánmi verejnej správy, právnickými a fyzickými osobami. Základným cieľom tohto funkčného systému je eliminovanie možnosti vzniku krízy alebo redukovanie rozsahu škôd a minimalizovanie doby trvania krízy. Krízový plán predstavuje dokument, v ktorom sú obsiahnuté postupy, sily, prostriedky a zdroje potrebné na adekvátnu reakciu na krízový jav. Krízové plány slúžia na usmerňovanie zamestnancov organizácie, efektívne využívanie zdrojov a zlepšenie komunikácie, s dôrazom na krízovú komunikáciu[10]. Podľa Nováka[11] je analýza územia komplexným dokumentom popisujúcim konkrétne územie na základe vopred stanovených a vymedzených kritérií. Posudzuje nebezpečenstvo v prípade vzniku krízového javu s ohľadom na zdroje ohrozenia. Analýza územia sa vyhotovuje vo forme súboru dokumentov a je zložená z písomnej a grafickej časti.

Na vytvorenie efektívnych a účinných modelov v oblasti krízového riadenia je potrebné stanovenie a navrhnutie najskôr ich koncepcií. Tie môžu byť chápané ako rámcové dokumenty, ktorých cieľom je zhodnotiť súčasný stav predmetnej problematiky a vytvoriť predpoklady pre systémové zmeny súčasného stavu práve prostredníctvom modelov. Koncepcie predstavujú v konečnom dôsledku určité zásady a princípy, ktoré je nevyhnutné rešpektovať v celom procese tvorby modelov. Vymedzenie pojmu „model“ je v bežnej praxi veľmi rozmanité, nejednotné. Modely predstavujú integrované, zjednodušené a zhustené

[4] ŠIMÁK, L. a kol., *Terminologický slovník krízového riadenia*, 2005
[5] Šimák, L., *Krízový manažment vo verejnej správe*, 2016
[6] Míka, V. T. a kol., *Manažment a krízový manažment*, 2009
[7] NATO, *Crisis management*, 2018
[8] Kadarová, J., *Manažment v teórii a praxi*, 2009
[9] Antušák, E., *Krizový management*, 2009
[10] Drenman, L., A. McConnell and A. *Stark, Risk and Crisis Management in the Public Sector*, 2015
[11] Novák, L. a kol., *Krízové plánovanie – vysokoškolská učebnica*, 2005

vyjadrenie skúmaného zložitého systému, ktoré slúžia na pochopenie princípov a podmienok ich fungovania, ako aj poznanie významu prvkov a vzťahov v štruktúre systému.[12]

Efektívny model odráža vlastnosti modelovanej reality, ktoré sú dôležité z hľadiska sledovaných cieľov. Modely sú vytvárané účelovo s využívaním určitých prístupov, prostredníctvom ktorých model získa určitý charakter. Míka[13] okrem iného uvádza, že pri vytváraní modelov sa využívajú dva druhy nástrojov pre ich tvorbu:

- deskriptívny (vytvorenie usporiadanej množiny poznatkov, charakterizujúcich štruktúru alebo správanie sa určitého systému za účelom poznania podstaty jeho fungovania, a zároveň popisuje objektívnu realitu aká je skutočne),
- normatívny (obsahuje nástroje, ktorými možno zlepšiť rozhodovacie procesy a odstraňuje nedostatky reálneho modelu).

Samotné modelovanie nepatrí medzi metódy vedeckého skúmania, ale je súčasťou nástrojov umožňujúcich poznávanie vybraných javov a procesov.

Koncepcie a modely krízového riadenia vo svete a v podmienkach Slovenskej republiky

Vo svete existuje niekoľko modelov a koncepcii krízového riadenia. Podľa experta v riadení rizík OECD Baubiona[14] pozostáva krízové riadenie z dvoch základných fáz, a to pripravenosť na zvládnutie krízy (pred krízou) a reakcia na obmedzenie škôd (počas krízy). Jedným zo spôsobov hodnotenia rizika v tomto modeli je hodnotenie na základe historických a geopolitických súvislostí. Kľúčovým atribútom sú časté aktualizácie vstupných informácií a medzinárodné zdieľanie vykonaných analýz v rôznych oblastiach.

Krízový manažment patrí medzi základné úlohy v Severoatlantickej aliancií NATO. V rámci uskutočňovania adekvátnej reakcie na vzniknuté krízové javy prírodného alebo vojenského charakteru vypracoval Marinov[15] strategickú koncepciu krízového riadenia v rámci NATO. Model posudzuje aktuálnu situáciu a rozvíja komplexnú reakciu prostredníctvom šesťfázového procesu krízového riadenia:

- identifikácia rizikových činiteľov s následným varovaním obyvateľstva a vyrozumením konkrétnych orgánov a inštitúcií podieľajúcich sa na krízovom riadení,
- komplexné posúdenie krízovej situácie,
- fáza plánovania,
- fáza adekvátnej reakcie,
- vykonávanie ďalších potrebných opatrení na minimalizovanie negatívnych dôsledkov krízových javov prírodného alebo vojenského charakteru,
- prechod do fázy, ktorá už nepredstavuje ohrozenie pre krajiny, ktoré sú členmi NATO.

Nový relačný model krízového riadenia založený na holistickom pohľade prezentuje krízový manažment ako sústavnú a koordinovanú činnosť manažmentu využívajúcu nelineárne prvky. Prevencia a pripravenosť na krízové javy sú rovnako dôležité ako činnosti, ktoré je potrebné uskutočniť vo fáze reakcie. Spätná väzba má rozhodujúcu úlohu pri implementovaní nových prvkov do prípravy riešenia a riadenia budúcich kríz.[16].

V menej rozvinutých častiach sveta sú modely krízového riadenia prispôsobované finančným, materiálnym a personálnym možnostiam krajín. Pre tieto krajiny je výhodný generický model umožňujúci plynulý prechod z všeobecného krízového riadenia na riadenie

[12] Míka, V. T., *Manažment*, 2013
[13] Míka, V. T. a kol., *Manažment a krízový manažment*, 2009
[14] Baubion, Ch., *Risk Management: Strategic Crisis Management*, 2013
[15] Marinov, I., *NATO Crisis Management*, 2011
[16] Jaques, T., *Issues management and crisis management*: An Integrated, 2007

rizík prírodného charakteru s cieľom trvalo udržateľného rozvoja. Podľa Hamaniho[17] predstavuje model krízového riadenia v krajinách na africkom kontinente určitú formu integrácie miestnych orgánov a komunity nachádzajúcej sa na ohrozenom území.

Podľa Šimáka[18] musíme rozlišovať základný teoretický model krízového riadenia a komplexný postup riešenia krízových javov. Základný teoretický model krízového riadenia pozostáva zo štyroch procesov krízového riadenia – prevencia, krízové plánovanie, reakcia a obnova.

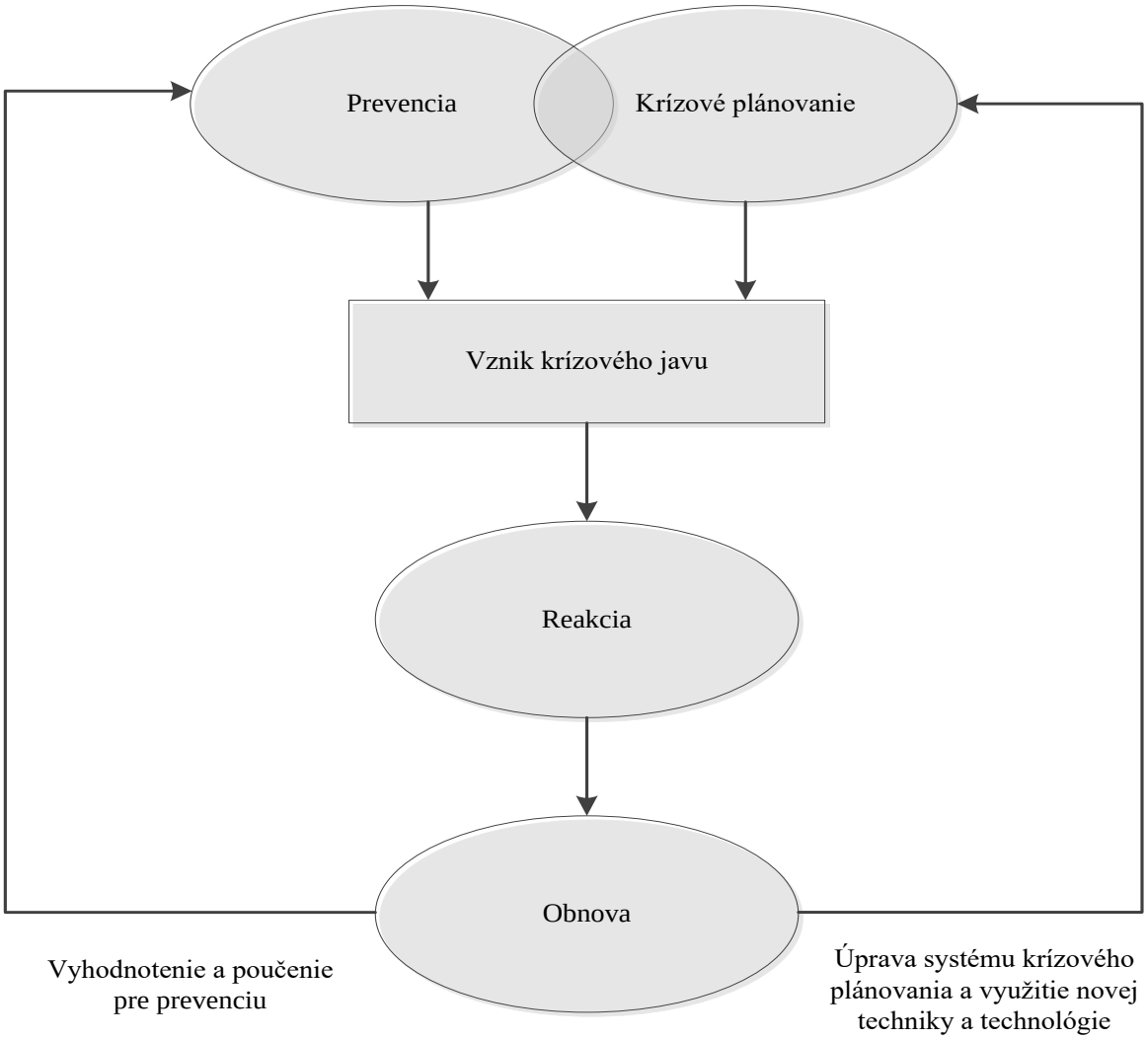

Obr. 1 Základný model krízového riadenia
(Zdroj: Šimák. Krízový manažment vo verejnej správe, 2016, s. 157)

Medzi týmito konkrétnymi časovo a obsahovo ohraničenými fázami sa nachádzajú jednotlivé väzby a postupnosti krokov, pričom je nevyhnutné brať do úvahy všeobecné zásady. Medzi fázami prevencia a krízové plánovanie existuje vzájomná väzba. Uskutočňujú sa v

[17] Hamani, A. and L. Boudjema, *A generic model helps to transit from crisis management to natural disasters risk management and stabilize sustainable development*, 2013
[18] Šimák, L., *Krízový manažment vo verejnej správe*, 2016

prípravnom období, t. j. v podmienkach relatívneho pokoja. Fáza reakcie je charakterizovaná tlakom vplývajúcim na samotných krízových manažérov. Tento tlak môže byť spôsobený najmä nedostatkom času a absenciou síl a prostriedkov potrebných na riešenie krízových javov. Poslednú fázu v základnom modely krízového riadenia predstavuje obnova. V praxi sa spravidla uskutočňuje postupne v niekoľkých etapách a pre fázy prevencie a krízového plánovania dáva možnosť implementovania nových organizačných, administratívnych a technologických prvkov v snahe celkového zlepšenia krízového riadenia[19].

Na rozdiel od základného teoretického modelu krízového riadenia, komplexný postup riešenia krízových javov je oveľa zložitejší. Vo fáze prevencie je najpodstatnejším krokom identifikovanie a posúdenie všetkých aktuálnych rizík a hrozieb s následným spracovaním prognóz vzniku kríz a krízových scenárov. Primárnym cieľom prevencie je predchádzanie vzniku nepriaznivých dôsledkov krízových javov formou rôznych opatrení a činností. Samostatnou a nie menej významnou fázou krízového riadenia v prípravnej fáze je krízové plánovanie, v rámci ktorého sa spracovávajú krízové a havarijne plány, ktoré umožňujú vykonať kalkuláciu síl, prostriedkov a zdrojov, ako aj vybrať vhodné postupy riešenia.

Monitorovanie rizík predstavuje proces, prostredníctvom ktorého sa overuje hodnota krízových činiteľov a úrovne ich akceptovateľnosti. V prípade rastu intenzity ohrozenia krízovým javom nad úroveň jeho akceptovateľnosti nasleduje fáza reakcie na vzniknutý krízový jav.

V prvom rade je nevyhnutné varovať obyvateľstvo a vyrozumieť konkrétne osoby aktiváciou varovacej a vyrozumievacej siete. Tieto siete v konečnom dôsledku podporujú samotné záchranné práce, ktoré sú elementárnou súčasťou reakcie. Technické prostriedky určené na varovanie a vyrozumenie môžu mať rôzny charakter. Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 388/2006 Z.z. o podrobnostiach na zabezpečovanie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany upravuje pôsobnosť varovacích a vyrozumievacích center. Varovanie obyvateľstva a vyrozumenie osôb je v podmienkach Slovenskej republiky technicky zabezpečované sieťou sirén, rozhlasovým a televíznym vysielaním, domácimi rozhlasmi, miestnymi informačnými prostriedkami obcí a miest, systémami automatizovaného vyrozumenia a v neposlednom rade aj verejnými elektronickými komunikačnými sieťami.

Na vykonanie nevyhnutných opatrení priamo nadväzuje samotné riešenie krízových javov vykonávané zložkami Integrovaného záchranného systému a zložkami právnických osôb a podnikateľských subjektov vlastniacich priestory, v ktorých krízový jav vznikol.

Činností, z ktorých riešenie krízových javov pozostáva sú obsiahnuté v zákone č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva. Medzi základné úlohy civilnej ochrany v procese riešenia krízových javov, obzvlášť s charakterom prírodným, patrí napríklad organizovanie a vykonávanie záchranných prác, poskytovanie núdzového zásobovania a núdzového ubytovania, zabezpečenie a vykonanie ukrytia a evakuácie a vykonávanie protiradiačných, protichemických a protibiologických opatrení.

Poslednú fázu v základnom modeli krízového riadenia i v komplexnom postupe riešenia krízových javov predstavuje obnova, ktorej úlohy a činnosti sú v pôsobnosti štatutárneho zástupcu inštitúcie, ktorá bola zasiahnutá pôsobením negatívnych dôsledkov krízového javu. Sčasti môže byť obnova vykonávaná aj silami a prostriedkami, ktoré sa zúčastnili na záchranných prácach.

Veľký význam v celom modeli krízového riadenia má spätná väzba. Predstavuje prostriedok pre zlepšovanie a skvalitňovanie krízového manažmentu na rôznych jeho úrovniach.

[19] Šimák, L., *Krízový manažment vo verejnej správe*, 2016

Cieľ a metodika

Cieľom príspevku je popísať a zhodnotiť súčasný stav koncepcií a modelov krízového riadenia vo svete a v podmienkach Slovenskej republiky. Obsahom metodiky je analýza a komparácia vybraných modelov krízového riadenia, ktoré sa využívajú, či už v rámci krajín alebo organizácií. Podklad pre analýzu predstavuje šesť modelov krízového riadenia, z toho dva sú aplikované vo svete, dva v podmienkach Slovenskej republiky a modely krízového riadenia OECD a NATO sú aplikované v rámci jednotlivých členských krajín týchto organizácií.

Výsledky a diskusia

Pre zhodnotenie súčasného stavu koncepcií a modelov krízového riadenia vo svete a v podmienkach Slovenskej republiky bola vytvorená Tabuľka 1 obsahujúca zoznam variantov a kritérií. Varianty predstavujú vybrané modely krízového riadenia a kritériami sú vybrané charakteristiky týchto modelov.

Tab. 1 Hodnotiaca tabuľka modelov krízového riadenia
Zdroj: Vlastné spracovanie

Kritéria/ Varianty	Baubionov model	Marinovov model	Jaquesov model	Hamaniho model	Šimákov model - základný	Šimákov model - komplexný
Počet fáz	2	6	4	5	4	8
Koncoví užívatelia	Inštitúcie OECD	Inštitúcie NATO	Orgány krízového riadenia vo verejnej správe	Menej rozvinuté časti sveta	Orgány krízového riadenia vo verejnej správe	Orgány krízového riadenia vo verejnej správe
Princíp subsidiarity	Áno	Áno	Nie	Áno	Áno	Áno
Štruktúra	Lineárna	Lineárna	Nelineárna	Nelineárna	Nelineárna	Nelineárna
Možnosť adaptácie na rôzne krízové javy	Áno	Áno	Nie	Áno	Áno	Áno
Obmedzujúce podmienky	Právne prostredie	Podriadenosť vojenských zložiek	Paradox zraniteľnosti	Získavanie vstupných údajov	Neakceptácia širších súvislostí	Strata pružnosti
Charakter krízového javu	Prírodný, vojenský, hospodársky	Prírodný, vojenský	Prírodný	Prírodný, environmentálny	Univerzálny	Prírodné, antropogénne, technologické

Pre skvalitnenie procesov krízového riadenia v podmienkach OECD je nevyhnutná úprava právneho prostredia. Krajiny, ktoré sú členmi OECD, sú zmluvne zaviazané plniť odporúčania a smernice, pričom nie sú právne záväzné. V súčasnosti absentuje existencia

záväzných a transparentných stratégií v jednotlivých krajinách pre potreby systému krízového riadenia v OECD. Baubionov model, ako jediný spomedzi vybraných modelov krízového riadenia, hodnotí riziká aj na základe historických súvislostí vo vybraných regiónoch. Ďalšími výhodami tohto modelu sú vypracované spoločné koncepcie medzi jednotlivými agentúrami určenými na informovanie verejnosti a flexibilnosť viacúčelových tímov určených na riešenie krízových javov rôzneho charakteru, či už prírodného, vojenského alebo hospodárskeho.

Marinovov model umožňuje krízovým štábom a výborom v rámci inštitúcii v NATO koordinovať svoju prácu a poskytovať informácie Severoatlantickej rade. Jednotlivé fázy z časového a organizačného hľadiska nie sú presne dané, môžu sa navzájom prekrývať a ich dĺžka závisí od konkrétnej situácie. Krízové riadenie v NATO má podobne ako krízové riadenie v OECD špecifické postavenie oproti ostatným modelom, nakoľko sa nejedná výlučne len o krajiny, ale inštitúcie, ktoré pozostávajú z jednotlivých členských štátov. Okrem vojenského rozmeru má krízové riadenie v NATO aj politický rozmer. Práve individuálne záujmy politikov a popredných predstaviteľ členských štátov Severoatlantickej aliancie negatívnym spôsobom ovplyvňujú flexibilitu najmä v čase reakcie na vzniknuté krízové javy a v konečnom dôsledku predlžujú ich samotné riešenie. Je potrebné si uvedomiť, že vojenská zložka Severoatlantickej aliancie je podriadená politickým orgánom jednotlivých krajín. Článok 5 Washingtonskej zmluvy pojednáva o princípe kolektívnej obrany, kde sa zmluvné strany dohodli, že ozbrojený útok proti jednej alebo viacerým z nich v Európe alebo Severnej Amerike, bude považovaný za útok proti všetkým, a preto odsúhlasili, že ak nastane taký ozbrojený útok, každá z nich uplatní právo na individuálnu alebo kolektívnu obranu. Tento záväzok sa vzťahuje len na prípad napadnutie niektorého zo spojencov. Prípadnú vojenskú operáciu, do ktorej by členský štát v NATO vstúpil dobrovoľne, princíp kolektívnej obrany nerieši. Pozitívom pre Marinovov model krízového riadenia je koordinácia a spolupráca s inými organizáciami medzinárodného krízového manažmentu (OSN a OECD), ako aj príprava štúdií politických problémov a sledovanie trendov rozvoja politickej situácie po celom svete.

Jaquesov relačný model krízového riadenia sa zaoberá krízovým riadením v kontexte vzájomne závislých činností, ktoré je potrebné vykonávať v rôznych fázach krízového riadenia. Tento model je charakteristický svojou nelineárnou štruktúrou, pričom zdôrazňuje, že jednotlivé fázy krízového riadenia by nemali byť vnímané ako postupné kroky, ale ako súbor navzájom prepojených odvetví krízového manažmentu. Zvláštnosťou Jaquesovho modelu je nedodržiavanie princípu subsidiarity ako jediného spomedzi vybraných modelov krízového riadenia. Prostredníctvom eliminácie prekrývania rovnakých činností rôznymi skupinami odborníkov model zefektívňuje strategické vzťahy, zvyšuje ich účinnosť a v konečnom dôsledku optimalizuje rozhodovacie procesy v krízovom riadení. Za nedostatok tohto relačného modelu môžeme považovať tzv. paradox zraniteľnosti. Každá zo 4 fáz modelu je rozčlenená na ďalšie 3 etapy. Príliš vysoký počet jednotlivých činností v modeli môže spôsobiť jeho neúčinnosť a nerealizovateľnosť v konkrétnych podmienkach praxe.

Za jeden z najkvalitnejších modelov krízového riadenia môžeme považovať Hamaniho model. Tento generický model je určený pre menej rozvinuté chudobnejšie krajiny, najmä pre krajiny Afrického kontinentu. Prvýkrát bol Hamaniho model aplikovaný v podmienkach Alžírska. Hlavným cieľom modelu je zlepšenie odolnosti a spolupráce civilného obyvateľstva pri riešení krízových javov prírodného a environmentálneho charakteru. Model poskytuje relevantné štandardizované informácie pre každý typ hrozby, ako napr. povodne, zemetrasenia a zosuvy pôd. Celková efektívnosť modelu je podmienená dôslednou územnou analýzou. Technologické atribúty Hamaniho modelu predstavujú jeho pozitíva, a zároveň sú aj jeho nedostatkami. Na jednej strane model dokáže pracovať s mapovými podkladmi ARCGIS, na druhej strane získavanie vstupných údajov takéhoto formátu predstavuje pre africké krajiny výrazný problém a nie vo všetkých oblastiach je možné túto technologickú inováciu aplikovať.

Do budúcna by bolo potrebné prispôsobiť model pre špecifiká územia týchto krajín. V oblastiach, kde je tento model aplikovaný boli výrazne znížené škôdy spôsobené povodňami.

Zatiaľ čo Šimákov základný teoretický model krízového riadenia vychádza zo zovšeobecnených dlhodobých skúseností vyspelých krajín, komplexný postup riešenia krízových javov je oveľa zložitejší. Okrem druhu krízových javov je potrebné zohľadniť aj ich silu a prostredie, v ktorom prebiehajú. Tento model vychádza zo základného modelu a je rozšírený tak, aby sa dokázal prispôsobiť podmienkam a riešiť pravdepodobný krízový jav. Komplexný postup riešenia krízových javov vytvára predpoklady na spojitosť medzi prevenciou závažných prírodných nebezpečenstiev a plánovacích dokumentov samosprávnych orgánov miest. Pri jeho aplikácií do praxe je dôležité zamerať pozornosť na celkovú analýzu zraniteľnosti a štrukturálne príčiny vzniku krízových javov, nakoľko mimoriadna udalosť prírodného charakteru aj menšieho rozsahu môže mať výrazný vplyv na obyvateľstvo a prírodu s dlhým časovým rozpätím celej fázy obnovy. Komplexný postup riešenia krízových javov je na rozdiel od základného teoretického modelu pomerne detailne prepracovaný, čo môže mať za následok stratu pružnosti a zníženú schopnosť operatívne reagovať (napríklad pri nižších úrovniach krízového riadenia).

Záver

Hlavným cieľom príspevku bolo charakterizovať, analyzovať a vzájomne porovnávať vybrané koncepcie a modely krízového riadenia na základe stanovených kritérií. Autori vyhodnotili súčasné poznatky a aktuálny stav riešenej problematiky, pričom poukázali na možnosti aplikácie týchto koncepcií a modelov, ako aj ich nevýhody a bariéry, ktoré spôsobujú obmedzujúce podmienky. Nie všetky koncepcie a modely je možné aplikovať na rôzne krízové javy a v rôznych častiach sveta. Každý z vybraných koncepcií a modelov krízového riadenia má svoje špecifické postavenie, zásady a prostredie, v ktorom sa jednotlivé fázy krízového riadenia uskutočňujú, pričom rešpektuje i prostredie krajín a inštitúcií, v ktorých vznikal. V rámci vedecko-výskumnej činnosti bol na Žilinskej univerzite v Žiline v spolupráci so zahraničnými univerzitami riešený projekt COBACORE, ktorý predstavuje inteligentnú technológiu umožňujúcu kvalitnejšiu interakciu medzi orgánmi a inštitúciami podieľajúcimi sa riešení krízových javov, ako aj obnove po mimoriadnej udalosti. Cieľom projektu COBACORE bolo vytvorenie platformy, ktorá zefektívňuje komunikáciu a optimalizuje rozhodovacie procesy v krízovom riadení.

Článok bol spracovaný v rámci podpory internou grantovou schémou Fakulty bezpečnostného inžinierstva Žilinskej Univerzity z grantu č. 201801.

Literatúra

ANTUŠÁK, E., 2009. *Krizový management*. Praha: Wolters Kluwer. 2009. ISBN 978-80-7375-488-8.

BADIRU, A. B. and L. RACZ, 2014. *Handbook of Emergency Response: A Human Factors and Systems Engineering Approach*. Boca Raton: Taylor & Francis Group. ISBN 978-1-4665-1456-0.

BAUBION, Ch., 2013. *OECD Risk Management: Strategic Crisis Management* [online]. Working Papers on Public Governance. No. 23. OECD Publishing. p. 9-10 [cit. 2018-07-13]. Available from: https://www.mmc.com/content/dam/mmc-web/Files/Strategic-Crisis-Management-paper-July-2013.pdf

DRENMAN, L., A. MCCONNELL and A. STARK, 2015. *Risk and Crisis Management in the Public Sector*. Second edition. Abington, New York: Taylor & Francis Group. ISBN 978-0-415-73969-6.

HAMANI, A. and L. BOUDJEMA, 2013. *A generic model helps to transit from crisis management to natural disasters risk management and stabilize sustainable development* [online]. TerraGreen 13 International Conference 2013 - Advancements in Renewable Energy and Clean Environment. Volume 36. Bechar. University of Bechar. Algeria. p. 977-984 [cit. 2018-07-05]. ISSN 1876-6102. Available from: https://ac.els-cdn.com/S1876610213011971/1-s2.0-S1876610213011971-main.pdf?_tid=cd5ef705-821a-45ce-8a69-f1dff8d15ff9&acdnat=1520187695_565c57a9ee6a807e67e251902ef65cfa

JAQUES, T., 2007. *Issues management and crisis management: An Integrated* [online]. Non-linear Relations Construct. South Melbourne. Victoria: Oxford University Press. Public Relations Review. p. 147-157. ISSN 0363-8111 [cit. 2018-07-02]. Available from: http://www.comipi.it/library/relational%20model%20prr.pdf

KADÁROVÁ, J., 2009. *Manažment v teórii a praxi*. ročník 5. vydanie č. 1-2. s. 4-11. Bratislava: EKONOM. ISBN 1336-7137.

KUČERA, M., 2002. *Teoretické a praktické prístupy k riešeniu podnikových kríz*. Nitra: SPU Nitra. ISBN 80-88-943-18-3.

MARINOV, I., 2011. *NATO Crisis Management* [online]. National Defence Academy. Operational Art Department. NATO Publisher and the PCS Coup. p. 31-41 [cit. 2018-08-10]. Available from: file:///C:/Users/Vincent%20Vega/Downloads/20140214043557_Session_5_MARINOV_NATO_Crisis_Management.pdf

MÍKA, V.T., ŠIMÁK, L., HUDÁKOVÁ, M., HORÁČEK, J. 2009. *Manažment a krízový manažment*. Úvod do krízového manažmentu. Žilina : EDIS - vydavateľstvo ŽU, 2009. 204 s. ISBN 978-80-554-0079-2.

MÍKA, V.T. 2013. *Manažment*. Úvod do riadenie organizácie v podmienkach rizika a v krízových situáciách. 1. vydanie. Žilina : EDIS - vydavateľatvo ŽU, 2013. 178 s. ISBN 978-80-554-0760-9.

NATO, 2018. *Crisis management*. [Online]. NATO live [cit. 2018-07-28]. Available from: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm.

NOVÁK, L. a kol., 2005. *Krízové plánovanie – vysokoškolská učebnica*. Žilina: EDIS. ISBN 80-8070-391-4.

ŠIMÁK, L. a kol., 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina: FŠI ŽU. ISBN 80-88829-75-5.

ŠIMÁK. L., 2016. *Krízový manažment vo verejnej správe.* Druhé prepracované vydanie. Žilina: EDIS - vydavateľské centrum ŽU. ISBN 978-80-554-1165-1.

Keywords: crisis phenomenon, crisis management, conceptions and models, Slovak republic

Summary

The current environment is very fluctuant. It brings also new challenges and requirements, which is necessary to implement into crisis management systems, which is used by international organizations or states. These challenges and requirements are respected, if policies and practices are established, in improving specific systems and processes in crisis management. The aim of the paper is to describe and compare the current state of concepts and models of crisis management in the world and in the Slovak Republic.

Contribution compares the most used models, which is possible to use in the phase of solving crisis phenomena in the state environment or environment in national organizations. Compared models are Baubion's model, Marinov´s model, Jaquese´s model, Hamani´s model, basic model by Šimák, and complex model by Šimák.

The Marin model allows the crisis staff and committee within the NATO institution to coordinate their work and provide information to the North Atlantic Council. The phases of time and organization are not precisely defined. They can overlap with each other and their length depends on the specific situation.

The Jacques relational model of crisis management deals with crisis management in the context of interdependent activities that need to be carried out at various stages of crisis management. This model is characterized by its non-linear structure, underlining that individual phases of crisis management should not be perceived as successive steps but as a set of interrelated crisis management sectors.

One of the best models of crisis management is Hamani's model. This generic model is intended for less developed, poorer countries, especially for the African continent.

While the basic theoretical model of crisis management by Šimák is based on the generalized long-term experience of advanced countries, the complex process of crisis resolution is far more complicated. Apart from the type of crisis phenomenon, it is also necessary to take into account their strength and the environment in which they take place. This model is based on a basic model and is expanded to accommodate the conditions and address the likely crisis phenomenon. A comprehensive approach to resolving crisis situations creates prerequisites for a link between the prevention of severe natural hazards and planning documents of local authorities.

The primary objective of the paper was to characterize, analyze and compare the selected concepts and models of crisis management. The authors evaluated the current knowledge and current state of the problem solved, pointing out the possibilities of applying these concepts and models, as well as their disadvantages and barriers that create restrictive conditions. Not all concepts and models can be applied to various crisis events and different parts of the world. Each of the selected concepts and models of crisis management has its own specific position, principles, and environment in which the various phases of crisis management are carried out.

Ing. Daniel Brezina
Katedra krízového manažmentu
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: daniel.brezina@fbi.uniza.sk

Ing. Matej Masár
Katedra krízového manažmentu
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: matej.masar@fbi.uniza.sk

Recenzenti:

prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.; doc. Mgr. Dr. Vladimír Blažek, CSc.

Ľuboš Cehlárik

Experimentálne overenie metódy nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom

Anotácia: Kriminalistická prax prináša prípady s potrebou analyzovať sporné dokumenty s textami, ktoré sú vyhotovené na elektrografickom zariadení, a ktoré obsahujú zápisy alebo podpisy vyhotovené ručne písacím prostriedkom, pričom tieto záznamy sa navzájom nekrižujú. Príspevok pojednáva o experimentálnom overení metódy nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom, ktorá vzišla z výskumnej činnosti oddelenia grafických analýz Kriminalistického ústavu v Prahe.

Kľúčové slová: nekrižujúce sa záznamy, elektrografická tlač, tonerové častice, písací prostriedok

Úvod do problematiky

V súčasnosti existuje niekoľko techník, pomocou ktorých je možné určiť poradie vyhotovenia záznamov v prípade, ak došlo k ich vzájomnému kríženiu. Už v roku 1996 bol publikovaný prehľadný článok[1] o metódach na určenie poradia vyhotovenia záznamov a o rok neskôr vyšiel článok[2], v ktorom bola opísaná technika pre určenie relatívnej časovej následnosti krížených záznamov na dokumentoch vyhotovených písacím prostriedkom a elektrografickou tlačou. Do roku 2002 však neboli publikované práce, ktoré by sa zaoberali možnosťou určovania poradia nekrižujúcich sa línií vyhotovených guľôčkovým perom a záznamov vyhotovených elektrografickou tlačou (tonerová tlačiareň). Aginsky[3] sa uvedenou problematikou začal zaoberať na základe prípadovej štúdie, v ktorej bol zástupca riaditeľa obchodnej firmy podozrivý z vytvorenia falošnej zmluvy vytlačenej na elektrografickej tlačiarni a podpísanej riaditeľom i jeho zástupcom. Riaditeľ tvrdil, že text zmluvy v predloženej podobe nepodpísal, avšak priznal, že podpísal niekoľko čistých listov papiera, ktoré mali slúžiť na vyhotovenie dokumentov počas jeho neprítomnosti. Podpísané listy odovzdal svojmu zástupcovi. Ani jeden z podpisov na zmluve nepretínal vytlačený text. Aginsky pomocou mikroskopu Carl Zeiss Neophot-30 so zväčšením 125× až 500× zistil, že pod podpisom zástupcu riaditeľa sa nachádzajú tonerové častice, ktoré na liste papiera zanecháva elektrografická tlačiareň, avšak pri preskúmaní podpisu riaditeľa odhalil, že tonerové častice sa nachádzajú nad týmto podpisom. Na základe uvedených zistení bolo stanovené poradie vyhotovenia podpisov a textu zmluvy. Prvý sa podpísal riaditeľ, následne bol vytlačený text zmluvy, pričom sa pri tlači na podpis riaditeľa naniesli mikroskopické tonerové častice. Zástupca riaditeľa vyhotovil podpis po vytlačení zmluvy, nakoľko sa tonerové častice nachádzali pod jeho podpisom. Na základe uvedených faktov sa zástupca riaditeľa priznal k falšovaniu a potvrdil, že k tomu využil čistý list papiera s podpisom riaditeľa firmy.

Vzhľadom na narastajúci počet podobných prípadov v kriminalistickej praxi sa aj pracovníci z Kriminalistického ústavu v Prahe začali zaoberať problematikou určovania časovej postupnosti vyhotovenia zápisov a podpisov vo vzťahu k textu vytlačeného elektrografickou tlačou.

---

[1] POULIN, G. 1996. Establishing the Sequence of Strokes: The State of the Art. In: *International Journal of Forensic Document Examiners*. Vol. 2, No. 1, pp. 16-32.

[2] PLANTY, M. G. 1997. Determining the Relative Chronology of Intersecting Ball-Point Pen Lines and Laser Printed Document Marks – Linton Godown Revisited. In: *International Journal of Forensic Document Examiners.* Vol. 3, No. 1, pp. 31-34.

[3] AGINSKY, V. N. 2002. Determining the Sequence of Non-Intersecting Media on Documents: Ballpoint Pen Ink and Laser Toner Entries. In: *Journal of the American Society of Questioned Document Examiners.*Vol. 5, No. 1, pp. 1-4.

Základ ich výskumu tvorila praktická otázka, či bol podpísaný vytlačený dokument, alebo či bol text dokumentu vyhotovený dodatočne na hárok čistého už podpísaného papiera. Výsledkom ich skúmania bolo vypracovanie dvoch metód. Prvou bolo nepriame optické vyhodnotenie podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom a druhou bolo priame optické vyhodnotenie tonerových častíc a náplne písacieho prostriedku, ktorej sa bližšie venovať nebudeme. Obe metódy sú úspešne aplikované v českej kriminalistickej praxi.

Cieľom príspevku je oboznámiť čitateľa s metódou nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom tak, ako ho metodicky navrhla pplk. Ing. Martina Luňáková z oddelenia grafických analýz Kriminalistického ústavu v Prahe v rámci riešenia projektu „Zavedení nových metod a postupů v oblasti grafických analýz ZANOME (číslo projektu: VG20122015072)“, ktorý bol podporený z programu Bezpečnostného výskumu Ministerstva vnitra ČR, pričom uvádzame jej zjednodušenú podobu vzhľadom na stanovený rozsah príspevku. Hlavným cieľom príspevku je oboznámiť čitateľa s experimentálnymi výsledkami **overenia** uvedenej metódy v podmienkach laboratória oddelenia skúmania dokumentov Kriminalistického a expertízneho ústavu PZ v Bratislave.

Metóda nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom

Autorka vo svojej publikácii[4] uvádza, že metóda nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom vychádza z predpokladu, že pri elektrografickej tlači dochádza v priebehu tlačového procesu k náhodnému rozptylu tonerových častíc na celú plochu potláčaného papiera. Počet náhodne sa vyskytujúcich tonerových častíc má štatistickú závislosť. Za predpokladu vykonania prvej tlače určitého dokumentu na čistý list papiera musí dôjsť k dostatočnému rozptylu náhodne sa vyskytujúcich tonerových častíc. Ak sa však pred tlačou na papieri vyhotoví ručný zápis s dostatočne zahĺbenými ťahmi písacím prostriedkom, dôjde pri následnej tlači k zníženému prenosu náhodne rozptýlených tonerových častíc (obr. č. 1). Autorka ďalej vysvetľuje princíp metódy tak, že sa jedná o **štatistické vyhodnotenie počtu tonerových častíc v mieste zahĺbeného ťahu vytvoreného písacím prostriedkom a počtu častíc na voľnej ploche v okolí ťahu, pričom ich vzájomným porovnaním je možné dokázať, že ručný zápis bol vytvorený pred samotnou tlačou** (obr. č. 2).

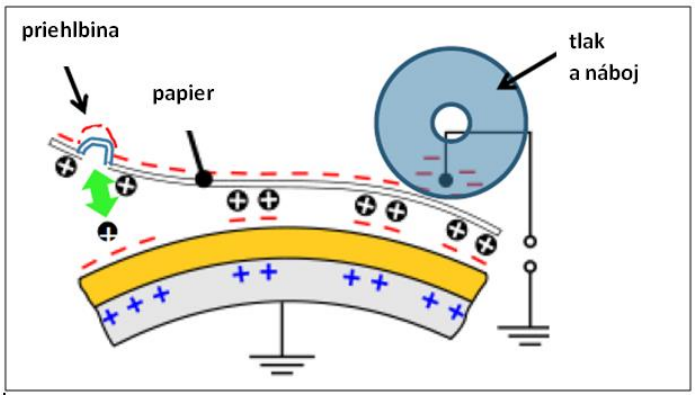

[4] LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník*, roč. 60, č. 4, s. 61.

Obr. č. 1: Schéma elektrofotografickej záznamovej jednotky – tlač na štruktúrovaný povrch (zelenou šípkou je vyznačené miesto, kde sa tonerové častice neprenášajú vôbec alebo len v minimálnom množstve)[5]

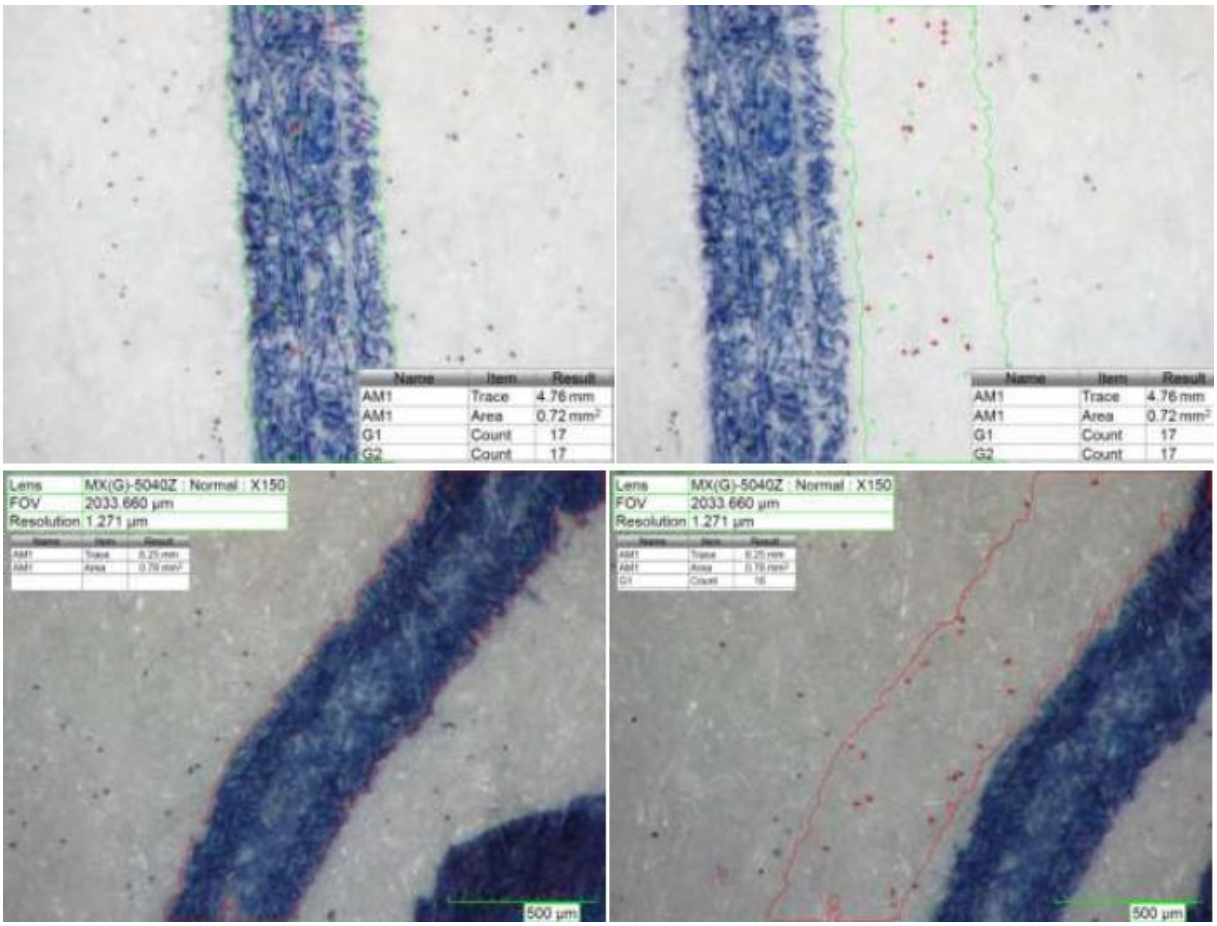

Obr. č. 2: Porovnanie počtu tonerových častíc na ploche ťahu vytvoreného písacím prostriedkom a v jeho okolí: **hore** – ťahy vytvorené po tlači; zelenou sú vyznačené tonerové častice v mieste ťahu; červenou sú vyznačené tonerové častice v okolí ťahu (obr. vpravo hore); **dole** – ťahy vytvorené pred tlačou; v mieste ťahu sa nenachádzajú žiadne tonerové častice; červenou sú vyznačené tonerové častice v okolí ťahu (obr. vpravo dole).[6] Spektrálna separácia obrazu pomocou IČ žiarenia umožňuje identifikovať tonerové častice v mieste ťahu písacieho prostriedku.

Pre objektívnu identifikáciu a vyhodnotenie počtu tonerových častíc v mieste ťahu písacieho prostriedku autorka odporúča[7] použiť spektrálnu separáciu obrazu pomocou infračerveného žiarenia (800 nm a vyššie), resp. filtráciu viditeľného žiarenia (do 800 nm) pri zväčšení 230× až 300× s použitím prenosného digitálneho mikroskopu s kombináciou infračerveného a ultrafialového osvetlenia a zväčšenia do 250×. Pre získanie relevantných výsledkov pomocou tejto metódy je dôležité, aby bola voľná plocha papiera pokrytá dostatočným množstvom náhodne rozptýlených tonerových častíc. Následne sa musí vykonať kontrolné meranie v blízkosti ťahu vyhotoveného písacím prostriedkom na ploche 0,5 mm^2. Autorka experimentálnym testovaním stanovila, že pre dostatočne preukázateľný rozdiel v množstve pozorovaných tonerových častíc v mieste ťahu a mimo neho musí byť v kontrolnej ploche najmenej 10 tonerových častíc (obr. č. 3).

[5] LUŇÁKOVÁ, M. 2013. Sequence of Entries Determination – New Approach to Electrophotographic Additional Print. In: *Journal Book of Articles 11th International Forensic Symposium 2013*. Bratislava

[6] LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník,* roč. 60, č. 4, s. 60.

[7] LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník,* roč. 60, č. 4, s. 61-62.

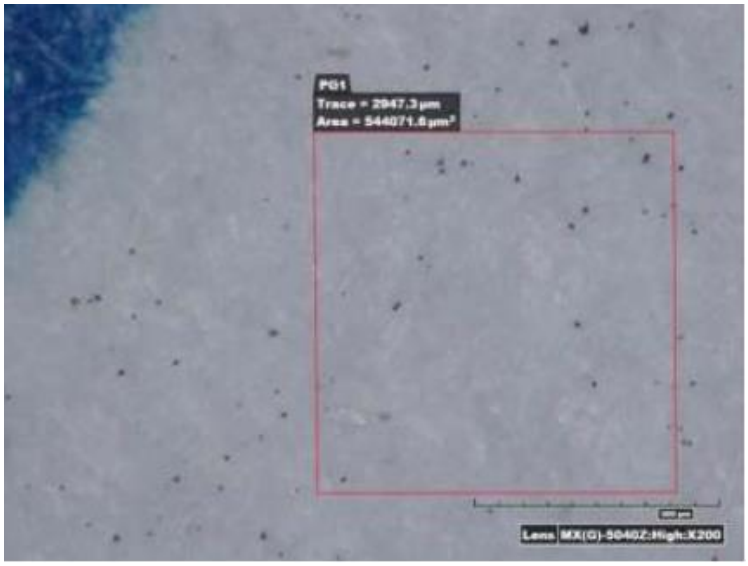

Obr. č. 3: Overenie pokrytia voľnej plochy papiera tonerovými časticami v oblasti sporného záznamu (plocha s rozlohou 0,5 mm^2 musí obsahovať minimálne 10 častíc, zväčšenie 200×)[8]

V ďalšej fáze merania[9] je potrebné vybrať také časti ťahu písacieho prostriedku, ktoré sú najviac zahĺbené. To je možné vykonať pomocou šikmého osvetlenia. Vybrané miesta sa následne snímajú pri zväčšení 200× až 300× pri bežnom osvetlení (viditeľná časť spektra). Pomocou automatického alebo manuálneho vymedzenia plochy ťahu (umožňuje to programový nástroj prenosného digitálneho mikroskopu) sa vyznačia vhodné oblasti podľa okraja ťahov (obr. č. 4 vľavo) a digitálny mikroskop sa následne prepne do režimu spektrálnej separácie, čo umožňuje spočítať tonerové častice vo vyznačenej ploche (obr. č. 4 vpravo). Nakoniec sa musí vyznačená plocha presunúť do blízkeho okolia ťahu a zistí sa množstvo tonerových častíc (viď obr. č. 2 – vpravo hore a dole). Postup sa musí opakovať najmenej päťkrát, pričom sa vyberajú rozličné miesta ťahu s dostatočným zhĺbením.

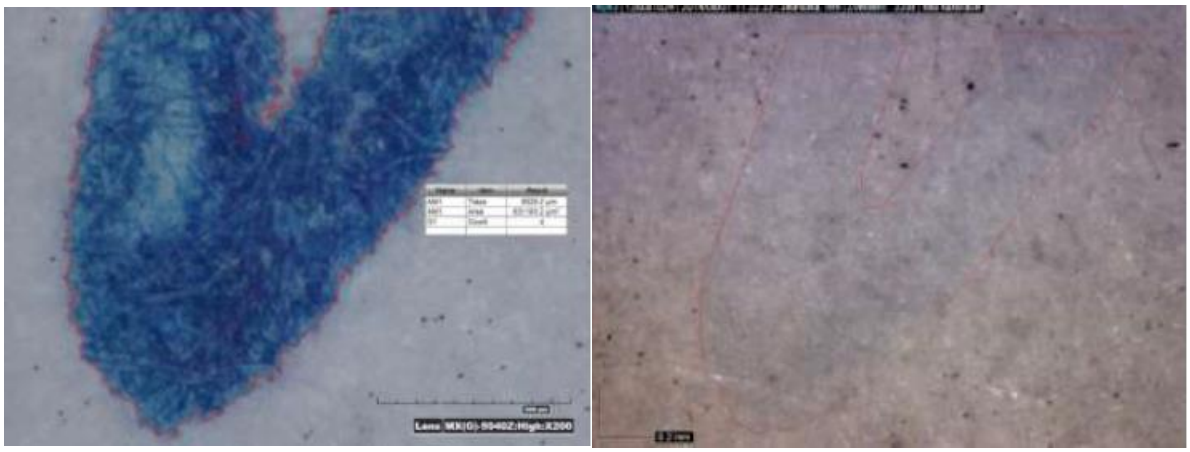

Obr. č. 4: vľavo – vybraná plocha ťahu pri snímaní vo viditeľnom svetle (mikroskop Hirox, zväčšenie 200×); **vpravo** – odfiltrovaný ťah pre zistenie počtu tonerových častíc (digitálny mikroskop Dino-Lite, IČ osvetlenie 940 nm, zväčšenie 225×)[10]

[8] LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník*, roč. 60, č. 4, s. 61.
[9] LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník*, roč. 60, č. 4, s. 62.
[10] LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník*, roč. 60, č. 4, s. 62-63.

Z výskumu, ktorý realizovala autorka vzišli závery, na základe ktorých je možná interpretácia výsledkov metódy, ktorej cieľom je získanie odpovede na otázku kriminalistickej praxe „Ktorý zo záznamov bol vyhotovený ako prvý?“. Platí, že pokiaľ je výsledný pomer tonerových častíc vo vyznačenej ploche ťahu k tonerovým časticiam mimo ťahu (najmenej päť meraní) v rozpätí od 0 do 0,5 (t. j. ≤50 %), môžeme povedať, že ťahy písacieho prostriedku boli vyhotovené pred tlačou. V prípade, že výsledný pomer tonerových častíc vo vyznačenej ploche ťahu k tonerovým časticiam mimo ťahu je nad 0,5 (>50 %), vtedy nie je možné záver jednoznačne stanoviť. V tomto prípade boli navrhnuté tri možné hypotézy, a to: 1. ťahy písacieho prostriedku boli vyhotovené až po vytlačení dokumentu, 2. ťahy písacieho prostriedku nie sú dostatočne zahĺbené do papiera alebo bola použitá tlačiareň s lepšou schopnosťou prenosu tonera (tzn. tlačiareň nezanecháva na papieri také množstvo tonerových častíc, aby sa dala metóda použiť) a 3. dokument mohol prejsť dvakrát tlačovým procesom, pričom nie je možné dvojitý tlačový proces rozpoznať.[11] V týchto prípadoch odporúča autorka použiť metódu priameho optického vyhodnotenia, ktorá však nie je predmetom tohto príspevku.

Experimentálne overenie metódy nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom

Pre experiment bolo vybraných šesť elektrografických tlačiarní značiek OKI B8300, OKI C5900, RICOH MP 2501SP, RICOH AFICIO MP 2500SP, RICOH AFICIO 3232C, HP COLOR LASERJET 5550. Na tlač experimentálnych vzoriek bol použitý bežne dostupný kancelársky papier formátu A4 určený pre laserovú tlač s plošnou hmotnosťou 80 g/m^2. Podpisy boli vyhotovené pomocou písacieho prostriedku zn. Cello Wings – guľôčkové pero s náplňou modrej farby a šírkou stopy 0,7 mm. Pre objektívne vyhodnotenie počtu tonerových častíc v ťahu vytvoreného písacím prostriedkom bol pre všetky vzorky použitý digitálny mikroskop Dino-Lite AD4113T-I2V(R4) s kombinovaným infračerveným osvetlením s vlnovou dĺžkou 940 nm a ultrafialovým osvetlením s vlnovou dĺžkou 395 nm a konštantným zväčšením 230×. Ako tlačený text bola pre experimenty použitá posledná časť znaleckého posudku Kriminalistického a expertízneho ústavu PZ – „V. Znalecká doložka“ spolu s podpisovou doložkou. Na každej tlačiarni bol text vytlačený a podpísaný šesťkrát tak, aby nedošlo k vzájomnému prekríženiu podpisu s vytlačeným textom (3× prvá tlač a následne podpis, 3× prvý podpis a následne tlač; obr. č. 5).

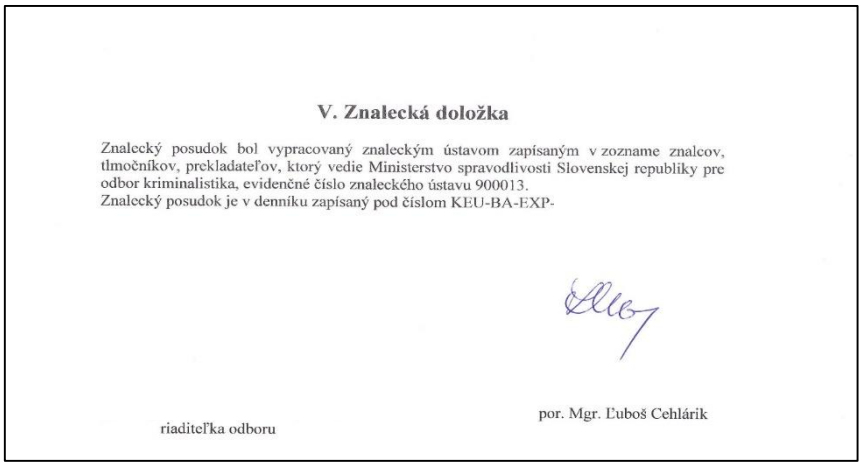

V. Znalecká doložka

Znalecký posudok bol vypracovaný znaleckým ústavom zapísaným v zozname znalcov, tlmočníkov, prekladateľov, ktorý vedie Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky pre odbor kriminalistika, evidenčné číslo znaleckého ústavu 900013.
Znalecký posudok je v denníku zapísaný pod číslom KEU-BA-EXP-

riaditeľka odboru

por. Mgr. Ľuboš Cehlárik

Obr. č. 5: Ukážka dokumentu pre experimentálne overenie nepriamej metódy

[11] LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník*, roč. 60, č. 4, s. 62.

Pri každom vyhotovenom dokumente bolo v oblasti podpisu vykonané kontrolné meranie na zistenie štatistického zastúpenia počtu častíc, čo predstavuje najmenej desať tonerových častíc na ploche 0,5 mm^2 pri zväčšení 230× (obr. č. 6).

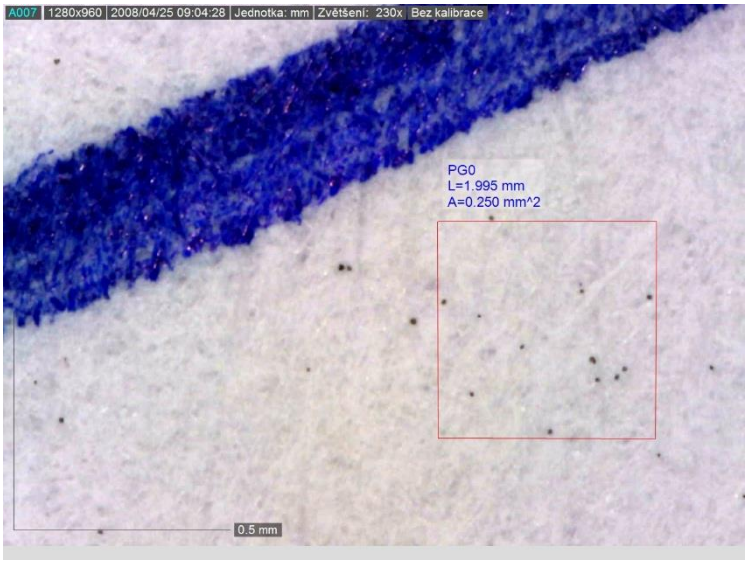

Obr. č. 6: Náhodné rozloženie tonerových častíc na ploche listu
(digitálny mikroskop Dino-Lite; zväčšenie 230×)

Vybrané oblasti podpisu boli snímané v ultrafialovom žiarením s vlnovou dĺžkou 395 nm a pomocou manuálneho vymedzenia plochy ťahu boli červenou linkou ohraničené vhodné oblasti podľa okraja ťahov podpisu (obr. č.7).

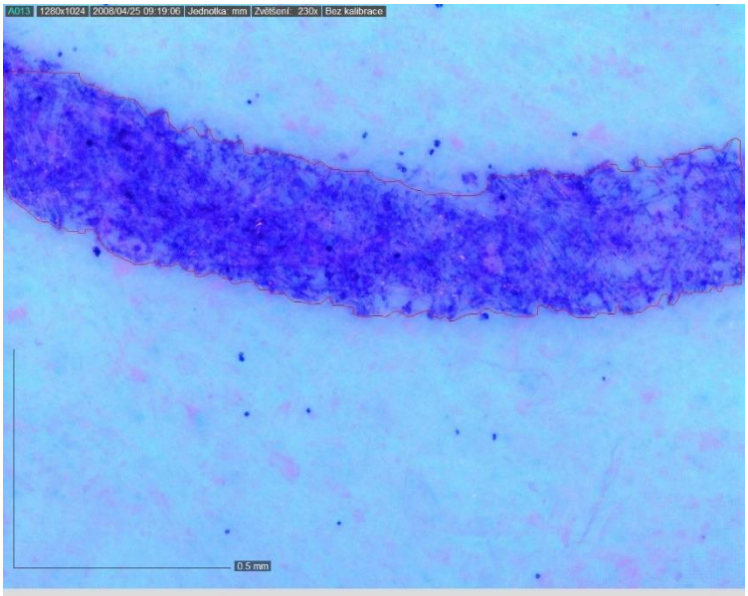

Obr. č. 7: Vybraná plocha ťahu pri snímaní v UV svetle
(digitálny mikroskop Dino-Lite; zväčšenie 230×)

Po prepnutí do režimu infračerveného osvetlenia s vlnovou dĺžkou 940 nm bolo vo vymedzenej oblasti podpisu spočítané množstvo tonerových častíc (obr. č. 8).

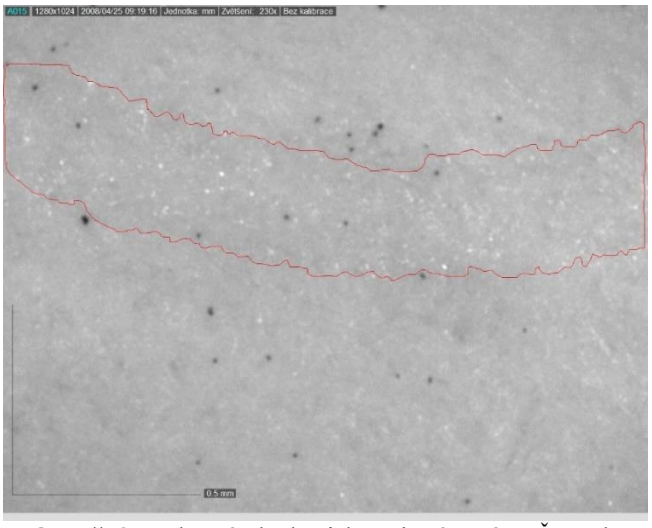

Obr. č. 8: Vybraná plocha ťahu pri snímaní v IČ svetle (digitálny mikroskop Dino-Lite; zväčšenie 230×)

Po opätovnom prepnutí do režimu ultrafialového osvetlenia s vlnovou dĺžkou 395 nm bola vyznačená plocha presunutá do blízkeho okolia ťahu a opäť sa zisťoval počet tonerových častíc (obr. č. 9).

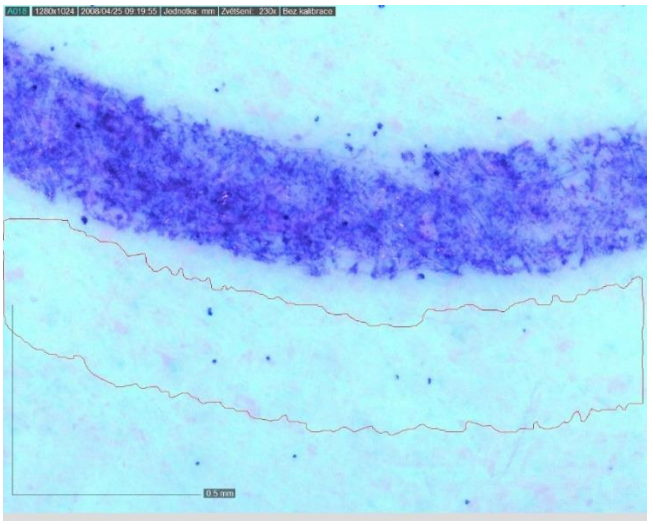

Obr. č. 9: Vybraná plocha mimo ťahu pri snímaní v UV svetle (digitálny mikroskop Dino-Lite; zväčšenie 230×)

Pre vylúčenie náhodnej odchýlky v počte tonerových častíc v mieste ťahu vytvoreného písacím prostriedkom i mimo neho, bolo každé meranie opakované päťkrát pre každý podpis, čím sa získali parciálne pomery tonerových častíc v ťahu a mimo neho. Úspešnosť determinácie časovej postupnosti vyhotovenia záznamov (tlač × podpis, resp. podpis × tlač) bola hodnotená na základe výsledného pomeru tonerových častíc v ťahu, vyhotoveného písacím prostriedkom k tonerovým časticiam mimo ťahu (výsledný pomer je priemerom získaným z nameraných parciálnych pomerov). Ak bol výsledný pomer častíc pri piatich meraniach v rozmedzí 0 až 0,5 (t. j. ≤50 %), stanovil sa záver, že podpis bol vyhotovený pred tlačou. Ak bol výsledný pomer v rozmedzí nad 0,5 (>50 %), stanovil sa záver na základe hypotéz, ktoré sú opísané v teoretickej časti príspevku. Výsledky experimentov sú uvedené v tabuľke č. 1.

Tab. č. 1 Experimentálne výsledky

tlačiareň	spôsob vyhotovenia exp. vzorky	parciálny pomer tonerových častíc (5 meraní - in/ex)	výsledný pomer tonerových častíc
OKI B8300	tlač x podpis	1,3; 0,8; 1,0; 1,3; 0,8	**1,0**
	tlač x podpis	0,5; 0,6; 0,6; 1,4; 0,7	**0,8**
	tlač x podpis	0,9; 0,7; 1,2; 0,9; 0,6	**0,9**
	podpis x tlač	0,5; 0,2; 0,2; 0,4; 0,3	**0,3**
	podpis x tlač	0,3; 0,2; 0,4; 0,1; 0,3	**0,4**
	podpis x tlač	0,6; 0,7; 0,2; 0,4; 0	**0,4**
OKI C5900	tlač x podpis	0,2; 0,8; 0,5; 0,3; 1,0	**0,6**
	tlač x podpis	0,9; 0,8; 0,9; 0,3; 0,6	**0,7**
	tlač x podpis	0,5; 0,7; 0,8; 0,4; 0,5	**0,6**
	podpis x tlač	0; 0; 0; 0; 0	**0**
	podpis x tlač	0,2; 0,2; 0; 0,2; 0,2	**0,2**
	podpis x tlač	0,1; 0,5; 0,1; 0,1; 0,3	**0,2**
RICOH MP 2501SP	tlač x podpis	0,6; 1,2; 1,1; 0,7; 0,5	**0,8**
	tlač x podpis	0,9; 0,8; 0,7; 1,0; 0,9	**0,9**
	tlač x podpis	1,0; 1,1; 1,1; 0,6; 0,9	**0,9**
	podpis x tlač	0,3; 0,4; 0,4; 0,5; 0,1	**0,3**
	podpis x tlač	0,3; 0,3; 0,4; 0,1; 0,2	**0,3**
	podpis x tlač	0,4; 0,6; 0,2; 0,3; 0,2	**0,3**
RICOH AFICIO MP 2500SP	tlač x podpis	0,5; 0,6; 1,5; 0,9; 0,8	**0,9**
	tlač x podpis	0,9; 1,1; 0,8; 1,2; 0,8	**1,0**
	tlač x podpis	1,0; 1,3; 0,8; 0,6; 0,7	**0,9**
	podpis x tlač	0,2; 0,2; 0,2; 0,3; 0,4	**0,3**
	podpis x tlač	0,3; 0,1; 0,4; 0,7; 0,5	**0,4**
	podpis x tlač	0,3; 0,2; 0,3; 0,2; 0,3	**0,3**
RICOH AFICIO 3232C	tlač x podpis	0,9; 1,0; 1,2; 0,9; 1,0	**1,0**
	tlač x podpis	2,3; 0,5; 0,9; 1,1; 0,7	**1,1**
	tlač x podpis	0,7; 1,0; 0,7; 1,4; 0,9	**0,9**
	podpis x tlač	0,1; 0,2; 0; 0,1; 0,3	**0,1**
	podpis x tlač	0; 0,1; 0; 0,1; 0,2	**0,1**
	podpis x tlač	0,2; 0; 0; 0; 0	**0**

Dokumenty vytlačené na tlačiarni HP Color LaserJet 5550 nebolo možné vyhodnotiť, nakoľko na ploche 0,5 mm^2 sa nenachádzalo požadované množstvo tonerových častíc (obr. č. 10). V tomto prípade je potrebné využiť metódu priameho optického hodnotenia povrchu tonerových častíc v mieste ťahu písacieho prostriedku a ďalšie experimentálne testovanie.

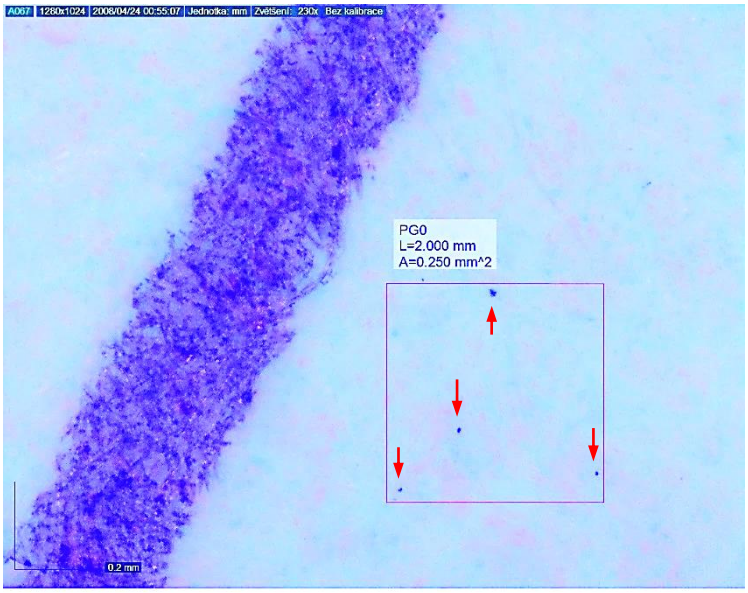

Obr. č. 10: Overenie pokrytia voľnej plochy papiera tonerovými časticami v oblasti sporného záznamu (digitálny mikroskop Dino-Lite; zväčšenie 230×)

Pri experimentálnych vzorkách podpísaných pred vytlačením textu znaleckej a podpisovej doložky pomocou piatich tlačiarní (2× OKI, 3× RICOH, viď tab. č. 1 zvýraznené modrou podtlačou) bol vo všetkých prípadoch stanovený záver, že ťahy písacieho prostriedku boli vyhotovené pred tlačou (obr. č. 11).

V prípadoch experimentálnych vzoriek, ktoré boli podpísané po ich vytlačení (v tab. č. 1 zvýraznené zelenou podtlačou; obr. č. 12), nie je možné zo získaných výsledkov stanoviť jednoznačný záver. Výsledky experimentov je možné hodnotiť na základe viacerých možných hypotéz uvedených v teroretickej časti príspevku (ťahy písacieho prostriedku boli vyhotovené po tlači, ťahy nie sú dostatočne zahĺbené alebo bola použitá tlačiareň s lepšou schopnosťou prenosu tonera, dokument mohol prejsť tlačovým procesom dvakrát). V týchto prípadoch je potrebné použiť aj metódu priameho optického hodnotenia povrchu tonerových častíc v miestach ťahu písacieho prostriedku, ktorej sa pre stanovený rozsah príspevku nebudeme venovať.

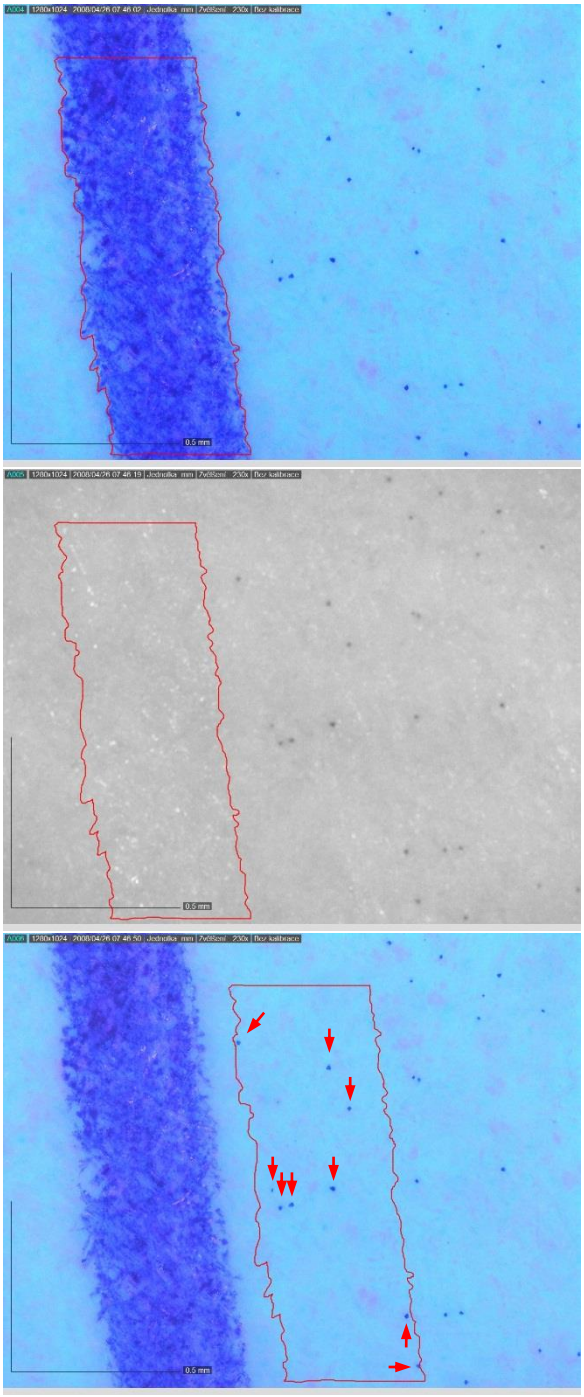

Obr. č. 11: Ukážka vyhodnotenia počtu tonerových častíc pre tlačiareň RICOH Aficio 3232 (**podpis** × **tlač**; **hore –** vybraná plocha ťahu pri snímaní v UV svetle; **v strede** – vybraná plocha ťahu pri snímaní v IČ svetle; **dole –** vybraná plocha mimo ťahu pri snímaní v UV svetle; digitálny mikroskop Dino-Lite; zväčšenie 230×)

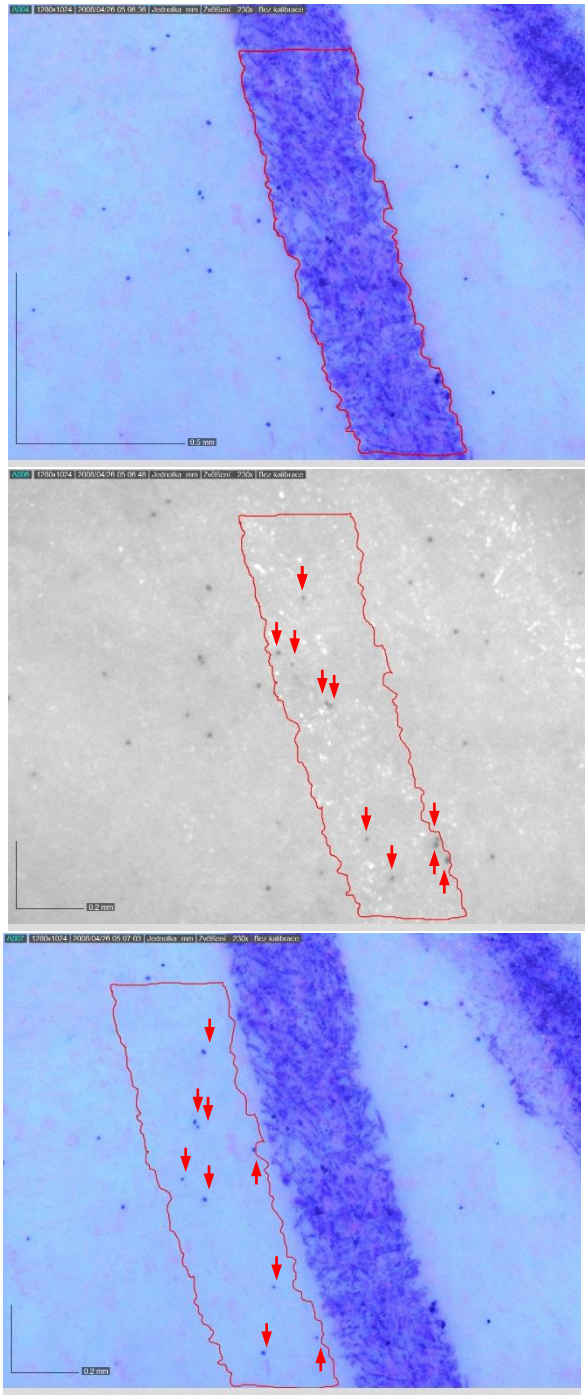

Obr. č. 12: Ukážka vyhodnotenia počtu tonerových častíc pre tlačiareň RICOH Aficio 3232 (**tlač** × **podpis**; **hore** – vybraná plocha ťahu pri snímaní v UV svetle; **v strede –** vybraná plocha ťahu pri snímaní v IČ svetle; **dole –** vybraná plocha mimo ťahu pri snímaní v UV svetle; digitálny mikroskop Dino-Lite; zväčšenie 230×)

Záver

Na záver si dovoľujeme dať čitateľovi do pozornosti, že samotná metóda nepriameho optického vyhodnotenia podľa rozloženia tonerových častíc v mieste zápisu vyhotoveného písacím prostriedkom, jej navrhované postupy, výsledky, závery, myšlienky a odporúčania pre kriminalistickú prax sú výsledkom činnosti autorky v rámci vyššie spomenutého projektu.

Naším cieľom experimentálneho overenia metódy bolo v čo maximálne možnej miere napodobniť podmienky tak, aby sme získali relevantné výsledky, ktoré by dokazovali, že metódu je možné využívať aj v iných forenzných laboratóriách. Z našich experimentov môžeme vysloviť záver, že sa nám metódu podarilo overiť, resp. získať zhodné výsledky. Zároveň treba podotknúť, že metóda nie je súčasťou slovenskej kriminalistickej praxe.

Literatúra

AGINSKY, V. N. 2002. Determining the Sequence of Non-Intersecting Media on Documents: Ballpoint Pen Ink and Laser Toner Entries. In: *Journal of the American Society of Questioned Document Examiners.*Vol. 5, No. 1, pp. 1-4.

LUŇÁKOVÁ, M. 2013. Sequence of Entries Determination – New Approach to Electrophotographic Additional Print. In: *Journal Book of Articles 11th International Forensic Symposium 2013*. Bratislava

LUŇÁKOVÁ, M. 2016. Určování pořadí elektrografického tisku a psaného textu u nekřížených záznamů. In: *Kriminalistický sborník*, roč. 60, č. 4, s. 58-67.

PLANTY, M. G. 1997. Determining the Relative Chronology of Intersecting Ball-Point Pen Lines and Laser Printed Document Marks – Linton Godown Revisited. In: *International Journal of Forensic Document Examiners.* Vol. 3, No. 1, pp. 31-34.

POULIN, G. 1996. Establishing the Sequence of Strokes: The State of the Art. In: *International Journal of Forensic Document Examiners*. Vol. 2, No. 1, pp. 16-32.

Keywords: intersecting entries, electrophotographic print, toner particles, handwritten entries

Summary

Forensic practice brings cases with a need to analyse questioned documents – documents with text printed by electrophotographic device and included handwritten entries or signatures in which the text and the handwritten entry are not intersecting. The determination which entry was made first is a very frequent question for experts in these cases. This article focuses on the possibility of an analysis and setting the time order of the non-intersecting entries made by electrophotographic print and handwritten. The work comes out from a research of the experts from Institute of Criminalistics in Prague who meet cases of non-intersecting entries and identification of ways of counterfeiting which are difficult to reveal. Development of methods of indirect optical evaluation with a use of a digital microscope Dino-Lite with maximum magnification 230× is described. The method of indirect optical evaluation of sequence of handwritten and printed entries determination on the basis of the distribution of toner particles in the area of the handwritten entry was experimentally tested.

npor. Mgr. Ľuboš Cehlárik
Katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: lubos.cehlarik@minv.sk

Recenzenti:

prof. JUDr. Jozef Meteňko, PhD., pplk. doc. RNDr. Soňa Masnicová, PhD.

Daniela Drndová

Komparácia postavenia zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a štátnych zamestnancov

Anotácia: Zamestnanecké vzťahy vo verejnej správe predstavujú špecifické pracovnoprávne vzťahy. V porovnaní s ostatnými zamestnaneckými vzťahmi sa dá nájsť mnoho odlišností a osobitostí. V príspevku sa autor zaoberá práve výnimočnosťou zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a štátnych zamestnancov prostredníctvom inštitútov, ktoré sú typické pre obe kategórie zamestnancov, alebo aspoň pre jednu skupinu z nich. Aspoň z časti nahliada a približuje spoločné, resp. charakteristické znaky a na strane druhej znaky, ktoré ich od seba odlišujú.

Kľúčové slová: zamestnanci pri výkone práce vo verejnom záujme, štátni zamestnanci, verejný záujem, štátna služba, zákon o štátnej službe, zákon o výkone práce vo verejnom záujme, zákon o odmeňovaní niektorých zákonov pri výkone prác vo verejnom záujme, spoločné znaky, rozdielne znaky.

Úvod do problematiky

Na úvod, v súvislosti s činnosťou zamestnancov vo verejnej správe je nutné si zadefinovať, čo to verejná služba vlastne je. Pod verejnou službou si môžeme predstaviť činnosť zamestnancov pri plnení úloh verejnej správy.[1] Podľa Prusáka, J.: *„Verejná správa sa realizuje prostredníctvom verejnej služby, t.j. prostredníctvom profesionálne pripravených a kvalifikovaných zamestnancov vytvárajúcich jej personálny základ".*[2] Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že zamestnanci plniaci úlohy verejnej správy vykonávajú verejnú službu, inak povedané prácu vo veciach verejného záujmu prostredníctvom zamestnaneckých vzťahov pri výkone práce vo verejnom záujme alebo pri výkone štátnej služby.

Je potrebné vymedziť právne predpisy, ktoré vytvárajú legislatívny rámec pre zamestnanecké vzťahy vo verejnej správe. V súčasnosti v Slovenskej republike upravuje problematiku zamestnancov vykonávajúcich prácu vo verejnom záujme, zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov (ďalej len „**zákon o výkone práce vo verejnom záujme**"). Spomínaný zákon definuje práva, povinnosti a obmedzenia zamestnancov a zamestnávateľov, ktoré sú povinní dodržiavať pri výkone práce vo verejnom záujme. Prijatím tohto zákona sa ustanovili predovšetkým odchýlky v právnom postavení zamestnancov, ktorých pracovnoprávne vzťahy inak upravoval zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce (ďalej len „Zákonník práce"). Osobitným zákonom, zákonom č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „**zákon o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme**") sú riešené platové otázky zamestnancov, ktorí vykonávajú práce vo verejnom záujme. Spomínaný zákon o odmeňovaní doplňuje zákon o výkone práce vo verejnom záujme.

Tak ako sme uviedli, pre zamestnancov, ktorých môžeme charakterizovať ako fyzické osoby v pracovnoprávnom vzťahu k zamestnávateľovi pri výkone práce vo verejnom záujme predstavuje nosný zákon, práve už spomínaný zákon o výkone práce vo verejnom záujme. Úpravu štátnych zamestnancov ustanovuje predovšetkým zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „**zákon o štátnej službe**"). Uvedený zákon o štátnej službe, platný a účinný od 1. júna 2017, upravuje vzťahy štátnych zamestnancov k štátu pri vykonávaní štátnej služby. Úprava postavenia štátnych zamestnancov sa považuje za dôležitú oblasť spoločenských vzťahov. Samotná dôvodová správa k zákonu garantuje, že štátni zamestnanci sa v podstatnej miere

[1] KURIL, J.: *Verejná štátna služba*. s. 62.
[2] PRUSÁK, J.: *Teória práva*. s. 75.

priamo zúčastňujú na tvorbe a realizácií výkonu štátnej správy a je preto nevyhnutné, aby právna úprava štátnozamestnaneckých vzťahov predstavovala jednotný, stabilný a funkčný systém.

Verejný záujem a štátna služba

Právne predpisy, ktoré upravujú a z ktorých vychádza výkon práce vo verejnom záujme a štátna služba, tak ako sme ich uviedli, stanovujú kto je zamestnancom, zamestnávateľom, aké majú práva prípadne povinnosti, aké náležitosti im patria, resp. nepatria atď. V nasledujúcej časti sa budeme snažiť aspoň z časti porovnať a priblížiť spoločné a rozdielne znaky obidvoch kategórií týchto zamestnancov, ktoré vyplývajú z ich zamestnaneckých vzťahov pri výkone práce vo verejnom záujme u jedných a u druhých pri výkone štátnej služby.

Pracovný pomer zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme vychádza zo zákona o výkone práce vo verejnom záujme, ktorý sme si uviedli ako primárny zákon upravujúci práva a povinnosti zamestnancov a zamestnávateľov pri výkone práce vo verejnom záujme. Mnohokrát spomínaný verejný záujem môžeme pomenovať aj ako niečo, čo prináša majetkový alebo iný prospech všetkým občanom alebo väčšine občanov.

Pri vysvetlení pojmu, verejný zamestnanec, musíme v prvom rade určiť zamestnávateľov, ku ktorým je pri výkone práce vo verejnom záujme zamestnanec v pracovnoprávnom vzťahu. Zákon o výkone práce vo verejnom záujme ustanovuje, že zamestnávateľmi sú:

- štátne orgány, obce, vyššie územné celky a právnické osoby, ktorým zákon zveruje právomoc rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy,
- právnické osoby zriadené zákonom a právnické osoby zriadené štátnym orgánom, obcou alebo vyšším územným celkom podľa osobitného zákona,
- právnické osoby založené štátnym orgánom, Fondom národného majetku Slovenskej republiky, obcou alebo vyšším územným celkom, ak majetková účasť alebo súčet majetkovej účasti štátu, Fondu národného majetku Slovenskej republiky, obce alebo vyššieho územného celku je viac ako 67 %,
- iné právnické osoby založené štátnym orgánom, obcou alebo vyšším územným celkom, ktorých väčšinu členov riadiacich, kontrolných alebo dozorných orgánov navrhuje štátny orgán, obec alebo vyšší územný celok.[3]

Z ustanovenia § 1 ods. 2 a 3 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, tak ako sme uviedli možno zovšeobecniť okruh zamestnávateľov, na ktorých sa predmetný zákon vzťahuje. O výkon práce vo verejnom záujme podľa zákona o výkone práce vo verejnom záujme pôjde vtedy, ak zamestnanec vykonáva tieto práce v pracovnom pomere k vylicitovaným zamestnávateľom.

Keď máme vymedzených zamestnávateľov, u ktorých sú zamestnanci činní vo veciach verejného záujmu, môžeme vymedziť, kto vlastne je verejným zamestnancom. Zákon o výkone práce vo verejnom záujme určil, že zamestnancom sa môže stať fyzická osoba, ktorá:

- má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu,
- je bezúhonná,
- spĺňa kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné predpoklady, ak to vyžaduje osobitný predpis,
- má zdravotnú spôsobilosť na prácu, ktorú má vykonávať, ak to vyžaduje osobitný predpis,

[3] § 1 zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov

- bola zvolená alebo vymenovaná, ak zákon č. 552/2003 o výkone práce vo verejnom záujme alebo osobitný predpis voľbu alebo vymenovanie ustanovuje ako predpoklad vykonávania práce vo verejnom záujme,
- je oprávnená na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami podľa osobitného predpisu, ak sa takéto oprávnenie na dohodnutú prácu vyžaduje,
- má poverenie podľa vnútorných predpisov príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ak vyučuje náboženstvo.[4]

V ods. 1 § 3 zákona o výkone práce vo verejnom záujme je zadefinovaný zamestnanec ako fyzická osoba, ktorá je v pracovnoprávnom vzťahu k zamestnávateľovi a splnila podmienky resp. predpoklady výkonu práce vo verejnom záujme, tak ako sme ich uviedli.

Druhou skupinou zamestnancov sú štátni zamestnanci, ktorí realizujú štátnu službu na základe štátnozamestnaneckých vzťahov. Zákon o štátnej službe ako nosný zákon upravujúci postavenie štátnych zamestnancov deklaruje, že: *„Štátnym zamestnancom je občan, ktorý vykonáva štátnu službu v štátnozamestnaneckom pomere v služobnom úrade v príslušnom odbore štátnej služby alebo bez určenia odboru štátnej služby“*.[5]

Ďalej tiež na účely zákona o štátnej službe je štátnym zamestnancom aj fyzická osoba:

- zvolená do funkcie Národnou radou SR podľa osobitného predpisu,
- (štátny zamestnanec vo verejnej funkcii), ktorá vykonáva štátnu službu v služobnom úrade na základe:
    - vymenovania vládou SR, prezidentom SR, predsedom Národnej rady SR, predsedom Ústavného súdu SR, predsedom súdnej rady, predsedom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, predsedom Bezpečnostnej rady SR alebo vedúcim Úradu vlády SR,
- (odborník v službách ústavného činiteľa), ktorá vykonáva štátnu službu bez určenia odboru štátnej služby a je odborníkom plniacim úlohy pre člena vlády, prezidenta, predsedu a podpredsedu Národnej rady SR, sudcu Najvyššieho súdu SR,
- štatutárny orgán vymenovaný podľa osobitného predpisu.[6]

Dôležitosť štátnych zamestnancov vyplýva zo samotnej realizácie výkonu štátnej služby, na ktorej sa podieľajú. Tak ako zákon o štátnej službe deklaruje, kto sa považuje za štátneho zamestnanca, tak diferencuje štátnu službu na dočasnú a stálu štátnu službu. Druhy štátnej služby sú upravené v druhej časti zákona, kde je uvedené, že stála štátna služba je štátna služba na neurčitý čas a naopak dočasná štátna služba je štátna služba na určitú dobu. Tak ako zamestnanec pri výkone práce vo verejnom záujme musí splniť podmienky podľa zákona o výkone práce vo verejnom záujme, tak aj štátny zamestnanec, ktorý sa uchádza o prijatie na základe písomnej žiadosti musí spĺňať nasledujúce predpoklady:

- vek najmenej 18 rokov,
- spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu,
- bezúhonnosť,
- kvalifikačné predpoklady,
- ovládať štátny jazyk,
- úspešný a vybraný vo výberovom konaní alebo v hromadnom výberovom konaní, ak zákon o štátnej službe alebo osobitný predpis neustanoví inak.[7]

[4] § 3 ods. 1 zákon č. 552/2003 Z. z.
[5] § 7 ods. 1 zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[6] § 7 ods. 2 zákon č. 55/2017 Z. z.
[7] § 38 zákon č. 55/2017 Z. z.

Spoločnou črtou predpokladov výkonu práce vo verejnom záujme a podmienok prijatia do štátnej služby pri štátnych zamestnancov je, že okrem toho že priamo vychádzajú zo svojho zákona, musia ich obe kategórie zamestnancov, spĺňať po celý čas trvania pracovného resp. štátnozamestnaneckého pomeru.

Jednou z podmienok pri prijatí občana do štátnej služby, tak ako sme uviedli je úspešnosť a následne vybratie vo výberovom konaní. Zákon o štátnej službe rozdelil výberové konania, inak povedané spôsoby uskutočnenia výberového konania na tri druhy a to – užšie vnútorné výberové konanie, širšie vnútorné výberové konanie a vonkajšie výberové konanie. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že sa odlišujú hlavne subjektmi, ktoré sa môžu do výberových konaní prihlásiť ako uchádzači. Do užšieho vnútorného výberového konania sa môžu prihlásiť štátni zamestnanci v dočasnej štátnej službe alebo stálej štátnej službe a tiež nadbytoční štátni zamestnanci evidovaní v registri nadbytočných štátnych zamestnancov služobného úradu, ktorý výberové konanie vyhlasuje. Druhým typom je už spomínané širšie vnútorné výberové konanie, do ktorého sa môžu prihlásiť štátni zamestnanci v dočasnej štátnej službe alebo v stálej štátnej službe vo všetkých služobných úradoch a rovnako aj nadbytoční štátni zamestnanci všetkých služobných úradov. Poslednú možnosť obsadenia štátnozamestnaneckého miesta predstavuje vonkajšie výberové konanie, ktoré je kvázi otvorené tak pre štátnych zamestnancov v dočasnej a stálej štátnej službe bez ohľadu nato, v ktorom služobnom úrade už štátnu službu vykonávajú, ako aj pre všetkých občanov Slovenskej republiky, občanov iného členského štátu Európskej únie alebo občanov štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohody o Európskom hospodárskom priestore či občanov Švajčiarskej konfederácie, pokiaľ sa nevyžaduje pre niektoré odbory štátnej služby len občianstvo Slovenskej republiky.[8] V ustanovení § 40 zákona o štátnej službe nájdeme okrem uvedeného rozdelenia aj celý postup procesu výberového konania od jeho prípravy, vyhlásenia, realizácie a následného vyhodnotenia výsledku, z ktorého plynie možnosť prijatia resp. preloženia štátneho zamestnanca na konkrétne štátnozamestnanecké miesto.[9]

U zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme predstavuje výberové konanie akýsi spôsob obsadzovania voľného pracovného miesta formou priameho výberu zamestnávateľom. Podľa zákona o výkone práce vo verejnom záujme sa ustanovila povinnosť uskutočniť výberové konanie len na miesto vedúceho zamestnanca, ktorý vykonáva funkciu štatutárneho orgánu. Jednou z možností, ako obsadiť aj iné miesto vedúceho zamestnanca prostredníctvom výberového konania je, ak si interným predpisom, tj. pracovným poriadkom takéto miesto určí zamestnávateľ ako miesto, ktoré je nutné obsadiť len na základe výberového konania.[10] Pri ostatných zamestnancov, zákon o výkone práce vo verejnom záujme ukladá zamestnávateľovi povinnosť informovať o všetkých voľných miestach na výkon práce vo verejnom záujme, tak svojich zamestnancov ako aj iné fyzické osoby. Zákon síce určil, že takáto informácia má byť zverejnená tak, aby bola prístupná aj iným fyzickým osobám, ale zákon počíta len so sprístupnením na mieste, ktoré je na dosah len zamestnancom u zamestnávateľa. [11]

Tak ako pri štátnych zamestnancov, tak aj pri zamestnancoch pri výkone práce vo verejnom záujme celý proces výberového konania upravuje resp. ustanovuje zákon o výkone práce vo verejnom záujme, ktorý tiež deklaruje, že vo výberovom konaní sa overujú schopnosti a vlastnosti uchádzača. Ak by sme porovnali či už lehoty v procese výberového konania, alebo samotný priebeh výberového konania, môžeme konštatovať, že výberové konanie podľa zákona o štátnej službe predstavuje zložitejší a zdĺhavejší proces, čo potvrdzuje ďalej tiež fakt, že ako

[8] Nariadenie vlády č. 114/2017 Z. z., ktorým sa ustanovujú štátnozamestnanecké miesta, na ktorých môže štátnu službu vykonávať len štátny občan Slovenskej republiky.
[9] Viac v článku: Drndová.: Výberové konanie ako predpoklad vzniku štátnozamestnaneckého pomeru.
[10] § 5 zákon č. 552/2003 Z. z.
[11] § 6 zákon č. 552/2003 Z. z.

sme uviedli, u štátnych zamestnancov úspešnosť vo výberovom konaní vychádza z podmienky pri prijatí do štátnozamestnaneckého pomeru a pri zamestnancov podľa zákona o výkone práce vo verejnom záujme je výberové konanie obligatórne len pri vedúcich zamestnancov, nakoľko v zákone o výkone práce vo verejnom záujme sa u verejných zamestnancov hovorí len o „povinnosti zamestnávateľa informovať o voľných pracovných miestach".

Ďalším „spoločným" ustanovením pre obe kategórie zamestnancov sú určité povinnosti resp. obmedzenia, ktoré im vyplývajú priamo zo zákona o výkone práce vo verejnom záujme resp. zákona o štátnej službe. Z uzavretého pracovného/štátnozamestnaneckého pomeru vznikajú zamestnancovi, ako aj zamestnávateľovi určité práva a povinnosti. Zamestnanec je povinný dodržiavať povinnosti z pracovnej/služobnej zmluvy, z kolektívnych zmlúv, všeobecne záväzných právnych predpisov, pracovného/služobného poriadku a interných predpisov, s ktorými ho zamestnávateľ má povinnosť oboznámiť.

Štátny zamestnanec má okrem všeobecných povinností a obmedzení aj špecifické, máme na mysli skutočnosť, že nesmie:

- podnikať,
- vykonávať inú zárobkovú činnosť, ktorá je zhodná alebo obdobná s činnosťou uvedenou v opise jeho štátnozamestnaneckého miesta; inou zárobkovou činnosťou na účely tohto zákona sa rozumie činnosť, ktorá zakladá nárok na príjem zdaňovaný podľa osobitného predpisu,
- byť členom riadiacich orgánov, kontrolných orgánov alebo dozorných orgánov právnických osôb, ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť, okrem valného zhromaždenia a členskej schôdze.[12]

Zákon o výkone prác vo verejnom záujme, „zakázal" podnikanie a výkon inej zárobkovej činnosti len pre vedúceho zamestnanca, a to konkrétne v § 9,kde ustanovil, že:

- vedúci zamestnanec, ktorý vykonáva funkciu štatutárneho orgánu u zamestnávateľa nesmie podnikať alebo vykonávať inú zárobkovú činnosť a byť členom riadiacich, kontrolných alebo dozorných orgánov právnických osôb, ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť atď. [13]

Je normálne, že cieľ povinností a obmedzení u zamestnancov predstavuje potrebu zabezpečiť zvýšenú ochranu verejného a štátneho záujmu, tak aby bolo zaistené riadne fungovanie štátu. Avšak opäť vidíme pár odlišností v postavení zamestnanca pri výkone práce vo verejnom záujme a štátneho zamestnanca. Tak ako sme uviedli, štátny zamestnanec nesmie podnikať, (ak nemá súhlas generálneho tajomníka podľa zákona o štátnej službe), u zamestnancov prijatých podľa zákona o výkone práce vo verejnom záujme je táto povinnosť záväzná len pre vedúcich zamestnancov.

Ďalej sa pozrieme na úpravu majetkového priznania. Hneď však môžeme konštatovať, že na jednej strane stoja všetci štátni zamestnanci, ktorí musia podávať majetkové priznanie za podmienok uvedených v zákone o štátnej službe, kde je uvedené, že: *„Štátny zamestnanec je počas trvania štátnozamestnaneckého pomeru povinný podať majetkové priznanie na tlačive. Ak sa majetkové pomery štátneho zamestnanca od podania posledného majetkového priznania nezmenili, štátny zamestnanec môže nahradiť majetkové priznanie čestným vyhlásením. "*[14] a na druhej strane, zamestnanci pri výkone práce vo verejnom záujme, kde opäť zákon určil túto povinnosť len pre vedúcich zamestnancov: *„Vedúci zamestnanec je povinný deklarovať svoje*

[12] § 112 ods. 2 zákon č. 55/2017 Z. z.
[13] § 9 zákon č. 552/2003 Z. z.
[14] § 114 ods. 1 zákon č. 55/2017 Z. z.

majetkové pomery do 30 dní od ustanovenia na miesto vedúceho zamestnanca; 31. marca každého kalendárneho roka.“. [15]

Ustanovenie § 114 ods. 5 zákona o štátnej službe tiež vytýčilo, kedy je štátny zamestnanec povinný podať majetkové priznanie:

- do 30 dní odo dňa vzniku štátnozamestnaneckého pomeru podľa stavu ku dňu vzniku štátnozamestnaneckého pomeru, to neplatí, ak tento štátnozamestnanecký pomer vznikol bezprostredne po skončení štátnozamestnaneckého pomeru v tomto služobnom úrade v priebehu kalendárneho roka, v ktorom už štátny zamestnanec majetkové priznanie podal,
- do 31. marca podľa stavu k 31. decembru predchádzajúceho kalendárneho roka, to neplatí, ak štátny zamestnanec podal majetkové priznanie podľa vyššie uvedeného do 31. marca príslušného kalendárneho roka.[16]

Zákon o výkone práce vo verejnom záujme a zákon o štátnej službe sú istým spôsobom, konkrétne pri tomto inštitúte vzájomne prepojení z hľadisko toho, že vedúci zamestnanec pri výkone práce vo verejnom záujme deklaruje majetkové priznanie v rozsahu podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon o štátnej službe. Podľa týchto ustanovení majetkové priznanie obsahuje údaje o všetkom nehnuteľnom majetku, hnuteľných veciach a majetkových právach a majetkových hodnotách.[17]

Poslednou oblasťou, ktorej sa príspevok dotkne, je problematika odmeňovania vybraných skupín zamestnancov. Tak ako sme uviedli, zamestnanci pri výkone práce vo verejnom záujme sú odmeňovaní podľa zákona o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. Tento zákon ustanovuje tiež charakteristiky platových tried pre pracovné činnosti zamestnanca, tiež základnú a osobitnú stupnicu platových taríf, ako aj posudzovanie kvalifikačných predpokladov zamestnancov a ich zaraďovanie do platových tried. Zaradenie zamestnanca do platovej triedy musí byť v súlade so stanovenou charakteristikou platovej triedy a katalógom pracovných činností vydaným vládou Slovenskej republiky. Naopak zákon o štátnej službe obsahuje úpravu platových náležitostí štátnych zamestnancov, kde presne licituje, čo tvorí plat štátneho zamestnanca a aké jednotlivé zložky patria do funkčného platu a za akých podmienok môžu byť štátnemu zamestnancovi priznané resp. odňaté.

Podstatná zmena v oblasti odmeňovania nastane od 1. januára 2019 a to z dôvodu, že sa odborárom podarilo vybojovať lepšie platové podmienky pre verejnú správu, prostredníctvom uzatvorenie kolektívnych zmlúv vyššieho stupňa na roky 2019 - 2020.

Na základe uvedenej dohody od 1. januára 2019 nadobudne účinnosť zákon č. 318/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Tabuľky sa zvýšia v priemere o 10 %. Stupnica platových taríf sa začína sumou 520 eur, čo by mala byť minimálna mzda od januára. Od tejto sumy sú narátavané s percentuálnym navýšením platové triedy, ktorých je 11 (pôvodne 14), platové stupne, ktorých je 14 (pôvodne 12), a započítateľnosť rokov praxe nad 40 (pôvodne nad 32). V platových stupňoch, tak ako doteraz, sa bude zohľadňovať prax. Zaradenie v platovom stupni bude závisieť od počtu rokov priznanej praxe – 0,5 % tarifnej triedy za každý rok praxe. Zlúčia sa tri tarifné tabuľky – základná stupnica platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme, osobitná stupnica platových taríf vybraných skupín zamestnancov a osobitná stupnica platových taríf výskumných a vývojových

[15] § 10 ods. 1 zákon č. 552/2003 Z. z.
[16] § 114 ods. 5 zákon č. 55/2017 Z. z.
[17] § 114 ods. 2 zákon č. 55/2017 Z. z.

zamestnancov a zdravotníckych zamestnancov. Výskumní a vývojoví zamestnanci prechádzajú od januára do osobitnej stupnice platových taríf učiteľov vysokých škôl. Upravil sa aj katalóg pracovných činností. Ten bude mať rozhodujúci vplyv na zaradenie zamestnancov do pracovných činností.

Záver

Postavenie všetkých kategórií zamestnancov vo verejnej správe je pevne zakotvené v právnom poriadku Slovenskej republiky, čo ich transformovalo do takého postavenia, že sa priamo i nepriamo podieľajú na výkonnej moci v štáte. Každá skupina zamestnancov má právnu úpravu, ktorá je pre nich typická, resp. z ktorej vychádza. Pre zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme je to zákon o výkone práce vo verejnom záujme spolu so zákonom o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. Štátni zamestnanci sa riadia zákonom o štátnej službe. Okrem spomínaných zákonov je nutné spomenúť aj Zákonník práce, ktorý napriek tomu, že je kódexom pracovného práva neupravuje všetky aspekty pracovného práva. Voči verejným zamestnancom má tzv. subsidiárnu pôsobnosť. To znamená, že sa použije vtedy, ak určitá otázka nie je upravená osobitným predpisom, v našom prípade zákonom o výkone práce vo verejnom záujme. V prípade delegovanej pôsobnosti Zákonníka práce ide o situáciu, keď osobitný predpis výslovne stanoví, že v danom prípade sa uplatní Zákonník práce týka sa to štátnych zamestnancov, kde v zákone o štátnej službe je vyslovene uvedené, ktoré paragrafy sa vzťahujú aj na štátnu službu. Na záver môžeme konštatovať, že obidve skupiny zamestnancov ktorých právna povaha vychádza zo spomínaných zákonov a Zákonníka práce predstavuje špecifickú skupinu zamestnancov. Obe kategórie zamestnancov vykonávajú istú službu pre štát a pre nižšie organizačné zložky, a vzhľadom na svoje špecifiká si vyžadujú osobitnú a adekvátnu právnu reguláciu.

Literatúra

DRNDOVÁ, D. Výberové konanie ako predpoklad vzniku štátnozamestnaneckého pomeru. In „Aktuálne otázky súkromného práva“. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018

KURIL, J. Verejná a štátna služba – Vybrané otázky. Bratislava: Wolters Kluwe, 2018. ISBN 978-80-8168-822-5.

KURIL, J. Štátna služba. Bratislava: Tlačiareň MV SR, 2006. ISBN 80-8054-374-7.

MIČUDOVÁ, T. Zákon o výkone práce vo verejnom záujme: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-624-5.

PRUSÁK, J. Teória práva. Bratislava: Praf UK, 1997. 308 s. ISBN 80-7160-094-6

Zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov

Zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Vyhláška Úradu vlády Slovenskej republiky č. 127/2017 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o výberových konaniach.

Vyhláška Úradu vlády Slovenskej republiky č. 128/2017 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o rozsahu údajov poskytovaných do registra výberových konaní, do registra úspešných absolventov a do registra nadbytočných štátnych zamestnancov.

Nariadenie služobného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 76/2017 z 30. júna 2017 o podrobnostiach pri príprave a realizovaní výberového konania pri obsadzovaní štátnozamestnaneckého miesta v služobnom úrade Ministerstvo vnútra SR.

Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 400/2009 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Ing. Jarmila Belešová: Štátnozamestnanecký pomer. Dostupné na: http://www.epi.sk/odborny-clanok/statnozamestnanecky-pomer.htm.

Ing. Jarmila Belešová: Nový zákon o štátnej službe – porovnanie so súčasným zákonom. Dostupné na: http://www.epi.sk/odborny-clanok/novy-zakon-o-statnej-sluzbe-porovnanie-so-sucasnym-zakonom-pmpp-12-13-2017.htm.

Keywords: employees in the performance of work in public interest, civil servants, public interest, civil service, act on civil service, act on performance of work in public interest, law on remuneration of some acts in performance of public works, common features, different features
.

Summary

The position of all categories of employees in public administration is firmly anchored in the legal order of the Slovak Republic, which transformed them into a position that directly and indirectly participates in the executive power in the state. Each group of employees has a legal regulation that is typical for them, respectively. from which it is based. For employees working in the public interest, this is a public service law together with a law on the remuneration of certain employees in the performance of work in the public interest. Civil servants are governed by the Civil Service Act. In addition to the aforementioned laws, it is necessary to mention the Labor Code, which, although it does not regulate all aspects of labor law, is a labor law code. It has a so-called subsidiary jurisdiction. This means that it will be used if a particular issue is not governed by a special regulation, in our case a public service law. In the case of the delegated competence of the Labor Code, this is a situation where a special regulation explicitly stipulates that in this case the Labor Code applies to civil servants, where the Civil Service Act explicitly states which paragraphs also apply to the civil service.

In conclusion, both groups of employees, whose legal nature is based on the aforementioned laws and the Labor Code, constitute a specific group of employees. Both categories of staff perform a certain service for the State and for lower organizational units, and, in view of their specificities, require specific and adequate regulation.

Mgr. Daniela Drndová
oddelenie metodických a právnych činností
SPSČaOÚ MV SR
Pribinova 2 812 72 Bratislava
e-mail:
daniela.drndova@minv.sk/@gmail.com
tel: 02/50944344;0904954671

Recenzenti:

Dr. h. c. doc. JUDr. Ľuboš Wäldl, PhD.; mjr. JUDr. Juraj Mezei, PhD.

Romana Erdélyiová

Možnosti modelovania tepelného namáhania stavebných konštrukcií budov pri požiari

Anotácia: Permanentný vývoj stavebníctva, vplyv nových ohrození a stále väčšia dispozičná náročnosť stavieb vytvárajú komplikovanejšie podmienky ich ochrany. Súčasným problémom je zraniteľnosť výškových stavieb, veľkorozponových budov a hál, v ktorých sa zdržiava veľký počet osôb. Jedným z nebezpečenstiev je požiar, ktorý ohrozuje nielen ľudí v stavbe ale aj samotnú stabilitu stavby. Výskum následkov požiaru v stavbách si vyžaduje čo najpresnejšie priblíženie reálnym podmienkam čo je takmer nemožné a finančne náročné. Počítačové vybavenie a dostupné softvéry umožňujú modelovať skúmanú stavbu a následne v nej simulovať požiar s charakteristickými vlastnosťami. Výsledkom týchto simulácií je veľkosť tepelného namáhania a jeho vplyv na jednotlivé konštrukčné prvky, stratu stability stavby, tvorbu dymu a podiel zadymenia priestore a iné. Nový prístup protipožiarnej ochrany stavieb si vyžaduje upriamenie väčšej pozornosti na modelovanie a simuláciu požiarov a využívať ich v prospech bezpečnosti.

Kľúčové slová: modelovanie, simulácia, tepelné namáhanie, tepelné zaťaženie, požiar, požiarna bezpečnosť stavieb.

Úvod do problematiky

Problematika narastajúceho počtu mimoriadnych udalostí a útokov na mäkké ciele spoločnosti sa čoraz viac dostáva do popredia. Je to najmä z dôvodu neustáleho technologického pokroku, modernizácie výrobných oblastí, zvyšujúcich sa požiadaviek na výrobu, techniku, technológie ale aj bezpečnosť občanov v konkrétnom štáte. Z minulosti poznáme niekoľko fatálnych dopadov mimoriadnych udalostí. Preto je nevyhnutné venovať sa prevencii a pripravenosti v tejto oblasti. Je kľúčové vedieť správne identifikovať riziko a jeho následky. V súčasnej dobe existuje niekoľko metód analýzy rizík a metód analýzy konkrétnych mimoriadnych udalostí. V praxi tieto nástroje umožňujú široké kombinačné schopnosti a zvyšujú tak relevanciu výsledkov, čím prispievajú k efektívnejšiemu plánovaniu prevencie a reakcie na mimoriadne udalosti ale aj správne nasadenie ochranných, signalizačných, ohlasovacích, protipožiarnych, evakuačných a iných prostriedkov. Na základe kvalitne vykonanej analýzy problému je možné začať samotné vytváranie modelov a simulácií. Softwarová podpora v kontexte s mimoriadnymi udalosťami, najmä požiarmi je v súčasnosti na veľmi vysokej úrovni.

Model

Model je špecificky zostavený objekt skúmania, v ktorom sa reprodukujú presne určené charakteristiky reálneho objektu. Model môžeme chápať ako zjednodušený obraz skutočnosti, kde sú niektoré stránky zovšeobecnené. Počítačové modelovanie je efektívny spôsob štúdia a pochopenia zložitých procesov. Umožňuje realizovať experimenty, ktorých reálna forma je komplikovaná alebo dáva výsledky nepribližujúce sa k realite. Logickosť počítačových modelov umožňuje ukázať základné faktory, hodnotiace vlastnosti študovaných procesov, sledovať odozvu fyzikálneho systému na zmenu jeho parametrov a počiatočných podmienok. Modely požiarov v uzavretom priestore (Obr. 1) sa členia na fyzikálne modely a matematické modely. Zmysel fyzikálnych modelov je napodobenie požiarov za zjednodušených fyzikálnych podmienok. Matematické modely naopak využívajú prednosti výpočtovej techniky a riešia jednotlivé požiarne scenáre pomocou súboru rovníc, ktoré popisujú chovanie fyzikálnych sústav v priebehu požiaru.[1]

[1] K. MCGRATTAN, S. HOSTIKKA, R. MCDERMOTT, J. FLOYD, C. WEINSCHENK, AND K. OVERHOLT.: *Fire Dynamics Simulator*, Technical Reference Guide, Volume 2: Verification. Maryland: National Institute of Standards and Technology, 2013

Obr. 1 Rozdelenie modelovacích programov

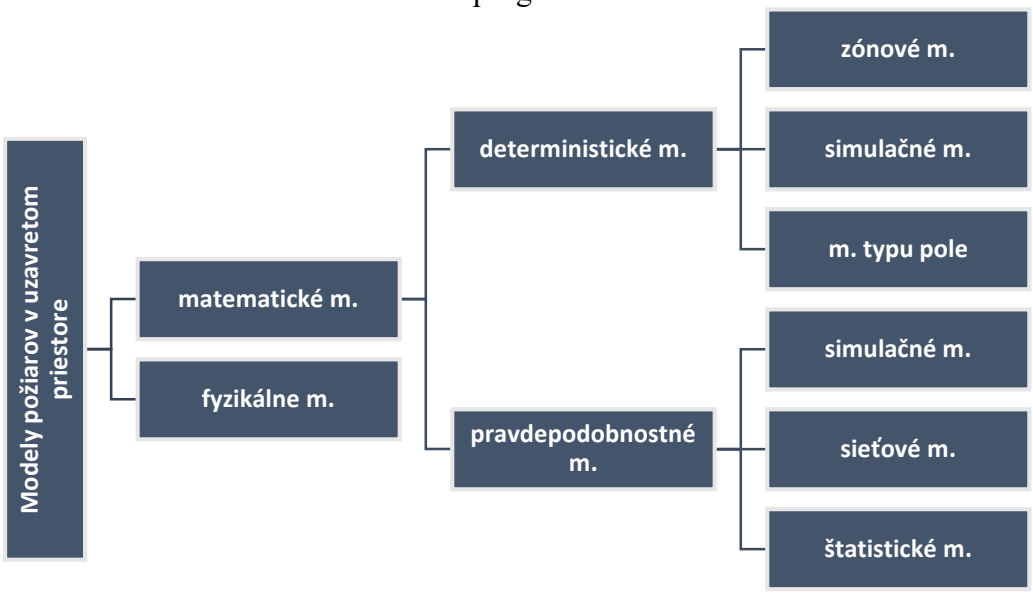

Pravdepodobnostné modely opisujú požiar ako súbor náhodných udalostí alebo stavov. Rozoznávame tri typy pravdepodobnostných modelov: sieťové, štatistické, a simulačné. Sieťové modely sú tvorené samostatnými uzlami medzi ktorými existujú väzby vytvárajúce sieť. Štatistické modely vytvárajú pravdepodobnosť výskytu udalostí určených na základe štatistických údajov. Simulačné modely sú hybridné modely, vzniknuté prepojením pravdepodobnostných a deterministických modelov. Tieto modely uvažujú s požiarom ako s deterministickou udalosťou, teda ich priebeh je známy. Vstupné údaje sú brané z pravdepodobnostných modelov.

Deterministické modely predpovedajú rozvoj požiaru a procesov s ním spojených, na základe riešení matematických rovníc popisujúcich fyzikálne a chemické deje pri požiari. Tieto modely delíme na: zónové, modely typu pole a simulačné modely. Zónové modely pracujú na základe riešenia matematických rovníc pre každú vrstvu požiaru v každom čase požiaru. Matematické modely typu pole sú sofistikované programy primárne postavené na výpočtovej technológii CFD „Computational Fluid Dynamic“.

Niektoré parametre požiaru v určitých fázach pozorovania je možné zistiť aj výpočtom. Tieto výpočty však museli byť pre využitie v praxi zjednodušené, najmä kvôli zložitosti procesu horenia a možnosti ich uplatnenia, ktorá je obmedzovaná stále sa meniacimi hodnotami parametrov požiaru. Jedným z prvých matematických modelov bola závislosť teploty horenia od času (1966), ktorý dodnes slúži na určovanie požiarnej odolnosti konštrukcií.[2]

Využitie modelovania v požiarnej bezpečnosti stavieb

Jedným z hlavných cieľov ochrany pred požiarmi a protipožiarnej bezpečnosti stavieb je zabrániť vzniku požiaru v objekte. Použitie klasických metód a postupov protipožiarnej bezpečnosti stavieb, ktoré poznáme už od roku 1977, môže zefektívniť počítačové modelovanie a simulácia. Súčasnými nástrojmi a prístupmi môžeme v oblasti protipožiarnej bezpečnosti stavieb a v oblasti navrhovania budov minimalizovať pravdepodobnosť vzniku požiaru. Počítačovou simuláciou a modelovaním je možné riešiť mnoho otázok týkajúcich sa ochrany pred požiarmi. Medzi optimalizované oblasti zaraďujeme aj: projektovanie požiarnej

[2] D. MADRZYKOWSKI.: *Simulation of the Dynamics of the Fire*. Maryland: National Institute of Standards and Technology, 1999

bezpečnosti stavieb, hodnotenie možnosti evakuácie objektu, návrhy zariadení pre odvod dymu a tepla, vytipovanie umiestnenia požiarnych hlásičov, vyšetrenie príčin vzniku a priebehu požiaru, analýza rizika stavby alebo prevádzky.

Výškové budovy sa stali neodmysliteľnou súčasťou moderných miest, od tridsiatych rokov sú súčasťou aj Slovenskej architektúry. Tieto stavby sú komplikovanejšie z hľadiska evakuácie osôb, vykonania zásahu, odvetrania, zabezpečenia statiky, požiarnej odolnosti a iné. Preto niekedy aj pre skúseného špecialistu požiarnej ochrany navrhujúceho požiarnu bezpečnosť stavieb je veľmi zložité nájsť optimálne riešenie požiarnej bezpečnosti pre danú stavbu. Nakoľko softvérové nástroje umožňujú modelovať množstvo problémov (dynamiku prúdenia vzduchu, šírenie požiaru a splodín horenia v stavbe, evakuáciu osôb, účinnosť protipožiarnych opatrení) si modelovanie v podmienkach požiarnej bezpečnosti stavieb nájde určite svoje využitie a opodstatnenie.

S rozvojom stavebníctva vzniká nový súbor problémov a oblastí, ktoré je potrebné riešiť. Týkajú sa prevádzkovania budovy vzhľadom na pohyb osôb a ich bezpečnosť, ktorá bola akcelerovaná nedávnymi globálnymi udalosťami vo svete: teroristické útoky, prírodné katastrofy, nehody spôsobené chybným užívaním stavby, ale aj nehody zapríčinené absenciou scenárov určených na riadenie objektu a evakuácie osôb najmä v prípade výskytu väčšieho počtu ľudí. Na určovanie požiarneho rizika (najmä vo výrobných a poľnohospodárskych stavbách) boli vytvorené matematické modely, ktoré sa približujú realite. Na priebeh požiaru vplýva veľké množstvo činiteľov (iniciačný zdroj, palivo, geometria priestoru, ventilačné otvory, materiál ohraničujúci priestor a iné.) , ktoré nie je možné pri vytváraní modelu požiaru zohľadniť. Preto sú v modely požiaru zachytené len rozhodujúce činitele, ostatné sú zjednodušené alebo zanedbané. Preto model požiaru opisuje požiar s určitou mierou pravdepodobnosti a hovoríme o pravdepodobnom čase trvania požiaru, prípadne o pravdepodobnej teplote plynov v horiacom priestore.

Počas požiaru rozlišujeme jeho tri fázy:

1. Fáza rozhorievania požiaru: táto fáza končí v okamihu keď je požiar rozšírený v prevažnej časti priestoru. Často požiar prebieha iba v tejto fáze a to vtedy, keď sa včas požiar lokalizuje a likviduje hasičskou jednotkou alebo samočinným hasiacim zariadením. Požiarnobezpečnostné opatrenia znižujú pravdepodobnosť vzniku druhej fázy.
2. Fáza plne rozvinutého požiaru: končí okamihom trvalého poklesu teplôt, keď už väčšina paliva zhorela. V tento fáze vystupuje do popredia dôležitosť stavebných konštrukcií, ktoré majú za úlohu brániť rozšíreniu požiaru mimo napadnutého úseku. V tejto fáze sa zásah hasičských jednotiek ani samočinných hasiacich zariadení neuvažuje.
3. Fáza chladnutia: Nastáva pokles teplôt, ale nemusí dochádzať k poklesu namáhania stavebných konštrukcií. [3]

Rozličné druhy modelov požiarov umožňujú rozličné zadávania tepelného namáhania konštrukcií. Možnosti modelovania a zadávania tepelného namáhania je ďalej rozobratý v ďalšej časti príspevku.

Simulácia tepelného namáhania s exponenciálnou závislosťou

Tento postup umožňuje vytvorenie troch zreteľných fáz požiaru: fázu rozohrievania, fázu ustáleného požiaru, fázu dohorievania.

Rozvoj požiaru je zastavený vo chvíli dosiahnutia maximálneho času, maximálneho percentuálneho spálenia všetkých horľavých materiálov alebo dosiahnutia maximálneho/

[3] WALD F. A KOLEKTÍV: *Výpočet požární odolnosti stavebních konstrukcí*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005

minimálneho uvoľňovania tepla. Ustálený stav je charakterizovaný konštantným uvoľňovaním tepelného toku. Fáza dohorievania je do istej miery podobná fáze rozhorievania a môžeme ju považovať za obraz fázy rozhorievania. Stav rozhorievania požiaru je možné popísať niekoľkými rovnicami (1) (2):

$Q = \alpha * t^n$ [kW] (1)

$Q = e^{\beta * t}$ [kW] (2)

kde:
Q tepelný tok, [kW]
α dynamická konštanta rozvoja požiaru, [kW.s^{-2}]
t doba od iniciácie požiaru, [s]
n súčiniteľ charakterizujúci silu požiaru, [-]
β exponenciálna konštanta. [s^{-1}]

Dynamická konštanta rozvoja požiaru α bola stanovená experimentálne na základe rozdielnosti horľavých materiálov. [4]

Simulácia tepelného namáhania s postupným vznietením horľavých materiálov

Touto simuláciou je možné modelovať tepelný tok vznikajúci postupným vznietením horľavých materiálov v konkrétnom priestore. Horľavé materiály v blízkosti horenia sú vznietené prostredníctvom sálania tepla z tohto horenia. Ako počiatočný materiál horenia môže byť v tejto simulácii uvažovaný len jeden druh materiálu a ďalší materiál musí byť umiestnení mimo konvenčného prúdenia tepla z horiaceho materiálu.
Na vyhodnotenie fázy vznietenia je potrebná znalosť kritérií:

- povrchová teplota vznieteného materiálu,
- hustota tepelného toku pôsobiaca na nevznietený materiál,
- doba vystavenia nevznieteného materiálu radiačnému sálaniu,
- vzdialenosť medzi horľavými materiálmi,
- veľkosť horiaceho materiálu,
- termofyzikálne charakteristiky látok.

Celkovú hustotu radiačného toku zo všetkých horľavých materiálov je možné stanoviť na základe rovnice (3):

$Q_{rad,c}(t) = \sum_{i=1}^{j} \frac{Q_{rad,i}(t)}{4*\pi*r_i^2}$ [kW. m^{-2}] (3)

kde:
$Q_{rad,c}$ hustota radiačného toku zo všetkých horiacich materiálov, [kW. m-2]
$Q_{rad,i}$ radiačný tok i-tého druhu materiálu, [kW]
r_i vzdialenosť od stredu horiaceho materiálu k i-tému cieľovému materiálu. [m]

Pri dopade radiačného toku na horľavý materiál v priestore horenia dochádza k jeho zvyšovaniu teploty. Povrchovú teplotu tohto horľavého materiálu je možné zistiť na základe vzorca(4):

$T(t) = T(t_0) + \frac{1}{\sqrt{\pi*\lambda*\rho*c}} * \int_0^t \frac{Q_{rad,c}(s)}{\sqrt{(t-s)}} ds$ [K] (4)

kde:
T(t) povrchová teplota cieľového materiálu v čase t, [K]
$T(t_0)$povrchová teplota cieľového materiálu v čase v t_0, [K]

[4] BALOG, K., KVARČÁK, M.: *Dynamika požáru*. Ostrava: SPBI, 1999, ISBN 80- 86111-44-X

λ tepelná vodivosť horľavého materiálu, [kW.m^{-1}. K^{-1}]
ρ hustota horľavého materiálu, [kg.m^{-3}]
c merná tepelná kapacita horľavého materiálu, [kJ.kg^{-1}.K^{-1}]
t doba od iniciácie požiaru, [s]
s variabilná integračná premenná. [-]

Rovnica (4) je ovplyvnená tepelnou vodivosťou materiálu ktorej časť spôsobuje zvýšenie povrchovej teploty horľavého materiálu. Rovnica neuvažuje o ochladzovaní tohto zohrievaného materiálu sálaním alebo konvenciou. Vďaka tomu je možné vypočítať aj približnú dobu zapálenia, ktorá je rovná dosiahnutiu povrchovej teploty zapálenia. [5]

Simulácia tepelného namáhania s prednastavenými súbormi

Väčšina simulačných programov, funguje na princípe prednastavených údajov týkajúcich sa aj charakteristiky tepelného namáhania. Tieto údaje možno použiť bez ďalších úprav alebo s upravenými faktormi tepelného namáhania. Tepelné namáhanie môže byť prednastavené na nasledujúce typy: pomalý rozvoj požiaru, stredný rozvoj požiaru, rýchly rozvoj požiaru, veľmi rýchly rozvoj požiaru.
Simulačné programy u prednastavených údajov tepelného namáhania v fáze rozvoja požiaru používajú rovnice (1) a (2). No dajú sa určiť aj rovnicou určujúcou tepelný tok(5):

$$Q = 1000 * \left(\frac{t}{k_q}\right)^2 \text{ [kW]} \quad (5)$$

kde:
Q tepelný tok, [kW]
t doba iniciácie požiaru, [s]
k_q konštanta rastu. [s.MW$^{-1/2}$]

Rovnice (1) (2) a (5) majú približne rovnaké hodnoty výsledkov s minimálnymi odchýlkami, ktoré sú v praxi zanedbateľné.
Výstupom zo simulačných programov s prednastavenými hodnotami tepelného namáhania môže byť: trvanie požiaru, množstvo uvoľneného tepla alebo hmotnostný úbytok horľavých materiálov. [6]

Simulácia tepelného namáhania prostredníctvom vlastného súboru

Väčšina dostupných simulačných programov zameraných na tepelné namáhanie konštrukcií, umožňuje vytvárať vlastný súbor s údajmi o tomto namáhaní. Vstupné údaje môžu tvoriť hodnoty závislosti tepelného toku na čase, na rýchlosti úbytku hmotnosti horľavých materiálov, na čase v porovnaní s plochou požiaru. Ak užívateľ zadá iba jeden parameter tepelného namáhania ostatné si dokáže simulačný program dopočítať sám na základe rovnice(6):

$$m = \frac{Q}{H} \text{ [kg.s}^{-1}\text{]} \quad (6)$$

kde:
m rýchlosť odhorievania [kg.s^{-1}]
Q tepelný tok [kW]
H výhrevnosť materiálov [kJ.kg^{-1}]

[5] BALOG, K., KVARČÁK, M.: *Dynamika požáru*. Ostrava: SPBI, 1999, ISBN 80- 86111-44-X
[6] WALD F. A KOLEKTÍV: *Výpočet požární odolnosti stavebních konstrukcí*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005

Simulácia tepelného namáhania na základe STN 730802 a STN 730804

Technické normy STN 730802 (Požiarna bezpečnosť stavieb. Nevýrobné objekty) a STN 730804 (Požiarna bezpečnosť stavieb. Výrobné objekty) uvádzajú postup ktorým je možné stanoviť celkový uvoľnený tepelný tok, prípadne tepelný tok uvoľnení konvenciou. Tepelný tok uvoľnený konvenciou vypočítame ako (7):[7]

$$Q_k = 650 * \left(\frac{t}{k_q}\right)^2 \text{ [kW]} \quad (7)$$

kde:
t doba od iniciácie požiaru [s]
k_q konštanta rastu [s.MW$^{-1/2}$]

V normách sú taktiež uvedené aj matematické vzťahy určené na výpočet rastovej konštanty kq. Rastová konštanta pri simulácii tepelného namáhania v nevýrobných objektoch je stanovená rovnicou:

$$k_q = \frac{1500}{a.p^{1/2}} \text{ [s.MW}^{-1/2}\text{]} \quad (8)$$

kde:
a súčiniteľ rýchlosti odhorievania [-]
p požiarne zaťaženie [kg.m^{-2}]

Rastová konštanta pri simulácii tepelného namáhania vo výrobných objektoch je stanovená rovnicou:[8]

$$k_q = \frac{1500}{p^{1/2}} \text{ [s.MW}^{-1/2}\text{]} \quad (9)$$

kde:
p požiarne zaťaženie [kg.m^{-2}]

Zo vzťahov (8) a (9) je možné odvodiť najvyššie požiarne zaťaženie alebo priemerné požiarne zaťaženie stavby súvisiace s príslušnou konštantou rastu a charakteristickému druhu požiaru. Vytvorenie väzieb medzi rastovými konštantami a technickými normami STN 730802 STN 730804 umožňuje presné zatriedenie hodnotenej stavby do charakteristických druhov požiaru, ktoré využívajú simulátory.

Záver

V súčasnosti poznáme rôzne spôsoby a metódy slúžiace na definovanie tepelného toku pri požiari. Návrh tepelného zaťaženia v konkrétnom priestore, jeho časový rozvoj ako aj vplyv na konštrukcie je záležitosťou užívateľa konkrétneho simulačného požiaru. Z hľadiska využitia modelov v praxi, ide o v súčasnosti o modernú záležitosť, ktorej treba venovať dostatočnú pozornosť a snažiť sa jednotlivé modely a ich využitie prepojiť s praxou. Veľkosť tepelného toku uvoľňovaného pri požiari nie je výstupnou veličinou ale slúži na určenie ďalších charakteristík skúmaného požiaru v uzavretom priestore ako napríklad: vývoj teploty pri požiari, tvorba splodín horenia a ich šírenie, doba potrebná na rekciu detektorov protipožiarnych opatrení, účinnosť zariadení na odvod tepla a splodín horenia, účinnosť

[7] BELLOVÁ M., OLBŘÍMEK J., OSVALD A., PROCHÁZKA J., ŠTUJBEROVÁ M.: *Navrhovanie konštrukcií na požiarnu odolnosť podľa eurokódov* – Teória. Bratislava: Inžinierske konzultačné stredisko SKSI, 2010. ISBN 978-80-89113-69-9

[8] BELLOVÁ M., OLBŘÍMEK J., OSVALD A., PROCHÁZKA J., ŠTEFAN R., ŠTUJBEROVÁ M.: *Navrhovanie konštrukcií na požiarnu odolnosť podľa eurokódov* – Príklady. Bratislava: Inžinierske konzultačné stredisko SKSI, 2010. ISBN 978-80-89113-70-5

samočinných hasiacich zariadení, čas bezpečnej evakuácie, doba narušenia statiky skúmanej konštrukcie, možnosť nasadenia síl a prostriedkov hasičských jednotiek. Nesprávnym výpočtom alebo simuláciou nastáva nesprávne určenie veľkosti tepelného toku, čo môže k viesť cestným ďalším výsledkom nadväzujúcich na požiarnu bezpečnosť stavieb.

Literatúra

BELLOVÁ M., OLBŘÍMEK J., OSVALD A., PROCHÁZKA J., ŠTUJBEROVÁ M.: *Navrhovanie konštrukcií na požiarnu odolnosť podľa eurokódov – Teória*. Bratislava: Inžinierske konzultačné stredisko SKSI, 2010. ISBN 978-80-89113-69-9

BELLOVÁ M., OLBŘÍMEK J., OSVALD A., PROCHÁZKA J., ŠTEFAN R., ŠTUJBEROVÁ M.: *Navrhovanie konštrukcií n a požiarnu odolnosť podľa eurokódov* – Príklady. Bratislava: Inžinierske konzultačné stredisko SKSI, 2010. ISBN 978-80-89113-70-5

BLAHOŽ, V., KADLEC, Z.: *Základy sdílení tepla*. Ostrava: SPBI, 1996, ISBN 80-902001-17.

BALOG, K., KVARČÁK, M.: *Dynamika požáru*. Ostrava: SPBI, 1999, ISBN 80- 86111-44-X

WALD F. A KOLEKTÍV: *Výpočet požární odolnosti stavebních konstrukcí*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005

K. MCGRATTAN, S. HOSTIKKA, R. MCDERMOTT, J. FLOYD, C. WEINSCHENK, AND K. OVERHOLT.: *Fire Dynamics Simulator, Technical Reference Guide, Volume 2: Verification*. Maryland: National Institute of Standards and Technology, 2013

D. MADRZYKOWSKI.: *Simulation of the Dynamics of the Fire*. Maryland: National Institute of Standards and Technology, 1999

Keywords: modelling, simulation, heat stress, heat load, fire, fire protection of buildings

Summary

The contribution is dedicated to modeling the fires. Describes the importance of modeling for fire safety in buildings. Modeling is a modern tool for detecting causes, extent and consequences, fire and accident. We know the modeling of floods, explosions, impacts and etc. Fire is unwanted burning that threatens human lives. The fire has several phases: incipient, growth, fully developed and decay. The most dangerous phase is a fully developed fire, because the temperature in the room is the highest. Constructions lose their stability and are heating to critical temperature. Heat stress is expressed arithmetically, using STN or simulation. There are several second heat stress simulations: Simulation of thermal stress with exponential dependence, which expresses the amount of thermal stress through heat flow . The simulation of the thermal stress with the sequential ignition of flammable materials here is the decisive density of the radiation flux from all flammable materials. The simulation of thermal stress with pre-set files determines the heat flux. Simulation of heat stress through a custom file where the program expresses the rate of aggravation. The simulation of thermal stress based on STN 730802 and STN 730804 is decisive for the growth constant. With the heat flow we can work: to determine the fire temperature, the combustion products, the detection of the detectors, the efficiency of the heat removal and combustion products, the efficiency of the automatic fire extinguishers, the time of safe evacuation, the period of static disruption, the need for forces and the means of firefighting units. Determining the size of the heat flow is very important and affects the overall fire safety of the building.

Ing . Romana Erdélyiová
Katedra technických vied a informatiky
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: romana.erdelyiova@fbi.uniza.sk

Recenzenti:

doc. Ing. Bohuš Leitner, PhD.; prof. PhDr. Ján Buzalka, CSc.

Mária Ferenčíková

Terminologické a lexikografické aspekty zostavovania terminologického slovníka

Anotácia: Autorka v článku poukazuje na dve základné odvetvia jazykovedy zamerané na opis a systematizáciu slovnej zásoby a to lexikografiu a terminografiu. V prípade spracúvania odbornej slovnej zásoby, resp. terminológie sa tieto odvetvia v mnohom prelínajú, no zároveň líšia. Príspevok zhŕňa tieto rozdiely a hľadá čo najlepšie a najmä praktické spôsoby uplatnenia týchto disciplín pri zostavovaní dvojjazyčného terminologického slovníka ľudských práv.

Kľúčové slová: lexikológia, lexikografia, terminografia, slovník, dvojjazyčný slovník, ľudské práva.

Úvod do problematiky

Terminografia a lexikografia sú dve odvetvia jazykovedy, ktoré sa zameriavajú na opis a systematizáciu slovnej zásoby. Pri spracúvaní odbornej slovnej zásoby – terminológie – sa v mnohom prelínajú, aj líšia. V našom článku poukazujeme na podobnosti a odlišnosti týchto dvoch prístupov, ako aj na praktické postupy pri spracovaní terminológie ľudských práv do dvojjazyčného terminologického slovníka.

Vypracovanie návrhu dvojjazyčného terminologického slovníka z oblasti ľudských práv bolo hlavným cieľom našej dizertačnej práce. K spracovaniu terminológie ľudských práv do slovníkovej podoby sme sa pokúsili dospieť na základe teoretických poznatkov o charaktere právneho jazyka a s využitím intralingválnej terminologickej analýzy a interlingválnej komparácie vybraných pojmov ako hlavných metód výskumu.

Jedným z čiastkovým cieľov našej dizertačnej práce bolo v jej empirickej časti na základe spomínaných metód dosiahnuť vymedzenie významov pojmov a vytvorenie definícií. Zároveň sme v našej práci zisťovali kolokácie spájajúce sa s príslušným termínom a určovali (plne, alebo čiastočne) ekvivalentné pojmy v anglickom jazyku, ktoré by slúžili ako funkčný prekladový ekvivalent východiskových slovenských termínov a tvorili bázu dvojjazyčného slovníka ľudských práv.

Naším presvedčením je, že terminologický výskum v tejto oblasti a jeho spracovanie do lexikografickej podoby má svoje opodstatnenie pre akademické účely, pre priblíženie významov pojmov v dvoch jazykoch študentom a vedecko-pedagogickým pracovníkom, pre uľahčenie práce s cudzojazyčnými materiálmi, ako aj pre účely prekladu z a do cudzieho jazyka.

Vzhľadom na to, že ľudské práva úzko súvisia aj s praktickým výkonom policajných činností, môže slovník z oblasti ľudských práv slúžiť aj na priame komunikačné účely.

Lexikografia a terminografia

Slovníky sú považované za kultúrny fenomén. Často sa hovorí o tom, že sú produktom kultúry, v ktorej vznikli, menej sa spomína to, že významne prispievajú k rozvoju danej kultúry. Slovníky slúžia na rôzne účely. Sú zhotovené s cieľom naplniť informačné potreby jednotlivých užívateľov (tzv. *úžitková lexikografia*), alebo vyhovieť potrebe konkrétnej časti verejnosti (národnej, politickej, vedeckej...) zachovať informácie pre budúcnosť (tzv. *dokumentárna lexikografia*).

Úžitková lexikografia plní dva hlavné ciele. Jedným z nich je podporiť komunikáciu (v najširšom zmysle slova), či už v rodnom jazyku užívateľa alebo cudzom jazyku. Druhým cieľom je podporiť učenie sa jazyka, buď vlastného alebo cudzieho.

Lexikografická činnosť môže byť rôzne motivovaná. Z mnohých dôvodov tvorby slovníkov možno spomenúť napríklad vzdelávanie. Vzdelávanie je jedným z najvýznamnejších

faktorov vedúcim k tvorbe slovníkov. Lexikografické pomôcky sa tvoria pre potreby zdokonaľovania znalostí rodného jazyka, ako aj pre výučbu a učenie sa cudzieho jazyka.[1]

Lexikografia by sa na základe predchádzajúcich informácií dala opísať ako zostavovanie slovníkov. Svensén však tvrdí, že je to veľmi úzke chápanie lexikografie a správnejšie je definovať ju ako:

a) činnosť, ktorá pozostáva z pozorovania, zberu, selekcie analýzy a popisu lexikálnych jednotiek (slov, a slovných spojení) patriacich do jedného alebo viacerých jazykov v rámci slovníka. V prípadoch, kde sú zaradené do slovníka dva jazyky, sa popis realizuje formou porovnávania jednotiek, ktoré boli zvolené zo slovnej zásoby daných jazykov. Tento typ, teda zostavovanie slovníkov sa nazýva *praktická lexikografia,* alebo jednoducho *tvorba slovníkov*.
b) skúmanie a vývoj teórií týkajúcich sa zostavovania, vlastností, účelov a používania slovníkov. Táto časť lexikografie sa vo všeobecnosti nazýva *teoretická lexikografia* alebo metalexikografia (t. j. lexikografia, ktorá sa zaoberá lexikografiou. Lexikografická príručka je typický metalexikografický produkt.[2]

Slovenská lexikologička Sekaninová tiež zhŕňa rôzne náhľady na lexikografiu a uvádza jej možné výklady napríklad na porovnaní s lexikológiou: *lexikológia* sa vykladá ako teória slovnej zásoby, ktorá uskutočňuje jej základný výskum – opisuje a vykladá lexikálne jednotky a ich vzťahy. *Lexikografia* je zas považovaná za aplikovaný úsek lingvistiky s rovnakým predmetom výskumu ako lexikológia (t. j. slovnou zásobou), ale rozsah jej opisu a výkladu je širší (najmä v jednojazyčnom výkladovom slovníku), uplatňuje špecifickú metodiku a sleduje vzhľadom k užívateľom slovníkov špecifické ciele.

Sekaninová uvádza, že na začleňovanie lexikológie do základného výskumu a lexikografie do aplikovaného výskumu panujú protichodné názory. Zároveň dodáva, že autori sa viac, či menej zhodujú na ponímaní lexikológie ako jazykovednej disciplíny, úlohou ktorej je preskúmať, opísať a systematizovať slovnú zásobu jazyka a radia ju k základným vedám. Lexikografiu, ktorá je považovaná za systematický opis lexikálnych javov na základe lexikografickej teórie (podľa lexikografického zámeru, výsledkom ktorého je slovník určitého druhu) radia k aplikovaným vedám.

Voči týmto členeniam v jazykovedných kruhoch existujú námietky, preto si Sekaninová sama kladie otázku, čo lexikografia je. Prikláňa sa k rovnakému názoru ako Svensén a teda k jej dvojakému členeniu – na teoretickú časť, *metalexikografiu*, obsahujúcu slovníkový výskum a *praktickú lexikografiu*. Lexikografiu považuje za akýsi kanál, ktorým jazykoveda odhaľuje a zverejňuje výsledky svojej činnosti a možno ju považovať aj za dôležitú službu spoločnosti.[3]

Na základe predmetu skúmania, resp. konkrétnej časti slovnej zásoby, ktorú lexikograficky spracúvame, sa zvyčajne rozlišuje medzi všeobecnou a odbornou lexikografiou. *Všeobecná lexikografia* sa primárne zaoberá všeobecnou slovnou zásobou a predmetom *odbornej lexikografie* je terminológia rôznych odborných oblastí. Všeobecné slovníky môžu obsahovať odborné termíny, najmä také, na ktoré možno natrafiť v každodennom živote. Naopak to však neplatí, odborné slovníky zvyčajne neobsahujú slová patriace výlučne do všeobecnej slovnej zásoby.

Práca na odbornom slovníku je súčasťou disciplíny, ktorá sa nazýva *terminológia*, alebo analogicky s lexikografiou, *terminografia*. Predmet a cieľ tejto práce je v mnohých ohľadoch rovnaký ako pri lexikografii, ale teórie a metódy sa čiastočne líšia. Vzťah medzi odbornou lexikografiou a terminografiou je sporný. Niektorí odborníci (najmä terminografi) tvrdia, že rozdiely medzi nimi sú také zásadné, že by sa mali považovať za samostatné odlišné disciplíny.

[1] SVENSÉN, B. 2009. *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*. s. 1 - 2
[2] SVENSÉN, B. 2009. *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*. s. 2 – 3
[3] SEKANINOVÁ, E. 1993. *Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi*. s. 20 – 25

Iní (najmä lexikografi) zdôrazňujú podobnosti a považujú terminografiu a odbornú lexikografiu do veľkej miery za totožné. Nezhody sa týkajú napríklad semiotických východísk práce, klasifikácie subjektov, normatívneho hľadiska a formy zobrazenia.

Dvorecký vo svojej prednáške o terminografii, vychádzajúc z prác Jarošovej a Čermáka, systematizuje ciele a pracovné postupy lexikografie a terminografie nasledovne[4]:

Predmetom lexikografie je	**Predmetom terminografie je**
opis všeobecného jazyka	opis odborného jazyka
vo väčšine prípadov jednojazyčná činnosť	vo väčšine prípadov viacjazyčná činnosť
zostavovanie slovníkov so všeobecnou lexikou	zostavovanie zbierok/glosárov s odbornou lexikou
Cieľom lexikografie je	**Cieľom terminografie je**
cieľová skupina: všetci	cieľová skupina: odborné publikum
sklon k jednotným „produktom“	veľký počet produktov (čo sa týka štruktúry a metód)
prevažne printová/tlačená forma	prevažne elektronické produkty
Typ opisu v lexikografii	**Typ opisu v terminografii**
vyhodnocovaný/opisovaný korpus široký	vyhodnocovaný/opisovaný korpus zostavený podľa prísnych kritérií
opis hovoreného jazyka	opis písaného jazyka
frekvencia výskytu je dôležitá pre výber slov	hľadanie zriedkavých odborných slov
obozretnosť pri výbere neologizmov	veľký záujem o neologizmy
úplný opis slovnej zásoby nie je možný	úplný opis odborného jazyka je možný
Typy záznamov v lexikografii	**Typy záznamov terminografii**
jednoduché záznamy	viacslovné záznamy
výskyt všetkých gramatických kategórií	prevažne nominálne formy
polysémia	mnohovýznamové slová sú spracované ako homonymá
Metóda opisu v lexikografii	**Metóda opisu v terminografii**
jazyková definícia	definícia, ktorá opisuje predmet alebo pojem
príklady z literatúry	encyklopedický kontext
krížové odkazy na synonymá a antonymá	odkazy s asociáciami na predmety a pojmy, menej na odborné slová
Autori v lexikografii	**Autori v terminografii**
lingvisti	odborníci (prekladatelia, odborníci z konkrétnych oblastí), multidisciplinárna práca

Ako možno vidieť z uvedeného porovnania, lexikografia sa vo všeobecnosti sústreďuje na mapovanie širšieho spektra slovnej zásoby, ku ktorej poskytuje v lexikografických výstupoch – slovníkoch – informácie jazykového typu. Terminografia, naopak, spracúva len úzky úsek slovnej zásoby excerpovaný z prísne vyselektovaných zdrojov (napr. v našom prípade, v terminológii ľudských práv, to bude odborná literatúra vo forme monografií, vysokoškolských učebných textov a iných diel z oblasti práva a ľudských práv, samotných právnych textov – dokumentov, aktov, dohovorov, ako aj lexikografických, či terminologických diel). Heslá v terminografickom diele spravidla neobsahujú jazykové údaje, ale podávajú definíciu, resp. výklad pojmu, jeho zaradenie k príslušnej tematickej oblasti a ďalšie súvisiace údaje. Tento fakt determinuje aj príjemcov slovníka, ktorými je buď všeobecná laická verejnosť, alebo konkrétna skupina odbornej verejnosti.

Pokiaľ ide o typológiu slovníkov, existuje niekoľko kritérií, podľa ktorých ich možno členiť. Veľmi podrobnú klasifikáciu slovníkov uvádza Čermák, ktorý ich člení napríklad:

[4] Tabuľka nie je úplná. Kompletné informácie – DVORECKÝ, M. 2008. *Terminografia.* Študijný materiál.

podľa obsahu – všeobecne	a) encyklopedické b) jazykové
podľa času – jazykové	a) diachrónne: historické, etymologické b) synchrónne
podľa jazyka – synchrónne	a) viacjazyčné: dvojjazyčné, viacjazyčné b) jednojazyčné
podľa usporiadania – deskriptívne	a) iné: retrográdne, frekvenčné, vecné/tezaurové b) abecedné
podľa média uloženia	a) knižné b) elektronické[5]

Neuvádzame na tomto mieste celú klasifikačnú schému slovníkov, keďže v centre nášho záujmu v rámci dizertačnej práce je terminografia, resp. odborná lexikografia. Za terminografické výstupy sa považujú

1. výkladové jednojazyčné terminologické slovníky (TS)
2. výkladové dvojjazyčné TS s rôznymi východiskovými a cieľovými jazykmi
3. výkladové viacjazyčné TS
4. prekladové dvojjazyčné TS s rôznymi východiskovými a cieľovými jazykmi
5. prekladové viacjazyčné TS s rôznymi východiskovými a cieľovými jazykmi
6. historické TS, zriedkavé
7. glosáre

Terminologický slovník ľudských práv

Zisťovanie významu lexikálnych jednotiek sa v lexikografii a terminografii odlišuje. Lexikograf ho zisťuje empiricky a vychádza pri tom z analýzy kontextov. Terminograf rozlišuje 2 druhy termínov preskriptívne a pseudopreskriptívne[6]. *Preskriptívne* sú termíny, ktoré definične vymedzia odborníci danej tematickej oblasti a termín sa v danom význame v príslušnej tematickej oblasti stáva záväzným. Toto sú termíny typické pre terminológie exaktných vied (technika, prírodné vedy). *Pseudopreskriptívne* termíny pochádzajú z tematických oblastí, kde pre hodnotenie javu je dôležitý postoj, náhľad človeka, školy alebo spoločenstva. Patria k nim termíny väčšiny humanitných vied, vrátane práva.[7]

Pre účely našej práce a pre zostavenie slovníka sme ako zdroje pre excerpciu termínov použili primárne právne dokumenty (Ústava SR, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv, Všeobecná deklarácia ľudských práv, Charta základných práv Európskej únie). Ako referenčný materiál pre viac informácií o jednotlivých pojmoch nám slúžila sekundárna literatúra, najmä komentáre k ústave, odborné výkladové slovníky, monografie, skriptá a iné diela z oblasti ústavného práva, medzinárodného práva, či práva všeobecne. Kritériom výberu východiskových diel pre výskum ľudskoprávnej terminológie bola ich relevantnosť, dôveryhodnosť autora alebo autorskej inštitúcie a aktuálnosť. Dôležitým kritériom bol i pôvodný jazyk diela, teda slovenské termíny boli excerpované z diel napísaných v slovenskom jazyku a anglické z textov pôvodne vytvorených v anglickom jazyku.

Jednou z prvých požiadaviek, ktoré sú potrebné na zostavenie terminologického slovníka je vytvorenie *pojmového systému*. Norma STN ISO 1087-1 definuje pojmový systém

[5] Úplná schéma klasifikácie slovníkov – ČERMÁK, F., BLATNÁ, R. 1995. *Manuál lexikografie*. s. 11 – 12
[6] DVORECKÝ, M. 2008. *Terminografia.* Študijný materiál.
[7] MACHOVÁ, S.1995.*Terminografie.* s. 143 – 144

ako súbor pojmov štruktúrovaný na základe vzťahov medzi pojmami.[8] Ten nám slúži na sprehľadnenie sústavy termínov, ich vzťahov, vytvorenie definícií a uľahčenie ekvivalencie medzi dvoma jazykmi v prípade tvorby dvojjazyčných slovníkov.

V našej práci nám poslúžil pojmový systém ľudských práv na ohraničenie skúmanej pojmovej oblasti a jej súvisiacich podoblastí. Z takto vymedzenej štruktúry možno identifikovať konkrétne termíny a podrobiť ich intralingválnej analýze.

Za základ pre spracovanie východiskovej terminológie sme si vzali 2. hlavu Ústavy Slovenskej republiky. Jej pojmovú štruktúru sme spracovali graficky, pričom rodovo-druhové vzťahy medzi pojmami, teda nadradené a podradené pojmy sú v zmysle normy STN ISO 1087-1 znázornené stromovým diagramom. V rámci pojmového systému je možné určiť hierarchické (rodovo-druhové alebo partitívne), či asociatívne vzťahy medzi pojmami. Pojmový systém vo forme diagramu sme si vytvorili aj pre pojmy ľudských práv z Charty základných práv EÚ, keďže táto má jasné členenie ľudských práv do niekoľkých kategórií. (Z kapacitných dôvodov a z dôvodu nedostatočnej jasnosti tu pojmový systém vo forme diagramu neuvádzame.)

Porovnanie pojmových systémov nás doviedlo k záveru, že jednotlivé porovnateľné pojmy ľudských práv môžu spadať pod rôzne nadradené pojmy a preto ich definície tvorené s odkazom na najbližší nadradený pojem, by boli v porovnávaných jazykoch odlišné. Napríklad: *právo na manželstvo* sa v Charte základných práv EÚ nachádza pod pojmom, resp. v kategórii *slobody*, kým v Ústave SR patrí k *hospodárskym, sociálnym a kultúrnym právam, právo na život* v Charte ZP EÚ patrí do kategórie *dôstojnosť*, kým v Ústave SR je zaradené k *základným ľudským právam a slobodám*. *Ochrana životného prostredia* spadá v charte pod kategóriu *solidarita*, kým v Ústave SR je *právo na ochranu životného prostredia* samostatnou kategóriou.

Porovnaním pojmových systémov sme tiež zistili, že jednotlivé práva môžu byť rôzne sformulované, t.j. príslušné termíny sa môžu líšiť, hoci označujú jeden pojem. Napríklad slovenské ústavné *právo na súdnu a inú právnu ochranu* je v medzinárodných dokumentoch ochrany ľudských práv zastrešené termínom *right to a fair trial,* teda *právo na spravodlivý súdny proces* (Európsky dohovor o ochrane ľudských práv, Charta základných práv EÚ). Rovnako, nie všetky práva explicitne uvedené v Ústave SR majú svoj ekvivalent v príslušných medzinárodných dokumentoch. K takým sa radia najmä špecifické slovenské javy, ako sú *povinnosť obrany Slovenskej republiky*, či taxatívne vyšpecifikované jednotlivé *práva národnostných menšín a etnických skupín*.

Pojmový systém sme zhrnuli aj vo forme tabuľky, kde sme k jednotlivým pojmom (základným právam a slobodám) excerpovali aj ďalšiu súvisiacu terminológiu. Týmto sa sprehľadnili hierarchické, ako aj partitívne vzťahy medzi pojmami v tematickej oblasti a vymedzili sa lexikálno-sémantické polia, z ktorých bolo možné čerpať terminológiu na analýzu a neskoršie zostavovanie slovníka. Nasledovný príklad znázorňuje hierarchiu pojmov v malej časti pojmového systému, kde kategória I. obsahuje najvyšší nadradený pojem, ktorým je skupina práv. Kategória II. obsahuje konkrétne práva alebo z nich odvodené termíny a skupina III. je ďalšia súvisiaca terminológia pokrývajúca dané lexikálno-sémantické pole.

[8] STN ISO 1087-1 *Terminologická práca. Slovník. Časť 1: Teória a aplikácia*. s. 8

I.	II:	III.
politické práva	*volebné právo*	*správa vecí verejných* *volebné obdobie* *voľby* *všeobecné, rovné, priame* *hlasovanie (tajné)* *občan* *volená funkcia* *verejná funkcia*
	právo pokojne sa zhromažďovať (zhromažďovacie právo)	*zhromaždenie*
	právo slobodne sa združovať (združovacie právo)	*spolok, spoločnosť, združenie* *politická strana, politické hnutie* *zakladať*

Po vytvorení pojmového systému bolo možné realizovať komparatívnu analýzu pojmov a označení v rámci jedného, ako aj v rámci odlišných jazykov (v našom prípade medzi slovenským a anglickým jazykom).

Na dôkladnú analýzu a opis zvolených termínov bolo potrebné naštudovať množstvo sekundárnej odbornej literatúry. V jednotlivých dokumentoch ochrany ľudských práv, z ktorých sme termíny excerpovali, sú dané práva zakotvené, stanovené, avšak tieto dokumenty neobsahujú ich definície a preto je možné ich výklad a vysvetlenie získavať len zo sekundárnych zdrojov. Na tento účel sme využili v slovenskom jazyku najmä komentáre k Ústave. V anglickom jazyku sme študovali obsah jednotlivých pojmov najmä z lexikónov ľudských práv, ako aj z komentára k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a iných odborných zdrojov. Tieto charakteristiky sme vložili do formulára terminologického záznamu a následne sme ich využili na sformulovanie definícií. Analýzy jednotlivých pojmov sú rôzneho rozsahu. Niektoré pojmy bolo možné analyzovať a definovať jednoznačnejšie, iné vzhľadom na svoju zložitosť a rôznorodosť pohľadov na ich obsah boli komplikovanejšie.

Analýzy jednotlivých pojmov sme zosumarizovali v individuálnych terminologických záznamoch (TZ) podľa vzoru Slovenskej terminologickej databázy. Terminologický záznam používaný Slovenskou terminologickou databázou vytvorenou Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV je inšpirovaný okrem iného normou STN ISO 10241. Obsahuje údaje vzťahujúce sa na termín, pojem a doplnkové administratívne údaje. Za povinnú položku sa pritom považuje: termín, oblasť, definícia, zdroj definície a príbuzné termíny[9].

Pri formulovaní definície sme vychádzali zo zosumarizovaných informácií o pojme. Našou snahou bolo dodržať terminologické kritérium stručnosti s vystihnutím podstatných odlišujúcich znakov od ostatných termínov. V zmysle normy STN ISO 704 Terminologická práca – Princípy a metódy by definícia mala odkazovať na priamy alebo vyššie nadradený pojem. Naším cieľom bolo vytvoriť klasické definície, aké sa uvádzajú vo výkladových slovníkoch, postupujúce od všeobecného k zvláštnemu, nie definície normatívne, záväzné, ale deklaratórne, nezáväzné.

Počas analyzovania pojmov vo východiskovom slovenskom jazyku sme zároveň priraďovali a analyzovali pojmy v anglickom jazyku. Priradenie anglického ekvivalentu nebolo vždy jednoduché a jednoznačné, avšak na základe vykonaných analýz sme v konečnom dôsledku dokázali dospieť k čiastočne, alebo úplne ekvivalentným pojmom.

Výnimkou sú spomínané pojmy, ktoré v relevantných paralelných medzinárodných dokumentoch nemajú svoj náprotivok. K tým sa radí spomínaná *povinnosť obrany Slovenskej*

[9] SLOVENSKÁ TERMINOLOGICKÁ DATABÁZA. *O projekte*. [online] [cit. 9. 12. 2018]

republiky, či taxatívne vyšpecifikované jednotlivé *práva národnostných menšín a etnických skupín*. V prípade neexistencie ekvivalentného pojmu a termínu v cudzom jazyku je možné pristúpiť pre účely prekladu k náhradnému riešeniu a tým je kalkovanie, resp. preklad na lexikálnej úrovni.

Porovnávanie jazykových jednotiek, t.j. určenie ekvivalentov v cieľovom jazyku je ústredným problémom v dvojjazyčnej lexikografii. Za *ekvivalent* sa považuje pomenúvacia jednotka, ktorej význam je totožný s významom východiskového jazyka ako celku, alebo s významom niektorej jeho časti. Zhoda vecnej zložky významu je základom správnosti ekvivalentu, čiže kritériom správnosti ekvivalentu je jeho dosaditeľnosť do kontextu alebo situácie. Metodický postup určovania ekvivalentov označuje Sekaninová ako *ekvivalentácia*.[10] Pri ekvivalentácii termínov musíme ekvivalentáciu realizovať nie na ich povrchu, ale porovnávaním pojmov, ktoré označujú.

Pokiaľ ide o ekvivalentáciu termínov, tá podľa Sekaninovej v dvojjazyčnom slovníku predstavuje osobitný problém. Autorka prízvukuje, že v dvojjazyčnej lexikografii nejde natoľko o preložiteľnosť termínov, ale o podanie adekvátneho, plnohodnotného ekvivalentu termínu jedného jazyka v jazyku druhom.[11]

Právna terminológia je však istým špecifikom. Jej terminografické spracovanie Sandrini odporúča nesmerovať len k hľadaniu identických, vzájomne nahraditeľných pojmov v jednom alebo viacerých právnych systémoch, pretože by sa tým pokryla len minimálna časť pojmov. Za dôležité považuje sústrediť sa na prípady čiastočnej ekvivalencie, alebo pojmy s prelínajúcimi sa vlastnosťami. Vychádzajúc z predpokladu, že pojmy jednotlivých právnych systémov sa líšia, je možné v právnej terminografii uplatňovať jedine komparatívny prístup, nie stanovovanie ekvivalencie. Komparácia a popis pojmov by sa mali sústrediť na účel a funkciu právnych pojmov v daných právnych systémoch. Keď sú pojmy v jednotlivých právnych systémoch popísané, je možné porovnať pojmové systémy navzájom a identifikovať dvojice pojmov s porovnateľnou pozíciou a funkciou v rámci systémov.[12] V intenciách Sandriniho považujeme aj my za východisko k zostaveniu spoľahlivého dvojjazyčného terminologického slovníka dôkladnú analýzu a komparáciu východiskových a cieľových pojmov.

V prípade dvojjazyčných slovníkov považujeme rovnako za mimoriadne dôležité oboznámiť príjemcov, cieľovú skupinu, ktorej je slovník ľudských práv určený (v našom prípade odborníkov a študentov so zameraním na ľudské práva, resp. príslušníkov Policajného zboru) s lexikálno-sémantickou spájateľnosťou slov v slovných spojeniach. Pri určovaní významu slova je potrebné objasniť, v akých súvislostiach sa toto slovo ako pomenovanie javu, resp. termín ako označenie pojmu, používa a ako sa spája s inými slovami. Poukázať na možnosti lexikálno-sémantickej spájateľnosti v lexikografii je možné aj prostredníctvom exemplifikácie. Exemplifikáciou sa v lexikografii nazýva kontext, ktorý konkretizuje a ilustruje význam slova, ukazuje na možnosti jeho realizácie v reči. Kontext používaný ako exemplifikácia v slovníku môže byť minimálny alebo rozšírený. Odporúča sa podávať informácie o použití slova pomocou minimálneho kontextu, t.j. pomocou slovného spojenia.[13] Kontext je aj kategóriou uvádzanou pri spracovaní hesiel do terminologických záznamov v terminologických databázach.

Najmä z pohľadu komunikačného účelu slovníka považujeme určenie kolokácií, teda typických spájateľných slov za mimoriadne potrebné. Kolokácie sme pri zostavovaní nášho slovníka hľadali v odborných textoch, a napríklad aj dostupných rozsudkoch súdov. Keďže sme však analyzovali pojmy veľmi príbuzné, najmä rôzne druhy ľudských práv, kolokácie sa nám začali opakovať (napr. *právo na... – porušiť* právo, *zasahovať* do práva a podobne). Tento fakt

[10] SEKANINOVÁ, E. 1993. *Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi*. s. 44
[11] SEKANINOVÁ, E. 1993. *Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi*. s. 93
[12] SANDRINI, P. 1996. *Comparative Analysis of Legal Terms: Equivalence Revisited.* s. 7
[13] SEKANINOVÁ, E. 1993. *Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi*. s. 85

nás priviedol k prehodnoteniu tvorby terminologického slovníka s definíciami a kolokáciami. Ak má byť účelom slovníka uľahčenie dvojjazyčnej komunikácie v odbornom jazyku, potom možno využiť terminologickú analýzu tematickej oblasti ľudských práv na zostavenie odborného terminologického slovníka s kolokáciami bez definícií, no so širším, podrobnejším pokrytím daného odvetvia.

V pôvodnom navrhovanom modeli slovníka by heslo pozostávalo z termínu, definície a kolokácií. Príklad:

zákaz mučenia, právo nebyť mučený	**prohibition of torture**
základné ľudské právo garantované ústavou a medzinárodnými dohovormi zakazujúce neľudské zaobchádzanie, ktorého cieľom je získanie informácií alebo priznania.	*one of the most absolute and sacred of fundamental human rights, nonderogable, a jus cogens norm banning the purposeful infliction of severe pain or suffering on a detainee by public officials, or with their complicity or collusion.*
• porušenie zákazu mučenia • všeobecný zákonný zákaz mučenia • zákaz mučenia a neľudského, či ponižujúceho zaobchádzania	• violation of the prohibition of torture • general legal prohibition of torture • prohibition of torture and inhuman or degrading treatment

Ak je našou prioritou **praktický komunikačný účel** slovníka, bolo by žiaduce vytvoriť model slovníka, ktorý bude mať širšie terminologické pokrytie, nebude obsahovať definície pojmov, bude obsahovať **viac kolokácií** a samozrejme funkčné prekladové ekvivalenty v anglickom jazyku, ktoré sú určené na základe predchádzajúcich terminologických analýz.

V naznačenom tabuľkovom pojmovom systéme ľudskoprávnych dokumentov sme naznačili ich členenie na jednotlivé lexikálno-sémantické polia, z ktorých je excerpovaná ďalšia súvisiaca terminológia. Tá je veľmi početná a jej zaradenie do odborného dvojjazyčného slovníka je určite prínosné. Stavba hesla v novom nami navrhovanom slovníku je veľmi jednoduchá a prehľadná. Hlavné heslo je označené hrubým písmom, cudzojazyčný ekvivalent obyčajným. Kolokácie sú pod ním odsadené, východiskový a cieľový jazyk sú opäť odlíšené hrúbkou písma. Ak sa vyskytne homonymum, teda rovnako znejúce slovo s odlišným významom, odlišujeme ho dolným indexom, vysvetlením v zátvorke a ďalej heslo plníme v súlade s ostatnými. Príklad:

právo$_1$ (právne normy) law **právo$_2$** (oprávnenie, nárok) right **právo domáhať sa práva na nezávislom a nestrannom súde** claim (one's) right in an independent and impartial court	**sloboda** freedom, liberty **osobná sloboda** personal liberty **pozbaviť slobody** deprive of liberty **základné práva a slobody** fundamental rights and freedoms **sloboda myslenia** freedom of thought **sloboda pobytu** freedom of residence **sloboda pohybu** freedom of movement

Ako sme spomenuli, nie všetky termíny majú v medzijazykovom porovnaní ekvivalenty. V prípade týchto termínov sme ich prekladové ekvivalenty čerpali z troch prekladov slovenskej ústavy do anglického jazyka, ktoré sú dostupné na internete. Ide o preklad ústavy na stránke Národnej rady Slovenskej republiky, na stránke prezidenta Slovenskej republiky a na stránke Učenej právnickej spoločnosti.[14] Tieto preklady sa nie vždy úplne zhodovali, niekedy sme sa

[14] PREZIDENT SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Constitution of the Slovak Republic*. [online] [cit. 9. 12. 2018]

my nestotožňovali s prekladateľským riešením použitým v daných textoch a vtedy sme siahali po či už primárnych alebo sekundárnych dokumentoch v anglickom jazyku, kde sme si jednotlivú terminológiu overovali. V každom prípade však možno skonštatovať, že bolo možné dospieť k určeniu funkčných ekvivalentov v slovenskom a anglickom jazyku.

Záver

Tematická oblasť ľudských práv je mimoriadne náročná na terminografické spracovanie. Jedným z dôvodov je abstraktný charakter termínov, ktoré z terminologického hľadiska označujeme ako pseudopreskriptívne, druhým jej mimoriadna šírka tejto tematickej oblasti, ktorej hranice je obťažne určiť. Na základe predchádzajúcich informácií, v ktorých sme predstavili úlohu a prax lexikografie a terminografie, možno zhrnúť, že cieľom terminografie je opísať slovníkovou podobou lexikálne jednotky, ktoré označujeme ako termíny. Tie sú súčasťou terminológie konkrétnej tematickej oblasti (napr. ľudských práv) a výsledok opisu sprístupniť užívateľovi tak, aby ho mohol používať pri riešení konfliktov v komunikácii alebo pri doplňovaní chýbajúcich informácií. Pojmy ľudských práv, ktoré boli predmetom nášho skúmania sme spracovali a analyzovali podľa zásad terminologickej práce. S ohľadom na cieľovú skupinu – recipientov slovníka, sme tento navrhli zostaviť podľa lexikografických kritérií, aby sme podali čo najprijateľnejší a najefektívnejší nástroj uľahčujúci dvojjazyčnú odbornú komunikáciu.

Literatúra

ČERMÁK, F., BLATNÁ, R. 1995. *Manuál lexikografie.* 1. vyd. Jinočany. H&H. ISBN 80-85787-23-7.

DVORECKÝ, M. 2008. *Terminografia.* Študijný materiál.

MACHOVÁ, S. 1995. *Terminografie.* In: Manuál lexikografie. F. Čermák – R. Blatná (eds.). H&H. Praha 1995. s.137-157 ISBN 80-85787-23-7

NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Constitution of the Slovak Republic*. [cit. 9. 12. 2018] dostupné na <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwjFg9_An_bgAhXFUlAKHRdLAd8QFjABegQIBBAC&url=https%3A%2F%2Fwww.nrsr.sk%2Fweb%2Fstatic%2Fen-us%2Fnrsr%2Fdokumenty%2Fconstitution.doc&usg=AOvVaw3_K8_41KUXqLHrXkoDbI2T>

PREZIDENT SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Constitution of the Slovak Republic*. [cit. 9. 12. 2018] <dostupné na: https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf>

SANDRINI, P. 1996. *Comparative Analysis of Legal Terms: Equivalence Revisited*. Ch. Galinski and K.D. Schmitz (eds) Terminology and Knowledge Engineering (TKE '96).Frankfurt am Main: Indeks Verlag, 342-351 [cit. 8. 3. 2014] dostupné na <http://homepage.uibk.ac.at/~c61302/publik/tke96.pdf>

SEKANINOVÁ, E. 1993. *Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi*. s. 256. ISBN 80-224-0373-3. Veda.

SLOVENSKÁ TERMINOLOGICKÁ DATABÁZA. *O projekte*. [cit. 9. 12. 2018] dostupné na <https://terminologickyportal.sk/wiki/O_projekte>

STN ISO 1087-1 *Terminologická práca. Slovník. Časť 1: Teória a aplikácia*.

UČENÁ PRÁVNICKÁ SPOLOČNOSŤ. *Ústava SR - konsolidované anglické znenie (aktuálne platné). Constitution of the Slovak Republic*. [online] [cit. 9. 12. 2018]

NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Constitution of the Slovak Republic*. [online] [cit. 9. 12. 2018]

SVENSÉN, B. 2009. *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*. s. 535. ISBN: 0521708249. Cambridge University Press.

UČENÁ PRÁVNICKÁ SPOLOČNOSŤ. *Ústava SR - konsolidované anglické znenie (aktuálne platné). Constitution of the Slovak Republic*. [cit. 9. 12. 2018] dostupné na <http://www.ucps.sk/clanok-0-1559/Ustava_SR_-_konsolidovane_anglicke_znenie_(aktualne_platne).html>

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Ústava Slovenskej republiky*. č. 460/1992 Zb. [cit. 9. 12. 2018] dostupné na <https://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/8576/ustava-slovenskej-republiky8786.html?menu=1280>

Keywords: lexicology, lexicography, terminography, dictionary, bilingual dictionary, human rights

Summary

The author in her article draws attention to two of the main linguistic fields that deal with the description and systematisation of the vocabulary, i.e. lexicography and terminography. In the introductory part she points out the significance of the making of dictionaries and the significance of their use in the society. In the next part she focuses on the clarification of the concept of lexicography on the comparison with lexicology, and presents its division. The authors largely agree on the fact that lexicology can be considered a theoretical study of the vocabulary. Lexicography is seen as an applied linguistic discipline by some authors, while others see it as an independent practical skill of the making of dictionaries. It is probably the most accurate to view lexicography as a theoretical subject (metalexicography) and a practical one (compiling of dictionaries). The compiling of technical dictionaries is dealt with by technical lexicography, which, as some experts argue, overlaps with terminology, or terminography. The paper presents a table showing the comparison of the subject, aim, methods and authors in lexicography and terminography. It also suggests a classification of dictionaries, and what can be considered a product of terminology. The next part reminds about the nature of legal terms from the terminology point of view. Legal terms are considered as so called pseudo-prescriptive terms. She suggests carrying out the bilingual comparison as indicated by Sandrini; he recommends to concentrate on finding concepts with a similar position and function in the concept system of the second language. In order to create an effective and a convenient terminological dictionary, taking into account the target group, the author believes that it is necessary to inform the users of the dictionary on the collocability of words in word combinations, or how a word collocates with other words. Collocability may be illustrated by exemplification, i.e. by providing context. The author also presents the process of compiling a terminological dictionary of human rights and the possible form of the dictionary entry.

mjr. Mgr. Mária Ferenčíková
Katedra jazykov
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
maria.ferencikova2@minv.sk
09610 57 549

Recenzenti:
plk. doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD.; pplk. Mgr. Iveta Nováková, PhD.

Veronika Hegedűšová

Identifikácia obetí trestných činov - základný predpoklad pre poskytovanie pomoci obetiam

Anotácia: Cieľom odborného článku je poukázať na potrebu identifikácie obetí kriminálnych aktivít. Spomínané obete sú jedným z identifikátorov pri odhaľovaní a následnom objasňovaní páchania kriminálnych aktivít páchateľov v komunitách, kde je všeobecná kriminalita a kriminalita celkovo ťažko odhaliteľná. Identifikáciou obetí trestných činov sa zvýši možnosť odhaľovania a objasňovania páchania trestnej činnosti.

Kľúčové slová: obeť, identifikácia, pomoc, typológia, spolupráca, odhaľovanie, objasňovanie, trestný čin

Úvod do problematiky

V policajnej praxi poznanie identity obete trestnej činnosti je dôležité. Je nápomocné pri predchádzaní, zamedzovaní a v neposlednom rade vyšetrovaní trestnej činnosti.

Tieto tézy rešpektujeme pri spracovaní predkladaného príspevku. V jeho obsahu sme sa rozhodli poukázať na možnosti aplikácie identifikácie pri poznávaní jedného z objektov operatívneho záujmu. Konkrétne našu pozornosť orientujeme na obete trestného činu. Je tomu tak preto, lebo bez poznanie ich identity nie je možné vytvárať predpoklady pre poskytovanie pomoci a pod.

1.Možnosti aplikácie identifikácie pri poznávaní obetí trestných činov

Identifikácia je poznávacia metóda, ktorou sa individualizuje vzťah medzi dvoma, resp. viacerými prejavmi alebo časťami jedného a toho istého materiálneho objektu.[1]

Teória identifikácie vychádza z troch princípov (*individuálnosti objektov; relatívnej stálosti objektov; spôsobilosti objektov prejavovať svoje vlastnosti navonok***), ktoré majú povahu axiómy, ku ktorým sa dospelo zovšeobecnením empirických skúseností.**

Každý objekt materiálneho sveta, oddelený od vonkajšieho prostredia relatívne stálymi hranicami, je individuálny, neopakovateľný. Obrovská mnohotvárnosť živej i neživej prírody poskytuje všetkým materiálnym objektom tak vysoký stupeň variability, že je vylúčené, aby dva objekty mali absolútne všetky rovnaké vlastností. Princíp individuálnosti platí bezpochyby i u tých objektov, ktoré sú si zdanlivo úplne podobné.

Materiálne objekty sa vyznačujú zotrvačnosťou hmoty a energie, ktorá im poskytuje istú relatívnu stálosť. V súvislosti s využitím identifikácie, relatívnu stálosť je potrebné akceptovať preto, lebo zo zákonov dialektiky vyplýva, že všetky objekty podliehajú neustálym zmenám, ktoré postupne narušujú ich stabilitu. Aby identifikácia mohla byť zásadne úspešná, musí *„predbehnúť"* proces zmien, musí sa uskutočňovať v dobe, kedy zostal nezmenený neopakovateľný súbor vlastností objektov.

Objekty materiálneho sveta sú spôsobilé v dobe ich dynamickej a statickej existencie prejavovať svoje vlastnosti vo vonkajšom okolí. Prostredníctvom týchto vlastností môžu byť identifikované. Vlastnosti objektov, ktoré sú skúmané v procese identifikácie, sa nazývajú identifikačné znaky. Rôzne identifikačné znaky sa odlišujú početnosťou svojho výskytu, alebo špecifičnosťou. V procese identifikácie spravidla vystupuje niekoľko objektov, ktorých úloha v procese identifikácie a vzťah k poznávanej udalosti sú rôzne.[2]

[1] MUSIL. J., KONDRÁT, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*,, C.H. Beck, Praha 2001, s. 106.

[2] MUSIL, J. Kriminalistická identifikace, In. MUSIL.,J., KONDRÁT, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*, C.H.Beck, Praha 2001, s. 107 - 108.

Z týchto konštatácií je zrejmé, že identifikáciu je možné využiť aj v procese odhaľovania, resp. ako relatívne samostatnú poznávaciu činnosť k dosiahnutiu presne stanovených cieľov. Napr. v danom prípade nemusí sa jednať o kriminalistickú identifikáciu, ale o aj postup pri ktorom je možné využívať špecifické metódy, prostriedky operatívno-pátracej činnosti (ďalej len „OPČ"). Dá sa povedať, že metódy identifikácie (*nielen kriminalistické*) je možné aplikovať pri napĺňaní účelu OPČ. Táto skutočnosť je rešpektovaná v policajnej praxi (*viď odhaľovanie a objasňovanie trestných činov*), mnohokrát však bez toho, aby si to príslušníci Policajného zboru (ďalej len"PZ") intencionálne uvedomovali. Domnievame sa, že aj to potvrdzuje relevantnosť nášho interpretačného záujmu vo forme predkladaného príspevku.

Systém identifikácie objektov (*ich prvkov*), má typický, vlastný predmet poznávania (*činnosť*). Pri určovaní jeho identity je možné použiť celý rad špecifických postupov. Ide o cestu od počiatočnej neznalosti k znalosti, teda o poznanie určitej skutočnosti, určitého javu, t.j. o poznávaciu činnosť, v zásade o vytriedenie tých javov, ktoré majú signalizačnú hodnotu s priamou alebo nepriamou väzbou napríklad na odhalený trestný čin (*trestné činy*).

Postup identifikácie aplikovaný pre účely špecifického policajného poznania (*napr. SČ, OPČ*) vykazuje znaky vedeckého skúmania. Príslušníci PZ pri jej aplikácii vychádzajú z hypotéz (*domnienky prvok aplikácie operatívnych verzií*), ktoré formulujú predovšetkým z interdisciplinárneho poznania identifikačných objektov. Analogicky uvedený prístup je zvolený pri overovaní platnosti domnienok. Napríklad pri identifikácii kriminálnych aktivít, ktorých obligatórnym prvkom sú poškodení, obete, sa vychádza obvykle z predpokladov vzniknutých na základe logických postupov, ktoré vedú s prihliadnutím k známym okolnostiam, k opodstatnenej domnienke, že porovnaním súhrnu identifikačných znakov (vlastností) najmenej dvoch objektov dôjde k zisteniu alebo vylúčeniu identity jediného objektu. Cieľom identifikácie je vždy dospieť k zisteniu alebo vylúčeniu identity individuálneho objektu. V policajnej praxi však dochádza k tomu, že z rôznych príčin (*najčastejšie z toho dôvodu, že nie sú k dispozícii reálne informácie*) sa nepodarí aplikáciou identifikácie tento cieľ dosiahnuť. Pomerne frekventovane, pre naplnenie účelu špecifického policajného poznania vykazuje relevanciu, ak je potvrdená (*nepotvrdená*) skupinová príslušnosť objektu (*induktívne závery*).

Z pragmatického hľadiska štruktúru systému identifikácie, ktorá je cieľavedome aplikovaná pri napĺňaní účelu *odhaľovania, objasňovania a dokazovania* tvoria tieto prvky:

1. sformulovaný identifikačný problém;
2. subjekt, ktorý realizuje identifikáciu;
3. identifikačné objekty,
4. identifikačné metódy;
5. kritériá zhody.[3]

Typické pre túto štruktúru postupu je konkrétna usporiadanosť integrujúcich prvkov identifikačného systému a ich integrácia. Pokiaľ samotná identifikácia má z hľadiska svojej základnej štruktúry relatívne stálu systémovú podobu, jednotlivé spôsoby, prostriedky a operácie a taktika ich uplatňovania sú značne variabilné. Variabilnosť obsahu identifikácie je výrazne *determinovaná* úrovňou poznania o identifikovanom a identifikujúcom objekte a situačnými okolnosťami plnenia identifikačnej úlohy (*informačnou dispozíciou*). Aj tieto skutočnosti rešpektujeme, pri charakterizovaní identifikácie, ktorú príslušníci PZ realizujú pri účelovom poznávaní obetí trestných činov.

[3] JANÍČEK, P.; RAK,P. Systémové pojetí identifikace, In. PORADA, V. a kol. : *Kriminalistika*, CERM Brno 2001, s. 105-116.

Sledujúc nami vytýčené ciele pri spracovaní predkladaného príspevku, konkrétne, našu interpretáciu orientujeme na popis postupu, ktorý príslušníci Policajného zboru aplikujú pri formulovaní identifikačného problému a rešpektujú pri skúmaní a hodnotení obete trestného činu – objektu identifikácie.

2.Charakteristika vybraných komponentov postupu pri identifikácii obetí trestných činov

Sformulovaný identifikačný problém pri určovaní identity obetí trestných činov

Čo je problém? táto otázka je dostatočne motivujúca pre skúmanie, či je potrebné aplikovať určitú činnosť, pre aký účel je ju možné realizovať a aký cieľ je možné jej realizáciou dosiahnuť.

Cieľom určitého konania je dosiahnutie želaného stavu. Účelom (zmyslom) konania je dosiahnuť tento želaný stav – cieľ. Kým na cieľ konania sa pýtame slovami: *„Čo chcel subjekt ním dosiahnuť?“,* na účel sa pýtame slovami: *„Prečo sa na toto konanie podujal?“* Konanie je teda aktom nielen cieľavedomým, ale aj účelovým, je prostriedkom na dosiahnutie cieľa. Sme toho názoru, že analogicky je možné prevziať tieto uvádzané konštatácie aj pri samotnom rozhodovaní o potrebe aplikovať identifikáciu obetí trestných činov za účelom poskytovania pomoci.

Pri objektivizácii uvedeného zdôrazňujme, že cieľom činnosti príslušníkov PZ je predovšetkým zabezpečiť neodvratnosť trestného postihu pre páchateľov trestných činov. Včasnosť, dôslednosť a zákonnosť postihov páchateľov za spáchaný trestný čin má priamy dopad na dosahovanie účelu trestného konania. Jednou z ciest ako to dosiahnuť je aj práca s obeťami, ktorých včasné identifikovanie výrazne ovplyvňuje túto činnosť. Z výsledkov analýzy praktickej policajnej činnosti je zrejmé, že identifikovanie obetí trestných činov je možné dosiahnuť aj aplikáciou špecifických kompetencií, napr. metód a používaním prostriedkov OPČ. Bez ohľadu na úplnosť v našom príspevku uvádzame, že identifikovanie obetí príslušníci polície realizujú u trestných činov, ktoré:

a) majú latentný charakter, ktoré pre policajné orgány sú skryté, takže nebol získaný podnet pre začatie trestného stíhania,

b) nie sú objasnené, takže nebolo možné viesť trestné stíhanie proti určitej osobe a muselo byť prerušené.

Aj z tohto konštatovania vyplýva, že aplikácia identifikácie musí byť zdôvodnená a to nielen definovaním identifikačnej úlohy, ale aj z hľadiska právnych a personálnych kompetencií, ktoré umožňujú realizovať túto činnosť v rámci existujúcej a identifikáciou vytváranej informačnej bázy. Akceptujúc základné kritériá a podstaty identifikácie je možné pomerne frekventovane aplikovať túto metódu predovšetkým pri:

- plnení úloh súvisiacich s poznávaním doteraz neodhalených trestných činov,
- pri zisťovaní páchateľov odhalených trestných činov,
- zisťovaní či páchateľmi odhaleného trestného činu nie sú členovia rozpracovanej kriminálnej skupiny,
- pri zisťovaní páchateľov doteraz neodhalenej kriminálnej skupiny,
- skúmaní, či sériová trestná činnosť (štyri a viac trestných činov toho istého druhu spáchané tým istým páchateľom) nie je páchaná kriminálnou skupinou,

- zadovažovaní dôkazov v rámci trestného stíhania, a pod.[4]

Identifikácia musí byť cieľavedome aplikovaná v súlade s presne formulovaným identifikačným problémom, ktorý úzko korešponduje so zabezpečovaním neodvratnosti trestného postihu za spáchaný trestný čin, resp. s činnosťami spájanými so zabezpečením pomoci.

Príslušníci polície v počiatočnej fáze identifikácie vykonávajú analýzu a hodnotenie všetkých relevantných informácií týkajúcich sa záujmového objektu, ktoré sú k dispozícii a to jednotlivo i v súhrne. V tomto postupe využitím vhodných metód vymedzuje základné vzťahy medzi informáciami z hľadiska toho čo z pohľadu poznávania je známe a potvrdené, čo je doteraz nepoznané a má byť zistené, poznané a čo je sporné, t. j. čo si odporuje. Pri formulácii identifikačného problém sú povinní zaoberať sa nielen otázkami operatívnej povahy ale musia zohľadňovať aj otázky týkajúce sa hmotno-právnej a procesno-právnej povahy, osobitne však otázkami, ktoré sú spájané so zabezpečovaním pomoci obetiam trestných činov.

Z odporúčaní policajnej praxe vyplýva, že problémy, ktoré súvisia s určovaním identity obetí, prípadne situácie, ktoré môžu spôsobiť určité *konflikty* pri ich určovaní je vhodné výstižne zadefinovať, určiť im ich pozíciu ako aj význam pre stanovenie hlavného a čiastkových (priebežných) identifikačných úloh. Práve od nich sa očakáva, že už pri formulácii identifikačného problému, zhodnotia ako je možné organizačne a materiálne pozitívne determinovať aplikáciu identifikácie obetí. Cieľom tohto hodnotenia je eliminovať nepriaznivé vplyvy, ktoré môžu pôsobiť nielen v samotnom priebehu identifikácie, ale hlavne na identifikačné výstupy a to až do takej miery že by sa tieto nemohli v ďalšom poznávaní a dokazovaní použiť. Táto skutočnosť pri aplikácii metód identifikácie je osobitne významná.

Z uvedeného vyplýva, že cieľom formulácie problému je definovať potrebu a identifikačnú úlohu, ktorú príslušníci polície sú povinní riešiť aplikáciou identifikácie obetí dosiahnuť.

Obete – objekt identifikácie - typológia obetí trestných činov

Obeť trestného činu zohráva dôležitú rolu v genéze páchaných a spáchaných trestných činov (*kriminality*). Obeť zaujíma významné právne postavenie v trestnom konaní. Jej pozícia a funkcia je zohľadňovaná v rôznych sociálnych súvislostiach (*pri jej odškodnení, sociálnej rehabilitácii a pod.*).

V súčasnej dobe, prevažnú časť otázok, ktoré riešia problematiku obetí trestných činov z teoretického a praktického hľadiska, skúma vedný odbor viktimológia, ktorá vznikla na pôde kriminológie a dodnes je väčšinou odborníkov pokladaná za jej súčasť. Príslušníci Policajného zboru pomerne frekventovane využívajú viktimologické poznanie, a to nielen v prevencii, ale aj pri odhaľovaní a dokazovaní trestných činov. V systéme realizácie špecifického policajného poznávania (*napr. OPČ*), obete trestných činov tvoria špecifickú kategóriu osôb záujmu.

Obeť trestného činu je konkrétna fyzická osoba, ktorá môže utrpieť alebo už utrpela v súvislosti so spáchaným trestným činom ujmu na svojich subjektívnych právach. [5]

[4] DVOŘÁK, V. Identifikace, klasifikace a legalizace nelegálních výnosu. In. *Policajná teória a prax*, č. 3/2006, s. 24.

[5] Zákon č. 274/2017 Zbierky zákonov o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 1 ods.1 a 2.

Podľa Ľudmily Čírtkovej je veľmi jednoduchá odpoveď, prečo sa práve určitý jedinec stane obeťou trestného činu, a to, že sa na neho zameral páchateľ.[6]

Kľúčovými pojmovými znakmi v tomto vymedzení sú fyzická osoba, potenciálna a reálna ujma, ktorá jej vznikla v súvislosti s trestným činom. Táto realita vyplýva z existujúceho právneho stavu, pretože obete sú v trestnoprávnom zmysle vymedzené len u niektorých skutkových podstát trestných činov, v ktorých objektom sú hodnoty osobnej povahy.

Termínom **ujma** sa označuje objektívne vzniknuté poškodenie (*zhoršenie stavu*) obetí, vyvolané trestným činom. Z trestnoprávneho hľadiska nezáleží na tom, či obeť sama subjektívne pociťuje tento nevýhodný následok, a ako sa sama stavia k činu a k páchateľovi. Napríklad obeťou sú aj maloleté osoby, ktoré si mnohokrát neuvedomujú následky na ňom spáchaného sexuálneho zneužívania, detskej pornografie, rovnako tak obeť domáceho násilia, ktorá si nepraje, aby boli potrestaní páchatelia. Obeťami sú i osoby, ktoré si sčasti samé *„spolu zavinili"* svoje poškodenie, alebo osoby, ktorým trestný čin vyhovuje (*konzumenti drog*). Rozhodujúce je teda objektívne, všeobecne, spoločensky akceptované hľadisko ujmy, nie subjektívny hodnotiaci názor obetí.

Rovnako ako v kriminológii (*aj v realizovaných procesoch*), operatívni pracovníci skúmajú a poznávajú **ujmu vo vzťahu k obeti trestného činu** v troch základných formách prejavu:

a) Primárna ujma, ktorá vzniká priamo v dobe spáchania trestného činu alebo bezprostredne po ňom ako priamy následok konania páchateľa (*primárna viktimácia*). Psychická ujma sa považuje za najzávažnejšiu pri primárnej viktimácie, čo je odôvodnené tým, že je individuálne veľmi hlboko vnútorne prežívaná. [7]

b) Sekundárna ujma, ktorá vzniká, s časovým odstupom, po dokonaní deliktu, ako jeho sprostredkovaný následok. Niekedy ju spôsobujú pokračujúce aktivity samotného páchateľa, ktoré už nie sú kvalifikované ako trestný čin, ale sú pre obeť zaťažujúce (*napríklad páchateľ obťažuje obeť sústavným prehováraním, aby nepodala trestné oznámenie*). Častejšie je táto sekundárna viktimizácia vyvolaná nevhodnou reakciou sociálneho okolia obetí, napríklad rodiny, susedov a médií. Jedným z príkladov je aj dehonestácia obete. Závažné sú zistenia, že sekundárnu viktimizáciu spôsobujú aj policajné orgány, orgány činné v trestnom konaní a iné subjekty, ktoré sa na ňom zúčastňujú (*obhajcovia*). Z praktického hľadiska je škodlivosť následkov sekundárnej viktimizácie mnohokrát závažnejšia ako primárna viktimizácia. [8]

c) Potenciálna ujma ktorá môže nastať vplyvom kriminálneho konania (*pohyb a zdržovanie sa odsúdeného v blízkosti obete*) a pod. Tento typ ujmy je úzko spojený s terciárnou viktimáciou, kedy sa zmení psychika obete do trvalého stavu a reviktimáciou, keď sa obeť stane obeťou opätovne vo veľmi krátkej dobe.[9]

[6] ČÍRTKOVÁ, Ľ. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Portál, s.r.o. Praha 2014, s. 24.
[7] SOCHŮREK, J. SLUKOVÁ, K. a kol. *Úvod do viktimologie pro pomáhajíci profese*, Technická Univerzita v Liberci, Liberec 2013, s. 25.
[8] SOCHŮREK, J. SLUKOVÁ, K. a kol. *Úvod do viktimologie pro pomáhajíci profese*, Technická Univerzita v Liberci, Liberec 2013, s. 29.
[9] tamtiež

Ujma je následkom viktimácie a môže nastať v rôznych typoch. Zvyčajne sa delí na:

- „fyzickú,
- psychickú,
- sociálnu,
- finančnú,
- majetkovú
- a nemateriálnu.“[10]

Na základe praktických skúseností, je možné označiť ochranu obetí trestných činov za spoločenský problém, ktorému je potrené aj zo strany príslušníkov Policajného zboru venovať náležitú pozornosť. Ak je to možné, je potrebné, aby príslušníci Policajného zboru svoju pozornosť zamerali aj na zamedzovanie vzniku ujmy, odstraňovanie príčin a podmienok páchania trestných činov, ktorých potenciálnou obeťou je fyzická osoba.

Povinnosťou príslušníkov Policajného zboru je poskytnúť obetiam všemožnú podporu a zabrániť ich sekundárnej viktimácii. Významnou cestou k tomuto je aj realizované cieľavedomé a systematické, špecifické (*účelové*) poznávanie a snaha zamedziť opakovaným úkonom, ktoré sú pre obete veľmi zaťažujúce. Napr. poznávanie a preverovanie informácií o obetiach trestných činov v konkrétnych prípadoch prispieva pri naplňovaní účelu procesov OPČ. Policajti sa pri tejto činnosti zameriavajú predovšetkým na zistenie účasti obete:

- na vzniku a priebehu kriminálnej aktivity (*obeť úkladnej vraždy, únosu, hrubého nátlaku, znásilnenia, podvodu, ...*),
- na zamedzovaní, predchádzaní, odhaľovaní trestných činov a zisťovaní ich páchateľov (*obeť trestných činov krádeží, sexuálneho zneužívania, detskej pornografie, poisťovacích podvodov, ...*),
- na plnení ďalších operatívnych úloh (*lúpeže, ublíženia na zdraví, podvodu, ...*) a pod.

Z praktického poznania vyplýva, že správanie obete pred, v priebehu a po spáchaní trestného činu, často ovplyvňuje aj jej správanie v procese odhaľovania, objasňovania a dokazovania. Pri účelovej realizácii procesov špecifického policajného poznania má osobitný význam zistenie vzťahu obete k páchateľovi. Týmto poznaním príslušníci Policajného zboru v mnohých prípadoch upresňujú:

- spôsob spáchania trestného činu a identitu jeho páchateľa,
- motív, účel a ciele kriminálnych aktivít,
- znaky charakterizujúce konanie páchateľa v štádiu prípravy, dokonania a po odchode z miesta trestného činu,
- vzťah páchateľa k miestu činu a pod.

Vzťah medzi obeťou a páchateľom sa premieta do ochoty obete oznamovať trestný čin a spolupracovať s príslušníkmi Policajného zboru a inými orgánmi činnými v trestnom konaní, ako aj do vierohodnosti jej svedeckej výpovede. V danej súvislosti je nutné zdôrazniť, že skúmanie týchto viktimologických aspektov má mimoriadny význam pri prijímaní opatrení,

[10] HOLOMEK, J. *Viktimológia*. Aleš Čenek, Plzeň, 2013. s.53.

ktorými je zabezpečovaná ochrana a pomoc obetiam trestného činu. Z hľadiska potrieb sa pre policajnú prax javí ako vhodné obete trestných činov klasifikovať podľa:

- ✓ veku a pohlavia - *maloleté, mladistvé, dospelé osoby; ženy, muži,*
- ✓ spôsobenia ujmy - *potenciálne obete a obete, ktorým bola spôsobená ujma,*
- ✓ vzťahu obete k páchateľovi - *rodinný, skupinový, pedagogický, pracovný, náboženský, politický, teritoriálny, nacionálny, štátny, medzinárodný, iný,*
- ✓ obavy obete - *z pomsty páchateľa, reakcie sociálneho okolia, medializácie, z nutnej potreby osobnej účasti na dokazovaní,*
- ✓ vzťahu obete k príslušníkom Policajného zboru, orgánom činným v trestnom konaní - *ich akcieschopnosť,*
- ✓ vzťahu obete k štátnym inštitúciám a k právu,
- ✓ dôveryhodnosti obete - *vyskytujú sa obete, ktoré vedome uvádzajú nepravdivé výpovede,*
- ✓ právnej pozície obete v rámci trestného konania - *oznamovateľ, svedok, a pod.*

Príslušníci Policajného zboru sú si pri plnení úloh povinní uvedomiť, že osobná účasť na vykonávaných úkonoch je pre obete veľmi náročná a spravidla aj nepríjemná. Túto skutočnosť uvádzame aj napriek tomu, že sme si vedomí, že väčšina obetí je ochotná túto záťaž podstúpiť, pretože chce prispieť k spravodlivému výkonu trestnej justície a k potrestaniu páchateľa.

Záver

Sme toho názoru, že aj tieto skutočnosti boli a sú zohľadnené pri prijímaní legislatívnych opatrení vo vzťahu k ochrane a pomoci obetiam trestných činov. Na základe zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov podľa § 3 ods. 1 je obeťou každá osoba, ktorá sama seba za obeť považuje až pokým sa nepreukáže, že toto jej tvrdenie nie je pravdivé. Medzi ďalšie zásady ochrany a podpory obetí patrí aj aby boli práva priznané obetiam bez akejkoľvek diskriminácia, ktorá by mohla byť založená na základe pohlavia obete, jej rase, príslušnosti k národnostnej menšine, veku, sexuálnej orientácii a ďalších dôvodov uvedených vo vyššie uvedenom zákone.

Zákon o obetiach trestných činov v § 3 uvádza na čo aj pri spolupráci s obeťou apelujeme v našom článku, že sa má brať na obeť ohľad, je potrebné ju rešpektovať a má byť dodržaný profesionálny prístup.

Správna identifikácia obete trestného činu, prípadne viacerých obetí trestného činu je cestou k jednoduchšiemu odhaľovaniu a následnému objasňovaniu páchanej trestnej činnosti. Pozitívne skúsenosti obetí pri spolupráci s príslušníkmi Policajného zboru vedú k väčšej dôvere obetí v políciu, čo je jedným s faktorov, ktoré ovplyvňujú latenciu kriminality. Z uvedeného vyplýva, že by latencia kriminality postupne naberala klesajúcu úroveň.

Literatúra

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. Praha: C.H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-878-9

JANÍČEK, P., RAK,P. *Systémové pojetí identifikace.* In.. Porada, V. a kol. Kriminalistika. CERM, Brno 2001

DVOŘÁK, V. *Identifikace, klasifikace a legalizace nelegálních výnosu*. In. Policajná teória a prax, č. 3/2006, ročník XIV

LISOŇ, M. *Odhaľovanie a objasňovanie trestných činov všeobecnej kriminality.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave 2016, ISBN 978-80-8054-673-1

ČÍRTKOVÁ, Ľ. *Viktimologie pro forenzní praxi.* Portál, s.r.o. Praha: 2014, ISBN 978-80-262-0582-1

LISOŇ, M., VAŠKO A. a kol. *Teória kriminálno-policajného poznania.* Bratislava, Wolters Kluwer SR s.r.o., 2018. ISBN 978 – 80 – 8168-838-6

SOCHŮREK, J. SLUKOVÁ, K. a kol. *Úvod do viktimologie pro pomáhajíci profese,* Technická Univerzita v Liberci, Liberec 2013, ISBN 978-80-7372-951-6

HOLOMEK, J. *Viktimológia*. Plzeň: Aleš Čenek 2013, 978-80-7380-4466

Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zbierka zákonov Slovenskej republiky 2017.

Keywords: victim, idnetification, help, typology, cooperation, detection, clarification, crime

Summary

Assistance and help to victims of crime is supported by the victims of crime act, which sets out the relevant points to follow when obeying and cooperating with the victim. However, the correct identification of the victim of a third act is important. According to the aforementioned law, the victim is a victim if he claims it to himself until the contrary is proved.

This is the first point that needs to be correctly identified. If the allegation of the victim proves to be justified and the victim is in fact again necessary to correctly identify the victim and classify it so much, it is very important what the victim is about. The law recognizes the concepts of victim, particularly vulnerable victim and victim of violent crime. Adhering to the professional approach, taking into account the circumstances affecting the victim, the police officer is conveyed to relevant information that is verifiable and subsequently applicable to the elucidation of the criminal offense. Corresponding police officers' professional approach will also prevent victim victimization, and the likelihood that crime latency will gradually decrease.

Mgr. Veronika Hegedűšová
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
radca
e-mail: veronika.hegedusova@minv.sk
tel.: 0961 057 401

Recenzenti:

prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.; pplk. doc. JUDr. Monika Hullová, PhD.

Vincent Holubiczky

Informačné systémy a ich bezpečnosť

Anotácia: Autor príspevku predkladá čiastkové výstupy z predvýskumu k svojej dizertačnej práci s názvom „Bezpečnosť informačných a telekomunikačných technológií používaných pri činnostiach Policajného zboru“. V príspevku sa venuje najmä hrozbám a zraniteľnostiam informačných systémov a poukazuje na potrebnosť školení zamestnancov ohľadom informačnej bezpečnosti, keďže najvýznamnejšiu zraniteľnosť vidí v samotných užívateľoch.

Kľúčové slová: bezpečnosť, informačné systémy, GDPR, ľudský faktor

Úvod do problematiky

Bezpečnosť je veľmi subjektívny pojem. Existuje mnoho autorov, ktorí definujú bezpečnosť rôznymi spôsobmi, často negatívne – neprítomnosťou nebezpečenstva alebo hrozby. Je dôležité si uvedomiť to, že tento pojem je výrazne subjektívny a úzko súvisí s vnímaním jednotlivca. Úroveň bezpečnosti je nemerateľná veličina, hoci mnohí označujú mieru rizika a pravdepodobnosti určitého neželaného stavu alebo hrozby za úroveň bezpečnosti. Môžeme zabezpečiť rovnaké materiálne podmienky pre jednotlivcov, vytvoriť totožné prostredie, stále však nemôžeme s istotou tvrdiť, že každý člen daného experimentu bude danú situáciu vnímať rovnako. Podľa Löfflera a Antala[1] bezpečnosť predstavuje veľmi zložitý multidimenzionálny sociálny fenomén, ktorý sa spája s rozmanitými formami ľudského správania a existencie či už spoločenskej, materiálnej, či duchovnej. Bezpečnosť má rôzne formy a delenia, ako napr. osobná, národná, medzinárodná alebo, ako to vo svojom príspevku uvádza Medelský[2], vnútorná a vonkajšia bezpečnosť. Ako základný rozdiel vidí v tom, že v prípade vnútornej bezpečnosti všetky hrozby smerujú z vnútra štátu, v prípade bezpečnosti vonkajšej majú hrozby pôvod mimo štátu. Takto môžeme dospieť k deleniu na národnú a medzinárodnú bezpečnosť. Medzi predikátory pojmu bezpečnosť vývojom techniky a elektronických údajov patrí aj telekomunikačná, informačná či kybernetická bezpečnosť. Ide o schopnosť systémov odolávať na určitom stupni konaniu, ktoré by mohlo ohroziť dostupnosť, dôvernosť, integritu a spoľahlivosť uchovávaných, prenášaných alebo spracovávaných dát.

Práve v tomto bode vstupujú do prepojenia s bezpečnosťou **informačné a telekomunikačné** systémy. Medzi ne jednoznačne môžeme zaradiť nielen počítače, ale takmer všetky prvky a prostriedky moderného sveta[3]. Hrozieb v online priestore je veľké množstvo, pričom sú zamerané nielen na zraniteľnosť technického vybavenia, ale v značnom množstve aj práve na ľudí, užívateľov týchto systémov a ich subjektívne vnímanie bezpečnostných hrozieb. Ako tvrdia Hajdúková a Hruška[4] počítačová kriminalita sa od „klasickej“ kriminality odlišuje celým radom osobitných charakteristík. Dôležitým znakom odlišnosti v oblasti počítačovej kriminality je skutočnosť, že trestný čin môže byť spáchaný prostredníctvom elektronických sietí v krátkom čase bez toho, aby niečo fyzicky zmizlo alebo

[1] LÖFFLER, B., ANTAL, M. 2017. *Vybrané aspekty ochrany verejného poriadku v Slovenskej republike.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 5

[2] MEDELSKÝ, J. 2018. Bezpečnostno strategické dokumenty. In: *Polícia ako garant bezpečnosti*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2018. str. 252 -253. ISBN 978-80-8054-751-6.

[3] Mobilné telefóny, tablety, hodinky, televízory, a rôzne zariadenia schopné pracovať a komunikovať v sieti internet

[4] HAJDÚKOVÁ, T., HRUŠKA, P.: 2018. Pohľad na pripravenosť príslušníkov Policajného zboru na odhaľovanie a vyšetrovanie počítačovej kriminality. In: *Polícia ako garant bezpečnosti*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2018. str. 86 -96. ISBN 978-80-8054-751-6.

bolo poškodené. Ďalej tvrdia, že táto forma kriminality môže byť priama, kedy je predmetom útoku počítač, prípadne nepriama, kedy ide o trestné činy spáchané pomocou počítača alebo iných počítačových technológií. **Bezpečnosť informačného systému** znamená schopnosť siete alebo informačného a komunikačného systému odolávať na určitom stupni spoľahlivosti náhodným udalostiam alebo úmyselnému konaniu, ktoré ohrozuje dostupnosť, integritu a dôvernosť uchovávaných alebo prenášaných údajov alebo súvisiacich služieb poskytovaných prostredníctvom tejto siete a informačného systému alebo prístupných prostredníctvom tejto siete a informačného systému.[5]

Na Slovensku donedávna nebol prijatý žiadny komplexný právny predpis špecificky venovaný počítačovej kriminalite, existovali však viaceré zákony v aktuálnom znení, ktorých ustanovenia sa týkali tejto problematiky, a to okrem iných:[6]

- zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon,
- zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore,
- zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame,
- zákon č. 272/2016 Z. z. o zákon o dôveryhodných službách,
- zákon č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode,
- zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností,
- zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách,
- zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov,
- zákon č. 185/2015 Z. z., Autorský zákon,
- zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách.

V máji tohto roku sa však situácia výrazne zmenila, kedy nadobudol plnú účinnosť nový zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti. *Tento zákon upravuje najmä:*

a) organizáciu, pôsobnosť a povinnosti orgánov verejnej moci v oblasti kybernetickej bezpečnosti,
b) národnú stratégiu kybernetickej bezpečnosti,
c) jednotný informačný systém kybernetickej bezpečnosti,
d) organizáciu a pôsobnosť jednotiek pre riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov (ďalej len „jednotka CSIRT“)[7] a ich akreditáciu,
e) postavenie a povinnosti prevádzkovateľa základnej služby a poskytovateľa digitálnej služby,
f) bezpečnostné opatrenia,
g) systém zabezpečenia kybernetickej bezpečnosti,
h) kontrolu nad dodržiavaním tohto zákona a audit.[8]

Účinnosť tohto zákona ako aj zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov (GDPR), znamená výraznú zmenu a posun vpred v danej problematike. Je dôležité však pripomenúť, že právne predpisy je potrebné aj dodržiavať! Je pozitívny trend vo svete v investovaní finančných prostriedkov do moderných informačných technológií a zložitých a presných smerníc a interných predpisov v rámci bezpečnosti a uchovávania dôležitých informácií. Šišulák a Šalmík[9] tvrdia, že bezpečnosť zariadení a bezpečné správanie

[5] Koncepcia kybernetickej bezpečnosti
[6] HOLUBICZKY, V. 2016 Virtuálne prostredie ako miesto činu. In: *Zborník z virtuálnej konferencie Paneurópske právnické dni 2016*. Bratislava. 2016. ISBN: 978 – 80 – 89453 – 19 – 1.
[7] Skratka z anglického **Computer Security Incident Response Team -** Národná jednotka pre riešenie (bezpečnostných) incidentov
[8] § 1 zákona č. 69/2018 o kybernetickej bezpečnosti
[9] ŠIŠULÁK, S., ŠALMÍK, M. 2018. Smernice NIS a dopad jej transpozície v policajnom prostredí. In: *Polícia ako garant bezpečnosti*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2018. str. 393. ISBN 978-80-8054-751-6.

v kybernetickom prostredí je záležitosťou najmä jednotlivcov a jednotlivých inštitúcií alebo organizácií. Všetky technické bezpečnostné opatrenia môžu byť celkom zbytočné, ak oprávnený užívateľ daného systému vedome alebo nevedome vytvorí priestor pre neoprávnenú osobu, neželaného útočníka či únik citlivých informácií. Práve preto som sa rozhodol venovať sa bezpečnosti informačných a telekomunikačných technológií z pohľadu užívateľov aj v mojej dizertačnej práci. Zameriavam sa najmä na prostredie Policajného zboru. Na nasledujúcich stranách predkladám čiastkové výsledky predvýskumu.

Čiastkové výsledky predvýskumu

Výskumný súbor bol tvorený respondentmi v počte 108 z prostredia Policajného zboru s dĺžkou praxe od 0 až po 25 rokov a rôznych vekových kategórií (najmä do 40 rokov[10]). Odpovedali na 37 škálovaných otázok (stupnica 0 – rozhodne nie až 5 – rozhodne áno) otázok z 5 okruhov

- hrozby
- zraniteľnosti
- incidenty
- zvyky
- podpora

Škálovanie bude mať dôležitý význam v neskoršom štatistickom vyhodnocovaní, keďže ordinálne premenné pomôžu pri testovaní, hľadaní a odhaľovaní skrytých závislostí

Prvá otázka výskumnej časti dotazníka znela „Považujete za reálnu hrozbu na bezpečnosť Vami používaných informačných a telekomunikačných systémoch nasledujúce položky?“, kde boli na výber nasledovné položky: prírodné katastrofy, prístup nepovolanej osoby, zneužitie údajov oprávnenou osobou, nevyžiadaná pošta, nespoľahlivosť systému a iné.

Graf č. 1 Vyhodnotenie odpovedí – „Hrozby“

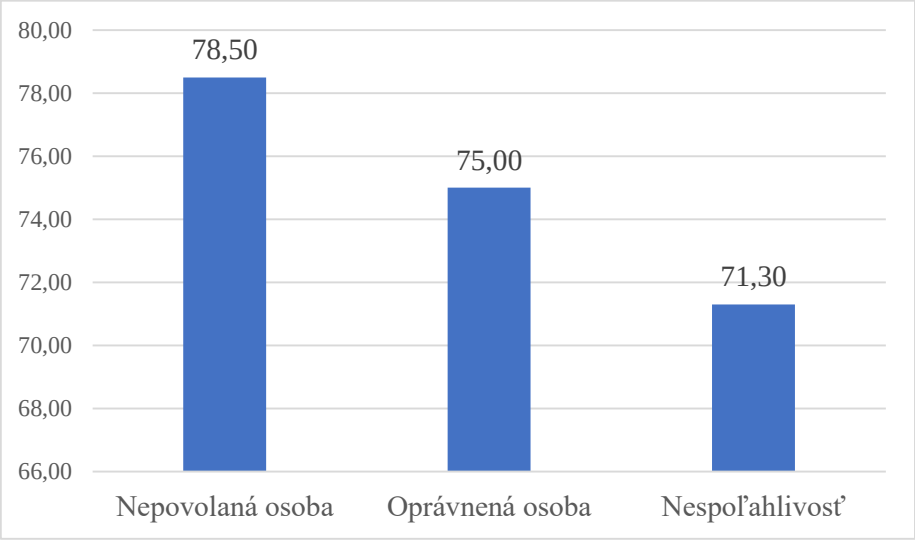

Najväčšiu pozitívnu odozvu získali položky „Nepovolená osoba“, „Oprávnená osoba“ a „Nespoľahlivosť“, ktoré vidíte aj na grafe č. 1. Údaje sú zobrazené v percentách z celkového množstva odpovedí. Na tomto mieste je potrebné povedať, že všetky výsledky budú štatisticky spracované a vyhodnocované. Prezentácia výstupov vo forme percentuálneho podielu odpovedí

[10] Takýto vekový rozptyl, resp. veková hranica do 40 rokov je spôsobená výberu respondentov z aktívnej služby v Policajnom zbore.

na jednotlivé možnosti sú informačného charakteru a slúžia najmä na vyhodnotenie čiastkových výsledkov a oboznámenie čitateľa s problematikou. Nie sú vhodné na verifikáciu hypotéz! Vidíme, že výrazné množstvo respondentov pokladá prístup nepovolenej osoby za reálnu hrozbu. Oveľa znepokojujúcejšou správou je to, že respondenti považujú za reálnu hrozbu samotných užívateľov systému. Predpokladá sa tu špeciálny prípad nebezpečenstva, kde je hrozba útoku na informačné a telekomunikačné systémy a databázy z vnútorného prostredia organizácie. Výsledky môžete vidieť na grafe č. 2 nižšie. Z tohto grafu je zrejmé, že až 75% respondentov zvolilo hodnotu odpovede 3 a viac (číže skôr áno), pričom až 27,78% označilo najvyššiu hodnotu, čím zdieľa názor, že hrozba zneužitia údajov oprávnenou osobou z vnútorného prostredia organizácie je jednoznačne reálnou hrozbou. Nespoľahlivosť systému skončila až na treťom mieste, pričom zvyšné oblasti respondenti nepovažujú za reálnu hrozbu.

Graf č. 2 Vyhodnotenie odpovedí – „Hrozby – oprávnená osoba“

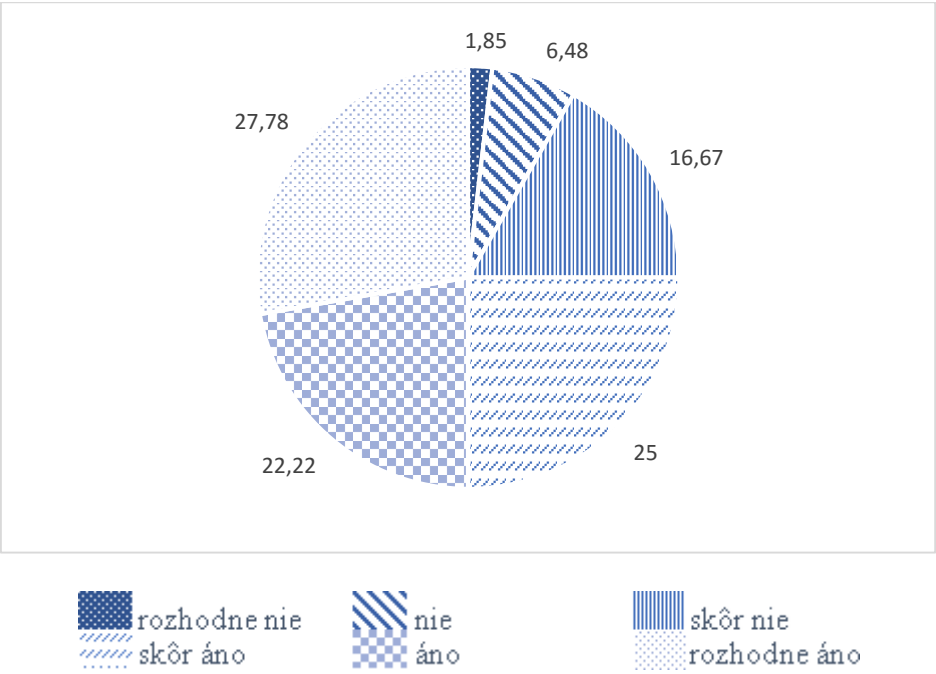

V ďalšom okruhu sme sa pýtali pomocou dotazníka na zraniteľnosti systémov. Otázka znela „Považujete za reálnu hrozbu na bezpečnosť Vami používaných informačných a telekomunikačných systémoch nasledujúce položky?“, kde boli možnosti ako technický stav hardvéru, absencia aplikácií zvyšujúcich bezpečnosť, neinformovanosť užívateľov, nevhodné interné predpisy, nedostupnosť školení, ľahostajnosť a iné. Zaujímavé je, že popri technickom stave hardvéru a softvéru a ľahostajnosti užívateľov skončila na poprednom mieste neinformovanosť užívateľov a tiež nedostupnosť školení. Ako je to znázornené aj na grafe č. 3, v oboch prípadoch v súčte až približne tri štvrtiny respondentov považuje za významnú zraniteľnosť tieto položky.

Graf č. 3 Vyhodnotenie odpovedí – „Zraniteľnosť – neinformovanosť a nedostupnosť školení“

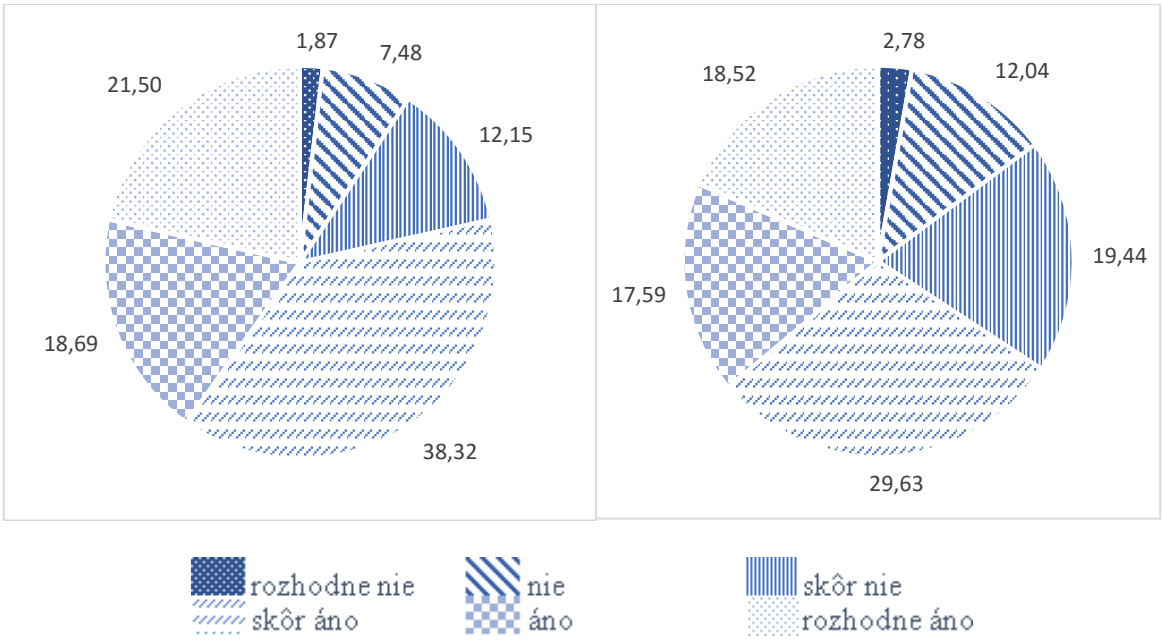

Neinformovanosť môže byť veľkou hrozbou a ideálnym priestorom pre útočníkov, ktorý dokážu nevedomosť užívateľov využiť vo svoj prospech. Môžu tak aplikovať rôzne formy útokov, kedy si užívatelia nemusia uvedomiť závažnosť svojho konania a môžu tak uľahčiť útočníkovi prístup k chráneným záujmom. Na tento fakt nadväzujú aj ďalšie výsledky ohľadom podpory zamestnávateľa a dostupnosti školení. Čísla na grafe č. 4 zrejme hovoria za seba, že užívatelia cítia potrebu školení ohľadom informačnej bezpečnosti a vyžadujú prístup k takýmto školeniam. Takýto prístup užívateľov hodnotím veľmi pozitívne. Je potrebné šíriť informácie ohľadom hrozieb v online prostredí a je potrebné zvyšovať informačnú gramotnosť užívateľov často veľmi citlivých a dôležitých databáz a systémov.

Graf č. 4 Vyhodnotenie odpovedí – „Podpora a školenia“

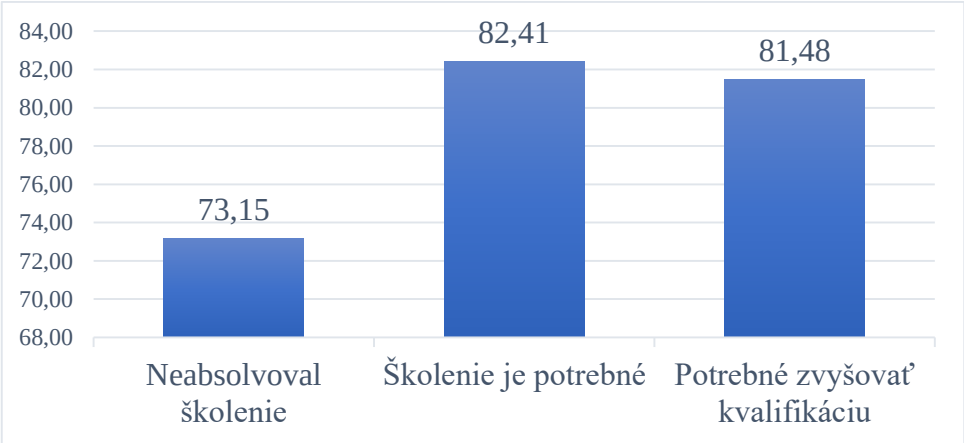

Môžeme si položiť otázku „Prečo sú potrebné školenia?“. Na to dá odpoveď čitateľovi posledný graf č. 5, kde môžete vidieť, že mať dobre navrhnuté a napísané zákony, smernice či

interné predpisy nezaručuje bezpečnosť. Je podľa môjho názoru obdivuhodné a zároveň šokujúce, že až viac ako 40 percent respondentov uviedlo negatívnu odpoveď na otázku „Dodržujete presne predpisy ohľadom informačnej bezpečnosti?“, pričom iba približne 15 percent užívateľov uviedlo odpoveď „rozhodne áno“.

Graf č. 5 Vyhodnotenie odpovedí – „Dodržiavanie predpisov“

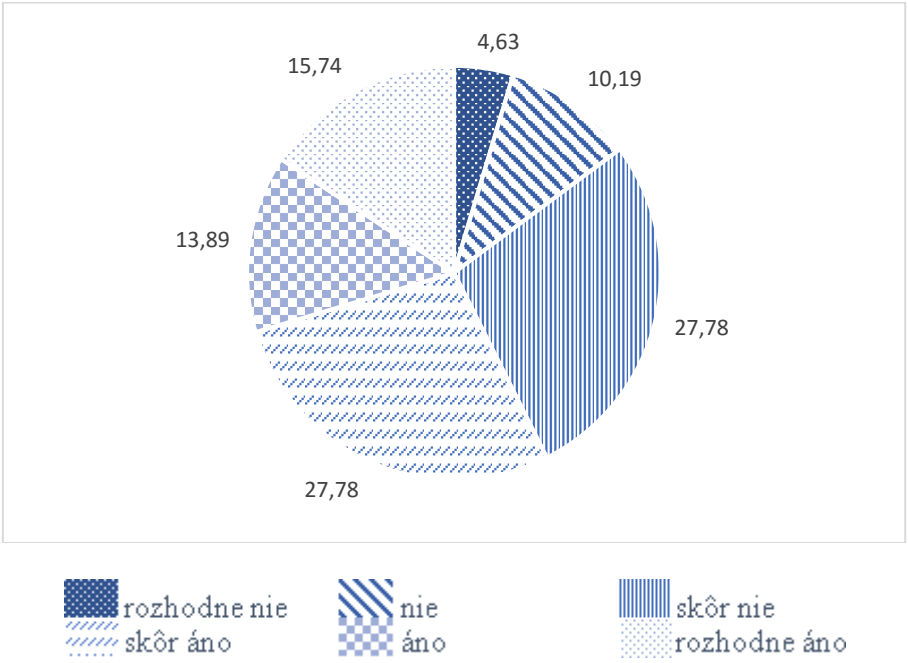

Záver

Bezpečnosť by mala byť prvoradou záležitosťou všetkých inštitúcií, ktoré prijímajú, spracovávajú a poskytujú citlivé informácie a utajované skutočnosti. Nesmieme pritom zabúdať na skutočnosť, že bezpečnosť má multidisciplinárny charakter a musíme ju vnímať komplexne. Nestačí investovať do fyzickej a objektovej bezpečnosti, do technických prostriedkov, režimovej ochrany a správne navrhnutých a napísaných bezpečnostných smerníc a politík. Je potrebné sa zamerať aj na samotných užívateľov týchto systémov, na ich podporu a vzdelanie, keďže často môžu tvoriť najslabší článok bezpečnostného systému.

Literatúra

HAJDÚKOVÁ, T., HRUŠKA, P.: 2018. *Pohľad na pripravenosť príslušníkov Policajného zboru na odhaľovanie a vyšetrovanie počítačovej kriminality*. In: Polícia ako garant bezpečnosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2018. str. 86 -96. ISBN 978-80-8054-751-6.

HOLUBICZKY, V. 2016 *Virtuálne prostredie ako miesto činu.* In: Zborník z virtuálnej konferencie Paneurópske právnické dni 2016. Bratislava. 2016. ISBN: 978 – 80 – 89453 – 19 – 1.

International Telecommunication Union ITU, 2012. *Understanding cybercrime: phenomena, challanges and legal response.* Geneve. 2012. 357 s. Dostupné na internete: < http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/Cybercrime%20legislation%20EV6.pdf >.

Koncepcia kybernetickej bezpečnosti

LÖFFLER, B., ANTAL, M. 2017. *Vybrané aspekty ochrany verejného poriadku v Slovenskej republike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 5
MEDELSKÝ, J. 2018. *Bezpečnostno strategické dokumenty.* In: Polícia ako garant bezpečnosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2018. str. 252 -253. ISBN 978-80-8054-751-6.
ŠIŠULÁK, S., ŠALMÍK, M. 2018. *Smernice NIS a dopad jej transpozície v policajnom prostredí*. In: Polícia ako garant bezpečnosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2018. str. 393. ISBN 978-80-8054-751-6.
ŠUŠOL, J. 2003. *Elektronická komunikácia vo vede*. Bratislava: Centrum VTI SR, 2003, 156 s. ISBN 80-85165-88-0.
TALLO, A. 2001. *Technické systémy a prostriedky polície*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001. 382 s. ISBN 80-8054-186-8.
Webová stránka Úradu pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb, Dostupné na internete: < http://www.teleoff.gov.sk/ >
zákon č. 18/2018 o ochrane osobných údajov
zákon č. 69/2018 o kybernetickej bezpečnosti

Keywords: security, information systems, GDPR, human factor

Summary

The author of this article in his dissertation examines several areas of information security and cyber security. First of all, it is important to identify and evaluate the level of security of different systems by technical means. He is studying their quality due to available devices, functionality and efficiency.

In the next part he focuses on identifying and evaluating the state of information knowledge, education and employee readiness of the Ministry of the Interior of the Slovak Republic, in particular members of the Police Corps who are in direct contact with various systems and databases. This part is a leading area of research, since human factor is an important element of security. Even though is the technical state excellence and security policy also flawless, we can never be sure, that the users do not make a mistake.

Based on the analysis of the partial results, it is necessary to change the user's opinion on the security of information systems It is clear that users themselves feel the need for training and are aware of the importance and the need to comply with the basic security precautions.

kpt. Ing. Vincent Holubiczky
Katedra európskeho integrovaného riadenia hraníc
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
vincent.holubiczky@akademiapz.sk

Recenzenti:

prof. Ing. Anton Tallo, CSc.; plk. doc. JUDr. Robert Odler, PhD.

Katarína Jakubovich

Peňažný trest v Spolkovej republike Nemecko

Anotácia: Predkladaný príspevok sa zaoberá právnou úpravou peňažného trestu v Spolkovej republike Nemecko, kde je ukladaný podľa systému denných pokút. V predmetnom článku autorka podrobne rozoberá výmeru peňažného trestu podľa systému denných pokút, výkonom rozhodnutia a komparáciou peňažného trestu s Českou republikou a Maďarskom.

Kľúčové slová: Peňažný trest, Spolková republika Nemecko, systém denných pokút, výška dennej pokuty, peňažný trest v Maďarsku a v Českej republike.

Úvod do problematiky

Z historického hľadiska možno považovať peňažný trest za jeden z najstarších druhov trestu, no v historickom vývoji nebola stanovená presná hranica medzi trestom a náhradou škody. Hlavným zmyslom peňažného trestu v minulosti bolo potlačenie ziskuchtivosti páchateľov, a to hlavne pri majetkových trestných činoch, no výška peňažného trestu nezohľadňovala majetkové pomery odsúdeného. „Až v 60. A 70. rokoch 20. storočia došlo k pokusom lepšie prispôsobiť výšku peňažného trestu k majetkovým pomerom odsúdeného. Na tento účel bol zriadený inštitút „denných pokút“. Tento sa používal napr. v Nemecku, Fínsku, Dánsku, vo Švédsku a v Rakúsku, pričom výška denných pokút sa čo najpresnejšie odvodzovala od majetkových pomerov odsúdeného.“[1] Filozofia peňažného trestu podľa systému denných pokút bola založená na snahe o dosiahnutie rovnosti pred zákonom, ako aj zohľadnenie výšky dennej pokuty u konkrétneho odsúdeného vzhľadom k výške jeho celkového majetku, nakoľko finančný príjem a majetok jednotlivcov v spoločnosti nie je rovnomerný, a tým pádom je peňažný trest konfrontovaný problémom s nerovnakým účinkom pri aplikácii tohto druhu trestu pri majetných a menej majetných páchateľoch trestných činov. V súčasnosti patrí peňažný trest medzi najčastejšie využívané alternatívne tresty v Európe. Už ako bolo spomenuté najviac sa v súčasnom období využíva v Rakúsku, Spolkovej republike Nemecko a v Holandsku, a to hlavne pri trestných činoch v doprave, v prípade niektorých drogových deliktov a v prípadoch menej závažných trestných činoch proti majetku.

1. Peňažný trest v Spolkovej republike Nemecko

V porovnaní so slovenským trestným právom je nemecké trestné právo založené na bipartícii trestných sankcií. V nemeckom trestnom práve hmotnom[2] sú zakotvené dva druhy hlavných trestov, a to: trest odňatia slobody a peňažný trest. V roku 1969 reformou trestného práva v Nemecku došlo k zavedeniu peňažného trestu medzi hlavné tresty, ktorý bol exciplitne uprednostňovaný v prípadoch krátkodobého trestu odňatia slobody, (t.j. menej ako 6 mesiacov). Z hľadiska redukcie počtu väzenskej populácie sa ukázala táto reforma trestného práva ako veľmi úspešná a v praxi došlo k prudkému poklesu počtu trestu odňatia slobody. „V roku 1968 súdy uložilo celkom 119 000 trestov odňatia slobody vo výmere do deviatich mesiacov. Do roku 1976 tento počet klesol na 19 000. V priebehu tejto doby vzrástlo využitie peňažného trestu z 360 000 na 490 000. Používanie peňažného trestu tak patrilo medzi hlavné faktory,

[1] STRÉMY, T., KLÁTIK, J., 2018. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s. 131.
[2] Allgemeines Strafrecht

ktoré vysvetľovali radikálny pokles ročne ukladaných krátkodobých trestov odňatia slobody.“[3] Peňažný trest patrí aj v súčasnom období medzi najčastejšie ukladanú formu trestu v Spolkovej republike Nemecko. V roku 2016 právoplatne odsúdili súdy v Spolkovej republike Nemecko celkovo 737 873 osôb. „Ako aj v predchádzajúcom roku bolo uloženie peňažného trestu najčastejším druhom trestu. 568 314 osôb bolo odsúdených peňažným trestom a 107 831 trestom odňatia slobody.“[4] V nemeckom trestnom zákonníku[5] (v ďalšom výklade StGB) sa zaraďuje medzi hlavné tresty a je ukladaný na základe rozhodnutia súdu, a to rozsudkom alebo trestným rozkazom. V prípade peňažného trestu, ako hlavného trestu je nutné rozlišovať medzi pokutami, správnymi deliktami a exekúciou. Peňažný trest upravuje ustanovenie § 40 až 43 StGB, podľa ktorého sa tento trest ukladá formou denných pokút. Systém peňažného trestu vo forme tzv. denných pokút je typický pre škandinávske krajiny. Peňažný trest sa ukladá pri **prečinoch** stanovených zákonom, ako aj „pri jednoduchom ublížení na zdraví, ako aj pri jednoduchých vlastníckych a majetkových deliktoch, ale napr. nie pri krádeži podľa ustanovenia § 243 ods. 1 StGB. Peňažný trest je v týchto prípadoch považovaný za alternatívu k trestu odňatia slobody.“[6] Podľa § 47 ods. 2 StGB súd prioritne ukladá peňažný trest pri páchateľoch, ktorí by boli odsúdení trestom odňatia slobody v trvaní maximálne do 6.mesiacov. Avšak podľa nemeckého trestného zákona nie je možné uložiť popri treste odňatia slobody aj peňažný trest, nakoľko by tým bola porušená zásada Ne bis in idem.[7] Výnimka z tejto zásady t.j. zákazu kumulácie trestu odňatia slobody a peňažného trestu je zakotvená v ustanovení § 41 StGB, podľa ktorého súd môže uložiť peňažný trest popri treste odňatia slobody v prípade, ak sa páchateľ spáchaním trestného činu obohatil, alebo sa o to pokúsil. V tomto prípade sa dostávajú do popredia majetkové a osobné pomery konkrétneho páchateľa trestného činu a je zmysluplné, aby bol páchateľ potrestaný nielen trestom odňatia slobody, ale aj peňažným trestom. Týmto ustanovením zákona sa zvyšuje aj rozhodovacia právomoc a flexibilita v rozhodovaní sudcov.

1.1 Výmera peňažného trestu podľa systému denných pokút

Peňažný trest upravuje ustanovenie § 40 až 43 StGB a ukladá sa formou denných pokút. Proces výmery peňažného trestu sa realizuje v troch krokoch:

a, stanovenie počtu denných pokút,
b, určenie výšky dennej pokuty a
c, previerka schválenia platobnej úľavy.

[3] ŠÁMAL, P, SULITKA, D., 2017. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech*. Státní zastupitelství 2/2017. [cit.11.12.2018]. 14-15.s. [online]. Dostupné na internete: https://obchod.wolterskluwer.cz/cz/ukazka-2-2017.dm-17034.pdf

[4] Destatis Statistische Bundesamt. Pressemitteilung Nr. 386 vom 01.11.2017. Rund 740 000 rechtskräftig Verurteilte im Jahr 2016. [online]. Destatis Statistische Bundesamt, 2017 [cit. 15.03.2018]. Dostupné na internete z: https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/11/PD17_386_243.html

[5] Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBI. I S. 3322), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 30. Oktober 2017 (BGBI. I S. 3618) geändert worden ist [online]. Bundesministerium der Justiz, 2018 [cit. 15.10.2018]. Dostupné na internete z: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html

[6]MEIER, B. – D. 2009. Strafrechtliche Sanktionen. 3. aktualizované vyd. Berlin: Springer, 2009. 57 -58s.

[7] Nie dvakrát v tej istej veci. Zákaz dvojitého súdenia a potrestania za ten istý čin.

A, stanovenie počtu denných pokút

Stanovenie počtu denných pokút vychádza zo základných zásad výmery trestu podľa § 46 StGB. Denné pokuty sa pohybujú v rozpätí minimálne **5** až do maximálne **360** denných pokút. V prípade súhrnného trestu[8] sa zvyšuje na **720** denných pokút. Pri stanovení počtu denných pokút zohľadňuje súd osobné a majetkové pomery konkrétneho páchateľa trestného činu. V prvom rade súd musí zodpovedať na otázku, koľko dní trestu odňatia slobody je hodný trestný čin páchateľa, pretože v prípade nemožnosti zaplatenia peňažného trestu sa prepočíta jedna denná pokuta na jeden deň výkonu trestu odňatia slobody.

B, určenie výšky dennej pokuty

Výška jednej dennej pokuty je stanovená na minimum 1,00 EUR a maximum na 30 000,00 EUR. Celková výška peňažného trestu sa odvíja od počtu denných pokút a výšky týchto pokút. V tomto prípade uvediem praktický príklad: v prípade, ak je niekto odsúdený k 20 denným pokutám vo výške 20 EUR, tak celková výška peňažného trestu predstavuje 400 EUR.

Počet denných pokút odráža aj mieru závažnosti trestného činu. Výška denných pokút sa stanovuje s ohľadom na schopnosť páchateľa zaplatiť peňažný trest, teda berie sa do úvahy jeho čistý príjem.[9] Z čistého príjmu páchateľa sa zohľadňuje a odpočíta aj suma, ktorou zabezpečuje výživu a starostlivosť o nezaopatrené deti, nakoľko peňažný trest je trest, ktorý postihuje páchateľa trestného činu a v žiadnom prípade by nemal postihovať aj jeho rodinných príslušníkov.

„Vzhľadom na skutočnosť, že osobné a majetkové pomery mnohých osôb nedovoľujú zaplatiť celý peňažný trest jednorázovo, môže sa im stanoviť lehota k zaplateniu alebo povoliť platenie po splátkach. V prípade ak odsúdený peňažný trest nezaplatí, je peňažný trest nahradený trestom odňatia slobody. Pri stanovení dĺžky náhradného trestu odňatia slobody platí, že jedna denná pokuta zodpovedá jednému dňu trestu odňatia slobody. V niektorých spolkových krajinách však zákon umožňuje orgánom činným v trestnom konaní uložiť odsúdenému náhradný trest v forme všeobecne prospešných prác namiesto trestu odňatia slobody.“[10]

Výkon peňažného trestu sa neodkladá.

C, previerka schválenia platobnej úľavy

Poslednou etapou pred vynesením rozsudku, je v prípade potreby previerka schválenia platobnej úľavy, pri ktorej sa predchádza aj nebezpečenstvu postihu peňažného trestu aj na rodinných príslušníkov odsúdeného, ktoré podlieha dodatočnej kontrole. V prípade potreby môže súd rozhodnúť aj o úhrade v splátkach, ako aj odložení splátky jednotlivých denných pokút. Vo výroku rozsudku súd stanoví počet denných pokút a určí aj výšku dennej pokuty. V prípade, ak súd schváli aj platobnú úľavu, musí určiť aj dobu splatnosti. V praxi to vyzerá nasledovne: „Obžalovaný sa odsudzuje zo spáchania trestného činu krádeže na peňažný trest vo výmere 45 denných pokút, vo výške dennej pokuty 15,- EUR. Povoľuje sa mu splácať peňažný trest v mesačných splátkach vo výške 75,- EUR, splatných ku 1. dňu v

[8] § 54 ods. 2 veta 2 StGB
[9] § 40 ods. 2 veta 2 StGB
[10]JEHLE, J.-M. 2006. *Trestní justice v Německu*: Fakta a čísla[online]. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, [cit. 2019-01-03]. 46 s. Dostupné na internete: http://www.ok.cz/iksp/docs/326.pdf

kalendárnom mesiaci, splatnosť prvej splátky je k 1. mesiacu od právoplatnosti rozsudku. V prípade oneskoreného splatenia mesačných splátok stráca odsúdený možnosť splácania peňažného trestu v splátkach.“[11] V prípade odvolacieho konania je možné napadnúť rozsudok v časti ohľadom výšky stanoveného počtu denných pokút.

1.2 Výkon rozhodnutia

Právoplatný rozsudok o peňažnom treste zakladá odsúdenému povinnosť zaplatenia presne stanovenej sumy peňažného trestu. Následne dostáva odsúdený aj faktúru (podľa § 4 EBAO[12]), na základe ktorej má povinnosť zaplatiť presne určenú peňažnú sumu peňažného trestu, ktorá sa platí do štátnej pokladne. V prípade, ak odsúdený riadne a včas nezaplatí splatný peňažný trest, doručí sa mu výzva (upomienka) na zaplatenie. Ak ani napriek výzve odsúdený peňažný trest, eventuálne splátku nezaplatí, tak Úrad na vymáhanie pohľadávok rozhodne, aké opatrenie určí vo výkone rozhodnutia. V jeho právomoci je rozhodnúť aj o nútenom výkone rozhodnutia, ktoré môže zasiahnuť hnuteľný, ako aj nehnuteľný majetok odsúdeného. Jedným dôležitým faktom je avšak aj to, že aj po právoplatnosti rozsudku o peňažnom treste môže ešte aj Úrad na vymáhanie pohľadávok povoliť tzv. platobné úľavy. V prípade, ak nie je peňažný trest zaplatený, prichádza do úvahy uloženie tzv. náhradného trestu, a to trest odňatia slobody, a to podľa ustanovenia § 43 StGB. Ak súd nariadi odsúdenému náhradný trest odňatia slobody, ktorým sa takýmto spôsobom premieňa peňažný trest, zaplatenie peňažného trestu sa už nevyžaduje. Výpočet trvania výkonu náhradného trestu odňatia slobody sa riadi zásadou – jeden deň náhradného trestu odňatia slobody zodpovedá jednej dennej sadzbe uloženého peňažného trestu[13], ktorý bol odsúdenému právoplatne uložený. V prípade, ak medzičasom odsúdený už určitú časť z uloženého peňažného trestu už zaplatil, táto sa mu z náhradného trestu odňatia slobody odpočíta. Minimálna dĺžka výkonu náhradného trestu odňatia slobody je stanovená na 1 deň.[14] Medzi ďalšiu možnosť, ktorá je využívaná v niektorých spolkových krajinách v Nemecku je, uloženie náhradného trestu verejnoprospešných prác odsúdenému, v prípade, ak nezaplatí uložený peňažný trest. Zákonný podklad je zakotvený v ustanovení článku,[15] podľa ktorého majú oprávnenie orgány činné v trestnom konaní vo všetkých spolkových krajinách v Nemecku uložiť náhradný trest verejnoprospešných prác, ktorým sa premieňa odsúdenému už uložený peňažný trest. Šesť hodín vykonaných verejnoprospešných prác zodpovedá jednému dňu výkonu trestu odňatia slobody. Verejnoprospešné práce sú bezodplatné, nezakladá sa nimi pracovný pomer v zmysle ustanovení zákona o práci. Veľmi často sa využíva v sociálnych zariadeniach.

V nemeckom StGB je v ustanovení § 43 a) StGB zakotvený aj trest postihnutím majetku (Vermögensstrafe), ktorý bol však Ústavným súdom vyhlásený za neplatný pre neústavnosť v roku 2002 (BVerfG 20. 3. 2002 – 2 BvR 794/95).

[11]MEIER, B. – D. 2009. *Strafrechtliche Sanktionen*. 3. aktualizované vyd. Berlin: Springer, 2009. 69 s.
[12] Einforderungs- und Betreibungsanordnung – Nariadenie o vymáhaní dlhu a pohľadávok.
[13] § 43 StGB.
[14] § 43 StGB.
[15] Art. 293 EGStGB – Einführüngsgesetz zum Strafgesetzbuch (Implementačný zákon k trestnému zákonu).

2. Peňažný trest podľa systému denných sadzieb vo vybraných krajinách EÚ

A. Maďarská republika

Peňažný trest (pénz büntetés) sa zaraďuje podľa maďarského trestného zákona[16] - Btk. (v ďalšom výklade len Btk.) v Maďarskej republike medzi najmiernejší trest v kategórii hlavných trestov. Jeho úprava je zakotvená v § 50 až 51 Btk. V súčasnom období patrí tento trest v Maďarskej republike medzi najčastejšie ukladané tresty. „V maďarskej odbornej literatúre sa považuje za negatívnu stránku pri uplatňovaní peňažného trestu fakt, že jeho uplatňovanie závisí vo veľkej miere od majetkových pomerov páchateľa.“[17]

Podľa ustanovenia § 50 Btk., ktorý sa vyrátava na sumy platené denne, sa musí peňažný trest uložiť takým spôsobom, že je potrebné zobrať do úvahy trestný čin, ktorým páchateľ získal alebo sa snažil získať majetkový prospech, t. j. berie sa ohľad na objekt trestného činu, ktorý bol spáchaný odsúdeným. Je potrebné stanoviť počet a výšku denných pokút peňažného trestu. Výška dennej pokuty sa stanovuje na základe páchateľovho majetku, príjmov, osobných pomerov, životného štýlu a jeho rodinného stavu. V prípade, ak súd odsudzuje páchateľa, ktorý trestný čin spáchal s úmyslom získania majetkového prospechu na trest odňatia slobody na dobu určitú a má zodpovedajúci príjem alebo vlastní zodpovedajúci majetok, tak mu musí uložiť aj peňažný trest.

„Vypočítaný rozsah splácajúcich dní je od 30 do 540 dní, pričom minimálna denná splátka je 1 000 Ft a maximálna 500 000 Ft, čo je v prepočte od 3,29 EUR do 1 646,36 EUR. Na základe toho možno vypočítať, že celková minimálna výška peňažného trestu je 3 000 Ft (98,78 EUR) a celková maximálna výška môže dosahovať až 270 000 000 Ft (889 035,23 EUR). Výšku splátok a formu splácania určí súd, pričom splácanie prebieha väčšinou mesačne (je však možnosť jednorazového splatenia) a celková suma musí byť splatená do dvoch rokov od začiatku výkonu peňažného trestu.“[18]

Ak odsúdený nezaplatí peňažný trest, prípadne v prípade povolenia splácania tohto trestu v mesačných splátkach nezaplatí mesačnú splátku alebo je v dlhodobom omeškaní, tak súd peňažný trest alebo nezaplatenú mesačnú splátku premení na nepodmienený trest odňatia slobody. Jedna denná sadzba premeneného peňažného trestu zodpovedá jednému dňu trestu odňatia slobody a jeho výkon je vykonávaný v ústave na výkon odňatia trestu slobody.

Pre lepšie pochopenie daného systému uvediem príklad. „Ak niekoho odsúdia na peňažný trest, ktorého hodnota je stanovená na 250 denných pokút, a suma jednej dennej pokuty je stanovená na 2500,- forintov, tak v prípade nezaplatenia peňažného trestu v celkovej sume 625 000,00 forintov zodpovedá 250 dňom trestu odňatia slobody v ústave na výkon odňatia trestu slobody.“[19]

---

[16] Maďarský trestný zákon č. C. „Törvény a Büntető Törvénykönvröl.“

[17] HORVÁTH, T. a kol. 2003. *Büntetés – végrehajtási jog*. 3. prepracované vyd. Budapešť: Rejtel Kiadó, 2003. 272 s.

[18] STRÉMY, T., KLÁTIK, J., 2018. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s. 226.

[19] Ügyintézés Kormányzati Portál. 2010. Büntetési nemek, főbüntetés: Pénzbüntetés [online]. Budapešť: Magyarország.hu, 2012. október 11. [cit. 2018-12-29]. Dostupné na internete: https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/Buntetesi_nemek_fobuntetes20091202.html?ugy=penzbunt.html#topicissue.

B. Česká republika

V Českej republike je peňažný trest upravený v ustanovení § 67 Trestného zákonníka.[20] Podľa tohto ustanovenia ho môže sú uložiť predovšetkým, ak páchateľ pre seba alebo iného úmyselným trestným činom získal alebo sa snažil získať majetkový prospech.[21] Ďalej môže súd (§ 67 ods. 2 Trestného zákonníka) uložiť súd len ak, uloženie tohto trestu za spáchaný trestný čin Trestný zákonník dovoľuje, alebo ho sú ukladá za prečin a vzhľadom k povahe a závažnosti spáchaného prečinu a osobu a pomery nepodmienečný trest odňatia slobody súčasne páchateľovi neukladá. „Ako samostatný trest môže byť peňažný trest uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu a osobu a pomery páchateľa uložená denná sadzba je najmenej 100 českých korún (Kč) a najviac 50 000 českých korún (Kč).[22] Podľa § 68 Trestného zákonníka sa peňažný trest ukladá v denných sadzbách, ktoré sú stanovené na minimálne 20 a maximálne na 730 celých denných sadzieb. Pri určení výšky jednej dennej sadzby peňažného trestu prihliada súd na osobné a majetkové pomery páchateľa a súd pritom vychádza z čistého denného príjmu páchateľa. Súd môže tiež rozhodnúť o povolení splácania peňažného trestu v primeraných mesačných splátkach, avšak môže stanoviť aj to, že ak páchateľ trestného činu nezaplatí čiastkovú splátku včas, tak mu odpadá výhoda mesačných splátok peňažného trestu. Súd v Rozsudku, v ktorom ukladá páchateľovi peňažný trest stanoví pre prípad, že by v stanovenej lehote nebol vykonaný, náhradný trest odňatia slobody, a to až na štyri roky za podmienky, že náhradný trest nesmie ani spolu s uloženým trestom odňatia slobody presahovať hornú hranicu trestnej sadzby. S určitými výnimkami môže súd uložiť peňažný trest i popri inom treste, nemožno ho však logicky uložiť popri treste prepadnutia majetku.

V súčasnosti patrí v Českej republike podmienečný trest odňatia slobody medzi najčastejšie ukladané tresty podľa počtu odsúdených osôb. Peňažný trest je súdnu najčastejšie ukladaný za spáchanie trestného činu v oblasti dopravy, trestné činy spojené s finančnou kriminalitou, ako aj v oblasti vnútroštátnej korupcie.

Záver

„Peňažný trest je súčasnosti najvyužívanejším trestom, ktorý nie je spojený s odňatím slobody a je jednou z alternatív krátkodobých trestov odňatia slobody. Postihuje majetok páchateľa s tým, že uložená peňažná suma, ktorú určí súd, zmenšuje jeho majetok.“[23]

V Spolkovej republike Nemecko patrí peňažný trest medzi hlavné tresty a patrí medzi najčastejšie ukladanú formu trestu v súčasnosti. Ukladá sa vo forme denných pokút, ktoré umožňujú spravodlivú a transparentnú výmeru trestu, pri ktorom sa prihliada k závažnosti trestného činu, ako aj k osobným a majetkovým pomerom páchateľa. Takýmto spôsobom je peňažný trest vnímaný ako spravodlivý aj v širokej verejnosti. V Spolkovej republike Nemecko má peňažný trest povinnú prednosť pred krátkodobým trestom odňatia slobody (v trvaní kratšom ako šesť mesiacov). Počet denných pokút odráža aj mieru závažnosti trestného činu a výška denných pokút sa stanovuje s ohľadom na schopnosť páchateľa zaplatiť peňažný trest.

[20] Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*, v znení neskorších predpisov (v ďalšom výklade len „trestný zákonník“).
[21] § 67 ods. 1 trestného zákonníka.
[22] STRÉMY, T., KLÁTIK, J., 2018. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s. 217.
[23] STRÉMY, T., KLÁTIK, J., 2018. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s. 132.

V prípade, ak páchateľ nie je schopný zaplatiť celý peňažný trest jednorázovo, môže mu súd stanoviť lehotu k zaplateniu alebo povoliť platenie po splátkach. Ak odsúdený peňažný trest nezaplatí, je peňažný trest nahradený trestom odňatia slobody. Pri stanovení dĺžky náhradného trestu odňatia slobody platí, že jedna denná pokuta zodpovedá jednému dňu trestu odňatia slobody. Peňažný trest prichádza do úvahy hlavne pri trestných činoch majetkových, hospodárskych, ako aj pri trestných činoch proti poriadku vo verejných veciach. Medzi najdôležitejšie negatívum peňažného trestu je skutočnosť, že tento druh trestu postihuje nielen páchateľa, ale aj jeho rodinu, ako aj osoby, voči ktorým má odsúdený záväzky.

Literatúra

HORVÁTH, T. a kol. 2003. *Büntetés – végrehajtási jog.* 3. prepracované vyd. Budapešť: Rejtel Kiadó, 2003. ISBN 963-9149-85-3.

JÄGER, Ch. 2011. Examens – Repitorium Strafrecht Allgemeiner Teil. 5 vyd. Heilderberg: C.F. Müller, 2011. 350 s. ISBN 978-3-8114-9835-8.

MEIER, B. – D. 2009. *Strafrechtliche Sanktionen*. 3. aktualizované vyd. Berlin: Springer, 2009. ISBN 978-3-540-89063-8.

STRÉMY, T., KLÁTIK, J., 2018. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-89603-56-5.

JEHLE, J.-M. 2006. *Trestní justice v Německu: Fakta a čísla* [online]. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, [cit. 2019-01-03]. ISBN 80-7338-053-6. Dostupné na internete: http://www.ok.cz/iksp/docs/326.pdf

ŠÁMAL, P, SULITKA, D., 2017. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech.* Státní zastupitelství 2/2017. [online]. Dostupné na internete: https://obchod.wolterskluwer.cz/cz/ukazka-2-2017.dm-17034.pdf

Ügyintézés Kormányzati Portál. 2010. *Büntetési nemek, főbüntetés: Pénzbüntetés* [online]. Budapešť: Magyarország.hu, 2012. Dostupné na internete: https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410006/420012/Buntetesi_nemek_fobuntetes20091202.html?ugy=penzbunt.html#topicissue.

Destatis Statistische Bundesamt. Pressemitteilung Nr. 386 vom 01.11.2017. *Rund 740 000 rechtskräftig Verurteilte im Jahr 2016.* [online]. Destatis Statistische Bundesamt, 2017. Dostupné na internete z: https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/11/PD17_386_243.html

Maďarský trestný zákon č. C. „Törvény a Büntető Törvénykönvröl."

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, v znení neskorších predpisov.

Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBI. I S. 3322), [online]. Bundesministerium der Justiz, 2018. Dostupné na internete z: http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html

Keywords: The financial penalty, Federal Republic of Germany, system of daily fines, amount of the daily fine, pecuniary penalty in Hungary and the Czech Republic

Summary

The financial penalty is currently the most common punishment, which is not associated with imprisonment and is one of the alternatives to short-term prison sentences. It affects the property of the offender.

In Germany, the financial penalty at the present time is among the most commonly used punishment in the form of fair and transparent daily fines taking into account the seriousness of the crime, as well as the personal and property circumstances of the offender. Publicly it is perceived as a fair punishment. In Germany, the financial penalty have priority over short-term custodial sentences (less than six months). The number of daily fines also reflects the degree of seriousness of the crime. The amount of the daily fine depend from the ability of the offender to pay, and are mostly used by economic crimes , crimes against the public order, private property and Public Affairs. The payment for one day is equivalent with one day of custody. In case that the offender can't pay, must go to prison. The disadvantage of this from of punishment is that affects not only the offender but his family and people against those he had commitment.

JUDr. Katarína Jakubovich
externý doktorand
Akadémia policajného zboru v Bratislave
e-mail: k.jakubovich@gmail.com

Recenzenti:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.; Dr. h. c. doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD.

Silvester Kaczor

Hlavná podstata modelovania v rámci bezpečnostného systému

Anotácia: Bezpečnostný systém predstavuje nástroj na tvorenie a uskutočňovanie bezpečnostnej politiky a na zaistenie bezpečnosti v danom prostredí. Významným prvkom úspešnej bezpečnostnej politiky je analýza bezpečnostných rizík. Strategickou súčasťou manažmentu bezpečnostných rizík sa čoraz častejšie stáva modelovanie rizika. Vývin rizika ohrozeného systému je možné modelovať na základe analýzy rizika. Predovšetkým sa jedná o analýzu poznatkov o priebehu procesov v určitom prostredí a vnútorných ukazovateľoch rizika.

Kľúčové slova: bezpečnostný systém, bezpečnostné prostredie, bezpečnosť, modelovanie, simulácia, krízová situácia, krízové scenáre.

Úvod do problematiky

Spoločnosť od čias svojej existencie musí odolávať a reagovať na nečakané situácie, ktoré môžu mať negatívny vplyv na kvalitu života celej spoločnosti. Tieto nečakané krízové situácie ovplyvňujúce život ľudí môžu mať rôznu podobu, či už vojenského či nevojenského charakteru. Na riešenie týchto krízových situácii a zmierňovania ich následkov je potrebné dostatočné poznanie. Poznanie prameniace zo získaných skúseností z krízových situácií v minulosti znamenalo pre spoločnosť garanciu pre relatívne zvládnutie podobnej krízovej situácie, alebo aspoň zmiernenie jej negatívnych dopadov. Nástrojmi na realizáciu takéhoto poznania boli rôzne činnosti a opatrenia, ktoré dokázali odstrániť, resp. odvrátiť krízovú situáciu.

Postupom času sa na základe poznania a skúseností v minulosti vzniknutých krízových situácii začal vytvárať bezpečnostný systém. Prioritným poslaním bezpečnostného systému bolo zabezpečiť rôzne stupne ochrany a pripravenosť spoločnosti na rôzne situácie či už predpokladaných alebo nepredpokladaných ohrození a fakticky zabezpečiť fungovanie spoločnosti.

Funkčnosť a pripravenosť bezpečnostného systému bola základnou tézou, ktorú bolo potrebné preveriť. Mnohokrát sa vynárajú teórie, že preveriť pripravenosť takéhoto systému je možné jedine v priebehu reálnej mimoriadnej či krízovej situácie. Či je bezpečnostný systém pripravený čeliť rôznym nástrahám začala spoločnosť v oblasti prírodných i technických systémoch preverovať rôznymi experimentmi. V oblasti bezpečnosti spoločnosti sú experimenty veľmi obmedzené, ba dokonca vysoko riskantné až nemožné. Práve v oblasti bezpečnosti spoločnosti vzniká priestor na realizáciu a zavádzanie modelov krízových scenárov.

Bezpečnostný systém a s ním súvisiaci pojmový aparát

Bezpečnostný systém štátu je sústava inštitúcií verejnej správy, síl a prostriedkov ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov, záchranných zborov a služieb, právnických a fyzických osôb, súvisiacich právnych noriem, vzájomných väzieb a vzťahov, prostredníctvom ktorých sa zaručuje bezpečnosť štátu, jeho občanov, materiálnych hodnôt a životného prostredia.[1]

Účastníkmi bezpečnostného systému sú teda:

- štátne orgány,
- orgány samosprávy,
- ozbrojené sily,

[1] https://www.minv.sk/?Bezpecnostny_system

- ozbrojené bezpečnostné zbory,
- záchranné zbory a služby,
- fyzické a právnické osoby.

Bezpečnostný systém má byť spôsobilý:

- zabezpečovať jednotný systém riadenia vo všetkých krízových stavoch,
- identifikovať vznikajúcu krízovú situáciu a zabezpečiť včasné varovanie,
- analyzovať dosah krízovej situácie na bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky a navrhovať spôsob účastí Slovenskej republiky na jej riešení,
- preventívne pôsobiť proti vzniku krízových situácií, v prípade ich vzniku tieto eliminovať na ich začiatku,
- reagovať na najpravdepodobnejšie hrozby, prispôsobovať sa zmenám bezpečnostnej situácie vrátane reakcie na neočakávané hrozby,
- zabezpečiť rýchle odstránenie následkov krízovej situácie a obnovu pôvodného stavu,
- zaručiť kontinuitu svojho fungovania.

Bezpečnostný systém Slovenskej republiky sa vo vzťahu k plánovaniu a reakcii na možné riziká priebežne stretával s faktom, že subjekty zodpovedné za riadenie a riešenie rizík, teda krízový manažment, nie sú schopní overiť a zistiť všetky skutočnosti a informácie dôležité pre plánovanie a prípravu síl, prostriedkov a opatrení vhodných na zmiernenie či elimináciu mimoriadnych udalostí a krízových situácii. Z uvedeného dôvodu sa v praxi systém prípravy na možné riziká realizuje najmä na základe vyhodnotenia dopadov skoršej mimoriadnej udalosti alebo z preberania skúseností s riešením podobných situácii v zahraničí. Avšak takýto systém a spôsob riešenia vedie pri novovzniknutých, neznámych či nečakaných dopadoch aktuálnej krízovej situácie k značným škodám a kritike celého bezpečnostného systému v oblasti krízového riadenia. Ako významný pomocník k získaniu predstáv o možnom priebehu mimoriadnej udalosti či krízovej situácie možno využiť sofistikovaný nástroj riadenia bezpečnosti, ktorým sa rozumie modelovanie scenárov.

Bezpečnostné prostredie je súbor vnútorných a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich bezpečnostnú politiku štátu. Je ním možné rozumieť priestor nachádzajúci sa vo vnútri štátu i mimo neho, v ktorom sa realizujú a stretávajú záujmy štátu so záujmami iných aktérov medzinárodných vzťahov a kde sa odohrávajú procesy, ktoré majú významný vplyv na úroveň bezpečnosti štátu.[2]

Bezpečnostné prostredie predstavuje časť prírodného, sociálneho a technogénneho prostredia, v ktorom vzniká v danom čase a priestore v dôsledku interakcií aktérov a vplyvu činiteľov prostredia adekvátna bezpečnostná situácia (viď obrázok č. 1).

[2] Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky, sekcia krízového manažmentu a civilnej ochrany, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.

Obrázok. č. 1[3] – Štruktúra bezpečnostného prostredia

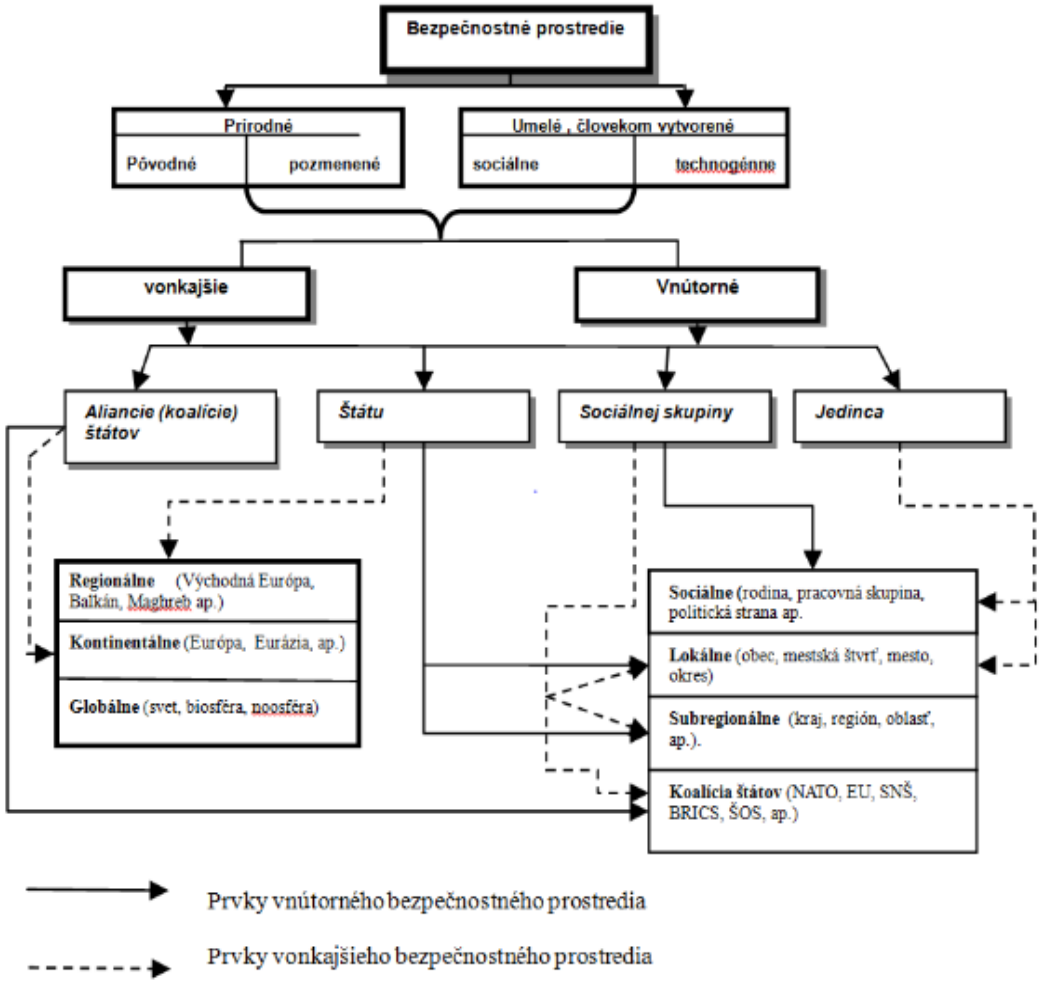

Bezpečnosť možno považovať za pojem neurčitý, pre ktorý neexistuje jediná a určujúca definícia. Bezpečnosť je veľmi obšírnym pojmom, ktorý je skúmaný z pohľadu viacerých vedných odborov. Keď spomíname bezpečnosť, hovoríme o multidimenzionálnom fenoméne sociálneho charakteru, ktorý je prepojený s ľudskou existenciou a s rôznymi spôsobmi konania ľudí.

Vo všeobecnej rovine je bezpečnosť definovaná ako stav, v ktorom nikomu alebo ničomu nehrozí nebezpečenstvo. V širšom ponímaní vyjadruje pojem bezpečnosť istotu, ochranu, zabezpečenie a záruku.[4]

Pre porovnanie uvádzam i definíciu J. Buzalku a V. Blažeka, ktorí zadefinovali bezpečnosť v najvšeobecnejšej rovine ako „Relatívnu absenciu ohrozenia. Stav, kedy sú minimalizované riziká a z nich vyplývajúce možné ohrozenia, ktoré môžu vyústiť do kríz (krízových stavov). Bezpečnosť je podľa nich stav, v ktorom sa daný subjekt necíti byť ohrozený z hľadiska svojej existencie, záujmov a hodnôt.“[5]

[3] Pozri bližšie: HOFREITER, L. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*, 2016, s. 54-61.
[4] FIRSTOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H., ZÁMEK, D. a kolektív *Quo Vadis, bezpečnosť měst a obcí v ČR?*, Praha 2018, s. 16-17.
[5] BUZALKA, J., BLAŽEK, V. *Metodológia a metodika vypracovania analýzy vnútorného ohrozenia bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich ohrození a rizík*, s. 33-34.

Bezpečnosť možno považovať za zložitý vnútorne štrukturalizovaný fenomén, ktorého obsah, štruktúra i funkcie presahujú hranice jedného vedného odboru. Jeho multidimenzionálny charakter umožňuje jeho analýzu a poznávanie v rámci jej jednotlivých dimenzií, pričom jednou z nich je nepochybne aj vnútorná bezpečnosť, ktorá je vyjadrením stavu, v rámci ktorého sú hrozby pôsobiace na určitý subjekt zvnútra eliminované.[6]

Z pohľadu polície sa môžeme na bezpečnosť pozerať v troch dimenziách, kde ide o zmysel:

- formálny – ktorý je tvorený postupmi vykonávanými v rámci realizovanej bezpečnostnej činnosti vychádzajúcej z určených úloh a povinností,
- inštitucionálny – ktorý zahŕňa nehybnú zložku poriadkového systému,
- materiálny – ktorý predstavuje želaný stav vo vzťahoch a podmienkach v spoločnosti za predpokladu, že je garantované priaznivé fungovanie spoločnosti, štátu i subjektov, pričom tento zmysel spájajúci sa s funkčnosťou spoločnosti je v praxi polície predstavený tzv. policajno-bezpečnostnou situáciou.[7]

Bezpečnosť môže byť ovplyvnená viacerými činiteľmi, a to:

- politickými – sú založené na charaktere a forme politickej moci,
- právnymi – vytvorenie účinných právnych nástrojov na bezproblémový priebeh spoločenských procesov,
- vojenskými – vyplývajú zo schopnosti štátu zabezpečiť nedotknuteľnosť svojich hraníc a obranu vlastnými silami,
- vnútro-bezpečnostnými – súvisia so zaručením ochrany občanov, majetku, kultúrnych a spoločenských hodnôt,
- ekonomickými – sú založené na fungujúcom hospodárstve štátu a jeho schopnosti reagovať na narušenia stability hospodárskeho vývoja,
- sociálnymi – sú spojené so zabezpečovaním zákonmi zaručenej úrovne sociálnych podmienok na život človeka v každej jeho etape,
- ekologickými – vytvárajú podmienky pre život a zachovávajú predpísané štandardy aj pre budúce generácie,
- energetickými – sú založené na pokrytí všetkých potrieb spoločnosti na energie, od zabezpečenie výroby a služieb, až po zabezpečenie domácností,
- informačnými – vytvárajú podmienky na potrebnú mieru informovanosti spoločnosti o skutočnostiach nevyhnutných pre život,
- technickými a technologickými – predstavujú činnosti súvisiace s výrobou a službami bez ohrozenia ľudí, prírody aj hospodárstva.[8]

[6] MURDZA, K. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: APZ, 2005, s. 59-62.
[7] AUGUSTÍN, P. *Poriadková polícia*. Bratislava: APZ, 2013, s. 29.
[8] FIRSTOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H., ZÁMEK, D. a kolektív *Quo Vadis, bezpečnosť měst a obcí v ČR?*, Praha 2018, s. 18.

Bezpečnostnou situáciou sa rozumie dynamický a zložitý systém situácií, podmienok a okolností, ktoré sú výsledkom vzájomného pôsobenia prostredia a aktivít referenčného objektu[9].

Bezpečnostná situácia vo všeobecnosti vyjadruje kvalitu bezpečnostného prostredia a je výsledkom vzájomného pôsobenia rozhodujúcich bezpečnostných aktérov, ktorými môžu byť predovšetkým jednotlivci, sociálne skupiny, organizácie či štáty.

V závislosti od charakteru interakcií bezpečnostných aktérov a vplyvu činiteľov bezpečnostného prostredia môžeme bezpečnostnú situáciu charakterizovať ako:[10]

- stabilne pozitívnu,
- pozitívnu s tendenciou negatívneho vývoja,
- stabilne negatívnu,
- negatívnu s tendenciou pozitívneho vývoja.

Bezpečnostná situácia bude hodnotená ako pozitívna, ak vzťahy medzi aktérmi bezpečnostného prostredia nebudú konfrontačné, konfliktné, ich záujmy a aktivity nebudú protikladné, resp. jeden z aktérov nebude predstavovať pre iného aktéra hrozbu. Riziká vyplývajúce z prostredia sú kontrolované, tzn. že subjekty bezpečnosti majú dostatočný potenciál na včasnú elimináciu možných ohrození.

Negatívna tendencia vývoja bezpečnostnej situácie bude spôsobená zmenou kvality vzťahov aktérov, ich protikladnými záujmami a potrebami, ako aj postupnou stratou schopnosti subjektu bezpečnosti riadiť bezpečnostné riziká aktivované činiteľmi bezpečnostného prostredia (tzn. že dôjde k zvýšeniu ich zraniteľnosti voči existujúcim či predpokladaným ohrozeniam). Ak vývoj bude mať opačný charakter, potom budeme hovoriť o pozitívnej tendencii vývoja bezpečnostnej situácie.

O stabilne negatívnej situácii budeme hovoriť vtedy, ak vzťahy aktérov bezpečnostného prostredia sú dlhodobo konfrontačné bez perspektívy ich vyriešenia a ukončenia. Protikladnosť ich záujmov a potrieb je trvalým zdrojom konfliktov.

V prostredí sa výrazne prejavujú negatívne činitele, spôsobujúce ohrozenie bezpečnosti subjektu. Subjekty bezpečnosti nemajú potrebný potenciál na riadenie bezpečnostných rizík, na odstránenie následkov negatívnych udalostí resp. na nastolenie a udržanie verejného poriadku a bezpečnosti.

Verejný poriadok možno charakterizovať vo viacerých rovinách, a to:

- v širšom kontexte – kde je chápaný ako ekonomicko-sociálny pojem, ktorý zahŕňa v sebe každý spoločenský vzťah,
- v užšom kontexte – kde je chápaný ako sociálno-právny pojem obsahujúci aj pojmy bezpečnosť a verejná bezpečnosť,

[9] Referenčné objekty sú entity, ktoré sú existenčne ohrozené a môžu si legitímne nárokovať právo na prežitie. Referenčným objektom môže byť:

- medzinárodný systém, medzinárodné organizácie a aliancie,
- štát,
- subštátny systém (územné a správne jednotky štátu),
- nehmotné entity, ako sú ľudské práva alebo princíp demokracie,
- sociálna skupina (národ, národnostná menšina, ženy, jednotlivec),
- organizácie,
- iné chránené hodnoty.

[10] HOFREITER, L. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*, Zlín, 2016, s. 63.

- v najužšom kontexte – kde sa pod ním rozumejú neformalizované zásady konania v spoločnosti, ktoré prispievajú k stabilite demokracie, udržiavaniu harmónie a ľudskosti v spoločnosti.[11]

Verejný poriadok možno chápať ako následok rešpektovania právnych a iných noriem, ktoré regulujú spoločenské vzťahy na verejnosti. Verejný poriadok predstavuje určitý želaný stav súčasnej situácie na danom mieste. Z dôvodu, aby nedošlo k narušeniu verejného poriadku je nevyhnutná ochrana verejného poriadku.

Modelovanie ako metóda analýzy bezpečnostných rizík

Pojem modelovanie možno vyložiť z viacerých uhlov pohľadu. Jedná sa o veľmi široký pojem, ktorý predstavuje v rôznych vedných odboroch rôzne skutočnosti. Modelovanie sa využíva v oblasti bezpečnosti, matematiky, ekonómie, chémie, strojárstva, elektrotechniky, technickej inžinierskej praxi a podobne. Modelovanie je zložitou tvorivou činnosťou jednotlivca ako aj kolektívu. Vzhľadom k tomu, že existuje veľa typov a druhov modelov, existuje aj mnoho spôsobov a postupov modelovania, ktoré sa vzájomne líšia. Je zrejmé, že inak sa postupuje pri vytváraní technických modelov a inak pri vytváraní matematických modelov.

Vo všeobecnosti sa modelovaním rozumie skúmanie objektov pomocou iných, spravidla umelo konštruovaných objektov, v ktorých sa vyjadrujú, charakterizujú a definujú iba vybrané vlastnosti, stránky a vzťahy originálneho objektu. Je to reprodukcia charakteristík určitého objektu na inom objekte, špeciálne vytvorenom na ich štúdium. Tento druhý objekt sa nazýva modelom.[12]

Modelovanie či ako všeobecný alebo ako špecifický nástroj pre riadenie a riešenie rizík predstavuje prístup, respektíve nástroj, ktorý umožňuje subjektom riadenia teoreticky znázorniť a prakticky priblížiť využiteľné postupy a opatrenia a vyhodnotiť ich potrebnosť.
Modelovanie býva často využívaný aj ako jeden z postupov pri riešení problému pri spracovaní ďalšieho nástroja bezpečnostného riadenia, pri tzv. prípadových štúdiách.

Modelovanie rôznych dejov a činností je nástroj umožňujúci krízovému manažérovi získať predstavu o možnom priebehu mimoriadnej udalosti alebo krízovej situácie. Modelovanie sa najčastejšie využíva pri príprave a cvičení krízového manažmentu zložiek participujúcich sa na riešení krízových situácii.

Pomocou modelovania je možné overovať komplexnosť plánovaných opatrení, schopnosti jednotlivých participujúcich sa zložiek, úroveň logistickej podpory a ďalšie skutočnosti potrebné k úspešnému zvládnutiu a riešeniu krízovej situácie.

V bezpečnostnej realite dokážeme pochybnosti podrobiť analýze len na základe dôkladného poznania minulosti a pomocou špecifických metód analýzy rizík – napr. modelovania. Modelovanie je metódou poznania objektívnej reality. Má popredné miesto pri riešení teoretických a hlavne praktických úloh. Ide o metódu nepriameho poznania. Prostredníctvom modelu poznávame originál. Modelovanie teda umožňuje analýzu bezpečnostných rizík, ktorých analýza by bola pomocou exaktných metód veľmi obtiažna, ba dokonca nemožná. Je to teda metóda poznávania bezpečnostnej reality. V rámci poznávania bezpečnostnej reality získavame informácie o reálnych javoch a procesoch nepriamo, prostredníctvom vhodného modelu, pričom model odzrkadľuje zobrazovanú realitu. V konečnom dôsledku sa jedná o účelové zobrazenie skúmaných vlastností predmetu modelovania pomocou vhodne zvolených vlastností modelu. Modelovanie teda chápeme ako

[11] STACHO, P. – FILÁK, A. *Teoretické východiská k vymedzeniu pojmu verejný poriadok*. In: Bezpečnostní teorie a praxe, zvláštní číslo, 2000, s. 372.
[12] https://sk.wikipedia.org/wiki/Modelovanie.

proces vytvárania konštrukcie alebo stavby modelu. Súčasťou tohto procesu je aj overovanie jeho presnosti, validity, zisťovanie stupňa podobnosti modelu na originálu.

Na základe analýzy rizika, najmä získaných poznatkoch o priebehu procesov v určitých podmienkach a poznatkoch o vnútorných parametroch rizika systému je možné celý vývin rizika ohrozeného systému modelovať. Pri tvorbe krízových scenárov sú najčastejšie využívané modely rozhodovacích procesov, ktoré členíme na:

- modely deskriptívne (popisujúce doterajší priebeh procesu vývinu krízy);
- modely prediktívne (popisujúce pravdepodobný budúci priebeh tohto procesu);
- modely normatívne (popisujúce žiaduci budúci priebeh procesu vývinu krízy).[13]

Modelovanie rizika, jeho vývoj a fázy je možné zo všeobecného hľadiska rozdeliť do niekoľkých základných krokov:

- ujasnenie účelu, na aký ma pripravený model slúžiť a aká kategória simulácie bude na ňom realizovaná,
- vymedzenie vzťahov originálu modelovania k okoliu a všeobecné definovanie systému na tomto origináli,
- stanovenie požiadaviek na presnosť, spoľahlivosť výsledkov a časové realizácie, ktoré majú byť pomocou modelu pri simulácii dosiahnuté,
- ujasnenie a výber typu modelu, kalkulácia riešiteľských kapacít a nákladov na jeho konštrukciu a prevádzkovanie, vrátane požiadaviek na personálne zabezpečenie prevádzky,
- vypracovanie návrhu konštrukčného riešenia modelu, spôsob vyjadrenia relevantných parametrov, prvkov a väzieb modelu a jeho fungovania či správania,
- definícia vstupov a výstupov modelu,
- realizácia schváleného návrhu konštrukčného riešenia,
- formálne overenie fungovania vytvoreného modelu,
- vecná verifikácia validity modelu, t. j. overenia typu a stupňa podobnosti modelu svojmu originálu s použitím adekvátneho aparátu teórie pravdepodobnosti.[14]

Modelovanie nezamieňa intuitívny prístup človeka, avšak ho môže v značnej miere dopĺňať. Predstavuje určitý spôsob idealizácie problematických stránok systému do kvantitatívneho modelu. V rámci modelovania je možné využívať niekoľko typov modelov. Napríklad model symbolický, analogický a hmotný. Symbolický model je spomedzi spomínaných model najabstraktnejší. Jednotlivé kategórie a vzťahy medzi nimi sú v ňom vyjadrené premennými, ich funkciami a matematickými vzťahmi. Podstatou analogického modelu je využívanie rôznych grafov a máp. Hmotný model predstavuje vizualizáciu reality.

Okrem uvedeného členenia modelov, existuje aj klasifikácia modelov prevzatá z oblasti vojenského manažmentu, pričom tento prístup člení modely na dve veľké skupiny, a to na modely materiálne a modely myšlienkové. Základným kritériom tohto členenia je ich materiálna podstata.

Materiálne modely subsumujú všetky druhy a typy modelov, ktoré sú vytvorené z materiálnych častí. Materiálne modely je možné rozdeliť na dve skupiny:

- prirodzené,
- umelé.[15]

---

[13] SUJA, M., MARCINEK, M. Krízové scenáre v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania: Zborník : *Z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy A PZ v Bratislave* : Elektronická publikácia, s. 14.

[14] BUZALKA, Využitie modelovania a simulácie v manažmente bezpečnostných rizík, In: *Civilná ochrana*, Roč. 15, č. 2 (2013), s. 55-58.

[15] Pozri bližšie: RYBÁR, M. a kol. *Modelovanie a simulácia vo vojenstve*, Bratislava, MO SR 2000, s. 47-51.

Myšlienkové modely sa môžu fixovať priamo v pamäti, alebo v informačných médiách v príslušnej ikonickej sústave. Najčastejšie sú členené do troch skupín:

- schematické kvalitatívne opisy krízových situácií,
- grafické zobrazenia (mapy, schémy, grafy, náčrty apod.),
- matematické modely.[16]

V manažmente bezpečnostných rizík možno členiť modely aj podľa účelu modelovania, teda podľa toho, aké úlohy má daný model plniť.

Na základe tohto kritéria sa modely členia na:

- modely prípravy síl a prostriedkov,
- modely overovania plánov riadiacej činnosti,
- modely výskumu a vývoja.

Modelovanie a simulácia

Modelovanie a simulácia sú pomerne široké pojmy, ktoré si ľudia rozlične vykladajú v závislosti od konkrétneho vedného odboru. Modelovanie a simulácia sú dva pomerne nezávislé a obsahom odlišné, ale časovo nadväzujúce procesy, ktoré sú spoločne zamerané na poznávanie originálu prostredníctvom modelu.[17]

Vo všeobecnosti možno skonštatovať, že modelovanie je priebeh, proces vytvárania konštrukcie alebo stavby modelu daného originálu jeho autorom. Súčasťou tohto procesu je verifikácia jeho presnosti, platnosti a zisťovanie stupňa podobnosti modelu na originál.

Pod pojmom simulácia rozumieme proces spojený s používaním už hotového, overeného a pripraveného modelu na riešenie konkrétnej úlohy. Simulácia sa člení na stimuláciu[18] a emuláciu[19]. Simulácia je generovanie živej alebo umelej situácie na príslušných modeloch. Z uvedeného je zrejmé, že modelovanie konkrétneho originálu vždy predchádza procesu konkrétnej simulácie. Je potrebné však pripomenúť a poznamenať, že vzájomný vzťah procesu modelovania a procesu simulácie je podmienený úrovňou a možnosťami dostupných vedeckých poznatkoch a technických prostriedkov.

Proces modelovania a proces simulácie sa môžu mnohokrát spájať a ich odlišnosti sa navonok nijako neodzrkadlia. Tento prípad nastáva najmä ak je tvorca modelu zároveň aj jeho užívateľom. Takýmto typickým príkladom je vytváranie virtuálnych modelov nastávajúcej činnosti v krízovom manažmente. V týchto situáciách si krízový manažér vo svojich myšlienkach vytvára isté modely krízovej situácie a zároveň simuluje rôzne varianty jej priebehu. Krízový manažér si sám vytvára modely, sám si ich overuje, upravuje následne aj využíva na riešenie krízových situácií.

Na základe analýzy danej problematiky ako aj skutočnosti, že modelovanie a simulácia predstavujú v rôznych vedných odboroch inú podstatu, možno zhodnotiť, že majú aj určité znaky spoločné.

Medzi ich spoločné charakteristiky patria:

---

[16] BRUNA, E., PORADA, V. *Fenomén bezpečnosti, bezpečnostní věda a výzkum a bezpečnostní aplikace: Sborník vědeckých prací Fakulty právních a správních studií* Vysoké školy finanční a správní, a.s. Praha, s. 45-46.

[17] Porovnaj: KELEMEN, M., BUZALKA, J., NEČAS, P., BLAŽEK, V. *Nové využitie simulačných technológií v bezpečnostnej edukácii pre krízové stavy*, Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2012, s. 11-20.

[18] Stimulácia je typ simulácie, pri ktorej sa umelo generované signály privádzajú do reálnych technických prostriedkov tak, aby ich bolo možné využiť na výcvik užívateľov týchto prostriedkov.

[19] Emulácia je typ simulácie, pri ktorej sa využívajú plne alebo čiastočne umelé prostriedky ako napr. softvérové modely, ktoré dávajú veľmi podobné výsledky ako reálne prostriedky.

- cieľom modelovania je vytvoriť model, ktorý bude určitým spôsobom reagovať na zmeny vstupných dát,
- simulovanie predstavuje proces získania odozvy modelu na túto zmenu vstupných dát,
- správnosť alebo nesprávnosť modelu a samotnej simulácie sa posudzuje na základe vykonaného experimentu, alebo na základe dlhodobého pozorovania skutočnosti.

Metodológia tvorby scenárov, resp. modelov

V rámci zjednocujúceho pohľadu na metodológiu tvorby scenárov pomocou modelovania sú v odborných literatúrach uvedené všeobecné postupy, ktoré sa líšia len v čiastkových oblastiach. Základné postupy sú rozdelené na tri nasledovné fázy:

- vstupné zameranie a formulácia obsahu scenára,
- identifikácia a analýza jeho jednotlivých oblastí a kľúčových faktorov,
- zostavenie, posúdenie, schválenie a overenie scenára.

Výber scenára predstavuje významnú etapu, ktorá ovplyvní jeho skladbu a jeho následné prijatie. Málokedy je možné predpokladať nejaký jednoduchý scenár, ktorý všetko vyrieši. Povaha problému bude často vyžadovať, aby odborníci korigovali obmedzené zdroje. Z uvedeného dôvodu výber scenára predstavuje kritickú analytickú činnosť. Zvyčajne sú pri špecifikácii scenárov doporučené tri základné kroky:[20]

- identifikovať súbor možných scenárov podľa riešeného problému,
- vybrať zo súboru scenárov taký scenár, ktorý pokryje kľúčové faktory,
- vyladiť vybrané súbory tak, aby sa vyrovnali so špecifickými nárokmi problému, ktoré majú byť riešené.

Zloženie scenárov v ideálnom prípade zahŕňa také informácie o spôsobe použitia, výberu scenára a ďalších okolnostiach, ktoré umožňujú scenáre spätne rekonštruovať.

Proces prijatia scenára je realizovaný v réžii jeho zadávateľa. Najdôležitejším rozhodnutím je výber scenára s ktorým sa bude zadávateľ ďalej zoznamovať. Výber scenára je nevyhnutným krokom na začiatku každého preverovania.

Posúdenie scenárov je porovnaním informácii či obsah scenára uspokojuje to čo sa od neho očakávalo. Stanovuje kritériá na splnenie účelu pre ktorý bol scenár vytvorený. Posúdenie je základný krok pre vytvorenie konštrukcie scenára, ktoré sa orientuje na dve základné kritériá, konkrétne na racionalitu a platnosť:[21]

- racionalita scenára je aspekt, ktorý nie je možné zamieňať s pravdepodobnosťou, že scenár nastane. Pravdepodobnosť sama o sebe nie je v tomto smere ťažiskovým kritériom. Scenáre sa často explicitne zameriavajú na také riešenia, ktoré nie sú spojené s vysokým stupňom pravdepodobnosti. Racionálne prostriedky však znamenajú, že rozpoznajú scenár, ktorý sa „prieči zdravému rozumu“. Isté hľadisko nehmatateľnej hranice racionality môže znieť „čo sa normálne môže stať, to je v budúcnosti možné“,
- platnosť scenára je aspekt, ktorý je posudzovaný podľa jeho korelácie s účelom a schválenými informačnými podkladmi. Scenár by mal obsahovať doložku potvrdzujúcu záväznosť informácii pre analytikov, ktorí budú v ďalších etapách rozhodovať o použití scenára.

[20] SOUČEK, V., KRULÍK, O., ŠESTÁK, B. Možnosti využití nástroje modelování v rámci bezpečnostního systému České republiky, In: *Bezpečnostní teorie a praxe*., zvláštní číslo, díl II. (2013), s. 233-251.
[21] SOUČEK, V., KRULÍK, O., ŠESTÁK, B. Možnosti využití nástroje modelování v rámci bezpečnostního systému České republiky, In: *Bezpečnostní teorie a praxe*., zvláštní číslo, díl II. (2013), s. 233-251.

Záver

Z dôvodu vystavovania spoločnosti rôznym krízovým situáciám zaujímajú krízové scenáre popredné miesto v krízovom manažmente ako nástroj na minimalizácia nežiaducich následkov. Krízové scenáre sú zovšeobecnené poznania, skúseností a znalostí z konkrétnych udalostí pre ktoré sú charakteristické negatívne efekty na ľudskú spoločnosť. Krízové scenáre umožňujú identifikovať hybné sily externého bezpečnostného prostredia a poukázať na možné alternatívne dôsledky ich negatívneho a deštrukčného vplyvu na zmeny prírodného a sociálneho prostredia.

Modelovanie predstavuje hlavnú súčasť manažmentu bezpečnostných rizík. Modelovanie bezpečnostných rizík umožňuje intenzívnu a efektívnu prípravu na predchádzanie ich vzniku a minimalizáciu ich následkov. Umožňuje skúmať účinky budúcich možných ohrození a predpovedať ich vývojové smery. Modelovanie značne napomáha k zvýšeniu efektívnosti rozhodovacích procesov a plánovaniu.

Hlavná podstata modelovania v rámci bezpečnostného systému spočíva v skúmaní objektov pomocou iných, spravidla umelo vykonštruovaných objektov, v ktorých sa vyjadrujú, charakterizujú a definujú vybrané vlastnosti, stránky a vzťahy originálneho objektu. Umožňuje skúmať bezpečnostný systém z pohľadu jeho pripravenosti čeliť rôznym nástrahám v oblasti prírodných i technických systémoch, kde je možnosť preverovať možný priebeh prostredníctvom experimentu značne obmedzený. Modelovanie predstavuje významný prínos pre oblasť bezpečnosti spoločnosti, kde sú experimenty veľmi obmedzené, ba dokonca vysoko riskantné až nemožné.

Literatúra

AUGUSTÍN, P. Poriadková polícia. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, 115 s., ISBN 978-80-8054-554-3.

BLAŽEK V., KELEMEN M., NEČAS P. a kol. Krízové scenáre, Bratislava, Akadémia Policajného zboru, 2012, 176 s., ISBN 978-80-8054-538-3.

BLAŽEK V., DWORZECKI J., BUZALKA J. a kol. Krízové scenáre vo verejnej správe, Bratislava, Akadémia Policajného zboru 2016, 304 s., ISBN 978-80-8054-678-6.

BUZALKA J. V Krízový manažment vo verejnej správe. Bratislava, Akadémia Policajného zboru, 2008, 296 s., ISBN 978-80-8054-451-5.

BUZALKA, J., BLAŽEK, V. Metodológia a metodika vypracovania analýzy vnútorného ohrozenia bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich ohrození a rizík, In: Metodológia a metodika analýzy zdrojov ohrozenia vnútornej bezpečnosti SR : Zborník, Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2011, s. 16-39,

BUZALKA, Využitie modelovania a simulácie v manažmente bezpečnostných rizík, In: Civilná ochrana, Roč. 15, č. 2 (2013), s. 55-58.

BRUNA, E., PORADA, V. Fenomén bezpečnosti, bezpečnostní věda a výzkum a bezpečnostní aplikace: Sborník vědeckých prací Fakulty právních a správních studií Vysoké školy finanční a správní, a.s. Praha, Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018, 856 s., ISBN 978-80-7408-165-1.

FIRSTOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H., ZÁMEK, D. a kolektív Quo Vadis, bezpečnosť měst a obcí v ČR?, Praha 2018, ISBN 978-80-86976-47-1.

HOFREITER, L. Bezpečnostné prostredie súčasného sveta, 2016, 161 s., ISBN 978-80-87500-79-8.

KELEMEN, M., BUZALKA, J., NEČAS, P., BLAŽEK, V. Nové využitie simulačných technológií v bezpečnostnej edukácii pre krízové stavy, Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2012, 136 s., ISBN 978-80-89282-72-2.
KUTIŠ, V. Základy modelovania a simulácie, Bratislava: Slovenská technická univerzita v Nakladateľstve STU, 2010, 133 s., ISBN 978-80-227-3345-8.
MURDZA, K. Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti. Bratislava: Akadémia Policajného ozboru, 2005, ISBN 80-8054-335-6.
PORADA, V. Identifikace potřeb právní praxe jako teoretický základ pro rozvoj kriminalistických a právních specializací = Identifying the Requirements of Legal Practice as a Theoretical Basic for Advancing Criminalistic and Legal Specialization : Výzkumný záměr Vysoké školy Karlovy Vary na léta 2011-2013 : Sborník vědeckých prací z řešení vědeckovýzkumných úkolů, Karlovy Vary: Vysoká škola Karlovy Vary, 2012., 345 s., ISBN 978-80-87236-15-4.
RYBÁR, M. a kol. Modelovanie a simulácia vo vojenstve, Bratislava: Vydavateľská a informačná agentúra Ministerstva obrany SR, 2000, 398 s., ISBN 80-88842-34-4.
SOUČEK, V., KRULÍK, O., ŠESTÁK, B. Možnosti využití nástroje modelování v rámci bezpečnostního systému České republiky, In: Bezpečnostní teorie a praxe., zvláštní číslo, díl II., 2013, s. 233-251, ISSN 1801-8211.
SUJA, M., MARCINEK, M. Krízové scenáre v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania: Zborník : Z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy A PZ v Bratislave : Elektronická publikácia, Bratislava: Akadémia Policjaného zboru, 2016, 402 s., ISBN 978-8-8054-662-5.
STACHO, P., FILÁK, A. Teoretické východiská k vymedzeniu pojmu verejný poriadok. In: Bezpečnostní teorie a praxe, zvláštní číslo, 2000, s. 367-375.
STEFANSKI, M., PIOTRÓW, E., GLISZCZYNSKI, A. Problemy bezpieczeństwa personalnego w epoce ponowoczesności, Slupsk: Akademia Pomorska w Slupsku, 2016, 488 s., ISBN 978-83-936989-1-8.

Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky, sekcia krízového manažmentu a civilnej ochrany, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.

https://www.minv.sk/?Bezpecnostny_system

https://sk.wikipedia.org/wiki/Modelovanie.

Keywords: security system, security environment, security, modeling, simulation, crisis situation, crisis scenarios.

Summary

Because of the exposure of the company to various crisis situations, crisis scenarios are the most prominent place in crisis management as a tool to minimize unwanted consequences. Crisis scenarios are generalizations of knowledge, experience and knowledge of specific events for which negative effects on human society are characteristic. Crisis scenarios make it possible to identify the driving forces of the external security environment and point out the possible alternative consequences of their negative and destructive impact on changes in the natural and social environment.

Modeling is a key part of security risk management. Modeling security risks enables intensive and effective preparation to prevent and minimize their consequences. It allows you to examine the effects of future threats and predict their developmental trends. Modeling greatly helps to increase the efficiency of decision-making processes and planning.

The main essence of the security system modeling is to explore objects using other, usually artificially constructed objects, in which they express, characterize, and define the selected properties, pages, and relationships of the original object. It makes it possible to examine the security system from the point of view of its readiness to face various pitfalls in the field of natural and technical systems, where the possibility to test the possible course through an experiment is considerably limited. Modeling is a significant contribution to the security of a company where experiments are very limited or even highly risky to impossible.

mjr. JUDr. Silvester Kaczor
Prezídium Policajného zboru
operačný odbor
e – mail: silvester.kaczor@minv.sk

Recenzenti:

doc. Dr. Mgr. Vladimír Blažek, CSc.; Kornel Kister, CSc.

Michal Kadáček

Protest prokurátora a následky nevyhovenia tomuto prostriedku dozoru v oblasti verejnej správy

Anotácia: Cieľom príspevku je preskúmať a analyzovať protest prokurátora, ktorým prokurátor vykonáva dozor nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov organmi verejnej správy. Príspevok nemá za cieľ poskytnúť len opis aktuálneho právneho stavu, ale autor sa snaží poukázať aj na určité problematické miesta a nedostatky slovenskej právnej úpravy de lege lata, a v nadväznosti na takto spracovanú problematiku ponúka aj určité odporúčania a návrhy, ktoré by pro futoro mohli nájsť svoje uplatnenie v právnej úprave protestu prokurátora. Autor sa v príspevku zaoberá aj funkčnou súvislosťou medzi netrestným dozorom prokuratúry a správnym súdnictvom .

Kľúčové slová: protest prokurátora, konanie o proteste prokurátora, dozor prokurátora nad dodržiavaním zákonnosti orgánmi verejnej správy, prokurátor, správne súdnictvo.

Úvod do problematiky

Ešte pred tým, ako pristúpim k analýze jednotlivých zákonných ustanovení, ktoré vytvárajú základný právny rámec úpravy protestu prokurátora *de lege lata*, považujem za mimoriadne vhodné a účelné hneď v samotnom úvode bližšie precizovať, charakterizovať poslanie prokuratúry Slovenskej republiky, ako aj jednotlivé základné pojmy a inštitúty, ktoré so spracovanou problematikou bezprostredne súvisia. V zmysle článku 149 Ústavy Slovenskej republiky je poslaním prokuratúry „*ochrana práv a zákonom chránených záujmov fyzických a právnických osôb a štátu.* " Z dikcie tohto článku vyplýva, že prokuratúra nie je v našom právnom poriadku kreovaná len ako orgán verejnej žaloby, ale ako univerzálny orgán ochrany objektívneho práva. Prokuratúra sa ako orgán *sui generis* plniaci viaceré významné funkcie, ktoré sú nevyhnutné pre zabezpečenie riadneho chodu štátu riadi vo svojej činnosti nie individuálnym záujmom, ale verejným záujmom.

Pokiaľ ide o pôsobnosť prokuratúry, jej vymedzenie je *de lege lata* predmetom právnej úpravy zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení zákona č. 18/2018 Z. z. (ďalej len „Zákon o prokuratúre"). V zmysle predmetnej právnej úpravy realizuje prokuratúra svoju pôsobnosť v dvoch základných oblastiach a to konkrétne v trestnej a netrestnej. Netrestnú oblasť môžeme *de lege lata* ešte ďalej rozčleniť na dva úseky a to na pôsobnosť prokurátora v civilnom procese a na dozor prokurátora nad dodržiavaním zákonnosti orgánmi verejnej správy. *Ex lege* je prokuratúra povinná v rozsahu svojej pôsobnosti vykonávať opatrenia na predchádzanie, zistenie a odstránenie porušenia zákonnosti.[1] Práve protest prokurátora patrí v zmysle platnej právnej úpravy k právnym prostriedkom, ktorými prokurátor vykonáva dozor nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov organmi verejnej správy. Téma príspevku je témou pertraktovanou[2] a mimoriadne aktuálnou, nakoľko uplynul pomerne krátky časový úsek od nadobudnutia účinnosti novely Zákona o prokuratúre, ktorá bola uskutočnená zákonom č. 125/2016 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s prijatím Civilného sporového poriadku, Civilného mimosporového poriadku a Správneho súdneho poriadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorá sa výrazným spôsobom dotkla jednotlivých ustanovené o proteste prokurátora.[3]

Zo samotného názvu príspevku vyplýva, že kľúčovým pojmom je pojem protest

[1] Zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre , § 3 ods. 2.

[2] Bližšie viď napr. ŠRAMEL, B. 2012. Netrestná pôsobnosť prokuratúry SR- nutnosť alebo prežitok? In: *Justičná revue*. Roč. 64, č. 8-9, s. 969-971, ŠÚREK, S. 2011. Správne súdnictvo a kam s dozorom prokuratúry. In : *Správne súdnictvo a jeho rozvojové aspekty* : Zborník príspevkov vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 7. - 8. marca v Trnave. Bratislava: IKARUS.SK, s. 307-316.

[3] Predmetná novela zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre nadobudla účinnosť 1. júla 2016.

prokurátora. Avšak s týmto pojmom bezprostredne súvisia ešte ďalšie dva pojmy, ktorých vymedzenie ma mimoriadny význam v nadväznosti na spracovanú problematiku.

Tým prvým je dozor prokurátora vo verejnej správe, ktorý môžeme vymedziť ako rozsah Zákonom o prokuratúre taxatívne stanovených oprávnení, ktorými disponuje prokurátor pri výkone dozoru nad dodržiavaním zákonnosti vo verejnej správe. „*Podstata prokurátorského dozoru teda spočíva v zisťovaní zákonnosti rozhodnutí a postupov orgánov verejnej správy a v prípade zistenia nesúladu so stavom predpokladaným aj v aplikácii špecifických prostriedkov dozoru.*“[4] Podrobnejšie sa otázkou ústavného postavenia prokuratúry ako aj činnosti prokuratúry v oblasti netrestnej v priamej súvislosti s výkonom dozoru vo verenej správe zaoberal Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96. V predmetnom náleze dospel Ústavný súd k viacerým podstatným záverom, ktoré majú mimoriadny význam pre výkon dozoru prokuratúry vo verejnej správe. V nadväznosti na spracovanú problematiku pripisujem mimoriadnu relevanciu nasledovným záverom: *„ochrana práv a zákonom chránených záujmov* ***nie je činnosťou****, ktorá by znamenala* ***nadradenosť prokuratúry voči subjektom, o ochranu práv ktorých ide****.“*[5] *„Výkonom dozoru sa nedostáva prokuratúra do pozície nadriadenosti,* ***nie je oprávnená kontrolovať efektívnosť a účelnosť postupov orgánov verejnej správy, záväzne im ukladať povinnosti, prípadne iným direktívnym spôsobom zasahovať do ich činnosti. Prokurátor môže prostriedky prokurátorského dozoru realizovať vo vzťahu k orgánom verejnej správy výlučne formou odporúčaní a návrhov****.“*[6] Nakoľko je protest prokurátora jedným z právnych prostriedkov, ktorými prokurátor vykonáva dozor nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov organmi verejnej správy uvedené závery nachádzajú svoje miesto aj v právnej úprave protestu prokurátora *de lege lata,* a v konečnom dôsledku sa tak odzrkadľujú aj v samotnej praktickej aplikácii tohto inštitútu. S protestom prokurátora sa neoddeliteľne spája aj ďalší pojem- právny prostriedok dozoru. Právne prostriedky dozoru môžeme charakterizovať ako zákonom stanovené a v jeho medziach využívané nástroje, ktoré zákon zveruje prokurátorovi pri vykonávaní dozoru vo verejnej správe. *De lege lata* je právna úprava právnych prostriedkov dozoru obsiahnutá v § 22 Zákona o prokuratúre. *In concreto* § 22 ods. 1 obsahuje pozitívnu taxatívnu enumeráciu právnych prostriedkov dozoru, ku ktorým v zmysle uvedeného ustanovenia patrí: protest prokurátora, upozornenie prokurátora, správna žaloba a žaloba na správny súd podľa § 45 zákona č. 162/2015 Z. z. Správneho súdneho poriadku v znení zákona č. 88/2017 (ďalej len Správny súdny poriadok), vstup do konania pred správnym súdom podľa § 46 Správneho súdneho poriadku. Zákon o prokuratúre však v oblasti dozoru priznáva určité oprávnenia aj generálnemu prokurátorovi.[7] Prostriedky dozoru môžeme rozdeliť na primárne a sekundárne. Protest a upozornenie prokurátora zaraďujeme k ***primárnym prostriedkom*** dozoru, ktoré prokurátor uplatňuje vo verejnom záujme vtedy, ak zistí, že došlo k porušeniu zákonnosti vo verejnej správe. Správna žaloba a žaloba na správny súd podaná podľa ustanovení Správneho súdneho poriadku patrí k ***sekundárnym prostriedkom*** dozoru prokurátora, ktoré ako to vyplýva už zo samotnej subsumpcie pod pojem sekundárny prostriedok, majú subsidiárny charakter. Prokurátor teda k ich uplatneniu v praxi siahne až po tom, čo aplikáciou primárneho prostriedku nedosiahol odstránenie nezákonnosti vo verejnej správe. Zakomponovanie uvedenej diferenciácie právnych prostriedkov dozoru v rámci vstupu do problematiky má v nadväznosti na tému príspevku svoje opodstatnenie, nakoľko prokurátor v praxi primárne aplikuje protest prokurátora a až v prípade, že daný orgán verejnej správy protestu nevyhovie (orgán verejnej správy sa nestotožní s názorom prokurátora), je následkom nevyhovenia protestu prokurátora aplikácia niektorého zo sekundárnych prostriedkov dozoru.

[4] VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 1. vydanie.* Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 249.
[5] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96, s. 28.
[6] Tamtiež, s. 30.
[7] Bližšie viď § 22 ods. 2 Zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre.

Prokurátor má teda možnosť preniesť uvedeným postupom (využitím sekundárneho prostriedku dozoru) rozhodovanie o zákonnosti na správy súd.

Protest prokurátora[8]

Protest prokurátora predstavuje primárny prostriedok prokurátorského dozoru, ktorý prokurátor podáva vtedy, ak pri výkone dozoru nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov orgánmi verejnej správy zistí, že niektorým z taxatívne stanovených správnych aktov bol porušený zákon, alebo iný všeobecne záväzný právny predpis. Protest prokurátora je *de lege lata* upravený v § 23 až § 27 Zákona o prokuratúre. V zmysle § 23 ods. 1 Zákona o prokuratúre je *„prokurátor oprávnený podať protest proti správnym aktom orgánov verejnej správy uvedeným v § 21 ods. 1 písm. a), ktorými bol porušený zákon alebo iný všeobecne záväzný právny predpis.“* Z dikcie tohto ustanovenia vyplýva, že predpokladom podania protestu prokurátora je porušenie zákona alebo iného všeobecne záväzného právneho predpisu správnym aktom orgánu verejnej správy. Zo znenia tohto ustanovenia by sa zároveň pri použití gramatickej metódy interpretácie práva na prvý pohľad mohlo zdať, že podanie protestu prokurátora je jeho oprávnením. Avšak s využitím systematického, logického a teleologického výkladu sa prikláňam k záveru, že je to nie len oprávnenie prokurátora, ale zároveň jeho povinnosť, keďže prokurátor je *ex lege* povinný konať vždy, keď zistí, že by mohlo dôjsť k ohrozeniu alebo porušeniu zákonnosti. Prokurátor je teda povinný vo verejnom záujme podať protest, ak zistí že správnym aktom bola porušená zákonnosť a túto nezákonnosť možno odstrániť práve prostredníctvom využitia tohto prostriedku dozoru.[9] Uvedený postulát opieram o ustanovenie § 3 ods. 2 Zákona o prokuratúre[10].

V súvislosti s takto koncipovaným oprávnením prokurátora je potrebné poznamenať, že podanie protestu je oprávnenie, ktoré prináleží výlučne prokurátorovi. Pokiaľ ide o fyzickú osobu, respektíve právnickú osobu, táto môže podať prokurátorovi len podnet smerujúci k tomu, aby prokurátor v rozsahu svojej pôsobnosti vykonal opatrenie (podal protest) za účelom odstránenia nezákonnosti vo verejnej správe. Po tom, čo prokurátor prijme takýto podnet je len na jeho posúdení a zvážení, či sú splnené všetky podmienky na to, aby protest podal. Z uvedeného vyplýva, že neexistuje právny nárok na podanie protestu. Prokurátor má v prípade prijatia podnetu povinnosť sa týmto podnetom zaoberať a vybaviť ho v lehote 2 mesiacov odo dňa, keď mu bol podnet pridelený na vybavenie. Pri vybavovaní podnetov prokurátor často využíva inštitút súčinnosti podľa § 37 Zákona o prokuratúre.[11] V súvislosti

[8] V tabuľke ponúkam štatistický prehľad počtu podaných protestov prokurátora v obvode pôsobnosti krajských prokuratúr v roku 2016 a v roku 2017. Zdroj: Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2017 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike.

Rok/KP	KP BA	KP TT	KP TN	KP NR	KP ZA	KP BB	KP PO	KP KE	GP SR	Celkom
2016	190	149	160	160	216	172	160	204	14	1425
2017	181	98	177	168	204	180	154	198	12	1372
Rozdiel	- 9	-51	+17	+8	-12	+8	-6	-6	-2	-53

[9] HOFFMANN, M. *Prokuratúra SR- orgán ochrany práva.* Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2010, s. 90.

[10] *„Prokuratúra je v rozsahu svojej pôsobnosti povinná vo verejnom záujme vykonať opatrenia na predchádzanie porušeniu zákonnosti, na zistenie a odstránenie porušenia zákonnosti, na obnovu porušených práv a vyvodenie zodpovednosti za ich porušenie. Pri výkone svojej pôsobnosti je prokuratúra povinná využívať zákonné prostriedky tak, aby sa bez akýchkoľvek vplyvov zabezpečila dôsledná, účinná a rýchla ochrana práv a zákonom chránených záujmov fyzických osôb, právnických osôb a štátu.“*

[11] *„Orgány verejnej správy, právnické osoby a fyzické osoby poskytujú prokurátorovi súčinnosť nevyhnutnú na plnenie úloh, ktoré mu ukladá zákon; najmä mu podávajú vysvetlenia, v skončených veciach mu požičiavajú spisy a doklady, v neskončených veciach mu umožňujú nahliadnuť do spisov, a to v rozsahu primeranom naliehavosti*

s poskytovaním súčinnosti vidím určitý nedostatok v tom, že právna úprava *de legele lata* síce na jednej strane jasne zakotvuje, že orgány verejnej správy poskytujú (sú povinné poskytnúť) prokurátorovi súčinnosť nevyhnutnú na plnenie jeho zákonom stanovených úloh (vybavenie podnetu, podanie protestu). Avšak na strane druhej v zákone absentujú akékoľvek ustanovenia, ktoré by riešili prípady neposkytnutia súčinnosti zo strany orgánov verejnej správy.[12] Možné riešenie uvedeného aplikačného problému vidím *de lege ferenda* v prijatí ustanovení, ktoré by upravovali lehotu na poskytnutie súčinnosti a primerané sankcie (peňažná sankcia) za neposkytnutie súčinnosti (respektíve za obštrukcie v súvislosti s predkladaním spisov-predkladanie neúplných spisov). Domnievam sa, že sankcionovanie neposkytnutia súčinnosti môže byť *pro futoro* postačujúcim krokom k tomu, aby orgány verejnej správy prejavovali väčšiu ochotu pri poskytovaní súčinnosti. Od poskytnutia nevyhnutnej súčinnosti je často závislé, nie len vybavenie podnetu v dvojmesačnej lehote odo dňa pridelenia podnetu na vybavenie, ale aj podanie protestu prokurátora, a v konečnom dôsledku tak aj samotné odstránenie porušenia zákonnosti, nakoľko zákon pri niektorých druhoch konania o proteste prokurátora *expressis verbis* zakotvuje prekluzívnu lehotu na podanie protestu.[13]

V doposiaľ spracovanej problematike som viac krát poznamenal, že prokurátor je „oprávnený“ podať protest len proti zákonom taxatívne stanovenému správnemu aktu orgánu verejnej správy. V tejto súvislosti sa teda vynára otázka: proti, ktorým správnym aktom je prokurátor oprávnený podať protest? Odpoveď na túto otázku nachádzame práve vo vyššie citovanom ustanovení § 23 ods. 1 Zákona o prokuratúre, ktoré je zároveň odkazujúcou právnou normou na ustanovenie § 21 ods. 1 písm. a) Zákona o prokuratúre. Z uvedených ustanovení vyplýva, že zákonodarca pristúpil k pozitívnej taxatívnej enumerácii správnych aktov, proti ktorým je prokurátor oprávnený podať protest. Prokurátor je oprávnený podať protest proti:

1. rozhodnutiu orgánu verejnej správy (napr. rozhodnutie o uložení pokuty, platobný výmer na daň)
2. opatreniu orgánu verejnej správy (napr. záznam práva k nehnuteľnostiam do katastra)
3. opatreniu orgánu verejnej správy so všeobecnými účinkami (napr. stanovisko, príkaz)
4. uzneseniu orgánu územnej samosprávy (napr. uznesenie obecného zastupiteľstva)
5. všeobecne záväznému právnemu predpisu, ktorý vydal orgán verejnej správy

a) vyhláška, výnos alebo opatrenie ústredného orgánu štátnej správy, iného štátneho orgánu alebo inej právnickej osoby, ktorú osobitný predpis splnomocnil na vydanie všeobecne záväzného právneho predpisu,
b) všeobecne záväzný právny predpis miestneho orgánu štátnej správy,
c) všeobecne záväzné nariadenie orgánu územnej samosprávy

V súvislosti s takto *numerus clausus* určeným okruhom správnych aktov, ktorých zákonnosť je prokurátorom *de lege lata* preskúmavaná vidím určitý nedostatok v tom, že

verejného záujmu na ochrane tých práv a zákonom chránených záujmov fyzických osôb, právnických osôb a štátu, ktoré sú predmetom konkrétneho konania.“

[12] Z viacerých Správ generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike vyplýva, že problém neposkytovania súčinnosti sa týka najmä miest a obcí, od ktorých je prokurátorom požadovaná súčinnosť pri vybavovaní podnetov formou zapožičiavania spisového materiálu a podávania vysvetlení. Príkladom je postup starostu obce Rokycany, ktorý predložil neúplnú kópiu len jednej strany dokumentu (prokuratúru zavádzal), pričom podstatnou bola druhá strana tohto dokumentu, kde sa nachádzalo jeho overenie, ktorú neodfotil. Príslušná prokuratúra potom zobrala na základe neúplných údajov podaný protest späť. (Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2014 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike)

[13] Napríklad lehota troch rokov od právoplatnosti rozhodnutia alebo vydania opatrenia orgánu verejnej správy pri konaní o proteste prokurátora proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy alebo opatreniu orgánu verejnej správy.

prokurátorskému dozoru nepodliehajú administratívnoprávne zmluvy[14] (správne dohody), ktoré sú uzatvárané v oblasti územnej samosprávy vo verejnom záujme.[15] Za určitého „strážcu zákonnosti" administratívnoprávnych dohôd uzatváraných orgánmi územnej samosprávy môžeme *de lege lata* označiť okresný úrad v sídle kraja, ktorý je žalobne legitimovaný iniciovať konanie o vypovedaní dohody o spolupráci alebo členstva v združení podľa § 368 Správneho súdneho poriadku[16]. Domnievam sa, že by bolo *pro futuro* vhodné takéto postavenie prenechať prokurátorovi, keďže práve prokurátor je *ex lege* povinný vykonávať dozor nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov orgánmi verejnej správy pri výkone verejnej správy. Uvedené by v konečnom dôsledku prispelo k upevneniu nanovo legálne definovanému vzťahu medzi netrestným dozorom prokuratúry a správnym súdnictvom, ktorý v zmysle platnej a účinnej právnej úpravy vychádza z konceptu funkčnej súvislosti[17] medzi týmito právnymi inštitútmi. V nadväznosti na vyššie uvedené by bolo vhodné *pro futuro* do pozitívnej taxatívnej enumerácie (§ 21 ods. 1 písm. a) Zákona o prokuratúre) inkorporovať aj „preskúmavanie zákonnosti administratívnoprávnych zmlúv uzatváraných orgánmi územnej samosprávy".[18] Takáto zmena by sa samozrejme musela *de lege ferenda* odzrkadliť aj v ďalších ustanoveniach, a to nie len Zákona o prokuratúre, ale aj Správneho súdneho poriadku. V tomto smere by bolo nutné včleniť do právnej úpravy protestu prokurátora ustanovenia: 1. v zmysle ktorých by bol prokurátor oprávnený podať protest aj proti administratívnoprávnej zmluve, ktorá bola uzatvorená orgánom územnej samosprávy, 2. v zmysle ktorých by bol prokurátor oprávnený, ak sa orgán územnej samosprávy nestotožní s názorom prokurátora (nevyhovie protestu) preniesť rozhodnutie o nezákonnosti administratívnoprávnej zmluvy na správny súd.

Právnu úpravu protestu prokurátora dopĺňa, dotvára svojou rozhodovacou činnosťou aj Ústavný súd Slovenskej republiky[19] a Najvyšší súd Slovenskej republiky[20]. Napríklad už vyššie spomínaný nález zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96 charakterizuje protest prokurátora ako: „*právny akt, na základe ktorého môže orgán, ktorého sa napadnuté rozhodnutie týka, protestu vyhovieť alebo protestu nevyhovieť. Rozhodnutie tohto orgánu o proteste prokurátora nie je bezprostredným rozhodnutím o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach subjektov, ktorým prokurátor poskytuje ochranu. Ide o rozhodovanie o návrhu prokurátora, ktorý nie je účastníkom správneho konania. Podanie protestu nemá vplyv na formálnoprávnu právoplatnosť napadnutého rozhodnutia."* Na základe analýzy vyššie

[14] Administratívnoprávne zmluvy môžeme charakterizovať ako atypickú konsenzuálnu formu činnosti subjektov verejnej správy v podobe dvojstranného, respektíve viacstranného právno-realizačného právneho aktu (dohody), prostredníctvom, ktorého subjekty verejnej správy prejavujú svoju vôľu v oblasti verejnej správy. V komparácii so správnymi aktmi sú v praktickej rovine administratívnoprávne zmluvy javom menej častým.

[15] Napr. zmluva o zriadení spoločného obecného úradu, zmluva o výkone pôsobnosti všeobecného stavebného úradu, dohoda o spoločnom hlavnom kontrolórovi pre viaceré obce, zmluva o zriadení združenia obcí.

[16] Toto konanie je osobitným typom konania v správnom súdnictve, v ktorom správny súd posudzuje, či je uzatvorená dohoda o spolupráci (vnútroštátna alebo medzinárodná) v súlade s požiadavkami ústavnosti a zákonnosti.

[17] Funkčnou súvislosťou medzi netrestným dozorom prokuratúry a správnym súdnictvom sa bližšie zaoberám v poslednej časti príspevku.

[18] Obdobný názor je prezentovaný aj v publikácii: ANDOROVÁ, P. 2016. *Teoreticko-právne aspekty postavenia a pôsobnosti prokuratúry na úseku verejnej správy.* In: KRÁLIKOVÁ, K., SABAYOVÁ, M. a kol. *Aktuálne problémy vo verejnej správe EÚ*. APZ v Bratislave. Centrum polygrafických služieb MV SR, s. 101.

[19] Nález Ústavného súdu SR zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96, Nález Ústavného súdu SR z 23. septembra 2009, sp. zn. PL. ÚS 21/08.

[20] Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom rozsudku podáva takúto charakteristiku protestu prokurátora: *Inštitút protestu prokurátora ako mimoriadny opravný prostriedok slúži predovšetkým na odstraňovanie nesúladu medzi ustanoveniami zákona a určitým rozhodnutím. Podaním protestu prokurátora vzniká právny vzťah medzi správnym orgánom a prokurátorom. Základným obsahom tohto vzťahu je právo prokurátora žiadať vybavenie protestu (zrušiť právoplatné rozhodnutie alebo ho nahradiť novým, ktoré bude v súlade so zákonom a ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi) a povinnosť správneho orgánu rozhodnúť o proteste prokurátora.* (Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 13. januára 2010, sp. zn. 6Sžo 135/2010).

citovaných záverov[21], sformulovaných v predmetnom náleze Ústavného súdu môžeme dospieť k nasledovnému. V prvom rade považujem za potrebné zdôrazniť to, že následkom podania protestu prokurátora nie je priamo zmena alebo zrušenie správneho aktu orgánu verejnej správy, proti ktorému protest smeruje. Konštatovanie porušenia zákonnosti je fakticky vždy len názorom prokurátora a orgán verejnej správy ním nie je viazaný. Je tomu tak preto, lebo prokurátor nemá postavenie správneho orgánu a vzťah medzi prokuratúrou a verejnou správou nie je vzťahom nadriadenosti a podriadenosti.[22] Pri podaní protestu zo strany prokurátora sa teda dáva orgánu verejnej správy možnosť odstrániť prokurátorom namietanú nezákonnosť v rámci vlastného rozhodovania tohto orgánu. Orgán verejnej správy má jedinú povinnosť a tú mu neukladá prokurátor na základe zákona, ale priamo zákon, a to je povinnosť zvážiť argumenty prokurátora a znova posúdiť zákonnosť svojho rozhodnutia.[23] Z naznačeného nepochybne vyplýva, že právnym účinkom podania protestu prokurátora teda nie je priamo zrušenie, respektíve zmena napadnutého správneho aktu, ale je ním iniciácia osobitného druhu konania, nazývaného konanie o proteste prokurátora, v ktorom sa rozhoduje, či správnym aktom orgánu verejnej správy bol porušený zákon alebo iný všeobecne záväzný právny predpis.

Konanie o proteste prokurátora

Ako som načrtol už vyššie, konanie o proteste prokurátora je osobitným druhom konania, ktoré je iniciované podaním protestu prokurátora. Z procesného hľadiska je teda protest prokurátora návrhom *sui generis,* ktorým sa začína konanie o ňom. Výsledkom tohto konania je rozhodnutie orgánu verejnej správy o tom či bol, alebo nebol správnym aktom orgánu verejnej správy, proti ktorému protest smeruje porušený zákon alebo iný všeobecne záväzný právny predpis. Uvedené znamená, že ak má konanie o proteste prokurátora povahu správneho konania nemôže byť v rámci neho súčasne rozhodované vo veci samej.[24] Zjednodušene môžeme povedať že výsledkom tohto konania môže byť to, že orgán verejnej správy po zvážení jednotlivých skutočností, o ktoré prokurátor opiera protest a po posúdení zákonnosti napadnutého správneho aktu protestu vyhovie (dospeje k záveru, že správnym aktom bola porušená zákonnosť) alebo nevyhovie (dospeje k záveru, že správnym aktom nebola porušená zákonnosť).

Zákon o prokuratúre rozlišuje v § 24-§27 viacero druhov konaní o proteste prokurátora, pričom rozhodujúcim kritériom je to, proti akému správnemu aktu protest smeruje. Jednotlivé druhy konania o proteste sa odlišujú:[25] lehotami (lehota na podanie protestu, lehota v ktorej sa má o proteste rozhodnúť), subjektom, ktorý má o proteste rozhodnúť, ak protestu nebude vyhovené orgánom, ktorému bol protest adresovaný, spôsobom, akým sa má o proteste rozhodnúť, ale aj v možnosti využiť opravný prostriedok, respektíve sekundárny prostriedok prokurátorského dozoru.

[21]Bližšie pozri aj charakteristiku pojmu prokurátorského dozoru (Úvod do problematiky), v rámci ktorej poukazujem na viaceré relevantné závery, ktoré sformuloval Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96.

[22] KOŠIČIAROVÁ, S. *Správne právo procesné : Všeobecná časť. 1. vydanie*. Šamorín: HEURÉKA, 2015, s. 251.

[23] Nález Ústavného súdu SR zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96, s. 16.

[24] Nakoľko takúto povahu má konanie o proteste proti rozhodnutiu alebo opatreniu orgánu verejnej správy, výsledkom vyhovenia protestu v ňom môže byť preto vždy len zrušenie a nikdy nie aj zmena napadnutého správneho aktu.

[25] ŠÚREK, S. 2006. Protest prokurátora a právne následky nevyhovenia protestu. In: *Justičná revue,* Roč. 58, č. 6-7, s. 1016.

Konanie o proteste prokurátora proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy alebo opatreniu orgánu verejnej správy

Dňa 1. júla nadobudnutia účinnosť novela zákona o prokuratúre, ktorá bola uskutočnená zákonom č. 125/2016 Z. z.. Predmetná novela so sebou priniesla novú procesnú úpravu konania o proteste prokurátora proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy a opatreniu orgánu verejnej správy, ktorá je *de lege lata* obsiahnutá v § 24 Zákona o prokuratúre. Zákonodarca novou, jednotnou úpravou konania o proteste prokurátora proti týmto správnym aktom reagoval aj na tú skutočnosť, že opatrenie orgánu verejnej správy (§ 21 ods. 3 písm. c) Zákona o prokuratúre) je individuálnym správnym aktom a z hľadiska procesu prijímania je teda výsledkom administratívneho konania rovnako ako rozhodnutie orgánu verejnej správy (§ 21 ods. 3 písm. a) Zákona o prokuratúre). Pojmové znaky opatrenia majú charakter subsidiárnej formy vo vzťahu k rozhodnutiu. Zjednodušene môžeme povedať, že opatrenia predstavujú akýsi „zberný kôš" pre nepomenované akty vydané orgánmi verejnej správy, ktoré v prípade pochybností o ich právnej povahe nebude možné subsumovať pod pojem rozhodnutie.[26] Z naznačeného logicky vyplývajú nasledovné procesné konzekvencie, ktoré musia platiť tak pre rozhodnutie, ako aj pre opatrenie orgánu verejnej správy: 1. preskúmateľnosť len v obmedzenej časovej lehote a 2. nemožnosť zmeny v konaní o proteste.[27] Uvedené konzekvencie zákonodarca *de lege lata* vhodným spôsobom inkorporoval do jednotlivých ustanovení novej procesnej úpravy konania o proteste prokurátora proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy a opatreniu orgánu verejnej správy.

Zákon teda *expressis verbis* ustanovuje, že prokurátor môže podať protest len v trojročnej lehote od právoplatnosti rozhodnutia alebo vydania opatrenia orgánu verejnej správy.[28] Táto lehota je prekluzívna a prokurátor na ňu musí prihliadať *ex offo*. *A contrario* z vymedzenia danej lehoty môžeme vyvodiť záver, že podanie protestu prokurátora proti ešte neprávoplatnému rozhodnutiu orgánu verejnej správy je neprípustné. Prokurátor adresuje protest tomu orgánu verejnej správy, ktorý napadnutý správny akt vydal. Pozitívne môžeme vnímať zakotvenie povinnosti orgánu verejnej správy zaslať protest prokurátora účastníkom konania na vyjadrenie. Orgán verejnej správy v sprievodnom liste súčasne poučí účastníkov konania, že ak sa v lehote určenej na základe správnej úvahy prokurátora k protestu nevyjadria, nebude sa na ich neskoršie vyjadrenie prihliadať.[29]

Orgán verejnej správy, ktorému bol protest doručený, má v zmysle zákona len dve možnosti. Buď protestu vyhovie, alebo nevyhovie (respektíve protestu vyhovie čiastočne). V prvom prípade sa orgán verejnej správy stotožní s názorom prokurátora, skonštatuje, že protest bol podaný dôvodne. Orgán verejnej správy je v tomto prípade *ex lege* povinný v lehote

[26] HANZELOVÁ, I., RUMANA, I., ŠINGLIAROVÁ, I. *Správny súdny poriadok: Komentár. 1. vyd*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 38.

[27] BARICOVÁ, J., FEČÍK, M., ŠTEVČEK, M., a kol. *Správny súdny poriadok: Komentár. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. 298.

[28] Zakotvenie lehoty na podanie protestu prokurátora súvisí s princípom právnej istoty ako princípom činnosti verejnej správy. Nezákonnosť je nepochybne závažným dôvodom, ktorý zdôvodňuje potrebu opätovného rozhodovania v danej veci, avšak len v zákonom *expressis verbis* stanovej lehote, ktorú zákonodarca považuje za vhodnú z hľadiska zachovania jednotlivých právnych vzťahov vzniknutých na základe nezákonného správneho aktu. Predmetná trojročná lehota zodpovedá aj záverom, ktoré vyplývajú z nálezu Ústavného súdu SR z 23. septembra 2009, sp. zn. PL. ÚS 21/08, v zmysle ktorých preskúmanie zákonnosti opatrenia orgánu verejnej správy s individuálnymi účinkami na základe protestu musí byť ohraničené rovnakou preklúzivnou lehotou ako je to pri rozhodnutí orgánu verejnej správy.

[29] Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o niektorých opatreniach súvisiacich s prijatím Civilného sporového poriadku, Civilného mimosporového poriadku a Správneho súdneho poriadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, s. 37. Zákonodarca týmto spôsobom odstránil aplikačný problém súvisiaci s tým, že do 30. júna 2016 (teda pred nadobudnutím účinnosti novely) bola nejasná otázka, či sa má protest prokurátora zasielať na vyjadrenie aj účastníkovi konania.

30 dní od doručenia protestu rozhodnutím protestu vyhovieť a zrušiť napadnuté rozhodnutie alebo opatrenie. Deje sa tak jedným rozhodnutím, ktorého výrok obsahuje tak formuláciu o vyhovení protestu, ako i formuláciu o zrušení napadnutého rozhodnutia alebo opatrenia.[30] V druhom prípade ide o situáciu, v ktorej orgán verejnej správy protestu nevyhovie, respektíve mu vyhovie len čiastočne. V takomto prípade je orgán verejnej správy povinný predložiť protest spolu so spisovým materiálom a vyjadreniami účastníkov v lehote 30 dní od jeho doručenia nadriadenému orgánu. O uvedenom postupe je zároveň povinný upovedomiť samotného prokurátora. Nadriadený orgán je povinný rozhodnúť o proteste v lehote 30 dní od predloženia protestu. Nadriadený orgán posúdi dôvodnosť protestu a obdobne buď protestu vyhovie a napadnutý správny akt zruší, alebo naopak rozhodne o nevyhovení protestu.[31]

Z vyššie načrtnutého vyplýva, že zákon síce na jednej strane ukladá orgánu verejnej správy povinnosť rozhodnúť o proteste do 30 dní od jeho doručenia, a v prípade nadriadeného orgánu do 30 dní od jeho predloženia. Na strane druhej však v právnej úprave *de lege lata* absentujú ustanovenia, ktoré by bolo možné aplikovať ak orgán verejnej správy nevybaví protest v zákonom stanovenej lehote (s výnimkou ustanovení o upozornení prokurátora). *De lege ferenda* by bolo teda vhodné zakomponovať do zákona aj ustanovenia, ktoré by upravovali postup v prípade nesplnenia tejto povinnosti zo strany orgánu verejnej správy, resp. zo strany nadriadeného orgánu. Možné riešenie vidím v zavedení oprávnenia prokurátora podať protest priamo nadriadenému orgánu: *Ak orgán verejnej správy v ustanovenej lehote protestu prokurátora nevyhovie ani v tejto lehote protest nepredloží na rozhodnutie nadriadenému orgánu, prokurátor môže podať protest nadriadenému orgánu.* A taktiež v zavedení fikcie negatívneho rozhodnutia: *Ak nadriadený orgán nerozhodne o proteste prokurátora v lehote ustanovenej v § 24 ods. 6, na účely osobitného zákona* (Správny súdny poriadok) *sa má za to, že protestu nevyhovel. Uvedená právna domnienka má tie isté účinky ako nadobudnutie právoplatnosti rozhodnutia orgánu verejnej správy, ktorým nebolo vyhovené protestu prokurátora.* Zakotvenie uvedených ustanovení by mohlo *pro futuro* prispieť k eliminácii situácii kedy je tým, že orgán verejnej správy nerozhodne v zákonom stanovenej lehote o proteste prokurátora predlžovaný stav nezákonnosti vo verejnej správe, čím je v konečnom dôsledku zároveň znemožnená aj účinná a rýchla ochrana práv a zákonom chránených záujmov dotknutých subjektov.

Zákon priznáva prokurátorovi a účastníkom konania oprávnenie podať proti rozhodnutiu o proteste odvolanie, prípadne rozklad. Aj keď to zákon bližšie neprecizuje, z povahy veci je zrejmé, že takýto postup bude prichádzať do úvahy len pri rozhodnutí o nevyhovení protestu. V zmysle zákona nemá prokurátor ani účastník oprávnenie podať odvolanie, rozklad ak o proteste rozhodol orgán verejnej správy, ktorý nemá nadriadený orgán alebo vedúci ústredného orgánu verejnej správy.[32]

V prípade, že orgán verejnej správy protestu nevyhovie[33] a napadnutý správny akt

---

[30] Vo veci samej možno nanovo rozhodnúť len v pôvodnom administratívnom konaní, v ktorom sa pokračuje v dôsledku vyhovenia protestu prokurátora a zrušenia rozhodnutia alebo opatrenia, ktorým bolo toto administratívne konanie skončené.

[31] *Zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre*, § 22 ods. 5-8.

[32] *Zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre*, § 22 ods. 11 a ods. 12.

[33] Pokiaľ ide otázku, ktorá môže v nadväznosti na tému príspevku vyvstať: je rozhodnutie, ktorým orgán verejnej správy protestu nevyhovel spôsobilým predmetom súdneho prieskumu ? Odpoveď môžeme nájsť jednak v už vyššie citovanom náleze Ústavného súdu SR zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96: „*Rozhodnutie tohto orgánu o proteste prokurátora nie je bezprostredným rozhodnutím o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach subjektov, ktorým prokurátor poskytuje ochranu.“* ,ale aj v rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu SR: *„Rozhodnutie, ktorým správny orgán nevyhovel protestu prokurátora, nie je rozhodnutím, ktorým sa zakladá, mení alebo ruší právo alebo povinnosť fyzickej osoby alebo právnickej osoby ani sa priamo ich práv alebo právom chránených záujmov alebo povinností nedotýka.“* (uznesenie Najvyššieho súdu SR z 31. januára 2008, sp. zn. 4Sž/95/03). Z vyššie citovaných záverov a z § 2 ods.2 Správneho súdneho poriadku vyplýva, že takéto rozhodnutie

nezruší, je prokurátor oprávnený využiť sekundárny prostriedok dozoru- správnu žalobu na správny súd podľa § 45 ods. 1 Správneho súdneho poriadku.

Konanie o proteste prokurátora proti opatreniu orgánu verejnej správy so všeobecnými účinkami

Tento druh konania má v porovnaní s konaním o proteste proti rozhodnutiu alebo opatreniu orgánu verejnej správy špecifickú povahu, je menej formálny a má zjednodušenú podobu. Špecifickosť je podmienená tým, že opatrenie so všeobecnými účinkami nie je na rozdiel od rozhodnutia alebo opatrenia orgánu verejnej správy vydávané v takzvanom „riadnom" administratívnom konaní, v ktorom môžeme identifikovať či už účastníkov konania, respektíve osoby, ktoré sú uvedenými správnymi aktmi dotknuté na svojich právach a právom chránených záujmoch. Za opatrenie so všeobecnými účinkami možno považovať len také riadiace správne akty, ktoré smerujú do vnútra štruktúry orgánov verejnej správy a ktoré sú vydané v rámci výkonu pôsobnosti v oblasti verejnej správy. Inými slovami povedané predmetom takéhoto opatrenia musí byť úprava postupu alebo rozhodovania, prípadne vydávania opatrení orgánov verejnej správy v samotnom administratívnom konaní.[34] Z hľadiska teórie správneho práva sem môžeme zaradiť interné normatívne správne akty, v ktorých sú obsiahnuté normy upravujúce pracovnú činnosť, postupy úradných osôb, spôsob realizácie zákonov a ostatných právnych predpisov.[35] Takéto interné normatívne správne akty nesú rôznorodé názvy akými sú napr. stanovisko, smernica, príkaz, usmernenie.[36]

Na podanie protestu proti opatreniu so všeobecnými účinkami zákon neustanovuje žiadnu lehotu.[37] Spôsob rozhodovania o tomto proteste je upravený nasledovne. Ak orgán verejnej správy považuje protest prokurátora za dôvodný, napadnuté opatrenie priamo zruší, alebo podľa povahy veci aj zmení. Orgán verejnej správy o zrušení alebo zmene opatrenia formálne nerozhoduje, ale len listom o takomto postupe upovedomí prokurátora. V opačnom prípade, teda ak sa orgán verejnej správy domnieva, že protest nie je dôvodný, je orgán verejnej správy povinný *ex lege* predložiť protest na vybavenie svojmu nadriadenému orgánu. Ak sa nadriadený orgán s predloženým protestom stotožní, vyhovie mu vyššie načrtnutým neformálnym spôsobom (zrušenie alebo zmena a upovedomenie). Ak sa nadriadený orgán domnieva, že protest nie je dôvodný, rozhodne formálnym spôsobom o tom, že protestu

---

nie je spôsobilým predmetom súdneho prieskumu. Tento záver sa samozrejme generálne vzťahuje na všetky druhy konaní o proteste prokurátora, v ktorých orgán verejnej správy podanému protestu nevyhovel.

[34] BARICOVÁ, J., FEČÍK, M., ŠTEVČEK, M., a kol. *Správny súdny poriadok: Komentár. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. 309.

[35] CEPEK, B., HAŠANOVÁ, J. *Správne právo hmotné : Všeobecná časť. 1. vyd*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 231.

[36] V tomto smere je zaujímavé upovedomenie Generálnej prokuratúry SR č. VI/1 Gd77/17/1000-5 z 2 mája 2017: „*Povahu opatrenia orgánu verejnej správy so všeobecnými účinkami však nemá prednáška, resp. lektorské vystúpenie vrátane sprístupnenia jeho obsahu v elektronickej podobe a to bez ohľadu na osobu prednášateľa. Tento záver je daný jednak tým, že sa jedná o neformálne prezentovanie názoru a nie o formalizované vyjadrenie aktu riadenia, čoho následkom je objektívna nemožnosť vyhovieť prípadne podanému protestu prokurátora proti takémuto aktu. Ústne prezentovaná prednáška sa totiž z povahy veci nedá zrušiť alebo zmeniť v zmysle § 25 ods.2 zákona o prokuratúre a následne je preto bezpredmetné uvažovať aj nad zrušením alebo zmenou s ňou súvisiacej elektronickej prezentácie.*"

[37] „*Zastávam názor, že u opatrení všeobecnej povahy by nemala byť ustanovená žiadna lehota na podanie protestu prokurátora v prípade, ak takéto opatrenie je v rozpore so zákonom alebo všeobecne záväzným právnym predpisom. Rovnako takáto lehota nie je ustanovená ani pri proteste prokurátora proti všeobecne záväzným právnym predpisom vydaným orgánmi verejnej správy. Po jej uplynutí by predsa nezákonný stav trval a bolo by už iba na vôli orgánov verejnej správy, či nezákonnosť odstráni alebo neodstráni.*" (Stanovisko generálneho prokurátora, ktoré je obsahovou súčasťou nálezu Ústavného súdu SR z 23. septembra 2009, sp. zn. PL. ÚS 21/08). V nadväznosti na vyššie uvedené môžeme konštatovať, že *de lege lata* je právna súladná so stanoviskom generálneho prokurátora.

nevyhovel, pričom len na vydanie tohto rozhodnutia a jeho doručovanie sa subsidiárne aplikujú všeobecné predpisy o správnom konaní. Orgán verejnej správy a jeho nadriadený orgán sú povinní vybaviť protest v zákonnej 30 dňovej lehote od jeho doručenia, respektíve od jeho predloženia. Zákon *expressis verbis* ustanovuje, že proti rozhodnutiu o nevyhovení protestu prokurátora nie je prípustný opravný prostriedok.

Z analýzy *de lege lata* platnej právnej úpravy vyplýva, že v právnom poriadku Slovenskej republiky neexistuje žiadny iný systém kontrolných mechanizmov, ktorý by umožňoval odstrániť rozpor medzi opatrením so všeobecnými účinkami a zákonom alebo iným všeobecne záväzným právnym predpisom, okrem postupu podľa § 26 Zákona o prokuratúre. Uvedený stav považujem za nedostatočný, nakoľko podanie protestu prokurátora má vždy voči orgánu verejnej správy len návrhový charakter. *De lege lata* platná právna úprava spomedzi všetkých pozitívne enumerovaných správnych aktov len pri tomto správnom akte nepriznáva prokurátorovi v prípade nevyhovenia protestu žiadny iný, ďalší (subsidiárny) prostriedok, aplikáciou ktorého by prokurátor preniesol rozhodovanie o zákonnosti na iný orgán, odlišný od orgánu verejnej správy a prokurátora. Keďže správne súdy nepreskúmavajú zákonnosť opatrení so všeobecnými účinkami, ak orgán verejnej správy protestu nevyhovie nápravy takejto nezákonnosti sa prokurátor nemôže domôcť už nikde. V nadväznosti na všetky vyššie uvedené skutočnosti nemôžeme dospieť k záveru o efektívnosti systému prokurátorského dozoru pri tomto druhu správneho aktu. Podľa môjho názoru musí byť v záujme právneho štátu, aby opatrenia so všeobecnými účinkami boli v súlade so zákonmi a ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, a to predovšetkým z dôvodu, že ich nedostatky sa premietajú do rozhodovacej činnosti orgánov verejnej správy (napr. rôzne úpravy interného charakteru, ktoré „záväzne“ upravujú detaily právnych postupov v konaní v rozpore s platnou právnou úpravou). Takéto nezákonné interné normatívne správne akty zaväzujú priamo len podriadený subjekt a okrajovo, nepriamo aj adresáta verejnej správy a to v dôsledku toho, že upravujú v zásade postupy orgánov verejnej správy pri vydávaní rozhodnutí a opatrení v administratívnom konaní, čím môžu mať teda v konečnom dôsledku dopad aj na účastníka administratívneho konania. Záverom teda môžeme konštatovať, že ide o otvorenú otázku, nedostatok právnej úpravy *de lege lata*, ktorý je potrebné *pro futuro* vyriešiť[38].

Konanie o proteste prokurátora proti uzneseniam orgánov územnej samosprávy

Charakteristiku tohto druhu konania začínam retrospektívnym pohľadom. V zmysle zákona o prokuratúre účinného do 30. júna 2016 bolo uznesenie orgánu územnej samosprávy vnímané ako opatrenie. Toto tvrdenie má svoju oporu v systematickom subsumovaní tohto správneho aktu pod právnu úpravu protestu prokurátora proti opatreniu.[39] Takáto právna úprava bola nevhodná nakoľko nereflektovala skutočnosť, že zastupiteľstvá orgánov územnej samosprávy nemajú nadriadený orgán, takisto nezohľadňovala osobitosti postupu orgánov územnej samosprávy pri prijímaní uznesení ako aj to, že väčšina uznesení ma individuálne účinky. Naznačené problematické aspekty boli dôvodom pre prijatie nového konania- konania o proteste prokurátora proti uzneseniam orgánov územnej samosprávy.[40]

Prokurátor podáva protest tomu orgánu územnej samosprávy, ktorý ním napadnuté unesenie prijal v trojročnej prekluzívnej lehote, ktorá začína plynúť prijatím uznesenia. Orgán

[38]Napríklad „*V Maďarskej republike existuje priama možnosť zrušenia akýchkoľvek právnych aktov podriadených orgánov vládou. Výnimkou sú všeobecne záväzné právne predpisy*.“ Bližšie viď: ANDOROVÁ, P. 2016. *Teoreticko-právne aspekty postavenia a pôsobnosti prokuratúry na úseku verejnej správy.* In: KRÁLIKOVÁ, K., SABAYOVÁ, M. a kol. *Aktuálne problémy vo verejnej správe EÚ*. APZ v Bratislave. Centrum polygrafických služieb MV SR, s. 101.

[39] Bližšie viď § 26 ods. 7 Zákona o prokuratúre v znení zákona č. 401/2005 Z. z..

[40] BARICOVÁ, J., FEČÍK, M., ŠTEVČEK, M., a kol. *Správny súdny poriadok: Komentár. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. 311.

územnej samosprávy rozhoduje o proteste formou uznesenia. Ak orgán verejnej správy dospeje k záveru, že protest bol podaný dôvodne, napadnuté uznesenie zruší alebo zmení. V opačnom prípade, čiže ak dospeje k záveru, že proteste nie je dôvodný uznesením mu nevyhovie. Jednou z vyššie uvedených variant musí orgán verejnej správy rozhodnúť v lehote 60 dní od doručenia protestu. V tejto lehote je zároveň orgán verejnej správy *ex lege* povinný upovedomiť o takomto rozhodnutí prokurátora. Upovedomenie[41] prokurátora má mimoriadny význam, nakoľko v zmysle § 352 Správneho súdneho poriadku musí prokurátor podať žalobu v lehote dvoch mesiacov odkedy mu orgán verejnej správy písomne oznámil, že protestu nevyhovel. Z načrtnutého môžeme vyvodiť záver, že ak orgán územnej samosprávy protestu nevyhovej, prokurátor disponuje oprávnením preniesť rozhodovanie o zákonnosti na správny súd podaním žaloby proti uzneseniu zastupiteľstva podľa § 45 ods. 3 Správneho súdneho poriadku, čo normatívne deklaruje aj ustanovenie § 26 ods. 6 Zákona o prokuratúre.

Konanie o proteste prokurátora proti všeobecne záväznému právnemu predpisu

De lege lata platná právna úprava obsahuje dvojakú procesnú úpravu tohto druhu konania o proteste prokurátora, pričom aplikácia niektorého z nižšie charakterizovaných procesných postupov je závislá od toho, o aký všeobecne záväzný predpis podľa § 21 ods. 3 písm. f) Zákona o prokuratúre ide. Zákonodarcom zvoleným postup zohľadňuje odlišné rozhodovacie postupy v orgánoch verejnej správy, ktoré daný všeobecne záväzný právny predpis vydali.[42]

Prvý typ konania (ak je protest podaný proti správnemu aktu podľa § 21 ods. 3 písm. f) prvého a druhého bodu) je charakteristický „dvojfázovosťou“. Prvá fáza (upovedomenie o vybavení protestu) je obligatórna- orgán verejnej správy je povinný vybaviť protest v lehote 30 dní od jeho doručenia a to formou upovedomenia prokurátora o vyhovení respektíve o nevyhovení podanému protestu. Druhá fáza (upovedomenie zrušení, nahradení) je fakultatívna: nastáva iba v prípade vyhovenia protestu. V tejto fáze je orgán verejnej správy v lehote 90 od doručenia protestu, povinný napadnutý správny akt zrušiť alebo nahradiť o čom je zároveň povinný v danej lehote upovedomiť aj prokurátora.[43] Druhý typ konania (ak je protest podaný proti správnemu aktu podľa § 21 ods. 3 písm. f) tretí bod), už nerozlišuje medzi prvou a druhou fázou. Zákon ustanovuje 90 dňovú lehotu plynúcu od doručenia protestu, v ktorej musí orgán verejnej správy buď vyhovieť protestu a tým pádom aj v danej lehote zrušiť alebo nahradiť napadnutý správny akt, alebo nevyhovieť protestu, o čom je zároveň povinný v danej lehote upovedomiť prokurátora.[44] V prípade nevyhovenia protestu pri prvom type konania, je generálny prokurátor oprávnený podať ústavnému súdu návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov. V druhom type konania je prokurátor po nevyhovení protestu oprávnený podať žalobu na správny súd podľa 45 ods. 4 Správneho súdneho poriadku.

Následky nevyhovenia protestu prokurátora, funkčná súvislosť netrestného dozoru prokuratúry a správneho súdnictva

V nadväznosti na vyššie rozpracovanú problematiku môžeme konštatovať, že protest prokurátora má povahu návrhu *sui generis,* dôsledkom uplatnenia ktorého je iniciácia osobitného druhu konania, v ktorom môže dôjsť zrušeniu nezákonného správneho aktu, v rámci

[41] Upovedomenie má povahu listu, z obsahu ktorého musí byť zrejmé ako orgán územnej samosprávy o proteste rozhodol.
[42] BARICOVÁ, J., FEČÍK, M., ŠTEVČEK, M., a kol. *Správny súdny poriadok: Komentár. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. 312.
[43] *Zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre*, § 27 ods. 2 a ods. 4.
[44] Tamtiež, § 27 ods. 3 a ods. 5.

vertikálnej štruktúry orgánov verejnej správy. Tento primárny právny prostriedok prokurátorského dozoru má teda vždy voči orgánu verejnej správy iba výlučne návrhový charakter. Ak teda orgán verejnej správy protestu prokurátora nevyhovie, musí z dôvodu efektívnosti systému prokurátorského dozoru existovať aj iný, ďalší (subsidiárny, sekundárny) právny prostriedok prokurátorského dozoru uplatnením, ktorého je prokurátor oprávnený preniesť rozhodovanie o zákonnosti na orgán odlišný od orgánu verejnej správy a prokurátora (správny súd).[45] Konzekvenciou uvedených skutočností je teda nasledovné:

1. Inkorporácia sekundárnych prostriedkov prokurátorského dozoru, do jednotlivých ustanovení Zákona o prokuratúre ako aj Správneho súdneho poriadku.
2. Existencia funkčnej súvislosti medzi dozorom prokuratúry nad zachovávaním zákonnosti v oblasti verejnej správy a správnym súdnictvom.[46]

Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok nanovo definoval vzťah medzi dozorom prokuratúry a správnym súdnictvom. Z dikcie ustanovenia § 5 ods. 11 môžeme vyčítať, že konanie pred správnym súdom a dozor prokuratúry nad zachovávaním zákonnosti v oblasti verejnej správy funkčne súvisia. Zrkadlové ustanovenie bolo inkorporované aj do § 20 ods. 1 Zákona o prokuratúre. Dozor vykonávaný prokurátorom vo verejnej správe a správne súdnictvo predstavujú systémy, ktoré majú za cieľ zabezpečiť kontrolu zákonnosti v oblasti verejnej správy. Oba tieto systémy teda sledujú rovnaký cieľ. Pri ich vzájomnej komparácii môžeme teda nájsť určité spoločné, ale aj rozdielne črty. Najpodstatnejší rozdiel môžeme vidieť v tom, že len správny súd je oprávnený zrušiť nezákonný správny akt orgánu verejnej správy. Naopak právne prostriedky dozoru prokurátora (protest, upozornenie) majú vždy voči orgánu verejnej správy tak, ako som už naznačil len návrhový charakter. K sekundárnym prostriedkom prokurátorského dozoru radíme správnu žalobu a žalobu na správny súd podľa § 45 Správneho súdneho poriadku. *In concreto* sem teda patrí správna žaloba proti rozhodnutiu alebo opatreniu orgánu verejnej správy (§ 45 ods. 1 SSP), žaloba proti uzneseniu zastupiteľstva (§ 45 ods. 3 SSP), žaloba proti všeobecne záväznému nariadeniu (§ 45 ods. 3 SSP), žalobu proti nečinnosti (§ 45 ods. 2 SSP).Tieto prostriedky je prokurátor oprávnený aplikovať len po splnení podmienky nevyhovenia protestu. Vo svojej podstate je zakotvenie takejto obligatórnej podmienky normatívnou deklaráciou zásady subsidiarity správneho súdnictva, na ktorej je budovaná vyššie charakterizovaná funkčná súvislosť netrestného dozoru a správneho súdnictva. Z dôvodu rozsahovej limitácie príspevku ponúkam aspoň stručnú charakteristiku uvedených prostriedkov.

Po nevyhovení protestu je prokurátor legitimovaný podať správnu žalobu proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy alebo opatreniu orgánu verejnej správy (§ 177 a nasl. SSP). Prokurátor musí podať správnu žalobu v prekluzívnej dvojmesačnej lehote, ktorá začína plynúť nadobudnutím právoplatnosti rozhodnutia orgánu verejnej správy o nevyhovení. Odpustenie zmeškania lehoty zákon *expressis verbis* vylučuje. Žalobcom je príslušná prokuratúra a žalovaným je správny orgán, ktorý rozhodol v poslednej inštancii. Žaloba sa podáva vždy proti pôvodnému rozhodnutiu alebo opatreniu orgánu verejnej správy, nie proti rozhodnutiu o nevyhovení protestu prokurátora.[47]Správny súd rozhoduje o správnej žalobe rozsudkom, ktorým buď správnu žalobu zamietne, alebo napadnuté rozhodnutie, opatrenie zruší.

---

[45] Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 29. Septembra 2011, sp. n. 5 Sžo 15/2011.

[46]Okrem načrtnutého nadväznosť správneho súdnictva a netrestného dozoru prokuratúry prispieva k odbremeneniu správneho súdnictva, napomáha k zabezpečovaniu zákonnosti v tých veciach, v ktorých protiprávny stav vyhovuje všetkým účastníkom i orgánu verejnej správy, a teda absentuje ten, kto by sa so žalobou obrátil na správny súd.

[47] Zákonodarca zvolil takú dikciu zákona, ktorá umožňuje jednoznačne identifikovať predmet správnej žaloby, nakoľko v minulosti boli v súvislosti s touto identifikáciou problémy a súdy navyše v niektorých prípadoch ignorovali aj stanovisko správneho kolégia Najvyššieho súdu SR z 30. Novembra 2001, sp. zn. Snj 124/00, R 70/2001: „*návrh treba podať proti rozhodnutiu správneho orgánu v poslednom stupni správneho konania, ktoré zakladalo, menilo alebo zrušovalo oprávnenia a povinnosti fyzických a právnických osôb.*“

V zmysle § 350 Správneho súdneho poriadku je prokurátor jediným žalobne legitimovaným subjektom, ktorý je oprávnený iniciovať konanie o preskúmaní zákonnosti uznesenia zastupiteľstva (§ 348 a nasl. SSP). Podmienkou podania žaloby, ktorou sa prokurátor domáha zrušenia uznesenia zastupiteľstva, obsahom alebo postupom prijatia ktorého bola porušená zákonnosť je nevyhovenie protestu prokurátora proti uzneseniu zastupiteľstva. Prokurátor musí podať žalobu v lehote 2 mesiacov od písomného oznámenia, že orgán územnej samosprávy protestu nevyhovel. Žalovaným je obec, mesto, mestská časť alebo samosprávny kraj a nie zastupiteľstvo, ktoré napadnuté uznesenie prijalo. Správny súd rozhoduje o žalobe uznesením, ktorým môže: 1. zastaviť konanie (ak žalovaný po podaní žaloby zrušil napadnuté uznesenie), 2.zamietnuť žalobu (ak nie je dôvodná), alebo 3. zrušiť napadnuté uznesenie.

Prokurátor, ktorého protestu proti všeobecne záväznému nariadeniu obce, mesta, mestskej časti alebo samosprávneho kraja nebolo vyhovené je oprávnený iniciovať aj konanie o súlade všeobecne záväzného nariadenia obce, mesta, mestskej časti alebo samosprávneho kraja so zákonom, nariadením vlády a všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy. Určité špecifikum tohto konania spočíva v možnosti dočasného pozastavenia účinnosti všeobecne záväzného nariadenia na návrh žalobcu. Správny súd rozhoduje o žalobe uznesením, ktorým môže: 1. zastaviť konanie (ak žalovaný po podaní žaloby zrušil napadnuté všeobecne záväzné nariadenie, respektíve jeho namietanú časť alebo ustanovenie), 2.zamietnuť žalobu (ak nie je dôvodná), alebo 3. vysloviť nesúlad.

Záver

V nadväznosti na vyššie spracovanú problematiku možno záverom konštatovať, že protest prokurátora je mimoriadne dôležitým a nezastupiteľným právnym prostriedkom, uplatnením ktorého prokurátor vykonáva dozor nad dodržiavaním zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov orgánov verejnej správy, čím sa výrazným spôsobom podieľa na odstraňovaní nezákonnosti vo verejnej správe. *De lege lata* platná právna úprava protestu prokurátora, ktorá je obsiahnutá v § 23- § 27 Zákona o prokuratúre je v porovnaní s predchádzajúcou úpravou prepracovanejšia, a obsahovo a formálne výstižnejšia, nakoľko vhodným spôsobom zohľadňuje povahu jednotlivých správnych aktov, ktoré tvoria predmet prokurátorského dozoru. Aj napriek uvedenému záveru som v príspevku poukázal na niektoré problematické miesta a nedostatky právnej úpravy protestu prokurátora *de lege lata* a v nadväznosti na takto spracovaná problematiku som do príspevku zakomponoval aj určité úvahy *de lege ferenda*, ktoré by *pro futuro* mohli prispieť k zefektívneniu výkonu dozoru nad dodržiavaním zákonnosti orgánmi verejnej správy. Zo spracovanej problematiky nepochybne vyplýva, že výkon dozoru nad dodržiavaním zákonnosti orgánmi verejnej správy veľmi úzko súvisí aj s uplatňovaním oprávnení prokurátora v konaní pred správnymi súdmi, teda s aplikáciou sekundárnych prostriedkov prokurátorského dozoru. Dozor prokuratúry vo verejnej správe teda spolu so správnym súdnictvom vytvára *de lege lata* určitý systém záruk dodržiavania zákonnosti v oblasti verejnej správy, ktorý možno označiť za model, ktorý je vhodný pre demokratický a právny štát.

Literatúra

ANDOROVÁ, P. 2016. *Teoreticko-právne aspekty postavenia a pôsobnosti prokuratúry na úseku verejnej správy.* In: KRÁLIKOVÁ, K., SABAYOVÁ, M. a kol. *Aktuálne problémy vo verejnej správe EÚ*. APZ v Bratislave. Centrum polygrafických služieb MV SR, s. 83-102. ISBN 978-80-8054-712-7.
BARICOVÁ, J., FEČÍK, M., ŠTEVČEK, M., a kol. *Správny súdny poriadok: Komentár. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-678-4.
CEPEK, B., HAŚANOVÁ, J. *Správne právo hmotné : Všeobecná časť. 1. vyd*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-8168-784-6.
HANZELOVÁ, I., RUMANA, I., ŠINGLIAROVÁ, I. *Správny súdny poriadok: Komentár. 1. vyd*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-8168-468-5.
HOFFMANN, M. *Prokuratúra SR- orgán ochrany práva.* Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-89447-30-5.
KOŠIČIAROVÁ, S. *Správne právo procesné : Všeobecná časť. 1. Vydanie.* Šamorín: HEURÉKA, 2015. ISBN 978-80-8173-006-1.
ŠÚREK, S. 2006. Protest prokurátora a právne následky nevyhovenia protestu. In: *Justičná revue,* Roč. 58, č. 6-7, s. 1015-1019. ISSN 1335-6461.
VRABKO, M., a kol. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 1. vydanie.* Bratislava: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-89603-03-09.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo 4. marca 1998, sp. zn. PL. ÚS 17/96
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 23. septembra 2009, sp. zn. PL. ÚS 21/08
Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 31. januára 2008, sp. zn. 4Sž/95/03
Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 13. januára 2010, sp. zn. 6Sžo 135/2010
Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 29. septembra 2011, sp. zn. 5 Sžo 15/2011
Stanovisko správneho kolégia Najvyššieho súdu SR z 30. Novembra 2001, sp. zn. Snj 124/00, R 70/2001
Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
Zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre
Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok
Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2017 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike

Keywords: the prosecutor's protest**,** the prosecutor's protest procedure**,** the prosecutor᾽s supervision over compliance with lawfulness by the administrative authorities, prosecutor, administrative justice.

Summary

The aim of the contribution was to examine and analyze the prosecutor's protest, which is de lege lata legal remedy, which prosecutor apply in the course of supervision over lawfulness in public administration. The partial aim of the contribution was apart from the above also to elucidate to the reader the relationship between the non-criminal supervision of the prosecutor's office and the administrative judiciary, which is immediately evident in the application of the individual entitlements available to the prosecutor providing that the public administration does not comply with the protest. The author divided the contribution into several parts that logically and materially follow. As part of the introduction, it deals with theoretical and legal backgrounds, such as the definition of the role of the Prosecutor's Office and the definition of relevant terms. In other parts, the author focuses on the analysis of the individual provisions on

the protest of the prosecutor, which form the basic legal construction for the regulation of this extremely important remedy of prosecuting supervision. The author also points to some problematic places of de lele lata legislation such as the issues of not providing synergy, the question of the extent of the subject matter of the prosecutor's supervision, or the absence of any other system of control mechanisms in relation to the action having general effects. In article author progresses form the general characteristics of the prosecutor's protest, to the analysis of the various types of protest prosecutor's proceedings. In the last part of the contribution, the author points out the functional relationship between the non-criminal supervision of the prosecutor's office and the administrative judiciary, which we can see in case that the prosecutor in practice primarily applies the prosecutor's protest, and only when the authority of the public administration fails to comply with the protest is the result of failure to prosecutor's protest application of any of the secondary remedies of supervision, the application of which carries the decision to the lawfulness to the administrative court.

Mgr. Bc. Michal Kadáček
+ULTRA Legal s.r.o., advokátní kancelář, organizačná zložka
Grösslingová 56, 811 09 Bratislava
e-mail: michalkadacek@gmail.com

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD., LL.M.; mjr. Mgr. JUDr. Janka Hašanová, PhD.

Martin Kaščák

Fenomén svedomia a jeho význam pre dodržiavanie právnych a etických noriem príslušníkmi Policajného zboru

Anotácia: Príspevok sa venuje súvislostiam medzi dodržiavaním právnych a etických noriem príslušníkmi Policajného zboru, dôveryhodnosťou polície u občanov, záujmom o vstup do radov polície a výberovým konaním do Policajného zboru. Na základe vykonaného prieskumu navrhuje vhodný postup riešenia uvedených aktuálnych problémov. Pokúša sa, nie neprognosticky, odpovedať na klasickú otázku: Quis custodiet ipsos custodes?

Kľúčové slová: svedomie; kontrola; dodržiavanie právnych a etických noriem príslušníkmi Policajného zboru; dôveryhodnosť Policajného zboru u občanov; záujem o vstup do Policajného zboru; výberové konanie do Policajného zboru;

Úvod do problematiky

V súčasnosti sme svedkami nebývalo rozsiahleho negatívneho posudzovania práce polície zo strany médií i širokej verejnosti. Na jednej strane je zrejmá snaha politickej opozície, ktorá využíva každé zlyhanie polície na presadzovanie svojich straníckych záujmov, ale na druhej je potrebné vidieť konkrétne porušenia právnych a etických noriem príslušníkmi Policajného zboru. Trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru patrí medzi neakceptovateľné javy súčasnosti. Občania sú odkázaní na čestné plnenie povinnosti príslušníkmi. Strážcovia zákonnosti sú jedným z pilierov spoločnosti, od ich integrity a spoľahlivosti závisí jej stabilita. Prípadov porušenia zákonností príslušníkmi Policajného zboru nie je veľa, napríklad v roku 2017 predstavoval podiel obvinených príslušníkov 0,52 %[1]. Napriek tomu vyvolávajú veľkú pozornosť verejnosti práve pre ich neprijateľnosť. Tým majú potenciál znevážiť mnohoročné úsilie tisícov čestných a odvážnych mužov zákona.

Ďalším problémom, s ktorým sa v súčasnosti stretávame v polícii, je viacero rokov pretrvávajúca neobsadenosť tabuľkových miest tzv. „podstav“. Napriek viacerým opatreniam sa ho stále nedarí riešiť. Záujem o prácu príslušníka Policajného zboru je nedostatočný. Alarmujúca je situácia predovšetkým v Bratislavskom a Trnavskom kraji. Dokonca sa už muselo pristúpiť k takému opatreniu, že z niektorých útvarov sú policajti na dva týždne vysielaní na posilnenie výkonu služby do Bratislavy. Bývalý predseda Odborového zväzu polície v SR Marián Magdoško konštatuje: „...vidíme výrazný pokles záujmu o prácu policajta. Už sme zaznamenali aj prípady, že nám policajti odišli zo stredných škôl. Tam však ich dôvody ešte preverujeme, nemusí to s týmto všeobecným nezáujmom súvisieť. Keď to však porovnám so situáciou pár rokov dozadu, keď bol do polície nával a my sme si do zboru vyberali... Teraz už musím povedať, že asi robíme nábor“[2]. To je veľmi nepriaznivá situácia priamo spojená s rizikom získania nehodných osôb pre prácu príslušníka Policajného zboru. Nestačí však zdvihnúť platy. Motiváciou pre vstup do Policajného zboru nemôžu byť predovšetkým peniaze, lebo u takých osôb je vysoké riziko korupcie, či kupčenia s utajovanými informáciami. Nemôže ňou byť ani moc, s ktorou je spojený výkon služby policajta, lebo osoby s takouto motiváciou sa môžu časom dopúšťať zneužívania právomoci verejného činiteľa. Najvhodnejšou motiváciou by bolo, ak by sa uchádzači cítili byť poctení možnosťou slúžiť v Policajnom zbore, ale k tomu je potrebné, aby polícia mala dobré meno na verejnosti, aby sa v prieskumoch medzi občanmi zdvihla dôvera v políciu. Potom až môže zavládnuť v zbore tak žiaduca stavovská hrdosť.

[1] Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2017. [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.minv.sk/?ministerstvo-vnutra&subor=292974

[2] Magdoško, M.,: Prečo klesá záujem o policajnú prácu? Polícia. Noviny Odborového zväzu Polície v Slovenskej republike, s. 5. [online] [6/2017] Dostupné z http://ozpsr.sk/dev/wp-content/uploads/2018/01/policia2017-06.pdf

Môžeme si všimnúť, že oba vyššie uvedené problémy spolu úzko súvisia a navzájom sa ovplyvňujú. Ak sa príslušníci Policajného zboru nebudú dopúšťať porušovania právnych a etických noriem a budú si vzorne plniť svoje povinnosti, potom budú média a občania menej kritickí. Ak chceme, aby sa zvýšil záujem o vstup do Policajného zboru, je potrebné zlepšiť jeho kredit u verejnosti.

Stav poznania problematiky

V súčasnosti platia viaceré opatrenia, ktoré majú zamedziť tomu, aby sa príslušník Policajného zboru dopúšťal protiprávneho konania. V prvom rade je to psychologické vyšetrenie pred vstupom do Policajného zboru a následné pôsobenie prostredníctvom vzdelávania na všetkých stupňoch a vo všetkých druhoch a formách.

Nasleduje precizovanie právnej úpravy trestných činov verejných činiteľov a korupcie (§§ 326 – 336 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov), zavedenie sľubu príslušníka Policajného zboru, etického kódexu príslušníka Policajného zboru a Európskeho kódexu policajnej etiky.

Mimoriadne dôležité sú operatívne kontroly práce príslušníkov pracovníkmi úradu kontroly sekcie kontroly a inšpekčnej služby MV SR, odboru kontroly Prezídia Policajného zboru, ako aj krajských riaditeľstiev Policajného zboru.

Ďalej je to prednášková činnosť pracovníkov sekcie kontroly a inšpekčnej služby MV SR na stredných odborných školách Policajného zboru a Akadémii Policajného zboru v Bratislave.

Zástupcovia sekcie kontroly a inšpekčnej služby MV SR sa zúčastňujú viacerých medzinárodných stretnutí: Napríklad regionálneho fóra EPAC / EACN Európski partneri proti korupcii / Európska sieť na boj proti korupcii (European Partners Against Corruption / European anti-corruption network). Na týchto fórach si vymieňajú praktické skúseností s riešením problematiky trestnej činnosti príslušníkov polície, ale aj bilaterálne najmä s partnerskými zložkami štátov Európskej únie.

Od 31. 12. 2008 Sekcia kontroly a inšpekčnej služby MV SR uverejnila na internetovom portáli www.minv.sk elektronický formulár, ktorý umožňuje chránené podávanie sťažností na konkrétny postup príslušníkov Policajného zboru.

Súčasne dochádza postupne k zlepšovaniu podmienok na prácu v Policajnom zbore, v oblasti materiálno-technického zabezpečenia útvarov, ale aj v stabilizácii systému odmeňovania a sociálneho zabezpečenia príslušníkov.

Na kontrolu i ochranu príslušníkov Policajného zboru sa nasadzuje technika: mikrofón (odposluch), kamera, zabudované GPS v autách a podobne. V neposlednom rade sa realizujú skúšky spoľahlivosti.[3]

Medzi reštriktívne opatrenia patrí minimalizovanie možnosti na samostatné konanie príslušníka. Napríklad referentom s územnou a obvodovou zodpovednosťou sa prideľuje na celé hodiny krátky úsek frekventovanej komunikácie a následne majú husto stanovené kontrolné body. Problémom je, že takéto opatrenia obmedzujúce samostatné konanie príslušníka, majú svoju odvrátenú stranu, ktorou je znižovanie jeho iniciatívnosti, aktivity a tým aj výsledkov. U niektorých môže prevážiť pocit pasivity a alibizmu; začnú bezzásadovo prijímať okolnosti a vyhýbať sa práci nad rámec povinnosti.

[3] Počty provedených zkoušek spolehlivosti - výzkumná zjištění, Josef Hrudka, Boris Löffler, [online] [citované 2/2018] Dostupné z http://www.polac.cz/g2/view.php?periodik_n/clanky/resume015-3.html

Prieskum

Z uvedeného vidieť, že rozsah opatrení na znižovanie porušovania právnych a etických noriem je komplexný a ďalšie zvyšovanie stupňa dozoru naráža na svoje hranice a vyvoláva neželané vedľajšie účinky. Navyše, napríklad skúšky spoľahlivosti, sú na hranici etickej prijateľnosti.

Technicky síce bude čoskoro možné kontrolovať policajtov totálne: non-stop a on-line, ale stále nebude vyriešená „večná" otázka: Quis custodiet ipsos custodes?[4] Napríklad ten kto bude on-line monitorovať výkon policajta, môže sa s ním vopred dohodnúť na obchádzaní systému. Túto otázku by sme mohli naformulovať aj takto: ako dosiahnuť, aby príslušník Policajného zboru nekonal protiprávne, alebo v rozpore s etickými normami, aby nevyužil príležitosť, „ktorá robí zlodeja" a zároveň, aby si plnil svoje úlohy aktívne, iniciatívne a efektívne? Existuje sila, ktorá môže usmerniť samostatné konanie príslušníka tak, aby konal aj bez dozoru čestne a statočne? Donedávna nebolo možné na túto „večnú" otázku odpovedať, ale ľudstvo sa vyvíja. Tvoriví ľudia ovplyvňujú ostatných a menia spoločenskú klímu, internet priniesol nebývalú akceleráciu týchto zmien.

Zhruba pred dvoma rokmi, kedy som uvažoval o zapísaní sa na vysokoškolské štúdium tretieho stupňa rezonovalo našou spoločnosťou viacero závažných porušení právnych a etických noriem príslušníkmi Policajného zboru. Vyššie uvedenú otázku som pociťoval ako mimoriadne pálčivú, veď trestná činnosť policajtov nesmie prekročiť hranicu tolerancie občanmi, inak môže vyvolať nepokoje s vážnymi dôsledkami pre fungovanie štátu. Odpoveď som samozrejme nemal, preto som začal prieskum so zámerom nájsť jej riešenie. Spočíval v štúdiu odbornej literatúry, ale aj iných dostupných zdrojov. Zakrátko som bol zarazený početnosťou javov zapríčinených vplyvom svedomia, ktoré som doposiaľ vnímal ako marginálne, vyskytujúce sa v počte zodpovedajúcom spodnej časti Gaussovej krivky.[5] Ich spoločným menovateľom bolo neekonomické, ba až stratové správanie sa bežných, ničím výnimočných ľudí, ktorí sa vzpierali svojím nižším pudom ako je sebectvo či chamtivosť. Až v rámci prieskumu som v nich postupne objavoval súvislosť a začal predpokladať, tak trochu prognosticky, aj tendenciu ich pribúdania. Vzhľadom na tému tohto príspevku, ich nepodrobujem patričnej analýze, ale uvádzam len ich telegrafický výpočet, podľa subjektov spoločenského života: (Ešte by som chcel zdôrazniť, že si uvedomujem, že motiváciou pre niektoré z nich môže byť okrem pôsobenia svedomia človeka aj sebectvo prejavujúce sa vo vypočítavosti, či pôsobenie pudu sebazáchovy prejavujúce sa v ekologických prístupoch.)

- Podnikatelia zakladajú reťazce, kam sa chodia nakupovať drahšie výrobky označené logom Faire-trade, celosvetový medziročný nárast fairtradového príplatku určeného farmárom z juhu stúpol na 178 miliónov eur, to je o 19 % viac ako v predchádzajúcom roku 2016. (Tržby dosiahli takmer 8,5 miliardy eur.)[6]. Reťazec XY s oblečením sa snaží získať zákazníkov tým, že im vo svojich priestoroch oznamuje, že je najväčším producentom výrobkov z biobavlny, ktorá menej poškodzuje životné prostredie a je bezpečnejšia pre farmárov produkujúcich bavlnu a ich komunity.[7] Taxislužba XZ sa snaží získať komplementárnu výhodu nákupom hybridných vozidiel a heslom: „Vašou jazdou

[4] Kto bude strážiť strážcov samotných?

[5] Ako magister filozofie som si vedomý gnozeologického problému intencionalnosti vnímania a nemožnosti odosobnenia sa od subjektivity, preto som sa sebareflexívne snažil uvedomiť si vplyv myšlienok a emócií na výsledky prieskumu. Predmetné javy boli v príkrom rozpore s mojím dovtedajším názorom na spoločnosť, ktorý by sme zjednodušene mohli nazvať negativistický až dystopický. Uvedomil som si, že doposiaľ som tieto javy vnímal ako jednotlivé fenomény, ale pravdepodobne kvôli protikladnosti k môjmu chápaniu spoločenskej reality som ich vytesňoval z vedomia ako absurdné. Napriek tomu, že sa jedná o malý výsek z celej reality, ide o reálne fakty a ako také ich nemožno ignorovať.

[6] Fairtrade Česko a Slovensko . [online] [18. 10. 2018] Dostupné z https://www.fairtrade-cesko.cz

[7] Spoločnosť C&A. Bio cotton. Dobre vyzerajte. Dobre sa cíťte. Dobre konajte. [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.c-and-a.com/sk/sk/corporate/company/udrzatelnost/bio-cotton/

prispievate na dobrú vec“.[8] Reštaurácie v Rakúsku lákajú zákazníkov na príplatkový bio-riad[9] a odporúčajú zákazníkom, aby si priniesli vlastný príbor[10].

- Zamestnávatelia akceptujú výhrady vo svedomí v určitých povolaniach.
- Politici vyhlasujú rozsiahle územia za oblasti s ľudskými právami, teda nedotknuteľné pre exploatáciu na tvorbu zisku, investujú obrovské prostriedky na ochranu životného prostredia, zakladajú sa neobvykle veľké ochranárske megaparky s rozlohou niekoľkých miliónov km^2, najprv v krajinách Južnej Ameriky a v súčasnosti už v 10 štátoch USA[11]. V Bolívii bol zriadený úrad ombudsmana Matky Zeme s kontrolnými a dozornými právomocami. Jeden z najvýznamnejších súčasných predstaviteľov aplikovanej etiky Peter Singer označil prijatie španielskeho zákona v roku 2006, ktorý zabezpečil práva najbližších príbuzných ľudí – šimpanzom, orangutanom a gorilám za historický prielom v mravnom vývoji ľudstva.
- Právnici pociťujú napätie medzi zákonom a spravodlivosťou od samotného zrodu právneho štátu, ktoré vyvrcholilo obhajobou nacistov počas Norimberských procesov. Po všeobecnom uznaní Radbruchovej formuly dávajú väčšiu váhu etickému rozmeru posudzovanej veci než čisto pozitivistickému, formálno-právnemu prístupu[12]. Napríklad Pavel Holländer sa vo svojom diele Filosofie práva, okrem iného, venuje dôslednej analýze vývoja vzťahu medzi právom prirodzeným a pozitívnym, vzťahom normy a spravodlivosti a ďalším témam právnej axiologie[13].
- Občania sa aktivujú, vytvára sa občianska spoločnosť, ktorej vplyv narastá. Kritizujú sa „nehumánne“ podmienky pre zvieratá. Trestný zákon zvýšil tresty za týranie zvierat, zaviedla sa zásadná zmena v zákone o veterinárnej starostlivosti[14] v skratke nazvaná „zviera nie je vec“, s rozsiahlymi zmenami z toho vyplývajúcimi. Štátom je podporované združenie „Zvierací ombudsman“. Vznikajú Animal Welfare farmy. Šíri sa hospodárenie Zero waste. Bojkotujú sa lacnejšie a kvalitnejšie výrobky od firmy XY len preto, že pri ich výrobe sa ničí zdravie zamestnancov, či životné prostredie krajiny.
- Ekonómovia tvoria holistické modely volajúce po väčšej zodpovednosti: Resource based economy, „Modrá ekonomika“ belgického podnikateľa Guntera Pauliho a pod. známych je minimálne 18 rôznych modelov. Ekonomické záujmy ustupujú environmentálnym: Správy RTVS, 17.3.2017: „Na trase výstavby diaľnice Budmír – Bidovce zahniezdil jeden pár orla kráľovského, práce na celom úseku (17,3 km) sa prerušia do septembra, kedy mláďatá opustia hniezdo.“

[8] Auto speed 77, s. r. o. [online] [citované 2/2018] Dostupné z http://ekotaxi.sk/galeria/

[9] Bio Einweggeschirr: die nachhaltige Lösung. Für Parties, Catering, Take Away Shops, Kantinen, Festivals und Events [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.bio-einweggeschirr.at/

[10] Reštaurácia Mtiwirtin, Berggasse 7, 1090 Wien. Wir stellen um! [online] [16.03.2018] Dostupné z http://www.motiwirtin.at/

[11] Chmelár, E.,: Dali by ste Váhu, Dunaju alebo Tatrám práva ako živým bytostiam [online] [21.04.2017] Dostupné z https://europskenoviny.sk/2017/04/21/eduard-chmelar-dali-ste-vahu-dunaju-alebo-tatram-prava-ako-zivym-bytostiam/ V roku 2008 Ekvádor schválil v referende novú ústavu, ktorá v siedmej hlave uznáva práva Matky Zeme, vrátane práva na základnú úctu k svojej existencii, zachovanie a obnovu svojich životných cyklov, štruktúry, funkcií a evolučných procesov. Zároveň ukladá štátu povinnosť uplatňovať preventívne i následné opatrenia na zabránenie činností, ktoré by mohli viesť k vyhubeniu zvierat a rastlín, k zničeniu ekosystémov a k trvalému narušeniu prírodných cyklov. Zakazuje aj využívanie organizmov so schopnosťou trvalo poškodiť genetickú výbavu rastlín a živočíchov. Prírodné zdroje nemôžu byť predmetom súkromného vlastníctva.

[12] Dnes už nám pripadá čisto formálno-právny výklad trápny a nik nepochybuje o jeho účelovosti vrátane samotného autora; viď aktuálna argumentácia známeho politika ospravedlňujúca zjavné plagiátorstvo v jeho diplomovej práci.

[13] Holländer Pavel, Filosofie práva, Plzeň, 2012.

[14] Zákon o veterinárnej starostlivosti č. 39 z 12. decembra 2006 [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/39/20091101.html

- Futurológovia stanovili približný termín zmeny paradigmy: „Počíta sa so zmenou základných princípov fungovania ekonomického systému a presadzovania toho, čo sa nazýva etická trhová ekonomika, alebo etické trhy. Etika by sa mala stať do roku 2030 kľúčovým prvkom vytvárajúceho sa ekonomického systému. Jej základ je rešpektovanie určitých hodnôt pri ekonomických aktivitách.“[15] Od predpovede Rímskeho klubu „Hranice rastu“ je zrejme, že každá podobná prognostická štúdia platí len v čase vydania. Každý nasledujúci deň sa môže udiať niečo s čím štúdia nepočítala a akokoľvek dôslednú predpoveď zneplatniť.

Závery z prieskumu

Hoci všade okolo nás prežívame všeobecnú krízu na všetkých úrovniach života spoločnosti a pre mnohých je svedomie starosvetský, dávno zabudnutý pojem a ešte k tomu vágny, kultúrne podmienený a až príliš osobnostne viazaný, vyššie uvedené javy nie sú v konflikte s týmto názorom. Ide síce o protichodné javy, ale podobne ako v známom čierno-bielom symbole čínskej filozofie jin a jang, je ich potrebné chápať dynamicky. V zárodku čiernej polovice je malá biela bodka, ktorá sa po dosiahnutí minima začne zväčšovať. V súčasnosti akoby práve prichádzalo k nástupu smerom k postupnému prevládnutiu opačnej tendencie, správania sa ľudí v súlade so svojím svedomím.

Je svedomie len chimérou? Nejde náhodou len o efemérny pojem? Prof. Matthew Rushworth z Oxfordskej univerzity v 2014 objavil, nepredpokladane, v mozgu človeka miesto, ktoré dokáže odkódovať, či ste nejakú vec urobili správne alebo nesprávne. Keď skenoval lateral frontal pole u 25 mužov a žien a následne ho porovnal s mozgami opíc, identifikoval „oblasť v mozgu, ktorá sa zdá unikátna iba pre človeka“[16] Miesto v mozgu podľa vedcov upozorňuje človeka na jeho „subjektívne správne voľby“[17]. Ak človek podľa nich nekoná, nemusí byť sám so sebou spokojný. Ide o akési prepojenie mozgu s morálkou. Svedomie teda môžeme charakterizovať ako imanentnú dispozíciu ľudského rozumu, zapríčiňujúcu „nemé volanie”[18] po dobrom správaní. Pre úplnosť uvádzame aj psychologickú definíciu: „Svedomie funguje ako autoregulačná činnosť, vzťahuje sa na vlastné činy a na základe svedomia sa rozhoduje, koná a hodnotí vykonané. Zdôrazňuje fakt, že jedinec za svoj čin nesie zodpovednosť. Stupeň rozvoja svedomia závisí od stupňa mravnej výchovy a sebavýchovy človeka.“[19]

Autoregulačná činnosť svedomia je tou silou, ktorá jedine môže „strážiť strážcov samotných“. Fenomén svedomia sa vedome začína reflektovať spolu s vymanením sa z mytologického spôsobu myslenia (5. – 4. storočie p. n .l.). V prvej forme sa objavuje u otca filozofie Platóna v podobe Sokratovho daimonia. Presnejšie sa vymedzuje u Aristotela v Nikomachovej etike. Cicero nám dal pojem humanizmus, ktorý chápe ako hodnotu, kvalitu, ktorá človeka odlišuje nielen od zvierat, ale aj od iných v rámci nášho druhu. Homo humanus prechováva rešpekt k morálnym hodnotám a vyznačuje sa učenosťou a zdvorilosťou.[20] Fenomén svedomia sa vinie celými dejinami niekedy viac inokedy menej akcentované. Najpregnantnejšie ho definoval Immanuel Kant, ktorý oprávnene určil význam „morálneho

[15] Klinec, I.,: Je pravda, že dobre už bolo? [online] [24. 9. 2011] Dostupné z https://spravy.pravda.sk/otazky-a-odpovede/395-je-pravda-ze-dobre-uz-bolo-odpovedal-futurolog-ivan-klinec/

[16] Neubert, F.; Mars, R.; Thomas, A.; Sallet, J.; Rushworth, M.,: Comparison of Human Ventral Frontal Cortex Areas for Cognitive Control and Language with Areas in Monkey Frontal Cortex, Neuron, 2014 [online] [28.01.2014] Dostupné z https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24485097

[17] Tamtiež

[18] Heidegger, M., Bytie a čas, § 56.

[19] Koníčková, J., Ako sa u dieťaťa vyvíja svedomie? [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/919/ako-sa-u-dietata-vyvija-svedomie

[20] E. Panofský, 1981, s. 13. Citované podľa Monika Zimovčáková, Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky FF UKF v Nitre, 2.1.5 etika, 2. rok štúdia, externá forma štúdia

imperatívu v nás“ nad „hviezdne nebo nad nami“ t. j. nad prírodu – nad zviera v nás, ktoré ma byť u každého človeka vedené svedomím.[21] Ide nie len o filozofov a spisovateľov, ale aj o mnoho známych osobností z histórie, ktorí podriadením svojho konania a zmýšľania svedomiu spôsobili revolučné zmeny. Spomeňme aspoň troch z rôznych kontinentov: Gandhi, Luther a Martin Luther King. Ich postoje sú najjasnejším dôkazom sily svedomia.

Rektorka Akadémie Policajného zboru v Bratislave Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD. v rozhovore k inej problematike odpovedala na otázku: Čo predurčuje človeka k tomu, aby bol dobrým policajtom? „Práca policajta nie je povolanie, ale poslanie. Takto to musí človek cítiť a nesmie túto prácu vykonávať len pre určité výhody. Navyše, a nechcem, aby to vyznelo ako klišé, ale musí mať v sebe heslo pomáhať a chrániť a zmysel pre spravodlivosť.“[22]

Záver

Psychologické vyšetrenie pred vstupom do Policajného zboru dokáže s určitou pravdepodobnosťou vyberať práve takých uchádzačov, preto nemôžeme situáciu dlhodobého „podstavu“, akú sme uvádzali v úvodnej časti príspevku, riešiť znížením latky náročnosti pre vstup do zboru. To by malo za následok, ako sme si ukázali vyššie, rozkrútenie špirály úpadku, keď nehodní príslušníci zboru budú zhoršovať meno zboru na verejnosti a to bude následne vplývať na ešte menší záujem o zbor a to môže vyvolať potrebu ešte viac znížiť podmienky na vstup, atď.

Odporúčame opačný prístup. Dôsledne trvať na dodržiavaní všetkých podmienok na prijatie uchádzačov do Policajného zboru a navyše každé tri roky opakovať psychologické vyšetrenie, podobne ako je to u osobitných policajných zložiek. Zvýšenou náročnosťou na integritu príslušníkov zboru sa dosiahne znižovanie páchania trestnej činnosti policajtmi a to následne zvýši dôveryhodnosť zboru u občanov, atď. Pozitívne by mala pôsobiť aj nová procedúra ustanovovania policajného prezidenta. Takýto prístup by mal postupne spustiť špirálu progresu, keď sa začne zlepšovať meno zboru na verejnosti, to vyvolá zvýšenie záujmu o vstup do zboru, atď. Zároveň si uvedomujeme, že na dodržiavanie právnych a etických noriem príslušníkmi Policajného zboru vplýva množstvo faktorov a pôsobenie svedomia je len jedným z nich.

Literatúra

Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2017. [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.minv.sk/?ministerstvo-vnutra&subor=292974

MAGDOŠKO, , M.,: Prečo klesá záujem o policajnú prácu? Noviny Odborového zväzu polície v SR, č. 6, jún 2017

HRUDKA, J.; LÖFFLER, B.,: Počty provedených zkoušek spolehlivosti - výzkumná zjištění. In: http://www.polac.cz/g2/view.php?periodik_n/ clanky/resume015-3.html

Fairtrade Česko a Slovensko. [online] [18. 10. 2018] Dostupné z https://www.fairtrade-cesko.cz

[21] Kant, I.,: Kritika praktického rozumu, Spektrum, Bratislava, 1990

[22] Kurilovská, L.,: Policajti vôbec netrénujú streľbu z idúceho auta na iné idúce auto [online] [06.07.2017] Dostupné z http://www.tvnoviny.sk/exkluzivne/1877238_lucia-kurilovska-policajti-vobec-netrenuju-strelbu-z-iduceho-auta-na-ine-iduce-auto

Spoločnosť C&A. Bio cotton. Dobre vyzerajte. Dobre sa cíťte. Dobre konajte. [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.c-and-a.com/sk/sk/corporate/company/udrzatelnost/bio-cotton/

Auto speed 77, s. r. o. [online] [citované 2/2018] Dostupné z http://ekotaxi.sk/galeria/

Bio Einweggeschirr: die nachhaltige Lösung. Für Parties, Catering, Take Away Shops, Kantinen, Festivals und Events [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.bio-einweggeschirr.at/

Reštaurácia Mtiwirtin, Berggasse 7, 1090 Wien. Wir stellen um! [online] [16.03.2018] Dostupné z http://www.motiwirtin.at/

CHMELÁR, E.,: Dali by ste Váhu, Dunaju alebo Tatrám práva ako živým bytostiam [online] [21.04.2017] Dostupné z https://europskenoviny.sk/2017/04/21/eduard-chmelar-dali-ste-vahu-dunaju-alebo-tatram-prava-ako-zivym-bytostiam/

HOLLÄNDER, P., Filosofie práva, Plzeň, 2012

Zákon o veterinárnej starostlivosti č. 39 z 12. decembra 2006 [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/39/20091101.html

KLINEC, I.,: Je pravda, že dobre už bolo? [online] [24. 9. 2011] Dostupné z https://spravy.pravda.sk/otazky-a-odpovede/395-je-pravda-ze-dobre-uz-bolo-odpovedal-futurolog-ivan-klinec/

NEUBERT, F.; MARS, R.; THOMAS, A.; SALLET, J.; RUSHWORTH, M.,: Comparison of Human Ventral Frontal Cortex Areas for Cognitive Control and Language with Areas in Monkey Frontal Cortex, Neuron, 2014 [online] [28.01.2014] Dostupné z https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24485097

HEIDEGGER, M.,: Bytie a čas, § 56.

KONÍČKOVÁ, J., Ako sa u dieťaťa vyvíja svedomie? [online] [citované 2/2018] Dostupné z https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/919/ako-sa-u-dietata-vyvija-svedomie

PANOFSKÝ, E., 1981, s. 13. Citované podľa „Zimovčáková. M., Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky FF UKF v Nitre, 2.1.5 etika, 2. rok štúdia, externá forma štúdia

KANT, I.,: Kritika praktického rozumu, Spektrum, Bratislava, 1990

KURILOVSKÁ, L.,: Policajti vôbec netrénujú streľbu z idúceho auta na iné idúce auto [online] [06.07.2017] Dostupné z http://www.tvnoviny.sk/exkluzivne/1877238_lucia-kurilovska-policajti-vobec-netrenuju-strelbu-z-iduceho-auta-na-ine-iduce-auto

Keywords: conscience; control; observing laws and ethical norms by police force members; police credibility towards citizens; interest in police force enter; constabulary selection procedure by police force

Summary

The article discusses relations between observing laws and ethical norms by police force members, police credibility towards citizens, interest in police force enter and constabulary selection procedure by police force. Based on conducted exploration it suggests an adequate solution procedure of actual mentioned problems. It attempts, not unprognosticaly, to answer the classic question: Quis custodiet ipsos custodes?

mjr. Mgr. Martin Kaščák
Zahraničný odbor
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
E-mail: martin.kascak@minv.sk
kl.: 57 106

Recenzenti:

doc. Dr. Karol Murdza, PhD.; Mgr. Dominika Dinušová, PhD.

Michaela Kiššová

Systém včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami

Anotácia: Autorka sa v príspevku zaoberá problematikou nových psychoaktívnych látok prostredníctvom ich monitorovania systémom včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami. V príspevku je vymedzené postupné vytváranie systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami a jeho súčasné využitie v krajinách Európskej únie.

Kľúčové slová: nové psychoaktívne látky, systém včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami, nová legislatíva, Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť.

Úvod do problematiky

Nové psychoaktívne látky aj naďalej predstavujú samostatnú kapitolu v rámci drogového trhu. Fenomén ich výskytu predstavuje značný problém a to najmä z dôvodu veľkého množstva a rozmanitosti týchto látok, ako aj v rýchlosti s akou sa objavujú medzi užívateľmi a to nielen v Európe, ale aj vo svete.[1] Do konca roku 2017 centrum EMCDDA[2] monitorovalo okolo 670 psychoaktívnych látok z tejto kategórie látok, ktoré boli v Európe identifikované. Tieto látky predstavujú celú škálu psychoaktívnych látok od syntetických kanabinoidov, syntetických stimulantov, syntetických opioidov alebo aj syntetických benzodiazepínov, ktoré nepodliehajú medzinárodnej kontrole. „*Mnohé nové psychoaktívne látky sa vyrábajú vo veľkých množstvách v chemických a farmaceutických podnikoch v Číne, odkiaľ sú prepravované do Európy. Niektoré nové látky sa môžu podávať ako lieky, ktoré sú presmerované z legálneho dodávateľského reťazca, alebo získané nelegálne. Niektoré látky sa predávajú verejne v špecializovaných kamenných obchodoch a na internete, ktoré sú označované ako tzv. legálne drogy (legal high).“*[3] Nové psychoaktívne látky sú obľúbenou obchodnou komoditou aj v rámci „darknetových“ trhov, ako aj v rámci drogového trhu mimo „darknet“. Nové psychoaktívne látky sa predávajú ako falzifikáty nelegálnych drog ako napríklad heroínu, kokaínu, extázy či benzodiazepínov.[4]

Nové syntetické psychoaktívne látky sa často používajú ako prísada do ďalších „tradičných“ nelegálnych látok. Syntetické katinóny[5] sa používajú napríklad ako prísada do tabletiek MDMA[6], syntetické kanabinoidy sú pridávané aj do rastlinných zmesí alebo do „marihuany“ na zvýšenie účinkov daných látok a syntetické opioidy sa často pridávajú spolu s fentanylom do heroínu.

---

[1] *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2101 z 15. novembra 2017, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1920/2006, pokiaľ ide o výmenu informácií, systém včasného varovania a postup posudzovania rizika v oblasti nových psychoaktívnych látok*, s.1.

[2] EMCDDA – Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. K úlohám EMCDDA patrí aj sledovanie drogovej problematiky v Európe, vrátane nových trendov v tejto oblasti, posudzovanie rizík nových psychoaktívnych látok a prevádzkovanie systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami. Agentúry a iné orgány EÚ. *Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť*. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emcdda_sk.

[3] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*, s. 32. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

[4] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*, s. 32. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

[5] Syntetické katinóny – predstavujú stimulanty na báze syntetických derivátov katinónu, čo je účinná látka obsiahnutá v rastline Kate jedlej (Catha edulis). (KALINA, K a kol. 2015. *Klinická adiktologie*, s. 86)

[6] MDMA – extáza.

Riziko užívania nových látok spočíva najmä v tom, že tieto lacnejšie varianty upravených látok majú oveľa silnejší účinok ako „tradičné“ nelegálne látky a spôsobujú nepredvídateľné účinky na organizmus jedinca (viď tab 1).[7]

Tab 1 – Nové psychoaktívne látky

Názov skupiny látok	Príklady psychoaktívnych látok v skupine látok	Účinky látok na organizmus jedinca
Fenyletylamíny	MBDB-N-metyl-1(1,3-benziodixol-5-yl)-2-butanamín,	psychoaktívne účinky
	paramethosyamfetamín (PMA),	
	paramethoxymetamfetamín (PMMA),	
	4-methylthioamfetamín (4-MTA),	
	2,5-dimethoxy-4-(n)-ethylthiofenylethylamín (2C-T-2),	halucinogénne účinky
	2,5-dimethoxy-4-(n)-propylthiofenylethylamín(2C-T-7)	
Piperazíny	3-trifluoromethylfenylpiperazín (TFMPP),	halucinogénne účinky
	benzylpiperazín (BZP),	
	4-methoxyfenylpiperazín (MeOPP)	
Katinóny	3-MMC,	stimulačné účinky
	4-MEC,	
	pentedrón,	
	alfa-PEP (PPP,PBP),	
	4,4´-DMAR,	
	klefedrón	
Syntetické kanabinoidy	JWH-018,	psychoaktívne účinky
	AM-2201,	
	5F-UR-144,	
	ADB-PINACA,	
	MDMB-FUBINACA,	
	ADB-FUBINACA	
Iné látky	butylnitrát,	euforické účinky
	propylnitrát,	
	fentanyl	znížené vnímanie bolesti, ospalosť a eufória

Zdroj: Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2015[8] a vlastné spracovanie

[7] Národné monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. *Nové psychoaktívne látky*, s. 1-3. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=Library&page=Document&DocumentID=1395.

[8] Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra. 2016. *Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2015*, s. 5-7. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?drogova-scena-na-uzemi-slovenskej-republiky.

V Slovenskej republike sa od rokov 2010/2011 „*začali výraznejšie objavovať nové psychoaktívne látky najmä vo forme rastlinných zmesí s obsahom syntetických kanabinoidov (známych najmä ako Spice a predávaných v kamenných obchodoch, neskôr dostupných prostredníctvom internetu). Do roku 2015 bolo zachytených približne 100 takýchto látok.*“[9]

V roku 2014 boli nové psychoaktívne látky dovážané hlavne z Maďarska, Českej republiky a Poľska, alebo boli prepravené z priamo krajín východnej Ázie. V Slovenskej republike boli zachytené 3-metylmetkatinón (3-MMC) a 4-metyletkatinón (4-MEC).[10] V roku 2015 bolo zaznamenaných 42 záchytov nových psychoaktívnych látok. Väčšinou išlo o „syntetické kanabinoidy, ktoré sú súčasťou rastlinných zmesí ponúkaných ako „herba“. Zaznamenané boli nové psychoaktívne látky ako napríklad A-834,735, AB-CHMINACA, AB-PINACA, ADB-FUBINACA, AMB-FUNINACA, FUB-PB-22, MDMB-CHMINACA, MDMB-CHMICA, ale aj zmesi ako AB-FUBINACA+5F-AMB, FUB-PB-22+5F-AB-PINACA. Ďalšími látkami boli napríklad 3-CMC, 3-MMC, 4-CMC, pentedrón, etylón, zmesi metamfetamínu s 3-BMC a 4-BMC a pod.[11] V roku 2017 boli zaznamenané záchyty nových psychoaktívnych látok ku ktorým môžeme zaradiť napríklad DMT, ephylone, MDPHP+N-ethylpenthylone+N-ethylhexedrone, N-ethylpenthylone + N-ethylhexedrone, 3-CMC, 4-CEC, 5-MEO-MiPT a pod.[12]

V krajinách Európskej únie boli zaznamenané aj viaceré prípady úmrtia osôb, ktorých príčinou boli nové psychoaktívne látky. Mimoriadne znepokojenie spôsobujú najmä dve skupiny nových psychoaktívnych látok a to syntetické opioidy a syntetické kanabinoidy.[13]

Syntetické opioidy sa nevyskytujú pri hláseniach do systému včasného varovania EÚ v porovnaní s inými skupinami nových psychoaktívnych látok tak často, ako to môžeme vidieť z hľadiska počtu záchytov nových psychoaktívnych látok (viď graf 1).

Graf 1 – Počet záchytov nových psychoaktívnych látok oznámených do systému včasného varovania EÚ v roku 2016

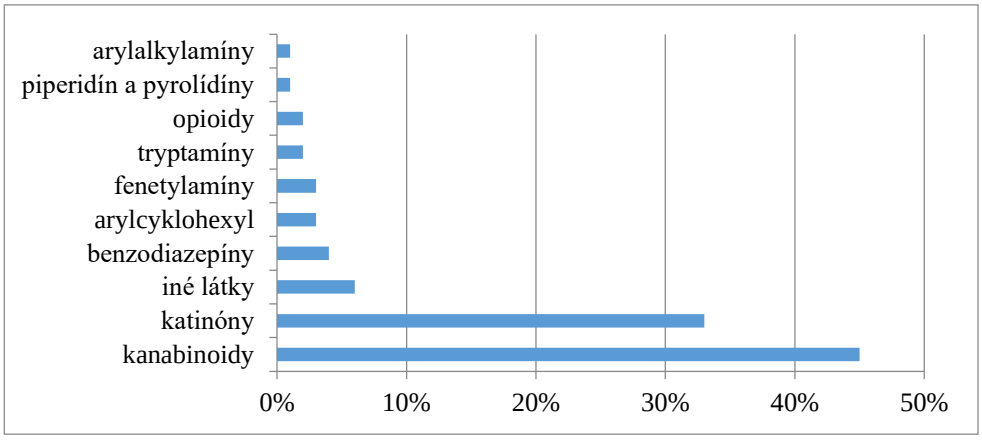

[9] Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. 2017. *Nové druhy drog-pretrvávajúca hrozba.* [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.health.gov.sk/Clanok?sprava-drogy-eu.

[10] Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra. 2015. *Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2014*, s.19. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?drogova-scena-na-uzemi-slovenskej-republiky.

[11] Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra. 2016. *Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2015*, s. 10. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?drogova-scena-na-uzemi-slovenskej-republiky.

[12] Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra. 2018. *Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2017*, s. 28. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?drogova-scena-na-uzemi-slovenskej-republiky.

[13] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*, s. 68. [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

Zdroj: Európska správa o drogách 2018: Trendy a vývojové zmeny, s. 33 a vlastné spracovanie

Napriek tomu, celkovo od roku 2009 bolo zistených 38 nových syntetických opioidov na drogovom trhu. Z toho 13 bolo prvý krát oznámených v roku 2017. Do tejto skupiny sa zaraďujú aj deriváty fentanylu, ktoré predstavovali 28 oznámení a 10 z nich bolo prvý krát oznámených v roku 2017.[14] Aj keď počet zistených nových syntetických opioidov nie je taký vysoký, ale ich nebezpečné účinky na organizmus sú značné. Daný fakt potvrdzuje aj skutočnosť, že v roku 2017 bolo zistených viac ako 160 prípadov úmrtí osôb priamo prepojených s derivátmi fentanylu. K týmto derivátom patrili najmä karfentanil, furanylfentanyl, akryloylfentanyl, 4F-iBF (4-fluóroizobutyrylfentanyl) a THF-F (tetrahydrofuranylfentanyl). V prípade Karfentanilu počet úmrtí spôsobených touto látkou bolo 61 a počet záchytov na základe presadzovania práva bolo 801. Karfentanil bol zachytený v 7 krajinách. V prípade Furanylfentanylu počet úmrtí spôsobených touto látkou bolo 23 a počet záchytov na základe presadzovania práva bolo 143. Furanylfentanyl bol zachytený v 14 krajinách[15]. V prípade akryloylfentanylu počet úmrtí spôsobených touto látkou bolo 47 a počet záchytov na základe presadzovania práva bolo 162. Akryloylfentanyl bol zachytený v 5 krajinách. V prípade 4F-iBF počet úmrtí spôsobených touto látkou bolo 20 a počet záchytov na základe presadzovania práva bolo 24. 4F-iBF bol zachytený v 4 krajinách. V prípade THF-Fu počet úmrtí spôsobených danou látkou bolo 14 a počet záchytov na základe presadzovania práva bolo 53. THF-F bol zachytený v 1 krajine.[16]

Syntetické kanabinoidy sa v najväčšej miere vyskytujú pri oznámeniach do systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami z hľadiska počtu záchytov nových psychoaktívnych látok. V roku 2017 boli skúmané syntetické kanabinoidy a to AB-CHMINACA, MDMB-CHMICA, ADB-CHMINACA,5F-MDMB-PINACA a CUMYL-4CN-BINACA.V prípade AB-CHMINACA bolo zistených počet úmrtí 31 a počet záchytov na základe presadzovania práva 6422. AB-CHMINACA bola zachytená v 26 krajinách. V prípade MDMB-CHMICA bol počet úmrtí spôsobený touto látkou 29 a počet záchytov na základe presadzovania práva viac ako 3600. Počet krajín v ktorých látka bola zachytená bolo 25. ADB-CHMINACA bolo zistených počet úmrtí 13 a počet záchytov na základe presadzovania práva 3794. Počet krajín v ktorých látka bola zachytená bolo 19. V prípade 5F-MDMB-PINACA bolo zistených 28 úmrtí a 1986 záchytov na základe presadzovania práva. Počet krajín v ktorých látka bola zachytená bolo 27. V prípade CUMYL-4CN-BINACA bolo 11 úmrtí spôsobených danou látkou a 2461 záchytov na základe presadzovania práva. Počet krajín v ktorých látka bola zachytená bolo 12.[17]

Systém včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami

Vzhľadom na nové trendy v oblasti užívania psychoaktívnych látok, ktoré ovplyvnili nelegálny obchod s drogami spojený s rozširovaním nových látok, v roku 1997 Rada Európskej únie nariadila Jednotnú akciu, ktorá sa týkala výmeny informácií, hodnotení rizík a kontroly

[14] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*, s. 33. [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

[15] Počet krajín, v ktorých boli zachytené látky v rámci krajín EÚ, Turecko a Nórsko.

[16] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*, s. 68. [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

[17] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*, s. 69. [online]. [cit. 2018-10-11]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

nových syntetických drog. Hlavným cieľom Jednotnej akcie bolo zaistiť rýchlu a kvalitnú výmenu informácií o nových syntetických látkach, ktoré sa vyskytnú v Európe.[18]

Na podnet Akčného plánu Európskej únie boja proti drogám na obdobie rokov 2000-2004 pripravila Komisia vyhodnotenie Jednotnej akcie, ktoré na jednej strane ukázalo, že boli splnené očakávané výsledky vyplývajúce z Jednotnej akcie. Avšak na druhej strane bolo naznačené, že je potrebné Jednotnú akciu posilniť a preorientovať. „*Nanovo vymedziť hlavný cieľ, prehľadnosť postupov a definícií, transparentnosť vykonávania a vhodnosť rozsahu pôsobnosti. Mechanizmus sa mal preto upraviť*."[19]

V máji 2005 bola Jednotná akcia nahradená Rozhodnutím Rady 2005/387/SVV o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok (ďalej len „Rozhodnutie"). Rozhodnutie rešpektovalo základné princípy ukotvené v Jednotnej akcii, ku ktorému patrila aj výmena informácií v rámci systému včasného varovania. Dané rozhodnutie bolo vnímané ako prínosné pre členské štáty. Zároveň Rozhodnutie prinieslo aj viaceré zmeny. Prvou zmenou bolo, že Rozhodnutie sa dotýkalo nielen nových syntetických látok, ale aj nových látok prírodného pôvodu. Z čoho vyplynulo, že Rozhodnutie sa vzťahovalo na látky, ktoré neboli uvedené „*v žiadnej z príloh Jednotného dohovoru Organizácie Spojených národov z roku 1961 o omamných látkach (ďalej len „Jednotný dohovor") a Dohovoru Organizácie Spojených národov z roku 1971 o psychotropných látkach (ďalej len „Dohovor") a mohli by predstavovať ohrozenie verejného zdravia, ktoré by bolo porovnateľné s látkami uvedenými v prílohe I, II alebo IV Jednotného dohovoru a v prílohe I, II, III, alebo IV Dohovoru. Rozhodnutie sa vzťahovalo na konečné produkty, ktoré neboli prekurzormi, pre ktoré sa ustanovuje režim Spoločenstva nariadenie Rady (EHS) č. 3677/1990 z 13. decembra 1990*."[20] Zmeny sa odzrkadlili napríklad aj v rámci zlepšenia výmeny informácií v rámci systému včasného varovania, tým, že jednotlivé štáty zabezpečili, „*aby ich národné ústredne Europolu a ich zástupcovia v sieti Reitox poskytovali informácie Europolu a EMCDDA*."[21] Dané organizácie získané informácie zhromaždili a okamžite si ich navzájom poskytovali, ale taktiež ich poskytovali aj „*národným ústredniam Europolu a zástupcom siete Reitox*[22] *v členských štátoch, Komisii a EMEA*."[23] Na tomto základe členské štáty museli zabezpečiť, aby ich zástupcovia Európskej informačnej sieti o drogách a drogovej závislosti poskytovali dané informácie. Okrem toho každý členský štát musel zriadiť národné kontaktné miesto. Národné kontaktné miesto členských štátov vytvorilo zároveň aj spojenie medzi krajinou a EMCDDA.[24] V Slovenskej republike je národným kontaktným a referenčným bodom Národné monitorovacie centrum pre drogy, ktoré monitoruje drogovú situáciu a spravuje národný informačný systém o drogách. V prípade regionálnej úrovne dané otázky rieši v Slovenskej republike krajskí koordinátori prevencie kriminality.[25] Vnútroštátne kontaktné miesta

[18] *Jednotná akcia Rady Európskej únie 97/396/SVV zo 16.júna 1997 prijatá Radou na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únií, ktorá sa týka výmeny informácií, hodnotenia rizika a kontroly nových syntetických drog.*

[19] *Rozhodnutie Rady 2005/387/SVV z 10.mája 2005 o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok*, s.2.

[20] *Rozhodnutie Rady 2005/387/SVV o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok*, článok 2.

[21] *Rozhodnutie Rady 2005/387/SVV o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok*, článok 4.

[22] Reitox - Réseau Européen d´Information sur les Drogues et les Toxicomanies, v preklade Európska informačná sieť o drogách a drogovej závislosti.

[23] *Rozhodnutie Rady 2005/387/SVV o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok*, článok 4.

[24] *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1920/2006 z 12.decembra 2006 o Európskom monitorovacom centre pre drogy a drogovú závislosť*, článok 5.

[25] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *Slovensko – Správa o drogách za rok 2017*, s.3.[online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4506/TD0416907SKN.pdf.

poskytujú informácie nielen o „*výrobe nových psychoaktívnych látok, prípravkov obsahujúcich nové psychoaktívne látky a obchodovaní s nimi*“ [26], ale aj „*o nových trendoch v oblasti užívania súčasných psychoaktívnych látok a/alebo nových kombinácií psychoaktívnych látok, ktoré predstavujú potencionálne riziko pre verejné zdravie*.“[27] Slovenská republika v roku 2016 do systému včasného varovania „*reportovala 41 prípadov záchytov 31 nových psychoaktívnych látok, potvrdených Kriminalisticko-expertíznych ústavom PZ SR*.“[28]

Ďalšie zmeny boli zaznamenané aj pri stanovení časových termínov pri každej fáze postupu, ktoré boli upravené Rozhodnutím. Cieľ vymedzenia časových termínov spočíval najmä v zabezpečení rýchlej reakcie systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami.

Hlavným prínosom Rozhodnutia bolo, že vytvorilo „*mechanizmus rýchlej výmeny informácií o nových psychoaktívnych látkach, taktiež ustanovilo hodnotenie rizík s cieľom umožniť, aby sa opatrenia uplatniteľné v členských štátoch pre kontrolu omamných a psychotropných látok vzťahovali aj na nové psychoaktívne látky*.“[29]

V dôsledku neustále sa zvyšujúcej nielen hrozby, ale aj reálneho rizika, ktoré prinášajú nové psychoaktívne látky, najmä v oblasti ich užívania, musela Európska únia posilniť právny rámec dotýkajúci sa aj systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami. Na vypracovanie efektívnejších opatrení na riešenie hrozieb, ktoré nové psychoaktívne látky predstavujú bolo potrebné na jednej strane zlepšiť výmenu informácií v systéme včasného varovania a hodnotenie rizika nových psychoaktívnych látok. Na druhej strane zefektívniť postup pri posudzovaní rizika pre verejné zdravie a spoločenské riziká v oblasti nových psychoaktívnych látok.[30]

V rámci uvedených opatrení bolo vypracované Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2101 z 15. novembra 2017 (ďalej len „Nariadenie“), ktorým sa mení Nariadenie (ES) č. 1920/2006, pokiaľ ide o výmenu informácií, systém včasného varovania a postup posudzovania rizika v oblasti nových psychoaktívnych látok. Dané Nariadenie sa má rozumieť v spojení so Smernicou Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103, z dôvodu, že uvedené akty majú nahradiť predchádzajúci mechanizmus, ktorý bol zriadený Rozhodnutím.[31] Prijaté zmeny sa odzrkadlili najmä v doplnení článku 2) a vo vložení článkov 5a) až 5d) do Nariadenia (ES) č. 1920/2006 z 12. decembra o Európskom monitorovacom centre pre drogy a drogovú závislosť. Zmeny sa predovšetkým dotýkali mechanizmu rýchlej výmeny informácií v rámci systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami. Nová legislatíva zachováva predchádzajúci trojstupňový postup systému včasného varovania, ktorý je tvorený včasným varovaním, hodnotením rizík a rozhodovaním o kontrolných opatreniach.

Prvý stupeň je včasné varovanie, ktoré spočíva najmä v rýchlej výmene informácií medzi vnútroštátnymi kontaktnými miestami, národnými jednotkami Europolu s EMCDDA a Europolom. Informácie majú byť poskytnuté „*včas a bez zbytočného odkladu a majú sa*

[26] *Rozhodnutie Rady 2005/387/SVV o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok*, článok 4.

[27] *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1920/2006 z 12.decembra 2006 o Európskom monitorovacom centre pre drogy a drogovú závislosť*, článok 5.

[28] Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. 2017. *Nové druhy drog-pretrvávajúca hrozba.* [online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné na internete: http://www.health.gov.sk/Clanok?sprava-drogy-eu.

[29] *Rozhodnutie Rady 2005/387/SVV o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok,* článok 1.

[30] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *New legislation published today to bring faster response to new drugs*. [online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/news/2017/16/new-legislation-response-new-psychoactive-drugs_en.

[31] *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2101 z 15. novembra 2017, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1920/2006, pokiaľ ide o výmenu informácií, systém včasného varovania a postup posudzovania rizika v oblasti nových psychoaktívnych látok*, s.1.

týkať zisťovania a identifikácie, užívania a spôsobov užívania, výroby, extrakcie, distribúcie a distribučných metód, obchodovania a obchodného, medicínskeho a vedeckého využívania uvedených látok, a možných a identifikovaných rizík, ktoré uvedené látky predstavujú."[32] Keď sa EMCDDA, Komisia alebo väčšina členských štátov zhodne na závere, že získané a zhromaždené informácie o novej psychoaktívnej látke vzbudzujú obavy, ktoré vyplývajú z možných zdravotných alebo spoločenských rizík novej psychoaktívej látky, EMCDDA vypracuje úvodnú správu o novej psychoaktívnej látke.

Druhý stupeň spočíva v hodnotení rizík novej psychoaktívnej látky, ktoré sú uvedené v úvodnej správe. Ku prvým údajom, ktoré tvoria úvodnú správu môžeme zaradiť napríklad údaje o charaktere, počte a rozsahu incidentov, z ktorých vyplývajú zdravotné a spoločenské problémy spojené s novou psychoaktívnou látkou, chemický a fyzický popis novej psychoaktívnej látky, farmakologický a toxikologický popis novej psychoaktívnej látky, ako aj informácie o tom, či sa na novú látku uplatňujú v členských štátoch reštriktívne opatrenia, alebo či je nová psychoaktívna látka využívaná v humánnej či veterinárnej medicíne. Komisia môže požiadať, aby EMCDDA posúdilo možné riziká novej psychoaktívnej látky a vypracovalo správu o posúdení rizika. Posúdenie rizika vykonáva vedecký výbor. Vedecký výbor posúdi možné riziká, ktoré vyplývajú z novej psychoaktívnej látky, alebo zo skupiny nových psychoaktívnych látok. Prípadne, ak je to potrebné, sa môže vedecký výbor rozšíriť o odborníkov, ktorí budú zastupovať jednotlivé vedecké oblasti aby sa zabezpečilo vyvážené posúdenie rizika.[33]

Tretí stupeň sa zameriava na rozhodovanie o kontrolných opatreniach, ktoré na základe správy o hodnotení rizík môže Komisia navrhnúť. Rada EÚ a Európsky parlament rozhodne či novú psychoaktívnu látku, alebo skupinu nových psychoaktívnych látok zaradí alebo nezaradí pod kontrolu. V prípade ak látka či skupina látok bude umiestená pod kontrolu, musia aj členské štáty zaviesť kontrolu novej látky na svojom území v rámci uvedenej lehoty.[34]

Prínos posilnenia právnych predpisov Európskej únie a systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami je viditeľné či už vo výraznom zjednodušení a urýchlení postupov zberu a hodnotenia údajov, ako aj v zavádzaní kratších lehôt v rámci nových postupov.[35] Zároveň je ďalšie pozitívum zreteľne vidieť aj v tom, že sa „*zvýšila rýchlosť hlásenia a k systému sa neustále pridávajú noví poskytovatelia informácií*."[36]

Ďalšie prijaté opatrenia v tejto oblasti sa týkajú Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103 z 15. novembra 2017 (ďalej len „Smernica"), ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV.

Smernica zmenila článok jeden a nahradila bod jeden rozhodnutia Rady 2004/757/SVV, charakteristikou drogy, ktorou sa rozumie „*látka na ktorú sa vzťahuje Jednotný dohovor OSN o omamných látkach z roku 1961 zmenený protokolom z roku 1972 alebo Dohovor*

---

[32] *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2101 z 15. novembra 2017, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1920/2006, pokiaľ ide o výmenu informácií, systém včasného varovania a postup posudzovania rizika v oblasti nových psychoaktívnych látok*, článok 5a.

[33] *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2101 z 15. novembra 2017, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1920/2006, pokiaľ ide o výmenu informácií, systém včasného varovania a postup posudzovania rizika v oblasti nových psychoaktívnych látok*, článok 5b a 5c.

[34] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *New legislation published today to bring faster response to new drugs*. [online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/news/2017/16/new-legislation-response-new-psychoactive-drugs_en.

[35] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *New legislation published today to bring faster response to new drugs*. [online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/news/2017/16/new-legislation-response-new-psychoactive-drugs_en.

[36] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*, s. 13. [online]. [cit. 2018-10-15]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

OSN o psychotropných látkach a ktorákoľvek spomedzi látok uvedených v prílohe.“[37] Smernica zároveň charakterizuje aj pojem nová psychoaktívna látka, ktorou sa rozumie „*látka v čistej forme alebo v prípravku, na ktorú sa nevzťahuje Jednotný dohovor OSN o omamných látkach z roku 1961 zmenený protokolom z roku 1972 ani Dohovor OSN o psychotropných látkach z roku 1971, ktorá však môže predstavovať porovnateľné zdravotné alebo spoločenské riziká, aké predstavujú látky, na ktoré sa vzťahujú uvedené dohovory*.“[38]

Smernica upravuje aj postup na zahrnutie nových psychoaktívnych látok do vymedzenia pojmu droga, ktorý predstavuje aj naplnenie tretieho stupňa systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami. Kedy Komisia na základe posúdenia rizika „*bezodkladne prijme delegovaný akt, ktorým sa mení príloha k tomuto rámcovému rozhodnutiu s cieľom doplniť do nej novú psychaktívnu látku alebo nové psychoaktívne látky a stanoviť, že nová psychoaktívna látka alebo nové psychoaktívne látky predstavujú závažné riziká pre verejné zdravie a v náležitých prípadoch aj závažné spoločenské riziká na úrovni Únie a že je alebo sú zahrnuté do vymedzenia pojmu drogy*.“[39]

Na základe uvedenej Smernice sa Rozhodnutie zrušilo, s účinnosťou od 23. novembra 2018.

Záver

V roku 2016 bolo prostredníctvom systému včasného varovania na trhu prvýkrát objavených 66 nových látok, pričom v roku 2017 ich bolo objavených už iba 51. Je to menej než v ktoromkoľvek inom z predchádzajúcich piatich rokov a predstavuje to pokles z maximálnej miery asi sto nových zistených látok, ktoré boli dosiahnuté v roku 2014 a 2015.[40] „*Môže to byť pozitívny znak, najmä ak je tento pokles trvalý. Avšak ostatné údaje nepoukazujú na skutočnosť, že by sa znižovala aj celková dostupnosť nových psychoaktívnych látok. Navyše aj keby sa tempo zavádzania nových látok prípadne spomaľovalo, celkový počet látok v súčasnosti už dostupných na trhu pokračuje v raste. Objavujú sa aj náznaky, že niektoré triedy nových psychoaktívnych látok, najmä syntetických katinónov a syntetických kanabinoidov, si teraz získavajú pevné miesto na drogovom trhu*.“[41]

Kladieme si otázku, prečo sa spomalilo tempo výskytu nových látok na trhu? Môže to byť aj z dôvodu, že predtým látky, ktoré neboli kontrolované medzinárodným právom, už v súčasnosti podliehajú všeobecným zákazom, generickým právnym predpisom a právnym predpisom, ktoré sa zameriavajú na analogické látky[42]. Taktiež to môže byť z dôvodu, že sa rozšírili a upravili existujúce protidrogové právne predpisy na začlenenie nových

---

[37] *Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103 z 15. novembra 2017, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV*, článok 1 písm. a).

[38] *Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103 z 15. novembra 2017, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV*, článok 1 písm.b).

[39] *Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103 z 15. novembra 2017, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV*, článok 1a.

[40] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018, Trendy a vývojové zmeny*, s. 32. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

[41] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *Európska správa o drogách 2017, Trendy a vývojové zmeny*, s. 16. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001SKN.pdf.

[42] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *Európska správa o drogách 2017, Trendy a vývojové zmeny*, s. 16. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001SKN.pdf.

psychoaktívnych látok.[43] Danú skutočnosť je možno vidieť, aj v rozhodnutí Komisie pre omamné látky, ktorá v marci 2018 vo Viedni mala možnosť rozhodnúť o zaradení šiestich nových látok do príloh Jednotného dohovoru a o zaradení šiestich nových psychotropných látok do príloh Dohovoru. Komisia rozhodla pridať dané látky do spomínaných dohovorov a ich doplnenie nadobudlo účinnosť od októbra 2018.[44] Možným dôvodom spomalenia tempa výskytu nových látok môže byť aj sprísnenie kontroly zo strany Číny, ktoré tiež obmedzili príliv nových psychoaktívnych látok do Európy, ako aj operácie orgánov presadzovania práva v Číne zamerané na laboratória vyrábajúce nové látky. Prípadne to môže byť spôsobené aj úspechom systému včasného varovania pred novými psychoaktívnymi látkami, ktorý identifikoval 70% nových psychoaktívnych látok v posledných piatich rokoch. [45]

Literatúra

Elektronické publikácie

Agentúry a iné orgány EÚ. *Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť.*[online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emcdda_sk.

Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *Slovensko – Správa o drogách za rok 2017*. [online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4506/TD0416907SKN.pdf.

Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2017. *New legislation published today to bring faster response to new drugs*. [online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/news/2017/16/new-legislation-response-new-psychoactive-drugs_en.

Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018 – Trendy a vývojové zmeny*. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Slovakia – Drug report 2018*. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8882/slovakia-cdr-2018-with-numbers.pdf.

International Narcotics Control Board, *New Substances 2018*. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.incb.org/incb/en/narcotic-drugs/Yellowlist/new-substances-under-control 2018.html.

International Narcotics Control Board, *New Substances 2018*. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.incb.org/documents/Psychotropics/PSY_New_Substances_2018_ENG.pdf.

[43] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018, Trendy a vývojové zmeny*, s. 35. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

[44] International Narcotics Control Board, *New Substances 2018*. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.incb.org/incb/en/narcotic-drugs/Yellowlist/new-substances-under-control-2018.html. http://www.incb.org/documents/Psychotropics/PSY_New_Substances_2018_ENG.pdf

[45] Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. 2018. *Európska správa o drogách 2018, Trendy a vývojové zmeny*, s. 32. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné na internete: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001SKN_PDF.pdf.

KALINA, K. a kol. 2015. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing. 696 s. ISBN 978-80-247-4331-8.

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. 2017. *Nové druhy drog-pretrvávajúca hrozba.*[online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.health.gov.sk/Clanok?sprava-drogy-eu.

Národné monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. *Nové psychoaktívne látky*.[online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=Library&page=Document&DocumentID=1395.

Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra. 2015. *Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2014* [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete:https://www.minv.sk/?drogova-scena-na-uzemi-slovenskej-republiky.

Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra. 2016. *Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2015* [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete:https://www.minv.sk/?drogova-scena-na-uzemi-slovenskej-republiky.

Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra. 2018. *Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2017,* s. 28. [online]. [cit. 2018-10-09]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?drogova-scena-na-uzemi-slovenskej-republiky.

Legislatívne dokumenty

Jednotná akcia Rady Európskej únie 97/396/SVV zo 16.júna 1997 prijatá Radou na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únií, ktorá sa týka výmeny informácií, hodnotenia rizika a kontroly nových syntetických drog.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1920/2006 z 12.decembra 2006 o Európskom monitorovacom centre pre drogy a drogovú závislosť.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2101 z 15. novembra 2017, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1920/2006, pokiaľ ide o výmenu informácií, systém včasného varovania a postup posudzovania rizika v oblasti nových psychoaktívnych látok.

Rozhodnutie Rady 2005/387/SVV z 10.mája 2005 o výmene informácií, hodnotení rizika a kontrole nových psychoaktívnych látok.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103 z 15. novembra 2017, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV.

Keywords: new psychoactive substances, early warning system on new psychoactive substances, new legislation, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction

Summary

The article addresses the issue of new psychoactive substances through the early warning system of new psychoactive substances. The individual contexts that created the early warning system as we know it at present are gradually defined. Initially, the Jednotná akcia (Joint Action) was established by the order of the Council of the European Union. It was followed by the assessment of the document and the creation of new Council Decision 2005/387/SVV, which replaced the Joint Action. As a result of the continuous development of new psychoactive substances, the European Union was forced to strengthen the framework for addressing the threats. The previous early warning system was improved and the European

Union’s legislation on new psychoactive substances was strengthened The new legal framework will create a stronger early warning system and faster risk assessment process. Development in the spread of new psychoactive substances is constantly advancing and therefore it’s necessary to also constantly improve the early warning system so it is able to fully meet the outlined targets and eliminate the health and social risks that arise from the spread of new psychoactive substances in the population.

kpt. Mgr. Michaela Kiššová
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
e-mail: michaela.kissova@minv.sk
tel.: 09610 57 357

Recenzenti:

doc. PaedDr. Samuel Uhrin, CSc.; mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.

Ladislav Kittel

Analýza úloh obcí a legislatívy v oblasti bezpečnosti

Anotácia: Článok sa zaoberá problematikou pôsobnosti obce v oblasti samosprávy a preneseného výkonu štátnej správy. Rozoberá úlohy a činnosť obecného zastupiteľstva a starostu so zreteľom na pôsobnosť a právomoc starostu. Následne je rozobraná pôsobnosť obce v oblasti samosprávy, preneseného výkonu štátnej správy v oblasti bezpečnosti, so zameraním na legislatívu pôsobnosti obcí vo vybraných segmentoch.

Kľúčové slová: samospráva, povinnosti starostu, obecné zastupiteľstvo, pôsobnosť obce, bezpečnosť obce.

Úvod do problematiky

Blížia sa komunálne voľby, ktoré sa uskutočnia 10.11.2018. Kandidáti na starostov a poslancov zastupiteľstva voličom sľubujú racionálne využitie financií na investičné akcie obcí, na nevyhnutné opravy, údržbu miestnych komunikácií, budov a podobne. Ako je v niektorých článkoch uvádzané,[1] väčšina peňazí z rozpočtu však musí byť použitá na bežnú prevádzku materských či základných škôl, osvetlenia, kosenia, prípadne odhŕňania snehu. Počas predvolebnej kampane sa v niektorých prípadoch ukáže do akej miery sú kandidáti zorientovaní v pomerne širokej problematike miestnej územnej samosprávy, v skutočných možnostiach obcí zabezpečovať všestranný rozvoj územia s prihliadnutím na potreby obyvateľov a povinnosti vyplývajúce tak z originálnych kompetencií, ako aj z preneseného výkonu štátnej správy.

Po zvolení do funkcií nastupuje realita v realizácii povinností, ktoré striktne stanovuje zákon. Značný rozsah úloh plnených obecným zastupiteľstvom a starostom a adekvátnosť legislatívy v danej oblasti, so zameraním na oblasť bezpečnosti je neoddeliteľnou súčasťou práce obecného zastupiteľstva a starostu (primátora).

1. Organizácia obce a jej orgány

V Ústave SR[2] je zakotvené, že základom územnej samosprávy je obec. Na základe toho zákon o obecnom zriadení definuje obec ako samostatný územný samosprávny a správny celok, ktorý združuje osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Obec je právnická osoba, ktorá môže podľa zákonom stanovených podmienok samostatne hospodáriť s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami.

Zákon o územnom a správnom usporiadaní definuje v § 2 ods. 1 obec, ako samosprávny územný celok a v § 7 ods. 1 stanovuje, že obec je správnym celkom[3], ak podľa osobitých zákonov vykonáva štátnu správu. V zmysle tejto právnej úpravy obce vystupujú ako samosprávne celky – keď vykonávajú vlastnú pôsobnosť. Ako správne celky vystupujú v prípade zabezpečovania prenesenej pôsobnosti, teda ako nepriami vykonávatelia štátnej správy. Štátna správa svojou nariaďovacou právomocou do výkonu úloh plnených samosprávou zasahovať nemôže. Štátna správa a samospráva vystupujú vo vzájomných vzťahoch ako dva samostatné a nezávislé subsystémy verejnej správy.[4] V § 5 zákona o obecnom zradení je stanovené, že v prípade ak je plnenie niektorých úloh štátnej správy obcou racionálnejšie a efektívnejšie, je možné ich zákonom na obec preniesť. Zároveň na realizáciu delegovanej pôsobnosti poskytuje štát aj potrebné materiálne a finančné prostriedky.[5]

[1] GRMAN, M. *Komunálne voľby 2018: Čo by pre vás primátori urobili z veľkého daru*
[2] čl. 64 ústavný zákon SNR č. 460/1992 Zb. ústava Slovenskej republiky
[3] zákon NR SR č. 221/1996 Z.z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky
[4] TEKELI, J. *Kompetenčné právo v obecnej samospráve*
[5] §5 ods. 1 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

Obec je samostatným územným celkom, ktorý združuje osoby majúce na jeho území trvalý pobyt. Obyvateľ obce má právo podieľať sa na samospráve obce, pričom zákon viaže túto podmienku na trvalý pobyt osoby na území obce. Konštitucionálny základ podieľania sa obyvateľov na správe obce vychádza z ústavy, ktorá zaručuje občanom právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných priamo, alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov.

Obyvateľ obce sa podľa zákona o obecnom zriadení podieľa na samospráve obce tým, že volí orgány obce, hlasuje o dôležitých otázkach rozvoja obce, zúčastňuje sa na zhromaždeniach obyvateľov a zasadnutiach obecného zastupiteľstva. K ďalším právam obyvateľa patrí možnosť obracať sa s podnetmi na orgány obce, požadovať od obce súčinnosť pri ochrane svojej osoby, prípadne majetku a požadovať pomoc v čase náhlej núdze. V zmysle tohto zákona obyvateľovi obce vyplývajú aj povinnosti podieľať sa na rozvoji obce a v tej súvislosti je mimo iného povinný ochraňovať majetok obce a podľa svojich možností a schopností poskytovať pomoc pri likvidácii následkov živelnej pohromy, alebo havárie a na odstraňovaní týchto následkov. Obci vyplýva povinnosť poskytnúť obyvateľovi obce nevyhnutnú a okamžitú pomoc v núdzi, ktorá bola spôsobená živelnou pohromou, haváriou alebo inou podobnou udalosťou, najmä zabezpečiť mu prístrešie, stravu, prípadne inú materiálnu pomoc.

Samosprávu obyvatelia obce vykonávajú najmä prostredníctvom orgánov obce, miestnym referendom a prostredníctvom verejných zhromaždení obyvateľov obce.[6] Definovanie, tvorba orgánov obce a ich činnosti sú stanovené v druhej časti zákona o obecnom zriadení. Tu je vymedzená štruktúra orgánov obce, ktoré svoju legitimitu odvíjajú od obyvateľov obce, ktorí im moc delegovali na základe priamych volieb. Ústavou sú taxatívne vymedzené ako orgány obce obecné zastupiteľstvo a starosta.[7]

Základná právna úprava orgánov obecného zastupiteľstva je definovaná v zákone o obecnom zriadení,[8] kde je stanovené, že obecné zastupiteľstvo môže podľa potreby zriadiť stále alebo dočasné orgány, hlavne obecnú radu, komisie a určiť im náplň práce. Obecné zastupiteľstvo nemá povinnosť, ale zákon mu dáva možnosť ďalšie orgány zriadiť, ak je to potrebné a účelné z hľadiska výkonu obecnej samosprávy. Spravidla sú to komisie, slúžiace ako poradné, iniciatívne a kontrolné orgány a obecná rada.

Obecné zastupiteľstvo sa skladá z poslancov, ktorí sú volení obyvateľmi obce na 4 roky. Pôsobnosť zastupiteľstva je vyhradená zákonom SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. Počet poslancov obecného zastupiteľstva v počte od 3 do 41 poslancov podľa počtu obyvateľov je stanovený v § 11 ods. 3 tohto zákona.

Kompetencie zastupiteľstva sú stanovené zo zákonov, alebo zo štatútu obce, pričom vo vzťahu k starostovi nie sú žiadne kompetencie vyjadrené alternatívne, takže žiadna právomoc nemôže byť súčasne zverená zastupiteľstvu, aj starostovi. Zároveň platí, že starosta obce sa nemôže zbaviť zodpovednosti a prenechať rozhodnutie, ktoré je v jeho kompetencii na rozhodnutie zastupiteľstva.

Obecné zastupiteľstvo

Obecné zastupiteľstvo je kolektívny zastupiteľský orgán obce, ktorý sa skladá z poslancov, ktorých povinnosti a oprávnenia sú stanovené v piatej časti zákona o obecnom zriadení. Do vymedzených práv podľa zákona o obecnom zriadení patria obecnému zastupiteľstvu kompetencie v oblasti:

- stanovovania zásad o hospodárení s majetkom obce a štátu, ktorý užíva,
- schvaľovania rozpočtu, jeho zmien a kontrola jeho čerpania,

[6] čl. 67 ústavný zákon č. 460/1992 Zb. ústava Slovenskej republiky
[7] čl. 69 ústavný zákon č. 460/1992 Zb. ústava Slovenskej republiky
[8] §10 ods. 2 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

- rozhodovania o zavedení a zrušení miestnej dane a miestnych poplatkov,
- vyhlasovania miestneho referenda a zvolávať zhromaždenie obyvateľov obce,
- uznášania sa na všeobecne záväzných nariadeniach a uzneseniach obecného zastupiteľstva,
- určovania platu starostu a menenia na návrh starostu rozsah výkonu jeho funkcie,
- voľby a odvolávania hlavného kontrolóra obce,
- schvaľovania štatútu obce, rokovacieho poriadku obecného zastupiteľstva,
- zriaďovania, rušenia a kontroly rozpočtových a príspevkových organizácií obce,
- zriaďovania a určovania náplne práce orgánov potrebných na samosprávu obce,
- vydávania súhlasu s pričlenením "nefunkčnej" obce a ďalších[9].

Dôležitou právomocou obecného zastupiteľstva je vydanie všeobecne záväzného nariadenia, ktorou sa zákonná kompetencia podrobnejšie upravuje na miestne podmienky. Rozsah oblastí, na ktoré je možné vydať nariadenie je pomerne široká. Všeobecne záväzným nariadením môže byť upravená oblasť obecnej polície, školstva, sociálnych služieb, odpadov a ďalších.

Obecné zastupiteľstvo na rozdiel od starostu, ktorý funguje permanentne, je orgán realizujúci svoju pôsobnosť na zasadnutiach, ktoré sa konajú podľa potreby, podmienkou je, aby to bolo najmenej raz za tri mesiace. Zasadnutia obecného zastupiteľstva zvoláva zásadne starosta podľa harmonogramu zasadnutí. Výnimkou sú zákonom stanovené dve osobitné situácie zvolávania zasadnutia a to na žiadosť poslancov a ustanovujúceho zasadnutia obecného zastupiteľstva. Schválené nariadenie a uznesenie obecného zastupiteľstva podpisuje podľa zákona najneskôr do 10 dní starosta.

Starosta

Starosta obce je podľa zákona o obecnom zriadení predstaviteľom obce a najvyšším výkonným orgánom obce. Je štatutárnym orgánom obce, rozhoduje o právach, právom chránených záujmoch, alebo povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb v oblasti verejnej správy. Rozhodovaním o týchto právach starosta môže písomne poveriť zamestnanca obce, pričom poverený zamestnanec rozhoduje v rozsahu vymedzenom v písomnom poverení v mene obce. Starosta, okrem realizácie vlastných kompetencií, v rámci ktorých vykonáva správu obce, schvaľuje rozhodnutia obecného zastupiteľstva, ktoré boli prijaté v rámci kompetencií obecného zastupiteľstva.[10] V občianskoprávnych, obchodnoprávnych a pracovnoprávnych vzťahoch je starosta štatutárnym orgánom, v administratívnoprávnych vzťahoch je správnym orgánom obec.

Starosta obce je výkonným orgánom obce, ktorý je volený na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva tajným hlasovaním na štvorročné obdobie. Starosta obce je výkonným orgánom obce[11] a jej predstaviteľom, ktorý ju zastupuje navonok, vstupuje do právnych vzťahov, uzatvára zmluvy a koná v mene obce. Rozhoduje o veciach správy obce, ktoré zákon, alebo štatút obce výhradne nezveril obecnému zastupiteľstvu. Postavenie a kompetencie starostu sú upravené v zákone o obecnom zriadení.[12]

Na výkon funkcie starostu nie je potrebné dosiahnutie určitého stupňa vzdelania, podľa zákona sa ale musí neustále vzdelávať a nepretržite si má prehlbovať vedomosti, ktoré sú pre riadny výkon správy nevyhnutné.

[9] §11, ods. 4 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení
[10] TEKELI, J. *Kompetenčné právo v obecnej samospráve*
[11] čl. 69 ods. 3 *ústavný zákon č. 460/1992 Zb. ústava Slovenskej republiky*
[12] §13 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

Povinnosti starostu

Oprávnenia starostu sú dané jeho pôsobnosťou a právomocou v určitých oblastiach spoločenských vzťahov, pričom kompetenčnou normou je zákon o obecnom zriadení.[13]
Podľa §13, ods. 4 zákona, starosta:

- zvoláva a vedie zasadnutia obecného zastupiteľstva a obecnej rady a podpisuje ich uznesenia,
- vykonáva obecnú správu,
- zastupuje obec vo vzťahu k štátnym orgánom, k právnickým a fyzickým osobám,
- vydáva pracovný poriadok, organizačný poriadok obecného úradu a poriadok odmeňovania zamestnancov obce, informuje obecné zastupiteľstvo o vydaní a o zmenách v organizačnom poriadku obecného úradu,
- rozhoduje vo všetkých veciach správy obce, ktoré nie sú zákonom alebo štatútom obce určené obecnému zastupiteľstvu.

Tieto povinnosti súčasne stanovujú kompetencie starostu, ktoré mu obecné zastupiteľstvo nemôže odňať, ani zmeniť. Tento výpočet jeho povinností nie je kompletný, pretože ďalšie povinnosti mu vyplývajú z iných ustanovení zákona o obecnom zriadení, ako aj z ďalších zákonov.

Starosta je štatutárnym orgánom obce podľa § 13, ods. 5, zákona o obecnom zriadení, ktorý v § 1, ods. 1 stanovuje obec právnickou osobou. Vo všeobecnosti postavenie štatutárneho orgánu znamená, že koná menom právnickej osoby navonok. Za účelom plnenia veľkého množstva úloh obec, ako právnická osoba, vstupuje do právnych vzťahov s právnickými aj fyzickými osobami, v ktorých obec zastupuje starosta.

Legislatíva upravujúca pôsobnosť obce

Obec je v zmysle ústavy samosprávny a správny celok, z čoho vyplýva, že okrem svojej samosprávnej pôsobnosti vykonáva prenesený výkon pôsobnosti štátnej správy.

Pôsobnosť obce v oblasti samosprávy

Samosprávna pôsobnosť znamená samostatná pôsobnosť, v rámci ktorej obec slobodne riadi vlastné záležitosti a samostatne spravuje vlastné veci. Obec samostatne rozhoduje a vykonáva všetky úkony súvisiace so správou obce. Zákon o obecnom zriadení v § 4 ods. 3 vymenováva najčastejšie prípady pôsobnosti obce.

Ďalšie úlohy, ktoré v rámci svojej samosprávnej pôsobnosti plní miestna samospráva, sú upravené v osobitných zákonoch.[14]

Pôsobnosť obce v oblasti preneseného výkonu štátnej správy

Miestnej samospráve je stanovená pôsobnosť nielen na úseku samosprávy, ale aj na úseku výkonu prenesenej štátnej správy. Ústava ustanovením čl. 71, ods. 1 uzákonila možnosť preniesť na obec výkon určených úloh miestnej štátnej správy.[15] Obec tak tvorí akoby osobitnú súčasť štátnych orgánov a spolu s inými štátnymi orgánmi sa podieľa na štátnej práve. Pri riešení otázok preneseného výkonu štátnej správy sa na rozdiel od výkonu samosprávy obec riadi aj predpismi nižšej právnej sily, akými sú nariadenia vlády, právne predpisy ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy. Presun pôsobnosti z orgánov štátnej správy na obce

[13] § 13 zákona 369/1990 Z.z. o obecnom zriadení
[14] Napríklad *zákon 596/2003 Z.z., 582/2004 Z.z., 79/2015 Z.z., 448/2008 Z.z., 599/2001 Z.z., 440/2015 Z.z., 96/1991 Z.z., 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu* a ďalšie
[15] ULAHER, J. *Príručka dobrého starostu*

je riešený jednotlivými zákonmi, ktoré upravujú organizáciu štátnej správy na jednotlivých úsekoch správy.[16]

V právnych predpisoch o samospráve na lokálnej úrovni sú upravené práva obcí, oprávnenia a povinnosti ich manažmentu, oprávnenia a povinnosti starostov obcí, povaha samosprávnej činnosti a podmienky rozvoja danej samosprávy. Hlavný rozdiel medzi výkonom samosprávy a štátnej správy realizovanej obecnou samosprávou spočíva v rozsahu práv a povinností pri výkone správy a spôsobe financovania nákladov vznikajúcich činnosťou tejto správy, ale aj od možností štátu zasahovať do správy obcí. Rámcový rozsah samosprávnej činnosti je uvedený v zákone o obecnom zriadení, pričom jednotlivé úlohy sú konkretizované v jednotlivých zákonoch.

Zákon NR SR č. 416/2001 o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky upravuje prenos výkonu pôsobností štátnej správy, teda pôsobností z ministerstiev, z krajských úradov a z okresných úradov na obce.

2. Pôsobnosť obce v oblasti bezpečnosti

V zákone o obecnom zriadení, kde sú definované úlohy samosprávy v originálnej pôsobnosti, ani v zákone o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce, ktoré plní ako prenesený výkon štátnej správy nie sú vyšpecifikované všetky oblasti a úlohy obcou plnené. Pôsobnosť na úseku komunikácií s úlohou zabezpečovania stavebnotechnického vybavenia ciest a miestnych komunikácií vo vlastníctve obce podľa potrieb cestnej dopravy a obrany štátu je jediná zmienka o obrane. Štát prostredníctvom orgánov k tomu určených zabezpečuje vonkajšiu, aj vnútornú bezpečnosť, teda stav, v ktorom sú na minimálnu mieru znížené ohrozenia štátu a jeho obyvateľov, pričom štát má vytvorené dostatočné právne prostredie, inštitúcie, zdroje, sily, prostriedky a mechanizmy na riešenie možných krízových situácií.

Potreba riešiť sociálne krízy, ekonomické krízy, technologické havárie a prírodné katastrofy vyvoláva potrebu vytvorenia osobitného systému riadenia, ktorým je krízový manažment. Zákon NR SR č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu stanovil v §3 obec za orgán krízového riadenia. V §10 obci ukladá povinnosť zriadiť krízový štáb, ktorý vykonáva opatrenia na riešenie krízových situácií a uskutočňuje civilné núdzové plánovanie. V právnych normách Slovenskej republiky je civilné núdzové plánovanie charakterizované ako príprava opatrení na zabezpečenie funkčnosti orgánov verejnej moci, bezpečnosti štátu, a civilnej ochrany obyvateľstva v čase krízovej situácie. Oblasť civilného núdzového plánovania zahŕňa predovšetkým úseky krízového riadenia, civilnej ochrany obyvateľstva, hospodárskej mobilizácie a obrany štátu a teda aj dokumentáciu, pôsobnosť a úlohy obcí na týchto jednotlivých úsekoch. Úlohy a štruktúra civilného núdzového plánovania zatiaľ oficiálne nie sú stanovené.

Pôsobnosť a úlohy obcí ako im vyplývajú z právnych noriem môžeme rozdeliť do úsekov:

- ***Úsek krízového riadenia***
- ***Úsek civilnej ochrany obyvateľstva***
- ***Úsek hospodárskej mobilizácie***
- ***Úsek obrany štátu***

[16] Napríklad *zákon 50/1976 Zb., 596/2003 Z.z., 525/2003 Z.z., 253/1998 Z.z., 154/1994 Z.z., 355/2007 Z.z., 178/1998 Z.z., 319/2002 Z.z., 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva* a ďalšie

2.1. Pôsobnosť a úlohy obcí na úseku krízového riadenia:

Za účelom plnenia si úloh a pôsobnosti na úseku krízového riadenia sa krízovou situáciou rozumie obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu. V tomto období ústavné orgány môžu v zmysle zákona na riešenie krízovej situácie vypovedať vojnu, vyhlásiť vojnový, výnimočný, núdzový stav, alebo vyhlásiť mimoriadnu situáciu.

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- ústavný zákon NR SR č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov,
- zákon NR SR č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

V ústavnom zákone NR SR č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov nie je konkrétne vymedzená pôsobnosť ani úlohy obcí. Týmto zákonom je stanovená len činnosť orgánov s tým, že obce a vyššie územné celky v čase mieru zodpovedajú za organizáciu prípravy Slovenskej republiky na obdobie vojny, vojnového stavu a výnimočného stavu.

Zákonom NR SR č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov je stanovená pôsobnosť orgánov verejnej moci pri riadení štátu v krízových situáciách. Sú tu určené povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri príprave na krízové situácie, aj pri ich riešení. V zákone sú určené sankcie za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom. Koordinovať činnosť podnikateľov a právnických osôb pri civilnom núdzovom plánovaní, vykonávať opatrenia na riešenie krízových situácií a plniť úlohy civilnej ochrany pri riešení krízovej situácie je obec oprávnená podľa osobitného predpisu.[17]

Orgány krízového riadenia – a teda aj obec, sú oprávnené v krízovej situácii mimo času vojny a vojnového stavu ukladať povinnosti a vyžadovať plnenie opatrení hospodárskej mobilizácie v rozsahu ustanovenom týmto zákonom.[18]

2.2. Pôsobnosť a úlohy obcí na úseku civilnej ochrany obyvateľstva:

Poslaním civilnej ochrany je v rozsahu ustanovenom v zákone o civilnej ochrane obyvateľstva chrániť život, zdravie a majetok a utvárať podmienky na prežitie pri mimoriadnych udalostiach a počas vyhlásenej mimoriadnej situácie. Mimoriadnou situáciou sa rozumie obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa tohto zákona. Počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti.

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- zákon NR SR č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov a vyhlášky, ktoré špecifikujú podrobnosti na zabezpečenie niektorých jeho ustanovení, ako je hlásna služba, ukrytie, evakuácia a ďalšie.

Zákon NR SR č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva v § 15 vymedzuje pôsobnosť a úlohy obce. Obec je povinná vypracovať plán ochrany obyvateľstva, oboznamovať sa s havarijnými plánmi podnikov a prevádzok na svojom území a informovať obyvateľstvo o možnom ohrození. Uskladňovať, ošetrovať a zabezpečovať výdaj materiálu civilnej ochrany

[17] zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva

[18] zákon NR SR č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

jednotkám civilnej ochrany zriadeným obcou a prostriedkov individuálnej ochrany obyvateľstvu obce. Na základe analýzy územia a možného ohrozenia vytvára jednotky civilnej ochrany z obyvateľstva obce, zabezpečuje a vykonáva prípravu týchto jednotiek. Obec, po vzniku mimoriadnej udalosti na svojom území, riadi záchranné práce, evakuáciu, ukrytie a zabezpečuje hlásnu službu a informačnú službu civilnej ochrany. V prípade mimoriadnej udalosti vyhlasuje a odvoláva mimoriadnu situáciu a ustanovuje režim života obyvateľstva na území obce. Výdavky spojené s uskladnením materiálu civilnej ochrany, s prípravou na civilnú ochranu a výdavky spojené s udržiavaním ochranných stavieb civilnej ochrany je obec je povinná uhrádzať z vlastných zdrojov.

2.3. Pôsobnosť a úlohy obcí na úseku hospodárskej mobilizácie:

Hospodárskou mobilizáciou sa rozumie súbor hospodárskych a organizačných činností a opatrení pripravovaných v stave bezpečnosti a vykonávaných v období krízovej situácie, ako súčasť prípravy štátu na obranu a riešenie krízových situácií a na zmiernenie ich následkov prostredníctvom opatrení hospodárskej mobilizácie.[19] Predpoklady na zabezpečenie potrieb nevyhnutných na prežitie obyvateľstva a na zabezpečenie činnosti ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov a záchranných zložiek v období krízovej situácie sa vytvárajú hospodárskou mobilizáciou.

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- zákon NR SR č. 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov a vyhlášky, ktoré špecifikujú podrobnosti na zabezpečenie niektorých jeho ustanovení, akými sú podrobnosti o predaji životne dôležitých výrobkov, alebo životne dôležitých tovarov, alebo podrobnosti o náležitostiach písomného príkazu na určenie subjektu hospodárskej mobilizácie v období krízovej situácie.

V tretej hlave, zákona NR SR č. 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších je vymedzená pôsobnosť orgánov územnej samosprávy. Podľa § 18 vykonáva obec opatrenia hospodárskej mobilizácie v rozsahu pôsobnosti ako prenesený výkon štátnej správy. Obec uplatňuje požiadavky na nariadenie vykonávania opatrení hospodárskej mobilizácie na okresnom úrade a zriaďuje výdajne odberných oprávnení podľa rozhodnutia okresného úradu. Informácie o právnických osobách a fyzických osobách-podnikateľoch na území obce, ktoré môžu byť určené ako subjekty hospodárskej mobilizácie, fyzických osobách, ktorým môže byť uložená pracovná povinnosť a osobách, ktorým možno uložiť vecné plnenie poskytuje obec okresnému úradu prostredníctvom špecifického aplikačného programu jednotného informačného systému hospodárskej mobilizácie. Obec ako opatrenia hospodárskej mobilizácie v období krízovej situácie vykonáva organizáciu dopravného zabezpečenia, redukovaný výchovno-vzdelávací proces a ochranu kultúrneho dedičstva. V prípade nedostatku pitnej vody zabezpečuje zásobovanie pitnou vodou, v rámci ktorého určuje miesta distribúcie pitnej vody. Počas zabezpečovania opatrení hospodárskej mobilizácie obec spolupracuje s ministerstvom hospodárstva, vyšším územným celkom a okresným úradom a inými subjektmi hospodárskej mobilizácie.

[19] zákon NR SR č. 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

2.4. Pôsobnosť a úlohy obcí na úseku obrany štátu:

Systém obrany štátu tvorí súhrn opatrení štátu, prostredníctvom ktorých ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, súdy, orgány miestnej štátnej správy, obce, právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby vytvárajú predpoklady na zabezpečenie obrany štátu a na plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Systém obrany štátu tvorí súhrn činností, vzťahov, materiálnych prostriedkov a kompetencií zákonom vymedzených subjektov, prostredníctvom ktorých ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, súdy a prokuratúra, orgány miestnej štátnej správy, obce a vyššie územné celky, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a občania, vytvárajú predpoklady na zabezpečenie obrany štátu a na plnenie záväzkov, vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu. Aktuálnou požiadavkou je transformácia systému obrany Slovenska tak, aby sa výrazne zvýšila účinnosť jeho riadenia a efektívnosť využívania obranného potenciálu štátu, zdokonalil sa právny rámec pre činnosť orgánov verejnej moci.[20]

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- zákon NR SR č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky,
- zákon NR SR č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon NR SR č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky v § 11 ukladá úlohy obciam na úseku obrany štátu. Povinnosťou obcí je viesť evidenciu právnických osôb, fyzických osôb oprávnených na podnikanie a fyzických osôb, ktorým môže byť v čase vojny alebo vojnového stavu uložená povinnosť poskytnúť ubytovanie príslušníkom ozbrojených síl a osobám, ktoré plnia úlohy hospodárskej mobilizácie. Súčasne vedie evidenciu a navrhuje obvodnému úradu v sídle kraja nehnuteľnosti a vecné prostriedky vhodné a technicky spôsobilé na zabezpečenie úloh obrany štátu. Úlohou obce je doručovať povolávacie rozkazy na odvod, povolávacie rozkazy na výkon mimoriadnej služby a povolávacie rozkazy na výkon alternatívnej služby. Podľa tohto paragrafu obec doručuje aj rozhodnutia obvodného úradu a plní ďalšie úlohy podľa pokynov okresného úradu.

V § 11 a § 17 zákona NR SR č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov sú vymedzené úlohy, ktoré plnia orgány územnej samosprávy v súvislosti so vznikom brannej povinnosti a oslobodenia od výkonu mimoriadnej služby. Ohlasovne, ktorými sú v zmysle zákona obce sú povinné zaslať do 30. júna kalendárneho roka príslušnému okresnému úradu v sídle kraja menný zoznam občanov – mužov, ktorí majú trvalý pobyt v mieste stáleho bydliska a v kalendárnom roku dovŕšia 18 rokov veku. Ohlasovne zasielajú aj zmenu adresy trvalého pobytu občanov, ktorým vznikla branná povinnosť. Obec, ktorá vedie matriku, je povinná oznámiť okresnému úradu v sídle kraja úmrtie občana, ktorému vznikla branná povinnosť, alebo jeho vyhlásenie za mŕtveho. Občania, ktorým vznikla branná povinnosť, môžu byť oslobodení od povinnosti vykonať mimoriadnu službu ak je v dôležitom záujme bezpečnosti a obrany Slovenskej republiky vykonávanie ich občianskeho zamestnania. Za dôležitý záujem bezpečnosti a obrany Slovenskej republiky sa považuje zabezpečenie nevyhnutnej činnosti orgánov obcí, napríklad členmi krízového štábu.

[20] KELEMEN, M., BLAŽEK, V., *Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. : Vysokoškolská učebnica.* s. 76-77

Záver

Úlohy, ktoré sú obcami na základe zákonov a ďalších právnych noriem plnené je ďaleko väčšie množstvo, ako bolo možné prezentovať. Napríklad, nie sú tu spomenuté úlohy vyplývajúce obciam zo zákonov pri zabezpečovaní volieb prezidenta, národnej rady, do orgánov samosprávy obcí a podobne, hoci sa jedná o široké pole povinností.

Ak vychádzame zo zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, už v základných ustanoveniach je uvedené, že základnou úlohou obce pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov. Za najdôležitejšie je vo všeobecnosti považované zabezpečenie vecí, s ktorými obyvatelia prichádzajú denne do styku. To sú úlohy, ktorých plnenie od obce očakávajú a vyžadujú občania, s čím úzko súvisí majetok obce, financovanie a rozpočet obce.

Recipročne obec musí plniť aj ďalšie úlohy, ktoré vyplývajú z jednotlivých ustanovení zákonov, kde sú stanovené činnosti obcí, ich kompetencie a úlohy. Jednotlivé úlohy vyplývajúce z uvedených zákonov sú ďalej rozpracované vo vyhláškach, ktoré poskytujú dostatočné legislatívne zázemie pre konanie a rozhodovanie obecnej samosprávy a starostu.

Pôsobnosť a úlohy obcí v oblasti bezpečnosti sme prezentovali len v hrubom náčrte, lebo ide o široké spektrum úloh a povinností, ktoré zo zákonov a vyhlášok obciam vyplývajú. Porovnaním úloh, ktoré plnia obce podľa zákona o obecnom zriadení a úloh plnených podľa zákona o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce, s povinnosťami v oblasti bezpečnosti je pomer kompetencií originálnych a z preneseného výkonu zjavne prevládajúci oproti úlohám stanoveným pre oblasť bezpečnosti. Pôsobnosť v oblasti bezpečnosti tvorí len malú časť povinností, ktoré sú na obce kladené, ale nie je možné ich bagatelizovať.

Z primárnej analýzy úloh, ktoré zo zákonov vyplývajú je už na prvý pohľad zrejmé, že malé obce, v ktorých nie je starosta zamestnaný na plný úväzok, len s veľkými ťažkosťami môžu stihnúť zabezpečiť všetky stanovené úlohy v celom rozsahu. Preto je nutná pomoc nadriadených stupňov s plnením úloh, predovšetkým termínovaných. Aj keď príliš časté zmeny v zákonoch sťažujú rozhľad, legislatívne je činnosť riadiacich orgánov obcí zabezpečená na dobrej úrovni a zabezpečuje možnosť korektnej orientácie.

Značná časť starostov a manažmentu obcí si neuvedomuje, alebo ignoruje následky, ktoré môžu vzniknúť nedodržiavaním zásad a neplnením úloh v oblasti krízového riadenia. Pri menej závažných prípadoch môže dôjsť k poškodeniu, alebo pri závažnejších udalostiach až k zničeniu dlhodobo budovanej infraštruktúry obce. V prípade vzniku mimoriadnych udalostí môže prísť ku škodám na majetku obyvateľov, alebo až nenahraditeľným škodám na zdraví a životoch, čo by v prípade splnenia úloh v oblasti bezpečnosti mohlo byť minimalizované, poprípade eliminované.

Literatúra:

BALÁŽOVÁ, D., TREBULOVÁ, J. *Na starostu maturitu zatiaľ netreba* [online] 10.09.2014 [cit. 2018-07-30]. Dostupné na https://spravy.pravda.sk/komunalne-volby-2014/clanok/329491-sud-pozastavil-ucinnost-zakona-ze-starosta-musi-mat-strednu-skolu/

DUDOR, L. *Miestna samospráva v Slovenskej republike*, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Bratislava 2017. ISBN 978-80-8054-722-6

GRMAN, M. *Komunálne voľby 2018: Čo by pre vás primátori urobili z veľkého daru* [online]. 20.09.2018, 00:00, [citové 10.10.2018]. Dostupné na internete: https://www.aktuality.sk/clanok/624980/komunalne-volby-2018-co-by-pre-vas-primatori-urobili-z-velkeho-daru/

KELEMEN, M., BLAŽEK, V. *Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I.: Vysokoškolská učebnica.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika. 2011. ISBN 978-80-8040-423-9

KÚTIK, J. *Organizácia a krízový manažment verejnej správy*, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne. Trenčín 2006. ISBN 80-8075-142-0

Metodický pokyn sekcie KMCO MV SR č. KMCO - 197/CO - 2008 na zjednotenie postupu obvodných úradov pri koordinácií obcí pre vykonávanie opatrenia hospodárskej mobilizácie na úseku núdzového zásobovania pitnou vodou

Rozhodnutie - Nález PL. ÚS 18_2014, Evidenčné číslo spisu 8159/2014 [online] 22. 03. 2017 [cit. 2018-07-26]. Dostupné na https://www.ustavnysud.sk/vyhladavanie-rozhodnuti#!DmsSearchView

ŠKULTÉTY, P., RAUČINOVÁ, P., TÓTH J. *Správne právo hmotné: Všeobecná časť*, Heuréka 2009. ISBN 978-80-89122-60-8

TEKELI, J. *Kompetenčné právo v obecnej samospráve*, Wolters Kluwer s.r.o. Bratislava 2016. ISBN 978-80-8168-336-7

ULAHER, J. *Príručka dobrého starostu*, Poradca podnikateľa spol. s r.o. Žilina 2014. ISBN 978-80-89363-93-3

ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

ústavný zákon č. 460/1992 Zb. ústava Slovenskej republiky

vyhláška MŽP SR č. 220/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o zásobovaní vodou na obdobie krízovej situácie

zákon NR SR č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva

zákon NR SR č. 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

zákon NR SR č. 221/1996 Z.z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky

zákon NR SR č. 387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

zákon SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

Keywords: self-government, duties of the mayor, general council, community competence, community safety.

Summary

Over the next few weeks, during the election campaign, the degree of readiness of candidates for mayors, mayors and municipal deputies will be shown and their orientation in the broad issue of local self-government and the real possibilities of municipalities will ensure the versatile development of the territory.

In the introductory part, the municipality is defined by the Act of the National Council of the Slovak Republic no. 221/1996 Z.z. on the territorial and administrative arrangement of the Slovak Republic as an autonomous territorial unit and is the correct one if, according to individual laws, it performs state administration. The state administration and the self-government act in mutual relations as two independent and independent public administration subsystems. Self-government inhabitants of the municipality perform mainly through municipal authorities, while the constitution exhaustively defines municipal authorities as municipal authorities and mayor.

The mayor of the municipality is a statutory body of the municipality and, according to the Act on the general establishment, the representatives of the municipality and the highest executive body of the municipality. Obligations are defined in § 13 of Act No. 369/1990 Coll.

on the general establishment, with additional obligations arising from other provisions of the Act on General Establishment, as well as from other acts.

The municipality is a self-governing and administrative entity within the meaning of the Constitution, which implies that, in addition to its self-government, it carries out the transferred power of state administration. Autonomous jurisdiction means an independent authority in which the municipality freely manages and manages its own affairs under the Act on General Settlement.

Local self-government is also established in the area of performance of the transferred state administration. The Constitution provides the possibility to transfer to the municipality the performance of designated tasks of the local state administration. The municipality thus forms as a special part of the state authorities and, together with other state authorities, participates in the state law. The need to address technological accidents and natural disasters raises the need to create a special management system, such as crisis management. For the crisis management body, the law governing the state in crisis situations beyond the time of war and the state of war is determined by the municipality that establishes a crisis crew. He takes measures to deal with crisis situations and carries out civil emergency planning. The area of civil emergency planning includes mainly the sections of crisis management, civilian protection, economic mobilization and state defense, and thus the documentation, scope and role of municipalities in these separate sections.

In conclusion, it can be stated that the tasks that municipalities perform on the basis of legal standards are far greater than could be presented. The individual tasks deriving from the laws are further elaborated in decrees that provide sufficient legal background for the conduct and decision-making of municipal self-government and the mayor. Security capabilities account for only a small part of the duties that are imposed on municipalities, but can not be misplaced.

The management of municipalities and mayors do not realize or ignore the possible consequences that may result from failure to fulfill the tasks assigned to them in the area of crisis management, although in the event of emergencies, damage to the property of the population or irreparable damage to health and life , which could be minimized or eliminated if safety tasks are being met.

Mgr. Ladislav Kittel
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
ladislav.kittel@minv.sk

Recenzenti:

doc. Dr. Vladimír Blažek, CSc.; Kornel Kister, CSc

Roman Kmeť

Informačný systém pre vyhodnocovanie úrovne kriminality vybraného regiónu

Anotácia: V súčasnosti je ochrana života, zdravia a majetku dôležitou a neodmysliteľnou súčasťou spoločnosti. Ľudia, ktorí sa nevedia začleniť do spoločnosti, sú často zdrojom kriminality, ktorá negatívne vplýva na bezpečnosť daného priestoru. Pokiaľ sa zameriame na obyvateľov konkrétneho mesta, je potrebné neustále posudzovať súčasný stav kriminality a navrhovať opatrenia, ktoré znížia úroveň kriminality. Preto bude hlavnou časťou tohto článku predstavenie informačného systému pre vyhodnocovanie úrovne kriminality vybraného regiónu, pomocou ktorého môžeme určiť jednotlivé lokality mesta, v ktorých je potrebné a nevyhnutné vytvárať opatrenia na zvýšenie bezpečnosti obyvateľov.

Kľúčové slová: bezpečnosť, kriminalita, obyvatelia, informačný systém

Úvod do problematiky

Bezpečnosť je od nepamäti dôležitým faktorom ľudskej existencie. Človek sa snaží chrániť svoje zdravie, život, majetok a začleniť sa do spoločnosti tak, aby nadobudol určitý spoločenský status, na základe ktorého ho bude táto spoločnosť rešpektovať a zdieľať s ním jeden spoločný priestor. V opačnom prípade môže dochádzať k porušovaniu určitých spoločenských a zákonných noriem, pravidiel, čo predstavuje hlavnú podstatu kriminality. Ľudia, ktorí sa nevedia začleniť do spoločnosti, sú často zdrojom páchania trestnej činnosti, ktorá negatívne vplýva na bezpečnosť daného priestoru. Preto sa musia vytvárať opatrenia pre potlačenie týchto negatívnych činností, pre zníženie úrovne kriminality a pre zvýšenie bezpečnosti ľudí v určitom priestore.
Práve tieto skutočnosti boli podnetom k vytvoreniu nástroja, ktorý by detailne mapoval úroveň kriminality určitého priestoru, jej vývoj v čase a určil by konkrétne miesta, pre tvorbu opatrení k zvýšeniu bezpečnosti tohto priestoru a jeho ľudí.

Informačný systém sa zameriava na vyhodnocovanie úrovne kriminality mesta Prievidza za posledných 5 rokov (2013 – 2017) s určením lokality s vysokou úrovňou kriminality, v ktorej je potrebné vytvárať bezpečnostné opatrenia k jej zníženiu.

Analýza súčasného stavu

Nakoľko sa v spoločnosti vyskytuje veľké množstvo rôznych trestnoprávnych a protispoločenských aktivít alebo činností, je potrebné určiť predmetnú stránku typu kriminality – ***druh kriminality***.

Rozdelenie druhov kriminality môže byť ponímané rôznymi spôsobmi. Základné rozdelenie druhov kriminality môže predstavovať kriminalitu *všeobecnú*, *ekonomickú* a *zostávajúcu*. Ďalej je to členenie podľa formy na *tradičnú* a *organizovanú* kriminalitu. Pri navrhovaní mapy kriminality budeme vychádzať zo štatistík Policajného zboru, v ktorých sa uvádza rozdelenie kriminality na nasledovné druhy:

- násilná,
- mravnostná,
- majetková,
- ekonomická.

S vývojom spoločnosti sa vyvíja aj kriminalita, ktorá so sebou prináša rad nových druhov kriminality, ako *drogová* či *počítačová* kriminalita.[1]

[1] HOFREITER, L., 2004. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia.* s. 99 – 106.

Vzhľadom na tieto rozdelenia, bude typ kriminality charakterizovaný druhmi, ktoré sú uvedené v nasledujúcej tabuľke 1, ktorá prezentuje stav kriminality mesta Prievidza za posledných 5 rokov.

Tabuľka 1 **Kriminalita mesta Prievidza vyjadrená pomocou zistených trestných činov jednotlivých druhov kriminality za obdobie 2013 – 2017.**
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Druh kriminality	**Rok**				
	2013	2014	2015	2016	2017
	Počet zistených trestných činov				
Násilná	80	87	85	76	82
Mravnostná	12	8	5	5	5
Majetková	264	268	198	162	230
z toho krádež vlámaním	*105*	*76*	*57*	*58*	*97*
z toho krádež ostatné	*124*	*122*	*79*	*66*	*93*
z toho ostatné majetkové trestné činy	*39*	*70*	*62*	*38*	*40*
Ekonomická	82	58	50	27	27
Drogová	16	18	9	8	5
Ostatná	67	58	83	70	45
Kriminalita celkom	**525**	**497**	**430**	**348**	**394**

Mapa trestných činov v Slovenskej republike

V roku 2013 ministerstvo vnútra prvýkrát uverejnilo na svojom internetovom portáli mapu trestných činov v Slovenskej republike, ktorá je zobrazená na obrázku 1. Mapa zobrazuje počet trestných činov v jednotlivých obvodných oddeleniach s percentuálnym vyjadrením objasnených trestných činov. Používateľ si môže zvoliť buď celkovú kriminalitu alebo určitý druh kriminality (ekonomická, majetková, mravnostná, násilná). Mapa je uvádzaná štvrťročne alebo ročne za posledných päť rokov (2013 – 2017).

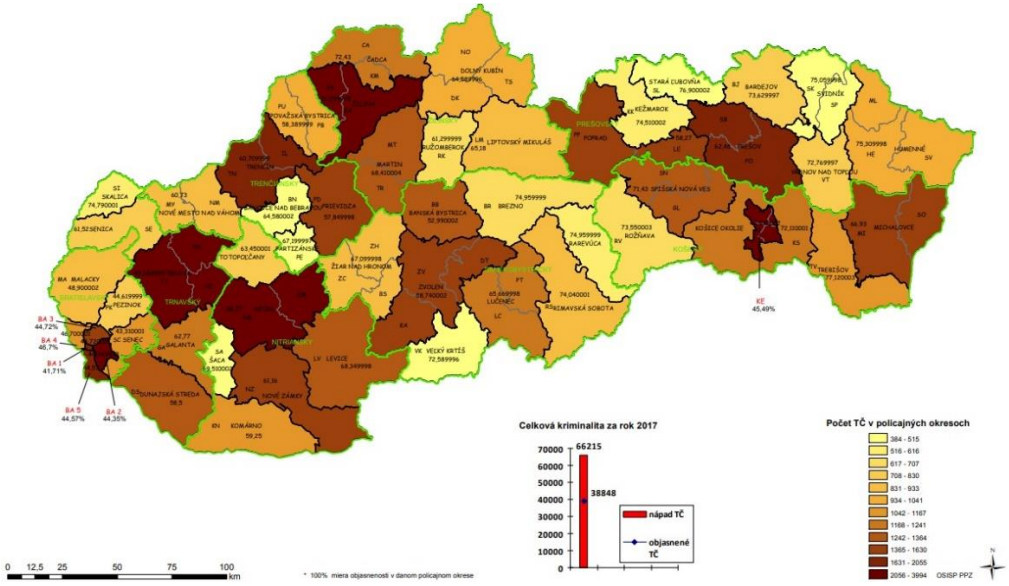

Obrázok 1 **Mapa trestných činov v Slovenskej republike za rok 2017.**
(Zdroj: *Mapy trestných činov v Slovenskej republike za rok 2017* [on line] [cit. 2018-11-20]. Dostupné z https://www.minv.sk/?Mapy_TC_v_SR_2017)

Avšak táto mapa so sebou prináša rad nedostatkov, ktoré môžu vykresľovať reálny stav nesprávne. Ako prvé môžeme uviesť fakt, že mapa pracuje s absolútnymi a nie relatívnymi dátami. To znamená, že trestné činy nie sú prepočítané na obyvateľov nachádzajúcich sa v jednotlivých obvodných oddeleniach (index kriminality). Mapa ponúka až 12 kategórií trestných činov, pričom každej prislúcha iná farba. Zistené trestné činy sú vyjadrené v percentách zaokrúhlené raz na dve desatinné miesta a raz na šesť. Niekde sa uvádza znak „%" a niekde zase chýba. Na základe týchto skutočností môže mapa pôsobiť zavádzajúcim, chaotickým a neprehľadným dojmom.

Mapa zločinu

Mapa zločinu je projekt, ktorý bol vytvorený v roku 2014. Prostredníctvom obrázka 2 zobrazuje mapu zločinnosti a dopravných nehôd na území Slovenskej republiky. Projekt bol vytvorený pod predstavou vízie „open source", ako informácie, ku ktorým majú obyvatelia slobodný prístup. Tento projekt podporili spoločnosti EEA s. r. o, ESET, nadácia ReŠtart Slovensko a veľvyslanectvo Spojených štátov amerických.[2]

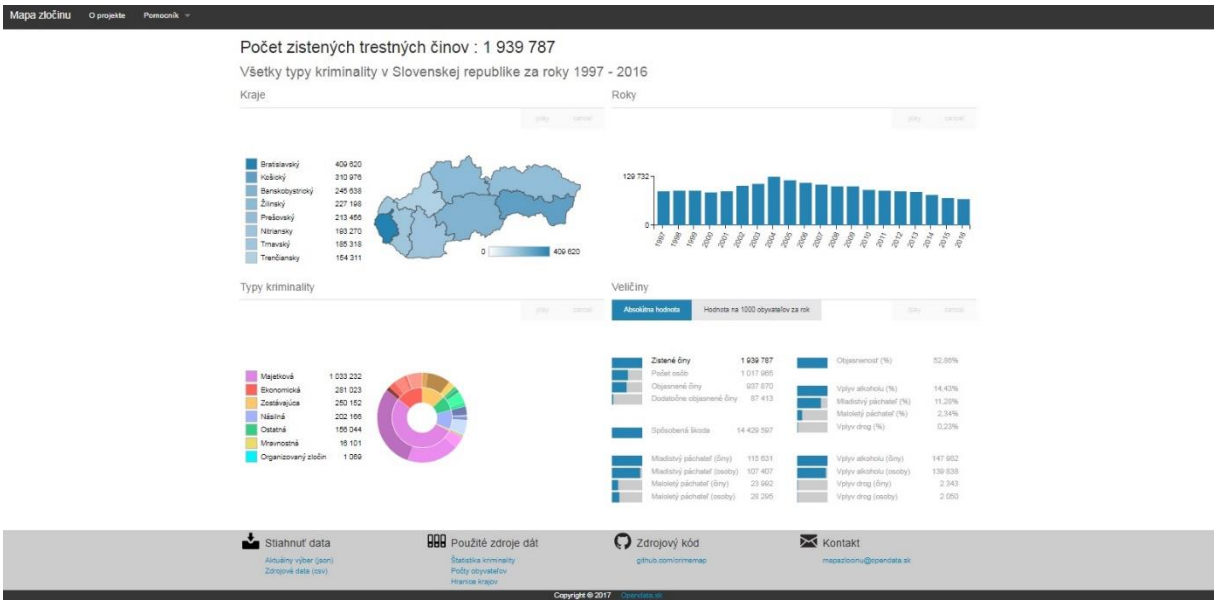

Obrázok 2 **Mapa zločinu.**
(Zdroj: Mapa zločinu, 2017 [on line] [cit. 2018-11-21]. Dostupné z: http://mapazlocinu.sk/

Mapa vychádza z verejne dostupných štatistík ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Zobrazuje počet zistených trestných činov v jednotlivých krajoch, a to od roku 1997 až po rok 2016. Výhodou oproti predchádzajúcej mape trestných činov vidíme v používaní relatívnych dát, pretože poskytované informácie sú v jednotlivých rokoch prepočítavané na počet prislúchajúcich obyvateľov.

Obidve mapy majú jeden hlavný nedostatok, ktorým je posudzovaný priestor kriminality. Obvodné oddelenia alebo kraje sú príliš veľké územia pre vytváranie bezpečnostných opatrení k zníženiu kriminality. Tak isto je to aj z pohľadu obyvateľa, ktorý sa snaží zistiť úroveň kriminality v mieste jeho bydliska. Ako príklad môžeme uviesť vysokú úroveň kriminality obvodného oddelenia Prievidza v roku 2017. Napríklad obyvateľ žijúci v obci Bystričany spadá pod obvodné oddelenie Prievidza s vysokou úrovňou kriminality za rok 2017 napriek tomu, že v tomto roku nebol v tejto obci evidovaný žiadny trestný čin. Tento

[2] ALÁČ A. a M. BIMBO, 2017. *Mapa zločinu*.

fakt môže zavádzať alebo skresľovať pohľad obyvateľov na bezpečnosť alebo úroveň kriminality.

Charakteristika aplikácie

Aplikácia mapy kriminality mesta Prievidza zobrazuje trestnú činnosť mesta za posledných 5 rokov (2013 – 2017). Môžeme povedať, že ide o spracovanie štatistiky OR PZ mesta Prievidza. Zobrazeniu dát v mape kriminality predchádzalo štatistické spracovanie trestných činov. Spracované údaje boli následne pretransformované do tejto mapy.

Mapa kriminality pozostáva zo štyroch nasledujúcich častí:

- ***filter,***
- ***vývoj indexu kriminality v čase,***
- ***mapa jednotlivých trestných činov,***
- ***index kriminality.***

Filter

Obrázok 3 predstavuje filter – vyhľadávacie okno, ktoré umožňuje používateľovi výber z radu možností, ktoré si môže zvoliť podľa jeho záujmu. Toto okno sústreďuje nasledovné vyhľadávacie možnosti:

a) **druh kriminality** – pri štatistickom spracovaní trestných činov sme typ kriminality rozdelili do nasledovných druhov kriminality:

   - ***násilná, mravnostná, majetková, ekonomická, drogová*** a ***ostatná***.

Používateľ si tak môže zvoliť konkrétny druh kriminality, o ktorý sa zaujíma. Pokiaľ tak nespraví, ide o ***celkovú*** kriminalitu mesta Prievidza;

b) **trestný čin** – každý druh kriminality zoskupuje rad prislúchajúcich trestných činov, ktoré sa po kliknutí zobrazia v rolovacom okne;

c) **rok** – aplikácia umožňuje voľbu jednotlivých rokov (2013 – 2017);

d) **mesiac** a **deň** – pre konkrétnejšie určenie časového obdobia si používateľ môže zvoliť mesiac a deň spáchania jednotlivých trestných činov. Po zvolení si jednotlivého mesiaca a dňa v roku musí používateľ kliknúť na *„Ulož dátum*“, aby boli jeho zvolené požiadavky aktualizované a zobrazené na mape jednotlivých trestných činov;

e) **lokalita** – na základe územných číselných obvodov polície Prievidza bolo mesto rozdelené do pätnástich lokalít;

f) **ulica** – každej lokalite prislúchajú určité ulice, ktoré sa zobrazia po kliknutí v rolovacom okne;

g) **maximálna výška škody v €** - pokiaľ pri spáchaní trestného činu nastala škoda na majetku, používateľ si môže zvoliť jej výšku. Pokiaľ si zvolí konkrétnu výšku škody, musí vo vyhľadávacom okne kliknúť na „*Ulož maximálnu výšku škody*“, aby mohla aplikácia jeho požiadavku spracovať. V mnohých prípadoch spáchania trestných činov nemusela nastať škoda na majetku, avšak mohlo ísť o ***verejný záujem***.[3]

[3] KMEŤ, R. 2018. *Mapa kriminality mesta Prievidza*.

Obrázok 3 **Filter (vyhľadávacie okno) aplikácie.**
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Vývoj indexu kriminality v čase

Vývoj indexu kriminality môže byť zameraný na rok alebo mesiac jednotlivých lokalít mesta Prievidza, čo je zobrazené na obrázku 4. Tento fakt predstavuje pre používateľa aplikácie zobrazenie, ako sa za 5 rokov alebo v jednotlivých mesiacoch rokov 2013 až 2017 vyvíjala úroveň kriminality v lokalitách mesta Prievidza. Pomocou tohto ukazovateľa môžeme zistiť, či má úroveň kriminality v jednotlivých lokalitách tendenciu rastu alebo poklesu. Taktiež môžeme určiť mesiace, v ktorých je zvýšená úroveň kriminality.

Obrázok 4 **Vývoj indexu kriminality konkrétnej lokality.**
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Mapa trestných činov

Táto časť mapy kriminality zobrazuje polohu jednotlivých trestných činov v meste Prievidza (obrázok 5). Na to, aby sme určili polohu každého trestného činu bolo potrebné určiť jeho zemepisné súradnice. Následne sme mohli jednotlivé trestné činy zaradiť do konkrétnej lokality mesta Prievidza. Aplikácia pritom využíva mapy Google, kde sú jednotlivé trestné činy zobrazené červenými bodmi. Kolieskom myši možno priblížiť alebo oddialiť pohľad na mapu a pravé tlačidlo myši umožňuje pohyb po mape.

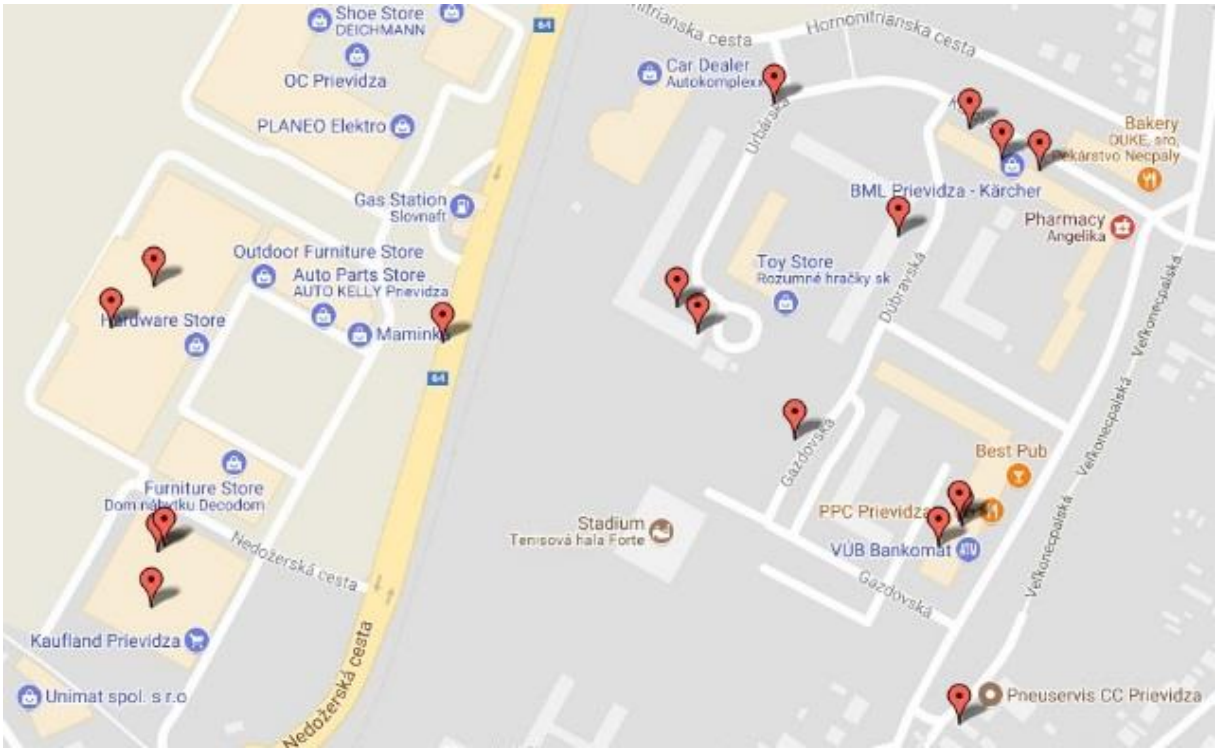

Obrázok 5 **Trestné činy v roku 2017.**
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Zobrazenie jednotlivých trestných činov na mape je podriadené filtru, ktorý si používateľ nastaví podľa svojho záujmu. Podľa toho sa mu na mape zobrazia trestné činy. Pokiaľ umiestnime kurzor myši na konkrétny trestný čin (červený bod), zobrazí sa informačná tabuľka trestného činu, ako je možné vidieť na obrázku 5. Informačná tabuľka obsahuje nasledovné informácie:

- *dátum skutku, druh kriminality, skutková podstata, súradnice, lokalita, ulica, škoda a popis.*

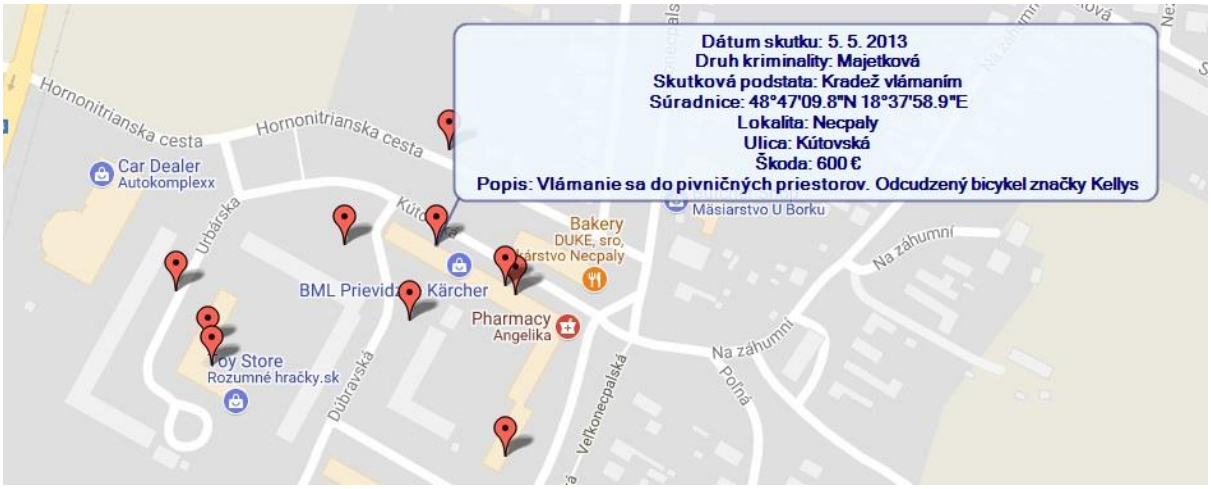

Obrázok 6 **Informačná tabuľka trestného činu.**
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Index kriminality

a) ***Index kriminality*** je v aplikácií znázornený koláčovým grafom spolu so zoznamom jednotlivých lokalít mesta Prievidza, kde je každej lokalite priradený index kriminality (obrázok 7). Po tom, ako si používateľ pomocou filtra zvolí konkrétnu lokalitu, musí si zvoliť časové obdobie, za ktoré sa mu zobrazí index kriminality, a to buď rok alebo rok a mesiac. Následne sa v tejto časti zobrazia všetky lokality mesta s prislúchajúcim indexom kriminality. Pokiaľ používateľ prejde kurzorom myši na jednotlivé časti koláčového grafu, tiež sa mu zobrazí index kriminality danej lokality.

b) V rámci ***ukazovateľa indexu kriminality*** je úroveň kriminality, hodnotená ako *nízka, nízka až stredná, stredná až vysoká* alebo *vysoká* úroveň kriminality (obrázok 7). Každej úrovni kriminality je pridelená iná farba. Používateľ tak môže pomocou tohto ukazovateľa zistiť úroveň kriminality v ním zvolenej lokalite a porovnať ju s úrovňou kriminality v ostatných lokalitách za určité časové obdobie. Súčasťou tejto podčasti je aj počet trestných činov zvolenej lokality.

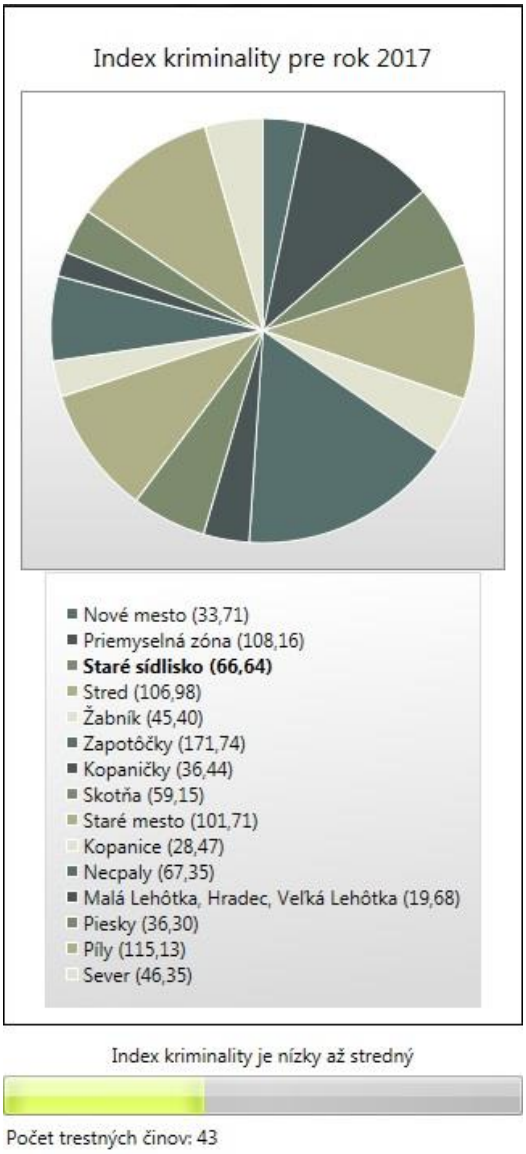

Obrázok 7 **Index kriminality lokality Staré sídlisko pre rok 2017.**
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Vytvorenie aplikácie mapy kriminality mesta Prievidza so sebou prináša prehľad o stave kriminality v jednotlivých lokalitách (obrázok 8), vďaka čomu vie polícia lepšie cieliť svoje úsilie o zníženie úrovne kriminality. Taktiež prináša obyvateľom informácie o stave kriminality v mieste ich bydliska alebo jeho okolí.

Obrázok 8 **Celkový dizajn aplikácie mapy kriminality mesta Prievidza.**
(Zdroj: vlastné spracovanie)

Modifikácia aplikácie

Softvér, na ktorom pracuje aplikácia mapy kriminality je postavený na najmodernejších technológiách súčasnosti, aby spĺňal štandardy kladené na vývoj aplikácií tohto druhu a zároveň, aby jeho ovládanie bolo intuitívne a prehľadné. Nakoľko problematika vývoja softvéru pre vizualizáciu kriminality je veľmi široká, vyžaduje si pomerne dlhý čas na vývoj softvérového nástroja.[4] Preto vidíme v budúcnosti priestor pre modifikáciu aplikácie s radom inovácií:

a) ***index kriminality:*** navrhnúť systém hodnotenia kriminality s definovaným algoritmom a základnými komponentmi vo forme merateľných položiek, ktorý by bol významným nástrojom pre stanovenie úrovne kriminality vybraného územia na základe definovaných kritérií a indikátorov kriminality,

b) ***webová aplikácia*** – preprogramovanie súčasnej aplikácie s cieľom vytvoriť ucelený informačný systém, na ktorý sa bude pripájať ako na štandardné webstránky,

c) ***vytvorenie databázy*** – poskytuje rýchle vyhľadávanie a nie je nutné mať uložené dáta lokálne na počítači, taktiež môže byť aplikácia spustená na rôznych zariadeniach a dáta budú konzistentné pre každú spustenú aplikáciu,

d) ***dáta*** – interaktívne pridávanie a editovanie nových záznamov,

e) ***užívateľské rozhrania:***

- administrátor (príslušník PZ SR) – editácia (zmena) uložených údajov, dopĺňanie nových, automatická tvorba štatistík a iné,
- supervisor (FBI UNIZA) – školenia poverených príslušníkov PZ SR, helpdesk (online podpora) pri riešení vzniknutých problémov, konzultácia modifikácie aplikácie a iné,
- používateľ (občan) – zobrazovanie uložených dát prostredníctvom webovej stránky;

[4] KVET, M., 2018. *Metodika a postup tvorby aplikácie mapy kriminality mesta Prievidza.*

Informácie o úrovni kriminality a jednotlivých trestných činoch budú podľa kategórie užívateľa príslušne filtrované:

- *administrátorovi* sa môžu zobrazovať informácie o páchateľovi, obeti trestného činu, vie určiť konkrétne miesto spáchania trestného činu a iné,
- *používateľovi* (občanovi) sa budú zobrazovať len také informácie, ktoré nie sú v rozpore so zákonom 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov;

f) ***grafy*** – zobrazenie rôznych závislostí a vzťahov, ktoré vyplývajú z indexu kriminality pre rôzne časové obdobia a rôzne lokality,

g) ***farebné škály*** - pre zobrazovanie rôznych druhov kriminality, aby bolo na prvý pohľad zrejmé, aký druh kriminality s prislúchajúcimi trestnými činmi prevládajú v jednotlivých lokalitách,

h) ***operačné systémy*** – modifikácia aplikácie tak, aby bola funkčná i na mobilných zariadeniach, smartfónoch, tabletoch využívajúcich iné operačné systémy, napríklad iOS alebo Android.

Záver

Analýza kriminality predstavuje súčasť každého väčšieho mesta v Slovenskej republike. Jej výsledkom môžu byť štatistiky kriminality, ktoré zobrazujú určitú úroveň kriminality daného územia. Tieto územia najčastejšie predstavujú obvodné oddelenia alebo vyššie územné celky (kraje). Nedostatkom tejto štatistiky môžeme označiť práve dané územie, ktoré je príliš veľké na to, aby sa v ňom vytvárali konkrétne opatrenia pre zvýšenie bezpečnosti, respektíve zníženie kriminality. Ďalším nedostatkom môžeme označiť výsledné údaje štatistiky, ktoré zobrazujú počet trestných činov určitého územia bez toho, aby tieto trestné činy boli prepočítané na počet obyvateľov. Tento fakt so sebou prináša zavádzajúce, skreslené informácie poskytované obyvateľom Slovenskej republiky.

Práve tieto skutočnosti viedli k tomu, aby bol vytvorený nástroj, ktorý by detailne mapoval trestné činy vybraného regiónu. Výstupy aplikácie v podobe zobrazenia trestných činov v konkrétnych lokalitách s prislúchajúcim modifikovaným indexom kriminality sú východiskom pre realizáciu opatrení k zníženiu úrovne kriminality. Obyvateľom by aplikácia priniesla pohľad na vývoj a úroveň kriminality v mieste ich bydliska.

Literatúra

ALÁČ A. a M. BIMBO, 2017. Mapa zločinu [on line]. Bratislava, [cit. 2018-11-21]. Dostupné z: http://mapazlocinu.sk/

HOFREITER, L., 2004. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia.* Prvé vydanie. Žilina: EDIS, s. 99 – 106. ISBN 80-8070-181-4

KMEŤ, R. *Mapa kriminality mesta Prievidza*. Diplomová práca. Žilina : FBI UNIZA, 2018.

Mapy trestných činov v Slovenskej republike [on line]. Elektronický portál ministerstva vnútra Slovenskej republiky, 2017 [cit. 2018-11-20]. Dostupné z https://www.minv.sk/?Mapy_TC_v_SR_2017

Keywords: security, criminality, residents, information system

Summary

The introduction of the paper focuses on the analysis of the current state of crime in Prievidza and the mapping of criminality and crimes in the Slovak Republic. Two online maps are available to the general public. In particular, it is a map of criminal offenses in the Slovak Republic, made available by the Ministry of the Interior of the Slovak Republic and the second, a crime map, is a processed project that acts as an "open source" as information to which citizens have free access. In analyzing these maps, we have come to the conclusion that the information they display and provide to the population can have a distorted, not an objective impression. That is why we were trying to create an information system for evaluating the level of crime of the selected region - application of the crime map.

The crime map is based on specific criminal offenses. Each crime is mapped using geographical coordinates, resulting in the display of specific offenses in the selected region. Splitting the city into smaller sites brings with it the chance to specifically identify locations or streets where there is an increased or high level of crime. It is also important to recall that criminality information in the crime map is appropriately filtered by the user category (public, PZ SR, MV SR). Such an information system brings with it the possibility to effectively target the proposed security measures to prevent the commission of a crime and thereby improve the overall security situation in the selected region. For the population, the information system would provide a source of information on the crime status of the region that is part or the level of crime in their immediate vicinity.

Ing. Roman Kmeť
Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Katedra technických vied a informatiky
e-mail: roman.kmet@fbi.uniza.sk

Recenzenti:

prof. Ing. Zdeněk Dvořák, PhD.; pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.

Patrícia Krásná

Zákon o obetiach trestných činov, ako prvok posilnenia pozície obetí trestných činov

Anotácia: Zákon o obetiach trestných činov vnímame ako prvok, ktorý v značnej miere napomáha obetiam trestných činov v celkovej genéze ich vnímania jednotlivcami, ale i spoločnosťou. Z tohto dôvodu je opodstatnené venovať sa tejto problematike a poukázať na špecifiká, ktoré je potrebné vytýčiť pri zabezpečovaní ochrany a podpory obetiam trestných činov.

Kľúčové slová: zákon o obetiach trestných činov, obeť, ochrana a podpora obetí trestných činov

Úvod do problematiky

Obeti trestného činu ako osobe, ktorej následkom trestného činu bola spôsobená ujma akéhokoľvek rázu a rozsahu je potrebné, aby bola v kontexte, v systéme právneho štátu poskytnutá ochrana. Orgány činné v trestnom konaní, ale i v celkovom pohľade spoločnosť majú zaujať postoj záujmu, podpory a ochrany obete trestného činu. Pri pohľade na minulosť je možné spomenúť, že pozornosť, ktorá je kladená obetiam trestných činov sa začala rozvíjať v období 2. polovice 20. storočia. Slovenská republika patrí medzi krajiny, ktoré samotný pojem „obeť" trestného činu začali používať iba v nedávnej dobe. Konkrétne je to od 01. 01. 2018, kedy vstúpil do platnosti Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov,[1] (ďalej ZoOTČ).

Páchateľ trestného činu bol vnímaný v kontexte trestného práva v rámci širších súvislostí už skôr ako obeť trestného činu. Zástupcovia štátu, ako garanti zabezpečenia práva a spravodlivosti na základe litery zákona mali v úvahe zistiť páchateľa trestného činu, zistiť znaky porušenia práva konkrétnym páchateľom a následne efektívne potrestať konkrétneho páchateľa. Obeť ostala však z určitého uhla pohľadu, môžeme povedať, „nezaujímavou" pre štát. Ako sme už spomínali každý trestný čin má páchateľa, má taktiež i v každom prípade svoju obeť. Komfort osoby, ktorá sa stane následkom trestného činu obeťou, je narušený, tiež sú zasiahnuté jej práva, jej osobné emocionálne prežívanie a v každom smere spôsobí trestný čin celkovú disharmóniu obete. Myslíme si, že v tomto prípade je opodstatnené uvedomiť si skutočnosť, že páchateľ úmyselného trestného činu vykonáva, spácha, trestný čin vedome. Páchateľ je uzrozumený so skutočnosťou, že spácha trestný čin a to či už so sexuálnym, finančným[2] alebo iným motívom. Obeť sa však dostáva do role, kedy nemá na výber, stane sa obeťou trestného činu bez akejkoľvek inej možnosti. Samotnú osobnosť obete môžeme i s pohľadom na nami spomínané i s pohľadom na poznatky získané z odborných názorov špecifikovať ako situačne hierarchicky štruktúrovaný systém psychickej regulácie.[3]

Pre priblíženie skutočností o uvádzanom spomenieme taktiež fakt existencie vzťahu medzi páchateľom a obeťou trestného činu. Tento vzťah, ktorý vzniká v dôsledku spáchania trestného činu je veľmi špecifický a zložitý. Je mnoho odborných diskusií, tiež existujú vedné disciplíny, ktoré sa venujú obetiam, páchateľom trestných činov a vzájomne sa prelínajú i z dôvodu už nami spomínanej súvislosti medzi páchateľom, obeťou, ale i podstatou restoratívnej justície. V našom príspevku sa následne zameriame na spomínaný ZoOTČ.

[1] Poznámka autora: pri použitých právnych predpisoch v príspevku sa vychádza z účinného právneho stavu aj keď tak nie je uvedené výslovne „v znení neskorších predpisov".

[2] DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. 2016. *Kriminológia.* 3. aktualizované a doplnené vydanie, 2016. s. 117.

[3] DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. 2016. *Kriminológia.* 3. aktualizované a doplnené vydanie, 2016. s. 139.

Našim cieľom je priblížiť v kocke čitateľovi samotnú podstatu tohto zákona, jeho vznik a vývoj prostredníctvom európskej legislatívy v právnom systéme nášho štátu a taktiež priblížiť vnímanie vzniku a platnosti ZoOTČ policajtmi prvého kontaktu.

Zákon č. 274/2017 Z. z. – jeho vznik v legislatívnom rámci

Slovenská trestnoprávna legislatíva pojem „obeť“, ako sme už spomínali dlho nepoznala, resp. nepoužívala. V právnom poriadku bol používaný a uznávaný pojem „poškodený“. Pojem poškodený používali všetky právne predpisy platné na našom území, ale aj už zrušené zákony platné v minulosti.[4] Na úvod časti príspevku, v ktorej sa budeme venovať ZoOTČ poukážeme na samotný vznik tohto zákona. Poukážeme a upriamime pozornosť na judikatúru, ktorá predchádzala spomínanému zákonu – ucelenej a komplexnej forme právnej úpravy postavenia, ochrany a podpory obetí trestných činov. Uvádzané zmeny v legislatíve boli pre právny systém našej krajiny veľmi dôležité. Myslíme si, že bolo nevyhnutné a priam žiaduce, aby vznikol komplex opatrení zastrešujúcich jednotnosť postupov, práv a jednoznačných pilierov ochrany a podpory pre obete trestných činov. Pri poňatí úvahy o modernom trestnom práve, o modernej justícii je práve problematika spojená s postavením obetí trestných činov podstatná a dôležitá.[5]

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. 10. 2012, (*ďalej len Smernica),* ktorou sa ustanovujú minimálne normy o právach, podpore a ochrane obetí trestných činov a nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV,[6] bola so Smernicou 2004/80/ES právnym základom, na ktorom bolo možné ďalej budovať a podporovať myšlienku vzniku samostatného ZoOTČ. Smernica vznikla na základe Zmluvy o fungovaní Európskej únie, najmä na jej článok 82 ods. 2. Európsky parlament a Rada Európskej únie,. Samozrejme tiež z hľadiska návrhu Európskej komisie po postúpení návrhu legislatívneho aktu národným parlamentom, so zreteľom na stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru a s akcentom na stanovisko Výboru regiónov konajúc v súlade s riadnym legislatívnym postupom. Existencia Smernice vyplynula aj z jedného zo základných cieľov Európskej únie, (ďalej len EÚ). Spomínaným cieľom je zachovanie si priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, avšak nie len jeho spomínané zachovanie, ale hlavne i jeho rozvoj. Myslíme si, že EÚ ako zoskupenie jednotlivých štátov Európy je garantom, ktorý má dbať a dohliadať na, okrem iného, i práva a potreby obetí trestných činov. Je potrebné podľa nášho názoru, aby EÚ zabezpečila obetiam globálnu ochranu, ktorá im bude za každých okolností garantovať pomoc a podporu. Iniciatíva orgánov EÚ má za následok právotvornú iniciatívu i v oblasti podpory, ochrany obetí trestných činov.

Rámcové rozhodnutie 2001/220/SVV prijaté Radou v roku 2001 o postavení obetí v trestnom konaní bolo predchodcom Smernice. Na základe obsahu tohto Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV boli Komisia a členské štáty v roku 2009 požiadané, aby preskúmali možnosti, ako zlepšiť právne predpisy a praktické podporné opatrenia na ochranu obetí tak, aby sa osobitná pozornosť, podpora a uznanie prioritne dostali všetkým obetiam vrátane obetí terorizmu.

---

[4] Ustanovenie § 1 Zákona č. 255/1998 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi, § 2 písm. a) Zákona č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

[5] HOLOMEK, J. 2013. *Viktimológia*. Plzeň: Aleš Čenek, 2013. s. 9.
Poznámka autora: dôraz na práva obetí trestných činov bol prvýkrát kladený v Chammurapiho zákonníku. Podľa viacerých odborníkov, ktorí sa venujú problematike obetí trestných činov, viktimológii bol prvým „zákonom o právach obetí“ v histórii. Avšak i napriek uvedenému zákonník neplatil dlhší čas a následne sa opäť pozornosť presunula na páchateľov trestných činov. Výsledkom spomínaného následne bola skutočnosť, že na práva obetí bolo poukázané opäť až do polovice 19. storočia.

[6] IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. 2013. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: EUROKÓDEX, 2013. s. 489.

Rámcové rozhodnutie 2001/220/SVV bolo aplikované do praxe a výkonu nášho práva i prostredníctvom Zákona č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze, ktorý nadobudol účinnosť 01. 09. 2004. Na základe účinnosti spomínaného zákona boli novelizované i určité ustanovenia platného Trestného poriadku. Je samozrejmé, že ak sa transponuje do právneho systému krajiny nariadenie, je potrebné uvedené revidovať a doplniť, resp. pripomienkovať. Pri transpozícii Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV Komisia smerom k Slovenskej republike vyvodila závery, v ktorých figurovali jednotlivé vecné chyby transpozície. V našom príspevku spomenieme len niektoré, avšak tie najzávažnejšie. Za najväčší nedostatok považovala Komisia skutočnosť, že pojem obeť zahŕňal i právnické osoby. Komisia konštatovala, že podstatným nedostatkom je absentujúci prvok samostatných opatrení v právnej úprave, ktoré by zabezpečovali obetiam ochranu, podporu, pomoc. Taktiež Komisia poukázala na nedostatky realizácie preplatenia výdavkov spojených s právnikmi obete, kedy má náležité poplatky uhradiť iba páchateľ. Komisia spomína, že môže dôjsť k faktu insolventnosti páchateľa.[7] Vo svojom uznesení z 10. 06. 2011 o pláne na posilnenie práv a ochrany obetí najmä v trestnom konaní („Budapeštianska mapa“)[8] Rada skonštatovala a poznamenala skutočnosť, že na úrovni EÚ je potrebné podniknúť opatrenia, ktoré budú zamerané a ich cieľ bude smerovať k posilneniu práv obetí, k podpore a ochrane obetí trestných činov. S týmto cieľom a v súlade s uvádzaním uznesením bolo za cieľ spomínanej Smernice revidovať a doplniť zásady stanovené v rámcovom rozhodnutí Rady 2001/220/SVV a uskutočnenie významného pokroku na úrovni ochrany obetí v celej EÚ, predovšetkým v rámci trestných konaní.

Smernicou 2004/80/ES sme sa v predchádzajúcom texte nezaoberali z dôvodu, že chceme v ďalšom texte poukázať na fakt implementácie a transpozície uvádzanej Smernice 2004/80/ES do právneho systému, poriadku, našej krajiny po vstupe do EÚ, a to konkrétne *Zákonom č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi*. Spomínanému zákonu predchádzal zákon č. 255/1998 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi, ktorý bol účinný od januára roku 1999. Týmto zákonom Slovenská republika implementovala Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov, ktorý nadobudol platnosť v roku 1985. Dovolíme si pre potreby nášho spracovaného príspevku spomenúť dve, nami vyslovené, myšlienky. Tou prvou myšlienkou je, že jedným z dôvodov oznámenia obete trestného činu, že jej bolo ublížené, resp. utrpela ujmu a v neposlednom rade, že potrebuje pomoc a ochranu je práve odškodnenie. Odškodnenie považuje obeť ako jeden z hlavných dôvodov pre motiváciu oznámenia trestnej činnosti. Našou druhou myšlienkou je však opak - fakt o tom, že „priznanie si pozície obete“ môže byť problematické a to na základe existencie hanby, hanby obete priznať sa k tomu, že sa stala obeťou trestného činu.[9] Uvedený zákon tak ponúkol príležitosť pre obete násilných trestných činov žiadať odškodnenie a do určitej miery im napomôcť aspoň v príslušnej miere vyrovnať sa s pocitom viny, so vzniknutou situáciou, kedy sa stali obeťou trestného činu.

Dôležité je poznamenať, že spomínanou Smernicou 2004/80/ES sa zlepšil prístup a tiež sa zlepšila možnosť poškodeného získať odškodnenie pri násilnom trestnom čine, ktorý bol spáchaný na území odlišného štátu EÚ, ako je členský štát, na území ktorého má poškodený trvalý pobyt.[10]

Vyplýva z nej tiež povinnosť členských štátov, ak bol násilný úmyselný trestný čin spáchaný v inom členskom štáte ako je členský štát, v ktorom má žiadateľ o odškodnenie

[7] ZÁHORA, J. 2018. *Zákon o obetiach trestných činov, Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2018. s. 12.

[8] EUR-Lex. 2018. [online]. [cit. 2018. 18.11.] Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32011G0628%2801%29.

[9] JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. 2012. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012. s. 121.

[10] ZÁHORA, J. 2018. *Zákon o obetiach trestných činov, Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2018. s. 11.

zvyčajne trvalé bydlisko, umožniť žiadateľovi právo predložiť žiadosť inštitúcii alebo akémukoľvek inému orgánu v druhom členskom štáte a odškodnenie mu vyplatí príslušný orgán členského štátu, na ktorého území bol trestný čin spáchaný.[11]

Za dôležitú považujeme i zmienku o skutočnosti existencie *Európskeho ochranného príkazu*, ďalej už len EOP, ktorý obsahuje a vymedzuje špecifiká ochrany obetí trestnej činnosti účinné v EÚ. EOP bol realizovaný na základe a na podkladoch *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/EÚ z 13. 12. 2011*. Samotná existencia EOP načrtáva skutočnosť o ochrane obetí trestných činov i mimo územia jej trvalého pobytu, mimo krajiny kde je vedené trestné konanie, resp. zabezpečuje obeti ochranu aj v krajine, v ktorej sa chce kratšie alebo dlhšie zdržiavať. Účelom EOP je zaručenie faktu, kedy sa v spoločnom európskom priestore spravodlivosti zabezpečuje poskytnutie ochrany a podpory fyzickej osobe voči trestným činom, ktoré môžu ohroziť jej základné práva a slobody. Základné práva a slobody, ak jej boli poskytnuté v jednom členskom štáte EÚ, musia jej byť poskytnuté i v ktoromkoľvek inom štáte EÚ.[12] Existencia a realizácia spomínaného EOP je aplikovaná na základoch zásad vzájomného uznávania justičných rozhodnutí v trestných veciach v EÚ. EOP je však založený i na skutočnosti existencie naozaj dôvodných obáv o bezprostrednom ohrození dotyčnej osoby. Je potrebné ešte spomenúť, že EOP sa vydáva len na základe žiadosti dotknutej osoby. Je potrebné, aby spomínaná žiadosť bola adresovaná justičnému orgánu, ktorý je príslušný vo veci konať. Príslušný justičný orgán následne rozhodne o adekvátnosti a relevantnosti žiadosti a následne i o udelení alebo neudelení EOP. Osobitne dané podmienky, ktoré sa týkajú prijatia, uznania, výkonu a ostatných náležitostí EOP na území Slovenskej republiky sú upravené v *Zákone č. 398/2015 Z. z. o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach*. Podľa spomínaného zákona sa rozumie ochranným príkazom rozhodnutie vydané v trestnom konaní súdom alebo v prípravnom konaní prokurátorom alebo justičným orgánom členského štátu. Ochranným príkazom sa na účely zabezpečenia ochrany fyzickej osoby pred protiprávnym konaním majúcim charakter trestného činu, ktoré môže ohroziť jej život, telesnú integritu alebo duševnú integritu, dôstojnosť, osobnú slobodu alebo sexuálnu integritu, ukladá obvinenému alebo odsúdenému jeden alebo viacero z týchto zákazov alebo obmedzení: zákaz vstupovať do určených miest alebo do určených oblastí, kde má chránená osoba pobyt alebo ktoré navštevuje, eventuálne tiež zákaz alebo úpravu kontaktu s chránenou osobou v akejkoľvek forme vrátane kontaktovania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo inými obdobnými prostriedkami. Tiež zákaz alebo úpravu približovania sa k chránenej osobe bližšie ako na určenú vzdialenosť.

V prípade, že sa vrátime späť k už nami spomínaným faktom, kedy sme spomenuli kritiku v rámci implementácie Rámcového rozhodnutia 2001/220/SVV je zrejmé, že požiadavky, ktoré ním boli kladené neboli v plnej miere splnené. Teda následným cieľom bolo odstrániť existujúce nedostatky, rozdiely.

Tiež bolo ďalším prediktívnym cieľom vytvoriť rámec práva, ktorý by zabezpečoval ochranu, podporu a pomoc obetiam trestných činov. V nadväznosti na uvádzané Európsky parlament vyzval Radu na prijatie „komplexného právneho rámca, ktorý obetiam trestných činov poskytne najširšiu ochranu vrátane primeranej kompenzácie a ochrany obetí, najmä ak ide o prípady organizovaného zločinu.“ Uvedený právny rámec obsahuje už nami skôr spomínaná Smernica.

V nasledujúcom texte si priblížime transpozíciu Smernice do právneho systému Slovenskej republiky a poukážeme na jednotlivé znaky danej transpozície spojené

[11] Smernica Rady. 2004. [online]. [cit. 2018. 20.11.] Dostupné na internete: http://wwwold.justice.sk/kop/pk/2005/pk05035_07.rtf

[12] BALÚN, L., BENEDEKOVÁ, D. 2015. *Európsky ochranný príkaz ako trestno-procesný inštitút ochrany osôb v trestnom konaní*. In Policajná teória a prax, roč.23,č. 4, 2015. s. 44.

i so samotným prijatím návrhu ZoOTČ. Tak ako bolo už nami spomínané Smernica bola prijatá 25. 09. 2012. Následne bol určený i akceptujúci dátum do kedy má byť Smernica implementovaná do právneho systému našej krajiny. Uvedený dátum bol stanovený rezolútne a to do 16. 11. 2015. Slovenská republika vykonala sčasti transpozíciu a to konkrétne Zákonom č. 397/2015 Z. z., ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným, hormonálnym účinkom. Čiastočne sa vykonala transpozícia Smernice i na základe vymedzenia úpravy procesných práv poškodených v trestnom konaní. Konkrétne to bolo vo vzťahu k úprave práva na tlmočenie a preklad, práva na informácie, práva na sprievod dôverníka, tiež na právo poskytnutia informácií od prvého kontaktu s príslušným orgánom.[13]

Návrh ZoOTČ bol spracovaný na základe *Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2016 - 2020*, konkrétne to bolo v časti Trestná politika a väzenstvo - vláda prijme opatrenia za účelom vytvorenia fungujúceho modelu pre podporu a ochranu obetí trestných činov vrátane ich odškodnenia. Za týmto účelom vláda zabezpečí, aby výnosy zo sankcií postihujúcich majetok páchateľov trestných činov boli cielene použité na podporu obetí trestných činov a ich odškodňovanie. Tiež aj Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2017 a úlohy B.4. uznesenia vlády Slovenskej republiky z 03. 04. 2013 č. 155. Považujeme za veľmi precízne a v každom smere prinášajúcom pridanú hodnotu, že návrh ZoOTČ bol vypracovaný v rámci pracovnej skupiny zriadenej ministerstvom spravodlivosti, ktorej členmi boli odborníci z viacerých právnych, štátnych i neštátnych subjektov.

Pri takomto dôležitom zákone je podľa nášho názoru uvedená skutočnosť veľmi pozitívna a i v ďalšej budúcnosti je predpokladom, že prinesie kvalitné výsledky. Pracovnú skupinu, ktorá pripravovala návrh ZoOTČ tvorili členovia, okrem zástupcov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, zástupcovia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, Ministerstva financií Slovenskej republiky, Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, Koordinačno-metodického centra pre rodovo podmienené a domáce násilie, Ligy za ľudské práva a mnohí ďalší odborníci z aplikačnej praxe. Samotný návrh zákona o obetiach bol do Národnej rady Slovenskej republiky predložený 18. 08. 2017, pod číslom parlamentnej tlače 648. Pri procese schvaľovania v Národnej rade Slovenskej republiky však došlo k určitým zmenám, ktorými bol ovplyvnený návrh zákona.[14] Pre potreby nášho článku uvádzame vecnú zmenu, ktorú pripomienkoval Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny, ktorý chcel doplniť zásadu riešenia potrieb obetí individuálnym spôsobom na základe individuálneho posúdenia.[15] Dôležitosť, opodstatnenie a spoločenský konsenzus pri tvorbe ZoOTČ, ako zastrešujúceho prvku ochrany, podpory a pomoci obetiam trestných činov podčiarkol fakt o schválení zákona „ústavnou“ väčšinou.

Obsah zákona o obetiach trestných činov

V ďalšej časti nášho príspevku vymedzíme niektoré základné časti, z ktorých je ZoOTČ zložený. Poukážeme na jednotlivé časti, ktoré tvoria jeho meritórne opodstatnenie a v rámci toho explicitne vymedzíme okruhy, ktoré jednotlivé „bloky“ ZoOTČ obsahujú. Právna úprava, ktorá bola podkladom samotného ZoOTČ je obsiahnutá v Článku I, (ďalej čl. I.) Spomínaný čl. I je rozdelený do piatich častí.

[13] Poznámka autora: § 28 ods. 6,7. § 46 ods.1.§ 48a. § 49 ods.3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

[14] Poznámka autora: išlo o legislatívno-technické úpravy, precizovanie textu.

[15] Poznámka autora: pôvodne bola spomínaná zásada zaradená v § 6 ods. 4 ZoOTČ. Aktuálne v ZoOTČ je zaradená v § 3 ods. 7 ZoOTČ. „Orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam uskutočňujú s ohľadom na závažnosť spáchaného trestného činu individuálne posúdenie obete tak, aby sa zistilo, či ide o obzvlášť zraniteľnú obeť za účelom zabránenia opakovanej viktimizácii.“

Obsahom prvej časti sú základné ustanovenia. Táto časť obsahuje a vymedzuje meritórne pojmy a zásady uplatňovania ochrany a podpory obetí trestných činov, ktoré sa vzťahujú na celý právny predpis, celý text ZoOTČ. Do právneho poriadku Slovenskej republiky sa zavádzajú základné inštitúty ako obeť trestného činu, obzvlášť zraniteľná obeť, obeť násilného trestného činu, trestný čin domáceho násilia druhotná a opakovaná viktimizácia, a pod. Kým Trestný poriadok[16] upravuje procesné postavenie poškodeného, ktorým môže byť aj právnická osoba, obeťou podľa schváleného špecifického zákona môže byť len fyzická osoba.

Druhá časť upravuje práva obetí trestných činov. ZoOTČ v tejto časti upravuje najmä rozsah informácií, ktoré sú jednotlivé subjekty povinné poskytnúť obeti pri prvom kontakte, predovšetkým orgány činné v trestnom konaní pričom zdôrazňuje ich poskytovanie zrozumiteľným a pochopiteľným spôsobom. Ďalšími právami vymedzenými v ZoOTČ sú právo na poskytnutie odbornej pomoci, právo na právnu pomoc, právo na ochranu pred druhotnou alebo opakovanou viktimizáciou a právo na odškodnenie. Práva obetí trestných činov sú okrem ZoOTČ čiastočne upravené aj v Trestnom poriadku.

Tretia časť sa týka odškodňovania obetí násilných trestných činov. Štruktúra tejto časti je zhodná so systematikou zákona č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi, ktorý sa týmto zákonom zároveň ruší. Spomínaná časť zahŕňa rozsah odškodnenia, konanie o poskytnutí odškodnenia a spoločné ustanovenia k odškodňovaniu.

Štvrtá časť upravuje podporu subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov. Uvedená časť obsahuje jednotlivé prvky určenia podmienok udelenia akreditácie programu podpory obetí, náležitosti žiadosti o udelenie akreditácie, tiež rozhodnutie o udelení akreditácie, povinnosti akreditovaného subjektu, zánik a zrušenie akreditácie, obsahuje i prvok kontroly plnenia podmienok akreditácie. Vymedzuje taktiež povinnosti akreditovaných subjektov a dotáciu, ktorá je prideľovaná zo štátneho rozpočtu. Spomínaná štvrtá stať vymedzuje okrem spomínaného aj register subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, vedený Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky.[17]

Piata časť vymedzuje spoločné, prechodné, záverečné ustanovenia a zrušovacie ustanovenia, kde sa okrem iného uvádza i skutočnosť, že Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky zabezpečuje tvorbu a uskutočňovanie štátnej politiky a koordináciu plnenia úloh v oblasti ochrany obetí, spolupracuje s členskými štátmi a medzinárodnými organizáciami pôsobiacimi v oblasti na ochranu a podporu obetí a tiež, že Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zabezpečuje koordináciu a tvorbu systémových opatrení v oblasti prevencie domáceho násilia a násilia na deťoch.

Články II a III ZoOTČ sú prepojené s Trestným zákonom[18] a Trestným poriadkom[19] i v oblasti práv obetí trestných činov.

Niektoré príslušné zmeny sú nasledovné: rozšírili sa základné zásady trestného konania,[20] posilnilo sa postavenie obete v trestnom konaní

---

[16] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

[17] MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2018. [online]. [cit. 2018. 29.11.] Dostupné na internete: https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx.

[18] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

[19] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

[20] Poznámka autora: Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Základná zásada trestného konania č. 21 - Orgány činné v trestnom konaní a súd sú povinné v priebehu celého trestného konania umožniť poškodenému plné uplatnenie jeho práv, o ktorých ho treba riadne, vhodným spôsobom a zrozumiteľne poučiť. Trestné konanie sa musí viesť s potrebnou ohľaduplnosťou k poškodenému. Treba zohľadniť jeho osobnú situáciu a okamžité potreby, vek, pohlavie, prípadné zdravotné postihnutie a jeho vyspelosť a zároveň plne rešpektovať jeho fyzickú, mentálnu a morálnu integritu. Ustanovenia osobitného zákona o právach obetí trestných činov tým nie sú dotknuté.

a to najmä vo vzťahu k deťom, upravili sa podmienky realizácie výsluchu s ohľadom na potreby obetí, obmedzilo sa využitie konfrontácie[21] a iné.

Zákon o obetiach trestných činov a policajt prvého kontaktu

V našom predkladanom príspevku sme už spomínali, že prijatie ZoOTČ malo dopad okrem iného i na prácu a postup činností orgánov činných v trestnom konaní. Práve z tohto dôvodu sme sa rozhodli venovať sa v jednom celku nášho príspevku i samotnému vplyvu prijatia ZoOTČ na prácu policajtov prvého kontaktu. Samozrejme prijatie ZoOTČ vyvolalo novelizáciu Trestného poriadku a Trestného zákona ako bolo už aj skôr nami spomínané. Preto uvádzame niektoré zmeny, ktoré sa dotýkajú práve práce policajtov. Policajti prvého kontaktu prichádzajú do kontaktu s obeťou trestného činu často krát ako prvý a je naozaj, podľa nášho názoru, podstatné a dôležité, aby policajt vedel ako zareagovať, vedel vyhodnotiť vzniknutú situáciu. Z dôvodu uvedeného si dovolíme vymedziť jednotlivé náležitosti, ktoré ako prvotné priniesli zmeny v činnosti policajtov, policajtov prvého kontaktu.

Pod pojmom trestný čin sa pre potreby ZoOTČ rozumie i čin inak trestný, ak páchateľ nebol v čase pre nedostatok veku alebo pre nepríčetnosť trestne zodpovedný. Uvedené bolo vymedzené z dôvodu, že ujma obeti vznikne v každom prípade a má na ňu za každých okolností značný dopad. Zákonodarca upriamil svoju pozornosť z pohľadu i policajtov prvého kontaktu veľmi smerodajne pri vymedzení činu inak trestného.[22]

Ďalším zvratom ktorý nastal na základe ZoOTČ bola skutočnosť taxatívneho vymedzenia obzvlášť zraniteľných obetí. Obete, ktoré sa považujú za obzvlášť zraniteľné sú vymedzené v § 2 písm c. ZoOTČ. U obzvlášť zraniteľných osôb je veľmi dôležité prihliadať a klásť pozornosť na príznačné riziko spôsobenia druhotnej a opakovanej viktimizácie.[23] Zákonodarca pri vymedzovaní špecifikácie prihliadal i na skúsenosti, skutočnosti, ktoré potvrdzujú doterajšia prax a judikatúra. Pri činnosti policajtov prvého kontaktu je preto veľmi dôležité, aby vedeli zareagovať, vedeli vyhodnotiť situáciu a aby vedeli zamedziť vznik spomínanému javu viktimizácie, či už druhotnej alebo opakovanej.

Hodnotíme kladne i prebiehajúce školenia, ktoré slúžia na preškolenie aj policajtov prvého kontaktu, ktoré si myslíme, že v značnej miere prispejú k rozvoju pozitívneho uplatnenia ZoOTČ v aplikačnej policajnej praxi. Podľa nášho názoru je pridanou hodnotou spomínaného § 2 písm c. ZoOTČ aj skutočnosť, existencie pojmu „obeť, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie“ a na základe uvedeného je možné v aplikačnej praxi subsumovať pod uvedené i napr. obeť akéhokoľvek trestného činu, ak je na podklade individuálneho posúdenia uskutočneného aj policajtom prvého kontaktu zistené vyššie riziko spôsobenia opakovanej viktimizácie. Spomínané individuálne posúdenie obete je potrebné, aby bolo realizované čo najskôr po oznámení trestného činu.

Tu však aj policajti prvého kontaktu poukazujú na prípady, kedy je obeť traumatizovaná, zranená a preto z uvedených dôvodov nie je prípustná individuálna špecifikácia okamžite. Následne je však vykonaná hneď, keď je to možné.

Konkretizácia postupu policajtov, v našom prípade môžeme hovoriť aj a o policajtoch prvého kontaktu je určená v ZoOTČ v § 4 ods. 2 a to nasledovne:

---

[21] Poznámka autora: Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. Použitie ustanovení § 125 odsekov 1 a 2 nie je možné, ak ide o svedka mladšieho ako 18 rokov.

[22] Poznámka autora: uvedené informácie pochádzajú z riadených rozhovorov, ktoré realizovala autorka s policajtmi prvého kontaktu.

[23] HOLOMEK, J. 2013. *Viktimológia.* Plzeň: Aleš Čenek, 2013. s. 26.

Policajt[24] je povinný pri prvom kontakte poskytnúť obeti pri zohľadnení odôvodnených potrieb obete v závislosti od jej veku, rozumovej a vôľovej vyspelosti, zdravotného stavu vrátane psychického stavu a charakteru trestného činu informácie o:

- postupoch týkajúcich sa podania oznámenia o skutočnostiach, že bol spáchaný trestný čin (ďalej len „trestné oznámenie“) a o právach a povinnostiach obete, ktorá má postavenie poškodeného v trestnom konaní v súvislosti s týmito postupmi,
- subjektoch poskytujúcich pomoc obetiam, kontaktných údajoch na tieto subjekty a forme odbornej pomoci, ktorá sa jej môže poskytnúť podľa tohto zákona,
- možnostiach poskytnutia nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti,
- prístupe k právnej pomoci,
- podmienkach poskytnutia ochrany v prípade hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia alebo značnej škody na majetku,
- práve na tlmočenie a preklad,
- opatreniach na ochranu jej záujmov, o ktoré môže požiadať, ak má bydlisko v inom členskom štáte,
- postupoch domáhania sa nápravy v prípade porušenia svojich práv v trestnom konaní zo strany orgánov činných v trestnom konaní,
- kontaktných údajoch na komunikáciu v súvislosti s vecou, v ktorej je obeťou,
- postupoch súvisiacich s uplatnením nároku na náhradu škody v trestnom konaní,
- postupoch mediácie v trestnom konaní,
- možnosti a podmienkach uzavretia zmieru,
- možnosti a podmienkach náhrady trov trestného konania obete, ktorá má postavenie poškodeného.

Informácie sa poskytnú obeti tak písomne, ako aj ústne.

Spomínané vymedzenie rozsahu informácií je doplnené okrem iného materiálnym korektívom, teda uvedením zohľadnenia odôvodnených potrieb obete. Vychádzajúc z toho - nie vždy je potrebné každej obeti poskytnúť informácie v uvedenom ustanovení, ale je potrebné zohľadňovať odôvodnené potreby obete. Pri vzhliadnutí druhého uvedeného bodu, kde je vymedzená povinnosť informovať o subjektoch poskytujúcich pomoc uvádzame, že vzhľadom na uvedené, pozitívne hodnotíme postupy jednotlivých policajtov prvého kontaktu, ktorí majú veľmi dobré skúsenosti s neziskovými organizáciami a veľmi často obetiam odporúčajú i možnú pomoc, ktorú im poskytnú tieto organizácie.

V neposlednom rade pre potreby nášho príspevku uvádzame aj skutočnosť o doplnení § 30,[25] o písmeno a) s názvom „Psychológ.“ V aplikačnej praxi policajti prvého kontaktu poukazujú na niekoľko negatív spojených s existenciou inštitútu psychológa.

Prvým znakom zložitosti uskutočňovania znenia § 30 a) je fakt o nedostatočnom počte psychológov, ktorí má značný vplyv na realizáciu a uplatnenie psychológa pri výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete, obete mladšej ako 18 rokov a v iných vymedzených prípadoch. Ďalším javom, ktorý priniesla aplikačná prax je, že niektoré obete sa necítia komfortne pri prítomnosti psychológa. Avšak na strane druhej si myslíme, že prítomnosť psychológa je vo svojej podstate dôležitá a poskytuje tak ako obeti, tak aj policajtovi v jednotlivých prípadoch jednoduchšiu vzájomnú komunikáciu, jednoduchšie zamedzenie vzniku viktimizácie tak druhotnej, ako aj opakovanej.

V nadväznosti na to ešte uvádzame i špecifikáciu osobitného postupu pri výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete, kde sa v § 134 ods. 4 a ods. 5 Trestného poriadku uvádza, že výsluch sa realizuje s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu. Pri tomto inštitúte chceme taktiež poukázať na fakty z aplikačnej praxe, kedy policajti prvého kontaktu poukazujú na skutočnosť, že používanie technických zariadení prinieslo tak negatívne ako aj

[24] Poznámka autora: § 10 ods. 8 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
[25] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

pozitívne následky. Negatívne skúsenosti majú policajti v prípadoch, kedy sa obeť hanbí a má problém hovoriť pred technickým zariadením, pozitívnym príkladom je zaznamenanie technickým zariadením výpovede obete, ktorá predstierala útok na jej osobu.

Záver

Legislatívny rámec, ktorý predikoval vznik samostatného ZoOTČ má značný historický kontext, ktorý sa vyvíja niekoľko rokov. Európske legislatívne zmeny a tiež hlavne podpora orgánov EÚ predurčila vznik nových legislatívnych nariadení v mnohých krajinách, jednou z nich bola aj Slovenská republika. ZoOTČ priniesol relevantné, faktické zmeny postavenia obetí trestných činov v trestnom konaní a tiež s tým spojený výkon policajtov prvého kontaktu. V našom príspevku sme poukázali na fakty vyplývajúce z aplikačnej praxe na základe zhodnotenia aktuálneho stavu policajtmi prvého kontaktu. Uvedené nám prinieslo náhľad na ZoOTČ optikou policajnej aplikačnej praxe, ktorá relevantne poukazuje na tak pozitívne stránky, ale je samozrejmé, že poukazuje aj na nedostatky, ktoré aplikačná prax prináša.

Ako takmer všetko aj ZoOTČ prechádza vývinom v právnom systéme, ale aj v aplikačnej praxi. ZoOTČ je podľa nášho názoru úspešným krokom na podporu, ochranu a pomoc obetiam trestných činov. Z nášho pohľadu bol dlhý čas, kedy obetiam trestných činov nebola venovaná pozornosť na takej úrovni, na akej by sa jej malo venovať v právnom, demokratickom štáte. Obete trestných činov si zaslúžia pozornosť každého z nás, tak ako v odborných, tak i v laických spoločenských kruhoch. Téma obetí trestných činov, problematika spojená s obeťami trestných činov je v 21. storočí témou aktuálnou a veríme, že aj témou, ktorej sa budú odborníci venovať naďalej v potrebnej miere. V súčasnej dobe si myslíme, že je potrebné oboznamovať verejnosť s vývojom a súčasným stavom postavenia obetí trestných činov, uvedené je neodmysliteľným predpokladom pre hľadanie riešenia otáznikov, ktoré vznikajú pri právach, postavení, ochrane a podpore obetí trestných činov.

Literatúra

BALÚN, L., BENEDEKOVÁ, D. 2015. Európsky ochranný príkaz ako trestno-procesný inštitút ochrany osôb v trestnom konaní. In Policajná teória a prax, roč.23,č. 4, 2015. s. 43-51. ISSN 1335-1370.

DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. 2016. Kriminológia. 3. aktualizované a doplnené vydanie, 2016, 408 s. ISBN978-80-7380-620-0.

HOLOMEK, J. 2013. Viktimológia. Plzeň: Aleš Čenek, 2013, 164 s. ISBN 978-80-7380-446-6.

IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. 2013. Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. Žilina: EUROKÓDEX, 2013. 888 s. ISBN 978-80-7160-368-9.

JELÍNEK,J., GŘIVNA, T. 2012. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012, 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7.

ZÁHORA, J. 2018. Zákon o obetiach trestných činov, Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2018. 414 s. ISBN 978-80-8168-850-8.

EUR-Lex. 2018. [online]. [cit. 2018. 18.11.] Dostupné na internete: https://eurlex.europa.eu/legal- content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32011G0628%2801%29.

Smernica Rady. 2004. [online]. [cit. 2018. 20.11.] Dostupné na internete: http://wwwold.justice.sk/kop/pk/2005/pk05035_07.rtf

MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2018. [online]. [cit. 2018. 29.11.] Dostupné na internete: https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 255/1998 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi

Zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

Keywords: law on Victims of Crime, victim of the crime, protection and support of victims of crime

Summary

The legislative framework that predicted the emergence of a self-serving Criminal Victims Act has a considerable historical form that has evolved over several years. European legislative changes and, in particular, the support of the EU institutions predetermined the emergence of new legislative regulations in many countries, one of which was also the Slovak Republic. The Act on Victims of Crime has brought about changes in the legal system of our country, as well as the relevant, factual changes in the status of the victims of criminal offenses in criminal proceedings, as well as the associated police, first contact policemen. Definitive changes to the contribution point to facts from application practice based on responses from first contact cops. This has provided us with a preview of the Criminal Victims Act with the optics of police application practice, which is relevant to such positive aspects, but it goes without saying that it also points to the shortcomings that are indicative of the application practice.

As well as almost everything, the Criminal Victims Act is evolving both in the legal system and in the application practice. The Crime Victims Act is, in our opinion, a successful step in supporting, protecting and assisting victims of crime. From our point of view, there has been a long time when crime victims have not been paid attention at a level that they should address in a legal, democratic state. Victims of crime deserve the attention of each of us, as in both professional and lay societies. The subject of crime victims, the issue of crime victims is up to date in the 21st century and we believe that it is also a topic that will go in the right direction. At the present time, we believe that it is necessary to inform the public about the development and the current state of the status of the victims of crime. It is an inherent prerequisite for finding solutions to questions arising from the rights, status, protection and support of victims of crime.

JUDr. Patrícia Krásná, LL.M.
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: patriciakrasna71@gmail.com

Recenzenti:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.; JUDr. Vladimír Baláž

Juraj Kulik

Spravodajstvo v službách verejnej správy

Anotácia: Autor sa v článku venuje problematike úloh spravodajských služieb Slovenskej republiky, ktoré sú im uložené osobitnými právnymi predpismi a zameriava sa na participáciu spravodajských služieb vo vybraných správnych konaniach, v ktorých orgány verejnej moci rozhodujú o právach a právom chránených záujmoch fyzických osôb a právnických osôb. V článku sa v stručnosti analyzujú špecifiká jednotlivých druhov správnych konaní a ich súvis so základnými ľudskými právami a slobodami, ako aj právny názor ústavného súdu Slovenskej republiky na charakter informačných vstupov spravodajských služieb v kontexte kontradiktórnosti správneho konania. V závere článku sa autor venuje úvahám *de lege ferenda.*

Kľúčové slová: spravodajská služba, Slovenská informačná služba, Vojenské spravodajstvo, verejná správa, správne konanie, dokazovanie**.**

Úvod do problematiky

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že základným účelom zriadenia spravodajských štruktúr v bezpečnostnom systéme demokratických štátov je zabezpečenie spravodajskej podpory rozhodovacích procesov najvyšších ústavných činiteľov a orgánov verejnej moci, vrátane orgánov činných v trestnom konaní a správnych orgánov.

Tomu samozrejme zodpovedá aj charakter úloh, ktoré sú spravodajské služby oprávnené vykonávať podľa vnútroštátnych právnych predpisov. V podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky možno úlohy Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva kategorizovať do troch skupín. Prvú skupinu tvoria úlohy zamerané na získavanie, sústreďovanie a vyhodnocovanie informácií o predmete spravodajského záujmu (spravodajská činnosť), druhú skupinu tvoria úlohy, ktorých podstatou je realizácia opatrení bezpečnostného charakteru (bezpečnostná činnosť) a tretiu skupinu tvoria úlohy vyplývajúce z medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky, zo záväzkov vyplývajúcich samotnej spravodajskej službe z medzinárodnej spravodajskej spolupráce a úlohy ustanovené osobitnými zákonmi. Práve posledná kategória úloh, ktoré sú spravodajským službách uložené vnútroštátnymi právnymi predpismi a ktorých rozsah sa počas 25 ročnej existencie Slovenskej republiky ako samostatného štátu postupne rozširoval,[1] sa úzko dotýka aj rozhodovacej činnosti orgánov verejnej správy.

Dôvody, pre ktoré došlo postupne k inkorporácii bezpečnostného prvku do vybraných druhov správnych konaní formou informačného vstupu spravodajských služieb do rozhodovacieho procesu, boli rozličné. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že tieto legislatívne zmeny vychádzali z vtedajšej spoločensko-politickej a vnútrobezpečnostnej situácie na Slovensku a ich cieľom bolo najmä zamedzenie zneužívania legálnych nástrojov na nelegálne aktivity alebo na ich zastieranie zo strany najmä organizovaného zločinu, zamedzenie etablovania bezpečnostne rizikových osôb na území Slovenskej republiky, zamedzenie prístupu bezpečnostne rizikových osôb k senzitívnym tovarom, veciam či informáciám alebo odstránenie nedostatkov v legislatíve. Na ilustráciu možno uviesť zneužívanie súkromných bezpečnostných služieb predstaviteľmi organizovaného zločinu na zakrytie vyberania tzv. výpalného od podnikateľských subjektov.

Aktuálne, slovenské spravodajské služby aktívne participujú v niekoľkých druhoch správnych konaní, a to formou poskytovania svojich spravodajských informácií vo veci konajúcim správnym orgánom. V komparácii s poskytovaním spravodajskej produkcie, ktoré

[1] KULIK, J. *25 rokov Slovenskej informačnej služby v bezpečnostnom systéme Slovenskej republiky. In: Aktuálne otázky aplikácie kriminálneho spravodajstva v kontexte nových trendov v Európskej únii.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018.

je založené na voluntaristickom princípe, informačný vstup spravodajských služieb do rozhodovacích procesov orgánov verejnej správy majúci po formálnej stránke povahu stanoviska či vyjadrenia, je obligatórny, navyše v niektorých prípadoch pre konajúci správny orgán záväzný. A práve záväznosť týchto informačných vstupov je diskutabilná, nakoľko tento ich záväzný charakter v podstate obmedzuje správne uváženie konajúceho orgánu a môže tak byť v kontradikcii so zásadou materiálnej pravdy a voľného hodnotenia dôkazov. Legitímnosť participácie spravodajských služieb v konaniach, v rámci ktorých správny orgán koná a rozhoduje o právach a právom chránených záujmoch a legálnosť správneho konania ako celku vrátane dokazovania je o to dôležitejšia, že predmetné konania sa priamo týkajú ústavne garantovaného práva na slobodnú voľbu povolania a práva podnikať a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť.

Právo na slobodnú voľbu povolania a právo podnikať a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť sú pritom súčasťou druhej generácie ľudských práv súvisiacich s realizáciou hospodárskych a sociálnych funkcií štátu. Okrem Všeobecnej deklarácie ľudských práv z roku 1948 a Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966 sú tieto garantované aj Ústavou Slovenskej republiky.[2] Uplatňovania týchto práv sa však možno domáhať len v medziach zákonov, ktoré predmetné ustanovenia o právach vykonávajú. K relativizovaniu tohto ústavného obmedzenia ochrany dotknutých práv však môže dôjsť medzinárodnými zmluvami majúcimi prednosť pre zákonmi Slovenskej republiky ako aj právne záväznými aktmi Európskych spoločenstiev alebo Európskej únie, pričom možno konštatovať, že ak medzinárodný dohovor s prednosťou pred zákonom alebo právne záväzný akt Európskych spoločenstiev alebo Európskej únie priznáva intenzívnejšiu alebo širšiu ochranu, než zákon vykonávajúci predmetné ustanovenia o právach, potom sa týchto práv možno domáhať aj nad rámec zákona, najviac však v rozsahu priznanom takýmto medzinárodným dohovorom alebo právne záväzným aktom.[3]

Je teda legitímnym právom každého signatárskeho štátu uvedených medzinárodných dokumentov ustanoviť vo svojom právnom poriadku podmienky výkonu dotknutých práv. Takúto možnosť Slovensko nielenže inkorporovalo do svojej ústavy, ale v záujme ochrany vlastných vitálnych záujmov, či už ekonomického alebo bezpečnostného charakteru, aj využilo v rámci právnej regulácie určitých druhov povolaní, resp. právnej regulácie výkonu práva podnikania v segmente tovarov, ktoré sú z hľadiska ochrany bezpečnostných záujmov štátu a zabezpečovania bezpečnosti občanov Slovenskej republiky vnímané ako rizikové alebo citlivé. *In generalis* možno konštatovať, že v prevažnej väčšine tieto osobitné predpisy vo vzťahu k procesným pravidlám odkazujú na všeobecný predpis o správnom konaní, avšak niektoré z nich v exaktnej vymedzenom rozsahu ho derogujú a tieto majú teda aplikačnú prednosť. Z uvedených dôvodov možno v týchto prípadoch hovoriť o osobitných druhoch správnych konaní, ktoré možno kategorizovať do týchto štyroch skupín:

1. licenčné a povoľovacie konania,
2. dodržiavanie medzinárodných sankcií,
3. udeľovanie statusu fyzickým osobám,
4. posudzovanie spoľahlivosti na výkon činnosti.

[2] Čl. 35 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Z. z.
[3] DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky - Komentár.* Šamorín: Heuréka, 2007, str. 574.

Participácia v licenčných a povoľovacích konaniach

Zákon o obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu[4]

Obchodovať s výrobkami obranného priemyslu[5] a vykonávať sprostredkovateľskú činnosť môže fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorej bolo vydané povolenie na obchodovanie s výrobkami obranného priemyslu (ďalej len „povolenie na obchodovanie“) a povolenie na sprostredkovateľskú činnosť s výrobkami obranného priemyslu (ďalej len „povolenie na sprostredkovateľskú činnosť“) a ktorá spĺňa ďalšie zákonom ustanovené podmienky.[6]

Povolenie na obchodovanie a povolenie na sprostredkovateľskú činnosť s výrobkami obranného priemyslu vydáva Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo hospodárstva“) po vyjadrení Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo obrany“), Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo zahraničných vecí“), Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo vnútra“), Národného bezpečnostného úradu (ďalej len „úrad“) a Slovenskej informačnej služby.

Zákon ustanovuje lehotu, v ktorej sú tieto orgány povinné písomne sa vyjadriť k žiadosti, a to 30 dní odo dňa doručenia žiadosti ministerstva hospodárstva, pričom svoje vyjadrenie musia náležite odôvodniť. Pre prípad, ak sa v uvedenej lehote tieto orgány nevyjadria alebo ak svoje záporné vyjadrenie neodôvodnia, zákon nastoľuje právnu fikciu, že s vydaním povolenia na obchodovanie a povolenia na sprostredkovateľskú činnosť súhlasia.
Ministerstvo hospodárstva vydá povolenie na obchodovanie a povolenie na sprostredkovateľskú činnosť, ak sú vyjadrenia týchto orgánov kladné a ak žiadosť o vydanie povolenia na obchodovanie a povolenie na sprostredkovateľskú činnosť spĺňa zákonom ustanovené podmienky, do 60 dní odo dňa doručenia žiadosti. Ak je vyjadrenie týchto orgánov záporné, ministerstvo hospodárstva povolenie na obchodovanie a povolenie na sprostredkovateľskú činnosť nevydá. Obdobný právny režim sa vzťahuje aj na rozhodovanie o udelení dovoznej licencie,[7] vývoznej licencie,[8] všeobecnej transferovej licencie,[9] globálnej

[4] Zákon č. 392/2011 Z. z. o obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[5] Výrobkom obranného priemyslu sú

a) výrobky, ich funkčné súčasti, príslušenstvo a náhradné diely, ktoré sú vzhľadom na svoje charakteristické technické a konštrukčné vlastnosti osobitne určené na používanie v ozbrojených silách, v ozbrojených bezpečnostných zboroch, iných ozbrojených zboroch a ktoré sa používajú pri zabezpečovaní úloh obrany a bezpečnosti štátu,
b) stroje, zariadenia a investičné celky vyrobené, upravené, vybavené alebo skonštruované osobitne na vojenské účely, najmä pre vývoj, výrobu, kontrolu, dekompletáciu, likvidáciu a skúšanie ďalších výrobkov, ich súčastí a náhradných dielov uvedených v písmene a),
c) služby poskytované alebo prijímané v súvislosti s výrobkami obranného priemyslu uvedenými v písmenách a) a b), najmä vykonávanie opráv, úprav, skladovanie a preprava výrobkov, ako aj poskytovanie informácií, vysielanie odborníkov na účely výskumu, vývoja, konštrukcie, výroby, úprav, opráv, údržby, dekompletácie, likvidácie, použitia a ovládania výrobkov obranného priemyslu s výnimkou položiek dvojakého použitia.

[6] § 5 ods. 1 písm. a) a b) zákona č. 39/2011 Z. z. o položkách s dvojakým použitím a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov, v znení neskorších predpisov.

[7] Licencia na dovoz výrobkov obranného priemyslu udeľovaná na každý prípad zahraničnoobchodnej činnosti s výrobkami obranného priemyslu. Zahraničnoobchodnou činnosťou s výrobkami obranného priemyslu sa považuje dovoz, vývoz, kúpa alebo predaj výrobkov obranného priemyslu mimo územia Slovenskej republiky bez tranzitu cez územie Slovenskej republiky držiteľom povolenia na obchodovanie s výrobkami obranného priemyslu

[8] Licencia na vývoz výrobkov obranného priemyslu udeľovaná na každý prípad zahraničnoobchodnej činnosti s výrobkami obranného priemyslu.

[9] Všeobecná transferová licencia umožňuje dodávateľovi so sídlom na území Slovenskej republiky, ktorý spĺňa zákonom ustanovené podmienky, priamo realizovať transfery výrobkov obranného priemyslu pre určenú kategóriu alebo kategórie prijímateľov so sídlom v inom členskom štáte Európskej únie.

transferovej licencie[10] a individuálnej transferovej licencie.[11] Ministerstvo hospodárstva rozhodne o žiadosti na udelenie licencie do 60 dní od doručenia žiadosti o udelenie licencie; o vyjadrenie k žiadosti ministerstvo hospodárstva požiada ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo vnútra, ministerstvo obrany, Slovenskú informačnú službu a úrad. Tieto orgány sú povinné sa k žiadosti ministerstva hospodárstva vyjadriť do 30 dní odo dňa jej doručenia. Ich vyjadrenia majú pre ministerstvo hospodárstva pri rozhodovaní o udelenie dovoznej licencie a vývoznej licencie odporúčajúci charakter okrem záporného vyjadrenia ministerstva zahraničných vecí k žiadosti o udelenie vývoznej licencie, ktoré je pre ministerstvo hospodárstva záväzné.

Na rozhodovanie o zamietnutí žiadosti o vydanie povolenia na obchodovanie a povolenia na sprostredkovateľskú činnosť a na rozhodnutie o zamietnutie žiadosti o licenciu, rozhodnutie o zamietnutie žiadosti o vydanie globálnej transferovej licencie a rozhodnutie o zamietnutie žiadosti o vydanie individuálnej transferovej licencie sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní[12] s tou odchýlkou, že odôvodnenie rozhodnutia obsahuje iba skutočnosť, že ide o zahraničnopolitické alebo bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky.

Zákon o položkách s dvojakým použitím[13]

Ministerstvo hospodárstva požiada o vyjadrenie príslušný orgán kontroly[14] pred každým udelením povolenia na vývoz, prepravu alebo sprostredkovateľské služby týkajúce sa položiek s dvojakým použitím a v prípadoch podľa osobitného predpisu.[15] Zoznam položiek s dvojakým použitím, na ktorých vývoz, prepravu a sprostredkovanie je potrebné povolenie, ustanovuje osobitný predpis.[16] Tieto orgány ministerstvu hospodárstva na jeho žiadosť predložia vyjadrenia k položkám s dvojakým použitím potrebné na udelenie alebo zrušenie povolenia na vývoz, prepravu alebo sprostredkovateľské služby, a to v lehote do 30 dní od doručenia žiadosti ministerstva hospodárstva. Ak táto lehota na predloženie vyjadrenia nie je postačujúca, príslušný orgán kontroly o tom upovedomí ministerstvo hospodárstva a predloží mu vyjadrenie najneskôr v lehote 60 dní od doručenia žiadosti ministerstva hospodárstva. Nesúhlasné vyjadrenie ministerstva zahraničných vecí alebo Slovenskej informačnej služby k udeleniu individuálneho vývozného povolenia, rámcového vývozného povolenia a sprostredkovateľského povolenia je pre ministerstvo hospodárstva záväzné. Ak sa orgány kontroly v tejto lehote písomne nevyjadria, alebo po upovedomení ministerstva hospodárstva nepredložia vyjadrenie v lehote 60 dní, má sa za to, že s udelením alebo zrušením povolenia súhlasia.

Orgány kontroly na žiadosť ministerstva do piatich pracovných dní od doručenia žiadosti predložia ministerstvu vyjadrenia potrebné pre uplatnenie námietok podľa osobitného predpisu.[17] Vyjadrenia orgánov kontroly sú pre ministerstvo odporúčajúce, okrem nesúhlasného vyjadrenia ministerstva zahraničných vecí k udeleniu individuálneho povolenia a rámcového povolenia alebo

[10] Globálnu transferovú licenciu umožňuje dodávateľovi, ktorý splní zákonom ustanovené podmienky realizovať transfery výrobkov obranného priemyslu pre prijímateľa v jednom členskom štáte Európskej únie alebo vo viacerých členských štátoch Európskej únie.

[11] Individuálna transferová licencia umožňuje dodávateľovi, ktorý splní podmienky uvedené v odseku 2 realizovať jeden transfer určeného množstva výrobkov obranného priemyslu v jednej zásielke alebo vo viacerých zásielkach vopred určenému prijímateľovi.

[12] Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

[13] Zákon č. 39/2011 Z. z..

[14] Ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo obrany, ministerstvo vnútra, Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky, finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, kriminálny úrad finančnej správy a colné úrady, Slovenská informačná služba, Úrad jadrového dozoru Slovenskej republiky.

[15] Čl. 4 nariadenia (ES) č. 428/2009 z 5. mája 2009, ktorým sa stanovuje režim Spoločenstva na kontrolu vývozov, prepravy, sprostredkovania a tranzitu položiek s dvojakým použitím (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 134, 29. 5. 2009).

[16] Príloha č. I nariadenia Rady (ES) č. 428/2009.

[17] Čl. 11 ods. 1 nariadenia (ES) č. 428/2009.

sprostredkovateľského povolenia, ktoré je pre ministerstvo záväzné. Ak sa orgány kontroly v tejto lehote nevyjadria, predpokladá sa, že s udelením individuálneho povolenia a rámcového povolenia alebo sprostredkovateľského povolenia súhlasia.

Na konanie podľa tohto zákona sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní. Ak však podkladom na vydanie rozhodnutia o neudelení individuálneho povolenia, rozhodnutia, o odňatí individuálneho povolenia, rozhodnutia o zrušení a odňatí rámcového povolenia, rozhodnutia o neudelení sprostredkovateľského povolenia alebo rozhodnutia o zrušení a odňatí sprostredkovateľského povolenia boli skutočnosti založené na zahraničnopolitických alebo bezpečnostných dôvodoch, v odôvodnení sa okrem iného uvedie, že ide o zahraničnopolitický a bezpečnostný záujem Slovenskej republiky.

Zákon o obchodovaní s určenými výrobkami, ktorých držba sa obmedzuje z bezpečnostných dôvodov[18]

Určeným výrobkom sa rozumie strelná zbraň, jej súčasť a hlavná časť, strelivo, ktorých zoznam ustanovuje osobitný predpis,[19] optický prístroj, výbušnina,[20] pyrotechnický výrobok[21] a prístroj na rušenie elektronických signálov.

Obchodovať s určenými výrobkami možno len na základe vydaného rozhodnutia ministerstva hospodárstva o udelení licencie. Pri rozhodovaní sa zohľadňujú

a) ciele medzinárodných inštitúcií pôsobiacich v oblasti medzinárodných kontrolných režimov, ktorých je Slovenská republika členom alebo ktoré Slovenská republika uznáva,

b) zahraničnopolitické, bezpečnostné alebo obchodnopolitické záujmy Slovenskej republiky,

c) ochranu spotrebiteľa a vnútorného trhu.

Ministerstvo hospodárstva preto môže požiadať príslušný orgán kontroly[22] o stanovisko k žiadosti o udelenie, zmenu alebo zrušenie licencie. Ak si to vyžadujú zahraničnopolitické, bezpečnostné alebo obchodnopolitické záujmy Slovenskej republiky, ministerstvo vždy požiada o stanovisko ministerstvo zahraničných vecí a Slovenskú informačnú službu. Tieto orgány kontroly ministerstvu hospodárstva predložia stanoviská potrebné na rozhodnutie o udelení, zmene alebo zrušení licencie, a to v lehote do 30 dní odo dňa doručenia žiadosti ministerstva. Ak táto lehota na predloženie stanoviska nie je dostatočná, príslušný orgán kontroly o tom upovedomí ministerstvo a predloží mu stanovisko najneskôr v lehote do 60 kalendárnych dní odo dňa doručenia žiadosti ministerstva. Nesúhlasné stanovisko ministerstva zahraničných vecí alebo Slovenskej informačnej služby k udeleniu licencie je pre ministerstvo záväzné. Ak orgány kontroly v ustanovenej lehote písomne nepredložia stanoviská alebo po upovedomení ministerstva hospodárstva nepredložia stanovisko v lehote 60 dní, predpokladá sa, že s udelením, zmenou alebo zrušením licencie súhlasia. Ministerstvo je však povinné zamietnuť žiadosť o udelenie licencie alebo žiadosť o zmenu licencie, ak ministerstvo zahraničných vecí alebo Slovenská informačná služba vyjadrí nesúhlas s udelením licencie.

---

[18] Zákon č. 144/2013 Z. z. o obchodovaní s určenými výrobkami, ktorých držba sa obmedzuje z bezpečnostných dôvodov a ktorým sa mení zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

[19] Príloha č. I nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 258/2012 zo 14. marca 2012, ktorým sa vykonáva článok 10 Protokolu Organizácie Spojených národov proti nezákonnej výrobe a obchodovaniu so strelnými zbraňami, ich súčasťami a komponentmi a strelivom doplňujúceho Dohovor Organizácie Spojených národov proti nezákonnému organizovanému zločinu (protokol OSN o strelných zbraniach a ktorým sa ustanovujú vývozné povolenia a opatrenia týkajúce sa dovozu a tranzitu strelných zbraní, ich súčastí a častí streliva (Ú. v. EÚ L 94, 30. 3. 2012).

[20] § 2 písm. a) nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 179/2001 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti o technických požiadavkách a postupoch posudzovania zhody na výbušniny na civilné použitie.

[21] § 1 ods. 2 nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 485/2008 Z. z. o uvádzaní pyrotechnických výrobkov na trh.

[22] Ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo vnútra, ministerstvo obrany, Hlavný banský úrad, colné orgány, Slovenská informačná služba, Slovenská obchodná inšpekcia.

Spravodajská podpora dodržiavania medzinárodných sankcií

Cieľom vykonávania medzinárodných sankcií je zabezpečenie, udržanie a obnova medzinárodného mieru a bezpečnosti, ochrana základných ľudských práv, boj proti terorizmu a šíreniu zbraní hromadného ničenia a dosiahnutie cieľov spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie[23] a cieľov Charty Organizácie Spojených národov.[24]

Ak vykonávajúci subjekt[25] zistí alebo má podozrenie, že je u neho evidovaný alebo že sa u neho nachádza majetok sankcionovaných osôb, je bezodkladne povinný zabrániť nakladaniu s majetkom sankcionovanej osoby. Výkon medzinárodnej sankcie je vykonávajúci subjekt povinný bezodkladne ohlásiť vecne príslušnému orgánu štátnej správy.

Ak sa v súvislosti s vykonaním medzinárodnej sankcie[26] vyžaduje povolenie, súhlas alebo predchádzajúci súhlas, vydanie iného rozhodnutia, vydanie usmernenia pre fyzickú osobu alebo právnickú osobu, výmena, poskytovanie alebo prijímanie informácie alebo iný úradný postup, na konanie a rozhodovanie alebo iný úradný postup vo veci medzinárodnej sankcie, majú právomoci v rozsahu svojej pôsobnosti príslušné orgány štátnej správy.

Vykonávajúci subjekt si pred vydaním požadovaného povolenia, súhlasu alebo iného rozhodnutia vyžiada vyjadrenie ministerstva zahraničných vecí, Slovenskej informačnej služby alebo ministerstva vnútra, prípadne aj vyjadrenia iných orgánov štátnej správy alebo iných orgánov a inštitúcií, ak ich pôsobnosť alebo predmet ich činnosti súvisí s predmetom požadovaného povolenia, súhlasu alebo iného rozhodnutia vo veci medzinárodnej sankcie; dožiadaný orgán alebo dožiadaná inštitúcia má povinnosť zaslať vyjadrenie v lehote určenej vo výzve na zaslanie vyjadrenia, pričom však lehotu kratšiu ako desať dní odo dňa doručenia výzvy možno určiť len v osobitne naliehavých prípadoch.

Zaistenie a správa majetku podliehajúcemu medzinárodnej sankcii

Príslušný orgán štátnej správy vydá rozhodnutie o zaistení majetku podliehajúcemu medzinárodnej sankcii na návrh iného príslušného orgánu štátnej správy, Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva, orgánov činných v trestnom konaní, súdu alebo inej osoby, alebo bez návrhu, ak z vlastnej činnosti nadobudol poznatky o existencii majetku podliehajúcemu medzinárodnej sankcii.

Pred vydaním rozhodnutia o zaistení majetku podliehajúcemu medzinárodnej sankcii môže príslušný orgán štátnej správy požiadať o vyjadrenie iné príslušné orgány štátnej správy, Slovenskú informačnú službu, Vojenské spravodajstvo, orgány činné v trestnom konaní, vykonávajúci subjekt alebo inú osobu, ak existuje dôvodný predpoklad, že tieto osoby disponujú informáciami dôležitými pre predmet konania. Dožiadané subjekty sú povinné podať vyjadrenie v lehote 15 dní; to neplatí, ak príslušný orgán štátnej správy určí kratšiu lehotu, ak je to nevyhnutné na dosiahnutie cieľa medzinárodnej sankcie.

---

[23] Zmluva o Európskej únii v platnom znení (Ú. v. EÚ C 202, 7. 6. 2016).
Zmluva o fungovaní Európskej únie v platnom znení (Ú. v. EÚ C 202, 7. 6. 2016).

[24] Čl. 1, 2, 24, 25 a 41 Charty Organizácie spojených národov (vyhláška č. 30/1947 Zb.).

[25] Orgánom štátnej správy, ďalším orgánom verejnej správy alebo inou osobou, ktorá má povinnosť a zodpovedá za vykonávanie medzinárodnej sankcie, najmä orgán štátnej správy, obec, vyšší územný celok, povinná osoba podľa zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[26] Medzinárodnou sankciou sa rozumie obmedzenie, príkaz alebo zákaz v predpisoch o medzinárodnej sankcii (rozhodnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov podľa čl. 41 Charty Organizácie Spojených národov, právne záväzný akt Európskej únie, nariadenie vlády Slovenskej republiky, iný právny akt súvisiaci s vykonávaním medzinárodnej sankcie) na účely zabezpečenia, udržania a obnovy medzinárodného mieru a bezpečnosti, ochrany základných ľudských práv, boja proti terorizmu a šíreniu zbraní hromadného ničenia a dosahovania cieľov Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie a Charty Organizácie Spojených národov.

Zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb

Návrh na zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb vyhlásených rozhodnutím Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov alebo právne záväzným aktom Európskej únie podáva prostredníctvom ministerstva zahraničných vecí príslušný orgán štátnej správy na základe rozhodnutia príslušného orgánu štátnej správy o podaní návrhu na zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb. Návrh na zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb vyhlásený nariadením vlády Slovenskej republiky podáva vláde Slovenskej republiky príslušný orgán štátnej správy na základe rozhodnutia príslušného orgánu štátnej správy o podaní návrhu na zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb.

Pre oba návrhy platia rovnaké procedurálne postupy. Konanie o podaní návrhu na zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb začína príslušný orgán štátnej správy na návrh iného príslušného orgánu štátnej správy, Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva, orgánov činných v trestnom konaní alebo inej osoby alebo bez návrhu, ak z vlastnej činnosti nadobudol poznatky odôvodňujúce začatie konania.

Príslušný orgán štátnej správy je povinný pred vydaním rozhodnutia o podaní návrhu na zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb požiadať o vyjadrenie ministerstvo vnútra, Ministerstvo financií Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo financií“), ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo obrany, Slovenskú informačnú službu a Vojenské spravodajstvo. Ak ministerstvo vnútra, ministerstvo financií, ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo obrany, Slovenská informačná služba alebo Vojenské spravodajstvo doručí zamietavé vyjadrenie, príslušný orgán štátnej správy konanie zastaví.

Príslušný orgán štátnej správy môže požiadať o vyjadrenie aj iné príslušné orgány štátnej správy, orgány činné v trestnom konaní, vykonávajúci subjekt alebo inú osobu, ak existuje dôvodný predpoklad, že tieto osoby môžu disponovať informáciami dôležitými pre predmet konania. Dožiadané subjekty sú povinné podať vyjadrenie v lehote 15 dní; to neplatí, ak príslušný orgán štátnej správy určí kratšiu lehotu na podanie vyjadrenia, ak je to nevyhnutné na dosiahnutie cieľa medzinárodnej sankcie. Ak ministerstvo vnútra, ministerstvo financií, ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo obrany, Slovenská informačná služba alebo Vojenské spravodajstvo do uplynutia určenej lehoty neposkytne zamietavé vyjadrenie, má sa za to, že nemá proti vydaniu rozhodnutia o podaní návrhu na zaradenie osoby na zoznam sankcionovaných osôb námietky.

Vyradenie fyzickej osoby a právnickej osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb

Návrh na vyradenie osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb vyhlásených rozhodnutím Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov alebo právne záväzným aktom Európskej únie podáva prostredníctvom ministerstva zahraničných vecí príslušný orgán štátnej správy na základe rozhodnutia príslušného orgánu štátnej správy o podaní návrhu na vyradenie osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb. Návrh na vyradenie osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb vyhlásený nariadením vlády Slovenskej republiky podáva vláde Slovenskej republiky príslušný orgán štátnej správy na základe rozhodnutia príslušného orgánu štátnej správy o podaní návrhu na vyradenie osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb.

Pre oba návrhy následne platia rovnaké procedurálne postupy. Konanie o podaní návrhu na vyradenie osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb začína príslušný orgán štátnej správy na návrh iného príslušného orgánu štátnej správy, Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva, orgánov činných v trestnom konaní alebo inej osoby, alebo bez návrhu, ak z vlastnej činnosti nadobudol poznatky odôvodňujúce začatie konania.

Príslušný orgán štátnej správy je povinný pred vydaním rozhodnutia o podaní návrhu na vyradenie osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb požiadať o vyjadrenie ministerstvo vnútra, ministerstvo financií, ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo obrany, Slovenskú informačnú službu a Vojenské spravodajstvo. Ak ministerstvo vnútra, ministerstvo financií,

ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo obrany, Slovenská informačná služba alebo Vojenské spravodajstvo doručí zamietavé vyjadrenie, príslušný orgán štátnej správy konanie zastaví. Príslušný orgán štátnej správy môže požiadať o vyjadrenie aj iné príslušné orgány štátnej správy, orgány činné v trestnom konaní, vykonávajúci subjekt alebo inú osobu, ak existuje dôvodný predpoklad, že tieto osoby môžu disponovať informáciami dôležitými pre predmet konania. Dožiadané subjekty sú povinné podať vyjadrenie v lehote 15 dní; to neplatí, ak príslušný orgán štátnej správy určí kratšiu lehotu na podanie vyjadrenia, ak je to nevyhnutné na dosiahnutie cieľa medzinárodnej sankcie. Ak ministerstvo vnútra, ministerstvo financií, ministerstvo zahraničných vecí, ministerstvo obrany, Slovenská informačná služba alebo Vojenské spravodajstvo do uplynutia určenej lehoty neposkytne zamietavé vyjadrenie, má sa za to, že nemá proti vydaniu rozhodnutia o podaní návrhu na vyradenie osoby zo zoznamu sankcionovaných osôb námietky.

Participácia v konaniach, v ktorých sa rozhoduje o priznaní určitého statusu fyzických osobám

Zákon o azyle[27]

Ministerstvo vnútra si na posúdenie žiadosti o udelenie azylu žiadateľa staršieho ako 14 rokov vyžiada stanovisko Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva, ktoré svoje stanovisko obsahujúce súhlas alebo nesúhlas s udelením azylu alebo s poskytnutím doplnkovej ochrany zašlú ministerstvu do 20 dní od doručenia žiadosti o stanovisko. Slovenská informačná služba a Vojenské spravodajstvo v stanovisku podľa predchádzajúcej vety posudzujú nebezpečnosť žiadateľa pre bezpečnosť Slovenskej republiky z hľadiska ohrozenia záujmu, ktorého ochrana patrí do pôsobnosti Slovenskej informačnej služby alebo Vojenského spravodajstva.

Ak stanovisko Slovenskej informačnej služby alebo Vojenského spravodajstva obsahuje nesúhlas s udelením azylu alebo nesúhlas s poskytnutím doplnkovej ochrany, ministerstvo vnútra neudelí azyl, resp. neposkytne doplnkovú ochranu.

Na konanie o rozhodovaní o udelení azylu a o poskytnutí doplnkovej ochrany sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní s výnimkou náležitostí odôvodnenia rozhodnutia. V odôvodnení rozhodnutia ministerstva o neudelení azylu a neposkytnutí doplnkovej ochrany sa uvedie iba skutočnosť, že ide o bezpečnostný záujem Slovenskej republiky.[28]

Zákon o pobyte cudzincov[29]

Obdobný právny režim ako je v zákone o azyle je ustanovený aj v zákone o pobyte cudzincov. Policajný útvar si na posúdenie žiadosti o udelenie prechodného pobytu a žiadosti o udelenie trvalého pobytu štátneho príslušníka tretej krajiny staršieho ako 14 rokov vyžiada stanovisko Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva, ktorí svoje stanovisko obsahujúce súhlas alebo nesúhlas s udelením pobytu zašlú policajnému útvaru do pätnástich dní od doručenia žiadosti o stanovisko. Slovenská informačná služba a Vojenské spravodajstvo v stanovisku podľa predchádzajúcej vety prihliadajú na záujmy štátu v rozsahu svojej pôsobnosti.[30]

---

[27] Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[28] Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 12. decembra 2018 v pléne rozhodol, že tieto ustanovenia nie sú v súlade s Ústavou Slovenskej republiky (bližšie pozri sp. zn. PL. ÚS 8/2016).

[29] Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[30] Dňom 1.1.2019 nadobudol účinnosť zákon č. 376/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Týmto zákonom došlo k zmene dotknutého ustanovenia nasledovne: „Policajný útvar si na posúdenie žiadosti o udelenie prechodného pobytu a žiadosti o udelenie trvalého pobytu štátneho príslušníka tretej krajiny staršieho ako 14 rokov vyžiada stanovisko Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva, ktorí pri nesúhlase s udelením pobytu zašlú nesúhlasné stanovisko policajnému útvaru do pätnástich

Ak stanovisko Slovenskej informačnej služby alebo Vojenského spravodajstva obsahuje nesúhlas s udelením prechodného pobytu alebo nesúhlas s udelením trvalého pobytu, policajný útvar žiadosť o udelenie prechodného pobytu, resp. žiadosť o udelenie trvalého pobytu zamietne. Na konanie o rozhodovaní o udelení prechodného pobytu alebo trvalého pobytu sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní s výnimkou náležitostí odôvodnenia rozhodnutia. V odôvodnení rozhodnutia policajného útvaru o zamietnutí žiadosti o udelenie prechodného pobytu a o zamietnutí žiadosti o udelenie trvalého pobytu, ktoré bolo založené na existencii ak je dôvodného podozrenia, že štátny príslušník tretej krajiny pri svojom pobyte ohrozí bezpečnosť štátu, sa uvedie iba skutočnosť, že ide o bezpečnostný záujem Slovenskej republiky.[31]

Vo vzťahu k participácii spravodajskej služby v konaní o žiadosti o udelenie trvalého pobytu a následného súdneho prieskumu zákonnosti postupu správneho konania je dôležité upriamiť pozornosť na rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky,[32] ktoré možno vnímať ako prelomové predovšetkým z hľadiska kontradiktórnosti konania o udelení trvalého pobytu a vykonávania dokazovania. Predmetné rozhodnutie však môže mať zásadný vplyv aj na iné druhy správnych konaní, v ktorých participujú spravodajské zložky štátu a môže mať za následok zmenu vnímania informačných vstupov spravodajských služieb poskytnutých v správnych konaniach.

V predmetnom konaní bol ťažiskom sťažovateľových námietok čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ktorý zakotvuje právo každého, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom a prenesene potom hmotné základné právo na ochranu súkromného a rodinného života. Ústavný súd v tejto veci konštatoval, že zákony, ktoré konkretizujú ústavné hodnoty, môžu modifikovať rozsah aplikácie čl. 48 ods. 2 ústavy. V predmetnej veci zákon dokonca vylučuje vykonávanie dôkazov pochádzajúcich od Slovenskej informačnej služby, a preto je aj vylúčená možnosť vyjadrenia sa k nim. Vyjadrenie Slovenskej informačnej služby možno podľa jeho názoru dokonca vnímať ako zákonnú podmienku, ktorá nepodlieha dokazovaniu a je teda mimo režim čl. 48 ods. 2, napriek tomu, že cit. ustanovenie je z textuálneho hľadiska veľmi široké. Nemožno ho však, aj s poukazom na právny názor ústavného súdu v inej veci,[33] aplikovať bezozvyšku na akýkoľvek súdny proces, nieto na proces správny. Ústavný súd Slovenskej republiky považuje dikciu relevantných zákonných ustanovení za natoľko jednoznačné, že neumožňuje taký posun výkladu smerom k procesným článkom ústavy, aby sa sťažovateľ mohol kontradiktórne konfrontovať s poznatkami v správe Slovenskej informačnej služby.

Zákon o štátnom občianstve Slovenskej republiky[34]

Ministerstvo v konaní o žiadosti o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky požiada o stanovisko Policajný zbor, a ak je to potrebné, aj Slovenskú informačnú službu a iné dotknuté štátne orgány. Ministerstvo v konaní o žiadosti o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky prihliada na verejný záujem, osobitne na bezpečnostné hľadisko, ako aj na stanoviská Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby a iných dotknutých štátnych orgánov.

dní od doručenia žiadosti o stanovisko. Slovenská informačná služba a Vojenské spravodajstvo v stanovisku podľa predchádzajúcej vety prihliadajú na záujmy štátu v rozsahu svojej pôsobnosti.“.

[31] Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 12. decembra 2018 v pléne rozhodol, že tieto ustanovenia nie sú v súlade s Ústavou Slovenskej republiky (bližšie pozri sp. zn. PL. ÚS 8/2016).

[32] Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky, č. k. II. ÚS 480/2014.

[33] Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky, č. k. II. ÚS 130/2013.

[34] Zákon NR SR č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Participácia v konaniach, v ktorých sa posudzuje spoľahlivosť na výkon určitých činností

Letecký zákon[35]

Spoľahlivosť posudzuje Dopravný úrad na základe žiadosti zamestnávateľa člena personálu bezpečnostnej ochrany. Dopravný úrad si na posúdenie spoľahlivosti vyžiada vyjadrenie Policajného zboru. Okrem údajov zo svojich evidencií Policajný zbor v prípade potreby vykonáva aj previerky v mieste bydliska o spoľahlivosti člena personálu bezpečnostnej ochrany a previerky prostredia, v ktorom žije. O vyjadrenie môže Dopravný úrad požiadať aj iný štátny orgán alebo obec, v ktorej sa žiadateľ zdržiava alebo sa v posledných piatich rokoch zdržiaval. Policajný zbor, štátny orgán a obec sú povinné žiadosti Dopravného úradu o vyjadrenie vyhovieť v lehote 30 dní od jej doručenia.

Aplikačná prax v tejto oblasti sa však postupne vyvinula tak, že Dopravný úrad si na posúdenie spoľahlivosti, okrem vyjadrenia Policajného zboru, vždy vyžaduje aj vyjadrenia Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva.

Zákon o súkromnej bezpečnosti[36]

Ministerstvo vnútra alebo krajské riaditeľstvo môže na posúdenie spoľahlivosti požiadať o vyjadrenie aj iný štátny orgán alebo obec, v ktorej sa žiadateľ zdržiava alebo sa v posledných piatich rokoch zdržiaval; tí sú povinní žiadosti ministerstva alebo krajského riaditeľstva o vyjadrenie vyhovieť v lehote 14 dní od jej doručenia. Ministerstvo vnútra alebo krajské riaditeľstvo si však vždy vyžiada vyjadrenie Slovenskej informačnej služby, ak ide o posúdenie spoľahlivosti fyzickej osoby, ktorá žiada o udelenie licencie na prevádzkovanie bezpečnostnej služby, fyzickej osoby, ktorá je štatutárnym orgánom alebo členom štatutárneho orgánu právnickej osoby, ktorá žiada o udelenie licencie na prevádzkovanie bezpečnostnej služby, fyzickej osoby, ktorá má najmenej 15 % majetkový podiel v právnickej osobe, vedúceho organizačnej zložky podniku, zodpovedného zástupcu, prokuristu, splnomocnenca prevádzkovateľa, vedúceho podniku zahraničnej osoby a fyzickej osoby, ktorá vykonáva fyzickú ochranu alebo pátranie v objekte osobitnej dôležitosti.

Zákon o ochrane utajovaných skutočností[37]

Na základe písomnej žiadosti predsedu Súdnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „súdna rada“) zabezpečuje úrad podklady pre rozhodovanie súdnej rady o splnení predpokladov sudcovskej spôsobilosti.[38] Úrad pri zabezpečovaní týchto podkladov pre overenie skutočností podľa osobitného predpisu[39] zhromažďuje informácie o sudcovi alebo o kandidátovi na vymenovanie za sudcu, vrátane informácií o fyzickej osobe z evidencií a informačných systémov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva, informácií o fyzickej osobe z previerok vykonaných v mieste bydliska Policajným zborom, Slovenskou informačnou službou alebo Vojenským spravodajstvom a informácií z previerok vykonaných Policajným zborom, Slovenskou informačnou službou alebo Vojenským spravodajstvom o bezpečnosti prostredia, v ktorom fyzická osoba žije a pohybuje sa, a o

[35] Zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[36] Zákon č. 473/2005 Z. z. o poskytovaní služieb v oblasti súkromnej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o súkromnej bezpečnosti) v znení neskorších predpisov.

[37] Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[38] Čl. 141a ods. 5 písm. b), čl. 141a ods. 9 a čl. 154d ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

[39] § 5 ods. 7 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 195/2014 Z. z.

možnosti výskytu rizík. Tieto informácie sú dotknuté štátne orgány povinné predložiť úradu najneskôr do troch mesiacov od doručenia žiadosti o poskytnutie informácií.[40]

Obdobný previerkový proces vykonáva úrad aj vo vzťahu k navrhovanej osobe, t. j. osobu, ktorá má byť určená na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami, v rámci ktorého spravodajské služby poskytujú úradu informácie o fyzickej osobe zo svojich evidencií a informačných systémov, z previerok vykonaných v mieste bydliska a informácií z vykonaných previerok o bezpečnosti prostredia, v ktorom fyzická osoba žije a pohybuje sa, a o možnosti výskytu rizík.

Hoci sa na konania podľa zákona o ochrane utajovaných skutočností vo všeobecnosti nevzťahuje osobitný predpis o správnom konaní,[41] podľa súvisiacej judikatúry súdov Slovenskej republiky musia byť základné zásady správneho konania dodržané aj v týchto konaniach. Tento právny názor je signifikantný z hľadiska posudzovania obsahových náležitostí rozhodnutia o nesplnení predpokladov na vznik oprávnenia na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami. V takomto rozhodnutí musí byť uvedené ustanovenie, podľa ktorého úrad rozhodol o tom, že sa osoba nemôže oboznamovať s utajovanými skutočnosťami, skutočnosti, ktoré boli podkladom na rozhodnutie, akými úvahami bol vedený úrad pri hodnotení dôkazov a poučenie o možnosti podať odvolanie. Keďže dôvody, na základe ktorých úrad dospel k takémuto záveru a ktoré tvorili podklad na vydanie tohto rozhodnutia, môžu byť utajovanými skutočnosťami, mala by byť minimálne tá časť odôvodnenia rozhodnutia, kde sú tieto informácie uvedené, utajovaná. To samozrejme platí za predpokladu, že pôvodca týchto informácií, napr. spravodajská služba, medzičasom neprehodnotila potrebu utajovania týchto informácií a nezrušila ich utajenie. Ak potreba ich utajovanie ešte nepominula, musia byť tieto naďalej zákonom chránené, čo však môže v praxi spôsobiť problémy pri doručovaní takéhoto rozhodnutia, nakoľko sa rozhodnutie navrhovanej osobe musí písomne doručiť do vlastných rúk.

Hrozí sekuritizácia správnych konaní?

Koncom februára 2017 bol do Národnej rady Slovenskej republiky predložený návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov.[42]

Vychádzajúc zo všeobecnej časti dôvodovej správy k tomuto návrhu, cieľom návrhu zákona bolo ustanoviť povinnosť stavebnému úradu požiadať vždy v rámci konania podľa stavebného zákona, predmetom ktorého je náboženská stavba[43] vo vlastníctve alebo v užívaní cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktorá nie je na Slovensku registrovanou, o záväzné stanovisko Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Cieľom návrhu zákona bolo tiež ustanoviť povinnosť Ministerstvu kultúry Slovenskej republiky ako štátnemu orgánu registrujúcemu dobrovoľné združenia občanov založené na religióznom princípe, aby v rámci

[40] Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí dňa 30. januára 2019 v pléne rozhodol, že tieto ustanovenia nie sú v súlade s Ústavou Slovenskej republiky (bližšie pozri PL. ÚS 21/2014).

[41] S výnimkou § 55 ods. 6, § 65 ods. 4, § 79 až 80 zákona č. 215/2004 Z. z.

[42] Návrh poslanca Národnej rady Slovenskej republiky Milana Krajniaka na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov (VII. volebné obdobie, číslo: CRD-418/2017, tlač 440).

[43] Za náboženskú stavbu sa považuje stavba, ktorá je určená na praktizovanie náboženskej viery, organizovanie hromadných kultúrnych a náboženských podujatí, bohoslužieb, iných náboženských úkonov pokiaľ sú úplne alebo čiastočne vlastnené cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou podľa zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov.

preskúmavania návrhu na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti preskúmaval, či založenie a činnosť cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nie je v rozpore s týmto zákonom a ostatnými zákonmi, ochranou bezpečnosti občanov a verejného poriadku, zdravia a mravnosti, zásadami ľudskosti a znášanlivosti, alebo či nie sú ohrozené práva iných právnických osôb a občanov. Na posúdenie konformity návrhu na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti s bezpečnosťou a ochranou občanov a verejným poriadkom sa súčasne navrhovalo, aby registrujúci orgán bol oprávnený vyžiadať si na takéto posúdenie informácie od Slovenskej informačnej služby. Na rozdiel od právnej úpravy *de lege lata* sa taktiež navrhovalo, aby po splnení zákonných podmienok registrujúci orgán rozhodol o tom, že sa cirkev alebo náboženská spoločnosť registruje najviac na dobu päť rokov. Po uplynutí tejto doby by registrujúci orgán bol povinný opätovne preskúmať, či založenie a činnosť cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nie je v rozpore s týmto zákonom a ostatnými zákonmi, ochranou bezpečnosti občanov a verejného poriadku, zdravia a mravnosti, zásadami ľudskosti a znášanlivosti, alebo či nie sú ohrozené práva iných právnických osôb a občanov. Ak by došlo k opätovnému splneniu týchto podmienok, registrujúci orgán by predĺžil registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti na dobu neurčitú.

Hoci Národná rada Slovenskej republiky po prerokovaní uvedeného návrhu zákona v prvom čítaní rozhodla, že nebude pokračovať v rokovaní o tomto návrhu zákona,[44] takéto úvahy *de lege ferenda* majú v kontexte aktuálneho bezpečnostného prostredia, v ktorom sa Slovenská republika nachádza, svoj racionálny základ a logické opodstatnenie. Aj sám predkladateľ návrhu zákona, síce stručne, avšak o to výstižnejšie, odôvodnil nutnosť prijatia legislatívnej zmeny argumentáciou založenou na ochrane pred radikalizáciou členov novoregistrovaných cirkví alebo náboženských spoločností či spáchaním teroristických útokov v Slovenskej republike.[45] Toto odôvodnenie potreby legislatívnej zmeny založenom na ochrane bezpečnostných záujmov štátu možno argumentačne podporiť ešte viac. V podmienkach Slovenskej republiky je zaručené právo na slobodu náboženského vyznania a viery, pričom každý má tiež garantované právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru sám alebo spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní. Nejde však o absolútne právo. Ústava Slovenskej republiky pripúšťa jeho prelomenie zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo práv a slobôd iných. Štát teda môže na základe legitímnych dôvodov obmedziť výkon tohto inak ústavne zaručeného práva. Ochrana spoločnosti pred aktuálnymi bezpečnostnými hrozbami vrátane radikalizácie jednotlivcov či teroristických alebo iných násilných útokov takýmto legitímnym dôvodom nepochybne je. Práve hrozba radikalizácie, terorizmu, nárastu extrémizmu a nelegálna migrácia boli dôvodom na prijatie tzv. protiteroristickej legislatívy.[46] Súčasťou tejto tzv. protiteroristickej legislatívy bolo aj rozšírenie úloh spravodajských služieb.[47] Spravodajským službám bol rozšírený predmet spravodajského záujmu okrem iného

---

44 Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 572 z 5. apríla 2017 k návrhu poslanca Národnej rady Slovenskej republiky Milana Krajniaka na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov (tlač 440) – prvé čítanie.

45 Cit.: *„Vzhľadom na to, že súčasný právny poriadok v Slovenskej republike nepoznal tzv. náboženské stavby a neboli vykonané potrebné bezpečnostné opatrenia pri registrácii novej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti je podľa nášho názoru potrebné tento stav zmeniť aj s ohľadom na vývoj migračnej vlny v Európskej únii a s ňou súvisiace negatívne javy, akým sú možná radikalizácia členov novo registrovaných cirkví a náboženských spoločnosti a možné teroristické útoky v Slovenskej republike.“*.

46 Zákon č. 444/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Zákon nadobudol účinnosť 1.1.2016.

47 Bližšie pozri: KULIK, J. *Úvodné poznámky k novej zákonnej úprave úloh spravodajských služieb, In: Policajná teória a prax, č. 2 (2016).* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016.

aj o náboženský extrémizmus a škodlivé sektárske zoskupenia. Na strane jednej štát v záujme ochrany spoločnosti pred škodlivými následkami náboženského extrémizmu a sektárskych zoskupení prijíma legislatívne opatrenia zamerané na posilnenie právomocí spravodajských služieb v tejto oblasti, na strane druhej dostatočne nereflektuje na potrebu prijatia novej právnej regulácie využívania nehnuteľností na náboženské účely, čím sa uľahčuje šírenie rizikových religióznych názorov, čo v konečnom dôsledku môže oslabiť úsilie spravodajských služieb potierať náboženský extrémizmus či škodlivé sektárske zoskupenia.

Vo vzťahu k úvahám *de lege ferenda* možno ešte doplniť, že na konanie o registrácii cirkvi alebo náboženskej spoločnosti sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní. V prípade, ak zákonodarca niekedy v budúcnosti pristúpi k legislatívnej zmene podmienok registrácie cirkví a náboženských spoločností a podmienok prejavovania náboženstva alebo viery, bude potrebné osobitným spôsobom upraviť náležitosti rozhodnutia o odmietnutí návrhu na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti tak, aby sa zabezpečila ochrana informácií, ktoré sú utajované vo verejnom záujme a ktoré boli podkladom na vydanie takéhoto rozhodnutia.

Záver

Posudzovanie rizikovosti správania sa fyzickej osoby, o ktorej právach a právom chránených záujmoch rozhoduje správny orgán v rámci správneho konania, a posudzovanie miery potencionálneho ohrozenia štátnych záujmov Slovenskej republiky, najmä bezpečnostných, ekonomických a zahranično-politických, v prípade vydania rozhodnutia správneho orgánu v prospech takejto osoby bolo vyvolané potrebami vtedajšej aplikačnej praxe. Aktuálna aplikačná prax potvrdzuje, že realizované legislatívne zmeny ustanovení hmotnoprávneho ako aj procesnoprávneho charakteru v jednotlivých právnych predpisoch regulujúcich vymedzené okruhy spoločenských vzťahov, sa osvedčili. Na ich základe totižto mohli vo veciach konajúce správne orgány v rámci svojich rozhodovacích procesom legálnym spôsobom prihliadať na ochranu týchto štátnych záujmov a v prípadoch, kedy by vyhovením žiadosti žiadateľa mohlo dôjsť k ich ohrozeniu alebo poškodeniu, boli oprávnené takémuto ohrozeniu alebo poškodeniu predísť zamietnutím podanej žiadosti.

Vzhľadom na aktuálnu bezpečnostnú situáciu a bezpečnostné riziká, ktoré na rozdiel od predchádzajúceho obdobia majú zväčša zahraničný charakter, možno vnímať pretrvávajúcu tendenciu inkorporácie bezpečnostného prvku do ďalších druhov správnych konaní, ktoré môžu mať *nexus* s bezpečnosťou štátu, ako logickú. Je však potrebné mať zároveň na pamäti, že svojou povahou však ide o pomerne invazívny nástroj zasahujúci aj do základných ľudských práv a slobôd, spôsobilý významným spôsobom ovplyvniť každodenný život jednotlivca ako aj skupiny osôb.

Z tohto dôvodu, ako aj z dôvodu, že takéto informačné vstupy spravodajských zložiek štátu za splnenia určitých zákonných predpokladov nemusia podliehať dokazovaniu, treba v tejto súvislosti zdôrazniť nevyhnutnosť zabezpečenia nielen dôslednej internej kontroly kvality informácií tvoriacich obsah týchto informačných vstupov, ale aj externej kontroly, a to najmä s cieľom predísť možnosti zneužitia týchto informačných vstupov napr. na úseku hospodárskej súťaže.

KULIK, J. *25 rokov Slovenskej informačnej služby v bezpečnostnom systéme Slovenskej republiky. In: Aktuálne otázky aplikácie kriminálneho spravodajstva v kontexte nových trendov v Európskej únii.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018. ISBN 978-80-8054-760-8.

Literatúra

HAŠANOVÁ, J., DUDOR, L. *Základy správneho práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-73805-15-9.

DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky - Komentár.* Šamorín: Heuréka, 2007. ISBN 80-89122-38-8.

KULIK, J. *25 rokov Slovenskej informačnej služby v bezpečnostnom systéme Slovenskej republiky. In: Aktuálne otázky aplikácie kriminálneho spravodajstva v kontexte nových trendov v Európskej únii.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018. ISBN 978-80-8054-760-8.

KULIK, J. *Úvodné poznámky k novej zákonnej úprave úloh spravodajských služieb, In: Policajná teória a prax, č. 2 (2016).* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016.

Zákon NR SR č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 198/1994 Z. z. o Vojenskom spravodajstve v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 392/2011 Z. z. o obchodovaní s výrobkami obranného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 39/2011 Z. z. o položkách s dvojakým použitím a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 144/2013 Z. z. o obchodovaní s určenými výrobkami, ktorých držba sa obmedzuje z bezpečnostných dôvodov a ktorým sa mení zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 473/2005 Z. z. o poskytovaní služieb v oblasti súkromnej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o súkromnej bezpečnosti) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 444/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky, č. k. II. ÚS 480/2014.

Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky, č. k. II. ÚS 130/2013.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 21/2014 z 30. januára 2019.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 8/2016 z 12. decembra 2018.

Nariadenie (ES) č. 428/2009 z 5. mája 2009, ktorým sa stanovuje režim Spoločenstva na kontrolu vývozov, prepravy, sprostredkovania a tranzitu položiek s dvojakým použitím (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 134, 29. 5. 2009).

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 258/2012 zo 14. marca 2012, ktorým sa vykonáva článok 10 Protokolu Organizácie Spojených národov proti nezákonnej výrobe a obchodovaniu so strelnými zbraňami, ich súčasťami a komponentmi a strelivom doplňujúceho Dohovor Organizácie Spojených národov proti nezákonnému organizovanému zločinu (protokol OSN o strelných zbraniach a ktorým sa ustanovujú vývozné povolenia a opatrenia týkajúce sa dovozu a tranzitu strelných zbraní, ich súčastí a častí streliva (Ú. v. EÚ L 94, 30. 3. 2012).
Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 179/2001 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti o technických požiadavkách a postupoch posudzovania zhody na výbušniny na civilné použitie.
Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 485/2008 Z. z. o uvádzaní pyrotechnických výrobkov na trh.
Zmluva o Európskej únii v platnom znení (Ú. v. EÚ C 202, 7. 6. 2016).
Zmluva o fungovaní Európskej únie v platnom znení (Ú. v. EÚ C 202, 7. 6. 2016).
Charta Organizácie spojených národov (vyhláška č. 30/1947 Zb.).
Návrh poslanca Národnej rady Slovenskej republiky Milana Krajniaka na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov (VII. volebné obdobie, číslo: CRD-418/2017, tlač 440).
Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 572 z 5. apríla 2017 k návrhu poslanca Národnej rady Slovenskej republiky Milana Krajniaka na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov (tlač 440) – prvé čítanie.

Keywords: intelligence service, Slovak information service, Military intelligence, public administration, administrative proceeding, examination of evidence.

Summary

The article focuses on the tasks of intelligence services of the Slovak Republic imposed by special legislation and on the participation of intelligence services in selected administrative proceedings, in which public authorities make decisions about the rights and legitimate interests of natural and legal persons. The article briefly analyzes specific features of particular types of administrative proceedings and their relation with fundamental human rights and freedoms, as well as the legal opinion of the Constitutional Court of the Slovak Republic on the character of intelligence services' information inputs by in the context of adversarial administrative proceeding. There are *de lege ferenda* reflections in the conclusion part of the article.

JUDr. Juraj Kulik, LL.M.
externý doktorand
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra kriminálnej polície
Sklabinská 1
835 17 BRATISLAVA
e-mail: juraj.kulik99@gmail.com

Recenzenti:

prof. JUDr. Miroslav Lisoň, PhD.; prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.

Ivan Kundrát

Pracovný čas a ochrana zdravia pri výkone brigádnickej práce študentov[1]

Anotácia: Autor sa v príspevku venuje skúmaniu vybraných aspektov právnej úpravy pracovného času v pracovnoprávnom vzťahu založenom dohodou o brigádnickej práci študentov. Poukazuje na problematické stránky právnej úpravy, ktoré môžu v praxi smerovať k vytvoreniu nepravidelného a nepredvídateľného pracovného režimu ohrozujúceho zdravie študentov. Osobitnú pozornosť autor venuje otázkam organizácie pracovného času pri výkone brigádnickej práce mladistvými zamestnancami.

Kľúčové slová: pracovný čas, ochrana zdravia, dohoda o brigádnickej práci študentov

Úvod do problematiky

Dohoda o brigádnickej práci študentov je popri dohode o pracovnej činnosti a dohode o vykonaní práce jednou z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Právna úprava dohody o brigádnickej práci študentov je takmer identická s právnou úpravou dohody o pracovnej činnosti. Špecifiká dohody o brigádnickej práci študentov je možné vidieť v dvoch smeroch – v osobe zamestnanca a v prípustnom rozsahu pracovného času, v ktorom možno na základe dohody o brigádnickej práci študentov vykonávať prácu.

Pokiaľ ide o osobu zamestnanca, zamestnávateľ je pri jeho výbere obmedzený. Dohodu o brigádnickej práci študentov totiž môže zamestnávateľ uzatvoriť s fyzickou osobou, ktorá má štatút žiaka strednej školy alebo štatút študenta dennej formy vysokoškolského štúdia a ktorá nedovŕšila 26 rokov veku. Ak ale dôjde k dohode s touto fyzickou osobou, právna úprava dohody o brigádnickej práci študentov je oproti právnej úprave dohody o pracovnej činnosti v otázke pracovného času podstatne voľnejšia a flexibilnejšia.

Na druhej strane treba zdôrazniť, že právna úprava pracovného času je otázkou, v ktorej sa tradične prejavuje ochranná funkcia pracovného práva. Flexibilita právnej úpravy túto ochrannú funkciu oslabuje, a to paradoxne aj v prípade relatívne zraniteľnej skupiny zamestnancov – mladých študentov vysokých škôl a žiakov stredných škôl, ktorí môžu byť zároveň mladistvými zamestnancami. V tomto kontexte je potrebné upozorňovať na problematické stránky právnej úpravy, ktoré môžu v praxi smerovať k vytvoreniu nepravidelného a nepredvídateľného pracovného režimu ohrozujúceho zdravie týchto mladých zamestnancov.

Brigádnická práca študentov – prínosná či riziková?

V zmysle ustanovenia § 227 ods. 2 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákonník práce“ alebo „ZP“) možno na základe dohody o brigádnickej práci študentov vykonávať prácu v rozsahu najviac 20 hodín týždenne v priemere, pričom priemer najviac prípustného rozsahu pracovného času sa posudzuje za celú dobu, na ktorú bola dohoda uzatvorená. Osobitosti právnej úpravy v otázke pracovného času je teda možné vidieť jednak v tom, že v prípade dohody o brigádnickej práci študentov je ustanovená vyššia hranica najviac prípustného rozsahu pracovného času (pre dohodu o pracovnej činnosti podľa § 228a ods. 1 ZP platí limit 10 hodín týždenne), a jednak v tom, že tento rozsah sa posudzuje ako priemerný, nie absolútny.

Z právnej úpravy možno vyvodiť, že hoci vo všeobecnosti má zákonodarca záujem obmedzovať zamestnávanie na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného

[1] Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantovej úlohy APVV-16-0002 Duševné zdravie na pracovisku a posudzovanie zdravotnej spôsobilosti zamestnanca.

pomeru, v prípade dohody o brigádnickej práci študentov je tento záujem relativizovaný záujmom na podpore zamestnávania žiakov stredných škôl a študentov vysokých škôl.[2] Záujem na podpore zamestnávania študentov sa neprejavuje len v liberalizácii pracovných podmienok upravených v Zákonníku práce, ale aj v úprave odvodového zaťaženia.

Treba akceptovať, že záujem na podpore zamestnávania študentov môže byť odôvodnený viacerými skutočnosťami. Práca vykonávaná na základe dohody o brigádnickej práci študentov môže byť formou privyrobenia si popri štúdiu (ale môže pokryť aj náklady na samotné štúdium), no taktiež môže mladým študentom pomôcť osvojiť si základné pracovné návyky.[3] Práca vykonávaná na základe dohody o brigádnickej práci študentov tiež môže vhodným spôsobom doplniť teoretické štúdium o zodpovedajúce praktické skúsenosti. S ohľadom na uvedené sa zdá, že liberalizácia pracovných podmienok, najmä úprava hranice najviac prípustného rozsahu pracovného času, doplnená úľavami v oblasti odvodového zaťaženia, je v prípade zamestnávania študentov odôvodnená a potrebná.

Na strane druhej vzniká otázka, do akej miery je právna úprava dohody o brigádnickej práci študentov zlučiteľná s ochranou zdravia zamestnanca – mladého študenta vysokej školy alebo žiaka strednej školy, pričom v niektorých prípadoch môže ísť aj o mladistvého zamestnanca v zmysle § 40 ods. 3 ZP. Vo vzťahu k zamestnávaniu najmladších zamestnancov (žiakov) už v literatúre boli prezentované negatívne postoje, a to najmä v súvislosti s novelizáciou uskutočnenou zákonom č. 252/2012 Z. z., ktorou zákonodarca výslovne pripustil uzatvorenie dohody o brigádnickej práci študentov žiakom strednej školy, čím podľa M. Šveca narušil diferenciáciu na žiakov stredných škôl a študentov vysokých škôl, ktorá sledovala líniu duševného vývoja fyzickej osoby.[4] V súčasnej právnej úprave ostala požiadavka, že s mladistvým zamestnancom možno dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru uzatvárať, len ak sa tým neohrozí jeho zdravý vývoj, bezpečnosť, mravnosť alebo výchova na povolanie (§ 223 ods. 3 ZP).

Požiadavku ochrany mladistvých zamestnancov, ktorá sa prejavuje v tom, že dohodu o brigádnickej práci študentov nemožno uzatvoriť, ak by sa tým ohrozil zdravý vývoj mladistvého, však sám zákonodarca spochybňuje právnou úpravou pracovného času. Právna úprava pracovného času na jednej strane zodpovedá príležitostnej povahe práce, ktorá vyplýva z podstaty dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru – v zmysle § 223 ods. 1 ZP možno dohodu o brigádnickej práci študentov uzatvoriť, ak ide o príležitostnú činnosť vymedzenú druhom práce. Pravidelný výkon práce alebo výkon práce v určitých cykloch by indikoval, že nejde o príležitostnú činnosť, ale o prácu, ktorá sa má vykonávať v pracovnom pomere.[5] Predmetná úprava však podľa nášho názoru zároveň vytvára predpoklady pre realizáciu nepravidelného a málo predvídateľného pracovného režimu, ktorý je pre mladistvých zamestnancov rizikový, no ani žiakom stredných škôl starším ako 18 rokov a študentom vysokých škôl táto úprava neposkytuje potrebnú ochranu.

---

[2] Aj keď Zákonník práce rozlišuje medzi pojmami „štatút študenta“ a „štatút žiaka“, v texte príspevku pre zjednodušenie používame prevažne len pojem „študent“, a rozumieme ním aj žiaka, ak z okolností nevyplýva niečo iné.

[3] Pozri bližšie: TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*, s. 251-252.

[4] Pozri bližšie: ŠVEC, M. a kol. *Kultúra sveta práce. Závislá práca a dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru,* s. 28. Na druhej strane sa možno stretnúť aj s názormi, ktoré vo vzťahu k obdobiu pred prijatím zákona č. 252/2012 Z. z. pripúšťali, aby dohodu o brigádnickej práci študentov uzatvoril nielen žiak strednej školy, ale aj žiak základnej školy. Pozri bližšie: BOŠKAJOVÁ, I. Dohoda o brigádnickej práci študentov. In *Personálny a mzdový poradca podnikateľa*, s. 271; MACKOVÁ, Z. Dohoda o brigádnickej práci študentov a žiak strednej školy. In *Manažment, mzdy a financie*, s. 83; TKÁČ, V. – MATEJKA, O. – FRIEDMANNOVÁ, D. – MASÁR, B. *Zákonník práce. Komentár*, s. 836.

[5] Pozri bližšie: TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*, s. 249-250.

Problémy a riziká organizácie pracovného času

S ohľadom na vyššie uvedené prínosy zamestnávania študentov je ustanovenie vyššej hranice najviac prípustného týždenného rozsahu pracovného času možné akceptovať. Inou otázkou je však posudzovanie najviac prípustného rozsahu pracovného času ako priemeru za celú dobu, na ktorú bola dohoda uzatvorená. Skutočnosť, že priemer najviac prípustného rozsahu pracovného času sa posudzuje za celú dobu, na ktorú bola dohoda uzatvorená, je indikátorom značnej flexibility pracovnoprávneho vzťahu založeného dohodou o brigádnickej práci študentov. Dohoda o brigádnickej práci študentov sa môže uzatvoriť najviac na 12 mesiacov (§ 228 ods. 1 ZP), čo znamená, že obdobie rozhodujúce pre určenie priemeru pracovného času môže byť relatívne dlhé. Počas rozhodujúceho obdobia sa môžu vyrovnať aj pomerne veľké rozdiely v skutočnom rozsahu odpracovaného času v jednotlivých týždňoch.

Ako poukazuje J. Toman, v praxi sa z hľadiska rozsahu pracovného času dohoda o brigádnickej práci študentov často dojednáva práve na „*najviac 20 hodín týždenne v priemere"*, čo vyvoláva otázku ohľadom určitosti tohto dojednania.[6] Česká literatúra v tomto smere akceptuje, že rozsah pracovného času je možné dohodnúť aj ako maximálny, nielen ako pevne stanovený.[7] V tomto smere je však nevyhnutné zdôrazniť, že ak sa zmluvné strany dohodli na rozsahu pracovného času „*najviac 20 hodín týždenne v priemere",* tak dohodli len priemerný týždenný pracovný čas, nie maximálny. Domnievame sa, že takéto dojednanie odporuje zákonu, pretože smeruje k záveru, že napriek tomu, že podstatnou náležitosťou dohody o brigádnickej práci študentov je dohodnutý rozsah pracovného času (§ 228 ods. 1 ZP), tak rozsah pracovného času sa *de facto* vôbec nemusí dohodnúť a bude bez akéhokoľvek horného obmedzenia ponechaný na rozhodnutie zamestnávateľa. Sme toho názoru, že ak je dohodnutý rozsah pracovného času podstatnou náležitosťou dohody o brigádnickej práci študentov, je nevyhnutné, aby s ním zamestnanec prejavil súhlas, a to ak už nie s konkrétnym týždenným rozsahom, tak aspoň s maximálnym týždenným rozsahom pracovného času. Ak nebol dohodnutý ani maximálny rozsah pracovného času, ale len priemerný týždenný pracovný čas (napr. „*najviac 20 hodín týždenne v priemere"*), domnievame sa, že by v zmysle § 41 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov išlo o právny úkon čiastočne neplatný, to znamená, že by platil maximálny rozsah pracovného času 20 hodín týždenne. Na druhej strane dikcii § 227 ods. 2 ZP neodporuje dohodnutie pracovného času napr. na „*najviac 25 hodín týždenne"*, za predpokladu, že týždenný priemer pracovného času za celú dobu, na ktorú bola dohoda uzatvorená, bude najviac 20 hodín.

S ohľadom na to, že prípustný týždenný rozsah pracovného času sa posudzuje ako priemer za celú dobu, na ktorú bola dohoda o brigádnickej práci študentov uzatvorená, v praxi hrozí, že táto dohoda bude účelovo uzatváraná na dlhšiu dobu, aj keď z okolností bude zrejmé, že práca sa bude vykonávať výlučne len po časť dohodnutej doby (napr. v prípade prác viazaných na určitú ročnú dobu sa dohoda uzatvorí na 12 mesiacov). Domnievame sa, že v týchto prípadoch bude potrebné priemer pracovného času posudzovať podľa rozhodujúceho obdobia zodpovedajúceho skutočnému úmyslu zmluvných strán, a to aj s účinkami pre vyvodenie zodpovednosti za porušovanie pracovnoprávnych predpisov v zmysle § 2 ods. 1 písm. b) zákona č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Treba pripomenúť, že na pracovnoprávny vzťah založený dohodou o brigádnickej práci študentov sa vzťahuje nielen osobitná úprava dohody o brigádnickej práci študentov (§ 227 –

[6] Pozri bližšie: TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*, s. 310-311.
[7] Pozri bližšie: BĚLINA, M. a kol. *Zákoník práce. Komentář*, s. 501-502. Pozri tiež: BARANCOVÁ, H. *Nové technológie v pracovnom práce a ochrana zamestnanca (možnosti a riziká)*, s. 126.

§ 228 ZP), ale aj všeobecná úprava dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru (§ 223 – § 225 ZP), ktorá zasa okrem iného odkazuje aj na použitie niektorých ustanovení tretej časti Zákonníka práce upravujúcej pracovný čas a dobu odpočinku (§ 85 ods. 1 a 2, § 90 ods. 10, § 91 až 95 a § 98 ZP).[8]

Z kontextu celého právneho rámca vzťahujúceho sa na úpravu pracovného času v pracovnoprávnom vzťahu založenom dohodou o brigádnickej práci študentov vyplýva, že problém posudzovania pracovného času ako priemeru je len jedným z viacerých problémov. Ďalším problémom je skutočnosť, že na pracovnoprávny vzťah založený dohodou o brigádnickej práci študentov sa nevzťahujú ustanovenia o rozvrhovaní pracovného času. Rozvrhovanie pracovného času má však z hľadiska ochrany zdravia zamestnanca zásadný význam.[9] Ak však v prípade dohody o brigádnickej práci študentov nie je organizácia pracovného času dohodnutá priamo v dohode, určuje ju zamestnávateľ podľa svojej potreby.[10] Z ustanovenia § 223 ods. 2 ZP sa dá vyvodiť, že ak zamestnávateľ na určitý čas určil výkon práce a do takto určeného času nezasiahli zákonom predvídané dôvody neprítomnosti zamestnanca v práci (dôvody uvedené v § 141 ods. 1 a ods. 2 písm. a) až g) ZP), zamestnanec je povinný do práce nastúpiť. Ak sa zároveň pripustí, že rozsah pracovného času je možné dohodnúť aj ako maximálny, nielen ako pevne stanovený (pozri vyššie), vytvára sa situácia, v ktorej zamestnanec nemá žiadnu garanciu práce, no na druhej strane, zamestnávateľ je kedykoľvek oprávnený určiť výkon práce až do maximálneho (dohodnutého) rozsahu.

Analyzovanú právnu úpravu treba posudzovať aj vo svetle aktuálneho vývoja komunikačných technológií. V tomto kontexte zamestnávatelia od zamestnancov často vyžadujú, aby im boli kedykoľvek k dispozícii a v prípade potreby nastúpili do práce. Ako konštatuje M. Dolobáč, nová technológia mobilných telefónov, ktorá umožňuje byť pripojený kedykoľvek a kdekoľvek, vyžaduje neustále online pripojenie.[11] Od zamestnanca sa takto vyžaduje, aby aj v prípade, že prácu nevykonáva, bol pripravený na výkon práce, čo je pojmovým znakom pracovnej pohotovosti (porovnaj § 96 ods. 1 ZP), a to napriek tomu, že z § 223 ods. 2 ZP vyplýva, že zamestnancom, ktorí vykonávajú prácu na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, nemožno pracovnú pohotovosť nariadiť ani ju s nimi dohodnúť.

Flexibilita vyplývajúca z právnej úpravy môže paradoxne zamestnancovi sťažovať jeho vlastné časové plánovanie, pretože zamestnanec nevie vopred predpokladať, kedy bude vykonávať prácu. Problémom však môže byť aj zosúladenie plnenia pracovných a študijných povinností študenta. Z dotazníkového prieskumu A. Košinovej realizovaného na vzorke 104 respondentov vyplynulo, že respondenti za najväčšie nevýhody pri práci na dohodu o brigádnickej práci študentov považovali aj skutočnosť, že zamestnanec nemá nárok na stravovanie a dovolenku (55 respondentov) a že práca je vykonávaná nepravidelne (26 respondentov).[12] Vnímanie absencie nároku na dovolenku ako problému aj napriek tomu, že zamestnanci nemajú štandardne rozvrhovaný pracovný čas, treba interpretovať tak, že títo

[8] J. Toman dodáva, že na pracovnoprávne vzťahy založené dohodami o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru musia byť použité aj ďalšie ustanovenia, predovšetkým tie, ktoré upravujú definíciu určitého pojmu a nie sú zaradené v ustanoveniach, ktoré sa použijú na základe odkazu v § 223 ods. 2 ZP. Pozri bližšie: TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*, s. 278.

[9] Pozri bližšie: SEILEROVÁ, M. Formy a spôsoby výkonu práce pri používaní informačno-komunikačných technológií a ochrana zdravia pri práci. In *Práca 4.0, digitálna spoločnosť a pracovné právo*, s. 78-79.

[10] Pozri bližšie: TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*, s. 265.

[11] Pozri bližšie: DOLOBÁČ, M. Vplyv telepráce na duševné zdravie zamestnanca. In *Právo, obchod, ekonomika VII. Zborník príspevkov z vedeckého sympózia: 11. – 13. október 2017, Vysoké Tatry*, s. 199.

[12] Pozri bližšie: KOŠINOVÁ, A. *Dohoda o brigádnickej práci študenta a jej využívanie študentmi Ekonomickej fakulty UMB*, s. 35.

zamestnanci sa cítia byť zviazaní požiadavkou zamestnávateľa byť mu v prípade potreby k dispozícii. Uvedené je potvrdené aj zistením, že časová flexibilita bola za výhodu označená len 5 respondentami.[13]

V rámci dotazníkového prieskumu A. Košinovej mali respondenti vo všeobecnosti dobré skúsenosti s dodržaním podmienok dohodnutých dohodou o brigádnickej práci študentov. V tomto smere však najmenej priaznivú štatistiku zaznamenali práve podmienky týkajúce sa pracovného času – 26 respondenti označili, že tieto podmienky boli dodržané len čiastočne (viac-menej dodržané), 3 respondenti nevedeli odpovedať, v 4 prípadoch boli tieto podmienky viac-menej nedodržané a 9 prípadoch boli (celkom) nedodržané.[14] Treba však dodať, že respondenti mali o prípustnom rozsahu pracovného času nesprávnu predstavu, ak označili (92 respondentov), že študent môže odpracovať maximálne 20 hodín týždenne – v zmysle § 227 ods. 2 ZP platí 20 hodín týždenne v priemere.[15]

Z uvedeného vyplýva, že zamestnanci v pracovnoprávnom vzťahu založenom dohodou o brigádnickej práci študentov majú s organizáciou pracovného času skôr zlé skúsenosti. Domnievame sa, že takto organizovaná práca sa môže u zamestnanca v podstatnej miere podieľať na vzniku stresu. Tento stres môže byť vyvolávaný neustálym tlakom zo strany zamestnávateľa na to, aby bol zamestnanec v prípade potreby pripravený pružne reagovať. V nadväznosti na aktuálny vývoj komunikačných technológií možno hovoriť o tzv. technostrese, ktorý sa spája s predimenzovanosťou počítačových technológií a mimoriadnou zaťaženosťou zamestnancov a ktorý môže viesť až k hrozbe intenzívneho narušenia osobného života zamestnanca.[16] Technostres môže byť príčinou mnohých zdravotných problémov, a to predovšetkým v oblasti psychiky – ako následky technostresu sú uvádzané napr. poruchy pamäti, znížená koncentrácia, netrpezlivosť, nepríjemné potenie, záchvaty hnevu, problémy s relaxom a spánkom, bolesti hlavy a ď.[17]

Brigádnická práca mladistvých zamestnancov

Osobitne sa treba zaoberať aspektami organizácie pracovného času v pracovnoprávnom vzťahu založenom dohodou o brigádnickej práci študentov v prípade mladistvých zamestnancov. Zákonník práce výslovne pripúšťa, aby mladiství zamestnanci vykonávali prácu aj na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, no ako už bolo uvedené, len za predpokladu, že sa tým neohrozí ich zdravý vývoj, bezpečnosť, mravnosť alebo výchova na povolanie (§ 223 ods. 3 ZP). Ak tieto fyzické osoby budú súčasne spĺňať podmienku štatútu študenta (žiaka), môžu uzatvoriť práve dohodu o brigádnickej práci študentov.

Pokiaľ ide o pracovný čas mladistvých zamestnancov pracujúcich na základe dohody o brigádnickej práci študentov (ale aj na základe ostatných dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru), tento nesmie v priebehu 24 hodín presiahnuť 8 hodín (§ 223 ods. 2 ZP). Okrem toho z ustanovení § 91 až 95 ZP, ktoré sa na pracovnoprávne vzťahy založené dohodami o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru vzťahujú, vyplývajú pre mladistvých zamestnancov priaznivejšie podmienky pre poskytovanie prestávky na odpočinok

[13] Pozri bližšie: KOŠINOVÁ, A. *Dohoda o brigádnickej práci študenta a jej využívanie študentmi Ekonomickej fakulty UMB*, s. 34.
[14] Pozri bližšie: KOŠINOVÁ, A. *Dohoda o brigádnickej práci študenta a jej využívanie študentmi Ekonomickej fakulty UMB*, s. 42.
[15] Pozri bližšie: KOŠINOVÁ, A. *Dohoda o brigádnickej práci študenta a jej využívanie študentmi Ekonomickej fakulty UMB*, s. 33.
[16] Pozri bližšie: DOLOBÁČ, M. Legislatívne výzvy priemyselnej revolúcie 4.0. In *Práca 4.0, digitálna spoločnosť a pracovné právo,* s. 24.
[17] Pozri bližšie: DOLOBÁČ, M. Technostres a ochrana duševného zdravia zamestnanca. In *Pracovné právo v digitálnej dobe*, s. 59.

a jedenie (v zmysle § 91 ods. 1 v prípade mladistvého stačí, že ich pracovná zmena[18] je dlhšia ako štyri a 1/2 hodiny) a dlhší nepretržitý denný odpočinok (v zmysle § 92 ods. 1 ZP aspoň 14 hodín v priebehu 24 hodín). Pokiaľ ide o nepretržitý odpočinok v týždni, v prípade mladistvého zamestnanca do úvahy pripadá len základný model poskytovania tohto druhu odpočinku – mladistvý musí mať raz za týždeň dva po sebe nasledujúce dni nepretržitého odpočinku, ktoré musia pripadať na sobotu a nedeľu alebo na nedeľu a pondelok (§ 93 ods. 1 ZP).

Na druhej strane, na mladistvých zamestnancov pracujúcich na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru sa nevzťahujú pravidlá upravujúce maximálne hranice pre určenie ustanoveného týždenného pracovného času. Štandardné záruky ochrany mladistvého zamestnanca sú tak v prípade dohody o brigádnickej práci študentov ohrozené, a to najmä tým, že priemer najviac prípustného týždenného rozsahu pracovného času sa posudzuje za celú dobu, na ktorú bola dohoda uzatvorená, v dôsledku čoho môže mladistvý zamestnanec pracujúci na základe tejto dohody presiahnuť maximálne hranice pre určenie ustanoveného týždenného pracovného času, ktoré predpokladá ustanovenie § 85 ods. 7 ZP, to znamená najviac 30 hodín týždenne u mladistvého zamestnanca mladšieho ako 16 rokov a najviac 37 a 1/2 hodiny týždenne u mladistvého zamestnanca staršieho ako 16 rokov. Zákonník práce vo vzťahu k dohodám o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru nepredpokladá ani použitie ďalšieho pravidla vyplývajúceho z ustanovenia § 85 ods. 7 ZP, a to, že ak mladistvý zamestnanec pracuje pre viacerých zamestnávateľov, jeho pracovný čas sa sčítava.

V prípade dohody o brigádnickej práci študentov je problematická aj nočná práca mladistvých. Všeobecné pravidlá nočnej práce sú upravené v ustanovení § 98 ZP, ktoré sa vzťahuje aj na pracovnoprávne vzťahy založené dohodami o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Na tieto vzťahy sa však už nevzťahuje § 174 ZP, ktorý upravuje zákaz nočnej práce mladistvých. Z ustanovenia § 224 ods. 3 síce vyplýva, že zákazy prác a pracovísk pre mladistvých platia aj pre práce vykonávané na základe týchto dohôd, v tomto smere sa však stotožňujeme s názorom J. Tomana, že zákazy prác a pracovísk predstavujú užšiu kategóriu a na nočnú prácu sa nevzťahujú.[19]

Zákonník práce vo vzťahu k dohodám o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru nepredpokladá ani použitie ďalších ustanovení, ktoré môžu byť významné z hľadiska ochrany mladistvých zamestnancov. Spomenúť treba ustanovenia § 41 ods. 3 a 4 ZP, ktoré upravujú vyžiadanie vyjadrenia zákonného zástupcu mladistvého a lekárske vyšetrenie mladistvého predtým, ako je s ním uzatvorená pracovná zmluva. M. Seilerová sa domnieva, že vyžiadanie vyjadrenia zákonného zástupcu by sa malo vzťahovať aj na tieto pracovnoprávne vzťahy, pričom poukazuje na informatívnu funkciu tohto vyjadrenia, ale aj na jeho rodinnoprávne súvislosti.[20] Legitímna by však bola aj požiadavka predchádzajúceho lekárskeho vyšetrenia, ak zohľadníme, že v prípade dohody o brigádnickej práci študentov ide o takú právnu úpravu pracovného času, ktorá je pre mladistvého zamestnanca v niektorých smeroch ešte rizikovejšia ako právna úprava pracovného času v pracovnom pomere.

---

[18] Vzhľadom na to, že na pracovnoprávny vzťah založený dohodou o brigádnickej práci študentov sa nevzťahujú ustanovenia o rozvrhovaní pracovného času, nejde o pracovnú zmenu podľa § 90 ods. 1 ZP, no ako poukazuje J. Toman, cieľom je v tomto prípade zabezpečiť, aby mal zamestnanec po určitom úseku, resp. v určitom úseku vykonávanej práce právo na prestávku v práci. Pozri bližšie: TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*, s. 263-264.

[19] Pozri bližšie: TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*, s. 210. J. Toman však v tejto súvislosti zároveň poukazuje na čl. 3 Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce č. 90, podľa ktorého mladé osoby, ktoré nedovŕšili osemnásť rokov veku, nesmú byť zamestnávané alebo pracovať v noci vo verejných ani v súkromných priemyselných podnikoch, ani v ich zložkách (pobočkách, filiálkach), okrem ustanovených prípadov.

[20] Pozri bližšie: SEILEROVÁ, M. Pracovnoprávna subjektivita zamestnanca (nielen) v kontexte duševného zdravia. In *Košické dni súkromného práva II: recenzovaný zborník vedeckých prác,* s. 188-189.

Záver

Dohoda o brigádnickej práci študentov je v praxi často využívaným zmluvným typom. Obľube vo využívaní tejto dohody napomáhajú predovšetkým úľavy v oblasti odvodového zaťaženia a liberalizácia pracovných podmienok, ku ktorým zákonodarca pristúpil s ohľadom na existenciu spoločenského záujmu na podpore zamestnávania študentov. V tomto smere nemožno namietať proti záveru, že vykonávanie práce študentmi nemá len rýdzo pragmatické ciele, ale z viacerých dôvodov môže byť prospešné z hľadiska rozvoja mladej ľudskej osobnosti.

Na druhej strane sme v právnej úprave dohody o brigádnickej práci študentov identifikovali viaceré problémy, ktoré sa týkajú predovšetkým organizácie pracovného času. Praktické uplatňovanie tejto právnej úpravy môže smerovať k nepravidelnej a nepredvídateľnej organizácii pracovného času ohrozujúcej zdravie študentov. V kontexte aktuálneho vývoja komunikačných technológií zamestnávatelia od zamestnancov často vyžadujú, aby im boli kedykoľvek k dispozícii a v prípade potreby nastúpili do práce. V tomto smere možno hovoriť o modernom fenoméne, tzv. technostrese, ktorý môže byť príčinou mnohých zdravotných problémov.

Domnievame sa, že právnou úpravou pracovného času v pracovnoprávnom vzťahu založenom dohodou o brigádnickej práci študentov sú najviac ohrození mladiství zamestnanci. Právna úprava totiž vo vzťahu k dohodám o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru nepredpokladá použitie viacerých ustanovení Zákonníka práce významných z hľadiska ochrany zdravia mladistvých zamestnancov. Uvedené problémy sú v prípade dohody o brigádnickej práci študentov, ktorú môžu uzatvoriť aj mladiství zamestnanci, umocnené značnou flexibilitou ich pracovného času.

Literatúra

BARANCOVÁ, H. *Nové technológie v pracovnom práce a ochrana zamestnanca (možnosti a riziká).* Praha: Leges, 2016. 208 s. ISBN 978-80-7502-176-2.

BĚLINA, M. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2 vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 1610 s. ISBN 978-80-7400-290-8.

BOŠKAJOVÁ, I. Dohoda o brigádnickej práci študentov. In *Personálny a mzdový poradca podnikateľa*, 2006, roč. 12., č. 6, s. 269-272.

DOLOBÁČ, M. Legislatívne výzvy priemyselnej revolúcie 4.0. In *Práca 4.0, digitálna spoločnosť a pracovné právo.* Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2018. s. 19-25.

DOLOBÁČ, M. Technostres a ochrana duševného zdravia zamestnanca. In *Pracovné právo v digitálnej dobe*. Praha: Leges, 2017. s. 55-64.

DOLOBÁČ, M. Vplyv telepráce na duševné zdravie zamestnanca. In *Právo, obchod, ekonomika VII. Zborník príspevkov z vedeckého sympózia: 11. – 13. október 2017, Vysoké Tatry*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017. s. 193 – 200.

KOŠINOVÁ, A. *Dohoda o brigádnickej práci študenta a jej využívanie študentmi Ekonomickej fakulty UMB*: bakalárska práca. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2018. 54 s.

MACKOVÁ, Z. Dohoda o brigádnickej práci študentov a žiak strednej školy. In *Manažment, mzdy a financie*, 2003, roč. 10., č. 10, s. 83-86.

SEILEROVÁ, M. Formy a spôsoby výkonu práce pri používaní informačno-komunikačných technológií a ochrana zdravia pri práci. In *Práca 4.0, digitálna spoločnosť a pracovné právo.* Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2018. s. 61-83.

SEILEROVÁ, M. Pracovnoprávna subjektivita zamestnanca (nielen) v kontexte duševného zdravia. In *Košické dni súkromného práva II: recenzovaný zborník vedeckých prác.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018. s. 185-210.

ŠVEC, M. a kol. *Kultúra sveta práce. Závislá práca a dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2012. 122 s. ISBN 978-80-89149-23-0.
TKÁČ, V. – MATEJKA, O. – FRIEDMANNOVÁ, D. – MASÁR, B. *Zákonník práce. Komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 1028 s. ISBN 978-80-8168-069-4.
TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Sociálna politika zamestnávateľa, pracovné podmienky niektorých skupín zamestnancov, dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2016. 322 s. ISBN 978-80-89149-49-0.

Keywords: working time, protection of health, agreement on temporary job of students

Summary

An agreement on temporary job of students is besides a work performance agreement and an agreement on work activity one of the agreements on work performed outside employment relationship. The legal regulation of an agreement on temporary job of students is almost identical to the legal regulation of an agreement on work activity, but in terms of working time it is considerably freer and more flexible. Flexibility of the legal regulation represents weakening of the protective function of labour law, paradoxically, in the case of a relatively vulnerable group of employees – young students and secondary school pupils who may be adolescent employees at the same time. This legal regulation creates conditions for realization of an irregular and unpredictable working regime. Such regime is dangerous especially for adolescent employees, but the legal regulation does not provide necessary protection to secondary school pupils older than 18 years of age nor students. In terms of health protection is it a problem that in the case of an agreement on temporary job of students the admissible weekly amount of working time is considered as the average for the whole period covered by the agreement. In addition, in the case of an agreement on temporary job of students, an employer is not obliged to schedule the working time in advance. It means that an employee does not have any work guaranteed but an employer is entitled to order the performance of work up to the maximum (concluded) amount at any time.

The analysed legal regulation must be considered in connection with current development of communication technologies. Employers often require to be available to them at any time and to work if necessary. Such organized work can be a major contributor to stress. Stress can be triggered by constant pressure to be prepared to work if necessary. In terms of current development of communication technologies, we can talk about so-called technostress which can cause many health problems. The most threatened are adolescent employees because the legal regulation of the agreements on work performed outside employment relationship does not expect the application of the several provisions of the Labour Code which are important for the protection of their health. In case of an agreement on temporary job of students, the standard guarantees of protection of an adolescent employee are threatened. Since the average of the maximum admissible working time is calculated from the whole period covered by the agreement, an adolescent employee may exceed the limits of determination of determined weekly working time in an employment relationship.

Mgr. Ivan Kundrát
Katedra pracovného práva
a práva sociálneho zabezpečenia
Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach
Kováčska 26, 040 75 Košice
e-mail: ivan.kundrat@student.upjs.sk

Recenzenti:

doc. JUDr. Milena Barinková, CSc.; JUDr. Tatiana Máhrová, PhD.

Ivana Kuráková

Právo cudzincov na rodinný život v podmienkach Slovenskej republiky[1]

Anotácia: Rodinný život býva nielen následkom, ale aj dôvodom migrácie. Hoci Slovensko nie je typickou cieľovou krajinou migrantov, zastúpenie cudzincov v populácií sa aj tu postupne zvyšuje. Aj možnosť viezť na Slovensku rodinný život je jedným z faktorov, ktoré ovplyvňujú rozhodnutie cudzincov usídliť sa. Autorka preto v príspevku rozoberá dve hlavné možnosti, prostredníctvom ktorých môže cudzinec viezť na Slovensku rodinný život, a to trvalý pobyt na päť rokov a prechodný pobyt za účelom zlúčenia rodiny.

Kľúčové slová: cudzinec, rodinný život, rodina, pobyt, manželstvo

Úvod do problematiky

Je mnoho faktorov, ktoré ovplyvňujú migráciu, a to na strane prijímajúcich ako aj vysielajúcich štátov. Okrem týchto dvoch subjektov je však potrebné zohľadniť aj tie faktory, ktoré ovplyvňujú jednotlivcov. Pre migrantov je nepochybne dôležité, aby migračná politika nekládla dôraz len na ekonomickú migráciu, ale aby podporovala aj zlúčenie rodiny.[2] Migráciu podľa účelu môžeme deliť napríklad na pracovnú, rodinnú, spätnú či azylovú.[3] Bežným dôsledkom migrácie býva, že cudzinci sa na určitom mieste usadia a založia si rodinu. Medzi laickou verejnosťou často prevláda názor, že migranti prichádzajú na územie Slovenskej republiky (ďalej len SR) zneužiť náš právny systém a že v konečnom dôsledku so svojimi rodinami predstavujú záťaž pre náš sociálny systém. V skutočnosti sú podmienky pre udeľovanie povolenia na pobyt nastavené pomerne prísne a ich splanenie je administratívne náročné. Netreba opomínať ani skutočnosť, že cudzinci majú počas svojho pobytu stanovený celý rad povinností. V nedávnej minulosti bola SR najmä tranzitnou krajinou, kde sa migranti nemienili trvalo usadiť najmä v dôsledku prísnej až reštriktívnej imigračnej politiky.[4] Je však možné konštatovať, že SR sa stáva čoraz viac cieľovou krajinou migrantov, ktorí sem z tretích krajín prichádzajú hľadať lepšie pracovné príležitosti, študovať na vysokých či stredných školách alebo podnikať. Práve možnosť viezť plnohodnotný rodinný život je však často tá skutočnosť, ktorá rozhoduje o tom, či bude pre cudzinca pobyt krátkodobý, dlhodobý, alebo dokonca trvalý.

Právo na súkromie a právo na rodinný život

Všeobecná deklarácia ľudských práv v článku 16 ods. 3 uvádza, že *„rodina je prirodzenou a základnou jednotkou spoločnosti a má nárok na ochranu zo strany spoločnosti a štátu“*. Tento postoj odrážajú v súčasnosti všetky civilizované štáty vo svojej vnútroštátnej legislatíve a medzinárodných dohovoroch či deklaráciách garantujúcich ľudské práva. Právo cudzincov na rodinný život je taktiež odvodené z ustanovenia článku 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý stanovuje, že *„každý má právo na rešpektovanie*

[1] Článok vznikol v rámci riešenia výskumného projektu Vega č. 1/0386/19 - Nové dimenzie metodológie právnej argumentácie - Úloha právnych princípov vo viacúrovňovom právnom systéme.

[2] HLINČÍKOVÁ, M., MESEŽNIKOV, G. (ed): *Otvorená krajina alebo nedobytná pevnosť ? Slovensko, migranti a utečenci*. Str. 25. Cit. 30.11.2018. Dostupné online https://cz.boell.org/sites/default/files/otvorena_krajina_alebo_nedobytna_pevnost_slovensko_migranti_a_utecenci_e.pdf

[3] PALÁT, M. *Mezinárodní migrace, a ekonomika v Evropské unii: vývoj, determinanty, politiky a trendy*. Str. 23

[4] HLINČÍKOVÁ, M., MESEŽNIKOV, G. (ed): *Otvorená krajina alebo nedobytná pevnosť ? Slovensko, migranti a utečenci.* Str. 9. Cit. 30.11.2018. Dostupné online. https://cz.boell.org/sites/default/files/otvorena_krajina_alebo_nedobytna_pevnost_slovensko_migranti_a_utecenci_e.pdf

svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie".[5] Právo na rešpektovanie rodinného a manželského života v zmysle článku 8 negarantuje právo na rodinný život v konkrétnej krajine, ale len právo na skutočný rodinný život ako taký. Ako konštatuje aj Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojej judikatúre, uvedený článok Dohovoru *„nezahŕňa všeobecný záväzok zmluvných štátov rešpektovať výber manželov pokiaľ ide o ich usídlenie na území toho ktorého štátu v tom zmysle, že by bol dotknutý štát bez ďalšieho povinný akceptovať usídlenie sa partnera, ktorý nie je jeho štátnym občanom.*[6]

Právo na súkromný život zahŕňa celý rad ľudskoprávnych garancií. Medzi inými sa zaručuje ochrana rodinného života, ochrana manželstva a rodiny, právo uzatvoriť manželstvo, právo založiť rodinu či právo na výchovu dieťaťa. Z hľadiska medzinárodného práva sa ochrana súkromia pozitivizuje nielen ako klasická sloboda tzv. prvej generácie, no aj ako sociálne a kultúrne právo druhej generácie.[7] Dochádza však k značným rozdielom v interpretácií práva na rodinný život. Možno ho vykladať ako hodnotu, do ktorej štát nemá zasahovať, len ju chrániť v prípade, ak dochádza k jej porušeniu ? Na druhej strane je diskutabilné, či má štát v súvislosti s právom na rodinný život aj záväzok na pozitívne plnenie voči jednotlivcom. Táto otázka je ešte zložitejšia, ak sa nejedná o štátnych občanov, ale o cudzincov. Medzinárodné spoločenstvo taktiež nie je jednotné v definícií rodiny ani manželstva. Univerzálnu definíciu neposkytujú ani medzinárodné dohovory, ktoré zakotvujú ochranu rodinného života. Na základe uvedeného možno konštatovať, že každý suverénny štát sám, prostredníctvom svojho vnútroštátneho práva stanovuje, koho považuje za rodinného príslušníka cudzinca. Štát zároveň určí procesný postup zlúčenia rodín a stanoví kompetentný orgán verejnej moci, ktorý bude o žiadostiach o pobyt rozhodovať. Štát v neposlednom rade musí stanoviť rozsah práv a povinností cudzincov a ich rodinných príslušníkov.

Právo cudzincov na vstup a na pobyt

Cudzinci, čo sa rozsahu práv týka, sa v mnohom líšia od občanov štátu. Cudzincom nemôžu byť upreté žiadne základné práva a slobody, z hľadiska občianskych a politických práv je však situácia mierne odlišná. I keď právo na rodinný život patrí medzi základné ľudské práva, s jeho zabezpečením je to už problematickejšie. Je možné právo na rodinný život realizovať na teritóriu ktoréhokoľvek štátu? Príspevok konfrontuje právo na rodinný život s právom na pobyt. Hoci základným právom každého človeka je právo slobodne opustiť štát svojho pôvodu, tomuto právu nekorešponduje automaticky aj povinnosť všetkých štátov cudzieho štátneho príslušníka prijať či dovoliť mu prekročiť štátne hranice. Subjektívne právo na vstup a pobyt v štáte pre osoby, ktoré nie sú jeho štátnymi príslušníkmi neexistuje, čo je zdôvodnené územnou suverenitou. Každý štát má voči cudzincom určité povinnosti, ku ktorým ho zaväzujú kogentné normy medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy a záväzok rešpektovať ľudské práva. Tomu korešponduje povinnosť cudzinca rešpektovať právny poriadok štátu, v ktorom sa nachádza.[8]

V prvom rade je potrebné vymedziť, kto je považovaný za cudzinca vo všeobecnosti a kto je považovaný za cudzinca pre účely tohto príspevku. Pojem cudzinec označuje osobu so štátnou príslušnosťou k inému štátu, než je štát jeho pobytu. Zákon o pobyte cudzincov považuje za „*cudzinca každého, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky"*.[9] Z formálneho hľadiska je za cudzinca na území SR považovaná každá osoba, ktorá je nositeľom

[5] Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd z 3. septembra 1953, čl. 8 ods. 1
[6] Viď. Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 331/09 -37 zo dňa 16.12.2009
[7] KOTZUR, M. Slobody. Ochrana súkromného života. In: POLLMANN, A., LOHMANN, G. *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka*. Str. 293-294
[8] ONDŘEJ, J. *Medzinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Str. 146-147
[9] Zákon 404/2011 404 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, §2 ods. 2

štátneho občianstva iného štátu než je SR. Je však nutné poznamenať, že občania s dvojitým štátnym občianstvom, medzi ktoré patrí aj slovenské, t. j. bipoliti, sa za cudzincov nepovažujú. Zákon o pobyte cudzincov rozlišuje medzi cudzincami, ktorí sú štátnymi príslušníkmi členského štátu Európskej únie (ďalej len EÚ) a medzi štátnymi príslušníkmi tretích krajín a taktiež žiadateľov o azyl a azylantov. Pre účely tohto príspevku bude rozlíšené, či sa jedná o cudzinca – štátneho príslušníka členského štátu EÚ alebo o štátneho príslušníka tretích krajín, t. j. mimo EÚ. Ak nie je uvedené inak, je pre potreby tohto príspevku za cudzinca považovaný vždy štátny príslušník tretieho štátu, ktorý nie je žiadateľom o azyl ani azylantom.

Status cudzinca sa odvíja od skutočnosti, že sa v určitom štáte zdržiava (legálne alebo nelegálne) štátny príslušník iného štátu. Právo na rodinný život sa teda v istom zmysle odvíja od práva na pobyt. Právo na slobodu pohybu a pobytu zaraďujeme do prvej generácie ľudských práv[10]. Jedná sa o právo, ktoré je garantované jednak všetkými ľudsko-právnymi dokumentmi[11], ako aj ústavami štátov, Ústavu SR nevynímajúc, ktorou *„sa sloboda pohybu a pobytu zaručuje*[12]. Z hľadiska Ústavy SR je subjektom týchto práv každý, avšak z hľadiska rozsahu tohto práva sa postavenie jednotlivých subjektov líši. Občan SR má toto právo v najväčšej možnej miere, čo zahŕňa napríklad právo slobodne sa pohybovať a zdržiavať na celom území SR, právo slobodne rozhodnúť o svojom bydlisku, právo slobodne opustiť územie SR a tiež sa na územie SR vrátiť, čo vyplýva zo štátoobčianskeho zväzku.[13]

Naopak, cudzinec si vstup na územie cudzieho štátu nárokovať nemôže. Ako už bolo vyššie spomenuté, právu opustiť vlastné územie nekorešponduje právo vstúpiť na územie iného štátu podľa vlastného výberu. To, že každý môže slobodne opustiť ktorúkoľvek krajinu, aj svoju vlastnú, zakotvuje už Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach.[14] Negarantuje však právo na vstup do akéhokoľvek iného štátu, napriek tomu, že právo na vstup do inej krajiny je logickým dôsledkom práva krajinu opustiť. Je tu teda zjavná priepasť medzi právom na odchod z krajiny a absentujúcou povinnosťou tretieho štátu cudzinca prijať.[15] Z hľadiska kogentných noriem medzinárodného práva tomu korešponduje len právo každého v iných krajinách vyhľadať a požívať azyl pred prenasledovaním. Uvedené nemôže byť chápané ako absolútne právo a môže byť obmedzené zo strany štátu, ak je to nevyhnutné napríklad v prípade národnej bezpečnosti, verejného poriadku, verejného zdravia alebo je to nutné pre ochranu práv a slobôd iných za predpokladu, že je takéto opatrenie nutné a v demokratickej spoločnosti primerané.[16] Vlastné právo na vstup a pobyt v krajine pre osoby, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi, neexistuje najmä vzhľadom na uplatňovanie územnej suverenity štátov.

Cudzinci boli dlho skupinou osôb, ktorých postavenie komunitárne právo neriešilo. Úprava pravidiel ich vstupu a pobytu sa do prijatia Maastrichtskej zmluvy ponechávala na vnútroštátnej úprave členských štátov EÚ. Výnimku predstavovali rodinní príslušníci občanov členských štátov EÚ, avšak ich právo bolo odvodené od práva občana EÚ.[17] Z uvedeného možno vyvodiť, že právna úprava smerovala k uspokojeniu práva na rodinný život primárne občana členského štátu EÚ než občana tretieho štátu. Až Maastrichtská zmluva začala legislatívne riešiť postavenie a status štátnych príslušníkov tretích štátov, keď túto problematiku

[10] MORAVČÍKOVÁ, M.: *Ľudské práva, kultúra a náboženstvo*. Str. 88

[11] Viď napríklad Všeobecná deklarácia ľudských práv, od ktorej sa odvíjajú všetky ďalšie medzinárodné dokumenty zakotvujúce ľudské práva a základné slobody, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Dohovor o právach dieťaťa, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a iné.

[12] Zákon 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, čl. 23

[13] FRIDRICH, B. a kol.: *Ústavné garancie ľudských práv*. Str. 77

[14] Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, článok 12. Citované 30.11.2018. Dostupné online: http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/pdf/zdroje/pravne-materialy/medzinarodne-utecenecke-pravo/medzinarodny-pakt-o-obcianskych-a-politickych-pravach.html

[15] POŘÍZEK, P.: *Vstup cizince na území státu. Pohled medzinárodního, únijního a českého práva*. Str. 82-83

[16] BENDÍKOVÁ, M. (ed.): *Medzikultúrny dialóg a migrácia. Zborník*. Str. 28

[17] VLÁČIL, J.: *Právo na vstup a pobyt na území členských státu Evropské unie*. Str. 14

zaradila do tretieho piliera v rámci štruktúry európskej integrácie. Každou ďalšou zmenou sa postavenie cudzincov v komunitárnom práve dostávalo stále viac do popredia. V súčasnosti sú z praktického hľadiska najdôležitejšími normami práva EÚ pre oblasť cudzineckého práva nariadenia. Nemožno opomenúť ani smernice týkajúce sa práva na rodinný život, ktoré priznávajú cudzincom a ich rodinným príslušníkom právo na zlúčenie rodiny.[18] Na pôde medzinárodného spoločenstva boli taktiež prijaté dohovory, ktoré upravujú problematiku migrujúcich pracovníkov a ich rodinných príslušníkov. Pre tému tohto príspevku je významný Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín (ICRMW). Osobitný význam tohto dohovoru spočíva v tom, že prezumuje záväzky štátov voči migrantom a ich rodinným príslušníkom so zreteľom na medzinárodnú ochranu ľudských práv a okrem iného precizuje aj všeobecný zákaz diskriminácie so zreteľom na práva v oblasti práce a na prístup k sociálnym právam.[19] Slovensko tento Dohovor OSN neratifikovalo.

Problematiku pobytu cudzích štátnych príslušníkov rieši v podmienkach SR zákon o pobyte cudzincov.[20] Tento zákon definuje tri druhy pobytov, t. j. prechodný, trvalý a tolerovaný pobyt. Prechodný pobyt, ako bude ďalej bližšie rozobraté, môže byť udelený len na jeden zo zákonom taxatívne stanovených účelov. Jedným z týchto účelov je prechodný pobyt na zlúčenie rodiny, ktorý je podľa štatistických údajov Úradu hraničnej a cudzineckej polície pravidelne druhým až tretím najčastejším účelom, o ktorý sa žiadatelia o prechodný pobyt opierajú.[21] Ako už z názvu vyplýva, jedná sa o pobyt na prechodné obdobie, maximálne na 5 rokov. V prípade, že dôvody na udelenie tohto pobytu trvajú, môže byť prechodný pobyt predĺžený a to aj opakovane. Nie je pritom podstatné, či sa cudzinec zlučuje s rodinným príslušníkom, ktorý tu má trvalý alebo prechodný pobyt. Táto skutočnosť však môže významne ovplyvniť dobu, na ktorú bude prechodný pobyt za účelom zlúčenia rodiny udelený. Prechodný pobyt za účelom zlúčenia rodiny nemôže byť udelený na dobu dlhšiu, než je udelený pobyt tej osobe, s ktorou sa cudzinec zlučuje.

Ďalším typom pobytu je trvalý pobyt, ktorý má už stálejší charakter a jeho nositeľ oplýva väčšinou práv ako štátny príslušník SR, okrem volebného práva.[22] Na zlúčenie rodiny slúži trvalý pobyt na päť rokov, tento sa však viaže na existenciu manželstva, resp. na iné zákonné podmienky. Posledným druhom pobytu je tolerovaný pobyt, ktorí slúži najmä pre cudzincov, ktorí sa ocitli v kritickej životnej situácií, napríklad sa stali obeťou obchodovania s ľuďmi, boli nelegálne zamestnaní za vykorisťujúcich podmienok a podobne.[23]

Z uvedeného vyplýva, že primárnou funkciou tolerovaného pobytu nie je zabezpečenie dlhodobého výkonu práva na rodinný život na území SR. Napriek tomu bol tolerovaný pobyt

---

[18] ČIŽINSKÝ, P. a kol.: *Cizinecké právo*. *Práva a povinnosti cizinců a jejich rodinných příslušníků při vstupu a pobytu na území ČR – jejich zaměstnávania podnikání, zdravotní pojištění a sociální zabezpečení -řízení a provozování vozidla – přístup ke vzdělání a studiu – rodinné soužití s cizinci – medinárodní ochrana/azyl -státní občanství.* Str. 19-21

[19] CREMER, H.: *Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín*. In: In: POLLMANN, A., LOHMANN, G. *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka.* Str. 381

[20] Zákon 404/2011 z 21. októbra 2011 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[21] Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. Citované 30.11. 2018. Dostupné online: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-I.polrok-UHCP-SK.pdf

[22] Výnimkou je volebné právo v komunálnych voľbách, viď zákon 180/2014 Z. z. o z 29. mája 2014 o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov, §131 *„Právo voliť do orgánov samosprávnych krajov má občan Slovenskej republiky a cudzinec, ktorý má trvalý pobyt v obci, ktorá patrí do územia samosprávneho kraja, alebo má trvalý pobyt vo vojenskom obvode, ktorý patrí na účely volieb do orgánov samosprávneho kraja do jeho územia (ďalej len „obyvateľ samosprávneho kraja“);* §132 a §133 ďalej ustanovujú právo byť volený za poslanca zastupiteľstva samosprávneho kraja ako aj za predsedu samosprávneho kraja obyvateľov, medzi ktorých sa na základe predošlého ustanovenia považujú aj cudzinci.

[23] Zákon 404/2011, §58 ods. 2 *„tolerovaný pobyt policajný útvar udelí na 180 dní. Policajný útvar môže predĺžiť tolerovaný pobyt o 180 dní, a to aj opakovane, až do právoplatného skončenia trestného konania alebo do doby, pokiaľ štátnemu príslušníkovi tretej krajiny nebude uhradená dlžná suma odmeny za vykonanú prácu“.*

udelený za účelom zabezpečenia a rešpektovania rodinného a súkromného života v prvej polovici roku 2018 udelený desiatim cudzincom.[24] Tolerovaný pobyt je považovaný za legálny druh pobytu, preto je cudzinec oprávnený napríklad uzatvoriť manželstvo, z čoho mu ďalej plynie právo žiadať o trvalý pobyt na 5 rokov. Jednotlivé typy pobytov teda spolu súvisia, keďže prechodný pobyt môže po uplynutí zákonom požadovaného legálneho a nepretržitého pobytu zakladať právo žiadosť o dlhodobý pobyt (typ trvalého pobytu). Uvedené platí aj naopak, v prípade zániku dôvodov udelenia trvalého pobytu na 5 rokov môže cudzinec žiadať o prechodný pobyt s určitým účelom, ak je na SR napríklad zamestnaný alebo tu podniká. V nasledujúcej časti príspevku bude preto bližšie analyzované o ktoré druhy pobytov môže cudzinec na SR oprieť svoje právo na rodinný život. Je však potrebné poznamenať, že samotné podanie žiadosti cudzinca o pobyt ho až do vydania súhlasného rozhodnutia cudzineckej polície na pobyt na SR neoprávňuje.

Rodinný život cudzincov a trvalý pobyt na päť rokov

Jednou z právnych skutočností, od ktorých môže cudzinec odvíjať svoje právo viezť rodinný život v SR, je manželstvo s občanom SR. Aby vôbec bolo možné uvažovať o uzavretí platného manželstva občana SR a cudzinca, je potrebné splnenie hlavnej podmienky, a to legálny vstup a pobyt na území SR. Ak ešte cudzinec nemá udelený trvalý, prechodný či tolerovaný pobyt, respektíve azyl alebo doplnkovú ochranu, jedinou možnosťou sú udelené víza. Udelenie víz má však niekoľko podmienok a je to často veľmi zdĺhavý proces. Ak cudzinec žiada o víza na zastupiteľskom úrade SR v zahraničí, mal by uviesť aj nejaký účel. Týmto účelom je buď turizmus, návšteva rodiny, prípadne pracovná cesta, jednoznačne ním však nie je uzavretie manželstva.

Z právneho hľadiska nie je vylúčené, aby cudzinec, ktorý sa na území SR nachádza oprávnene tu uzatvoril manželstvo. Z praktického hľadiska má však uvedenie takéhoto dôvodu za následok bližšie skúmanie takejto žiadosti. aby sa predišlo prípadnému úmyslu žiadateľa o víza uzatvoriť účelové manželstvo. Navyše, pri žiadosti o udelenie víz sa dokladuje aj cesta späť do krajiny pôvodu, napríklad zakúpenou letenkou. Podmienky uzavretia manželstva sú totožné bez ohľadu na to, či je cudzinec štátnym príslušníkom členského štátu EÚ alebo tretej krajiny. Na území SR nemôžu uzatvoriť manželstvo osoby rovnakého pohlavia, ani keby sa jednalo o občanov členských štátov EÚ.[25] Pred uzavretím manželstva je potrebné splniť zákonné podmienky, ktoré sú stanovené rozdielne pre snúbencov, t. j. pre občana SR a pre cudzinca. V prvom rade je to podmienka predkladania dokladov. Týmito dokladmi sú žiadosť o uzavretie manželstva podaná na formulári matričného úradu, rodný list, doklad o štátnom občianstve a preukaz totožnosti (cestovný pas), doklad o pobyte, potvrdenie o osobnom stave. V prípade, ak už cudzinec v minulosti uzavrel manželstvo, tak aj právoplatný rozsudok o rozvode alebo úmrtný list manžela.[26] Všetky tieto doklady, ktoré boli vydané v zahraničí, musia byť overené a preložené do slovenského jazyka úradným prekladateľom a musia byť predložené najneskôr 14 (v prípade občana SR je to najneskôr 7) dní pred plánovaným uzavretím manželstva.

[24] Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. Str. 14. Citované 30.11. 2018. Dostupné online: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-I.polrok-UHCP-SK.pdf

[25] Zákon 36/2005 Z. z. z 19. januára 2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v §1 ods. 1. uvádza, že *„manželstvo je zväzok muža a ženy, ktorý vzniká na základe ich dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo po splnení podmienok ustanovených týmto zákonom“*.

[26] Zákon 154/1994 Z. z. z 27. mája 1994 o matrikách v znení neskorších predpisov, §28 ods. 1.

Pred poslednou novelou zákona o pobyte cudzincov[27] bolo možné žiadosť o trvalý pobyt na päť rokov podať na oddelení cudzineckej polície na území SR aj v prípade, že tu cudzinec nemal žiaden druh pobytu.[28] V súčasnosti už príslušný orgán cudzineckej polície takúto žiadosť prijať nemôže. Dôvodová správa k spomínanej novele uvádza, že „*možnosť podať žiadosť o udelenie trvalého pobytu na území Slovenskej republiky priamo na policajnom útvare bude mať len ten štátny príslušník tretej krajiny, ktorý je držiteľom platného dokladu o pobyte vydaného v jednotnom formáte, ktorý má udelený tolerovaný pobyt, alebo ktorý je držiteľom platného národného víza vydaného Slovenskou republikou, ktorý nepodlieha vízovej povinnosti alebo ktorý je držiteľom osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí*. Možnosť podať žiadosť o trvalý pobyt na päť rokov na území SR bez existencie platného pobytu už teda zanikla. Žiadosť o trvalý pobyt na päť rokov môže cudzinec, ktorý tieto podmienky nespĺňa, podať na zastupiteľskom orgáne SR. Na margo týchto legislatívnych zmien je na mieste niekoľko poznámok k praktickým dôsledkom novely zákona o pobyte cudzincov. Jedným z hlavných zámerov zákonodarcu bolo nepochybne sťažiť prístup k trvalému pobytu v prípade účelových manželstiev cudzincov s občanmi SR.[29] Avšak procesné prostriedky, ktoré zákonodarca zvolil, komplikujú rodinný život väčšine manželstiev.

Bude preto analyzovaný príklad, na ktorom bude porovnaný stav pred a po novele zákona o pobyte cudzincov. Východzí skutkový základ bude pritom rovnaký, líšiť sa bude len v záveroch. Oba prípady budú pracovať s rovnakou právnou skutočnosťou – cudzinec bez platného pobytu má záujem na území SR s občanom SR uzatvoriť manželstvo. Na územie SR prichádza legálne, na základne platných schengenských víz. Víza môžu byť udelené najviac na 90 dní za predchádzajúce 180 dňové obdobie, pričom každý deň pobytu musí byť „poistený" určitou sumou, ktorú cudzinec alebo ten, na koho pozvanie prichádza, musí preukázať.[30] Pri finančnej solventnosti cudzinca, resp. jeho snúbenca[31] sú víza udelené na 90 dní. Prípadová štúdia opisuje situáciu, keď má cudzinec v úmysle uzatvoriť manželstvo s konkrétnou osobou, občanom SR s trvalý pobytom. Na SR preto pricestuje pripravený a so všetkými potrebnými dokumentmi, ktoré sú preložené úradným predkladateľom a opatrené apostilou alebo superlegalizáciou. Bezodkladne si splní všetky informačné povinnosti voči cudzineckej polícii a taktiež bezodkladne na matričnom úrade podá žiadosť o uzavretie manželstva so všetkými potrebnými dokumentmi, ktoré boli spomenuté vyššie. V prípade, že budú všetky dokumenty v poriadku, sobáš sa môže uzatvoriť do 14 dní. Následne, v priebehu niekoľkých pracovných dní bude vydaný slovenský sobášny list.[32]

Pred účinnosťou novely zákona o pobyte cudzincov na tieto úkony mohlo bezprostredne nadviazať podanie žiadosti o trvalý pobyt na 5 rokov. V tomto fiktívnom prípade mohol cudzinec do troch až štyroch týždňov od príchodu na SR podať na príslušnom oddelení cudzineckej polície žiadosť o trvalý pobyt na 5 rokov bez potreby opustiť SR. Lehota na rozhodnutie o žiadosti je 90 dní, na čom sa ani po novele zákona o pobyte cudzincov nič

[27] Zákon 68/2018 Z. z. z 1. februára 2018, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

[28] Zákon 404/2011 Z. z., predpis účinný do 30.04.2018, §44 ods. 1 „*Žiadosť o udelenie trvalého pobytu na päť rokov si môže na policajnom útvare podať štátny príslušník tretej krajiny, ktorý sa na území Slovenskej republiky zdržiava oprávnene".*

[29] Zákon 404/2011 Z. z., §2 r) definuje účelové manželstvo ako *"manželstvo uzavreté výlučne s cieľom štátneho príslušníka tretej krajiny získať pobyt alebo manželstvo uzavreté výlučne s cieľom uplatnenia si práva na pobyt rodinného príslušníka občana Únie"*

[30] Návšteva Schengenského priestoru musí byť krytá minimálne sumou 56 eur na každý deň pobytu, čo sa preukazuje napríklad výpisom z účtu.

[31] Pozvánka je veľmi dôležitou súčasťou procesu udelenia víz, pretože je nutné, aby pozývajúci doložil čestné prehlásenie, že cudzinca ubytuje; v opačnom prípade musí cudzinec dokladovať aj zabezpečené ubytovanie, ktoré musí pokývať celú dobu jeho plánovaného pobytu v schengenskom priestore.

[32] T. j. úradný výpis z knihy manželstiev

nezmenilo. Žiadosť teda má byť vybavená do 90 dní, z praxe však vyplývalo, že toto rozhodnutie bývalo zvyčajne vydané skôr aj s ohľadom na trvanie víz cudzinca. Hoci táto situácia bola vždy neistá a závisela od viacerých faktorov (doloženie potrebných dokumentov, ich hodnovernosť, výpis z registra trestov a pod.), stále bolo pravdepodobné, že cudzinec nemusel prerušiť svoj pobyt na SR ak spolu s manželom mienili viezť rodinný život v SR. Samozrejme za predpokladu, že cudzinecká polícia nezistila pochybnosti o úmysle uzatvoriť manželstvo a rozhodnutie o udelení trvalého pobytu bolo vydané v určitom časovom predstihu. Kľúčovým však bolo, že cudzinec nemusel opustiť štátne územie SR, pretože bol oprávnený podať žiadosť na príslušnom oddelení cudzineckej polície na území SR a nie v zahraničí na zastupiteľskom úrade SR. Ak by jeho víza boli udelené na dobu kratšiu než 90 dní, cudzinec by musel vycestovať a počkať na rozhodnutie v štáte mimo schengenského územia.

V súčasnosti, t. j. po novele zákona o pobyte cudzincov je situácia odlišná. Hoci stále platí výpočet dokladov potrebných na uzatvorenie sobáša, zmenila sa závažná skutočnosť, ktorá spôsobuje prerušenie rodinného života na SR. Nadväzujúc na predošlú situáciu, cudzinec, ktorý tu uzatvoril manželstvo už nemôže podať žiadosť o trvalý pobyt na 5 rokov na príslušnom oddelení cudzineckej polície, ale len v zahraničí, na zastupiteľskom orgáne SR. Len obmedzený okruh cudzincov je naďalej oprávnený podať žiadosť o trvalý pobyt na 5 rokov na území SR. Sú to osoby, ktoré majú udelené povolenie na pobyt (prechodný, trvalý, tolerovaný) buď v SR alebo inom členskom štáte EÚ, majú udelené národné víza alebo ide o osoby, pri ktorých sa vízová povinnosť nevyžaduje alebo sú držiteľmi osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí. Ani počas účinnosti predošlej právnej úpravy neexistovala garancia vydania súhlasného rozhodnutia pred uplynutím víz, v praxi bolo bežne možné stretnúť sa s prípadmi, keď bolo rozhodnutie vydávané v značnom časovom predstihu. Cudzinec nemal žiadnu záruku, že sa o jeho žiadosti rozhodne pred uplynutím platnosti víz. Existovala možnosť, že bude musieť vycestovať buď do domovskej krajiny alebo do akejkoľvek tretej krajiny mimo Schengenského územia. Po účinnosti novely je už isté, že rodinný život s manželom bude prerušený a cudzinec bude musieť vycestovať, keďže sa zmenil orgán oprávnený prijímať žiadosti od cudzincov bez platného povolenia na pobyt. Cudzinec môže podať žiadosť o trvalý pobyt na 5 rokov na zastupiteľskom úrade SR akreditovanom pre štát, ktorej je cudzinec občanom, v ktorom má bydlisko alebo v ktorom sa oprávnene nachádza. V praxi je však toto jednoduché ustanovenie prináša mnoho komplikácií.

V prvom rade je to umiestnenie zastupiteľského orgánu. Nie je nič mimoriadne, že sa v určitom štáte nachádza len jeden zastupiteľský orgán SR, prípadne sa v konkrétnom štátne nemusí nachádzať žiaden. Nie všetky konzuláty, ako napríklad honorárne, sa touto agendou zaoberajú. Následne, ak sa nájde vhodná ambasáda či veľvyslanectvo, ktoré túto agendu rieši, je bežne dlhá čakacia lehota, kým žiadateľa o trvalý pobyt konzul vôbec prijme. Na mnohých ambasádach (ako je ambasáda v Dillí v Indii) sa čaká niekoľko týždňov, neraz mesiacov, kým žiadateľ môže svoju žiadosť predniesť. Zastupiteľský úrad následne len prevezme žiadosť a vykoná so žiadateľom predbežný pohovor, nevybavuje ju a nerozhoduje o nej. Dbá na to, aby bola kompletná a podložená všetkými potrebnými dokumentmi a túto žiadosť následne zasiela SR. Od prebratia žiadosti po jej expedovanie a poštovú prepravu na SR môže prejsť niekoľko týždňov. Následne až po doručení žiadosti príslušnému oddeleniu cudzineckej polície začína orgánom plynúť 90 dňová zákonná lehota na rozhodnutie o žiadosti. V prípade vyhovenia žiadosti je cudzincovi zaslané rozhodnutie aj pobytový preukaz, ktorým sa legitimuje pri vstupe na SR. Od opustenia SR až po návrat na SR teda môže uplynúť niekoľko mesiacov, teda značná doba, počas ktorej je rodinný život prerušený.

Trvalý pobyt, ktorý sa viaže na manželstvo občana SR s občanom tretej krajiny, je trvalým pobytom na dobu určitú – na päť rokov. Formálnou podmienkou je teda (okrem iného) uzatvorenie manželstva. Nie je možné udeliť trvalý pobyt na päť rokov na základe registrovaného partnerstva či na základe vzťahu druh – družka. Pôsobnosť trvalého pobytu na

päť rokov je obmedzená časovo aj vecne. Tento typ pobytu je viazaný na existenciu manželstva, čiže trvá dovtedy, kým trvá samotné manželstvo. Táto podmienka je opodstatnená, keďže štáty potrebujú mechanizmus na predchádzanie už spomenutým účelovým manželstvám. Potreba predchádzať účelovým manželstvám však musí byť vyvážená aj určitou právnou istotou. Preto aj v prípade, že manželstvo trvá, má cudzinec možnosť po 4 rokoch od udelenia trvalého pobytu na päť rokov požiadať o trvalý pobyt na neobmedzený čas. Ak teda dôjde k rozvodu manželstva po udelení trvalého pobytu na neobmedzený čas, na platnosť pobytu to nebude mať vplyv. Problematickou je napríklad situácia, keď manželstvo zanikne alebo *de facto* neplní svoj účel skôr, než uplynie zákonná doba potrebná na podanie žiadosti o trvalý pobyt na neobmedzený čas.

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že trvalý pobyt na päť rokov je viazaný na formálne manželstvo. Hlbšia analýza a prax však ukazujú, že formálne existujúce manželstvo a jeho trvanie nie je postačujúce. Podmienkou je aj spoločný život manželov a túto skutočnosť môže cudzinecká polícia priebežne kontrolovať. Požiadavka teda nie je dodržaná, ak jeden z manželov podá žiadosť o rozvod alebo sa odsťahuje zo spoločnej domácnosti. Účel trvalého pobytu na 5 rokov trvá, kým trvá aj manželstvo a zároveň si toto manželstvo plní svoj účel, čo môžeme vykladať ako kauzálne prepojené a kumulatívne stanovené podmienky. Účelom manželstva je podľa §1 ods. 2 zákona o rodine v znení neskorších predpisov vytvorenie harmonického a trvalého životného spolužitia, ktoré zabezpečí riadnu výchovu detí. Preto nielen od rozvodu manželstva, ale už od podania žiadosti o rozvod, prípadne keď manželia prestanú viezť spoločný život a žiť v spoločnej domácnosti, stráca trvalý pobyt na päť rokov svoj účel.

Štátne orgány neskúmajú priebežne a preventívne, či je podmienka spolužitia manželov dodržaná. Či sa príslušné orgány dozvedia o odlúčení manželov závisí od toho, či si niektorý z manželov, prípadne nejaká tretia osoba, splní svoju informačnú povinnosť. Následne, pokiaľ cudzinecká polícia zistí túto skutočnosť, začne cudzincovi oficiálne trvalý pobyt rušiť. Nejedná sa však o okamžitý zánik pobytu, ale o dlhší proces, na konci ktorého môžu vzniknúť len dve situácie. V prvom prípade, ak sa nepreukážu dôvody zániku trvalého pobytu (dôjde k obnove manželského spolužitia alebo k späť vzatiu žiadosti o rozvod manželstva), konanie bude zastavené a cudzinec môže pokračovať v rodinnom živote na SR. V opačnom prípade dôjde k zrušeniu trvalého pobytu, na konci ktorého musí cudzinec opustiť tak územie SR, ako aj Schengenské územie. V prípade, ak manželstvo cudzinca s udeleným trvalým pobytom na 5 rokov s občanom SR zanikne, nastáva v praxi zložitá situácia. Rodinný život nepredstavuje len vzťah manželov, ale aj vzťah rodičov a detí. Ak manželstvo zanikne skôr než po 4 rokoch od udelenia trvalého pobyt na 5 rokov, tak skutočnosť, že cudzinec má s občanom SR maloleté dieťa alebo deti, nezakladá právny nárok na žiadny typ legálneho pobytu na území SR. V dôsledku toho môže dôjsť k prerušeniu rodinného života medzi rodičom, ktorý je cudzinec a medzi dieťaťom.

Rodinný život a prechodný pobyt za účelom zlúčenia rodiny

Prechodný pobyt je popri trvalom pobyte a tolerovanom pobyte jedným z troch druhov pobytu, ktorý cudzinca oprávňuje na pobyt na území SR. Zotrvanie na území SR je však časovo obmedzené a to dobou, na ktorú bol prechodný pobyt policajným útvarom udelený. Prechodný pobyt v závislosti od účelu môže byť aj opakovane predĺžený. Na rozdiel od trvalého pobytu,[33] o prechodný pobyt možno žiadať výhradne za jedným z účelov, ktoré taxatívne menuje zákon. O prechodný pobyt je možné žiadať za účelom zamestnania, sezónneho zamestnania,

[33] Dlhodobý pobyt ako typ trvalého pobytu, ktorý sa viaže na podmienku legálneho a nepretržitého pobytu na území SR po dobu minimálne 5 rokov.

podnikania, štúdia, osobitnej činnosti (napríklad vykonávania športovej, umeleckej alebo dobrovoľníckej činnosti), vykonávania vedeckej a výskumnej činnosti, plnenia služobných povinností civilnými zložkami ozbrojených síl a za účelom zlúčenia rodiny ako bude nižšie rozobrané. Prechodný pobyt za účelom zlúčenia rodiny môže byť udelený najviac na 5 rokov. Dĺžka udelenia tohto pobytu sa však viaže aj na ďalšie podmienky, napríklad na dobu platnosti pasu cudzinca alebo na to, či sa jedná o maloleté dieťa vo veku blízkemu plnoletosti a pod.

Cudzinecká polícia berie taktiež do úvahy, na akú dĺžku je udelený pobyt cudzinca, s ktorým sa žiadateľ o prechodný pobyt zlučuje. Je potrebné klásť dôraz práve na to, že tento typ prechodného pobytu slúži na zlúčenie cudzinca so svojim rodinným príslušníkom, ktorý je vo vzťahu k SR tiež cudzincom, oproti trvalému pobytu na 5 rokov, ktorým sa zlučuje občan SR s cudzincom. Podľa štatistických údajov Ministerstva vnútra SR bol v prvej polovici roka 2018 udelený 7 014 krát a je tretím najčastejším účelom prechodného pobytu.[34] V prípade udelenia prechodného pobytu môže cudzinec bez ďalších obmedzení študovať a podnikať a s platným povolením na zamestnanie môže aj vstupovať do pracovnoprávnych vzťahov. Policajné orgány majú v konaní o udelenie či neudelenie prechodného pobytu skúmať, či štátny príslušník tretej krajiny uviedol falošné alebo pozmenené doklady alebo doklady inej osoby.[35] Kvôli zaručeniu verejnej bezpečnosti sa taktiež skúma bezúhonnosť žiadateľa.

Zákon o pobyte cudzincov špecifikuje, kto sa považuje za rodinného príslušníka cudzinca. Je to v prvom rade manžel (manželka) cudzinca s povolením na prechodný pobyt alebo s povolením na trvalý pobyt, ak manželia majú najmenej 18 rokov. Náš právny poriadok teda neakceptuje iný ako manželský vzťah, teda neakceptuje registrované partnerstvo ani trvalé a faktické spolužitie druhov. Zákon teda stanovuje aj podmienku veku manželov, ktorá sa prvý krát premietla do legislatívy v pôvodnom zákone o pobyte cudzincov (zákon 48/2002 Z. z) novelou, zákonom 558/2005 Z. z. Táto novela bola významná aj preto, lebo mala za cieľ vysporiadať sa so žiadosťami cudzincov pochádzajúcich z krajín, kde je povolené mnohoženstvo. Novela ustanovila, že žiadosť o udelenie prechodného pobytu sa zamietne, ak ide o ďalšieho manžela cudzinca s povolením na prechodný pobyt v prípade polygamického manželstva.[36] V súčasnosti platnom zákone o pobyte cudzincov už táto podmienka stanovená nie je. Nachádzali sa tu aj iné podmienky, napr. podmienka, že manželstvo muselo v čase podania žiadosti o prechodný pobyt za účelom zlúčenia rodiny trvať minimálne rok. Táto podmienka bola neúmerne prísna svojmu účelu, teda zabráneniu účelových manželstiev cudzincov, a taktiež nenechávala žiadny priestor na zisťovaniu faktického stavu. Hoci manželstvo mohlo trvať menej ako rok, nemuselo byť uzatvorené účelovo, avšak zákon neumožňoval výnimku ani nedával žiadne dôkazné prostriedky ani správnemu orgánu, ani samotnému žiadateľovi. Táto podmienka však bola zo zákona odstránená a v súčasnosti už neplatí.

Ďalším rodinným príslušníkom, ktorý môže žiadať o zlúčenie rodiny je dieťa cudzinca. Je možné konštatovať, že zákonodarca bral ohľad na zachovanie rodinného života rodičov a detí bez ohľadu na to, či deti pochádzajú z manželstva alebo nie a to aj v prípade, ak sa jedná o dieťa manžela cudzinca. Zákon však neumožňuje zlúčenie rodiny s dospelým potomkom cudzinca, teda s osobou staršou ako 18 rokov, ani s dieťaťom, ktoré síce nedosiahlo vekovú hranicu 18 rokov, avšak uzavrelo platné manželstvo, čím sa stalo plnoletým. Zákon o pobyte cudzincov

[34] Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. Citované 30.11. 2018. Dostupné online: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-I.polrok-UHCP-SK.pdf

[35] BERTHOTYOVÁ, E. *Pobyt cudzincov. Judikatúra s komentárom súvisiacich ustanovení zákona o pobyte cudzincov.* Str.179.

[36] Zákon 558/2005 Z. z. z 8. novembra 2005, ktorým sa mení a dopĺňa zákon 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

umožňuje udeliť prechodný pobyt len dieťaťu cudzinca,[37] ktoré je slobodné a mladšie ako 18 rokov. Nasledujúce ustanovenie však predsa stanovuje výnimku a to v prípade, že je možné udeliť prechodný pobyt aj dieťaťu staršiemu ako 18 rokov, no len v prípade, že sa jedná o nezaopatrené a slobodné dieťa, ktoré sa však o seba nedokáže postarať z dôvodu dlhodobého nepriaznivého zdravotného stavu. Toto je však potrebné presvedčivo preukázať lekárskymi správami z domovskej krajiny, inak takýto dôvod nebude cudzineckou políciou akceptovaný.

Záver

Ešte stále prevažuje názor, že právny poriadok umožňuje zneužitie právneho a sociálneho systému tým, že cudzinec, ktorý sem imigruje z tretej krajiny, nemá žiadne povinnosti, avšak má právo na to, aby na územie SR pricestovala aj celá jeho rodina. Skutočnosť tomu však nezodpovedá. Vo svojom príspevku som poukázala na to, že možnosti cudzincov viesť na Slovensku rodinný život, sú skutočne obmedzené vnútroštátnou legislatívou. Na udelenie pobytu na území Slovenskej republiky nie je právny nárok, ale je potrebné skúmať každú žiadosť i žiadateľa individuálne. Aj judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky smeruje k tomu, že k zásahu do práva na rodinný život nedochádza neudelením trvalého alebo prechodného pobytu na území Slovenska. Je potrebné skúmať najmä podmienku, či neudelením pobytu skutočne došlo k zásahu do práva na rodinný život cudzincov, teda či odmietnutím žiadosti o pobyt už cudzinec nemôže realizovať rodinný život, napríklad vo svojej domovskej krajine alebo v zahraničí. Udelenie alebo neudelenie pobytu je vecou vnútroštátnou a táto oblasť ako taká spadá pod cudzinecké právo. V príspevku poukazujem najmä na skutočnosť, že po novele zákona o pobyte cudzincov sa proces udelenia trvalého pobytu skomplikuje a predĺži.

Vyvstáva veľmi závažná, i keď zatiaľ len teoretická otázka. Novela je zatiaľ v účinnosti len niekoľko mesiacov, ale už teraz je jasné, že v istých aspektoch môže znamenať výrazný zásah do rodinného života. Cudzinec bez platného pobytu po uzavretí sobášu so štátnym príslušníkom Slovenskej republiky nie je oprávnený žiadať o trvalý pobyt na 5 rokov na cudzineckej polícií na území Slovenska, ale je nútený vycestovať do svojej domovskej krajiny, prípadne krajiny svojho bydliska a až tam požiadať o trvalý pobyt. Cudzinci tak často na dlhé mesiace opúšťajú svoje rodiny, pričom nie je reč len o manželovi/manželke, pretože v tomto prípade je ešte vytvorený určitý priestor na návštevy, ale aj o deťoch, ktoré sú na dlho odlúčené od jedného z rodičov. Len prax ukáže, ako by súdy rozhodli v prípade, ak by cudzinec namietal porušenie svojho práva na rodinný život.

V príspevku taktiež analyzujem situáciu, ktorú zákon opomína, ale ktorá je však pomerne frekventovaná. Zákon neumožňuje zlúčenie rodiny rodiča s dieťaťom v situácií, keď maloleté dieťa je štátnym občanom SR, avšak jeden z rodičov je cudzinec, ktorému pobyt na území Slovenskej republiky zanikol alebo nebol udelený. V praxi môže nastať situácia, že cudzincovi, ktorému bol udelený trvalý pobyt na 5 rokov tento pobyt zanikne z dôvodu zrušenia alebo zániku manželstva. Aj keď z manželstva (presnejšie zo vzťahu) pochádza dieťa, táto skutočnosť cudzinca neoprávňuje ani na trvalý, ani na prechodný pobyt za účelom zlúčenia rodiny.

[37] Viď. zákon 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov, §27 a nasledujúce.

Literatúra

BENDÍKOVÁ, M. *Medzikultúrny dialóg a migrácia. Zborník*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. 164 s. ISBN 978-80-7165-735-4.

BERTHOTYOVÁ, E. *Pobyt cudzincov. Judikatúra s komentárom súvisiacich ustanovení zákona o pobyte cudzincov.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 243 s. ISBN 978-80-8168-729-7

CREMER, H. Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín. In: In: POLLMANN, A., LOHMANN, G. *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka.* Bratislava: Kaligram, 2017, 560 s. ISBN 978-80-81019-60-9

ČIŽINSKÝ, P. a kol.: *Cizinecké právo. Práva a povinnosti cizinců a jejich rodinných příslušníků při vstupu a pobytu na území ČR – jejich zaměstnávanía podnikání, zdravotní pojištění a sociální zabezpečení -řízení a provozování vozidla – přístup ke vzdělání a studiu – rodinné soužití s cizinci – medinárodní ochrana/azyl -státní občanství.* Praha: Linde, 2012. 373 s. ISBN 978-80-7201-887-1

FRIDRICH, B. a kol.: *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava: PraF UK, 2013. 270 s. ISBN 978-80-7160-338-2.

HLINČÍKOVÁ, M., MESEŽNIKOV, G. (ed): *Otvorená krajina alebo nedobytná pevnosť ? Slovensko, migranti a utečenci.* Bratislava. Inštitút pre verejné otázky, 2016. ISBN 978-80-89345-60-1. Dostupné online: https://cz.boell.org/sites/default/files/otvorena_krajina_alebo_nedobytna_pevnost_slovensko_migranti_a_utecenci_e.pdf

KOTZUR, M. Slobody. Ochrana súkromného života. In: POLLMANN, A., LOHMANN, G. *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka*. Bratislava: Kaligram, 2017, 560 s. ISBN 978-80-81019-60-9

MORAVČÍKOVÁ, M.: *Ľudské práva, kultúra a náboženstvo*. Praha: Leges,2014, 248 s. ISBN 978-80-7502-063-5

ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. 3. Vydání, Plzeň: Aleš Čenek, 2009. ISBN 978-80-7380-181-6.

PALÁT, M. *Mezinárodní migrace, a ekonomika v Evropské unii: vývoj, determinanty, politiky a trendy*. Ostrava: Key Publishing, 2014. 72 s. ISBN 978-80-7418-228-0.

POŘÍZEK, P. *Vstup cizince na území státu. Pohled medzinárodního, únijního a českého práva*. Praha: Linde Praha a. s., 2013. 415 s. ISBN 978-80-7201-907-6.

VLÁČIL, Jiří. *Právo na vstup a pobyt na území členských státu Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2016. 154 s. ISBN 978-80-87975-52-7.

Keywords: foreign national, family life, marriage

Summary

There is still an opinion that the law allows the abuse of the legal and social system by the fact that the foreign national, who immigrates from a third country has no obligations but has the right to get his whole family into the territory of the Slovak Republic. However, this is not mirroring the reality. In my contribution, I pointed out that the possibilities of foreign nationals to have family life in Slovakia are in fact limited by national legislation. The residence

in the territory of the Slovak Republic is not granted just because of the fact that foreign national wants to have his family life in Slovakia. It is necessary to examine carefully each application and the applicant individually. The case law of the Constitutional Court of the Slovak Republic also states that interference with the right to family life does not results from the failure to grant permanent or temporary residence in the territory of Slovakia. In particular, it is necessary to examine the condition if by refusing the residence permit, the foreign national can not live his family life at all, for example in his home country or abroad. Granting or non-granting of residence is a matter of national law. In particular, I refer to the fact that, following the amendment to the Act on Residence of Foreigners, the process of permanent residence is complicated and prolonged.

There is a very serious, though still theoretical question. The amendment is only effective for a few months, but it is clear now that it is a major interference with family life. The fact that a foreigner without a valid residence after the marriage with a Slovak national is not entitled to apply for permanent residence for five years in foreign police on the territory of Slovakia but is forced to travel to his home country or country of residence and when he can apply for permanent residence. Families are often separated for long months, not just from spouse, but also from children and the rest of the family. Only time will show how the courts will decide if the foreign national claims a violation of his right to family life.

In my contribution, I also analyse the situation that the law fails to observe, but which is quite frequent. The law does not define the situation where a minor is a citizen of the Slovak Republic, but one of the parents is an foreign national whose residence in the territory of the Slovak Republic has been cancelled or was not granted. Although a child is born of a marriage (more precisely a relationship), this fact does not entitle the alien to a permanent or temporary residence for the purpose of family reunification.

Mgr. Ivana Kuráková
Ústav teórie práva Gustava Radbrucha
Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
e-mail: ivana.kurakova @student.upjs.sk

Recenzenti:

doc. JUDr. Marta Tóthová, PhD.; npor. JUDr. Mgr. Zuzana Medelská Tkáčová, PhD.

Miroslava Kušníriková

Prejednací princíp v civilnom procese

Anotácia: Prejednací princíp značným spôsobom ovplyvňuje procesné povinnosti strán sporu a tiež súd, ohľadom jeho možnosti ingerencie do procesu. Nasledujúci príspevok bude venovaný podrobnej charakteristike prejednacieho princípu v civilnom sporovom procese s poukázaním na prípustnú mieru jeho modifikácie podľa Civilného sporového poriadku.

Kľúčové slová: civilný proces, prejednací princíp, modifikácia prejednacieho princípu

Úvod do problematiky

Tak ako každé právne odvetvie je budované na určitých princípoch, ktoré determinujú jeho základnú charakteristiku a smerovanie, ani civilné právo procesné nie je výnimkou. Prístup k vymedzeniu, resp. zadefinovaniu princípov je rôzny a do popredia sa dostáva predovšetkým pozitivistický a prirodzenoprávny prístup. Kým prvý pre platnosť princípu vyžaduje jeho legálne zakotvenie v práve, tak druhý vychádza z myšlienky princípov ako hodnôt danej spoločnosti, ktoré v tomto ponímaní platia bez ohľadu na ich zakotvenie v právnom poriadku. Miestami sa objavuje snaha o odlíšenie samotného pojmu princípov od zásad, ale to bude skôr otázka filozofická ako právna. Napriek tomu je nepochybné, že právne princípy existujú a plnia v práve významnú úlohu, najmä v oblasti legislatívy a v oblasti interpretácie a aplikácie práva.[1] Rekodifikáciou civilného procesu našli princípy svoje explicitné vyjadrenie priamo v texte zákona. Pôvodne jednotný Občiansky súdny poriadok (ďalej ako O.s.p.) bol nahradený troma procesnými kódexmi, a to Civilným sporovým poriadkom (zákon č. 160/2015 Z.z.; ďalej ako C.s.p.), Civilným mimosporovým poriadkom (zákon č. 161/2015 Z.z.; ďalej ako C.m.p.) a Správnym súdnym poriadkom (zákon č. 162/2015 Z.z.; ďalej ako S.s.p.). Rekodifikáciou došlo k diferenciácií civilného procesu na sporové a mimosporové konanie, čo predstavuje základné rozlišovacie kritérium pre uplatnenie jednotlivých odvetvových princípov. Niektoré pôsobia v každom druhu civilného procesu, iné majú len obmedzenú platnosť, ba niekde sa ani neuplatnia.[2] Vo svojom príspevku sa v ďalších riadkoch zameriam na Civilný sporový poriadok a prejednací princíp v ňom obsiahnutý.

Na začiatok je potrebný aspoň stručný náhľad do sociálnej koncepcie poňatia civilného procesu s vymedzením jej charakteristických čŕt, ktorým poukážem na dôvodnosť uplatnenia prejednacieho princípu vrátane jeho možnej modifikácie podľa Civilného sporového poriadku. Teória tradične rozdeľuje koncepciu civilného procesu na liberálnu a sociálnu, pričom tieto nepredstavujú v pravom zmysle jeho vývojové štádiá.[3] Toto vnímanie koncepcií je reprezentované predovšetkým pozíciou sudcu, ktorá je v prípade liberálnej zjednodušene povedané slabá, kým sociálna koncepcia sa vyznačuje sudcom dominantným, silným. Postavenie sudcu v jednotlivých koncepciách sa odvíja od jeho možnosti ingerencie do procesu, pričom práve sociálna koncepcia obsahuje potrebné nástroje na korekciu najmä procesnej pasivity strán sporu. Úlohou „silného“ sudcu je „ustriehnuť“ proces tak, aby nevybočoval z ústavnoprávnych medzí rýchleho, bezprieťahového konania. Úlohou (a zodpovednosťou) sporových strán je substancovať skutkový základ sporu.[4] Naša koncepcia vychádza, alebo

[1]Winterová, A., a kol*., Civilní právo procesní*. Praha 2008, str. 59

[2] Mazák, J., a kol., *Učebnica občianskeho procesného práva.* Bratislava 2012, str. 29

[3] Števček, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 7

[4]Števček, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 8

lepšie povedané je silne ovplyvnená sociálnou koncepciou rakúskeho profesora Franza Kleina, ktorý považoval každý spor na súde za sociálne zlo a tak vymyslel nástroje na to, aby vzniknutý spor odstránil čo najrýchlejšie.[5] Jeho koncepciu najvýstižnejšie charakterizujú nasledovné body: strany nemôžu mať nekonečnú moc konanie predlžovať, konflikt by mal byť rozhodnutý čo najspravodlivejšie a súd nemá povinnosť skúmať „skutočnú" pravdu, ale to, čo mu strany samé predložili. Nová slovenská kodifikácia civilného procesu vychádza z myšlienok Franza Kleina a pomerne dôsledne legislatívne realizuje sociálnu koncepciu civilného procesu.[6] Tieto požiadavky sociálnej koncepcie civilného procesu sa dosahujú aj prostredníctvom aplikácie princípov v Civilnom sporovom poriadku, ktorý zakotvuje tak ústavnoprocesné princípy, ako aj „klasické" princípy sporového procesu (v literatúre tiež pomenované ako odvetvové, ktoré charakterizujú civilný proces ako právne odvetvie[7]). Uskutočnenou rekodifikáciou sa princípy stali súčasťou legálneho textu zákona, nakoľko ich význam a následná aplikácia v procese má nezastupiteľné miesto. Podľa dôvodovej správy k Civilnému sporovému poriadku, základným cieľom rekodifikácie bolo zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie, a zhospodárnenie civilného súdneho procesu, čím sa zabezpečí účinnejšia ochrana práv a oprávnených záujmov fyzických osôb a právnických osôb, ako aj ochrana celospoločenských záujmov.[8] Práve požiadavka na zrýchlenie a zefektívnenie civilného procesu bola dôvodom na to, aby sa v sporových konaniach priklonilo k dôraznejšiemu uplatňovaniu princípu formálnej pravdy, ktorý možno považovať aj za tzv. východisko novej koncepcie civilného sporového procesu. Spomenuté východisko (formálnu pravdu, ktorej miera uplatnenia najviac rezultuje v samotnom výsledku sporového procesu- meritórnom rozhodnutí), je možné dosiahnuť len v korelácii s ďalšími, predovšetkým odvetvovými princípmi, na ktorých je Civilný sporový poriadok postavený. Jedným z načrtnutých odvetvových princípov sporového procesu je princíp prejednací, ktorý stranám vymedzuje ich procesné povinnosti a súd limituje ohľadom prípustnej miery jeho aktivity v civilnom sporovom procese. Niekedy sa princíp formálnej pravdy zvykne zamieňať s prejednacím princípom, resp. sa chápu ako synonymá. Formálna pravda však v závere konkrétneho konania znamená to, či skutkové zistenia súdu sú alebo nie sú v súlade so skutočnosťou, kým prejednací princíp znamená limitáciu ohľadom rozsahu skutkových tvrdení a návrhov na vykonanie dôkazov, ktoré má súd v jednotlivom prípade k dispozícii. Príklonom civilného sporového procesu k sociálnej koncepcii sa princípy neuplatňujú v ich najzákladnejšom teoretickom vymedzení.

V tomto príspevku bližšie rozoberiem podstatu prejednacieho princípu v zmysle Civilného sporového poriadku, jeho možnú modifikáciu v štandardnom sporovom konaní, ako aj vplyv na postup súdu a sporových strán. Osobitnú pozornosť si vyžadujú spory s ochranou slabšej strany, kde je prejednací princíp modifikovaný v ešte väčšej miere práve s akcentom na špecifiká týchto sporov, ktorými sú ochrana spotrebiteľa, zamestnanca a diskriminovanej osoby. Pri takomto poňatí civilného sporového procesu, kde sa uplatňuje formálna pravda spolu s ostatnými princípmi umožňujúcimi jej aplikáciu, je kladený dôraz predovšetkým na procesnú diligenciu sporových strán so značnými zodpovednostnými následkami, s ktorými strany musia byť v konaní uzrozumené. Príspevok bude smerovať aj k poukázaniu toho, že len samotným uplatnením prejednacieho princípu, bez nadväzujúcich konzekvencií vyplývajúcich predovšetkým z princípu formálnej pravdy, by bolo prenesenie zodpovednosti za výsledok v spore na strany len ťažko dosiahnuteľným ideálom.

[5] Števček, M., a kol., *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu.Skriptá. 1. vydanie.* Bratislava. C.H. Beck. 2017, str. 4

[6] Števček, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 12

[7] Ficová, S., Števček, M a kol. *Občianske súdne konanie. 1. vydanie.* Praha: C.H. Beck, 2010, str. 49

[8] Dôvodová správa k návrhu zák. č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok

Charakteristika prejednacieho princípu

Každé súdne rozhodnutie, počnúc jednoduchým uznesením o vedení konania a končiac rozsudkom, musí mať svoj skutkový a právny základ.[9] Prejednací princíp má značný dosah práve na priebeh tvorby skutkového základu súdneho rozhodnutia, pretože jeho aplikácia dáva odpoveď na otázky, čo sa stane súčasťou zisteného skutkového základu jednotlivého súdneho rozhodnutia a tiež na to, kto bude zodpovedný za tieto zistenia. Uplatnenie prejednacieho princípu v civilnom sporovom procese má priamy vplyv na skutkové zistenia súdu, ktoré sa jeho aplikáciou odvíjajú (takmer výlučne) od procesnej aktivity strán.

Podstata prejednacieho princípu je vyjadrená v článku 8 C.s.p., „*strany sporu sú povinné označiť skutkové tvrdenia dôležité pre rozhodnutie vo veci a podoprieť svoje tvrdenia dôkazmi, a to v súlade s princípom hospodárnosti a podľa pokynov súdu."* Uvedený článok 8 C.s.p. výslovne normuje dve základné povinnosti sporových strán, jednak uviesť skutkové tvrdenia a následne tieto tvrdenia podporiť dôkaznými návrhmi, pričom ich limituje princípom hospodárnosti konania a pokynmi súdu. Predmetný princíp, po zohľadnení jeho vyjadrenia v Civilnom sporovom poriadku, prenáša zodpovednosť za podklad pre neskoršie vymedzenie predmetu dokazovania na sporové strany. Ak by sme interpretovali prejednací princíp v jeho základnom teoretickom poňatí, tak súd by mal vychádzať výlučne len zo skutočností a dôkazov tvrdených a navrhnutých stranami a iné skutočnosti by nemal zisťovať, rovnako tak ani vykonať iné, ako navrhnuté dôkazy.[10] Avšak aj sporové konanie má vyústiť do čo najspravodlivejšieho rozhodnutia a preto je prípustné uplatnenie materiálneho korektívu zo strany súdu pri vedení konania, ktoré čiastočne umožňuje modifikovať „tvrdosť" prejednacieho princípu, ktorá sa prejavuje predovšetkým v procesných sankciách postihujúcich sporovú stranu. Pri tomto postupe súdu hovoríme o materiálnom vedení konania, kde ale treba mať na zreteli účel predmetného oprávnenia súdu a je potrebné nájsť rozumnú mieru oslabenia prejednacieho princípu v konkrétnom konaní. Materiálne vedenie sporu je zásadným pre pochopenie konceptu silného sudcu v sociálnej koncepcii.[11] Civilný sporový poriadok upravuje tak ustanovenie vzťahujúce sa na zistenie ďalších skutkových tvrdení, ako aj vykonanie nenavrhnutých dôkazov, ktoré úplne nezodpovedajú intenciám klasického prejednacieho princípu.

Uplatnenie prejednacieho princípu a jeho možná modifikácia podľa CSP

V nadväznosti na základnú charakteristiku prejednacieho princípu (článok 8 C.s.p.), je pre strany sporu ako základná procesná povinnosť stanovená povinnosť tvrdenia. Na túto povinnosť poukazuje Civilný sporový poriadok vo svojom ustanovení § 150 ods. 1: „s*trany majú povinnosť pravdivo a úplne uvádzať podstatné a rozhodujúce skutkové tvrdenia týkajúce sa sporu:*" Úspech strany v spore je priamo podmienený tým, či strana splní svoju povinnosť tvrdenia (jej splnenie býva označované aj ako unesenie bremena tvrdenia) spolu s nadväzujúcim dôkazným bremenom, čo sa následne výslovne prejaví v meritórnom rozhodnutí. Procesné právo je svojou existenciou viazané na právo hmotné a preto z tohto vzťahu treba vychádzať aj pri určení otázky, ktorú stranu zaťažuje povinnosť tvrdenia. Pri najjednoduchšom vymedzení procesnej povinnosti tvrdenia je strana povinná predniesť také skutkové tvrdenia, ktoré sú jej spôsobilé privodiť úspech v spore. Každý má tvrdiť (v zásade) tie právne skutočnosti, ktoré spôsobujú vznik jeho nároku alebo zánik jeho povinnosti.[12] Využitie povinnosti tvrdenia stranou

[9] Molnár, P., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 795

[10] v otázke právnej kvalifikácie súd nie je viazaný prednesmi strán sporu

[11] Števček, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 13

[12] Tomašovič, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 569

jej následne zakladá dôkaznú povinnosť, teda podopretie tvrdení potrebnými dôkazmi (a v konečnom dôsledku dokázanie pravdivosti svojich tvrdení, tzv. dôkazné bremeno). S dôkazným bremenom súvisí aj otázka jeho možného presúvania medzi stranami sporu. Vo svojej podstate je to rozdelenie procesného rizika medzi procesné strany vo vzťahu k relevantným skutočnostiam, ktoré sa tvrdia a dokazujú v spore.[13] Z uvedeného vyplýva, že dôkazné bremeno nepredstavuje stály element v priebehu civilného procesu. Koncepcia civilného sporového procesu zaťažuje obe sporové strany ohľadom bremena tvrdenia a na to nadväzujúceho dôkazného bremena, ale nie rovnakým dielom. Rozsah dôkazného bremena žalovaného sa odvíja od miery aktivity žalobcu.[14] Úprava prejednacieho princípu limitujúca rozsah skutkových tvrdení môže byť modifikovaná zo strany súdu nasledujúcim postupom.

Na preklenutie situácie, kedy strana povinnosť tvrdenia nesplní spôsobom stanoveným Civilným sporovým poriadkom, t.j. tvrdenie nie je substancované, súdu slúži tzv. dopytovacie oprávnenie, ktoré upravuje § 150 ods. 2 C.s.p. *„Na zistenie podstatných a rozhodujúcich skutočností môže súd strany požiadať o ďalšie skutkové tvrdenia.“* Toto ustanovenie umožňuje súdu viesť konanie materiálne, čím sa prelamuje výlučne formálne poňatie ochrany vyplývajúce z koncepcie civilného sporového procesu. Súd má oprávnenie vyzvať stranu sporu na doplnenie skutkových tvrdení bez ohľadu na to, či má strana sporu bremeno tvrdenia k predmetnej skutočnosti, alebo či má toto bremeno protistrana.[15] Dopytovacie oprávnenie súd môže uplatniť v nasledujúcich prípadoch. Prvým prípadom kedy súd môže uplatniť materiálny korektív je situácia, ak strana síce ohľadom rozhodujúcej skutočnosti niečo tvrdí, ale samotné tvrdenie nie je dostatočne substancované a súd týmto smeruje k objasneniu už skôr predostretej rozhodujúcej skutočnosti (modifikáciou prejednacieho princípu súd smeruje ku konkretizácii/ špecifikácii už naznačenej rozhodujúcej skutočnosti). Taktiež je ale možné v rámci tohto ustanovenia odôvodniť postup súdu, kedy si strana svoju procesnú povinnosť tvrdenia (vyplývajúcu jej z § 150 ods. 1 C.s.p.) ohľadom niektorej, z pohľadu súdu rozhodujúcej skutočnosti nesplní a ten po preštudovaní tak predložených iných tvrdení strán, ako aj nadväzujúcich dôkazných návrhov, vyhodnotí potrebu tohto tvrdenia a následne stranu o takého tvrdenie požiada. Tento postup súdu sa ale javí už na „hrane“ aj tak modifikovaného prejednacieho princípu, kedy súd vlastne zisťuje aj skutočnosti, ktoré strana netvrdila. Postup súdu v tomto prípade stále môžeme odôvodniť aj z hľadiska, že by mal rozhodnúť predovšetkým spravodlivo a na to, aby tak mohol sudca rozhodnúť, potrebuje mať aspoň „minimálny“ rozsah poznatkov o rozhodujúcich skutočnostiach. Strany v nadväznosti na uvedené nemajú absolútne panstvo nad skutkovým základom, aj keď ich zodpovednosť za jeho substancovanie je vedúcou ideou poňatia slovenského civilného procesu. Ak sú strany pri povinnosti substancovania skutkového základu pasívne, súd nebude a ani nemôže vyšetrovať všetky skutočnosti, ale mal by sa obmedziť len na dopátranie sa k tým, ktoré považuje za nevyhnutne potrebné pre rozhodnutie. Dopytovacie oprávnenie súdu v žiadnom prípade nemá byť chápané ako možnosť, ktorou sa v sporovom procese supluje procesná povinnosť tvrdenia strán. Vnímať ho treba ako prostriedok, ktorý súdu umožňuje zabezpečiť si znalosť tých skutočností, ktoré vyhodnotí v konkrétnom prípade ako nevyhnutne potrebné pre rozhodnutie a nebyť v tomto smere odkázaný len na vôľu strán, ktoré tvrdenia súdu poskytnú. Toto je základný rozdiel oproti vyšetrovaciemu princípu[16] uplatňovanému v mimosporových

[13] Mazák, J., a kol., *Učebnica občianskeho procesného práva.* Bratislava 2012, str. 327

[14] Števček, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 51

[15] Tomašovič, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 572

[16] vyšetrovací princíp upravuje článok 6 C.m.p. *„Súd postupuje v súčinnosti s účastníkmi konania tak, aby zistil skutočný stav veci. Súd je povinný na účely zistenia skutočného stavu veci vykonať všetky potrebné dôkazy, aj keď ich účastníci konania nenavrhli.“*

konaniach, kedy je súd povinný zistiť skutočný stav veci a to aj v prípade absolútnej procesnej pasivity účastníkov. Uplatnenie dopytovacieho oprávnenia musí súd aplikovať vždy len v takej miere a takým spôsobom, aby nedošlo k porušeniu princípu rovnosti strán, nakoľko sporové konanie je charakterizované práve kontradiktórnym postavením strán v spore, ktoré sa premieta do rovnakej možnosti uplatňovania prostriedkov procesného útoku a obrany. Súd týmto postupom nesmie narušiť rovnovážne postavenie strán, nakoľko by sa vystavil riziku porušenia práva na spravodlivý proces.

Na povinnosť tvrdenia jednej strany, nadväzuje povinnosť protistrany poprieť tvrdené skutočnosti. Popretie (žalobcom) skutkových tvrdení žalovaného je prostriedok procesného útoku. Popretie (žalovaným) skutkových tvrdení žalobcu je prostriedok procesnej obrany.[17] Na túto procesnú povinnosť odkazuje Civilný sporový poriadok v ustanovení § 151 ods. 1, pričom jej prisudzuje určité kvalitatívne znaky vedúce k tomu, aby aj protitvrdenia boli dostatočne substancované. Absencia týchto požiadaviek by celkom nepochybne viedla len k automatickému popieraniu tvrdení medzi sporovými stranami, čo vyplýva z kontradiktórne nastaveného civilného sporového konania charakterizovaného súperením dvoch proti sebe stojacich strán. Ak by sme vychádzali zo štandardného poňatia prejednacieho princípu, tak súd by mal posudzovať tvrdenie protistrany výlučne tak, ako ho predniesla. Aj na tomto mieste je možné uplatniť materiálny korektív, ktorý súdu v prípade nedostatočne substancovaného protitvrdenia umožňuje stranu vyzvať na jeho doplnenie prostredníctvom dopytovacieho oprávnenia. V prípade, že strana kvalifikovane nepoprie skutkové tvrdenie prostistrany, nastupuje vyvodenie záveru predpokladaného v ustanovení § 151 ods. 1 C.s.p. a „*skutkové tvrdenia strany, ktoré protistrana výslovne nepoprela, sa považujú za nesporné*.“ Táto domnienka, ktorej vyvodenie chápeme ako imanentný prejav princípu formálnej pravdy spôsobí, že kvalifikovane nepopreté tvrdenie sa bez ďalšieho stane súčasťou zisteného skutkového základu súdneho rozhodnutia s logickým dopadom na následný neúspech sporovej strany.

Prejednací princíp značným spôsobom vplýva najmä na procesnú aktivitu sporových strán. Stranám sú k dispozícii prostriedky procesného útoku a procesnej obrany, ktoré sú z hľadiska členenia Civilného sporového poriadku subsumované pod úkony strán a umožňujú stranám jednak participovať na konaní[18] a zároveň sa nimi realizuje samotný prejednací princíp v sporovom konaní ako takom. Pri ich vymedzení zákonodarca zvolil demonštratívny výklad a pod týmito inštitútmi rozumie v zmysle § 149 C.s.p. najmä skutkové tvrdenia a popretie skutkových tvrdení protistranou, návrhy na vykonanie dôkazov a námietka voči týmto návrhom a tiež hmotnoprávnu námietku. Keďže prostriedkami procesného útoku, resp. obrany strany sporu zásadne môžu ovplyvniť ďalší priebeh konania (nakoľko nimi môžu byť uvedené ďalšie podstatné a rozhodujúce skutočnosti), tak zákonodarca ich uplatnenie podmieňuje koncentračným princípom, ktorého účelom je primäť strany, aby tieto inštitúty uplatnili včas (§ 153 ods. 1 C.s.p.). Ak súd dospeje k záveru, že strana sporu neuplatnila prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany včas, má možnosť buď konanie strany ospravedlniť a na jej procesný úkon prihliadnuť, alebo vyvodiť sankčné následky, teda na omeškaný procesný úkon neprihliadnuť (nepriznať mu procesnoprávne účinky).[19] Rozhodnutie súdu bude vždy závisieť od okolností konkrétneho prípadu (ad hoc). Tento myšlienkový postup, ktorý súd doviedol buď k akceptácii procesného úkonu alebo naopak k nepriznaniu procesných účinkov procesnému úkonu podľa § 153 ods. 2 C.s.p., uvedie v odôvodnení rozhodnutia vo veci samej.

[17] Tomašovič, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 574

[18] avšak vymedzeným spôsobom, ktorým je ich následná akceptovateľnosť len ak boli uplatnené v medziach princípu koncentrácie konania podľa § 153 ods. 1 C.s.p.

[19] Tomašovič, M., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 578

Najmä nepriznanie procesných účinkov procesnému úkonu kladie zvýšený dôraz na náležité odôvodnenie zvoleného postupu v rozhodnutiach súdov, čím dochádza jednak k naplneniu požiadavky práva na spravodlivý proces, ale tiež „ustátie zvoleného postupu“ v prípade preskúmavania rozhodnutia po uplatnení opravného prostriedku.

Ako som už vyššie naznačila, uplatnenie prejednacieho princípu má vplyv na základnú zložku súdnych rozhodnutí a to konkrétne na rozsah zistenia skutkového základu. Skutkovým základom súdneho rozhodnutia je súhrn skutkových zistení, ku ktorým súd dospel v priebehu konania.[20]. Podľa § 215 ods. 1 C.s.p. „s*úd rozhoduje na základe zisteného skutkového stavu*.“[21] Pri sporových konaniach je potrebné mať na zreteli, že skutkový stav, ktorý súd označil za zistený a vzal ho za základ svojho súdneho rozhodnutia sa svojím rozsahom nemusí ani „približovať“ rozsahu skutkového základu súdnych rozhodnutí, kde súd postupuje v medziach opozitného, t. j. vyšetrovacieho princípu.[22] Mám za potrebné zdôrazniť, že „prítomnosť“ prejednacieho princípu netreba vnímať tak, že v sporových konaniach sú skutkové základy súdnych rozhodnutí v každom jednom prípade automaticky oklieštené už jeho samotnou existenciou, spolu s uplatňovaním princípu formálnej pravdy. Tento dôsledok, ktorým je možné zúženie rozsahu skutkového základu súdneho rozhodnutia, ktorý súd vyhlásil za zistený je na ťarchu sporových strán, ktoré svojou procesnou pasivitou neumožnili jeho náležité zistenie. Porušenie procesnej diligencie strán ohľadom skutkových tvrdení sa premietne do skutkového základu, a aj keď sa ten na prvý pohľad javí ako nedostatočne zistený, v zmysle koncepcie civilného sporového procesu ho treba pokladať za dostatočne zistený ak zodpovedá miere procesnej aktivity, resp. skôr pasivity sporových strán. Prejednací princíp a jeho uplatnenie si priamo vynucuje aktivitu sporových strán a motivuje ich vidinou úspechu v spore, aby objasnili všetky rozhodujúce skutočnosti jednak skutkovými tvrdeniami a následne korešpondujúcimi dôkaznými návrhmi, alebo naopak, aby znášali procesné následky od miernejších, až po možnú stratu sporu. Keďže vychádzame z predpokladu, že práve strany sú tie, ktoré disponujú skutkovými poznatkami, tak koncepcia priebehu sporového procesu je nastavená tak, aby ich strany predložili čo najskôr a tým poskytli súdu včas dostatok „materiálu“ na ďalší postup. Žalobca by tak všetky rozhodujúce skutočnosti mal uviesť už v žalobe a žalovaný vo vyjadrení sa k nej. Následne máme upravené inštitúty repliky a dupliky, ktoré umožňujú stranám uviesť ďalšie podstatné tvrdenia (v reakcii na tvrdenia protistrany) s uplatnením ktorých je spojená tzv. sudcovská koncentrácia konania v zmysle ktorej sú strany poučené o tom, že na neskôr predložené tvrdenia, prípadne dôkazné návrhy už súd nemusí prihliadnuť.

Uplatnenie prejednacieho princípu v štádiu dokazovania

Štádium dokazovania môžeme oprávnene považovať za jednu z najnáročnejších častí konania ako takého. Cieľom procesného dokazovania je zabezpečenie optimálneho informačného základu relevantného pre vydanie súdneho rozhodnutia vo veci samej.[23] Predmetom zisťovania v civilnom procese nie je celá minulá a recentná objektívna realita.[24] Diferenciáciou civilného procesu na sporové a mimosporové konanie sa limitujúcim spôsobom vymedzila možnosť súdu zistiť skutočný stav veci, nakoľko prejednací princíp nachádza svoje uplatnenie aj v štádiu dokazovania sporových konaní, kým postup súdu a účastníkov pri dokazovaní podľa Civilného mimosporového poriadku určuje opozitný princíp, ktorým je

[20] Molnár, P., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha. C.H. Beck, 2016, str. 795

[21] skutkový stav sa zisťuje procesným postupom podľa tohto zákona (§ 215 ods. 2 C.s.p.)

[22] napríklad postup súdu podľa Civilného mimosporového poriadku, za účelom naplnenia princípu materiálnej pravdy

[23] Ficová, S., Števček, M a kol. *Občianske súdne konanie. 1. vydanie.* Praha: C.H. Beck, 2010, str. 221

[24] Molnár, P., In: *Košické dni súkromného práva II. Recenzovaný zborník vedeckých prác.* Košice. Typopress s.r.o., 2018, str. 667

princíp vyšetrovací. Uplatňovanie vyšetrovacieho princípu v mimosporových konaniach je dané prítomnosťou verejného záujmu na náležitom zistení a objasnení veci. Ani v rámci civilného sporového procesu nie je uplatnenie prejednacieho princípu v štádiu dokazovania rovnaké. Jeho aplikácia je oproti štandardnému priebehu konania značne oslabená v sporoch s ochranou slabšej strany.

Dokazovanie je zákonom upravený postup súdu, ako aj účastníkov konania, na základe ktorého súd získava pre rozhodnutie podstatné skutkové poznatky o veci, ktorá je predmetom konania.[25] V sporových konaniach dokazovanie zásadne smeruje k preukázaniu substancovaných tvrdení, ktoré strany uviedli v žalobe, vyjadrení sa k nej, prípadne v replike a duplike. So zohľadnením charakteristiky civilného sporového procesu by sme mali účel tohto štádia vidieť v línii, ktorá má viesť k preukázaniu sporných tvrdení strán a nie k zisťovaniu toho, čo v spore vôbec tvrdené nebolo. Miera ingerencie súdu do procesu dokazovania by sa dala ohraničiť pravidlom, podľa ktorého súd zásadne nemôže vykonať taký dôkaz, ktorý sporová strana nenavrhla, ale zároveň ani nie je povinný vykonať každý jeden navrhnutý sporovou stranou. Na akej kvalitatívne úrovni bude dokazovanie prebiehať, je značne podmienené predovšetkým predchádzajúcou aktivitou sporových strán a to tým, ako si splnili povinnosť tvrdenia spolu s dôkaznou povinnosťou. Z definície dokazovania je zrejmé, že je zamerané na skutkový základ, ktorého obstaranie je predovšetkým zodpovednosťou sporových strán.

Ešte pred samotným pristúpením k dokazovaniu musí súd vymedziť jeho predmet, pričom podkladom jeho určenia sú skutkové tvrdenia strán a ich návrhy na vykonanie dôkazov. Môžeme teda vychádzať z úzkej väzby prejednacieho princípu na povinnosť tvrdenia a dôkaznú povinnosť sporových strán. Súd musí mať vždy jasnú predstavu o tom, čo ide dokazovať, aby sa dosiahol účel tohto štádia. Úloha súdu spočíva v určení relevantných skutočností, čiže tých, ktoré budú podliehať dokazovaniu. Avšak ani všetky relevantné skutočnosti nepodliehajú dokazovaniu, pretože Civilný sporový poriadok vymedzuje aj tzv. negatívny predmet dokazovania, ktorým sa prelamuje pravidlo, podľa ktorého súd rozhoduje len na základe skutočností, ktoré vyplynuli z dokazovania.[26] Rovnako sú z dokazovania vylúčené zhodné tvrdenia strán na základe ustanovenia §186 ods. 2 C.s.p.[27] V prípade, ak by na strane súdu predsa len pochybnosť o zhodnom tvrdení strán vznikla, je oprávnený vykonať dokazovanie aj ohľadom tohto tvrdenia (ide o prejav materiálneho vedenia konania súdom, ktoré slúži na zabránenie vytvorenia fiktívnych skutkových základov). Ďalším limitom, ktorý má posilniť procesnú zodpovednosť strán a viesť ich k tvrdeniu pravdivých skutočností, je norma, podľa ktorej súd neprihliada na zmeny zhodných skutkových tvrdení.[28]

Prejednací princíp obmedzuje v klasickom sporovom konaní súd v tom, že až na výnimky stanovené zákonom môže vykonať len taký dôkaz, ktorý predtým navrhla niektorá sporová strana. Preto je fáza navrhovania dôkazov absolútne imanentná aktivite sporových strán.[29] Následný výber spomedzi jednotlivých dôkazov je však už v plnej réžii súdu a ten nemá povinnosť vykonať všetky navrhnuté dôkazy (§ 185 ods. 1 C.s.p.). Súd výber dôkazov podriaďuje tomu, čo má byť v konaní dokázané a teda nesmie vylúčiť predovšetkým vykonanie takého dôkazu, ktorým by mohol preukázať rozhodujúcu skutočnosť. Ak by sa tak stalo,

[25]Gešková, K., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 691

[26] negatívny predmet dokazovania tvoria skutočnosti všeobecne známe, tzv. notoriety, skutočnosti známe súdu z jeho činnosti a niektoré právne predpisy (§186 ods. 1 C.s.p.)

[27] *Súd vychádza zo zhodných tvrdení strán ak neexistuje dôvodná pochybnosť o ich pravdivosti*. *Na zmeny v tvrdeniach o skutočnostiach , na ktorých sa strany dohodli, súd neprihliada*"

[28] Gešková, K., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C.H. Beck, 2016, str. 713

[29]Števček M., a kol. *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu*. Nakladatelství C.H. Beck, str. 61

zakladá to právo na podanie opravného prostriedku, ktorým by bolo odvolanie.[30] Selekcia spomedzi navrhnutých dôkazov môže byť uplatnená aj na situáciu, ak sú navrhnuté viaceré dôkazy na preukázanie totožnej skutočnosti. Tu je postup súdu ovplyvnený predovšetkým princípom hospodárnosti konania, a ak má za to, že na preukázanie konkrétnej skutočnosti nie je potrebné vykonať všetky navrhnuté dôkazy, je oprávnený rozhodnúť o tom, že vykoná len niektoré z nich.[31] Neexistencia povinnosti súdu vykonať všetky navrhnuté dôkazy, je dôležitým prevenčným ustanovením umožňujúcim v podstate úplne eliminovať obštrukčné návrhy strán, spočívajúce napríklad v neúmernom počte navrhnutých dôkazov, ktoré by dokázali doslova paralyzovať ďalší postup konania. Ak strana chce dosiahnuť úspech v spore, tak si musí dať záležať na tom, aby všetky rozhodujúce tvrdenia boli podložené dôkaznými návrhmi potrebnými na ich preukázanie a súd po preštudovaní dodaného materiálu určí, ktoré z nich vykoná. Dôkazy je možné vykonať do vyhlásenia skončenia fázy dokazovania.[32]

Civilný sporový poriadok ustanovuje výnimky (upravené v ustanovení § 185 ods. 2 a 3 C.s.p.), kedy vykonanie dôkazu nepodlieha predchádzajúcemu návrhu strany, čím je výslovne upravená modifikácia prejednacieho princípu. Modifikácia sa prejavuje v možnosti súdu vykonať aj bez návrhu dôkaz, ktorý vyplýva z verejných registrov alebo zoznamov, v prípade ak tieto registre alebo zoznamy nasvedčujú, že skutkové tvrdenia strán sú v rozpore so skutočnosťou; iné dôkazy bez návrhu nevykoná, ak tento zákon neustanovuje inak. Takisto bez návrhu postupuje súd pri vykonávaní dôkazov na zistenie, *„či sú splnené procesné podmienky, či navrhované rozhodnutie bude vykonateľné a na zistenie cudzieho práva“* (podľa § 185 ods. 3 C.s.p.). Uvedené zákonné výnimky teda vôbec nezodpovedajú základnému pravidlu prejednacieho princípu, avšak ich stanovenie slúži predovšetkým ako prevencia proti zmareniu účinkov súdnych rozhodnutí tým, že rozsudky budú v rozpore so skutočnosťou. Okrem toho, že tu vidíme odklon od prejednacieho princípu, zároveň ide fakticky aj o prelomenie princípu formálnej pravdy.

Modifikácia prejednacieho princípu v rámci dokazovania sa neprejavuje len výslovne uvedenými zákonnými výnimkami, ktoré umožňujú súdu vykonať z vlastnej iniciatívy dôkaz. Prítomnosť materiálneho korektívu je potrebné vidieť aj v ustanovení § 181 ods. 4 C.s.p., ktoré je primárne určené na poskytnutie dodatočnej lehoty pre strany na splnenie tak povinnosti tvrdenia ako aj dôkaznej povinnosti.[33] Zároveň sa súdu prostredníctvom tohto ustanovenia vytvára možnosť pre upozornenie strany na absenciu dôkazného návrhu ohľadom ňou predloženého skutkového tvrdenia, čím aj súd čiastočne môže dotvárať štádium navrhovania dôkazov (mimo výnimiek zo zákona), ktoré je inak zodpovednosťou sporových strán. Možnosť súdu v rámci tohto ustanovenia je vyčerpaná spomenutým upozornením a je výslovne na strane sporu, či na neho zareaguje svojou procesnou aktivitou.

Po zohľadnení vyššie rozobratého uplatňovania prejednacieho princípu, môžeme vidieť jeho ovplyvňovanie tvorby skutkového základu súdnych rozhodnutí v užšom a širšom ponímaní. Užšie vymedzenie princípu pramení z jeho základnej charakteristiky a pri tvorbe skutkového základu sa dotýka štádia dokazovania, kedy prejednací princíp v rámci pomerne striktne nastaveného pravidla, ktorým upravuje fázu navrhovania dôkazov obmedzuje súd, aby až na výnimky stanovené zákonom vychádzal výlučne len z dôkazných návrhov. Pri jeho širšom zohľadnení však môžeme za jeden zo spôsobov tvorby skutkového základu súdneho rozhodnutia považovať aj automatické včlenenie skutkového tvrdenia do skutkového základu, ktoré protistrana nedokázala kvalifikovane poprieť. Ak strana nesplní svoju povinnosť kvalifikovaného popretia (v zmysle § 151 ods. 1 C.s.p.), takéto tvrdenie súd považuje za

[30]podľa § 361 ods. 1 písm. e) C.s.p.

[31]ak súd pristúpi k vylúčeniu navrhnutého dôkazu. Vysporiada sa s tým v odôvodnení rozhodnutia vo veci samej

[32] Števček M., a kol. *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu*. Nakladatelství C.H. Beck, str. 61

[33]„ a*k strana alebo jej zástupca nie sú schopní predniesť podstatné a rozhodujúce skutkové tvrdenia a označiť alebo predložiť dôkazy na ich preukázanie, súd im môže určiť lehotu na dodatočné splnenie tejto povinnosti.*“

nesporné a urobí ho bez ďalšieho súčasťou skutkového základu. V tomto prípade teda skutkové tvrdenie jednej sporovej strany zákon za splnenia predpokladu absencie jej kvalifikovaného popretia protistranou „povyšuje" na skutkový poznatok súdu.[34]

Materiálne vedenie konania súdom je výslovne upravené v ustanovení § 191 ods. 1 C.s.p., kedy súd (okrem iného) starostlivo prihliada na všetko, čo v konaní vyšlo najavo. Súd nie je viazaný len skutkovým stavom, ako ho predniesli (substancovali) sporové strany, ale má i vlastné procesné oprávnenia ingerovať do sporu.[35] Predmetné ustanovenie súdu umožňuje posúdiť realizáciu procesného útoku, resp. obrany strán v širších súvislostiach, a to zohľadniť ich ako celok, za účelom ustálenia skutkového základu. V spomenutom ustanovení je zdôraznený význam skutkových tvrdení previazaný so zodpovednosťou tej ktorej strany za svoje tvrdenia v spore, pričom ak je strana pristihnutá pri procesnom klamstve, súd to môže, resp. musí zohľadniť v samotnom výsledku sporu- meritórnom rozhodnutí. Inak povedané, sankciou za „procesné klamstvo" môže byť v koncepte voľného hodnotenia dôkazov a materiálneho vedenia sporu aj prehra v spore.[36]

Prejednací princíp pri sporoch s ochranou slabšej strany

Spory s ochranou slabšej strany obsahujú viaceré špecifiká, ktoré ich značne odlišujú od klasického sporu podľa Civilného sporového poriadku. Kým klasické sporové konanie charakterizuje rovnosť sporových strán, v týchto osobitne upravených sporoch sa vychádza z predpokladu, že strany už z im prirodzeného postavenia nie sú na rovnakej pozícii (ohľadom princípu rovnosti zbraní) a zámerom je dorovnať tento počiatočný deficit. Odchýlky sa pri tomto type sporov dotýkajú aj úpravy prejednacieho princípu v štádiu dokazovania, kedy prestáva platiť jeho základné pravidlo v zmysle Civilného sporového poriadku, ktorým je viazanosť súdu návrhmi strán ohľadom vykonávania dôkazov. Možno povedať, že dokazovanie je prelomené prvkami vyšetrovacieho princípu, v dôsledku čoho sú práva a povinnosti slabšej strany formulované menej prísne.[37] Na tomto mieste mám za potrebné uviesť, že stále ide o prejednací princíp, aj keď značne modifikovaný, pretože súd môže vykonať aj nenavrhnutý dôkaz (ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci), avšak nemusí, kdežto v prípade uplatňovania vyšetrovacieho princípu ide o výslovnú povinnosť súdu. Účelom zvolenej právnej úpravy nemá byť favorizovanie slabšej strany, v tomto prípade zamestnanca, spotrebiteľa alebo diskriminovaného, ale má smerovať k zabezpečeniu rovnakej možnosti pre uplatnenie prostriedkov procesného útoku a obrany v spore.

Súd v konkrétnom prípade pri realizácii tak značne modifikovaného prejednacieho princípu musí postupovať veľmi opatrne, predovšetkým s ohľadom na požiadavku spravodlivého procesu. To znamená, že môže, resp. musí vyvažovať postavenie slabšej strany, ale len v medziach princípu rovnosti strán. Snaha o dorovnanie procesného postavenia slabšej strany začína rozšírenou poučovacou povinnosťou, kedy súd okrem iného poučuje aj *o dôkazoch , ktoré je potrebné predložiť* (§ 292 b, § 309b, § 318b C.s.p.). Súd teda na základe skutočností tvrdených slabšou stranou, napomáha zisteniu skutkového základu súdneho rozhodnutia tým, že poučuje o dôkazoch, ktoré je potrebné predložiť na preukázanie predložených skutkových tvrdení. Následne je modifikácia prejednacieho princípu výslovne upravená tým, že *súd môže vykonať aj tie dôkazy, ktoré zamestnanec/ spotrebiteľ/ žalobca*

[34] Molnár, P., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha. C.H. Beck, 2016, str. 798

[35] Števček, M., Bajánková, J., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha. C.H. Beck, 2016, str. 731

[36] Števček, M., Bajánková, J., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha. C.H. Beck, 2016, str. 732

[37] Gešková, K., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha. C.H. Beck, 2016, str. 703

nenavrhol, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci (§ 295,§ 311, § 319 C.s.p.). Týmto ustanovením máme značne prelomený prejednací princíp, nakoľko súd z vlastnej iniciatívy vykoná dôkaz, ktorý považuje za potrebný pre rozhodnutie vo veci. Jediným limitom pre súd pri rozhodovaní o tom, či môže vykonať nenavrhnutý dôkaz, je úsudok súdu o potrebnosti takého dôkazu pre rozhodnutie v konkrétnej veci.

Štandardné poňatie procesnej zodpovednosti sporových strán a tomu prislúchajúce procesné následky by boli nezlučiteľné so sociálnou koncepciou, ktorá je v prípade ochrany slabšej strany už zo samotného označenia o to viac citeľnejšia. Takisto sa vo vzťahu k slabšej strane pristúpilo k zúženiu koncentračného princípu. Je potrebné ale podotknúť, že ak sa slabšia strana zhostí svojho sporu s náležitou procesnou aktivitou (substancuje všetky rozhodné tvrdenia a podoprie ich príslušnými dôkaznými návrhmi), súd vôbec nemusí postupovať pri vedení konania tak, že uplatňuje čiastočne aj prvky vyšetrovacieho princípu. Modifikáciu prejednacieho princípu netreba ani v sporoch s ochranou slabšej strany vnímať tak, že súd má z vlastnej iniciatívy pátrať po všetkých podstatných skutočnostiach a vykonať všetky dôkazy na ich preukázanie. Potreba a možnosť vykonať aj iný dôkaz by teda mala vyplývať z doterajších prednesov strán a vykonaných dôkazov, aby súd svojou aktivitou zabezpečil spravodlivé rozhodnutie vo veci.[38] Modifikácia prejednacieho princípu nemá ani v sporoch s ochranou slabšej strany slúžiť na nahrádzanie jej procesnej pasivity, ale má byť prostriedkom umožňujúcim prekonať možné komplikácie, ktoré môžu spočívať predovšetkým v prístupe k informáciám, vedomostiam či skutočnostiam, ktoré slabšia strana objektívne nemusí poznať a tie jej následne bránia v preukázaní uplatňovaného nároku. Z toho vyplýva, že mieru možnej modifikácie prejednacieho princípu v sporoch s ochranou slabšej strany určuje súd a nie je daná tak striktne, ako úprava v rámci štandardného priebehu konania.

Záver

Problematiku poznania prejednacieho princípu a jeho aplikáciu v rámci civilného procesu nemožno pokladať za triviálnu otázku a vyžaduje si náležitú pozornosť. Miera jeho uplatnenia v sporových konaniach priamo determinuje procesné povinnosti sporových strán a limituje súd ohľadom rozsahu skutkových zistení. Práve z dôvodu priameho dopadu na možný rozsah skutkových zistení, pozícia silného sudcu (našťastie) umožňuje súdu modifikáciu prejednacieho princípu, pretože v opačnom prípade by súd bol len akýmsi automatom na vydávanie rozhodnutí, ktoré by záviseli len od hodnoty „vhodených mincí“. Veľmi dôležitou úlohou súdu je poskytnúť rýchlu ochranu žalovanému právu, ale stále zostáva najdôležitejšou úlohou poskytnutie spravodlivosti. Preto vyvodzujem záver, že jednotlivé modifikácie čistého prejednacieho princípu sú v rámci Civilného sporového poriadku namieste. Každé jedno ustanovenie upravujúce modifikovaný prejednací princíp bližšie rozobrané v príspevku má v rámci sporového procesu svoje opodstatnenie, ak je použité v súlade s predpokladaným účelom. Predovšetkým vyzdvihujem význam dopytovacieho oprávnenia, prostredníctvom ktorého má súd možnosť napomôcť správnemu zisteniu rozhodujúcich skutočností, a tým aj sporové konanie môže v meritórnom rozhodnutí v čo najväčšej miere reflektovať hmotnoprávne predpoklady. V nadväznosti na problematiku modifikácie prejednacieho princípu ale vyvstáva otázka, kam až jeho modifikácia v rámci civilného sporového procesu môže siahať. Uplatnenie niektorého z ustanovení modifikovaného prejednacieho princípu, po splnení podmienok, ktoré sú obsiahnuté v Civilnom sporovom poriadku sa zaiste problematickým nejaví. Diskutabilnou by mohla byť opakovaná aplikácia modifikovanej podoby prejednacieho princípu v rámci jedného konania súdom, čím by dochádzalo k modifikácii jeho čistej podoby vo zvýšenej miere. V takom prípade prichádzam k záveru, že by nebol naplnený primárny účel sledovaný

[38] Gešková, K., In: Števček M., Ficová S., Baricová J., Mesiarkinová S., Bajánková J., Tomašovič M., a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár.* Praha. C.H. Beck, 2016, str. 703

modifikáciou prejednacieho princípu- a to čiastočné zmiernenie tvrdosti jeho následkov, ale išlo by o nahrádzanie procesnej aktivity sporových strán súdom. Záverom tohto príspevku je stotožnenie sa s dobrým nastavením koncepcie sporu v Civilnom sporovom poriadku, avšak konečný výsledok konkrétneho sporu závisí okrem procesnej aktivity sporových strán v nemalej miere aj od toho, ako súd tento nový koncept pochopil a následne aplikoval v danej veci.

Literatúra

MOLNÁR, P., Skutkový základ súdneho rozhodnutia v skrátených konaniach a pri skrátených rozhodnutiach. *Košické dni súkromného práva II. Rezenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice. Typopress s.r.o., 2018. ISBN 978-80-8129-088-6

ŠTEVČEK, M., a kol. *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu.* Skriptá 1. vydanie. Bratislava: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-8960-351-0

ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha. C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-629-6

HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-8168-362-6

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., a kol. *Civilní právo procesní.Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5

FICOVÁ, S., ŠTEVČEK, M. a kol. *Občianske súdne konanie.* 1. vydanie. Praha: C, H. Beck, 2010. ISBN 978- 80- 7400- 312- 7

MAZÁK, J., MOLNÁR, P., JÁNOŠÍKOVÁ, M. *Učebnica občianskeho procesného práva*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2012. ISBN 978-80-8963-500-9

Keywords: civil proceeding, negotiating principle, modification of negotiating principle

Summary

The issue of knowing the negotiating principle and its application in a civil process can not be considered a trivial question and requires due attention. The extent to which it applies in litigation procedures directly determines the procedural obligations of the parties to the dispute and limits the court to the extent of the factual findings. Just because of a direct impact on the possible extent of factual findings, the position of a strong judge (fortunately) allows the court to modify the negotiating principle, otherwise, the court would be just a decision-maker that would only depend on the value of "suitable coins". The very important role of the court is to provide a rapid protection for the defendant, but the most important task remains to provide justice. Therefore, I conclude that individual modifications to the pure negotiating principle are to be addressed in the Civil Dispute Settlement. Every single provision governing the modified negotiating principle detailed in the contribution is justified in the context of the dispute process if it is used in accordance with the intended purpose. In particular, I highlight the importance of the right of inquiry, which enables the court to assist in the correct determination of the decisive facts, and thus the dispute procedure may reflect as far as possible the substantive assumptions in the merit decision. However, as a result of the issue, the question arises as to where the modification of the negotiating principle in the civil dispute process can take place. Applying one of the provisions of the modified negotiating principle, once the conditions contained in the Civil Dispute Settlement have been met, will not be problematic. Repeated application of the modified form of the negotiating principle in a single court proceedings could be debatable, which would lead to a modification of its pure form to an increased extent. In that case, I come

to the conclusion that the primary purpose pursued by the modification of the negotiating principle would not be fulfilled - that it would partially alleviate the severity of its consequences, but would replace the procedural activity of the parties to the dispute. The conclusion of this contribution is to identify with a good set-up of the concept of dispute in the Civil Dispute Settlement, but the final outcome of a particular dispute depends not only on the procedural activity of the parties, but also on how the court understood this new concept and subsequently applied it.

Mgr. Miroslava Kušníriková
Katedra Občianskeho práva
Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
e-mail:
miroslava.kusnirikova@student.upjs.sk

Recenzenti:

doc. JUDr. Peter Molnár, PhD.; Dr. h. c. doc. JUDr. Ľuboš Wäldl, PhD.

Adrián Lukáčik

Pôsobenie systémov ochrany základných práv v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti[1]

Anotácia: Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti je špecifická oblasť práva Európskej únie s priamymi dopadmi pre jednotlivca. Otvorenou otázkou pri pôsobení v tejto oblasti predstavuje spôsob ochrany základných práv. Príspevok stručne predstavuje systémy ochrany základných práv, charakterizuje priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a prostredníctvom rozhodovacej činnosti súdnych orgánov približuje pôsobenie základných práv v tomto priestore.

Kľúčové slová: základné práva; priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti; vzájomná dôvera; ústavná identita.

Úvod do problmeatiky

Odbúranie nadmerného obmedzovania štátnou mocou, absencia závažných hrozieb, záruky férovosti a vymožiteľnosť práva sú nepochybne jedny zo základných politických ideálov demokratických štátov. Rovnako v nadnárodnom meradle sú sloboda, bezpečnosť a spravodlivosť dôležitými cieľmi, preto aj v rámci Európskej únie začali členské štáty spolupracovať na napĺňaní týchto myšlienok.

Samozrejme právo ako normatívny systém nemôže ignorovať rešpektovanie základných práv prameniacich z prirodzeno-právnych východísk. Bez úcty k základným právam, totiž právo rezignuje na svoju základnú funkciu normatívneho systému, a to integráciu spoločnosti prostredníctvom poskytovania ochrany najdôležitejším hodnotám bez ktorých nie je možná existencia, vývoj a prosperita.[2] Preto aj napredovanie k vytvoreniu priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti musí byť budované na rešpekte k základným právam.

V príspevku predstavujeme viacúrovňové pôsobenie základných práv skrz aplikáciu viacerých normatívnych ľudsko-právnych systémov a opisujeme priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti s poukazom na jeho historický vývoj. Napokon na základe rozhodnutí Súdneho dvora, Európskeho súdu pre ľudské práva ako aj ústavných súdov sa pokúšame opísať princípy pôsobenia základných práv v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti.

Systémy ochrany základných práv

V európskom priestore je ľudsko-právny akcent práva zdôraznený simultánnym pôsobením viacerých normatívnych systémov deklarujúcich ochranu základných práv. Vychádzajúc z idey právneho štátu, na ktorej sú založené moderné demokracie, ochrana základných práv vystupuje ako imanentný princíp konštitucionalizmu, ktorý vytvára rámec garancií subjektívnych ústavných práv vo vnútroštátnom práve.[3] Popri vnútroštátnych ústavnoprávnych garanciách však dochádza aj k uplatňovaniu troch medzinárodných systémov – univerzálneho systému, regionálneho systému Rady Európy a systému Európskej únie.[4]

Prvým nástrojom univerzálneho medzinárodného systému sa stala v roku 1948 Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá Valným zhromaždením OSN, ku ktorej postupne pribudli univerzálne medzinárodné zmluvy o ľudských právach.[5] Medzi najvýznamnejšie dokumenty prijaté na pôde OSN patrí Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach,

[1] Článok vznikol v rámci riešenia výskumného projektu VEGA č. 1/0386/19 - Nové dimenzie metodológie právnej argumentácie – Úloha právnych princípov vo viacúrovňovom právnom systéme.

[2] PRUSÁK, J. *Teória práva*, str. 17

[3] BRÖSTL, A. et al. *Teória práva*, str. 171; PALÚŠ, I. a SOMOROVÁ, Ľ. *Štátne právo Slovenskej republiky*, str. 72 a nasl.

[4] Rozčlenenie systémov vychádza z publikácie kolektívu autorov - KLUČKA, J. et al. *Regionalizmus a jeho prínos pre všeobecné medzinárodné právo*

[5] BARTOŇ, M. et al. *Základní práva*, str. 137 a nasl.

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu či trestaniu, Dohovor o právach dieťaťa, Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín, Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím a Medzinárodný dohovor o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím. Taktiež nemožno opomenúť Dohovor o právnom postavení utečencov prijatý v Ženeve v roku 1951 a naň nadväzujúci Protokol týkajúci sa právneho postavenia utečencov prijatý v roku 1967 v New Yorku, ktoré majú osobitné postavenie v univerzálnom systéme ochrany základných práv.

V regionálnom - európskom meradle bol pod taktovkou Rady Európy bol v roku 1950 podpísaný Dohovor o ochrane základných práv a slobôd (skr. EDĽP, Dohovor), ktorý, ako neskôr zdôraznil Európsky súd pre ľudské práva (skr. ESĽP), sa stal „*ústavným nástrojom európskeho verejného poriadku v oblasti ľudských práv.*“[6] Dohovor doplnený a menený protokolmi sa stal kľúčovým prostriedkom pre ochranu základných práv a so svojim kontrolným mechanizmom priamo prístupným jednotlivcom pri porušení garantovaných práv si zaslúžil špecifické postavenie medzi regionálnymi systémami.[7] Dohovor v regionálnom systéme Rady Európy dopĺňajú aj ďalšie inštrumenty regionálnej povahy ako Európska sociálna charta a revidovaná Európska sociálna charta, Európsky dohovor o predchádzaní mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov, Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín alebo najnovšie Európsky dohovor o predchádzaní a boji proti násiliu páchanom na ženách.

V Európskych spoločenstvách, na rozdiel od politickej integrácie v Rade Európy, ekonomická povaha integrácie nepredpokladala vznik osobitnej ľudsko-právnej ochrany, aj Súdny dvor výslovne odmietol priznať relevanciu otázke základných práv ešte v rozhodnutí *Sgarlata*.[8] Úplne prvú zmienku o základných právach v systéme Spoločenstva je potrebné hľadať až v roku 1969 v rozsudku *Stauder*,[9] kde sa im dostalo uznania ako všeobecným zásadám.

Pozvoľný prienik základných práv do práva Európskej únie sa zavŕšil až o 50 rokov neskôr prijatím Lisabonskej zmluvy v roku 2009, s ktorou nadobudla právnu záväznosť aj Charta základných práv Európskej únie (skr. Charta) ako súčasť primárneho práva. Ako špecifický prameň medzinárodného práva a prameň primárneho práva EÚ má Charta voči členských štátom iba obmedzené pôsobenie, pretože sa na nich vzťahuje len v prípade, ak vykonávajú právo únie,[10] teda vtedy, ak členské štáty konajú v rámci rozsahu pôsobnosti práva únie.[11] Môžeme zhrnúť, že o konanie v pôsobnosti práva EÚ pôjde v prípade, ak členský štát preberá právo únie[12] alebo uplatňuje výnimku vyplývajúcu z práva únie,[13] alebo sa v danej situácii uplatňuje norma únie.[14] Je tiež potrebné poznamenať, že Charta nemôže slúžiť na rozšírenie pôsobnosti práva únie,[15] preto možno o jej pôsobnosti uvažovať len v prípade, ak existuje priama súvislosť s ustanovením primárneho alebo sekundárneho práva EÚ.[16]

---

[6] *Bosphorus v. Ireland*, bod 156
[7] BARTOŇ, M. et al. *Základní práva*, str. 146
[8] Rozsudok, *Sgarlata*, 40/64
[9] Rozsudok, *Stauder*, 26/69
[10] Čl. 51 ods. 1 Charta základných práv Európskej únie
[11] Vysvetlivky k čl. 51, Vysvetlivky k Charte základných práv
[12] Rozsudok, *Wachauf*, 5/88, bod 19
[13] Rozsudok, *ERT*, C-260/89, bod 43
[14] Rozsudok, *Karner*, C-71/02, bod 49
[15] čl. 51, ods. 2, Charta základných práv Európskej únie; čl. 6, druhá veta, Zmluva o Európskej únii
[16] Pozri ROSAS, A. When is the EU Charter of Fundamental Rights Applicable..., str. 1277; MAZÁK, J. a JÁNOŠÍKOVÁ, M. Lisabonská zmluva, str. 85

Ako sme už uviedli vyššie, systémy základných práv pôsobia simultánne popri sebe. Je potrebné zdôrazniť, že pri takejto multiplikácii ochrany základných práv nedochádza k ich oddelenému pôsobeniu, práve naopak vzájomná prepojenosť, ovplyvňovanie a spolupôsobenie systémov vytvára mechanizmus ochrany základných práv založený na polycentrickom normatívnom pluralizme.[17] Ľudsko-právny pluralizmus na jednej strane podčiarkuje dôležitý význam základných práv, avšak na druhej strane odlišnosti medzi systémami vytvárajú priestor pre kolízie a konflikty pri ich uplatňovaní, ktoré sa výrazne prejavujú aj pri aplikácii práva v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti.

Formovanie a charakteristika priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti

Spočiatku nebola spolupráca členských štátov Európskych spoločenstiev vo veciach týkajúcich sa migrácie, azylu, polície a súdnictva inštitucionalizovaná a vyvíjala sa fragmentovane. Členské štáty rozvinuli súdnu spoluprácu v civilných veciach uzavretím Bruselského dohovoru v roku 1968[18] na základe ustanovenia Zmluvy zakladajúcej Európske hospodárske spoločenstvo o zjednodušení formalít pri uznávaní a výkone rozhodnutí. Na zasadnutí Európskej rady v Ríme v roku 1975 bol prijatý návrh, aby sa ministri vnútra stretávali a rokovali o otázkach v ich kompetencii,[19] čo viedlo k vytvoreniu neformálnej skupiny TREVI, ktorá sa stala základom pre budovanie ďalšej spolupráce v tejto oblasti.[20] Taktiež v roku 1985 sa signatárske štáty pri uzatvorení Schengenskej dohody zaviazali k posilneniu policajnej spolupráce.[21] Prehĺbenie spolupráce v azylovej oblasti priniesol Dublinský dohovor uzatvorený v roku 1990,[22] ktorého potrebu zdôraznila aj Európska rada na zasadaní v Štrasburgu.[23]

Samostatný právny základ pre spoluprácu v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí (ang. *justice and home affairs*, skr. JHA) zakotvila do zakladajúcich zmlúv až Zmluva o Európskej únii ako súčasť tretieho piliera, pre nasledujúcich 9 oblastí: (1) azylová politika, (2) kontrola vonkajších hraníc, (3) imigračná politika, (4) boj s drogovými závislosťami, (5) boj s medzinárodnými podvodmi, (6) súdna spolupráca v civilných veciach, (7) súdna spolupráca v trestných veciach, (8) colná spolupráca, (9) policajná spolupráca na boj s medzinárodným zločinom.[24] Následne Amsterdamská zmluva potvrdila smerovanie k postupnému vytvoreniu priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a presunula časť právomocí týkajúcich sa víz, azylu, prisťahovalectva a politík súvisiacich so slobodou pohybu osôb do pôsobnosti prvého piliera v tretej časti Zmluvy zakladajúcej Európske spoločenstvo.[25] Tretí pilier po tejto revízii obsahoval už iba oblasti policajnej spolupráce a justičnej spolupráce v trestných veciach.[26] Následne si v roku 1999 Európska rada vytýčila za cieľ vytvoriť spoločnú azylovú a migračnú politiku EÚ, zlepšiť prístup k spravodlivosti a bojovať so zločinnosťou.[27] Tieto ciele boli následne hlbšie rozpracované v Haagskom programe, ktorého mottom bolo posilniť slobodu, bezpečnosť a spravodlivosť v Európskej únii.[28]

Až Lisabonskou zmluvou sa zavŕšilo kreovanie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti (ang. *area of freedom, security and justice*, skr. AFSJ), ktorý sa stal obsahom

[17] DOBROVIČOVÁ, G. *Jednotná a účinná aplikácia viacerých normatívnych systémov pri ochrane základných práv*, str. 512
[18] Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments
[19] The European Council in Rome, str. 9
[20] HOLZHACKER, R. L. a LUIF, P. *Introduction: Freedom, Security and Justice After Lisbon*, str. 8
[21] čl. 9 Schengenskej dohody
[22] Convention determining the State responsible for examining applications for asylum
[23] Conclusions of the Presidency, Strasbourg, str. 10
[24] VI. časť Maastrichtkej zmluvy
[25] čl. 1 ods. 15 Amsterdamskej zmluvy
[26] čl. 2 ods. 11 Amsterdamskej zmluvy
[27] Conclusions of the Presidency, Tampere
[28] Haagsky program (2005/C 53/01)

V. hlavy v tretej časti Zmluvy o fungovaní EÚ[29] a obsiahol širokú oblasť právomocí, na výkone ktorých sa podieľa EÚ spolu s členskými štátmi, keďže spadajú do rámca spoločných právomocí.[30]

Prvú z oblastí predstavujú politiky vzťahujúce sa na hraničné kontroly, azyl a prisťahovalectvo, v rámci ktorých si únia kladie za cieľ dosiahnuť absenciu kontroly na vnútorných hraniciach, monitoring prekračovania vonkajších hraníc vrátane opatrení spoločnej vízovej politiky a regulácie krátkodobého pobytu, ďalej spoločnú azylovú politiku a poskytovanie doplnkovej a dočasnej ochrany ako aj prisťahovaleckú politiku. Druhý blok pozostáva z justičnej spolupráce v občianskych veciach, ktorá zahŕňa riešenie cezhraničných dôsledkov počnúc uznávaním a výkonom rozsudkov, cez doručovanie a vykonávanie dôkazov až po podporu vzdelávania sudcov. Do justičnej spolupráce v trestných veciach ako tretej skupiny spadá uznávanie a výkon trestnoprávnych rozhodnutí, spory o právomoc, spolupráca pri trestnom stíhaní, obzvlášť závažná kriminalita, Eurojust a Európska prokuratúra. A napokon poslednou oblasťou je policajná spolupráca s cieľom podporiť políciu, colné a iné orgány pri predchádzaní, odhaľovaní a vyšetrovaní kriminality.

Základné práva v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti

Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, ako je zrejmé z vyššie uvedenej charakteristiky, zahŕňa špecifické oblasti právomocí, ktoré sa výrazne odlišujú od iných právomocí EÚ v ostatných oblastiach, ktoré majú prevažne charakter ekonomickej integrácie.[31] Naproti tomu pre politiky spadajúcich do ASFJ je príznačné, že rozhodnutia, opatrenia a zásahy justičných alebo policajných orgánov sa spájajú s bezprostredným pôsobením štátnej moci vo vzťahu k jednotlivcovi. V takýchto vzťahoch je nevyhnutné zabezpečiť záruky pre rešpektovanie základných práv.

Túto potrebu reflektovala už Maastrichtská zmluva, ktorá zakotvila v oblasti JHA povinnosť uplatňovania právomocí v súlade s EDĽP a ženevským Dohovorom o právnom postavení utečencov.[32] V priestore ASFJ sa Lisabonskou zmluvou ustanovila požiadavka rešpektovania základných práv, ako aj rešpektovania rôznorodosti právnych systémov a tradícii členských štátov,[33] navyše osobitne pre spoločné politiky v oblasti azylu, doplnkovej a dočasnej ochrany bol zdôraznený princíp *non-refoulement* a význam ženevského dohovoru a newyorského protokolu o právnom postavení utečencov.[34]

Pre oblasť ASFJ je taktiež typické, že v jej rámci dochádza k úzkemu kontaktu členských štátov pri výkone štátnej moci. Štátno-mocenské pôsobenie jedného členského štátu môže nadväzovať na predchádzajúce pôsobenie iného členského štátu,[35] rovnako sa môže vyskytnúť konkurencia pôsobenia viacerých členských štátov[36] alebo nezriedka dochádza aj k zmene jurisdikcie v prospech iného členského štátu.[37] Pri tomto styku viacerých suverénnych štátnych mocí zároveň vzniká viacnásobné aplikačné prelínanie systémov ochrany základných práv a to na viacerých úrovniach. Jednak dochádza k prekrývaniu a spolupôsobeniu nadnárodných systémov, ale dochádza aj ku kolízii vnútroštátnych štandardov, keďže štátom vyplýva z ich národných ústavných noriem povinnosť garantovať základné práva pri mocenskom pôsobení a to aj v styku s iným členským štátom.

[29] čl. 1 ods. 63 a nasl. Lisabonskej zmluvy
[30] čl. 4 ods. 2 písm. j) Zmluvy o fungovaní EÚ
[31] HOLZHACKER, R. L. a LUIF, P. *Introduction: Freedom, Security and Justice After Lisbon*, str. 8
[32] čl. K.2. Maastrichtskej zmluvy
[33] čl. 67 ods. 1 Zmluvy o fungovaní EÚ
[34] čl. 78 ods. 1 Zmluvy o fungovaní EÚ
[35] Ide najmä o situácie týkajúce sa uznania a výkonu rozhodnutí vydaných orgánmi iného štátu.
[36] K takejto situácii môže dôjsť pri aplikácii kolíznych noriem.
[37] Typicky prípady, kde existuje povinnosť orgánov jedného štátu odovzdať subjekt do pôsobnosti štátnej moci iného členského štátu.

Keďže práve rôznorodosť národných úprav základných práv a skúmanie ich dodržiavania iným členským štátom, by mohlo predstavovať prekážku efektivity práva EÚ v ASFJ, je nevyhnutná existencia konceptu, ktorým by sa konflikt týchto štandardov spravoval. Jedným z kľúčových princípov pri aplikácii je princíp prednosti práva únie. Tento princíp zabezpečuje, že vnútroštátna právna norma, ktorá je v rozpore s právom únie nebude v prípade kolízie uplatnené, pričom toto vnútroštátne ustanovenie nestráca platnosť, iba sa neaplikuje v konkrétnom prípade, ako to sumarizoval Súdny dvor v rozhodnutí vo veci *Filipiak*: *„Podľa zásady prednosti práva Spoločenstva vyrieši vnútroštátny súd konflikt medzi ustanovením vnútroštátneho práva a priamo uplatniteľným ustanovením Zmluvy uplatnením práva Spoločenstva – pričom v prípade potreby sa kolidujúce vnútroštátne ustanovenie neuplatní – a nie konštatovaním neplatnosti vnútroštátneho ustanovenia; právomoc orgánov a súdov v tejto súvislosti je vecou každého členského štátu.“*[38] Rovnako tak ani normy vnútroštátneho ústavného práva, ktoré stanovujú rozsah ochrany základných práv by nemali byť aplikované v prípade kolízie s právnymi normami práva Európskej únie, pretože princíp prednosti sa vzťahuje aj na nich. Keďže *„odvolávanie sa na normy a princípy vnútroštátneho práva na účely posúdenia platnosti opatrení prijatými orgánmi Spoločenstva by malo nepriaznivý účinok na jednotu a účinnosť práva Spoločenstva [...] Preto platnosť opatrení Spoločenstva alebo ich účinok v členskom štáte nemôžu byť ovplyvnené námietkami, že sú v rozpore so základnými právami zaručenými ústavou tohto štátu alebo s princípmi vnútroštátnej ústavnej povahy.“*[39]

Napriek tomu, že sa na národné ľudsko-právne štandardy odvoláva aj čl. 53 Charty, účinnosť práva EÚ ako centrálny motív viedol Súdny dvor k reštriktívnemu výkladu tohto článku, preto: *„vnútroštátne orgány môžu uplatniť vnútroštátne štandardy ochrany základných práv, pokiaľ toto uplatnenie neohrozí úroveň ochrany vyplývajúcu z Charty, ako ju vykladá Súdny dvor, ani prednosť, jednotnosť a účinnosť práva únie.“*[40] Z tohto výkladu vyplýva, že členský štát môže poskytovať vyšší štandard ochrany základných práv, než sa uplatňuje v práve únie, avšak ak ide o oblasť spadajúcu do právomoci EÚ, členský štát musí rešpektovať princípy prednosti, jednoty a účinnosti.[41] Uvedeným rozhodnutím Súdny dvor potvrdil prednosť úniového režimu ochrany základných práv pred vnútroštátnymi štandardmi.[42] S ohľadom na rastúcu mieru integrácie, existujú preto existujú obavy, že takýto prístup k princípu prednosti, by mohol negatívne ovplyvniť vnútroštátny štandard ochrany základných práv, čo by v konečnom dôsledku znamenalo, že úroveň ochrany základných práv jednotlivca pri aplikácii práva Európskej únie by bola znížená.[43]

Okrem poukazu na princíp prednosti, je rovnako potrebné poznamenať, že všetky členské štáty sú signatármi EDĽP, hlásia sa k demokratickým hodnotám a rešpektovaniu medzinárodných záväzkov, pričom v rámci vykonávania práva EÚ sú, ako sme uviedli vyššie, viazané aj Chartou. Tento predpoklad vytvára priestor pre pôsobenie princípu vzájomnej dôvery, ktorý má v práve únie zásadný význam a predstavuje jeho charakteristický znak.[44] V tomto kontexte Súdny dvor osvetlil pôsobenie tejto zásady nasledovne: *„Zásada vzájomnej dôvery medzi členskými štátmi totiž najmä v súvislosti s priestorom slobody, bezpečnosti a spravodlivosti ukladá každému z týchto štátov, aby vychádzal z toho, že okrem výnimočných okolností všetky ostatné členské štáty dodržujú právo únie a najmä základné práva týmto právom uznané.“*[45]

[38] Rozsudok, *Filipiak*, C-314/08, bod 82
[39] Rozsudok, *Internationale Handelsgesellschaft*, 11/70
[40] Rozsudok, *Melloni*, C-399/11, bod 60
[41] MAZÁK, J. a JÁNOŠÍKOVÁ, M. Prienik Charty základných práv Európskej únie do vnútroštátneho práva na príklade Slovenskej republiky, str. 10
[42] Rozsudok. *Melloni*, C-399/11, bod 59
[43] DOBROVIČOVÁ, G. Charta základných práv Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky, str. 16
[44] Stanovisko, 2/13, body 168, 191 a 258
[45] Rozsudok, *RO*, C-327/18 PPU

Je však nutné povedať, že už spomenutý princíp vzájomnej dôvery, ktorý sa uplatňuje v ASFJ nemožno aplikovať bezvýhradne, pretože predstavuje vyvrátiteľnú domnienku dodržiavania práva únie a základných práv.[46] Vôbec po prvý krát Súdny dvor ozrejmil hranice vzájomnej dôvery v súvislosti s azylovým konaním. V prípadoch odovzdania žiadateľov o azyl do Grécka sa vyskytovali závažné nedostatky v azylovom konaní v takom rozsahu, že dochádzalo k porušeniu základných práv, tieto porušenia konštatoval aj ESĽP v rozhodnutí *M. S. proti Belgicku a Grécku*.[47] V rozhodnutí o predbežných otázkach Súdny dvor vo veci *N. S.* vôbec preto určil limity vzájomnej dôvery: 1) zjavnosť, 2) systémovosť, 3) závažnosť a dôvodnosť podozrenia a 4) skutočné nebezpečenstvo porušenia čl. 4 Charty.[48] Tieto kritériá, ako výnimky z princípu vzájomnej dôvery, boli neskôr potvrdené Súdnym dvorom v súvislosti so zákazom neľudského a ponižujúceho zaobchádzanie vyplývajúceho z ustanovenia čl. 4 Charty najmä v súvislosti so zlyhaniami azylového konania,[49] nevyhovujúcimi podmienkami väzby[50] a výkonu trestu odňatia slobody.[51]

Okrem už vyššie uvedených prípadov súvisiacich s porušeniami zákazu mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania a trestania pri aplikácii práva únie podľa čl. 4 Charty mal Súdny dvor príležitosť posúdiť uplatňovanie princípu vzájomnej dôvery aj pri obavách z ohrozenia ďalších základných práv a slobôd. V dôsledku porušovania hodnôt uvedených v čl. 2 Zmluvy o EÚ Poľskom pri reforme justície vznikla obava z možného porušenia práva na spravodlivý proces garantovaného ustanovením čl. 47 Charty, pričom následne Súdny dvor konštatoval, že aj riziko porušenia tohto práva spĺňa podmienku výnimočnosti pre účel odklonu od princípu vzájomnej dôvery.[52] Rovnako, ako pri hrozbe porušenia čl. 4 Charty, je tiež pri článku 4 Charty nutné posúdiť mieru systémových nedostatkov a ich spôsobilosť ohroziť právo jednotlivca na spravodlivý proces v konkrétnom prípade, ako aj závažnosť a dôvodnosť obáv z porušenia tohto práva.[53] V súvislosti s úmyslom Spojeného kráľovstva vystúpiť z únie a s tým spojeným potenciálnym zánikom ochrany poskytovanej Chartou, iba obavy zo zániku tejto ochrany neprestavujú samy o sebe dôvod na odmietnutie účinku princípu vzájomnej dôvery, pokiaľ je štát stále členom EÚ.[54] Z uvedených prípadov vyplýva, že výnimky z princípu vzájomnej dôvery sú podľa Súdneho dvora prípustné len vo výnimočných situáciách, najmä pri hrozbe porušenia čl. 4 alebo čl. 47 Charty, pričom spôsobilosť založiť takýto odklon má len úniový štandard základných práv. Takáto hrozba ohrozenia základného práva musí byť však kvalifikovaná ako zjavná, systémová a dostatočne závažná.

Popri uplatňovaní princípov prednosti a vzájomnej dôvery, na druhej strane, niektoré členské štáty sa odmietajú vzdať prieskumu aj individuálnych porušení základných práv v súvislosti s AFSJ. Ako najvýraznejší pôsobí nemecký *Bundesverfassungsgericht,* ktorý poznamenáva, že síce uznáva prednosť práva EÚ, avšak limituje ju iba na oblasti, v ktorých členský štát preniesol svoje zvrchované právomoci na EÚ, pričom medzi takéto oblasti nepatrí nemecká ústavná identita, ktorej súčasťou je povinnosť rešpektovať ľudskú dôstojnosť, z ktorej vyplýva zásada individuálnej trestnej zodpovednosti.[55] Podľa nemeckého súdu môže dôjsť k narušeniu vzájomnej dôvery aj vtedy, ak sú zistené dostatočné dôvody domnievať sa, že

[46] Rozsudok, *N. S.,* C-411/10, bod 104
[47] *M. S. v. Belgium*
[48] Rozsudok, *N. S.,* C-411/10, bod 94; detailnejšie pozri LUKÁČIK, A. Vplyv Charty základných práv Európskej únie na Spoločný európsky azylový systém: analýza rozhodnutia Súdneho dvora C-411/10 a C-493/10
[49] Rozsudok *N.S.*, Rozsudok *Abdullahi* C-394/12; Rozsudok *Puid* C-4/1
[50] Rozsudok *Aranyosi a Căldăraru* C-404/15 a C-659/15 PPU
[51] Rozsudok, *ML,* C-220/18 PPU
[52] Rozsudok, *LM,* C-216/18 PPU, bod 59
[53] Rozsudok, *LM,* C-216/18 PPU, body 74 a 75
[54] Rozsudok, *RO,* C-327/18 PPU
[55] BVerfG, 2 BvR 2735/14, body 40 – 43, 48

v individuálnom prípade nebude zaručená ľudská dôstojnosť podľa nemeckých ústavných štandardov, a keďže princíp vzájomnej dôvery nemôže oslobodiť nemecké orgány spod povinnosti chrániť ľudskú dôstojnosť ako prvok ústavnej identity, je vzájomná dôvera členských štátov v tomto ohľade obmedzená.[56] Inšpirovaný aj uvedeným rozhodnutím nemeckého ústavného súdu, avšak v odlišnej situácii, zaujal postoj k otázke porušenia základných práv aj maďarský *Alkotmánybíroság*, ktorý si vyhradil právomoc preskúmať porušenie základných práv pri výkone právomocí prenesených na EÚ.[57]

Okrem uvedeného, je ochrana základných práv pri výkone právomocí v AFSJ tiež konfrontovaná v nepriamom prieskume vykonávanom ESĽP. Keďže EÚ nie je zmluvnou stranou Dohovoru zostávajú členské štáty zodpovedné samostatne za porušenie základných práv vyplývajúcich z EDĽP pri výkone práva únie.[58] Podmienky tejto zodpovednosti boli stanovené už v ikonickom rozhodnutí *Bosphorus* a spočívajú na vyvrátiteľnej prezumpcii súladu práva únie s Dohovorom, podľa ktorej: *„konanie štátu v súlade s takými právnymi záväzkami je odôvodnené, pokiaľ sa príslušná organizácia dá považovať za organizáciu, ktorá chráni základné práva, pokiaľ ide o poskytované hmotnoprávne záruky a mechanizmy kontroly ich dodržiavania, spôsobom, ktorý možno považovať za prinajmenšom rovnocenný s Dohovorom [...] Ak sa takáto rovnocenná ochrana považuje za poskytnutú zo strany takejto organizácie, platí domnienka, že štát sa neodchýlil od požiadaviek Dohovoru, ak iba vykonáva právne záväzky vyplývajúce z jeho členstva v takejto organizácii. Akúkoľvek takúto domnienku však možno vyvrátiť, ak za okolností konkrétneho prípadu sa dospeje k záveru, že ochrana práv ustanovených v Dohovore je zjavne nedostatočná"*[59] Toto nepriame posúdenie práva únie pritom nezostalo ojedinelým a ESĽP mal ďalej možnosť precizovať svoje hodnotenie systému ochrany základných práv pri výkone práva únie aj napríklad v prípadoch *Michaud*[60] a *Avotins*.[61] Práve v prípade *Avotins* bola posudzovaná zlučiteľnosť systému vzájomnej dôvery s ustanoveniami Dohovoru. Podľa ESĽP vzájomná dôvera nemôže byť uplatňovaná mechanicky a automaticky, a v prípade, ak sú pred súdom členského štátu vznesené námietky, že ochrana Dohovorom garantovaných práv je zjavne nedostatočná a tento nedostatok nemožno napraviť prostredníctvom práva únie, takéto námietky potom nemožno ignorovať len s odkazom, že ide o aplikáciu práva únie.[62]

Aj z vyššie uvedenej sumarizácie môžeme konštatovať, že pôsobenie základných práv môžeme badať v dvoch rovinách. V prvom rade ide o rovinu pôsobenia základných práv pri tvorbe práva v rámci systémov. Druhou stranou pôsobenia základných práv je ich vplyv v konkrétnej aplikačnej rovine.[63] Toto dvojité pôsobenie nie je výnimkou ani v oblasti právomocí spadajúcich do priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, ako sme napríklad poukázali pri normatívnom zakotvení princípu *non-refoulement* vychádzajúceho z univerzálneho systému v systéme práva EÚ a zároveň pri aplikačnom riešení konfliktných situácií medzi jednotlivými systémami. Je tak očividné, že jednotlivé systémy sú vzájomne prepojené a ovplyvňujú sa v oboch rovinách pôsobenia základných práv.

[56] BVerfG, 2 BvR 2735/14, body 74
[57] Határozat 22/16 (XII. 5.), bod 69
[58] *Matthews v. the United Kingdom*, bod 32
[59] *Bosphorus v. Ireland*, body 155 - 156
[60] *Michaud v. France*
[61] *Avotins v. Latvia*
[62] *Avotins v. Latvia*, bod 116
[63] BARTOŇ, M. et al. Základní práva, str. 52.

Záver

Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti nemôže fungovať bez existencie záruk a kontroly dodržiavania základných práv. Môže sa však zdať, že simultánne pôsobenie viacerých systémov v tejto oblasti neprináša väčšiu istotu a ochranu, ale naopak skôr neprehľadnosť a konfliktné situácie. Rôzne prístupy k zabezpečeniu základných práv, princíp prednosti a vzájomnej dôvery, doktrína *Bosphorus* ako aj neochota členských štátov upustiť od vnútroštátnych štandardov otvárajú priestor pre vznik zásadných rozdielov medzi členskými štátmi pri uplatňovaní práva únie.

Princíp vzájomnej dôvery pôsobí ako nutný prvok v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pre zaručenie jeho efektívneho fungovania. Avšak podmienky, ktoré tento princíp zahŕňa vo vzťahu k základným právam, sú podľa nášho názoru príliš reštriktívne, pretože z prieskumu vylučujú situácie, kedy zlyhania nemajú systémový charakter, prípadne nie sú úplne zjavné.

Na druhú stranu presadzovanie národných štandardov v rámci zachovania ústavnej identity zabezpečuje efektívnu ochranu práv jednotlivcom, avšak podkopáva systém vzájomnej dôvery a zväčšuje rozdiely v pôsobení štandardov základných práv medzi jednotlivými štátmi.

Preto ako najprijateľnejšia pôsobí doktrína *Bosphorus* aplikovaná ESĽP vo vzťahu k právu únie, ktorá poskytuje dostatočný priestor pre existenciu princípu vzájomnej dôvery a stanovuje mu jasné hranice. Uvidíme, aké zmeny prinesie ďalší vývoj, keďže vzťahy medzi systémami základných práv sú živé a značne ich formuje aktuálna situácia, ako aj dialóg medzi súdnymi orgánmi týchto systémov.

Literatúra

BARTOŇ, M. et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. IBSN 978-80-7502-128-1.

BRÖSTL, A. et al. *Teória práva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2013. ISBN 978-807-380-425-1.

DOBROVIČOVÁ, G. Charta základných práv Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky. In JÁNOŠÍKOVÁ, M. a KUBALA, J. (zost.) *Charta základných práv Európskej únie a výzvy s ňou spojené*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2015. ISBN 978-80-8152-350-2.

DOBROVIČOVÁ, G. Jednotná a účinná aplikácia viacerých normatívnych systémov pri ochrane základných práv. In: *Zagadnienia bezpieczeństwa i porzadku publicznego w jednostkach samorzadu terytorialnego*. Rzeszów : RS Druk Rzeszów, 2018. ISBN 9788365293459

HOLZHACKER, R. L. a LUIF, P. Introduction: Freedom, Security and Justice After Lisbon. In: HOLZHACKER, R. L. a LUIF P. (eds.) *Freedom, Security and Justice in the European Union: Internal and External Dimensions of Increased Cooperation after the Lisbon Treaty*. New York: Springer, 2014. ISBN 978-1-4614-7879-9.

KLUČKA, J. et al. *Regionalizmus a jeho prínos pre všeobecné medzinárodné právo.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. ISBN 978-80-8152-355-7.

LUKÁČIK, A. Vplyv Charty základných práv Európskej únie na Spoločný európsky azylový systém: analýza rozhodnutia Súdneho dvora C-411/10 a C-493/10. In: GIERTL, A. (ed.). *Aktuálne otázky migrácie z pohľadu medzinárodného práva s osobitným zreteľom na Chartu základných práv Európskej únie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016. ISBN 978-80-8152-436-3.

MAZÁK, J. a JÁNOŠÍKOVÁ, M. Prienik Charty základných práv Európskej únie do vnútroštátneho práva na príklade Slovenskej republiky. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*, 2016 (2). Praha: Karolinum, 2016. ISSN 0323-0619.

MAZÁK, J. a JÁNOŠÍKOVÁ, M. *Lisabonská zmluva: Ústavný systém a súdna ochrana*.

Bratislava: IURA EDITION, 2011. ISBN 978-80-8078-416-4.
PALÚŠ, I. a SOMOROVÁ, Ľ. *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2014. ISBN 978-80-8152-129-4.
PRUSÁK, J. *Teória práva.* Bratislava: Univerzita Komenského, 2001. ISBN 80-7160-146-2.
ROSAS, A. When is the EU Charter of Fundamental Rights Applicable at National Level? In: *Jurisprudence* [online]. 19 (4). Vilnius, LT: Mykolas Romeris University, 2012. ISSN: 2029-2058. Dostupné online: http://www.mruni.eu/upload/iblock/c5c/002 _rosas.pdf
Conclusions of the Presidency, European Council, Strasbourg, 8 and 9 December 1989, Bull. EC 12-1989.
Conclusions of the Presidency, European Council, Rome, Bull. EC 11-1975.
Conclusions of the Presidency, European Council, Tampere. E.U. Bull. 10-1999.
Haagsky program: Posilňovanie slobody, bezpečnosti a spravodlivosti v Európskej únii (2005/C 53/01) Ú. v. EÚ C 53, 3.3.2005, p. 1–14.
Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities (97/C 254/01), OJ EC C 254, 19.08.1997, str. 1 – 12
Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, Ú. v. EÚ C 306, 17.12.2007, p. 1–271
Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, C 340 , 10.11.1997, p. 1 – 144
The Schengen acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, OJ L 239, 22.9.2000, p. 13–18
Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ L 299, 31.12.1972, p. 32–42.
Treaty on European Union, OJ C 191, 29.7.1992, p. 1–112
Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní EÚ, Ú. v. EÚ C 202, 7.6.2016, p. 1–388
Vysvetlivky k Charte základných práv, Ú. v. EÚ C 303, 14.12.2007, s. 17 – 35
Charta základných práv Európskej únie, Ú. v. EÚ C 202, 7.6.2016, p. 389–405
Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Ú. v. EÚ C 202, 7.6.2016, p. 1–388
Rozsudok z 01.04.1965, *Sgarlata*, 40/64
Rozsudok z 12.11.1969, *Stauder*, 26/69
Rozsudok z 17.12.1970, *Internationale Handelsgesellschaft*, 11/70
Rozsudok z 13.07.1989, *Wachauf*, 5/88,
Rozsudok z 18. 06.1991, *ERT*, C-260/89,
Rozsudok z 25.03.2004, *Karner*, C-71/02,
Rozsudok z 19.11.2009, *Filipiak*, C-314/08
Rozsudok z 21.12.2011, *N. S. a ďalší*, C-411/10 a C-493/10
Rozsudok z 26.02.2013, *Melloni*, C-399/11
Rozsudok z 14.11.2013, *Puid*, C-4/11
Rozsudok z 10.12.2013, *Abdullahi*, C-394/12
Rozsudok z 5.4.2016, *Aranyosi a Căldăraru*, C‑404/15 a C‑659/15 PPU
Rozsudok z 25.7.2018, *ML*, C‑220/18 PPU
Rozsudok z 25.07.2018, *LM*, C‑216/18 PPU
Rozsudok z 19.09.2018, *RO*, C‑327/18 PPU
Stanovisko z 18.12.2014, 2/13
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland [GC], No. 45036/98, ECHR 2005-VI
Matthews v. the United Kingdom [GC], No. 24833/94, ECHR 1999-I
Michaud v. France, No. 12323/11, ECHR

Avotins v. Latvia [GC], No. 17502/07, ECHR
M. S. v. Belgium. No. 50012/08, ECHR

BVerfG, Order of the Second Senate of 15 December 2015 - 2 BvR 2735/14
Decision of 30. november 2016, Alkotmánybíróság határozat 22/16 (XII. 5.)

Keywords: fundamental rights; area of freedom, security and justice; mutual trust; constitutional identity.

Summary

The area of freedom, security and justice has a unique position in the European Union law. Due to its narrow connection with law enforcement mechanisms, the issue of fundamental rights protection arises. Besides the national law, protection of fundamental rights is guaranteed by also universal international system, European Convention and EU law. Due to simultaneous influence of multiple human rights systems, the disputes over prevalence of fundamental rights standard occur. Supremacy of EU law demands that the member states should presume compliance with fundamental rights in other member state in respect of principle of mutual trust. However German national law stipulates that constitutional identity which contain respect for fundamental rights must be observed even in relation to the other member state. The European Court for Human Rights upheld the principle of mutual trust, although such principle cannot be applied automatically and mechanically.

V práve Európskej únie má priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti osobitné postavenie. Úzke prepojenie tejto oblasti na donucovacie zložky štátnej moci vytvára zásadnú otázku zabezpečenia ochrany základných práv. Popri vnútroštátnom práve ochranu základných práv zaručuje aj univerzálny medzinárodný systém, Európsky dohovor a právo EÚ. V dôsledku simultánneho pôsobeniu viacerých ľudsko-právnych systémov existujú spory o to, ktorý štandard základných práv je potrebné uplatniť. Právo únie na základe princípu prednosti vyžaduje, aby členské štáty v zmysle zásady vzájomnej dôvery predpokladali, že v inom členskom štáte sú dodržiavané základné práva. Avšak nemecké právo ustanovuje, že ústavná identita, ktorej súčasťou sú aj základné práva musí byť dodržaná aj vo vzťahu k iným členským štátom. Doktrína Európskeho súdu pre ľudské práv podporila existenciu vzájomnej dôvery, ale tento princíp nemožno uplatňovať automaticky a mechanicky.

Mgr. Adrián Lukáčik
Univerzita Pavla J. Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta
Ústav teórie práva Gustáva Radbrucha
e-mail: adrian.lukacik@student.upjs.sk
tel. č. +421 55 234 4122

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD.; Mgr. Marián Piváček

Jitka Mlynarčíková

Subsidiarita trestnoprávnej represie a jej uplatnenie v oblasti daňovej kriminality

Anotácia: Autorka sa v príspevku venuje princípu „ultima ratio“ plynúceho zo zásady subsidiarity trestnej represie v legislatívnej činnosti zákonodarcu pri koncipovaní daňových trestných činov. Zároveň autorka poukazuje na inštitút účinnej ľútosti, ktorý je prejavom princípu „ultima ratio“, vrátane zmien jeho právnej úpravy pre oblasť daňovej kriminality. V neposlednom rade sa autorka zamýšľa nad návrhmi „de lege ferenda“ za účelom zvýšenia uplatnenia predmetného princípu zákonodarcom pri tvorbe skutkových podstát daňových trestných činov.

Kľúčové slová: trestné právo, subsidiarita trestnej represie, daňový trestný čin, účinná ľútosť.

Úvod do problematiky

Trestné právo je súčasťou nášho právneho poriadku a zároveň odvetvím verejného práva, pre ktoré je charakteristická kogentná povaha právnych noriem a vzájomná nadriadenosť a podriadenosť (subordinácia). Orgány verejnej moci pri uplatňovaní trestného práva a pri autoritatívnom rozhodovaní o právach a povinnostiach podriadeného subjektu môžu však vystupovať vždy len v medziach a spôsobom stanoveným zákonom. Trestné právo hmotné chráni najdôležitejšie právne statky našej spoločnosti, práva a oprávnené záujmy fyzických, právnických osôb a ďalších subjektov, právom chránené záujmy spoločnosti a štátu, vrátane ústavného zriadenia štátu, pred trestnými činmi taxatívne vymedzenými v trestnoprávnych normách tým, že vymedzuje čo je trestný čin, stanovuje podmienky trestnej zodpovednosti, druhy trestných sankcií, spôsob ich ukladania, výkonu i zániku výkonu, vrátane podmienok zahladenia odsúdenia. Trestné právo hmotné je kodifikované v Trestnom zákone, ktorým je v súčasnosti s účinnosťou od 01.01.2006 zákon č. 300/2005 Z. z. (ďalej len „TZ“). Súhrn písomne v zákonoch a v ďalších právnych predpisoch stanovených právnych noriem, ktorým štát pomocou zákonodarných orgánov priznal a priznáva záväznosť a vynutiteľnosť prostredníctvom štátnej moci však nie je jediným zdrojom a jedinou súčasťou práva. Právo v sebe zahŕňa i určité zásady (princípy), a to bez ohľadu na to, či boli konkrétne vyjadrené v zákone alebo nie, ktoré sa uplatňujú v právnom prostredí a v právnej kultúre spoločnosti v dôsledku svojej objektívnej právnej váhy (sily).[1]

Zásady trestného práva

Zásady trestného práva sú všeobecnejšieho charakteru než právne normy, ktoré sa aplikujú spôsobom buď áno alebo nie (všetko alebo nič). Zásady trestného práva sa svojou štruktúrou líšia od právnych noriem tým, že zásada na rozdiel od konkrétnej právnej normy neobsahuje žiadny bezprostredný a záväzný spôsob riešenia určitého okruhu všeobecne vymedzených otázok, ale samotná je kritériom a odôvodnením takého spôsobu riešenia.[2] TZ základné zásady trestného práva výslovne nedefinuje a ani neuvádza ich súhrnný výpočet. Bez ohľadu na túto skutočnosť základné zásady trestného práva ako vedúce právne idey, podmienené právno-politickým a právno-filozofickým prístupom k trestnému právu, vymedzujúce koncepciu trestno-právnej ochrany spoločenských vzťahov, vyplývajú z jednotlivých ustanovení TZ z hľadiska jeho vecného obsahu i z konkrétnej úpravy

[1] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. s. 3-9.

[2] Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky k výkladu ustanovení § 12 odst. 2 tr. zákoníku o zásadě subsidiarity trestní represe, včetně výkladu pojmu společenská škodlivost činu a výkladu aplikace principu ultima ratio, [online]. [cit. 30-01-2013]. Dostupné na internete: http://kraken.slv.cz/Tpjn301/2012.

jednotlivých inštitútov zakotvených vo všeobecnej časti a konštrukcie skutkových podstát v osobitnej časti TZ. Medzi základné zásady trestného práva súčasná trestnoprávna veda zaraďuje okrem zásady „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege"* (lat. "žiadny zločin bez zákona", „žiadny trest bez zákona"), zásady humanizmu, zásady individuálnej trestnej zodpovednosti, zásady zodpovednosti za zavinenie a aj zásadu subsidiarity trestnej represie.[3] Práve zo zásady subsidiarity trestnej represie vymedzujúcej trestné právo a jeho regulačné prostriedky ako krajný (posledný) spôsob ochrany právne relevantných statkov v situácií, keď na negatívnu sociologickú závažnosť konania určitých subjektov iné, miernejšie prostriedky, nepostačujú vyplýva princíp „*ultima ratio*".[4] Princíp „*ultima ratio*" na podklade aplikačnej praxe súdov, a to najmä Ústavného súdu Slovenskej republiky, môžeme hodnotiť ako princíp nadzákonný, vlastný právnemu systému demokratických štátov a postaveniu trestného práva v celom právnom poriadku, zjavne nezaväzujúci len zákonodarcu, ale aj súdy a orgány činné v trestnom konaní. Princíp „*ultima ratio*" sa stále vyvíja a nadobúda významu tak pri tvorbe, ako aj pri aplikácií práva.

Mimotrestná právna regulácia v daňovom práve

Spory o to, aké konanie má byť považované za trestný čin a na ktoré konanie postačí aplikácia iných právnych odvetví, než práva trestného, neutíchajú. V prípade skúmania hospodárskej trestnej činnosti podľa V. hlavy TZ, kam zaraďujeme okrem iného i daňové trestné činy, sa ingerencia štátu s využitím prostriedkov trestného práva vyžaduje viac, než napr. v prípade trestných činov proti majetku v rámci IV. hlavy TZ. Uvedené je dôvodené najmä dôležitosťou ochrany trhového hospodárstva a ekonomických vzťahov. Trestné činy daňové sú často krát veľmi komplikované, pričom nie je ničím výnimočným, že sa na nich zúčastňujú v rámci prepracovaných a ťažko odhaliteľných podvodných schém viacerí účastníci s tým, že poškodzujú štátny rozpočet a záujem na ekonomickej stabilite verejných financií. *„Rozsah škody práve z tohto druhu trestnej činnosti, osobitne daňovej, je čoraz výraznejší."*[5] Napriek uvedenému je možné vidieť, že koncepcia zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „daňový poriadok") ako mimotrestnej právnej normy, uprednostňuje fiškálnu funkciu pred funkciou represívnou. Podstata je v tom, že príjmy plynúce do štátneho rozpočtu, prostredníctvom ktorého štát alokuje zdroje na financovanie verejných potrieb, sú tak dôležité, že sa umožňuje dodatočné splnenie daňových povinností vyplývajúcich z príslušných daňových zákonov pred výlučným potrestaním daňových subjektov bez naplnenia fiškálnej funkcie. Získavanie finančných prostriedkov štátom zohráva významnú rolu, ktorá ako poukážeme ďalej v texte príspevku je samotným zákonodarcom pri koncipovaní právnych noriem daňového poriadku chápaná mnohokrát ako primárna, nakoľko je v záujme zabezpečenia zdrojov financií, aby nedošlo k úplnému znemožneniu výkonu podnikateľskej činnosti daňového subjektu, keďže z jeho ďalšej činnosti budú plynúť ďalšie príjmy v podobe daní a poplatkov do štátneho rozpočtu.

Príkladom je určenie dane podľa pomôcok v zmysle § 48 daňového poriadku, keď správca dane zistí základ dane a určí daň sám, a to podľa pomôcok za situácie, ak daňový subjekt daňové priznanie sám nepodá, a to ani na výzvu správcu dane, resp. nesplní si pri preukazovaní ním uvádzaných skutočností niektorú zo svojich zákonných povinností, v dôsledku čoho nemožno daň správne zistiť, alebo neumožní vykonať daňovú kontrolu (s

[3] MENCEROVÁ, I., 2010. Zásada subsidiarity trestnej represie a trestný čin „odloženie dieťaťa". In: *Justičná revue*, č. 12, s. 1332.
[4] PROKEŠ, J., 2011. Princíp ultima ratio trestného práva v praxi aplikačných orgánov. In: *Justičná revue*, č. 4, s. 548-549.
[5] ŠANTA, J. a M. ŽILINKA, 2007. Ekonomická trestná činnosť a princíp ultima ratio. In: *Justičná revue*, č. 12, s. 1654.

výnimkou daňovej kontroly na zistenie oprávnenosti nároku na vrátenie nadmerného odpočtu dane z pridanej hodnoty). Z uvedeného plynie, že hoci daňový subjekt opomenie svoje povinnosti plynúce mu z daňovo právnych vzťahov, správca dane sám iniciatívne namiesto čakania na vlastnú aktivitu daňového subjektu zistí základ dane a určí daň s prihliadnutím i na tie okolnosti, ktoré svedčia v prospech daňového subjektu a z ktorých daňovému subjektu vyplývajú výhody, hoci ich daňový subjekt sám neuplatnil (§ 48 ods. 5 daňového poriadku).[6] Správca dane je dokonca oprávnený za účelom zabezpečenia účelu určovania dane podľa pomôcok v prípade, ak je odôvodnená obava, že nesplatná daň alebo nevyrubená daň nebude v dobe jej splatnosti uhradená alebo bude nevymožiteľná, alebo že v tejto dobe bude vymáhanie dane spojené so značnými ťažkosťami, uložiť rozhodnutím daňovému subjektu, aby niečo vykonal, niečoho sa zdržal alebo niečo strpel, a to najmä, aby daňový subjekt zložil peňažnú sumu na účet správcu dane, resp. nenakladal s vecami alebo právami určenými v rozhodnutí správcu dane (§ 50 ods. 1 daňového poriadku).

Aby sme však príliš nezjednodušovali pohľad na danú vec v tom smere, že jednoducho postačuje, ak sa naplní finančný záujem štátu, je nutné doplniť, že daňový poriadok v § 154 daňového poriadku definuje aj skutkové podstaty správnych deliktov za nedodržanie lehôt určených na plnenie povinností daňovými subjektmi stanovenými daňovým poriadkom, osobitnými daňovými predpismi či všeobecne záväznými nariadeniami obce, ako i za neuposlúchnutie správcu dane na podanie daňového priznania, či za porušenie povinností určených správcom dane v rozhodnutí ako i za porušenie ďalších povinností peňažnej a nepeňažnej povahy. Sankcie, ktoré hrozia za spáchanie skutkových podstát správnych deliktov podľa § 154 daňového poriadku, sú následne vymedzené v nasledujúcom ustanovení § 155 daňového poriadku.[7] V danom konkrétnom prípade potom možno uzatvoriť, že za situácie, keď daňový subjekt nepodá daňové priznanie ani na výzvu správcu dane, správca dane sám určí a vymeria daň postupom pri určení dane podľa pomôcok, keď za účelom jej úhrady môže uložiť daňovému subjektu predbežným opatrením povinnosť zložiť peňažnú sumu na účet správcu dane, resp. mu zakázať nakladať s vecami či právami. Uvedené aktívne konanie správcu dane však neznamená, že by omisívne konanie daňového subjektu napr. vo vzťahu k povinnosti podať daňové priznanie a v prípade jeho nepodania i vo vzťahu k povinnosti ho podať na výzvu správcu dane, nebolo ďalej kvalifikované ako správny delikt, za ktorý by daňovému subjektu nebolo možné uložiť peňažnú pokutu. Pre úplnosť však zároveň dodávame, že autoritatívny spôsob zásahu správcu dane vo vzťahu k daňovému subjektu využitím predbežného opatrenia, napr. spôsobom spočívajúcim v zákaze nakladania s nehnuteľnosťami, predstavuje podľa ustálenej súdnej praxe (Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, č.k. 3Sžf/132/2013 zo dňa 03.06.2014) taký zásah do základných práv a slobôd daňového subjektu pred konečným určením jeho daňovej povinnosti, že si vyžaduje prípustnosť prieskumu na úrovni súdnej jurisdikcie. Súdny prieskum sa umožňuje i napriek tomu, že podľa § 7 písm. e) zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok sú rozhodnutia orgánov verejnej správy predbežnej povahy vyňaté zo súdneho prieskumu, ak nemohli mať za následok ujmu na subjektívnych právach účastníka konania.[8]

Predmetným príkladom sa snažíme poukázať na to, že samotný zákonodarca pri koncipovaní právnych noriem tvoriacich daňový poriadok postupoval tak, že bol motivovaný najmä napĺňaním fiškálnej funkcie daní, keď uprednostnil uzákonenie prenosu bremena pri určení dane z daňového subjektu na správcu dane (okrem samotnej kvalifikácie nepodania daňového priznania ani na výzvu správcu dane ako správneho deliktu a uložením peňažnej pokuty) pred pasívnym čakaním, či peňažná sankcia bude motivovať daňový subjekt k tomu,

[6] NOVÁKOVÁ, V., 2018. Účinná ľútosť ako neobmedzená daňová amnestia. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 1, s. 131.
[7] KUBINCOVÁ, S. *Daňový poriadok. Komentár*. s. 653-654.
[8] BENČÍK, P. *Daňové judikáty. Judikatúra,* s. 288-293.

aby daň sám určil prostredníctvom podania daňového priznania. Je teda nesporné, že dane sú dôležitým ekonomickým a fiškálnym nástrojom štátu a sú jedným z najdôležitejších nástrojov rozpočtovej politiky, čo sa prejavuje i v prípade iných právnych noriem daňového poriadku, než je príklad určenia dane podľa pomôcok. Fiškálnu motiváciu zákonodarcu pri koncipovaní daňového poriadku možno demonštrovať i na oprávnení správcu dane preúčtovať prípadný preplatok na daňovú pohľadávku (nesplatná daň), ako i na tom, že zákonodarca dáva daňovému subjektu „druhú šancu" umožňujúcu mu reparovať správcom dane zistené nedostatky daňového priznania na základe výzvy správcu dane na odstránenie nedostatkov daňového priznania (§ 17 daňového poriadku) alebo definuje okolnosti, ktoré ospravedlňujú daňový subjekt a zbavujú ho zodpovednosti za porušenie povinnosti, ktoré sú správnym deliktom (§ 154 ods. 2 daňového poriadku), prípadne i na tom, že daňový poriadok počíta s možnosťou odpustenia zmeškania lehoty na vykonanie určitého úkonu zo strany daňového subjektu v prípade, ak mal na to daňový subjekt vážny dôvod a ak si svoju povinnosť zrealizovať daný úkon následne splní. Zmienená „benevolentnosť" správcu dane vo vzťahu k omisívnemu konaniu daňového subjektu však nie je bezbrehá, keď možnosť odpustenia zmeškania lehoty je časovo ohraničená objektívnou lehotou jedného roka plynúcou od posledného dňa pôvodnej lehoty a keď daňový subjekt je povinný porušenú povinnosť predstavujúcu správny delikt dodatočne splniť, hoci bol zodpovednosti za správny delikt zbavený v dôsledku závažných zdravotných dôvodov či iných okolností hodných osobitného zreteľa.

Princíp „ultima ratio" a daňové trestné činy

V ďalšom texte príspevku sa zameriame na to, či zákonodarca pri koncipovaní trestnej zodpovednosti za daňové trestné činy dodržal zásadu pomocnej úlohy trestnej represie a v akom rozsahu. Trestné činy daňové sú z hľadiska systematiky TZ zaradené v V. hlave pojednávajúcej o trestných činoch hospodárskych, a to konkrétne v 3. diele, ktorý sa zaoberá trestnými činmi proti mene a ďalej daňovými trestnými činmi, ako skrátenie dane a poistného (§ 276 TZ), neodvedenie dane a poistného (§ 277 TZ), daňový podvod (§ 277a TZ), nezaplatenie dane a poistného (§ 278 TZ), marenie výkonu správy daní (278a TZ) a porušenie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru (§ 279 TZ). Prejavy zásady subsidiarity trestnej represie môžeme nájsť už v rímsko-právnej zásade „*criminalia sunt restringenda"*, z ktorej vyplýva požiadavka, aby trestné zákony boli vykladané a uplatňované reštriktívne. Zároveň by zákonodarca mal pri kvalifikovaní abstraktného konania ako trestného činu prihliadať na to, že v TZ by mali byť definované ako trestné činy už len tie najzávažnejšie prípady zásahov do práv, keď nepostačuje reparácia prostriedkami civilného práva a je nevyhnutné použiť i prísnejšiu represiu a odstrašenie, a to i prostredníctvom sankcie odňatia slobody. Rekodifikáciou trestného práva hmotného, ktorá spočívala v nahradení pôvodného TZ (zákona č. 140/1961 Zb.) novým TZ s účinnosťou od 01.01.2006 došlo i k zmene v oblasti základov trestnej zodpovednosti, keď sa prešlo od materiálno-formálneho prístupu chápania pojmu trestný čin k prístupu formálnemu.[9] V zmysle § 3 ods. 2 TZ účinného do 31.12.2005 platilo, že: *„čin, ktorého stupeň nebezpečnosti pre spoločnosť je nepatrný, nie je trestným činom, aj keď ináč vykazuje znaky trestného činu."* Platná právna úprava síce prešla na formálne poňatie trestného činu, ktorým je len čin, ktorého znaky sú uvedené v osobitnej časti TZ, ale s materiálnym korektívom sa v obmedzenej miere stretávame i naďalej. Materiálny korektív ostal vyjadrený pri definícii prečinu (§ 10 ods. 2 TZ)[10] a pri definícii prečinu spáchaného

[9] SYROVÝ, I., 2013. Medze princípu *ultima ratio* v trestnom práve. In: Justičná revue. č. 8-9, s. 1132-1133.
[10] Ust. § 10 ods. 2 TZ: *„Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchateľa je jeho závažnosť nepatrná."*

mladistvým (§ 95 ods. 2 TZ).[11] V TZ však od 01.01.2006 absentuje možnosť posúdenia závažnosti trestného činu pokiaľ ide o zločiny, t.j. úmyselné trestné činy, za ktoré TZ v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov (§ 11 ods. 1 TZ).

V nadväznosti na vyššie uvedené po upriamení pozornosti na daňové trestné činy, možno konštatovať, že z hľadiska konštrukcie skutkovej podstaty daňových trestných činov sú tieto pri naplnení základnej skutkovej podstaty prečinmi, vo vzťahu ku ktorým je následne možná aplikácia materiálneho korektívu vyjadrená v ust. § 10 ods. 2 TZ. V oblasti daňových trestných činov sa zákonodarca nevyhol novej kriminalizácií, keď rozšíril okruh konania pomocou definície nových skutkových podstát daňových trestných činov. I v týchto prípadoch však možno konštatovať, že i nové skutkové podstaty trestného činu daňového podvodu (§ 277a TZ) a marenia výkonu správy daní (§ 278a TZ) sú v prvom odseku prečinmi a trestný čin marenia výkonu správy daní aj v odseku druhom. Samostatné skutkové podstaty trestných činov daňového podvodu a marenia výkonu správy daní boli zavedené do TZ pri jeho novelizácií zákonom č. 246/2012 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Skutková podstata daňového podvodu podľa § 277a TZ bola vytvorená vypustením konania založenom na neoprávnenom uplatnení nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane z druhej aliney pôvodného trestného činu neodvedenia dane a poistného podľa § 277 TZ v znení účinnom do 30.09.2012. Predmetnou novelou č. 246/2012 Z. z. bola zavedená i nová skutková podstata trestného činu marenia výkonu správy daní podľa § 278a TZ, keď podľa dôvodovej správy k zákonu č. 246/2012 Z. z., potreba tvorby novej skutkovej podstaty bola vyvolaná tým, že správca dane je pri výkone správy daní vystavovaný pokusom zo strany daňových subjektov vyhýbať sa plneniu svojich daňových povinností, nakoľko v prípade podozrenia, že správca dane dospel k zisteniam, ktoré by mohli mať za následok dorubenie dane, prípadne neuznanie uplatneného nároku na nadmerný odpočet dane z pridanej hodnoty, daňový subjekt začne byť nekontaktný, so správcom dane nekomunikuje, nedokladá doklady potrebné pre správne určenie dane a prestane si plniť svoje zákonom ustanovené povinnosti či preberať poštové zásielky.

Konštrukcia skutkovej podstaty trestného činu marenia výkonu správy daní je podľa § 278a ods. 1 a ods. 2 TZ prečinom s tým, že trestnosť konania a jeho postih právnymi normami trestného práva nastáva až pri recidíve zo strany daňového subjektu, teda vtedy, ak bol daňový subjekt za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch už postihnutý. Zločinom bez možnosti uplatňovania materiálneho korektívu sa konanie spočívajúce v marení výkonu správy daní stáva až v prípade, ak páchateľ spácha predmetný čin ako člen nebezpečného zoskupenia. V oblasti trestných činov daňových, ako skrátenie dane a poistného, neodvedenie dane a poistného či daňový podvod, môžeme sledovať ukladanie trestu odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov najmä v prípade, ak sa jedná o spáchanie trestného činu vo väčšom rozsahu (2 660,- €), závažnejším spôsobom konania podľa § 138 TZ, prípadne o recidívu (trestný čin daňového podvodu) alebo o uľahčenie spáchania činu porušením úradného uzáveru (skrátenie dane a poistného). Pri trestnom čine nezaplatenia dane a poistného možno vidieť, že i pri naplnení kvalifikovanej skutkovej podstaty a nezaplatení dane či poistného v značnom rozsahu (26 600,- €) podľa druhého odseku §-u 278 TZ sa stále jedná o prečin a o právnu možnosť posúdenia závažnosti protiprávneho konania cez premisu materiálneho korektívu. Je teda možné, že i pri nezaplatení dane či poistného v značnom rozsahu sa za tento inak trestný čin nebudú v dôsledku nepatrnej závažnosti a subsidiarity trestnej represie uplatňovať trestnoprávne dôsledky. Z vyššie uvedenej analýzy je zrejmé, že zákonodarca v prípade daňových trestných činov v základných skutkových podstatách

[11] Ust. § 95 ods. 2 TZ: *„Prečin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, nie je trestným činom, ak ho spáchal mladistvý a ak je jeho závažnosť malá.“*

a v niektorých prípadoch aj v privilegovaných skutkových podstatách využíva princíp „ultima ratio“, keď počíta s možnosťou znížiť protiprávnosť skutku až do konštatovania, že sa o trestný čin nejedná,[12] keďže ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov.

Z nášho uhla pohľadu však ostáva otázne, či by nebolo vhodnejšie v záujme dať zásade subsidiarity trestnej represie za dosť, aby zákonodarca nastavil hranicu „kriminalizácie“ konania daňového subjektu v prípade trestného činu skrátenia dane a poistného (§ 276 TZ)[13] a neodvedenie dane a poistného (§ 277 TZ)[14] totožne ako je tomu napr. pri trestnom čine daňového podvodu (§ 277a TZ)[15], resp. aj pri trestnom čine nezaplatenia dane a poistného (§ 278 TZ)[16], t.j., aby v prípade trestného činu skrátenia dane a poistného a neodvedenia dane a poistného išlo o trestný čin v základnej skutkovej podstate až vtedy, keď protiprávne konanie vyvolá následok väčšieho rozsahu (2 660,- €). V tomto smere ako negatívum vnímame to, že nie je dostatočne vysvetlený zákonodarcom dôvod, pre ktorý je záujem štátu na zaplatení dane, či poistného, resp. záujem štátu na uplatňovaní nároku na vrátenie nadmerného odpočtu dane z pridanej hodnoty/spotrebnej dane len v situácií splnenia zákonných podmienok, trestnoprávne chránený až v prípade následkov väčšieho rozsahu (2 660,- €), keď v prípade ochrany záujmu štátu na správnom vymeraní a riadnom odvádzaní dane, poistného či príspevku na starobné sporenie sa „kriminalizuje“ konanie páchateľa už za predpokladu rozsahu takéhoto konania prevyšujúceho sumu 266,- €. Prisudzuje teda zákonodarca na základe vyššie uvedeného nižšiu mieru závažnosti protiprávneho konania, ktorý nastane v dôsledku spáchania daňového podvodu alebo spáchania trestného činu neodvedenia dane a poistného? Pokiaľ by sme odpovedali na danú otázku kladne, tak potom je na mieste úvaha, prečo zákonodarca pri uplatnení princípu „ultima ratio“ v legislatívnej činnosti v oblasti definovania daňových trestných činov vytvára rozdiely, keď niektoré druhy konaní poškodzujúce fiškálne záujmy štátu označí za trestné činy už pri následku malého rozsahu a niektoré až pri následku väčšieho rozsahu.

Za daňový trestný čin sa považuje už aj vyššie spomenutý trestný čin podľa § 278a TZ marenie výkonu správy daní, kde možno vidieť jasný prejav princípu „ultima ratio“ v trestnom zákonodarstve. Dôvod, pre ktorý sa konanie spočívajúce v uvádzaní nepravdivých alebo hrubo skresľujúcich údajov v dokladoch predkladaných pri správe daní, zatajovaní povinných údajov o skutočnostiach rozhodujúcich pre správne určenie dane, v pozmeňovaní, znehodnocovaní alebo zničení dokladov rozhodujúcich pre správne určenie dane alebo v nesplnení zákonom uloženej oznamovacej povinnosti, či povinnosti uloženej daňovému subjektu pri daňovej kontrole, posudzuje ako trestný čin je očividne ten, že iné odvetvie práva (daňové právo) zlyhalo a jeho nástroje nie sú viac schopné plniť tie funkcie, ktoré sú vlastné trestnému právu, ako sú represívna, preventívna a regulatívna funkcia. Vyvodenie administratívnoprávnej zodpovednosti a uloženie sankcie podľa daňového poriadku sa ukázalo ako nedostatočné bez

[12] BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel, s. 50.

[13] Ust. § 276 ods. 1 TZ (skrátenie dane a poistného): *„Kto v malom rozsahu skráti daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.“*

[14] Ust. § 277 ods. 1 TZ (neodvedenie dane a poistného): *„Kto v malom rozsahu zadrží a neodvedie určenému príjemcovi splatnú daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie, ktoré zrazí alebo vyberie podľa zákona, v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech, potrestá sa odňatím slobody na jeden až päť rokov.“*

[15] Ust. § 277a TZ (daňový podvod): *„Kto neoprávnene vo väčšom rozsahu uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech, potrestá sa odňatím slobody na jeden až päť rokov.“*

[16] Ust. § 278 TZ (nezaplatenie dane a poistného): *„Kto vo väčšom rozsahu nezaplatí splatnú daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“*

naplnenia preventívnej funkcie, nakoľko v prípade skutkovej podstaty trestného činu marenia výkonu správy daní sa jedná už v základnej skutkovej podstate o recidívu, kedy sa páchateľ napriek predchádzajúcemu vyvodeniu zodpovednosti za porušenie povinností vyplývajúcich z daňových predpisov, dopustí opäť obdobného konania. Pri koncipovaní predmetného trestného činu je zrejmé, že u zákonodarcu sa dostala do popredia nutnosť generálnej a individuálnej prevencie spolu s represívnou funkciou, keďže nástroje daňového práva sledujúce najmä reparáciu verejného (fiškálneho) záujmu sú už nepostačujúce a potláčanie represívnej funkcie v záujme naplnenia fiškálnej funkcie viac nie je účelné.

Účinná ľútosť ako ďalšie vyjadrenie princípu „ultima ratio“ v TZ

Napĺňanie funkcie špeciality[17] uplatňovaním princípu „ultima ratio“ v legislatívnej činnosti možno vidieť i pri koncipovaní právnych noriem upravujúcich inštitút účinnej ľútosti. V ďalšom texte sa zameriame na „dekriminalizáciu“ konania v daňovej oblasti. Výsledkom „dekriminalizácie“ konania, ako opačného procesu ku jeho „kriminalizácií“ je, že TZ sám ustanovuje okolnosti, ktoré nastali po spáchaní trestného činu, avšak skôr ako dôjde k právoplatnému rozhodnutiu o ňom a za splnenia ktorých zaniká právo štátneho aparátu potrestať jeho páchateľa v dôsledku čoho, hoci trestno-právny vzťah medzi páchateľom a štátom vznikol, ďalšie trestné stíhanie páchateľa nebude mať opodstatnenie.[18] Ako dôvody zániku trestnosti TZ okrem iného uvádza aj účinnú ľútosť. Samotné podmienky účinnej ľútosti sú v TZ diferencované do dvoch skupín. V ust. § 85 TZ sú obsiahnuté všeobecné podmienky účinnej ľútosti, ktoré sa vzťahujú na taxatívne v predmetnom ustanovení vymenované trestné činy, a ktoré zahŕňajú dobrovoľné zamedzenie alebo napravenie škodlivého následku trestného činu alebo oznámenie o trestnom čine v čase, kedy sa škodlivému následku mohlo zabrániť. Pre daňovú trestnú činnosť však platia osobitné ustanovenia účinnej ľútosti, ktoré tvoria druhú skupinu podmienok upravenú v § 86 TZ. Podľa § 86 ods. 1 písm. e) TZ platí: *„Trestnosť trestného činu zaniká aj vtedy, ak ide o trestný čin skrátenia dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplatenia dane a poistného podľa § 278, ak páchateľ nespáchal trestný čin ako člen organizovanej skupiny alebo ako člen zločineckej skupiny a ak splatná daň a jej príslušenstvo alebo poistné boli dodatočne zaplatené najneskôr v nasledujúci deň po dni, keď sa páchateľ po skončení jeho vyšetrovania mohol oboznámiť s jeho výsledkami.“* Úprava účinnej ľútosti vychádza z TZ účinného do 31.12.2005, keď všeobecné podmienky účinnej ľútosti boli upravené v ust. § 66 zákona č. 140/1961 Zb. a v osobitnej časti TZ boli pod ust. § 148ba zákona č. 140/1961 Zb. subsumované osobitné ustanovenia o účinnej ľútosti vo vzťahu k trestnému činu nezaplatenia dane, ktorého trestnosť zanikla, ak splatná daň a jej príslušenstvo boli dodatočne zaplatené skôr, než sa otvorilo hlavné pojednávanie na súde.[19]

V súčasnom znení TZ od 01.01.2006 sa už koncepcia úpravy účinnej ľútosti zo zákona č. 140/1961 Zb. neprevzala, keď v osobitnej časti TZ už nenachádzame žiadne osobitné ustanovenia o účinnej ľútosti vo vzťahu k daňovým trestným činom a tieto sú sústredené vo všeobecnej časti a sú rozdelené na všeobecné ustanovenia o účinnej ľútosti (§ 85 TZ) a špeciálne ustanovenia o účinnej ľútosti (§ 86 TZ). Úprava predmetného inštitútu je tým

[17] ŠAMKO,P., 2013. Princíp *ultima ratio; významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre?* In: Justičná revue. č. 2, s. 174.
[18] BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel, s. 585.
[19] Ďalšie osobitné ustanovenia o účinnej ľútosti bolo možné v osobitnej časti zákona č. 140/1961 Zb. nájsť aj v ust. § 163 pre trestný čin podplácania a nepriamej korupcie, v ust. § 185b pre trestný čin založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny a teroristickej skupiny, v ust. § 214 pre trestný čin zanedbania povinnej výživy.

prehľadnejšia, keďže je koncentrovaná na jednom mieste v rámci systematiky TZ.[20] Trestnosť trestného činu skrátenia dane a poistného, neodvedenia dane a poistného alebo nezaplatenia dane a poistného nezaniká, ak ide o páchateľa, ktorý bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý, alebo ak trestné stíhanie páchateľa za obdobný čin bolo v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch zastavené z dôvodu zániku trestnosti trestného činu podľa § 86 odseku 1 TZ. Špeciálne ustanovenie o účinnej ľútosti bolo zmenené novelou TZ, a to zákonom č. 334/2012 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 330/2007 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, ktorý sa primárne týkal registra trestov. Uvedeným zákonom č. 334/2012 Z. z. sa s účinnosťou od 01.01.2013 vo vzťahu k trestnému činu skrátenia dane a poistného upustilo od všeobecnej formy účinnej ľútosti a naopak pripustila sa aplikácia špeciálneho ustanovenia o účinnej ľútosti. Uvedené znamená, že vo vzťahu k trestnému činu skrátenia dane a poistného (§ 276 TZ), rovnako tak ako i vo vzťahu k trestnému činu neodvedenia dane a poistného (§ 277 TZ) a trestnému činu nezaplatenia dane a poistného (§ 278 TZ), nie je podmienkou zániku trestnosti týchto trestných činov princíp dobrovoľnosti, ako je tomu v prípadoch všeobecnej formy účinnej ľútosti. Rovnako predmetnou novelou od 01.01.2013 sa špeciálne ustanovenia o účinnej ľútosti nebudú aplikovať na prípady recidívy a ani na prípady predchádzajúceho zániku trestnosti vymedzených daňových trestných činov využitím ustanovení o účinnej ľútosti v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacov. Z dôvodovej správy k zákonu č. 334/2012 Z. z. sa však nedozvieme, aký bol dôvod zákonodarcu, ktorý ho viedol k sprísneniu podmienok aplikácie špeciálnych ustanovení o účinnej ľútosti vo vzťahu k vymedzeným daňovým trestným činom (§ 276, § 277 a § 278 TZ). Rovnako sa nijako zákonodarca nevysporiadal s otázkou prečo by nemohla byť vo vzťahu k páchateľovi vymedzených daňových trestných činov opätovne použitá účinná ľútosť, ktorú by mohli odôvodňovať celkom výnimočné okolnosti, ktoré by ospravedlňovali záver súdu o tom, že účel ochrany záujmu štátu na riadnej správe daní je možné dosiahnuť aj opätovným využitím inštitútu účinnej ľútosti, hoci v prípade prvého použitia účinnej ľútosti páchateľ nenaplnil očakávania a predmetný inštitút na neho nepôsobil prevenčne.

Môžeme sa len domnievať, že opakované porušenie daňových predpisov po predchádzajúcom postihu, či po predchádzajúcom využití inštitútu účinnej ľútosti, vykazuje z hľadiska typovej závažnosti vo vzťahu k zásahu do verejného (fiškálneho) záujmu štátu skutočne značný zásah, keď iný postup spočívajúci v možnosti opakovaného využitia inštitútu účinnej ľútosti by značne znehodnotil účel predmetného inštitútu a v očiach páchateľa či verejnosti by mohol vyvolať škodlivý pocit beztrestnosti. Predmetnou novelou došlo tiež od 01.01.2013 k odstráneniu zákonných podmienok účinnej ľútosti vo vzťahu k vymedzeným daňovým trestným činom výlučne v ich základnej skutkovej podstate, keď došlo k nahradeniu textu „podľa § 277 ods. 1“, resp. textu „podľa § 278 ods. 1“ slovami „skrátenia dane a poistného podľa § 276, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 alebo nezaplatenia dane a poistného podľa § 278“. Uvedenou legislatívnou zmenou sa otvorila možnosť aplikácie účinnej ľútosti i vo vzťahu k privilegovaným skutkovým podstatám vymedzených daňových trestných činov. Opätovne však chýba akékoľvek zdôvodnenie zákonodarcu ohľadom tohto legislatívneho kroku.

Záver

Jednou z nosných zásad trestného práva je zásada subsidiarity trestnej represie, z ktorej vyplýva i princíp „ultima ratio“. Uplatňovanie princípu „ultima ratio“ možno vidieť nielen v aplikačnej praxi súdov, či orgánov činných v trestnom konaní, ale i v procese tvorby práva

[20] NOVÁKOVÁ, V., 2018. Účinná ľútosť alebo neobmedzená daňová amnestia. In: Časopis pro právní vědu a praxi. č. 1, s. 126 – 127.

zákonodarcom. Na jednej strane snaha o ochranu spoločnosti pred kriminalitou prostredníctvom postihu trestných činov a na druhej strane komplementárny pomer trestnoprávnej ochrany k mimotrestnej úprave vedú k polemikám o tom, či je správne, že určité druhy konania sú označené za trestné činy a za akých podmienok, a iné nie. V oblasti daňovej namiesto „dekriminalizácie“ možno sledovať zavedenie nových špecifických skutkových podstát trestných činov „daňového podvodu“ a „marenia výkonu správy daní“, prostredníctvom ktorých sa zákonodarca snaží efektívne potláčať možnosti podvodných aktivít v oblasti daní, eliminovať zneužívanie systému dane z pridanej hodnoty a reflektovať na základe poznatkov daňovej správy z praxe na situácie, keď daňový subjekt neplní oznamovacie povinnosti či zatajuje údaje pre správne určenie dane.

V príspevku sme venovali pozornosť i oblasti mimotrestnej právnej úpravy obsiahnutej v daňovom poriadku, kde sme identifikovali čiastočné oslabenie represívnej funkcie daňových právnych noriem, spočívajúcich vo vyvodzovaní administratívnoprávnej zodpovednosti voči daňovým subjektom, v dôsledku ich fiškálnej funkcie. Vzhľadom na skutočnosť, že rozsah škody z ekonomickej trestnej činnosti, osobitne daňovej, je čoraz markantnejší, proklamuje zákonodarca nutnosť ochrany finančných záujmov štátu i prostredníctvom trestnoprávnych noriem. Uvedené osobitne platí v období fiškálnej konsolidácie, keď daňové podvody a daňové úniky obmedzujú schopnosť štátov získavať príjmy na zabezpečovanie verejných potrieb. Princíp „*ultima ratio“* nachádza však svoje uplatnenie aj pri tvorbe a formulácií trestnoprávnych noriem ako i pri výklade jednotlivých zákonných ustanovení a pri ich aplikácií; oblasť daňových trestných činov nevynímajúc. V dôsledku opustenia materiálno-formálneho poňatia trestného činu a priklonení sa k formálnemu poňatiu trestného činu predstavuje dôsledné rešpektovanie zásady subsidiarity trestnej represie a nadväzujúceho princípu „*ultima ratio*“ zo strany zákonodarcu, ako i zo strany aplikačných orgánov, spôsob ako zmierniť neprimeranú tvrdosť TZ a uprednostniť „reparáciu“ vzniknutého protiprávneho stavu v oblasti správy daní, ktorá znamená i prílev finančných prostriedkov do rozpočtu štátu. Analýzou nastavenia trestných sadzieb v oblasti daňových trestných činov sme zistili, že v základných skutkových podstatách týchto trestných činov sa jedná vždy o prečiny, vo vzťahu ku ktorým je daná možnosť uplatňovania „materiálneho korektívu“, a teda zohľadňovania závažnosti konkrétneho konania pri konštatovaní záveru o tom, či sa jedná alebo nejedná o trestný čin.

Bez povšimnutia neostali ani úvahy „de lege ferenda“, zameriavajúce sa na zvýšenie rešpektu zákonodarcu k poňatiu trestného práva ako „ultima ratio“ v jeho legislatívnej činnosti v oblasti daňových trestných činov. Jedná sa napríklad o „kriminalizáciu“ konania v základnej skutkovej podstate daňového trestného činu až v prípade následku väčšieho rozsahu, prípadne až za situácie recidívy, keď sa vyvodenie administratívnoprávnej zodpovednosti a uloženie sankcie podľa daňového poriadku ukázalo ako nedostatočné. Za negatívum právnej úpravy považujeme nedostatočný záujem zákonodarcu vysvetliť svoje legislatívne kroky, ktoré viedli napr. k sprísneniu špecifických ustanovení o účinnej ľútosti pre vymedzené daňové trestné činy podľa § 86 ods. 1 písm. e) TZ, keď k využitiu predmetného inštitútu nemôže dôjsť za situácie recidívy, či za situácie aplikácie inštitútu účinnej ľútosti v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch. V záujme presvedčivosti nastavenej právnej úpravy a v záujme rešpektu k zásade subsidiarity trestnej represie mal zákonodarca minimálne v dôvodovej správe k zákonu č. 334/2012 Z. z., ktorá nepriamo novelizovala TZ, uviesť, že záujem štátu ako členskej krajiny Európskej únie na ochrane finančných prostriedkov vyberaných pri správe daní a plynúcich do štátneho rozpočtu je stále vyšší v dôsledku problematickosti zabezpečiť udržateľnosť verejných financií, a to i z dôvodu svetovej finančnej a hospodárskej krízy, ktorej sú štáty vystavované a zvyšuje sa i záujem štátu na tom, aby nedochádzalo k odlivu finančných prostriedkov podvodnými spôsobmi. Zákonodarca však žiadne vysvetlenie zmien v právnej úprave neuviedol, keď zmeny v TZ vykonal dokonca novelou týkajúcou sa primárne registra trestov

a nie TZ ako takého, ktorej účelom bolo transponovať rámcové rozhodnutia o obsahu výmeny informácií z registra trestov.

Literatúra

BENČÍK, Patrik, 2018. *Daňové judikáty. Judikatúra*, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o. ISBN 978-80-8155-075-1.

BURDA, Eduard, Jozef ČENTÉŠ, Juraj KOLESÁR, Jozef ZÁHORA a kol., 2010 Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel, Praha: C. H. Beck, ISBN 978-80-7400-324-0.

KUBINCOVÁ, Soňa, 2015. *Daňový poriadok. Komentár. 1. vydanie*. Bratislava: C.H. Beck. ISBN 978-80-89603-28-2.

MENCEROVÁ, Ingrid, 2010. Zásada subsidiarity trestnej represie a trestný čin „odloženie dieťaťa". In: *Justičná revue*, č. 12, s. 1332 – 1336, ISSN 1335-6461.

NOVÁKOVÁ, Veronika, 2018. *Účinná ľútosť ako neobmedzená daňová amnestia*. [online]. Brno: *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 1, s. 117 – 133, [cit. 2018-11-01]. Dostupné na internete: https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8787

PROKEŠ, Jaromír, 2011. Princíp ultima ratio trestného práva v praxi aplikačných orgánov. In: *Justičná revue,* č. 4, s. 546-554, ISSN 1335-6461.

SYROVÝ, Ivan, 2013. Medze princípu *ultima ratio* v trestnom práve. In: *Justičná revue*. č. 8-9, s. 1131- 1139, ISSN 1335-6461.

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky k výkladu ustanovení § 12 odst. 2 tr. zákoníku o zásadě subsidiarity trestní represe, včetně výkladu pojmu společenská škodlivost činu a výkladu aplikace principu ultima ratio, [online]. [cit. 30-01-2013]. Dostupné na internete: http://kraken.slv.cz/Tpjn301/2012

ŠÁMAL, Peter a kol., 2012. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠAMKO, Peter, 2013. Princíp ultima ratio; významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre? In: *Justičná revue*. č. 2, s. 174 – 183, ISSN 1335-6461.

ŠANTA, Ján a Maroš ŽILINKA, 2007. Ekonomická trestná činnosť a princíp ultima ratio. In: *Justičná revue*, č. 12, s. 1646 – 1654, ISSN 1335-6461.

Keywords: criminal law, subsidiarity of criminal justice, tax criminal offence, active repentance

Summary

The subsidiarity principle of the repression by the available resources of criminal law is one of the basic principles of the criminal law. The ultima ratio requirement applies to activities of courts and law enforcement bodies as well as to activities of a legislator. The pursuit of a high level of protection of society against criminality by resources of criminal law on the one hand and their complementary relationship to non-criminal legal regulation on the other hand gives rise to polemics as to whether the certain types of conduct are criminal offences while the other types of conduct are not criminal offences. We can monitor the introduction of new specific criminal acts in the field of fiscal crime instead of decriminalisation. Introducing the concept of the crime of a tax fraud or the crime of an obstruction on governance in tax matters in Slovak law aims to prevent, combat and eliminate fraudulent activities and abusing the system of a value added tax.

We also paid attention to non-criminal legal regulation and we identified the partial reduction of the repressive nature of the legal rules in the Code of Tax Procedure. Code of Tax Procedure stresses the fiscal function of the legal rules. The increased damages caused by

economic crime, and especially by fiscal crime, are justifying the need to protect the financial interests of the state also by criminal law. In the development and formulation in the field of fiscal crime the legislator takes account of the ultima ratio requirement. After analyse we realized that the prescribed prison sentence for the basic form of this criminal fiscal offences do not exceed five years of prison and that there is a legal option of applying the severity classification. It means that in case somebody has committed a fiscal crime of very light gravity it shall not be considered as an offence.

The considerations aiming to increasing of the legislator's respect to the ultima ratio requirement in the field of fiscal crime have not gone unheeded. The legislator may for example limit criminalisation to the cases of serious results of a fiscal offence or to the cases of recidivism when the tax payer´s accountability for an infringement of tax law has proven insufficient. In article we also highlighted the lack of legislator´s interest to explain the reasons which led him to consider that the 'repentance' scheme needs to be changed. With a view to preventing recidivist behaviour the 'repentance' scheme can thus only be applied if it´s for the first time. We see as negative that the legislator did not provide any precise explanations underpinning these legal changes such as higher importance of an effective protection of the financial interests due to the financial and economic crises. Moreover, the changes that were implemented for Criminal Code have been effected by the law amending the law on criminal record.

JUDr. Ing. Jitka Mlynarčíková, LL.M.
Katedra verejnej správy
Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave
email: jitka.mlynarcikova@gmail.com
tel.: 0908183324

Recenzenti:

doc. Ing. Juraj Rákoš, PhD.; prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.

Viera Potanková

Komparácia právneho postavenia Hlavného kontrolóra vyššieho územného celku s právnym postavením Hlavného kontrolóra obce

Anotácia: Autorka sa vo svojom príspevku zaoberá komparáciou právneho postavenia hlavného kontrolóra vyššieho územného celku s právnym postavením hlavného kontrolóra obce v podmienkach vnútornej kontroly územnej samosprávy Slovenskej republiky. Systém kontroly v Slovenskej republike prešiel mnohými kompetenčnými a organizačnými zmenami. Vnútornú kontrolu územnej samosprávy zabezpečujú hlavní kontrolóri vyššieho územného celku a hlavní kontrolóri obcí, ktorí aj napriek tomu, že vykonávajú kontrolnú činnosť na základe rovnakých zákonom stanovených pravidiel, požiadavky na ich výkon funkcie, voľbu, plat a niektoré úlohy sú rozdielne. Našim zámerom je poukázať na ich spoločné a najmä rozdielne znaky pri postavení, výkonu funkcie, ako aj ich samotnú kontrolnú činnosť.

Kľúčové slová: územná samospráva, hlavný kontrolór obce, hlavný kontrolór vyššieho územného celku, zákon o obecnom zriadení, zákon o samosprávnych krajoch, zákon o finančnej kontrole a audite

Úvod do problematiky

Dobré fungujúci systém kontroly je náležitý prostriedok, ktorý na úrovni územnej samosprávy zužuje, obmedzuje či úplne likviduje priestor pre negatívne incidenty. Tak ako odborná literatúra uvádza, kontrola je neoddeliteľnou súčasťou každej riadiacej činnosti. Tak je to aj v systéme verejnej správy a jej zložky - územnej samosprávy. *„Kontrola je sústavné získavanie informácií o tom, ako je riadenie úspešné. Kontrola zisťuje, ako je plnený plán.“ „Kontrolou vo verejnej správe sa rozumie výkon oprávnenia porovnávať skutočný stav so stavom predpokladaným, zisťovanie odchýlok medzi nimi, prijímanie opatrení na odstránenie zistených odchýlok, ako aj vyvodzovanie administratívno – právnej zodpovednosti za porušenie administratívnoprávnych noriem.“*

„Kontrola verejnej správy vo svojom všeobecnom poňatí zabezpečuje vykonávanie všetkých potrebných činností v zodpovedajúcom rozsahu, smere a čase. Zabezpečuje poznávanie skutočností, bez ktorého nemožno predvídať vývoj kontrolovaného javu a správne určiť budúce ciele. Súčasne umožňuje zisťovať a následne odstraňovať nežiadúce odchýlky zistené v priebehu vykonávania kontrolnej činnosti, a tak ovplyvňovať výsledky činnosti kontrolovaných subjektov.“

Dôležitosť kontroly v územnej samospráve spočíva v tom, že okrem tradičného zamerania na záruky zákonnosti sleduje aj dodržiavanie účelnosti, účinnosti, hospodárnosti a efektívnosti. V pozornosti by mala byť aj tvorba právnych predpisov, ich dodržiavanie a existencia účinných sankčných opatrení. V systéme územnej samosprávy si musíme uvedomiť, že základnou úlohou kontroly je upozorňovať neustále na chyby, dávať podnety na ich odstránenie, a tým napomáhať zdokonaľovaniu kontrolovaného subjektu, a aj celej spoločnosti. Systém kontroly v Slovenskej republike (ďalej len „SR“) prešiel viacerými kompetenčnými a organizačnými zmenami. Počas historického vývoja sa hľadal taký fungujúci systém, ktorý úlohy a ciele kontrolnej činnosti zabezpečí najúčinnejšie a najefektívnejšie. Riadne fungovanie kontrolnej činnosti je súčasťou dobrej správy. Súčasný systém kontroly v SR je založený na relatívne samostatných orgánoch kontroly, ktoré majú pre svoju činnosť stanovené pravidlá, prostriedky a metódy v právnom poriadku republiky i v teórií práva.

Obce a vyššie územné celky (ďalej len „VÚC“) ako územná verejná správa so všeobecnou pôsobnosťou, vykonávajú kontrolu v oblasti samostatnej aj prenesenej pôsobnosti štátnej správy v diferencovanom rozsahu, vymedzenom predovšetkým zákonom Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obecnom zriadení“), zákonom č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov (ďalej len

„zákon o samosprávnych krajoch“) a zákonom č. 375/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o finančnej kontrole a audite“).

Kontrola v územnej samospráve je zabezpečovaná vnútornou a vonkajšou kontrolou. V našom príspevku sa zameriame na oblasť vnútornej kontroly, ktorú zabezpečujú hlavný kontrolór obce na úrovni obce a hlavný kontrolór VÚC na úrovni samosprávneho kraja. Aj napriek tomu, že kontrolóri územnej samosprávy vykonávajú kontrolnú činnosť na základe rovnakých pravidiel, požiadavky na ich výkon funkcie, voľbu, plat a niektoré úlohy sú rozdielne. V predloženom príspevku sa zameriame na porovnanie najmä ich rozdielnych znakov pri ich kreovaní.

Zastupiteľstvo obce aj samosprávneho kraja si volí svojho hlavného kontrolóra, na dobu šiestich rokov. Sú zamestnancom obce a samosprávneho kraja, pričom sa vzťahujú na nich všetky práva a povinnosti ostatného vedúceho zamestnanca podľa zákona č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o výkone práce vo verejnom záujme“).

Hlavný kontrolór obce (ďalej „HKO“) **nesmie bez súhlasu obecného zastupiteľstva** podnikať alebo vykonávať inú zárobkovú činnosť a byť členom riadiacich, kontrolných alebo dozorných orgánov právnických osôb, ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť. Toto obmedzenie sa nevzťahuje na vedeckú, pedagogickú, lektorskú, prednášateľskú, prekladateľskú, publicistickú, literárnu alebo umeleckú činnosť. Zákon o samosprávnych krajoch **taxatívne ukladá**, že hlavný kontrolór vyššieho územného celku (ďalej „HK VÚC“) **nesmie podnikať** alebo vykonávať inú zárobkovú činnosť a byť členom riadiacich, kontrolných alebo dozorných orgánov právnických osôb (ďalej len „PO“), ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť. Toto obmedzenie sa taktiež ako u HKO nevzťahuje na vedeckú, pedagogickú, lektorskú, prednášateľskú, prekladateľskú, publicistickú, literárnu alebo umeleckú činnosť. Počas výkonu funkcie **HK VÚC nemôže byť členom politickej strany alebo hnutia. Túto skutočnosť doloží čestným vyhlásením v deň podpisu pracovnej zmluvy. Toto obmedzenie zákon o obecnom zriadení u HKO nestanovuje, z čoho teda vyplýva, že v prípade, ak zastupiteľstvo obce bude súhlasiť, tak HKO môže vykonávať podnikateľskú alebo inú zárobkovú činnosť.** Funkcia hlavného kontrolóra je nezlučiteľná s funkciou poslanca zastupiteľstva, predsedu/starostu, člena orgánu PO, ktorej zriaďovateľom je VÚC alebo obec, iného zamestnanca VÚC alebo obce. Za zásadný rozdiel vidíme **v kvalifikačnom predpoklade** na samotnú funkciu hlavného kontrolóra. Kým na funkciu HKO postačuje **ukončené minimálne úplné stredné vzdelanie**, tak na funkciu HK VÚC je potrebné mať **ukončené vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa ekonomického, právnického alebo technického smeru.** Na túto skutočnosť si dovolíme upriamiť pozornosť, pretože hlavný kontrolór obce postupuje pri výkone svojej kontrolnej činnosti presne na základe tých istých základných pravidiel kontrolnej činnosti, ako HK VÚC, preto je žiadúce aby jeho vzdelanie bolo na rovnakej úrovni.

Z výsledkov kontrolnej činnosti Najvyššieho kontrolného úradu SR (ďalej len „NKÚ SR“) v územnej samospráve vyplynulo, že hlavne v menších obciach sa nedostatok odbornej spôsobilosti prejavuje v neschopnosti uplatňovania vnútorného kontrolného systému. Uplatňované kontrolné postupy sú neúčinné a finančné kontroly hlavní kontrolóri obcí vykonávajú v prevažnej miere len formálne. Absentuje výraznejšia aktivita hlavných kontrolórov obcí, ktorí si v niektorých prípadoch neplnia ani základné zákonom predpísané povinnosti, ako je napríklad predkladanie správ o kontrolnej činnosti, odborných stanovísk k rozpočtu a záverečnému účtu, plánov kontrolnej činnosti na rokovanie zastupiteľstva a svoju kontrolnú činnosť vykonávajú len v minimálnom rozsahu a viackrát v rozpore so základnými pravidlami kontrolnej činnosti stanovenými zákonom, resp. ich stanoviská sú spracované na nízkej odbornej úrovni. Ako prax ukázala, aj napriek nezávislosti hlavného kontrolóra, tento

ako zamestnanec obce plní príkazy starostu a vykonáva iné činnosti súvisiace s chodom obce a nie s jeho kontrolnou funkciou.[1]

Na zvolenie hlavného kontrolóra (obce, VÚC) je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov zastupiteľstva. Pri rovnosti hlasov v druhom kole sa rozhoduje žrebom. Takáto situácia nastala pri voľbe hlavného kontrolóra Košického samosprávneho kraja (ďalej len „KSK“) 27. 8. 2008, keď ani jeden z kandidátov nezískal potrebný počet hlasov. Obaja kandidáti, ktorí postúpili do druhého kola, získali rovnaký počet hlasov a o víťazovi teda musel podľa zákona rozhodnúť žreb. Zastupiteľstvo KSK muselo preto siahnuť po krajnom riešení, ktoré zákon o samosprávnych krajoch umožňuje. Funkčné obdobie začína dňom, ktorý je určený ako deň nástupu do práce. Ak hlavný kontrolór vykonávajúci funkciu v deň voľby je kandidátom na funkciu hlavného kontrolóra a nebol zastupiteľstvom opäť zvolený do funkcie, má nárok na odstupné v sume dvoch mesačných platov.

Po zvolení HKO i HK VÚC im vzniká nárok na uzavretie pracovnej zmluvy. U HKO možno dohodnúť **pracovný pomer aj na kratší pracovný čas**, (podľa § 49 a 50 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov, ďalej len „Zákonník práce“), ktorého dĺžku určí zastupiteľstvo pred vyhlásením voľby kontrolóra. Zákonodarca mu taktiež umožňuje **vykonávať kontrolnú činnosť pre viaceré obce**,[2] pričom ho volí a odvoláva obecné zastupiteľstvo každej obce, v ktorej má vykonávať kontrolnú činnosť. U HK VÚC **nie je možné** dohodnúť pracovný pomer na kratší pracovný čas. Ako porušenie zákona o samosprávnych krajoch uvádzame voľbu hlavného kontrolóra Banskobystrického samosprávneho kraja (ďalej len „BBSK“), keď 10. 3. 2014 na mimoriadnom zastupiteľstve BBSK zvolili poslanci samosprávneho kraja nového hlavného kontrolóra, pričom od 14. 2. 2014 sa skončilo funkčné obdobie predchádzajúceho hlavného kontrolóra. Podľa zákona o samosprávnych krajoch BBSK nedodržal uvedený zákon, pretože voľba sa mala konať počas posledných 60 dní funkčného obdobia hlavného kontrolóra a vyhlásená mala byť najmenej 40 dní pred dňom jej konania. Voľbu nového hlavného kontrolóra vyhlásili poslanci BBSK až 16. 1. 2014. Napriek tomu, že samosprávny kraj zostal isté časové obdobie bez hlavného kontrolóra, činnosť útvaru hlavného kontrolóra zabezpečoval poverený zamestnanec úradu. Aj v minulosti už došlo v BBSK k podobnej situácii, keď bol samosprávny kraj bez hlavného kontrolóra 55 dní.

Zastupiteľstvo môže odvolať HKO z funkcie, **ak opakovane alebo zvlášť hrubým spôsobom poruší povinnosti zamestnanca alebo vedúceho zamestnanca**. Na odvolanie hlavného kontrolóra z funkcie je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov. Dňom zániku výkonu funkcie HKO zaniká aj jeho pracovný pomer. Z praxe môžeme ako príklad uviesť Rozsudok z 08. 04. 2014 Okresného súdu v Prievidzi, ktorý zamietol návrh hlavnému kontrolórovi mesta Nováky, ktorý sa svojim návrhom domáhal určenia neplatnosti skončenia pracovného pomeru a náhrady mzdy voči odporcovi (mesto Nováky), ktorý s ním skončil pracovný pomer výpoveďou zo dňa 19. 06. 2012 podľa § 63 ods. 1 písm. d/, bod 2. Zákonníka práce z dôvodu, že prestal spĺňať požiadavky podľa § 42 ods. 2 Zákonníka práce pre výkon funkcie hlavného kontrolóra odporcu, z ktorej bol odvolaný Mestským zastupiteľstvom Nováky na zasadnutí konanom dňa 29. 05. 2012. Výpoveď z pracovného pomeru považoval za nedôvodnú, pretože neporušil žiadne povinnosti uvedené v uznesení MsZ Nováky č. 200/2012 zo dňa 29. 05. 2012, ktorým bol z funkcie odvolaný. Uznesenie Mestského zastupiteľstva v Novákoch č. 200/2012 zo dňa 29. 05. 2012 nebolo napadnuté protestom prokurátora a nebol podaný ani návrh prokurátora na jeho preskúmanie podľa § 250 zf ods. 1 O.s.p. Ani navrhovateľ zákonnosť tohto uznesenia nenapadol. S poukazom na to, že odvolaním z funkcie hlavného kontrolóra navrhovateľ prestal spĺňať požiadavky podľa cit. ust. § 42 ods. 2 Zákonníka práce, odporca s ním dôvodne skončil pracovný pomer podľa cit. ust. § 63 ods. 1

[1]Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. *Kontrolná činnosť NKÚ v územnej samospráve v období rokov 2006 – 2009*, s. 44.

[2] Zákon Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, §18.

písm. d/ bod 2. Zákonníka práce. Súčasne preukázal, že pre navrhovateľa nemal k dispozícii vhodnú prácu, čo napokon ani navrhovateľ nespochybnil. Za daných okolností súd návrh navrhovateľa nepovažoval za dôvodný a zamietol ho. Z vyššie uvedeného vyplýva, že na odvolanie HKO z jeho funkcie je potrebné **opakovane alebo zvlášť hrubým spôsobom** porušiť povinnosti zamestnanca alebo vedúceho zamestnanca, pričom zákon o samosprávnych krajoch jednoznačne a prísne ukladá možnosť odvolať HK VÚC z funkcie, **už aj vtedy, ak poruší povinnosti zamestnanca alebo vedúceho zamestnanca**. Z doterajšej praxe takémuto odvolaniu HK VÚC neprišlo. Zároveň je dôležité poznamenať, že zastupiteľstvo samosprávneho kraja môže odvolať hlavného kontrolóra z funkcie, ak poruší povinnosti zamestnanca alebo hrubo a opakovane zanedbáva povinnosti vyplývajúce z jeho funkcie a bol na to **aspoň raz písomne upozornený zastupiteľstvom.**[3] Najčastejšie sa však v praxi stretávame so zánikom funkcie, ak uplynie jeho funkčné obdobie.[4] Dňom zániku výkonu funkcie zaniká aj jeho pracovný pomer.

Ako zásadný rozdiel môžeme uviesť platové podmienky. Kým HKO má plat tvorený, ako **súčin priemernej mesačnej mzdy zamestnanca v hospodárstve SR za predchádzajúci kalendárny rok a koeficientu podľa počtu obyvateľov obce** k 31. 12. predchádzajúceho kalendárneho roka podľa údajov Štatistického úradu SR, ktorý je v obci (ak HKO vykonáva činnosť pre viaceré obce, každá obec mu určí plat v závislosti od dĺžky dohodnutého pracovného času), tak plat HK VÚC je určený fixne, a to **70 % z platu predsedu** vrátane paušálnych náhrad.

V našom príspevku okrem postavenia, predpokladov na výkon funkcie, voľby, skončenia výkonu funkcie a platových podmienkach, upriamime svoju pozornosť aj na rozdielne znaky pri úlohách hlavného kontrolóra v rámci jeho kontrolnej činnosti.

Medzi úlohy HKO patrí **predložiť správu o výsledkoch kontroly** priamo obecnému zastupiteľstvu na jeho najbližšom zasadnutí. Taktiež **vybavuje sťažnosti**, ak tak ustanovuje štatút obce a je **povinný vykonať kontrolu**, **ak ho o to požiada obecné zastupiteľstvo,** pričom s účinnosťou od 01. 04. 2018, **aj ak ho o to požiada starosta, ak vec neznesie odklad**. HK VÚC **predkladá správu o výsledkoch kontroly** zastupiteľstvu na jeho najbližšom zasadnutí, **iba na požiadanie zastupiteľstva alebo predsedu.** Zákonodarca HK VÚC **neukladá za povinnosť vykonať kontrolu na žiadosť predsedu samosprávneho kraja a taktiež medzi úlohy HK VÚC nepatrí vybavovanie sťažností.** HK VÚC v rámci svojej kontrolnej činnosti kontroluje, ako sa postupovalo pri vybavovaní samotných sťažností.

Zákonodarca uvádza, že z praktického dôvodu so zreteľom na zvýšenie účinnosti kontrolnej činnosti sa HKO ukladá povinnosť vykonať kontrolu na podnet ktoréhokoľvek orgánu obce, teda nielen obecného zastupiteľstva, ale aj starostu obce. Predpokladá sa, že starosta obce (rovnako ako obecné zastupiteľstvo) využije navrhované oprávnenie len v obzvlášť relevantnom prípade z hľadiska záujmov obce, keďže ide o výkon kontroly mimo plánu kontrolnej činnosti schváleného na príslušný polrok obecným zastupiteľstvom. V mnohých obciach bolo však už pred účinnosťou novely zákona o obecnom zriadení bežné, že hlavný kontrolór obce vykonal kontrolnú akciu na podnet starostu obce.

Stotožňujeme sa s názorom poslancov Národnej rady SR, ktorí navrhovali vypustiť ustanovenie, podľa ktorého je HKO povinný vykonať kontrolu nielen na požiadanie zastupiteľstva, ale aj starostu. Hlavný kontrolór je kontrolným orgánom zastupiteľstva, v rámci vyváženého postavenia hlavných orgánov samosprávy by mu nemal ukladať úlohy starosta. Starosta disponuje dostatočnými kontrolnými mechanizmami, ktoré sú uvedené v zákone o finančnej kontrole a audite, konkrétne v § 9 finančná kontrola na mieste, teda cez takúto

[3] ŠKULTÉTY, P. a kol.. 2009. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Heuréka. Šamorín : ISBN 978 – 80 – 89122 – 60 – 8. s. 92.

[4]KAŠIAR, J. 2011. Hlavný kontrolór obce – jeho postavenie. *Verejná správa.* ISSN 1337-0448, 2011, roč. 4, s. 68 – 69.

zákonnú možnosť môže starosta poveriť na výkon kontroly na mieste zamestnancov a môže sa zamerať, na ktorúkoľvek oblasť v samospráve a nemusí na to využívať hlavného kontrolóra, ktorý je kontrolným orgánom zastupiteľstva. Ďalšou kontrolou, za ktorej výkon starostovia aj zodpovedajú, je základná finančná kontrola uvedená v § 7 citovaného zákona. Zabezpečením riadneho výkonu tohto druhu kontroly možno predchádzať mnohým problémom v samospráve. Riešením nie je zavedenie práva starostov ukladať úlohy hlavným kontrolórom, ale využívanie tých zákonných kontrolných mechanizmov, ktoré majú starostovia k dispozícii už dnes, a zabezpečenie ich riadneho výkonu. Taktiež môžeme konštatovať, že síce ide o kontrolu ad hoc, teda mimo plánu kontrolnej činnosti schváleného na príslušný polrok obecným zastupiteľstvom, avšak už viaceré obce majú vo svojom pláne utvorený dostatočný časový priestor aj na operatívnu kontrolu. To, či vec neznesie odklad, posudzuje vopred orgán obce, ktorý požaduje vykonať kontrolu, a to bez preukazovania tejto skutočnosti. Je však žiadúce, aby starosta obce, ktorý požiadal o výkon kontroly, informoval o tejto skutočnosti obecné zastupiteľstvo na jeho najbližšom zasadnutí. Uvedená reštriktívna podmienka vyjadrená slovami „ak vec neznesie odklad“ sa vzťahuje na obidva orgány obce, teda na starostu obce i obecné zastupiteľstvo.

Tab. Porovnanie rozdielnych znakov postavenia HKO a HK VÚC, výkonu ich funkcie a jej skončenia[5]

Ustanovenie	Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení	Zákon č. 302/2001 Z. z. o samosprávnych krajoch
Postavenie hlavného kontrolóra	**§ 18 ods. 1** **HK nesmie bez súhlasu obecného zastupiteľstva podnikať** alebo vykonávať inú zárobkovú činnosť a byť členom riadiacich, kontrolných alebo dozorných orgánov právnických osôb, ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť.	**§ 19 ods. 1** **HK nesmie podnikať** alebo vykonávať inú zárobkovú činnosť a byť členom riadiacich, kontrolných alebo dozorných orgánov právnických osôb, ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť. **Počas výkonu funkcie nemôže byť členom politickej strany alebo hnutia. Túto skutočnosť doloží čestným vyhlásením v deň podpisu pracovnej zmluvy.**
Predpoklady na výkon funkcie, voľba a skončenie výkonu funkcie	**§ 18a** Kvalifikačným predpokladom na funkciu HK je **ukončené minimálne úplné stredné vzdelanie.** Po zvolení mu vzniká nárok na uzavretie pracovnej zmluvy s obcou. **Pracovný pomer možno dohodnúť aj na kratší pracovný čas,** ktorého dĺžku určí zastupiteľstvo pred vyhlásením voľby kontrolóra.	**§ 19a** Kvalifikačným predpokladom na funkciu HK je ukončené **vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa ekonomického, právnického alebo technického smeru.** Po zvolení mu vzniká nárok na uzavretie pracovnej zmluvy so samosprávnym krajom.
	§ 18a obecné zastupiteľstvo môže odvolať HK z funkcie, **ak opakovane alebo zvlášť hrubým spôsobom** poruší povinnosti zamestnanca alebo vedúceho zamestnanca	**§ 19a** zastupiteľstvo môže odvolať HK z funkcie, ak **poruší povinnosti** zamestnanca alebo vedúceho zamestnanca

[5]Porovnanie rozdielnych znakov postavenia HKO a HK VÚC, výkonu ich funkcie a jej skončenia (vlastné spracovanie).

Hlavný kontrolór viacerých obcí	**§ 18b** HK môže vykonávať kontrolnú činnosť pre viaceré obce	x
Plat hlavného kontrolóra	**§ 18c** plat HK je **súčin priemernej mesačnej mzdy zamestnanca v hospodárstve SR za predchádzajúci kalendárny rok a koeficientu podľa počtu obyvateľov obce k 31.12. predchádzajúceho kalendárneho roka podľa údajov Štatistického úradu SR, ktorý je v obci.** Ak HK vykonáva činnosť pre viaceré obce, každá obec mu určí plat v závislosti od dĺžky dohodnutého pracovného času.	**§ 19b** plat HK je 70 % platu predsedu vrátane paušálnych náhrad.
Úlohy hlavného kontrolóra	**§ 18f** HK **predkladá správu** o výsledkoch kontroly priamo obecnému zastupiteľstvu na jeho najbližšom zasadnutí, **vybavuje sťažnosti**, ak tak ustanovuje štatút obce, je **povinný vykonať kontrolu,** ak ho o to požiada obecné zastupiteľstvo alebo starosta, ak vec neznesie odklad	**§ 19e** HK **na požiadanie zastupiteľstva** alebo predsedu predkladá správu o výsledkoch kontroly zastupiteľstvu na jeho najbližšom zasadnutí, je povinný vykonať kontrolu, ak ho o to požiada zastupiteľstvo
Útvar hlavného kontrolóra	**§ 18g** Obec si **môže zriadiť** útvar hlavného kontrolóra, ktorý je súčasťou obecného úradu.	**§ 19f** Samosprávny kraj **zriaďuje útvar** hlavného kontrolóra.

Obec si **môže zriadiť ÚHK**, ktorého riadi a za jeho činnosť zodpovedá hlavný kontrolór. Tento útvar zabezpečuje odborné, administratívne a organizačné veci súvisiace s plnením úloh hlavného kontrolóra. Na rozdiel od obce, ktorá si môže zriadiť ÚHK, **samosprávny kraj zriaďuje ÚHK**. Za jeho činnosť zodpovedá hlavný kontrolór. ÚHK zabezpečuje odborné, administratívne a organizačné veci súvisiace s plnením úloh hlavného kontrolóra. Organizáciu útvaru ustanovuje zastupiteľstvo v organizačnom poriadku.[6]

Záver

Ako sme uviedli v našom príspevku kontrola v územnej samospráve je zabezpečovaná vnútornou a vonkajšou kontrolou. Zamerali sme sa na oblasť vnútornej kontroly, ktorú zabezpečujú hlavný kontrolór obce na úrovni obce a hlavný kontrolór VÚC na úrovni samosprávneho kraja. Aj napriek tomu, že kontrolóri územnej samosprávy vykonávajú kontrolnú činnosť na základe rovnakých pravidiel, požiadavky na ich výkon funkcie, voľbu, plat a niektoré úlohy sú rozdielne. Cieľom nášho príspevku bolo poukázať a opísať najmä rozdielne znaky pri ich kreovaní.

Za najväčší nedostatok vidíme vo vzdelanostnej úrovni HKO, pričom tento nedostatok odbornej spôsobilosti sa prejavuje v neschopnosti uplatňovania vnútorného kontrolného systému. Uplatňované kontrolné postupy sú neúčinné a vykonané finančné kontroly sú v prevažnej miere len formálne. Absentuje výraznejšia aktivita hlavných kontrolórov obcí, ktorí si v niektorých prípadoch neplnia ani len základné zákonom predpísané povinnosti, ako je predkladanie správ o kontrolnej činnosti, odborných stanovísk k rozpočtu a záverečnému účtu, plánov kontrolnej činnosti na rokovanie zastupiteľstva a svoju kontrolnú činnosť vykonávajú

[6]HAŠANOVÁ, J. 2011. Správne právo – všeobecná a osobitná časť. Bratislava : VEDA, 2011. 31 - 35 s. ISBN 978 – 80 – 224 -1176 -9.

len v minimálnom rozsahu a viackrát v rozpore so základnými pravidlami kontrolnej činnosti stanovenými zákonom. Ich stanoviská sú spracované na veľmi nízkej odbornej úrovni.

Úloha a postavenie hlavného kontrolóra obce, ako aj VÚC v kontrole fungovania územnej samosprávy by mala stále rásť, predovšetkým ak si uvedomíme, že veľká časť prostriedkov financovania verejného sektora je financovaná z prostriedkov daňových poplatníkov. Nutnosť dôrazu na transparentnosť je zrejmá ak vieme, že súčasné údaje naznačujú, že úroveň korupcie v SR je na všetkých úrovniach verejnej správy veľmi vysoká a tento stav sa vôbec nezlepšuje aj napriek mnohým protikorupčným programom a opatreniam.

Na záver chceme uviesť skutočnosť a to, že doposiaľ neexistuje v našom právnom poriadku samotný zákon o výkone kontroly v podmienkach samosprávy obcí a VÚC, preto je HKO a HK VÚC povinný pri výkone kontroly postupovať podľa procesnoprávnych predpisov, regulujúcich výkon kontroly pre oblasť štátnej správy.
Pre zdokonalenie kontrolného systému by bolo vhodné prijať takýto zákon o kontrole v územnej samospráve, ktorý by sa zameral hlavne na jednotné a záväzné pravidlá kontrolnej činnosti, posilnenie nezávislosti hlavných kontrolórov územnej samosprávy, kritériá kontrolnej činnosti, spôsob kontroly nad vybavovaním petícií a sťažností, definovanie konfliktu záujmov a najmä sankcie za nedodržanie zákona a nezabezpečenie vnútornej kontroly.

Literatúra

HAŠANOVÁ, J. 2011. *Správne právo – všeobecná a osobitná časť*. Bratislava: VEDA, 2011. ISBN 978 – 80 – 224 -1176 -9.

KAŠIAR, J. 2011. *Hlavný kontrolór obce – jeho postavenie*. *Verejná správa.* 2011. ISSN 1337-0448.

SOTOLÁŘ, J. 2011. *Samospráva obce. Obecné zriadenie na Slovensku*. SOTAC, s. r. o., Košice, 2011. ISBN 978 – 80 – 89446-23-0.

ŠKULTÉTY, P. a kol. 2009. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Heuréka. Šamorín: ISBN 978 – 80 – 89122 – 60 – 8.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. Kontrolná činnosť NKÚ v územnej samospráve v období rokov 2006 – 2009.

Združenie hlavných kontrolórov samosprávnych krajov. *Čl. III – Poslanie a ciele HK8. Stanovy Združenia hlavných kontrolórov samosprávnych krajov*.

I. Všeobecné ustanovenia § 1 Účel kontroly. *LIMSKÁ DEKLARÁCIA SMERNÍC O ZÁSADÁCH NEZÁVISLEJ KONTROLY. s. 2.*

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. 2002. *Európske vykonávacie smernice pre Kontrolné štandardy INTOSAI.*

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. 2001. Základné metódy a techniky kontrolnej práce. Pracovná príručka.

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. 2006. Príručka pre kontrolu výkonnosti.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov.

Keywords: self-government, chief controller of municipality, chief controller of regional self-governing unit, act on municipal government, act on regional self-govering units, act on financial control and audit

Summary

This contribution was concerned with comparation the legal status of the chief controller of regional self-govering unit and legal status of the chief municipality controller in terms of the internal financial control of the local government of Slovak Republic. The control system in Slovak Republic went through many jurisdictional and organisational changes. Internal control within the local government is provided by chief controllers. Despite their control activities are based on the same legal rules and requirements as the election system, prerequisites, remuneration, etc. some tasks are different. Our concern is to point out their common and different features in their status, function and of course control activities.

Mgr. Ing. Viera POTANKOVÁ, LL.M.
Úrad Bratislavského samosprávneho kraja
Odbor investičných činností a verejného obstarávania
Oddelenie verejného obstarávania
Sabinovská 16,
P. O. Box 106
820 05 BRATISLAVA 25

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Miroslav Felcan, PhD., LL.M.; mjr. JUDr. Petra Andorová, PhD.

Ivana Rubisová

Vývoj právneho postavenia dieťaťa na našom území do roku 1918

Anotácia: Autorka sa vo svojom príspevku venuje právnemu postaveniu dieťaťa na našom území v historickom vývoji. Prostredníctvom vybraných prameňov rodinného práva, príznačných pre jednotlivé obdobia, príspevok približuje právne postavenie dieťaťa feudálnej spoločnosti, (ne)nastolené zmeny v jeho právach v dôsledku vlády osvietených absolutistických panovníkov, vývoj rodinného práva po revolučnom roku 1848 po vznik Československej republiky.

Kľúčové slová: práva dieťaťa, vývoj rodinného práva, feudálne dieťa, dieťa osvietenského absolutizmu, právne postavenie dieťaťa po roku 1848, otcovská moc

Úvod do problematiky

Ako vo svetových dejinách, tak aj v našich národných nachádzame základné obdobia, v rámci ktorých sa rozvíjala spoločnosť, jej ekonomika, štát a právo. Na našom území predstavujú najdlhšie obdobie existencie štátu a práva: obdobie feudálne (od 9. str. n. l. do roku 1848) a kapitalistické (od roku 1848). Na účely príspevku ukončíme stručný historický exkurz právnym postavením dieťaťa na našom území rokom 1918. Ani dejiny predštátnej spoločnosti, ktorá u nás trvala do 7./8. str., nemožno opomenúť v kontexte vývoja dejín štátu a práva vyvíjajúceho sa území dnešnej Slovenskej republiky, nakoľko práve v tomto období vznikajú obyčaje a pravidlá, ktoré neskôr ovplyvnili charakter feudálneho rodinného práva, ako aj iných právnych odvetví (majetkového, trestného a pod.).[1]

K poznaniu postavenia dieťaťa je potrebné vychádzať z noriem rodinného práva, ktoré predstavuje súbor právnych noriem upravujúcich vzťahy súvisiace s manželstvom a rodinou v najširšom zmysle slova. V rodinnom práve rozlišujeme: právo manželské v užšom zmysle slova, ako súhrn právnych predpisov týkajúcich sa práv a povinností dvoch osôb, ktoré sa chystajú uzavrieť, alebo uzavreli manželstvo; právo rodičovské, ako súhrn právnych predpisov pojednávajúcich o vzájomnom pomere medzi rodičmi a deťmi (ako manželskými, tak aj nemanželskými); právne normy regulujúce umelo vytvorené vzťahy, ktoré sa podobajú rodinným vzťahom, ako napr. predpisy o adopcii, poručníctve, opatrovníctve a pod.[2]

Cieľom predkladaného príspevku je prostredníctvom vybraných prameňov práva, príznačných pre jednotlivé obdobia, priblížiť právne postavenie dieťaťa feudálnej spoločnosti, predovšetkým v období ranofeudálneho štátu a práva, kedy na našom území hovoríme o Veľkomoravskej ríši,[3] poukázať na (ne)nastolené zmeny v jeho právach v dôsledku vlády osvietených absolutistických panovníkov,[4] vrátane zmien v právnom postavení dieťaťa po revolučnom roku 1848 až po vznik Československej republiky.

Dieťa feudálnej spoločnosti

O súkromnom živote starých Slovanov je zachovaných len veľmi málo prameňov práva. Manželské, rodinné zvyklosti možno vyvodzovať iba z rôznych kroník, zápisov, záznamov, alebo samotnej organizácie vtedajšej spoločnosti. Základnou formou rodinného práva (do 13.

[1] SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 3.
[2] VESELÁ, R. 1993. *Vývoj rodinného práva do roku 1938.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 3.
[3] Ranofeudálneho obdobie predstavuje prvú z etáp feudálneho štátu a práva, po ktorej chronologicky nasledovali: štát a právo v období rozvinutého feudalizmu, husitské hnutie, stavovský štát a právo, absolutistický štát a právo. Bližšie: SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 4.
[4] Absolutistický štát a právo sa v Uhorsku datuje od roku 1526 do roku 1848. Bližšie: SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 4.

str.) bol **rodinný nediel**, v ktorom bývali ženatí synovia so svojimi rodinami a hospodárili spolu so svojimi rodičmi, pričom boli podriadení otcovi (označovaný aj ako starorodičovský), alebo v tomto období hovoríme o tzv. nedielnom bratstve, v ktorom žili bratia a ich potomkovia po smrti otca. Postupom času sa rodinné nediely začali zmenšovať a rozpadávať až na samostatné rodinné jednotky.[5]

V predkresťanskom období nebolo na našom území manželstvo považované za zväzok výlučný a nerozlučiteľný. V praxi boli realizované viaceré paralelné manželstvá a rovnako bolo možné manželstvo z vôle muža kedykoľvek ukončiť a uzavrieť nové. Monogamia aj polygamia boli pravdepodobne uznávané ako rovnocenný spôsob spolužitia, a aj keď bola polygamia povolená, možno predpokladať, že ju mohli praktizovať iba muži, ktorým to ich hospodárska situácia dovoľovala.[6] V ranom feudalizme vznikalo manželstvo kúpou ženy a rovnako sa udržiavala zvyklosť obrazného únosu.[7] Keď na našom území dochádza k úplnému presadeniu feudálnych vzťahov, vytvorili slovanskí feudáli silné a nezávislé kniežatstvá na Morave a v Nitriansku, ktorých zjednotením približne okolo roku 833 vzniká ranofeudálny štát Veľká Morava.[8] Formou štátu Veľkomoravskej ríše bolo ranofeudálne kniežatstvo a ide o obdobie upevňovania štátu a kreovania základných právnych obyčajov.[9]

Veľkomoravské právo nadväzovalo na staré zvykové právo. Na rozdiel od predchádzajúceho obdobia je Veľká Morava už zasiahnutá christianizáciou, v dôsledku príchodu Konštantína a Metoda na jej územie. Mení sa doteraz slobodné nazeranie na rodinu. Dôkaz nachádzame v jednom z najvýznamnejších právnych dokumentov veľkomoravskej éry, v *Zákone sudnyj ljudem: „O manželoch. Premúdrosti učí nás Spasiteľ, náš Pán Boh, keď učinil manželské žitie od Boha nerozlučným.“ Zákon sudnyj ljudem* nebol zákonom v dobovom ani našom zmysle tohto slova a dokonca nie je ani jednoznačne preukázaný jeho pôvod z Veľkej Moravy. Tento premeň práva sa dlho považoval za bulharskú právnu pamiatku, avšak J. Vašica sa jazykovým rozborom snažil dokázať jeho vznik práve na Veľkej Morave. *Zákon sudnyj ljudem* nebol pôvodnou slovanskou právnou pamiatkou, ale išlo o, domácim potrebám prispôsobený, preklad byzantského zákonníka z 8. str. – Ekloga. Napriek tomu, že je tento zákon pomerne stručný, nakoľko obsahuje 33 článkov a značná časť jeho obsahu je tvorená trestnoprávnymi normami, nájdeme v ňom aj mnohé ustanovenia z oblasti rodinného práva, ktoré pod vplyvom príchodu kresťanstva bolo podrobené významným zmenám predovšetkým v oblasti manželstva (zavedenie monogamie, stanovenie manželských prekážok, rozlučiteľnosť manželstva z výnimočných, za zákonom stanovených, dôvodov).[10] *„Ale pretože od diabla nenávisť vpadá medzi manželov alebo pre žaloby alebo pre telesné alebo iné neresti, preto výslovne určujeme zákonom príčiny, pre ktoré sa manželia rozlučujú: Rozlučuje sa muž od ženy svojej za taký hriech, ak sa ukáže, že robí úklady proti jeho životu, alebo ak iné nejaké zločiny na muža počula, ale nepovie mužovi, aby sa zachránil, alebo ak upadne do choroby malomocenstva. Žena zas sa rozlučuje podobne od muža svojho, ak (muž) nejaké úklady jej*

[5] VOJÁČEK, L. SCHELLE, K. KNOLL, V. 2010. *České právní dějiny*. 2. upravené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 28-29.

[6] Dôkaz nachádzame vo Fredegarovej kronike z roku 623, z obsahu ktorej je zrejmý príklad polygamie aj v prípade samotného vládcu Samovej ríše: *„Samo mal 12 žien z kmeňa Vinidov, z ktorých splodil 22 synov a 15 dcér.“* Bližšie: ZEMANDLOVÁ, L. KAČÍK, E. 1999. *Pramene k štúdiu dejín štátu a práva, I. diel.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999. s. 3.

[7] SIVÁK, F. 1998. *Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1918.* Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1998. s. 72.

[8] Tamtiež, s. 17.

[9] Bližšie: SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 4-5.

[10] VOJÁČEK, L. 2004. *České právní dějiny do roku 1918.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2004. s. 24.

činí, alebo o inom počujúc jej nepovie, alebo do choroby malomocenstva upadne i ak iné niečo sa im prihodí, že pred zídením sa do zlej choroby upadne.“[11]

Vplyv kánonického práva na rodinné právo pretrval (či skôr silnel) na našom území aj v nastávajúcom období. V Uhorsku sa spočiatku premietol do požiadavky cirkevného požehnania k uzavretiu manželstva, neskôr dochádza k zavedeniu ohlášok, ktorých cieľom bolo zistenie prípadných manželských prekážok (vek, prinútenie, príbuzenstvo, otroctvo, kňazský stav, existujúci manželský zväzok, rozdielne náboženstvo). Napokon sa tento vplyv pretavil do požiadavky, aby sa odovzdanie ženy manželovi uskutočnilo pred cirkevnou osobou za prítomnosti dvoch svedkov a rovnako sa už žiadal manželský konsenzus. Podstata manželstva v tomto období teda pozostávala z konsenzu a neexistencie manželských prekážok. Silnejúci vplyv katolíckej cirkvi, ktorý nevynechal ani oblasť rodinného práva, sa prejavil aj v zachovaní zásady nerozlučiteľnosti manželského zväzku.[12]

Aj pre obdobie stredoveku je stále platný pojem **otcovskej moci**, ktorá sa vzťahovala na výchovu detí, na udržiavanie domácej disciplíny, na ochranu detí, ako aj správu majetku bez vyúčtovacej povinnosti. V stredovekej rodine mohol otcovskú moc, v prípade nesvojprávnosti otca, vykonávať starý otec, ak ten nežil, mohla nad deťmi poručnícku moc vykonávať matka.[13] Otcovská moc vznikala okamihom narodenia dieťaťa zo zákonného alebo domnelého manželstva a nad deťmi legitimovanými, keď sa legitimácia stávala účinnou. Deti podliehali otcovskej moci až do emancipácie, tá nastávala okamihom dosiahnutia dospelosti, s výnimkou, že by boli duševne choré, vtedy bolo prepustenie z otcovskej moci viazané na ozdravenie. Čo sa zániku otcovskej moci týka, dochádzalo k nemu: fyzickou smrťou otca alebo dieťaťa; občianskou smrťou, pričom reštitúcia nenastala ani vtedy, keď kráľ otcovi udelil milosť; vojnovým zajatectvom otca, ak sa otec vrátil, jeho moc ožila; emancipáciou syna teda prepustením z otcovskej moci (dosiahnutím dospelosti); vydajom dcéry (bez ohľadu na vek definitívne); uskutočnením plnej synovskej adopcie; skutočným osamostatnením synov prijatím kňazského, rehoľného, vojenského stavu a prevzatím verejného úradu.[14]

Dôkazom inštitútu takpovediac **rodičovskej moci** je *Tripartitum* - právny dokument, ktorý spísal a vydal Štefan Verbőci z poverenia kráľa Vladislava II. Podľa tohto prameňa práva boli rodičia oprávnení: vykonávať nad deťmi právo dozoru a disciplíny do času kým žili v ich domácnosti a boli nimi vyživované, rodičia určovali miesto pobytu detí a mali právo držať ich u seba, rovnako mali právo požadovať ich vrátenie od osôb, ktoré ich zadržovali neoprávnene, rodičia boli oprávnení žiadať od detí prácu v domácnosti a v hospodárstve v primeranom rozsahu, pričom produkt ich práce, to čo svojou činnosťou nadobudli, pripadlo do majetku rodičov, v prípade potreby alebo núdze boli rovnako oprávnení požadovať od detí vydržovanie či alimentáciu. Oprávnenia v oblasti výchovy, jej spôsobu, boli prioritne v kompetencii otca rodiny rovnako ako súhlas k sobášu detí, kde mal otec rodiny rozhodujúce slovo. Na druhej strane boli rodičia povinní svoje deti chrániť a vychovávať, vydržovať a alimentovať,[15] chrániť majetok detí, ako aj trpieť účasť detí na užívaní a požívaní nerozdielneho rodinného majetku. Rodičovská moc, podobne ako otcovská, zanikala: fyzickou aj občianskou smrťou, vykonaním deľby, prepustením z rodičovskej moci a v prípade porušovania rodičovských povinností

[11] Citované podľa: ZEMANDLOVÁ, L. KAČÍK, E. 1999. *Pramene k štúdiu dejín štátu a práva, I. diel.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999. s. 13.
[12] SIVÁK, F. 1998. *Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1918.* Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1998. s. 72.
[13] Tamtiež, s. 74.
[14] LUBY. Š. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku.* Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2002. s. 331-333.
[15] V prípade nesplnenia tejto povinnosti sa mohli deti domáhať úradnej pomoci: Tripartitum, I/53. Bližšie: LUBY. Š. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku.* Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2002. s. 366.

odňatím výkonu rodičovskej moci, čo už bol ale dôsledok úpravy zákonného článku z roku1715.[16]

Obsahom *Tripartita* (konkrétne v článku 111) bola rovnako otázka plnoletosti a tzv. zákonného veku. *„O zákonnom a nezákonnom veku detí a ustanovení ich právnych zástupcov. § 1 Predtým však, než sa bude pojednávať o poručenstve, treba sa zmieniť o veku spomínaných detí. § 2 Tu treba vedieť, že niektoré deti sú plnoleté, iné zasa neplnoleté. Plnoletosť dosahujú muži vo veku dvadsaťštyri rokov. Ženy zasa podľa najnovšej zvyklosti vo veku 16 rokov."* Čo sa otázky zákonného veku týka, dosahuje sa rovnako u mužského a ženského pohlavia vo veku dvanásť rokov, pričom sú neplnoletí, nakoľko sú pod vekovou hranicou plnoletosti. Z ustanovenia § 3 článku 111 *Tripartita* vyplýva, že neplnoletí sú zasa tí, ktorí prežívajú roky života pod plnoletosťou a z nich sú niektorí v zákonnom, iní zasa v nezákonnom veku. Za osoby v zákonnom veku sa vyhlasujú, aby proti iným mohli viesť alebo začať spor.[17]

(Ne)nastolenie zmien

Za skutočný zásah štátu do rodinného práva (no prioritne manželského práva) možno považovať nariadenia Márie Terézie z roku 1753, ktoré upravovali okolnosti zasnúbenia a manželstva neplnoletých osôb.[18] Postavenie detí nepriamo zasiahol aj *urbariálny patent*, ktorý bez súhlasu stavov vydala Mária Terézia v roku 1767 a poddaným sa tak, okrem iného, naskytlo oprávnenie vychovávať svoje deti na každé remeslo. V kontexte reforiem, ktoré zasiahli postavenie detí nemožno opomenúť ani zásadnú zmenu v oblasti školstva, za ktorou rovnako stojí Mária Terézia, pri nej vychádzala zo zásady, *„že škola je politikum, že hlavný smer výchovy určuje štát a školy musia byť štátne, bez vplyvu náboženských organizácií."*[19] V roku 1773, po zrušení jezuitského rádu, kedy skonfiškovala uhorský majetok jezuitov, pod názvom *„Ratio educationis"* vydala nový školský poriadok. V roku 1781 zaviedol Jozef II. povinné vyučovanie nemčiny na každej škole, čo malo pripraviť podmienky pre zmenu nastolenú v roku 1784, od ktorého sa nemčina stala výlučným úradným jazykom uhorskej kancelárie.[20]

Výsledkom kodifikačných prác Márie Terézie a Jozefa II. bolo v roku 1786 vydanie prvého dielu *Všeobecného občianskeho zákonníka*, ktorý pozostával z piatich častí, prvé dve sa týkali všeobecných ustanovení, nasledujúce upravovali postavenie medzi rodičmi a deťmi, postavenie sirôt a márnotratných osôb.[21] Pre oblasť rodinného práva (manželské právo nevynímajúc) sa stalo rozhodujúce obdobie vlády (syna Márie Terézie) Jozefa II. [22] Jozefínska legislatíva pokročila v posledných dvoch rokoch jeho vlády ešte ďalej novou úpravou nemanželských detí.[23] Cisársky patent z roku 1787 zrovnoprávnil manželské a nemanželské deti (predovšetkým) v oblasti dedičského práva a novoupravil inštitút poručníctva.

---

[16] LUBY. Š. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku.* Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2002. s. 327-328.

[17] KOLÁRIK, J. 2008. *Právne dejiny Slovenska (9. storočie - 1918) I. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. s. 87 - 88.

[18] Rovnako z oblasti manželského práva bolo v roku 1756 vydané nariadenie o zasnúbení a manželstve vojenských dôstojníkov.

[19] SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 103.

[20] Ovládanie nemčiny malo byť rovnako podmienkou prijatia do štátnej služby. Avšak, tento germanizačný pokus (namierený proti záujmom všetkých národností) sa nemohol uskutočniť, nakoľko narazil na odpor obyvateľstva. Bližšie: SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 101-104.

[21] VESELÁ, R. 1993. *Vývoj rodinného práva do roku 1938*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 6.

[22] Šlo predovšetkým o zásahy do oblasti manželského práva. Významným bol napr. manželský patent Jozefa II., ktorý okrem iného zrušil cirkevnú jurisdikciu nad manželskými spormi.

[23] Manželské bolo dieťa narodené v platnom manželstve alebo v takom manželstve počaté. Predpokladom manželského pôvodu bolo platné, domnelé (putatívne) manželstvo; narodenie dieťaťa v platnom, domnelom manželstve, alebo počatie v platnom domnelom manželstve, hoci sa narodilo po zániku platného manželstva.

Stále prebiehajúce kodifikačné práce napokon viedli ku konečnej verzii *Všeobecného občianskeho zákonníka*, ktorý bol s účinnosťou od 1. januára1812 vyhlásený pod názvom *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB).* Prvý diel tohto zákonníka, ktorý obsahoval ustanovenia o manželskom práve, vzťahoch medzi rodičmi a deťmi, o poručníctve a opatrovníctve, priniesol pre oblasť manželského a rodinného práva na pomerne dlhú dobu stabilitu z pohľadu materiálneho práva.[24]

Všeobecný občiansky zákonník považoval manželstvo za dobrovoľný kontrakt medzi manželmi. To znamenalo, že ho mohol uzavrieť každý, ak mu v tom nebránila zákonom stanovená prekážka (duševná choroba, nedostatok veku, omyl v osobe manžela, odsúdenie k ťažkému trestu, trvajúce manželstvo, rozdiel vo vierovyznaní, cudzoložstvo). Do roku 1867 bol k uzavretiu manželstva potrebný aj politický konsenzus (súhlas orgánu verejnej správy viazaný na dôkaz, že žiadateľ uživí seba i svoju rodinu). Prekážkou uzavretia manželstva bolo v niektorých prípadoch aj samotné povolanie. Pri štátnych úradníkoch uzavretiu manželstva predchádzal súhlas nadriadených (vojaci sa mohli ženiť až po ukončení vojenskej povinnosti).[25]

Rodičovské právo bolo vo *Všeobecnom občianskom zákonníku* upravené v tretej hlave (§137- §186). Nebolo upustené od **výsadného postavenia muža – otca v rodine**, nakoľko on dával dieťaťu meno, rozhodoval o jeho výchove, spravoval jeho majetok a rovnako musel vysloviť súhlas s prípadnými záväzkami dieťaťa. V prípade rozvodu, rozluky patrili deti otcovi, výnimku predstavovali chlapci do 4 rokov a dievčatá do 7 rokov, ktoré boli zverené matke. Krokom späť bolo nerovnoprávne postavenie manželských a nemanželských detí, ako dôsledok výkonu práva podľa *Všeobecného občianskeho zákonníka*.[26]

Právne postavenie dieťaťa po roku 1848[27]

Právo pred rokom 1848 bolo charakterizované tradicionalitou štruktúry prameňov práva: obyčaj, zákon a súdne rozhodnutie. Revolučný rok 1848 do oblasti prameňov práva prináša niekoľko zmien, a síce postupné umocnenie vládnych a ministerských nariadení ako prameňov práva, zmenu a napokon úpadok privilégií, posilnenie pozície zákona zdôrazňovaním požiadavky kodifikácie práva. Marcové zákonodarstvo zrušilo takmer celé stredoveké právo spočívajúce na feudálnych základoch. Roky 1849 – 1860 (roky Bachovho absolutizmu) priniesli posilnenie kráľovskej normotvorby (patenty a reskripty). Uhorská spoločnosť vnímala takto naoktrojované právo ako zásah do jej ústavných práv a slobôd a nanútené rakúske právo odmietala. Túto zložitú situáciu (hroziace *„vacuum iuris"*) mala vyriešiť *Judexkuriálna konferencia* zvolaná v roku 1861. Jej výsledkom boli základné odkazujúce normy pre jednotlivé právne odvetvia, normy ponechávajúce v platnosti ustanovenia rakúskeho práva a normy, ktoré stanovili nové pravidlá práva.[28] S ohľadom na orientáciu príspevku priblížime tie, ktoré svojím obsahom zasahovali do právneho postavenia dieťaťa.

Spoločenské a právne procesy konca 18. str. a začiatku 19. str. vyústili aj do zmien v nazeraní na osoby, ako na právne subjekty. V tomto období dochádza k odstráneniu statusových vlastností podmieňujúcich ich postavenie a právnu subjektivitu osôb. Presadzujú sa prirodzené ľudské vlastnosti (napr. vek, alebo konkrétne hranica plnoletosti) ako určujúce

Bližšie: LUBY. Š. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku.* Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2002. s. 325.

[24] VESELÁ, R. 1993. *Vývoj rodinného práva do roku 1938.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 6.

[25] KADLECOVÁ, M. a i. 2007. *Dějiny českého soukromého práva.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 135.

[26] VESELÁ, R. 1993. *Vývoj rodinného práva do roku 1938*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 8.

[27] Text vybraných ustanovení použitých zákonných článkov je na účely tejto kapitoly ponechaný v pôvodnej podobe slovenčiny daného obdobia.

[28] LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. s. 155.

faktory spôsobilosti osôb. V tomto ohľade bolo významné prijatie *zákonného článku XXIII/1874 o plnoletosti žien,* ktorý hranicu plnoletosti pre ženy upravoval na dvadsaťštyri rokov (tak ako aj pre mužov). Pre ženy predmetný zákonný článok ponechal možnosť nadobudnutia plnoletosti aj skôr: *„§ 2 Každá ženská, bez ohľadu na jej vek s vydaním sa stane dospelou a toto právo zadrží aj vtedy, keď pred vekom v § 1*[29] *ustanoveným vdovou sa stane, s mužom svojím súdobne (súdne) sa rozlúči, alebo keď sa manželský stav zruší.“*[30]

Náhradné rodičovské vzťahy boli obsahom *zákonného článku XX/1877 o poručníctve a opatrovníctve*. „*V poručníctve museli byť všetci neplnoletí, ktorí neboli v moci otcovskej (poručníkom nemanželských detí bola ich matka). Poručníci boli buď menovaní (otcom),alebo zákonní (matka, starý otec), alebo ustanovení poručenským súdom. Opatrovníctvo zabezpečovalo záujmy osôb chorých a márnotratných, patrilo v prvom rade manželovi, potom otcovi a potom ostatným príbuzným, s výnimkou žien (okrem matky a manželky). Odmietnuť funkciu poručníka alebo opatrovníka bolo možné len zo zákonných dôvodov.“*[31] Uvedené dokazujú vybrané ustanovenie predmetného zákonného článku: *„§ 10 Dozor nad nezletilcom náleží rodičom a keď týchto niet, poručníkovi. Dokiaľ nezletilci nepečujú o svoju výživu alebo dokiaľ žijú so svojím otcom, vzťažmo poručníkom v spoločnej domácnosti, môžu byť donútení k poslušnosti, ktorou sú oproti rodičom alebo poručníkovi povinní, domácou kázňou. § 11 Nemajetných nezletilcov povinní sú vyživovať a vychovávať v prvom rade otec, a jestli je on sám k tomu neschopný, s ním spoločne matka, a neni-li otca alebo jestli je k tomu vôbec neschopný, matka a konečne starí rodičia.“*[32] Uvedený zákonný článok rovnako pamätal aj na zaopatrenie dieťaťa v prípade zákonitej rozluky manželstva, pričom rozhodoval súd, ktorý rodič má *„podržať dieťa u seba, a ktorý má platiť trovy výživy a výchovy“* a spravidla u matky mali byť deti ponechané do dosiahnutia siedmeho roku a dievčatá aj po dovŕšenom siedmom roku, *„leda že by poručenská vrchnosť z dôvodov závažných pokladala za potrebné učiniť odchylné opatrenia.“*[33]

Predmetný *zákonný článok XX/1877* pojednáva aj o inštitúte **otcovskej moci** v § 15, a to nasledovne: *„Otcovskú moc nad svojím manželským a nad uzákoneným dieťaťom vykonáva otec. V dôsledku tejto moci je otec zákonitým zástupcom svojich nezletilých detí a je oprávnený spravovať majetok detí zpravidla bez povinnosti vyúčtovania, ako aj menovať im poručníka a vylúčiť niekoho z poručníctva.“*[34] Podľa § 21 tohto článku otcovská moc zaniká: a) smrťou otca alebo dieťaťa; b) nadobudnutím plnoletosti dieťaťa. V § 22 sa píše aj o zrušení otcovskej moci v prípade, že otec úplne zanedbá výživu a výchovu dieťaťa, alebo ohrozuje jeho duševné blaho a majetkovú podstatu zlou správou.

Vierovyznanie detí upravoval *zákonný článok LIII/1868 o vzájomnom pomere kresťanských vierovyznaní.* Z uvedeného článku vyberáme znenie týkajúce sa detí: *„§ 11 Miešané manželstvá uzavreté byť môžu platne pred kňazom ktorejkoľvek stránky. § 12 Z detí, pošlých z miešaného manželstva, nasledujú synovia otcovo a dcéry ale matkino náboženstvo. § 15 Pred manželským sňatkom narodené, avšak manželstvom uzákonené deti podrobené sú dotyčne náboženskej výchovy tým samým predpisom, ktoré platné sú pre zákonné deti. § 16 Krom manželstva narodené, teda nezákonné deti, ktoré otec jejich za svoje uzná, podrobené sú predpisom platným pre zákonné deti; v protivnom prípade nasledujú manželstvo matkinho. § 18 Nalezenci a vôbec také deti, jichžto rodič nenie známy, nasledujú náboženstvo toho, kto jich*

[29] 24 rokov
[30] LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. s. 285, 288.
[31] BEŇA, J. GÁBRIŠ, T. 2008. *Dejiny práva na území Slovenska I (do roku 1918).* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008. s. 176-177.
[32] LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. s. 293.
[33] Tamtiež.
[34] Tamtiež.

prijal. Jestli dané sú do domu nalezencov, a ústav tento patrí istému vierovyznaniu, budú vychovávané v náboženstve toho vierovyznania. Jestli však nenastúpil by ani jeden z pádov v § tomto spomenutých, vychovávať sa budú nalezenci takýto v tom náboženstve, ktoré je v prevažnej vätšine na mieste jejich nalezenia.“[35]

Svojím obsahom je s predchádzajúcim zákonným článkom spojený *zákonný článok XXXII/1894 o náboženstve detí*, ktorý pojednáva o dohode osôb (rôzneho vierovyznania) vstupujúcich do manželstva. Pričom podľa § 1 predmetného zákonného článku sa môžu raz a navždy dohodnúť, aby ich všetky deti vyznávali buď otcovo alebo matkino náboženstvo.[36] V zmysle ustanovenia § 5 tohto zákonného článku nasleduje nezákonné dieťa náboženstvo matky. V prípade, že tá prestúpi na iné zákonne uznané náboženstvo, tak jej nezákonné deti, ktoré nedovŕšili sedem rokov, *„nasledujú ju“* do nového náboženstva.

V *Sbierke krajinských zákonov* z roku 1894 nájdeme aj *zákonný článok XXXIII/1894 o štátnych matrikách*, v rámci ktorého upriamime pozornosť na ustanovenie § 38, II. čiastky *Zvláštne ustanovenia*, I. hlavy *Matrika o narodeniach*, ktorý upravoval zákonné náležitosti matrikulárneho zápisu nasledovne: *„a) familiárne a druhé meno ohlasovateľa, jeho postavenie (zamestnanie) a bydlisko; b) miesto a čas (rok, mesiac, deň a hodina) narodenia dieťaťa; c) pohlavie dieťaťa; d) jeho druhé meno (utónev); e) familiárne a druhé meno rodičov poťažne matky nezákonného dieťaťa, ich náboženstvo, postavenie (zamestnanie), bydlisko, miesto narodenia a vek.“*[37]

Predmetné zákonné články (o náboženstve detí, o štátnych matrikách, ako aj o manželstve) presadili v Uhorsku cirkevnopolitickú reformu, dôsledkom čoho bolo, že manželské a rodinné právo bolo predmetom úpravy výlučne svetského práva. Táto reforma bola slovenskou verejnosťou odsudzovaná a považovaná za tlak štátnej moci, vplyv liberálnej ideológie proti autonómnym právam a zvyklostiam cirkví a teda za posilnenie právomocí štátnych inštitúcií.[38]

Do právneho postavenia dieťaťa po roku 1848 svojím obsahom zasiahli aj zákonné články regulujúce oblasť pracovnoprávneho zákonodarstva, napr. podľa *zákonného článku XIII/1876 o vzťahu medzi čeľaďou a gazdom*: *„§ 29 Gazda je povinný príležitosť podať a dozorovať na to, žeby do služby prijaté do školy povinovaté dietky a mladíci v záležitosti národno-školského vyučovania vynesenému v zák. čl. XXXVIII/1868 úplne zodpovedave školu riadne navštevovaly.“*[39]

Postavenie dieťaťa vo vtedajších pracovnoprávnych vzťahoch rovnako upravoval aj *zákonný článok XVII/1884 Živnostenský zákon* v III. hlave *Pomocný personál A) Učňovia*: *„§ 60 Deti, ktoré 12-ty rok svojho veku nedosiahly, nemôžu byť prijaté za učňov. Výnimka len spovolením priemyslovej vrchnosti má miesto. § 64 Takí učňovia, ktorí 14. rok veku nedosiahly, denne môžu byť najvyše k 10-ti hodinovej práci viazaní, ktorí 14. rok už dosiahli, najvýš k 12-ti hodinovej. Avšak v oboch prípadoch medzi prácou treba držať oddych; predpoludním i popoludní po polhodine, a na poludnie za jednu hodinu, učňovia môžu byť vôbec len k takej práci pritisnutí, ktorá jejich telesnej sile zodpovedá. § 65 K nočnej práci, to jest od večernej 9.*

[35] LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. s. 286-287.

[36] Táto dohoda sa musela uskutočniť pred *„kráľovským verejným notárom, kráľovským okresným sudcom, pred mešťanostom alebo nadslúžnym...“.* Bližšie: LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. s. 288-289.

[37] LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. s. 289-290.

[38] BEŇA, J. GÁBRIŠ, T. 2008. *Dejiny práva na území Slovenska I (do roku 1918).* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008. s. 177.

[39] LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. s. 438.

do rannej 5 hodiny, niže 16 rokov majúci učňovia nemôžu byť vôbec použití.“[40] Naproti tomu stojí ustanovenie § 66 predmetného zákonného článku o povinnosti učňa počúvať priemyselníka, a ak je *„v jeho dome chovaný“* a tam býva, do osemnásteho roku je postavený pod jeho domácu disciplínu.

Záver

Ústredným inštitútom feudálneho práva súkromného bolo feudálne vlastníctvo, nakoľko bola pôda (obrábaná poddanskou pracovnou silou) za feudalizmu hlavným výrobným prostriedkom. Dominantnou úlohou feudálneho práva bola preto *„ochrana tohto výrobného vzťahu, zabezpečenie dispozičného práva súkromného vlastníka pôdy cudzou pracovnou silou.“*[41] Napriek uvedenému, nešlo o jediný záujem chránený právom feudalizmu. Dôkazom je obsah viacerých prameňov práva (ako napr. *Zákon sudnyj ljudem, Tripartitum*), ktoré svojimi ustanoveniami chránili aj iné hodnoty a záujmy, medzi nimi aj rodinu a dieťa. Zmeny v oblasti rodinného (a manželského) práva zaznamenávame v období osvietenského absolutizmu, kedy sa v dôsledku reformnej činnosti Márie Terézie a Jozefa II. do právneho poriadku zavádza systém výchovy a vzdelávania, inštitucionalizácia ochrany nemanželských, nechcených detí, ako aj potreba šťastného detstva. Obdobie vývoja práva po revolučnom roku 1848 bolo zložitým obdobím, a tak v snahe predísť *„vacuum iuris“* sú prijímané dočasné súdne pravidlá ako produkt Judexkuriálnej konferencie z roku 1861, ktoré sa stali východiskovými prameňmi práva nastávajúcej doby.

Príspevok, ako stručný historický exkurz právnym postavením dieťaťa na našom území od feudálnych čias ovplyvnených pôsobením cirkvi, čias panovania osvietených absolutistických panovníkov, ktorých cieľom bolo *„ozdraviť“* obyvateľstvo v každom ohľade, ako aj postavením dieťaťa po zložitých rokoch 1848/1849 až po vznik Československa, je dôkazom zmien v jeho právnom postavení s ohľadom na mocensko-politické myšlienky vládnucich vrstiev. A tak aj v tomto ohľade možno len potvrdiť pravdivosť výroku Johna Maynarda Keynesa (britského ekonóma): *„Idey formujú priebeh histórie.“*

Literatúra

BEŇA, J. GÁBRIŠ, T. 2008. *Dejiny práva na území Slovenska I (do roku 1918).* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7160-257-6.

KADLECOVÁ, M. a i. 2007. *Dějiny českého soukromého práva.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 275 s. ISBN 978-80-7380-041-3.

KOLÁRIK, J. 2008. *Právne dejiny Slovenska (9. storočie - 1918) I. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. 162 s. ISBN 978-80-88931-79-9.

LACLAVIKOVÁ, M. ŠVECOVÁ, A. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II (1790-1918).* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012. 673 s. ISBN 978-80-8082-506-5.

LUBY. Š. 2002. *Dejiny súkromného práva na Slovensku.* Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2002. 626 s. ISBN 80-89047-48-3.

SIVÁK, F. 1998. *Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1918.* Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1998. 186 s. ISBN 80-7160-100-4.

SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. 128 s. ISBN 80-8054-257-0.

[40] Tamtiež, s. 444.

[41] SIVÁK, F. 2002. *Vybrané kapitoly z európskych dejín štátu a práva III.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 83.

VESELÁ, R. 1993. *Vývoj rodinného práva do roku 1938.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. 12 s. ISBN 80-210-0794-X.
VOJÁČEK, L. 2004. *České právní dějiny do roku 1918.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2004. 192 s. ISBN 80-223-2010-2.
VOJÁČEK, L. SCHELLE, K. KNOLL, V. 2010. *České právní dějiny*. 2. upravené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.
ZEMANDLOVÁ, L. KAČÍK, E. 1999. *Pramene k štúdiu dejín štátu a práva, I. diel.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999. 71 s. ISBN 80-8054-109-4.

Keywords: rights of the child, development of family law, feudal child, child from the period of enlightenment absolutism, legal status of the child after 1848, paternal power

Summary

The contribution deals with the legal status of the child in historical development. Through selected sources of family law, the contribution approximates the legal position of the child of the feudal society, the (not) changes in his rights as a result of the rule of the enlightened absolutist rulers, the development of law from the revolutionary year 1848 to the Czechoslovak Republic.

From the private life of the old Slavs we have very few sources of law. Family habits can only be deduced from different chronicles, records, but also from the organization itself of the society. In the pre-Christian period, were contracted polygamous marriages too and it was possible to end marriage at any time and contract a new marriage. Great Moravian law followed the old customary law. Unlike the previous period, Great Moravia is already affected by Christianization, due to the arrival of Constantine and Method on its territory. For the Middle Ages, the concept of paternal power is still valid.

The actual interference of the state into family law constituted the decrees of the enlightened rulers: Maria Theresa and Joseph II. The status of the children was indirectly hit by the urbane patent issued by Maria Theresa, that, among others, gave the lieges permission to bring up their children in every craft. During the last two years of his government, Joseph II altered the status of illegitimate children. In 1787 he democratized legitimate and illegitimate children and amended guardianship.

The Revolutionary Year 1848 brought several changes in the field of the sources of law. The Ugrian society perceived forced law as an interference with its constitutional rights and freedoms and therefore rejected it. This difficult situation resolved the Conference convened in 1861. Its result was legal articles that governed various areas of law, including the legal status of the child.

por. Mgr. Ivana Rubisová
Katedra verejnoprávnych vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: ivana.rubisova@minv.sk
telefón: 09610 57470

Recenzenti:

plk. doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD.; doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD.

Magda Ružbacká

Zmena vo vnútornom kontrolnom systéme Policajného zboru – áno alebo nie?

Anotácia: Autorka príspevku chce poukázať na aktuálnu potrebu uvedomenia si zmien vo vnútornej kontrole Policajného zboru. Obsahom príspevku je najprv problematika kontrolovania a kontrolného systému z pohľadu teórie kontroly a následne analýza súčasného reálneho stavu vnútornej kontroly vykonávanej z úrovne policajných manažérov, útvarov kontroly ako aj odborných útvarov Policajného zboru. Poukazuje na jej jednotlivé problémové miesta. Zároveň sa zaoberá súčasným modelom systému vnútornej kontroly Policajného zboru z pohľadu informácií, ktoré nám prináša a ktoré z nich sú využiteľné pri riadení policajnej organizácie.

Kľúčové slová: Policajný zbor, riadenie, policajný manažér, odborný útvar, útvar kontroly, kontrola, vnútorný kontrolný systém, prvky kontrolného systému

Úvod do problematiky

Kontrola, slovo pri ktorom nejedného človeka zamrazí. Sprevádza nás celý život a len málokedy sa jej môžeme vyhnúť. Každý z nás sa vo svojom živote stretne s mnohými kontrolami, ktoré preveria určitý aspekt jeho stavu alebo napredovania. Či už nás preverujú naši lekári, učitelia, zamestnávatelia, náhodne alebo úmyselne Policajný zbor, kontrola je súčasťou našej existencie.

Hoci v nás neraz vyvoláva zlé pocity, viacerí z nás vedia, že **kontrola** nám pomáha rásť, učiť sa z vlastných chýb alebo **nám poskytuje záchrannú sieť, aby nedošlo k skutočným stratám.**

Dôležitosť kontroly spočíva práve v poslednej funkcii riadenia, vďaka ktorej sa dá stanoviť, či boli jednotlivé procesy vykonané správne, či a aké riziká a chyby sa vyskytli v jednotlivých procesoch, ako je možné zistený neuspokojivý stav odstrániť a riziká minimalizovať. Práve vďaka kontrolovaniu je možné zistiť efektívnosť jednotlivých procesov, merať ich výkonnosť a flexibilne reagovať na novovzniknuté riziká.[1]

V súčasnom svete moderných organizácií a podnikov je vnútorná kontrola vnímaná ako dôležitá funkcia manažmentu. Kontrolovanie nie je ohraničené na určité špecifikované aktivity, ale je prítomné vo všetkých činnostiach a celom fungovaní týchto organizácií. Kontrolovanie sa chápe komplexne ako kontinuálny a nepretržitý proces.[2]

Aj v štátnej správe v budúcnosti bude na kontrolu kladený omnoho väčší význam, keďže postupne si aj policajná organizácia začína uvedomovať potenciál, ktorý jej môže priniesť možnosť flexibilne reagovať na nové riziká a zmeny. A tým predchádzať zlyhaniu alebo nedostatočnému fungovaniu štandardných, ale aj nových postupov práce, projektov, informačných systémov zavedených v Policajnom zbore. Je veľmi dôležité, aby kontrola v policajnej organizácií neplnila len represívnu funkciu.

Uvedomenie si významu kontroly v riadení policajnej organizácie je východiskovým bodom pre zodpovedanie otázky: „Aký je súčasný stav vnútornej kontroly vykonávanej z úrovne policajných manažérov, odborných útvarov, ako aj útvarov kontroly? Je potrebná v tomto systéme zmena?“ Pričom hneď v úvode musím poznamenať, že vo vedení Policajného zboru bolo už viackrát cítiť nespokojnosť z pohľadu efektívneho využitia informácií z výsledkov kontrol, pretože im chýba včasnosť, úplnosť a aj objektívnosť.

[1] MIŠÚN, J., MIŠÚNOVÁ HUDÁKOVÁ, I. a P. PAPRSKÁROVÁ, 2017. Trendy interného kontrolovania a interného auditu využívané v podnikateľských subjektoch v dynamickom podnikateľskom prostredí. In: *Akadémia manažmentu*. Roč. XI, č. 5, s. 1 – 2.

[2] OLÁH, M., ŠIDELSKÝ, Ľ. a Ľ. CIBÁK, 2011. *Finančná kontrola,* s 240.

Podstata, zameranie a zmysel kontroly

Presné vymedzenie pojmov (vypracovanie terminológie) je dôležitou úlohou každej teórie. Platí to aj pre teóriu kontroly.

Rozšírenie používania pojmu kontrola viedlo k tomu, že sa v teórii aj v praxi objavilo rôzne chápanie tohto pojmu, čo je dané predovšetkým úsekom vedy, výskumu alebo praxe, kde sa pojem kontrola používa. Rozdiely vo výklade pojmu kontrola, resp. kontrolovanie, sú teda predovšetkým profesijného rázu. Väčšina autorov ale zaraďuje kontrolovanie medzi funkcie riadenia (viď obrázok č. 1).

Kontrolovanie predstavuje jednu zo základných funkcií manažmentu. Nasleduje po plánovaní, organizovaní a vedení ľudí. Zameriava sa na určenie toho, či ciele boli realizované alebo nie, a ak nie, poskytuje nástroje na ich dosiahnutie. Kontrolovanie je dôležité, pretože kompletizuje ostatné manažérske funkcie[3].

Kontrolovanie sa síce môže javiť ako posledná fáza manažérskeho procesu, ale v skutočnosti to nezodpovedá realite. Predstavuje naozaj dynamickú funkciu a je spätá s ostatnými funkciami. Všetky musia byť vo vzájomnej rovnováhe z pohľadu ich výkonu, inak by bolo riadenie neefektívne. Ani jedna z nich nesmie byť „popoluškou“ medzi ostatnými funkciami riadenia.

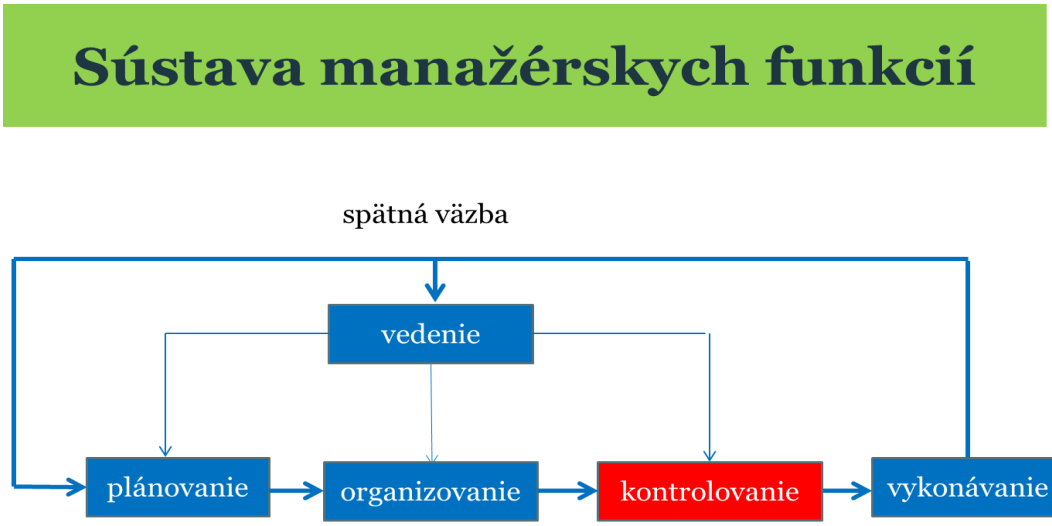

Obrázok č. 1: Základné funkcie riadenia[4]

Rôznorodosť chápania kontroly vyplýva aj z nejednotnej terminológie v oblasti kontroly. Vo všeobecnosti sa v teórii manažmentu stretneme častejšie ako s pojmom kontrola s pojmom kontrolovanie. Je veľmi dôležité tieto dva pojmy odlúčiť. Kým kontrola predstavuje zväčša jednorazový akt, kontrolovanie je manažérskou funkciou, ktoré má na starosti vykonávanie jednotlivých kontrol a prípadne ich zosúladenie do kontrolného systému[5].

Vzhľadom na to, že tento príspevok sa týka predovšetkým policajnej organizácie, v ktorej je pojem kontrola súčasťou terminológie policajných manažérov a taktiež je zadefinovaný v právnych predpisoch na úseku kontroly v štátnej správe, považujem tento termín za vhodnejší.

Pod pojmom kontrola rozumieme sústavné kritické hodnotenie javov a procesov, ktoré už nastali, prebiehajú, alebo budú prebiehať v budúcnosti, ktorého cieľom je prispieť

[3] MEDINA, R. 2006. *Business Organization and Management*. s. 195.
[4] SEDLÁK, M., 2009. *Manažment*, s. 128.
[5] MIŠÚN, J. a I. MIŠÚNOVÁ HUDÁKOVÁ, 2017. *Kontrolovanie v manažmente*. s. 11.

k dynamickej rovnováhe kontrolovaného systému alebo jeho časti. O dynamickej rovnováhe sa hovorí preto, lebo sa dosahuje buď sčasti, alebo úplne, ale vždy za pohybu stavu žiaduceho i skutočného.[6]

Kontrolu môžeme definovať ako činnosť, na základe ktorej subjekt kontroly – policajní manažéri a pracovníci kontroly – na vybranom objekte kontroly zisťujú, hodnotia a porovnávajú skutočný stav so stavom požadovaným. V prípade identifikácie odchýlok zisťujú škodlivé následky a osobnú zodpovednosť pracovníkov a navrhujú prijať opatrenia na zabezpečenie nápravy. Policajní manažéri majú využívať kontrolu ako určitú formu spätnej väzby, prostredníctvom ktorej majú získavať objektívnu predstavu o riadenej realite.

Úlohou kontroly nie je hľadanie chýb a omylov, ale zisťovanie stavu procesov ako východiska pre ich skvalitňovanie.

Aby **kontrola splnila svoj cieľ**, je potrebné, aby **policajní manažéri využili výsledky kontrol vo svojej riadiacej činnosti**. Predovšetkým na zabezpečenie odstránenia nedostatkov a príčin, ktoré ich umožnili, na skvalitnenie riadenia a upevnenia disciplíny podriadených, na hodnotenie práce podriadených pracovníkov a vyvodenie dôsledkov voči zodpovedným. Súčasne musia prijať opatrenia, ktoré zabezpečia, aby sa obdobné nedostatky v budúcnosti neopakovali.

Kontrola sa vyznačuje týmito znakmi:

- je potrebná na meranie a zhodnotenie výkonnosti policajnej organizácie a jej častí,
- predstavuje dynamický a stále prebiehajúci proces,
- týka sa všetkých stránok policajnej organizácie,
- štruktúra kontrolného procesu v policajnej organizácií by mala byť rovnaká bez ohľadu na to, čo je jeho objektom a kto ho vykonáva.

Podstatou kontroly je kritické zhodnotenie reality s ohľadom na riadiace zámery. Na základe tohto posúdenia sú prijímané príslušné kontrolné závery.

Poslaním kontroly je včas a hospodárne zistiť odchýlky v riadenom procese, predstavujúce rozdiel medzi zámerom a jeho realizáciou, ktoré môžu byť pozitívne alebo negatívne, ich rozbor a na základe toho prijatie záverov a ich uplatnenie.

Úlohou kontroly (kontrolného procesu) je:

- ✓ sledovanie skutočného vývoja riadeného objektu a zistenie konečného výsledku,
- ✓ porovnávanie skutočného vývoja s vývojom, ktorý bol určený rozhodnutím riadiaceho subjektu, zisťovanie prípadných odchýlok od určeného vývoja, ako aj ich príčin,
- ✓ vyvodzovanie záverov na ďalšie rozhodovanie, a to jednak s cieľom odstrániť nežiaduce odchýlky a ich príčiny alebo zmeniť pôvodné rozhodnutie, ak sa v priebehu kontroly ukáže ako nesprávne, jednak s cieľom využiť poznatky o príčinách pozitívnych odchýlok.[7]

Zmyslom kontrolovania je prispieť k dynamickej rovnováhe kontrolovaného systému alebo jeho subsystémov. Treba si uvedomiť, že **zmyslom kontroly nie je obyčajná informácia alebo postih výkonných prvkov,** ale zmyslom kontroly je likvidácia, odstránenie nedostatkov, ktoré ovplyvňujú výsledky a tým prispieť k rozvoju systému.

Požiadavky na kontrolný proces

Podľa Františka Bělohlávka a kol., aby došlo predchádzaniu a eliminácii nedostatkov, akými sú žiadna alebo slabá kontrola, prílišná tesnosť kontroly, nehospodárnosť, nepresnosť, nezrozumiteľnosť, subjektívnosť či samoúčelnosť, je potrebné, aby sa na **kontrolný proces** kládli a v kontrolnom procese rešpektovali niektoré **základné požiadavky**:[8]

[6] KRÁČMAR, J. a kol., 2013. *Kontrolovanie*. s. 15.
[7] SEDLÁK, M., 2009. *Manažment*, s. 214.
[8] BĚLOHLÁVEK, F., KOŠŤAN, P. a O. ŠULEŘ, 2006. *Management*, s. 165-166.

- **integrácia** – kontrolný systém musí zodpovedať organizačnej štruktúre, špecifikám plánov a obsahovej náplni hodnotených činností. Rovnako dôležité je, aby bol v súlade aj s organizačnou kultúrou organizácie. Nevyhnutná je previazanosť s ostatnými manažérskymi funkciami.
- **primeranosť** – kontrolný systém musí poskytovať informácie skutočne cenné pre rozhodovanie. Objektom kontrolnej činnosti musí byť len to, čo je z hľadiska riadiacich procesov závažné.
- **hospodárnosť** – kontrolný proces musí odhaľovať odchýlky od plánovaných zámerov a objasňovať príčiny týchto odchýlok s minimálnymi nákladmi a bez nežiaducich vedľajších účinkov. Hodnota zistených odchýlok musí byť väčšia ako náklady vynaložené na kontrolu.
- **orientácia do budúcnosti** – pokiaľ má byť kontrola efektívna, mala by sa zacieľovať do budúcnosti. Musí byť schopná upozorňovať na možné významné odchýlky od plánovaných zámerov skôr, ako nastanú.
- **zrozumiteľnosť** – kontrolný proces musí byť prispôsobený úrovni, potrebám a chápaniu tých, ktorí kontrolujú. Súčasne musí byť taký jednoduchý, aby jeho priebeh a výsledky boli zrozumiteľné aj kontrolovaným pracovníkom.
- **pružnosť** – kontrolné procesy musia pružne reagovať a prispôsobovať sa aj neočakávaným zmenám, ktoré majú vplyv na ciele organizácie, jej plány a činnosť. Priebežne by sa mala posudzovať aktuálnosť pravidiel, postupov a štandardov kontrolných procesov.
- **motivácia** – do kontrolných procesov by sa mali zainteresovať všetci zamestnanci organizácie, aby chápali jej zmysel pre činnosť organizácie a v konečnom dôsledku aj pre nich samotných. To vedie k vyššej kvalite kontrolnej činnosti, k pocitu spoluzodpovednosti pracovníkov a k zefektívneniu riadiaceho procesu. Kontrola vykonávaná manažérom má dôležitý vplyv na aktivitu podriadených.

Systém kontroly

Systém kontroly môžeme definovať ako množinu kontrolných subjektov, ktoré tvoria uzavretý a pomerne oddelený celok a množinu väzieb medzi nimi. Tieto subjekty spoločne, deľbou práce a vzájomnou spoluprácou zabezpečujú kontrolnú funkciu pri danom objekte.

Základnou podmienkou fungovania systému kontroly je integrácia činností jeho častí, **aby celok pôsobil cieľavedome**.

Hlavnými prvkami systému kontroly sú (viď obrázok č. 2):

- **subjekt kontroly** – manažér alebo pracovník útvaru kontroly, resp. odborného útvaru, ktorí vykonávajú kontrolu,
- **objekt kontroly** – konkrétny pracovník na pracovisku, resp. útvar, organizačný celok,
- **ciele kontroly** – hlavný a pomocné ciele,
- **kritériá** (štandardy) **kontroly –** požadovaný stav na kontrolovanom objekte zadefinovaný v právnych predpisoch,
- **metódy a prostriedky kontroly** (priame a nepriame spôsoby, zdroje informácií, materiálne zabezpečenie, technika)
- **právne** (legislatívne) **prostriedky na dosiahnutie splnenia cieľov –** príslušné oprávnenia subjektov kontroly na zabezpečenie požadovaného stavu na kontrolovanom objekte v prípade, že bolo kontrolou zistené, že tomu tak nie je.

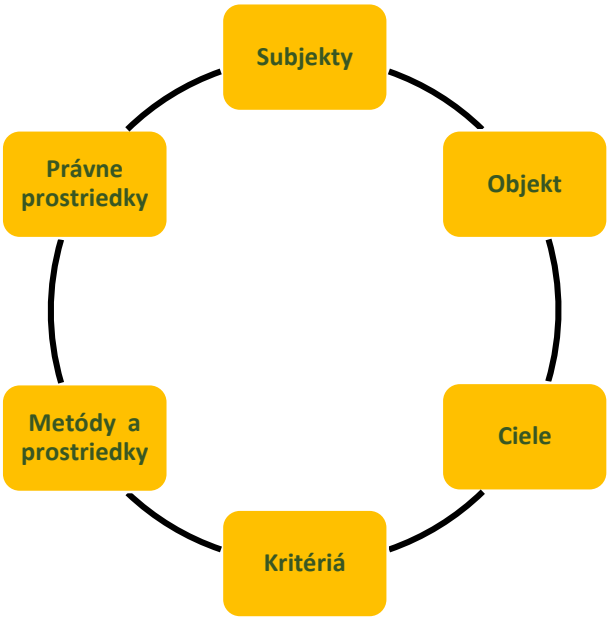

Obrázok č. 2: Prvky systému kontroly[9]

Analýza súčasného vnútorného kontrolného systému Policajného zboru

Vnútorný kontrolný systém Policajného zboru pozostáva z pohľadu subjektu z kontrolnej činnosti policajných manažérov na všetkých úrovniach riadenia Policajného zboru a kontrolnej činnosti útvarov kontrol zriadených na úrovni Prezídia Policajného zboru a krajských riaditeľstiev Policajného zboru a odborných útvarov zriadených na úrovni Prezídia Policajného zboru, krajských a okresných riaditeľstiev Policajného zboru.

Pre ucelený obraz subjektov kontrolnej činnosti oprávnených na výkon kontrol na útvaroch Policajného zboru je potrebné uviesť aj zamestnancov úradu kontroly sekcie kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a ďalšie odborné útvary Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktorým bola priznaná uvedená právomoc v nariadení Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme, ktoré je vykonávacím interným predpisom zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších právnych predpisov pre podmienky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a v nariadení Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 40/2015 o operatívnych kontrolách.

V rámci úvahy o prípadnej potrebe zmeny vo vnútornom kontrolnom systéme Policajného zboru sa budem zaoberať len subjektmi kontrol ustanovených, resp. zriadených na útvaroch Policajného zboru vychádzajúc z platnej právnej úpravy riadenia služieb a útvarov Policajného zboru, podľa ktorej Policajný zbor riadi prezident Policajného zboru[10] (viď obrázok č. 3).

V rámci riadenia Policajného zboru prezident Policajného zboru získava informácie z plánovaných kontrol, ktoré sú súčasťou plánovacieho dokumentu spracovaného z úrovne odboru kontroly Prezídia Policajného zboru. Tento „Plán kontrolnej činnosti Prezídia Policajného zboru“ sa spracováva vopred na jeden kalendárny rok a sumárne obsahuje všetky kontroly plánované z jednotlivých odborných útvarov Prezídia Policajného zboru, ktoré považujú vykonávanie tohto druhu kontrol za potrebné. Obsahuje aj kontroly plánované z úrovne odboru kontroly Prezídia Policajného zboru.

[9] KRÁČMAR, J. a kol., 2013. *Kontrolovanie*. s. 119.
[10] *§ 6 Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov*

Rovnako je plánovaná kontrolná činnosť organizovaná aj na úrovni krajských riaditeľstiev Policajného zboru, kde spracovateľom „Plánu kontrol krajského riaditeľstva Policajného zboru“ je odbor, resp. oddelenie kontroly. Prijímateľom informácií z výkonu týchto kontrol je riaditeľ krajského riaditeľstva Policajného zboru, v osobitných prípadoch môže byť aj prezident Policajného zboru.

Druhou kategóriou informácií z kontrolnej činnosti, ktoré môže prezident Policajného zboru kedykoľvek v prípade potreby získať, sú informácie z operatívnych kontrol, ktoré sú vykonávané nadriadenými, útvarmi kontrol alebo odbornými útvarmi, z úrovne všetkých útvarov Policajného zboru. Ide väčšinou o kontroly vykonávané na základe konkrétnych podnetov (vlastných, resp. iných štátnych orgánov alebo od médií, občanov), pričom prezident Policajného zboru určuje, kto bude subjektom operatívnej kontroly v rámci jeho vnútorného kontrolného systému.

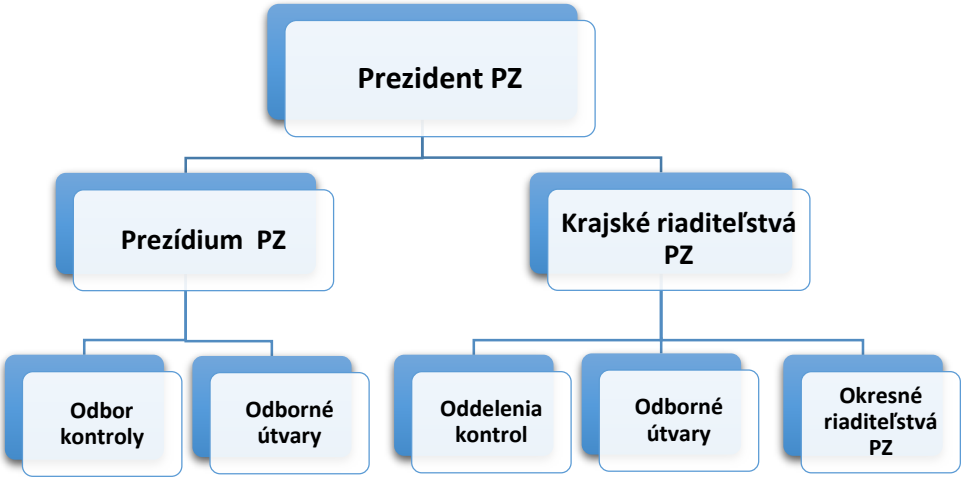

Obrázok č. 3: Organizácia vnútorného systému kontroly PZ[11]

Kontrolná činnosť nadriadených

Policajní manažéri, resp. nadriadení vykonávajú kontrolu svojich priamych podriadených ako jednu zo svojich základných povinností podľa § 49 ods. 1 zákona č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície Slovenskej republiky v znení neskorších právnych predpisov. Pri jej výkone a dokumentovaní môžu postupovať podľa nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 40/2015 o operatívnych kontrolách, podľa ktorého **je povinnosťou nadriadeného spracovať o vykonanej kontrole výstupný materiál len v prípade, ak boli zistené v služobnej činnosti príslušníkov Policajného zboru nedostatky**.

V praxi si niektorí nadriadení vedú v rámci svojej manažérskej agendy vlastnú evidenciu o všetkých vykonaných kontrolách, nielen v prípade zistených nedostatkov. Táto evidencia im slúži ako jeden z podkladov pre objektívne spracovávanie hodnotenia podriadených príslušníkov Policajného zboru.

Avšak mnohí nadriadení využívajú súčasný právny stav úpravy ich kontrolnej činnosti a často ich dokumentácia z kontrolnej činnosti pozostáva len z úradných záznamov o výsledku kontroly ukončenej s nedostatkami. Z pohľadu hodnotených je to veľmi neobjektívne, pretože

[11] čl. 3 *Nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme*

nie je zrejmé a ani zdokumentované, ako často, či vôbec nadriadený vykonával inú kontrolnú činnosť, ďalej u ktorých podriadených príslušníkov Policajného zboru a s akým predmetom. Tento stav pôsobí negatívne aj na motiváciu pri výkone ďalšej služobnej činnosti hodnotených.

Budeme touto významnou manažérskou funkciou len „trestať"? Nie je čas zmeniť túto oblasť policajnej kultúry, v ktorej **je chápaná kontrola len ako** „bič na príslušníkov Policajného zboru" alebo **„nástroj slúžiaci výlučne na zisťovanie nedostatkov"?**

Súčasná právna úprava kontrolnej činnosti nadriadených[12] pritom vychádzala z požiadaviek policajnej praxe, ktorá žiadala znížiť administratívnu zaťaženosť nadriadených.

V rámci kontrolnej činnosti nadriadených musím ešte podotknúť, že v minulosti, ak bola vykonávaná na pokyn najvyšších nadriadených za účelom ich urýchleného informovania ku konkrétnemu prípadu zväčša prezentovaného médiami ako zlyhanie príslušníkov Policajného zboru pri plnení svojich úloh, tak závery kontroly boli často neobjektívne, resp. neúplné, skreslené, s cieľom nepoukázať na nedostatky vlastné alebo svojich podriadených. Z uvedeného dôvodu musela byť vykonaná opätovná kontrola útvarom kontroly z vyššej úrovne.

Kontrolná činnosť útvarov kontrol

Vzhľadom na veľkosť a organizačnú štruktúru Policajného zboru bolo nutné delegovať právomoc ku kontrole na špecializované útvary kontroly zriadené na úrovni Prezídia Policajného zboru (odbor kontroly) a krajských riaditeľstiev Policajného zboru (odbor kontroly alebo oddelenie kontroly). Tieto útvary kontroly sú z dôvodu potreby zabezpečenia ich nezávislosti organizačne začlenené priamo pod prezidentom Policajného zboru, resp. na nižšej úrovni pod riaditeľom krajského riaditeľstva Policajného zboru.

Cieľom príspevku je poukázať na efektívne využitie útvarov kontrol na úrovni krajských riaditeľstiev Policajného zboru zo strany riaditeľov týchto riaditeľstiev. Ich hlavnou úlohou je pre riaditeľa krajského riaditeľstva Policajného zboru zabezpečiť prostredníctvom výkonu kontroly včasné a hospodárne informácie, ktoré by využil pri riadení krajského riaditeľstva Policajného zboru a jeho jednotlivých organizačných zložiek, resp. by mali zabezpečiť, aby jeho riadenie bolo efektívnejšie. Taktiež metodicky usmerňujú výkon kontroly nadriadených a odborných útvarov Policajného zboru patriacich v rámci organizačnej štruktúry krajského riaditeľstva a okresných riaditeľstiev Policajného zboru.

V praxi sú a aj v minulosti boli často tieto útvary kontrol využívané zo strany riaditeľa krajského riaditeľstva výlučne na vybavovanie sťažností občanov alebo príslušníkov Policajného zboru, vybavovanie žiadostí občanov o poskytnutie informácií, na výkon disciplinárnych a personálnych konaní realizovaných v mene riaditeľa krajského riaditeľstva Policajného zboru, prípadne tam boli služobne zaradení pracovníci, ktorí nezodpovedali odbornými vedomosťami a policajnou praxou na výkon tohto druhu popisu služobnej činnosti. Z pohľadu kontroly vykonávajú predovšetkým kontroly „ad hoc", t.j. pre jednotlivé prípady zlyhania príslušníkov Policajného zboru, avizované zo strany médií, občanov.

Často sa zamestnancom týchto útvarov kontrol nevenuje dostatočná pozornosť zo strany riaditeľov krajských riaditeľstiev Policajného zboru, pričom si neuvedomujú dôležitosť ich poslania v organizačnej štruktúre krajského riaditeľstva Policajného zboru ako profesionálneho útvaru kontroly. Dôkazom sú im schválené „formálne" (opakujúce sa zamerania kontrol len so zámenou objektov kontrol) Plány kontrolnej činnosti, dlhodobé nízke finančné ohodnotenie oproti ostatným útvarom krajského riaditeľstva Policajného zboru, čo za posledné obdobie spôsobilo nezáujem o výkon tejto práce, ďalej nevenovanie sa odbornej príprave týchto zamestnancov, nezabezpečenie potrebných metód a prostriedkov, ktoré by boli adekvátne pre výkon kontroly v súčasnosti (napr. vstupy do jednotlivých informačných systémoch PZ, technická vybavenosť). Taktiež musia zamestnanci útvaru kontroly cítiť podporu zo strany riaditeľa krajského riaditeľstva Policajného zboru v súvislosti s prijímaním a splnením opatrení

[12] *čl. 10 Nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 40/2015 o operatívnych kontrolách*

a vyvodzovaním osobnej zodpovednosti dôsledkov po kontrole so zistenými nedostatkami. Veľmi negatívne pôsobí na zamestnanca útvaru kontroly, ak podporu u krajského riaditeľa Policajného zboru naopak získava nadriadený kontrolovaného útvaru prostredníctvom „zľahčovania“ záverov z vykonaných kontrol a následne pri formálnom vyvodzovaní dôsledkov u osôb zodpovedných za zistené nedostatky.

Z môjho pohľadu do budúcna tu vidím v rámci súčasného modelu systému vnútornej kontroly priestor na efektívnejšie využívanie týchto útvarov kontrol, ktoré sú v súčasnosti v podriadenosti riaditeľov krajských riaditeľstiev Policajného zboru. Predovšetkým pre riadenie Policajného zboru ako celku. Sú zaujímavé svojou dislokáciou v každom krajskom meste a ide o profesionálne útvary kontroly.

Kontrolná činnosť odborných útvarov

Okruh subjektov kontroly vnútorného kontrolného systému Policajného zboru uzatvárajú odborné útvary Prezídia Policajného zboru, krajských a okresných riaditeľstiev Policajného zboru. Odborný útvar je príslušný útvar k útvaru a organizačnej zložke, ktorú po odbornej stránke riadi, usmerňuje alebo je mu podriadený podľa interných predpisov. Tieto odborné útvary majú právomoc zo svojej úrovne vykonávať plánované aj operatívne kontroly na príslušných nižších útvaroch Policajného zboru.

Nakoľko vecnými gestormi jednotlivých policajných služieb sú odborné útvary Prezídia Policajného zboru a práve ich závery kontroly majú mať vplyv na efektívnosť riadenia Policajného zboru, vykonala som analýzu plánovacej kontrolnej činnosti a jej záverov realizovanú za posledných päť rokov[13] u šiestich odborných útvarov Prezídia Policajného zboru, ktoré metodicky riadia predovšetkým výkonné útvary Policajného zboru (kontaktné s občanmi). Konkrétne šlo o nasledovné útvary Prezídia Policajného zboru: úrad kriminálnej polície, úrad hraničnej a cudzineckej polície, odbor poriadkovej polície, odbor dopravnej polície, odbor dokladov a evidencií a odbor železničnej polície.

Analýzou Plánov kontrolnej činnosti týchto strategických útvarov Prezídia Policajného zboru (z pohľadu charakteru cieľov, ktorých realizáciu majú v rámci štruktúry Policajného zboru zabezpečiť) môžem konštatovať, že zamerania ich kontrol sú veľmi všeobecné, väčšinou ich uvádzajú vo forme názvov jednotlivých úsekov, ktoré príslušné odborné útvary metodicky riadia alebo vo forme taxatívneho výpočtu právnych predpisov, ktoré patria do ich gescie. Tieto všeobecné zamerania sa opakujú niekoľko rokov za sebou, pričom menia len kontrolované objekty, v ktorých sa kontroly vykonávajú. Aj tie sú zadefinované veľmi formálne z hľadiska ich organizačnej štruktúry.

Všetky útvary Prezídia Policajného zboru, ktoré vykonávajú plánované aj operatívne kontroly, majú povinnosť zasielať dvakrát ročne odboru kontroly Prezídia Policajného zboru výsledky, resp. závery z týchto kontrol. Pri zistených nedostatkoch musia zaslať ich podrobný opis.

Analýzou záverov plánovaných kontrol vybraných piatich útvarov Prezídia Policajného zboru za posledných päť rokov som zistila, že viac ako polovica týchto útvarov ukončila plánované kontroly bez nedostatkov, prípadne výnimočne s nedostatkami formálneho charakteru (úrad kriminálnej polície, úrad hraničnej a cudzineckej polície, odbor dokladov a evidencií a odbor železničnej polície). Odbor poriadkovej polície síce zistil nedostatky, ale niekoľko rokov opakujúce sa a formálneho, resp. administratívneho charakteru a výlučne v služobnej činnosti príslušníkov Policajného zboru základných útvarov. Pritom v pláne kontrolnej činnosti je uvedený ako kontrolovaný objekt krajské alebo okresné riaditeľstvo Policajného zboru. Zo záverov kontrol odboru dopravnej polície bolo zistené, že sa snaží

[13] Od roku 2013 až do prvého polroka 2018. U niektorých útvarov bolo toto obdobie kratšie vzhľadom na to, že predtým nevykonávali plánované kontroly.

zamerať svoju kontrolnú činnosť na problémové úseky svojej služby, ale taktiež len na základných útvaroch.

V nadväznosti na vyššie uvedené s cieľom zefektívnenia výkonu kontrolnej činnosti z úrovne Prezídia Policajného zboru je potrebné, aby odborné útvary Prezídia Policajného zboru pri tvorbe plánov kontrolnej činnosti orientovali jej zameranie na tie činnosti a javy, ktoré sú z hľadiska metodického riadenia konkrétnej policajnej služby a jej výsledkov považované za závažné (vychádzajúc z postavenia odborných útvarov Prezídia Policajného zboru v rámci organizačnej štruktúry Policajného zboru). Taktiež plány kontrolnej činnosti by mali pružne reagovať a prispôsobovať sa plánom alebo harmonogramom úloh jednotlivých útvarov. Ich kontrolná činnosť by mala odhaľovať rizikové oblasti, resp. faktory, ktoré by mohli negatívne ovplyvniť plnenie konkrétnych úloh. Ich včasným odstránením sa predchádza nedostatkom, resp. zlyhaniam v policajnej praxi.

Plánovaná kontrolná činnosť odborných útvarov Prezídia Policajného zboru a jej závery majú prezidentovi Policajného zboru, ktorý zodpovedá za Policajný zbor, poskytovať, ako som už uviedla v úvode svojho príspevku, „záchrannú sieť“, aby nedošlo k skutočným stratám pri plnení úloh, ktoré sú na Policajný zbor kladené. Z týchto vykonaných kontrol by mali byť získané také informácie, ktoré sú pre ďalší riadiaci proces policajnej organizácie potrebné a využiteľné. Avšak výsledky tejto analýzy na to nepoukazujú. Preto je potrebné sa zaoberať príčinami tohto stavu.

Aj J. R. Schermerhorn[14], americký autor teórie druhov kontroly podľa vnútropodnikových fáz uvádza, že je efektívne kontrolu zamerať nielen na pracovné výstupy (výsledky služobnej činnosti príslušníkov Policajného zboru), ale aj na pracovné vstupy a pracovné procesy (plánovaciu a organizačnú činnosť).

Charakteristika efektívneho systému kontroly

Vzhľadom na vyššie uvedenú analýzu súčasného stavu vnútornej kontroly je potrebné sa zaoberať aktuálnym modelom tohto kontrolného systému. Aj keď sú konkrétne podmienky v jednotlivých organizáciách odlišné, možno povedať, že **efektívne kontrolné systémy** majú niekoľko charakteristických čŕt:

- **presnosť** – kontrolný systém je spoľahlivý a poskytuje hodnotné informácie,
- **včasnosť** – poskytuje aktuálne informácie,
- **hospodárnosť** – je hospodárny,
- **flexibilnosť** – pružne sa mení so zmenou podmienok a požiadaviek,
- **zrozumiteľnosť** – je pre používateľov zrozumiteľný,
- **vhodné kritériá** – štandardy musia byť zrozumiteľné a dosiahnuteľné,
- **stratégia pripravená na zmeny** – samotná stratégia musí zahŕňať kontrolu,
- **ohľad na výnimky** – nedá sa kontrolovať všetko, zamerať sa na výnimky,
- **niekoľkonásobná kontrola** – opakovaná kontrola znižuje možnosť zúženého pohľadu,
- **nápravné opatrenia** – nestačí identifikovať odchýlky, je potrebné hľadať aj vhodné opatrenia.[15]

Taktiež je veľmi dôležité poznať a skúmať **faktory, ktoré podmieňujú samotný kontrolný systém.** Patrí medzi nich:

- **veľkosť organizácie,**
- **pozícia a úroveň v rámci organizácie,**
- **miera decentralizácie v organizácii,**
- **kultúra organizácie,**
- **dôležitosť kontrolovanej aktivity.**

[14] SCHERMERHORN, J.R., 2012. *Exploring Management. Explore. Inspire*. s. 140-141.
[15] KRÁČMAR, J. a kol., 2013. *Kontrolovanie*. s. 119

Z vyššie uvedených faktorov majú podľa môjho názoru najväčší vplyv na vnútorný kontrolný systém Policajného zboru práve kultúra policajnej organizácie a dôležitosť, ktorú jej policajný manažéri predovšetkým z najvyššej úrovne priznávajú. Je potrebné sa nimi v aplikačnej praxi Policajného zboru bližšie zaoberať.

Literatúra

BĚLOHLÁVEK, František, KOŠŤAN, Pavol a Oldřich ŠULEŘ, 2006. *Management*. Brno: Computer Press, a.s.724 s. ISBN 80-251-0396-X.

KRÁČMAR, Ján a kol., 2013. *Kontrolovanie*. Bratislava: Kartprint. 193 s. ISBN 978-80-89553-17-4

MEDINA, Roberto. 2006. *Business Organization and Management*. Manilla: REX BOOKSTORE. 257 s. ISBN 978-971-23-4550-0.

MIŠÚN, Juraj, 2014. *Kontrolovanie. Vybrané subjekty externej kontroly*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. 92 s. ISBN 978-80-225-3942-5.

MIŠÚN, Juraj a Ivana MIŠÚNOVÁ HUDÁKOVÁ, 2017. Kontrolovanie v manažmente. Bratislava: KARTPRINT. 177 s. ISBN 978-80-89553-47-1.

MIŠÚN, Juraj, MIŠÚNOVÁ HUDÁKOVÁ, Ivana a Paulína PAPRSKÁROVÁ, 2017. Trendy interného kontrolovania a interného auditu využívané v podnikateľských subjektoch v dynamickom podnikateľskom prostredí. In: *Akadémia manažmentu.* Roč. XI, č. 5, s.1 - 2. *(online).(cit. 7. novemra2018).* Dostupné na internete: https://sam-km.sk/_files/200000345-493ec4a36f/Misun_Misunova_ Paprskarova_trendy_intern.-kontrolovania.pdf. 7 s.

OLÁH, Michal, ŠIDELSKÝ, Ľubomír a Ľuboš CIBÁK, 2011. *Finančná kontrola*. Bratislava: SPRINT DVA. 240 s. ISBN 978-80-89393-40-4.

SCHERMERHORN, John, R., 2012. *Exploring Management. Explore. Inspire*. Third Edition. Hoboken (NJ, USA): John Wiley & Sons, 2012. 443 s. ISBN 978-0-470-87821-7.

SEDLÁK, Mikuláš, 2009. *Manažment*. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o. 434 s. ISBN 978-80-8078-283-2-215.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 10/1996 Z.z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov.

Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme.

Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 40/2015 o operatívnych kontrolách.

Keywords: Police Force, management, police manager, technical department, control unit, inspection, internal control system, elements of the control system

Summary

In modern society and management, there is no doubt that any object or system must be controlled. With this consciousness, control was included among the basic (sequential) management functions, even the police. Control affects and influences other management functions. Without it, management becomes ineffective.

The basic prerequisite for preventing deficiencies in the conditions of organizations is the building of an effective internal control system. Internal control activity, especially its organizational security and performance in organizations, must be arranged to form a comprehensive control system. It is a symbiosis of control of superiors, professional services and control units with a common goal of controlling the fulfillment of the competency tasks, and in the event of deficiencies identified, to ensure redress.

However, in terms of content of internal control of the Police force, its criteria and nature of implementation of the control processes is classified by the internal control of the Police force, as a formality, t.j. vnútená control (there are types of controls – formal, informal and self-control). This kind of controls is typical for the state authorities, who in the performance they put emphasis mainly on its represívnu function (derivation of consequences towards the particular person for the failure). However, it is primarily "about learning from your own mistakes". In other of its features, prevailing from the side of control of the majority of formal access.

The aim of my post was to point out the current status of the internal control system of the Police force and open the discussion to the need for change of this model. In this system, a relatively large amount of entities of internal control and despite the value of the information that provide is very low. Is their use effective? Most of them have repeatedly focused on the basic activities the basic departments of the Police force. There is a lack of subdivision controls from the point of view of the entity that carries it out, on the strategic, managerial and operational. You will also be required to deal with a personality "of the controller". Are sufficiently prepared in all aspects to the execution of this activity? Have adequate conditions for the performance of the independent audit?

I am of the opinion that the issue of internal control in the long-term from the side of police managers dedicated very low attention, which may have in the future a negative impact on the effective management of the Police force. While in theory one does not question the importance of its place alongside other management functions.

plk. JUDr. Magda Ružbacká
Odbor kontroly Prezídia Policajného zboru
Račianska 45, 812 72 Bratislava
e-mail: magda.ruzbacka@minv.sk
tel.: +421/907780074

Recenzenti:

plk. doc. Ing. Ľubica Baričičová, PhD.; doc. Ing. Jan Váňa, CSc.

Lucia Siváčková

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach

Anotácia: Autorka spracováva problematiku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach de lege lata s cieľom poukázať na potrebu riešenia tejto vysoko aktuálnej témy. Odpovedá na otázku, či je možné trest zákazu účasti na verejných podujatiach subsumovať pod alternatívne tresty. Súčasťou príspevku sú aj určité odporúčania de lege ferenda a následne aj riešenie problematiky diváckeho násilia, nakoľko je určitým spôsobom imanentne spojené s týmto druhom trestu. Záujmom autorky je marginálne poukázať aj na aplikačnú prax.

Kľúčové slová:
trest zákazu účasti na verejných podujatiach, alternatívne tresty, divácke násilie

Úvod do problematiky

Divácke násilie môžeme subsumovať pod novodobý fenomén súčasnej doby. V dôsledku týchto fenoménov je potrebné reagovať na zmeny v spoločnosti zmenou právnych predpisov. Potreba reflektovať divácke násilie vyústila v prijatie nového zákona, ktorý nadobudol účinnosť 01. februára 2014. Ide konkrétne o zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o organizovaní verejných športových podujatí), ktorý novelizoval aj zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len Trestný zákon).

Na základe prijatia zákona o organizovaní verejných športových podujatí sa do Trestného zákona inkorporoval nový druh „alternatívneho trestu“[1]. Vyplývajúc z dôvodovej správy zákona o organizovaní verejných športových podujatí[2] sa navrhovalo doplnenie existujúceho systému trestov o nový druh trestu, ktorý bude môcť byť uložený aj samostatne. Divácke násilie je spoločenský fenomén, ktorý sa môže zo športových podujatí presunúť aj na iné verejné podujatia, preto sa navrhuje zavedenie špeciálneho druhu trestu, ktorého primárnym cieľom je to, aby sa páchateľ nemohol zúčastňovať na verejných podujatiach, ktorých rozsah v súlade s účelom trestu a so zásadou primeranosti určí súd. Zákonodarca vo svojom úmysle obmedziť násilné správanie osôb na športoviskách zakotvil do Trestného zákona a Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) viaceré ustanovenia, ktoré majú prispieť k ochrane slušných ľudí nachádzajúcich sa na takomto podujatí. Výhodou tohto trestu je fakt, že tento trest sankcionuje konkrétnu oblasť odsúdeného v rámci ktorej došlo k spáchaniu trestného činu.[3]

Divácke násilie

Hlavným determinantom prijatia „nového zákona“, t. j. zákona o organizovaní verejných športových podujatí a zároveň aj prijatia „nového“ trestu, teda trestu zákazu účasti na verejných podujatiach považujeme za potrebné uviesť aj túto problematiku, nakoľko podľa nášho názoru je s trestom zákazu účasti na verejných podujatiach imanentne spojená.

Divácke násilie je spoločenský fenomén, ktorý sa môže zo športových podujatí presunúť aj na iné verejné podujatia, preto sa navrhuje zavedenie špeciálneho druhu trestu, ktorého

[1] pozn. autorky – Autorka uviedla tento trest ako alternatívny trest s „úvodzovkami“, nakoľko ďalej v príspevku poukazuje, či je možné tento trest subsumovať pod alternatívne tresty.
[2] Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, osobitná časť, čl. II k bodu 1.
[3] BEDLOVIČOVÁ, J., VALENTOVIČ, Z. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Sankcie – Trestnoprávne a kriminologické podnety pre trestnú politiku*. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2016. s. 135.

primárnym cieľom je to, aby sa páchateľ nemohol zúčastňovať na verejných podujatiach, ktorých rozsah v súlade s účelom trestu a so zásadou primeranosti určí súd. Tak, ako sme už v príspevku uviedli, v mnohých európskych štátoch tento druh trestu existuje už dlhšie obdobie a s jeho aplikáciou sú pozitívne skúsenosti. Tento druh trestu bol doplnený v roku 2010 aj do systému trestov v Českej republike.[4] Prvotná zmienka o potrebe eliminácie diváckeho násilia na území SR bola uvedená v návrhu *Koncepcia boja proti diváckemu násiliu pre roky 2013 až 2016*. Úlohou koncepcie boja proti diváckemu násiliu bolo určiť spoločný postup viacerých subjektov pri eliminácii protispoločenských prejavov fanúšikov a športových vandalov na športových podujatiach. Kreovanie danej koncepcie bolo v nadväznosti na už prijatú Koncepciu boja proti prejavom extrémizmu na roky 2011 až 2014.[5]

Za dôležitý dokument považujeme aj *Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov na športových podujatiach a najmä na futbalových zápasoch*. Signatárom tohto dohovoru je aj Slovenská republika od 01. júla 1993. Uvedený dohovor v čl. 1 ods. 1 definuje: *Zúčastnené strany, za účelom predchádzania a zvládnutia násilia a neviazanosti divákov počas futbalových zápasov, sa zaväzujú v rámci svojich príslušných ústavných predpisov podniknúť kroky potrebné na uplatnenia ustanovení tohto dohovoru.* Druhá alinea tohto článku: *Zúčastnené strany používajú ustanovenia tohto dohovoru aj pri iných športoch a športových podujatiach, kde sa možno obávať násilia a neviazanosti divákov, berúc do úvahy špecifické požiadavky takýchto športov a športových podujatí.* Fenomén diváckeho násilia prechádza aj na iné športové podujatia.

Zákon má „čo najmenej obťažovať slušných ľudí“ pri organizovaní malých športových podujatí (do 300 účastníkov vrátane športovcov), členov realizačných tímov, delegovaných osôb a funkcionárov), uzavretých komunitných podujatí (školské, firemné a pod.), ako aj podujatí v tých športových odvetviach, vekových, výkonnostných kategóriách, v ktorých doposiaľ neboli zaznamenané akty diváckeho násilia ani iné bezpečnostné incidenty.[6]

Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky 2013- 2016

Návrh zákona o organizovaní verejných športových podujatí bol vypracovaný v súlade s Koncepciou boja proti diváckemu násiliu na roky 2013-2016.

Z Koncepcie boja proti diváckemu násiliu na roky 2013 – 2016 vyplýva, že divácke násilie je v podmienkach Slovenskej republiky definované ako: *Hromadné fyzické agresívne aktivity v súvislosti so spoločenským podujatím, ktoré spôsobujú fyzickú ujmu na zdraví, škodu na majetku alebo narúšajú verejný poriadok.* Ide o negatívny fenomén.

Ak „hovoríme“ o diváckom násilí je potrebné spomenúť aj problematiku extrémizmu, nakoľko istým spôsobom spolu súvisia. Agresívne správanie fanúšikov má za posledné roky stúpajúcu tendenciu.[7] Niektorí členovia najrizikovejších futbalových skupín sa zúčastňujú na protestných demonštráciách a pochodoch organizovaných extrémistickými skupinami a hnutiami. Všeobecne ide o osoby, ktoré podporujú alebo sympatizujú s anarchizmom, antisemitizmom, fašizmom, nacionalizmom, nacizmom, rasizmom, šovinizmom a xenofóbiou.[8] Niektorí účastníci napríklad športových podujatí sa tvária ako „fanúšikovia“ určitého športového klubu, navonok sa správajú, že chcú podporiť športové podujatie a opak je pravdou. Ich primárnym cieľom je páchanie trestnej činnosti. „Najväčšie“ problémy s týmito skupinami osôb sú hlavne pri výjazdoch svojich klubov na súperove športoviská. Používajú rôzne

[4] Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí

[5] BEDLOVIČOVÁ, J., VALENTOVIČ, Z. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Sankcie – Trestnoprávne a kriminologické podnety pre trestnú politiku*. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2016. s. 138.

[6] Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí, všeobecná časť.

[7] Koncepcia boja proti divácke násiliu na roky 2013-2016. s. 3.

[8] Koncepcia boja proti divácke násiliu na roky 2013-2016. s. 6.

pyrotechnické výrobky, fyzicky napádajú fanúšikov iných klubov a dokonca útočia aj na príslušníkov polície. Napríklad Koncepcia boja proti diváckemu násiliu 2013 až 2016 uvádza, že voľné priestranstvá – veľké parkoviská a plochy pred nákupnými centrami im slúžia ako miesto možných útokov proti fanúšikom iných klubov (napríklad parkovisko pri OC Lidl – Žilina, priestory pred železničnou stanicou v Trnave. Pri organizovaných výjazdoch prostredníctvom železničnej dopravy prichádza k poškodzovaniu vlakov (napríklad poškodzovanie sedadiel, pokreslenie stien vozňov a pod.) a železničných staníc (napr. rozbíjanie sklených výplní okien, dverí). Správanie sa fanúšikov na športových podujatiach výrazne ovplyvňuje konzumácia alkoholických nápojov. Ich konzumácia je vo väčšine prípadov ešte pred samotným konaním športového podujatia. Stávajú sa prípady, keď osoba ako fanúšik bola účastníkom protiprávneho konania a pri kontrole na prítomnosť alkoholu je výsledok je pozitívny. Identifikovať osobu, resp. osoby pri vstupu na športové podujatie, ktoré javia použitie alkoholických nápojov, sa nie vždy usporiadateľom podarí.

Jednou z najproblémovejších skupín v rámci diváckeho násilia sú futbaloví chuligáni (tzv. skupiny Hooligans). Ich agresívne správanie vzniká najčastejšie na športoviskách akými sú futbalové štadióny, ale aj pri samotných presunoch fanúšikov na tieto štadióny. Futbalové chuligánstvo je sociálny jav, ktorý sa nedá dostatočným spôsobom potlačiť, pretože skupiny futbalových chuligánov, prevažne mladých priaznivcov, prichádzajú na futbalové štadióny s primárnym cieľom vyvolania konfliktu (verbálneho či fyzického) s inými podobnými skupinami hosťujúceho mužstva (klubu).[9]

V súvislosti s riešení problematiky diváckeho násilia je imanentne spojený problém s požitím alkoholických nápojov u týchto osôb, tak ako uvádzame v príspevku. Osoby „potužené alkoholom" majú väčšie prejavy agresivity. Podľa § 130 ods. 5 Trestného zákona sa návykovou látkou rozumie *alkohol, omamné látky, psychotropné látky a ostatné látky spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie schopnosti, ale sociálne správanie.* Pri diváckom násilí je pri páchateľoch významný aj pocit anonymity. Počas výjazdov si tieto osoby zakrývajú tvár, aby ich bolo „problematické" identifikovať, taktiež sa osoby situujú vo väčšom počte.

§ 1 ods. 1 Trestného zákona definuje, čím sa zaoberá zákon o organizovaní verejných športových podujatí: *Tento zákon upravuje podmienky organizovania verejného športového podujatia (ďalej len „podujatie"), oprávnenia a povinnosti organizátora podujatia, činnosť, oprávnenia a povinnosti člena usporiadateľskej služby, úlohy obce a Policajného zboru, povinnosti a zákazy pre účastníka podujatia, podmienky na zaistenie bezpečnosti na podujatí, zodpovednosť a sankcie za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom.*

Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov

Za dôležitý dokument považujeme Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov na športových podujatiach a najmä na futbalových zápasoch. Dôvodom vytvorenia tohto dokumentu je závažnosť a rozšírenie fenoménu diváckeho násilia. Tento dokument bol uzavretý na pôde Rady Európy v roku 1985. Slovenská republika je tiež signatárom tohto dohovoru, a to konkrétne od 01. júla 1993. Signatárske štáty sa prijatím tohto dohovoru zaviazali k vzájomnej spolupráci všetkých zainteresovaných subjektov na eliminácií diváckeho násilia (štát, polícia, športové zväzy, kluby, obce, cestovné kancelárie, prepravcovia, fan kluby), ktorej účelom je postarať sa o bezpečnosť a pohodlie slušných priaznivcov a efektívny postih delikventov vrátane trestnoprávneho, s cieľom zabrániť problémovým osobám zúčastňovať sa na

[9] KOHAN, P., MARKO, M. Futbalové chuligánstvo ako jeden z prejavov diváckeho násilia. In *Spoločenský boj proti diváckemu násiliu.*. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2013. s. 60.

športových podujatiach.[10] Vyplývajúc z Európskeho dohovoru o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, a najmä na futbalových zápasoch vyplýva, že zúčastnené strany použijú ustanovenia dohovoru aj pri iných športoch a športových podujatiach, kde sa možno obávať násilia a neviazanosti divákov, berúc do úvahy špecifické požiadavky takýchto športov a športových podujatí.

Z dôvodu, že témou príspevku je trestnoprávna rovina, teda trest zákazu účasti na verejných podujatiach v intenciách trestného práva, nie je možné sa podrobne zaoberať problematikou diváckeho násilia a prijatím zákona o organizovaní verejných športových podujatiach (napr. jednotlivé zmeny, ktoré nastali prijatím tohto zákona). Tak, ako sme už viac krát v tomto článku uviedli, aspoň marginálne bolo potrebné poukázať na problematiku diváckeho násilia.

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach

V Trestnom zákone, konkrétne v § 32 je uvedený taxatívny výpočet druhov trestov, ktoré môže súd uložiť páchateľovi, ktorý je fyzickou osobou za spáchané trestné činy. Ide konkrétne o 12 druhov trestov. V § 32 Trestného zákona je uvedený trest zákazu účasti na verejných podujatiach pod písmenom *i)*. Podstata trestu zákazu účasti na verejných podujatiach spočíva v tom, že odsúdený sa nemôže fyzicky zúčastniť na určitom verejnom podujatí, ide teda o *fyzickú neprítomnosť* odsúdeného. Udelenie tohto trestu, ale nevylučuje možnosť odsúdeného sledovať podujatie na diaľku, napríklad prostredníctvom „televízie" alebo aj prostredníctvom internetu. Podľa E. Burdu má tento trest tri významy a to:

a) ***ochranný*** – zabraňuje sa odsúdenému, aby priamou fyzickou účasťou na verejnom podujatí rušil priebeh verejného podujatia, respektíve sa na ňom dopúšťal výtržností,
b) ***represívny*** – represia v tomto prípade spočíva v zamedzení odsúdenému osobne prežívať atmosféru verejného podujatia,
c) ***preventívny*** – absencia zážitkov spojených s priamou účasťou na verejných podujatiach má na odsúdeného pôsobiť tak, aby do budúcnosti neposkytol dôvod pre uloženie tohto trestu a mohol tak nerušene zažívať atmosféru verejných podujatí, teda tak, aby sa odsúdený v budúcnosti na týchto podujatiach správal rozumne, bez výtržností.[11]

Ak by sme sa chceli zaoberať len marginálne genézou vývoja tohto alternatívneho trestu[12] v Trestnom zákone, uviedli by sme, že tento trest v Trestnom zákone do 31.01.2014 nebol upravený. Následne, až prijatím „nového" zákona, teda zákona o organizovaní verejných športových podujatí bol inkorporovaný trest zákazu účasti na verejných podujatiach ako „nový" trest do Trestného zákona. Z uvedeného môžeme vyvodiť, že v Trestnom zákone je inkorporovaný od 01. februára 2014 pod § 32 písmenom i). Pôvodne, do prijatia novely Trestného zákona, teda do 31. januára 2014 bol pod § 32 písmenom i) uvedený *trest straty čestných titulov a vyznamenaní*. Tento trest je naďalej upravený v Trestnom zákone, ale v dôsledku novely je subsumovaný pod iným písmenom, a to konkrétne pod § 32 písmenom *j)*.

Právna úprava trestu zákazu účasti na verejných podujatiach k dnešnému dňu[13] nezaznamenala enormné zmeny vo svojom paragrafovom znení. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach je definovaný v § 62a) Trestného zákona, ako sme už uviedli. Čo sa týka jednotlivých zmien týkajúcich sa § 62a) je potrebné uviesť, že 27. novelou

[10] Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí
[11] BURDA, E. 2014. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges. s. 371.
[12] Na účely spracovania tohto príspevku budeme v príspevku uvádzať tento trest ako alternatívny trest.
[13] Autorka spracováva príspevok k aktuálnemu právnemu stav k 27.10.2018.

Trestného zákona, teda od 01.01.2016, došlo k určitej zmene v paragrafovom znení. V nadväznosti na prijatie zákona č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, nastala zmena v rámci § 62a nová alinea, ktorá znie: *Odsúdený je povinný podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je táto kontrola nariadená. Nariadiť kontrolu technickými prostriedkami možno, ak sú splnené podmienky podľa osobitného predpisu.* Ako vyplýva ex lege, pri treste zákazu účasti na verejných podujatiach je možné zabezpečiť kontrolu výkonu tohto trestu technickými prostriedkami.

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach v intenciách Trestného zákona je definovaný v § 62a prvá alinea nasledujúco: *Trest zákazu účasti na verejných podujatiach spočíva v tom, že sa odsúdenému počas doby výkonu tohto trestu zakazuje účasť na športových, kultúrnych alebo iných verejných podujatiach v rozsahu určenom v rozhodnutí súdu.* Ako vyplýva zo samotného ustanovenia, zakazuje sa odsúdenému počas doby výkonu tohto trestu zákaz účasti na vyššie deklarovaných jednotlivých podujatiach. Vo svojej podstate má tento trest reflektovať súčasnú potrebu spoločnosti po ochrane pred nežiaducim správaním niektorých jednotlivcov a skupín na týchto podujatiach.[14] Každý prípad je individuálny, každý odsúdený je iný, preto je potrebné, aby výrok o treste bol dostatočne „špecifikovaný a individualizovaný". To znamená, že ak napríklad účastník futbalového zápasu sa dopustí trestného činu, za ktorý mu bude udelený trest zákazu účasti na verejnom podujatí, nie je účelné mu zakázať aj účasť na divadelnom predstavení.

Považujeme sa dôležité uviesť, čo pod jednotlivé pojmy „v definícií" trestu zákazu účasti na verejných podujatiach môžeme subsumovať. Ak „hovoríme" o **športovom podujatí**, je potrebné vychádzať zo zákona o organizovaní športových podujatí, kde pod § 2 písm. a) je uvedené, že pod podujatím rozumieme *súťaž, stretnutie, turnaj, preteky, turistické podujatie alebo iné podujatie spojené s pohybovo-rekreačnou aktivitou fyzických osôb v oblasti telesnej kultúry*. Ak sa „hovorí" o treste zákazu účasti na verejných podujatiach, tento trest môže viacerým ľuďom evokovať, že ide o trest, ktorý je imanentne spojený v súvislosti s nejakým športovým zápasom, konkrétne s futbalom alebo s hokejom. Tieto tvrdenia však nie sú správne, nakoľko ako vyplýva z dikcie zákona, nejde len o športové podujatia.

V prípade, ak by sme tento trest zákazu účasti na verejných podujatiach aplikovali aj v súvislosti s nejakým športovým podujatím, teda zákazom na športovom podujatí, je potrebné si uvedomiť, že nejde len o športové podujatia v intenciách hokeja alebo futbalu, ale naopak „hovoríme" o všetkých športových podujatiach.

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach sa môže vzťahovať aj na **kultúrne podujatia**. Čo je kultúrne podujatie upravuje zákon č. 96/1991 Zb. o verejných kultúrnych podujatiach v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o verejných kultúrnych podujatiach). Vyplývajúc z § 1 prvá a druhá alinea zákon o verejných kultúrnych podujatiach: ***Kultúrnymi podujatiami*** *sa rozumejú verejnosti prístupné divadelné, filmové a iné audiovizuálne predstavenia, koncerty, hudobné a tanečné produkcie, výstavy diel výtvarných umení, diel úžitkového umenia a prác ľudovej výtvarnej tvorivosti, festivaly a prehliadky v oblasti kultúry a umenia, tanečné zábavy a iné akcie v oblasti spoločenskej zábavy, verejnosti prístupné artistické produkcie, cirkusové a varietné predstavenia*.

Kultúrne podujatie predstavuje organizované verejné kultúrne podujatie, ktoré je založené na prezentácii alebo vnímaní umeleckých prejavov alebo výstav alebo určitých názorov či vyjadrení (nielen slovných) ktorých účelom je prinášať ľuďom kultúrny zážitok, a to bez ohľadu na ich druh (napr. tanečné vystúpenie, divadelné vystúpenie, prednáška

[14] BEDLOVIČOVÁ, J., VALENTOVIČ, Z. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Sankcie – Trestnoprávne a kriminologické podnety pre trestnú politiku*. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2016. s. 135.

o cestovaní), formu (produkcia je naživo alebo napr. prostredníctvom premietania) alebo kvalitu (ide o profesionálne alebo „ochotnícke“ predstavenie). [15]

Ak „hovoríme“ o **verejných podujatiach**, to je definované expressis verbis v § 122 ods. 14 Trestného zákona ako verejné zhromaždenie, kultúrne, športové a iné podujatie prístupné verejnosti. Iné verejné podujatie je akékoľvek verejné organizované podujatie vrátane politických mítingov, zhromaždení, demonštrácii.[16] Kedy sa podujatie považuje za verejné? V zmysle zákona o organizovaní verejných športových podujatí § 1 ods. 6 sa *podujatie považuje za verejné, ak je prístupné pre individuálne neurčených divákov.* Už na prvý pohľad je zjavné, že musí ísť o podujatie určené väčšiemu počtu osôb (stačí však niekoľko), na ktoré je možné aspoň teoreticky sa dostať buď voľne alebo zakúpením či iným získaním vstupenky. Na doplnenie je snáď vhodné podotknúť, že musí ísť o organizované podujatie, kde organizácia je nevyhnutná pre to, aby sa podujatie mohlo uskutočniť. Za organizované podujatie sa nepovažuje dohoda niekoľkých známych podniknúť spoločne nejakú akciu (napr. kamaráti si idú na dvor zahrať futbal).

Čo sa týka súdu, ten určí rozsah podujatí (druh športu, úroveň/kategóriu súťaží, klub alebo konkrétne družstvo), na ktoré sa bude tento trest vzťahovať. Páchateľovi bude v súlade so zásadami pre ukladanie trestov, vrátane zásady primeranosti, uložením trestu zákazu účasti na verejných podujatiach zakázané, aby sa spolu so svojou „komunitou“ zúčastňoval na určených verejných športových podujatiach svojho družstva, klubu, v rámci konkrétnej súťaže, resp. na verejných podujatiach všeobecne.[17]

V nadväznosti na vyššie uvedené je potrebné poukázať na § 62a druhá alinea, kde je uvedené: *Súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach až na 10 rokov,* ***ak sa páchateľ dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí*** *alebo* ***ak to vyžaduje so zreteľom na doterajší spôsob života páchateľa a okolnosti spáchania činu, ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku***. Ak by sme chceli uvedený odsek sprehľadniť, rozdelili by sme ho nasledujúco:

Súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach až na 10 rokov, ak:

- sa páchateľ dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí alebo *(§122 ods. 14: Trestný čin je spáchaný v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí, ak sa ho dopustí účastník verejného podujatia v čase a mieste konania verejného podujatia alebo v jeho okolí alebo na inom mieste počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia alebo z miesta konania verejného podujatia, vrátane dopravných prostriedkov alebo prevádzok služieb. Za verejné podujatie sa považuje verejné zhromaždenie, kultúrne, športové a iné podujatie prístupné verejnosti.)*

- ak to vyžaduje so zreteľom na doterajší spôsob života páchateľa a okolnosti spáchania činu, ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku.

Súd môže odsúdenému uložiť obmedzenia a povinnosti, najmä aby sa dostavil v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru. Spravidla mu súd tiež uloží, aby podľa svojich síl nahradil škodu spôsobenú trestným činom alebo jej časť, ktorú súd zároveň určí. Obmedzenia a povinnosti sú uvedené v § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona. Z dikcie zákona vyplýva, že ide fakultatívne možnosti súdu.

[15] BURDA, E. 2014. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges. s. 372.
[16] BURDA, E. 2014. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges. s. 372.
[17] ZEMAN, Š. 2015. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a niektoré aplikačné postrehy. In *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 3. s. 32.

Opäť uvádzame, že pokiaľ ide o prípadné obmedzenia uvedené v § 51 ods. 3 TZ, ktoré môže súd fakultatívne uložiť odsúdenému, domnievame sa, že pôjde o nežiaducu duplicitu, ak súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach spolu s obmedzením spočívajúcim v zákaze účasti na verejných podujatiach uvedeným v ustanovení § 51 ods. 3 písm. a) TZ. De lege ferenda preto v tomto kontexte navrhujeme vypustiť dotknuté ustanovenie, ktoré vo svojej podstate normuje rovnaké trestné opatrenie s rovnakým obsahom.[18]

Podľa § 51 ods. 4 písm. k) Trestného zákona je povinnosť odsúdeného: *dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených prípadoch aj opakovane.* Odsúdený, ktorý sa má hlásiť na útvare Policajného zboru, je určený podľa miesta pobytu, teda miesta faktického bydliska odsúdeného, aby odsúdený, ktorý sa z nejakého dôvodu nezdržiava v mieste trvalého bydliska, nebol nútený vynakladať prostriedky a čas na cestu do miesta trvalého bydliska, pretože to nie je účelom tohto druhu trestu. Povinnosť dostaviť sa na políciu opakovane bude uložená najmä vtedy, ak bude existovať obava, že by sa osoba po hlásení na útvare PZ mohla premiestniť na miesto konania podujatia (napr. štadión, námestie, atď.). Porušenie tejto povinnosti bude v závislosti od štádia konania a procesnej situácie posudzované ako okolnosť odôvodňujúca vzatie do väzby (pri nesplnení povinnosti uloženej sudcom pri rozhodnutí o nevzatí do väzby), či pokračovanie v trestnom stíhaní (pri podmienečne zastavenom trestom stíhaní), alebo pri hodnotení osoby v rámci posudzovania plnenia podmienok probačného dohľadu odsúdeným v rámci skúšobnej doby, resp. ako trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia.[19]

Povinnosť hlásiť sa na príslušnom útvare Policajného zboru v čase konania podujatia je účinný nástroj na elimináciu trestnej činnosti páchanej v súvislosťou s účasťou na verejných podujatiach. Policajné oddelenia sú otvorené 24 hodín denne. Na základe kapacitných možností oddelení polície sa nestanovilo, že násilníci budú po celý čas trvania stretnutia na polícii, ale prídu sa prihlásiť na začiatku stretnutia na policajné oddelenie v mieste bydliska. Z dôvodu zabezpečenia „nepresunutia" odsúdeného na štadión počas napríklad zápasu na štadióne bude možné určiť, že sa odsúdení majú hlásiť opakovane. Ak sa takáto osoba bez závažných dôvodov nedostaví na políciu, bude sa to považovať za marenie výkonu úradného rozhodnutia.[20]

Ak odsúdený marí alebo podstatne sťažuje výkon rozhodnutia súdu alebo iného orgánu verejnej moci tým, že sa zúčastní na verejnom podujatí, na ktoré sa vzťahuje trest zákazu účasti na verejných podujatiach alebo nedodržiava obmedzenia a povinnosti, ktoré mu súd uložil v súvislosti s výkonom tohto trestu, môže napĺňať znaky trestného činu marenie výkonu úradného rozhodnutia.

Podľa § 72a ods. 1 Trestného zákona *po výkone polovice trestu zákazu účasti na verejných podujatiach môže súd podmienečne upustiť od výkonu jeho zvyšku, ak odsúdený v čase výkonu trestu spôsobom svojho života preukázal, že ďalší výkon tohto trestu už nie je potrebný*. Pri podmienečnom upustení od výkonu zvyšku trestu určí súd skúšobnú dobu až na päť rokov. Podľa § 72b ods. 1 Trestného zákona: *Ak odsúdený, u ktorého sa podmienečne upustilo od zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, viedol v skúšobnej dobe riadny život a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil; inak rozhodne, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby, že zvyšok trestu vykoná.* Naopak, § 72b ods. 2 Trestného zákona „uvádza", *ak súd vyslovil, že sa podmienečne prepustený osvedčil, má sa za*

[18] ZEMAN, Š. 2015. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a niektoré aplikačné postrehy. In *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 3. s. 34.

[19] Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí, osobitná časť, čl. II k bodu 7.

[20] Čo prináša nový Zákon o organizovaní verejných športových podujatí [online]. 2014.[cit. 2018-11-05]. Dostupné na: http://old.futbalsfz.sk/sfz/oficialne-spravy/legislativa/novinka/co-prinasa-novy-zakon-o-organizovani-verejnych-sportovych-podujati.html

to, že trest bol vykonaný dňom, keď rozhodnutie o upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach nadobudlo právoplatnosť.

S prijatím tohto trestu do Trestného zákona sa dopĺňajú nové priťažujúce okolnosti. Reaguje sa tým na vyššiu závažnosť protiprávnych konaní skupín osôb, ktoré sa presúvajú na miesto konania verejného podujatia, alebo sa vracajú z miesta konania verejného podujatia (nové písmeno **n**) a trestné činy spáchané z dôvodu príslušnosti k športovému klubu (nové písmeno **o**).[21]

§ 37 priťažujúcou okolnosťou je to, ak páchateľ

n) spáchal trestný čin ako člen skupiny osôb počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia alebo z miesta konania verejného podujatia, alebo

o) spáchal trestný čin z dôvodu príslušnosti k športovému klubu.

Vyplývajúc z dôvodovej správy k zákonu o organizovaní verejných športových podujatí, čl. II k bodom 2 až 4 sa dopĺňajú nové priťažujúce okolnosti, ktorými sa reaguje na vyššiu závažnosť protiprávnych konaní skupín osôb, ktoré sa presúvajú na miesto konania verejného podujatia, alebo sa vracajú z miesta konania verejného podujatia (nové písmeno n) a trestné činy spáchaná z dôvodu príslušnosti k športovému klubu (nové písmeno o). Tieto priťažujúce okolnosti budú prichádzať do úvahy najmä pri protiprávnom konaní skupín fanúšikov (najmä futbalových), ktorých členovia sa často pod vplyvom alkoholu dopúšťajú agresívnych protiprávnych konaní na čerpacích staniciach, na odpočívadlách, v /pri motorestoch a pohostinských zariadeniach, ktoré sú často z tohto dôvodu uzavreté a strážené políciou alebo aj vo vlakoch a na staniciach. Vyjadrenie tejto okolnosti v zákone sleduje preventívny účinok a jednoznačne vyjadruje neprijateľnosť takýchto konaní spoločnosťou. V občianskej demokratickej spoločnosti a právnom štáte je absolútne neprijateľné, aby dôvodom/ motívom trestnej činnosti bola príslušnosť poškodeného/obete k športovému klubu. Ak motívom trestnej činnosti páchateľa bude takýto absolútne neprijateľný dôvod, tento bude kvalifikovaný ako ďalšia priťažujúca okolnosť.

Za dôležité považujeme uviesť v súvislosti s trestom zákazu účasti na verejných podujatiach *trestný čin výtržníctva*, ktorý je upravený v § 364 Trestného zákona. Výtržníctvo bolo v intenciách Trestného zákona definované do 31.01.2014, t. j. do nadobudnutia novely ako: Kto sa dopustí slovne alebo fyzicky, verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom hrubej neslušnosti alebo výtržnosti najmä tým, že pod písm. *d)*[22] *hrubým spôsobom ruší zhromaždenie občanov alebo priebeh športového alebo kultúrneho podujatia* potrestá sa odňatím slobody až na tri roky. Od 01.02.2014 je v Trestnom zákone pod § 364 ods. 1 písmenom d) uvedené: *hrubým spôsobom ruší priebeh verejného podujatia, najmä nedovoleným použitím pyrotechnického výrobku, násilným poškodením sedadla alebo časti športového zariadenia slúžiacej na oddelenie sektorov, vhodením nebezpečného predmetu na športovisko alebo na iné miesto konania podujatia*. Na základe komparácie jednotlivých ustanovení je možné „vyvodiť“, že novela Trestného zákona „rozšírila“ skutkovú podstatu trestného činu výtržníctva. Už napríklad násilné poškodzovanie sedadiel, čo sa bežne pri športových podujatiach „stávalo/stáva“ je kategorizované ako trestný čin. Ide o riziká z praxe, ktoré determinovali zmenu právnej úpravy trestného činu výtržníctva.

[21] Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí, osobitná časť, čl. II k bodu 2 až 4.

[22] V nadväznosti na spracovanie zamerania príspevku autorka uvádza pri trestnom čine výtržníctva len písm. d).

Výkon trestu zákazu účasti na verejných podujatiach

V kontexte na spracovanie uvedenej problematiky je potrebné uviesť aj výkon tohto trestu. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach je možné uložiť aj trestným rozkazom. O právoplatnom uložení trestu zákazu účasti na verejných podujatiach upovedomí predseda senátu útvar Policajného zboru, v ktorého obvode má odsúdený bydlisko. Ak sa uložený trest zákazu účasti na verejných podujatiach vzťahuje na športové podujatie, predseda senátu upovedomí aj správcu informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach podľa osobitného zákona v rozsahu podľa osobitného zákona.[23] Čo sa týka informačného systému, informačný systém obsahuje evidenciu o fyzických osobách, ktorým bol uložený trest zákazu účasti na verejných podujatiach alebo obmedzenia, osoby, ktoré boli odsúdené za trestné činy spáchané v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí. Probačný a mediačný úradník môže byť poverený kontrolou výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach predsedom senátu.

V rámci trestu zákazu účasti na verejných podujatiach *na kontrolu a prevenciu* sa môže stanoviť, ako sme už uviedli, *povinnosť dostaviť sa v čase konania sa „podujatia" na útvar Policajného zboru*. Policajné oddelenia sú otvorené 24 hodín denne. Na základe kapacitných možností oddelení polície sa nestanovilo, že násilníci budú po celý čas trvania stretnutia na polícii, ale prídu sa prihlásiť na začiatku stretnutia na policajné oddelenie v mieste bydliska. Aby sa potom nepresunuli na štadión, bude možné určiť, že sa majú hlásiť opakovane. Ak sa takáto osoba bez závažných dôvodov nedostaví na políciu, bude sa to považovať za marenie výkonu úradného rozhodnutia.[24]

Dôležitú úlohu v rámci tohto trestu majú aj probační a mediační úradníci, ak predsedom senátu boli poverení kontrolou výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach.

Problém v aplikácií trestu v praxi môže nastať aj v prípade, keď odsúdený absolvuje dlhodobý pobyt v zahraničí. V prípade uloženia najvyššej možnej trestnej sadzby, a teda 10 rokov by odsúdený po dobu výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach nemohol vycestovať do zahraničia, pokiaľ by mu bola uložená práve povinnosť dostavovať sa na policajný útvar v dobe konania predmetného verejné podujatia.[25] Pri racionálnej úvahe je logické, že ak bude odsúdený odcestovaný v zahraničí, nebude sa môcť zúčastniť „fyzicky" na verejnom podujatí na ktorý má „zákaz vstupu". Aj napriek tomu by sa to mohlo považovať ako trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia. (§ 348 ods. 1 písm. **b.)** Trestného zákona: *bez povolenia a bez vážneho dôvodu sa počas výkonu trestu zákazu pobytu zdržiava v mieste alebo obvode, na ktorý sa tento trest vzťahuje, alebo* ***nedodržiava obmedzenia a povinnosti, ktoré mu uložil súd v súvislosti s výkonom tohto trestu*****.** Je potrebné spomenúť, že ak súd „zistí", že dochádza k porušovaniu alebo mareniu výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, predseda senátu to bez meškania oznámi okresnému prokurátorovi.

Ako príklad aplikačnej praxe výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach by sme radi poukázali na trestný rozkaz[26] Okresného súdu Poprad, sp. zn. 5T/54/2015 vydaného dňa 15.05.2015. Okresný súd Poprad uznal obvineného, že je vinný z prečinu výtržníctva § 361 ods. 4 písm. d) - *hrubým spôsobom ruší priebeh verejného podujatia, najmä nedovoleným použitím pyrotechnického výrobku, násilným poškodením sedadla alebo časti športového*

[23] zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len Trestný poriadok): § 444a ods. 1

[24] Čo prináša nový Zákon o organizovaní verejných športových podujatí [online]. 2014.[cit. 2018-11-05]. Dostupné na: http://old.futbalsfz.sk/sfz/oficialne-spravy/legislativa/novinka/co-prinasa-novy-zakon-o-organizovani-verejnych-sportovych-podujati.html

[25] POLÁKOVÁ, V. 2015. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a jeho aplikačné problémy. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges. s. 340.

[26] Podľa § 353 ods. 2 Trestného poriadku: Trestným rozkazom možno uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach.

zariadenia slúžiacej na oddelenie sektorov, vhodením nebezpečného predmetu na športovisko alebo na iné miesto konania podujatia. Osoba pred skončením riadneho hracieho času hokejového zápasu zapálila dymovnicu. Odsúdený dostal trest zákazu účasti na verejných podujatiach v zákaze účasti na hokejových podujatiach konajúcich sa na Zimnom štadióne mesta Poprad v trvaní 1 roka, nakoľko sa dopustil fyzicky, verejne a na mieste verejnosti prístupnom výtržnosti tým, že hrubým spôsobom rušil priebeh verejného podujatia použitím pyrotechnického výrobku.

Je možné trest zákazu účasti na verejných podujatiach subsumovať pod alternatívne tresty?

Aby sme si mohli odpovedať na otázku, či je možné pod alternatívne tresty subsumovať trest zákazu účasti na verejných podujatiach, je potrebné si najprv definovať pojem alternatívne tresty. Čo je alternatívny trest? Alternatíva znamená možnosť voľby medzi možnosťami alebo vôbec možnosť výberu. Možnosť výberu poskytujú alternatívne tresty, ktoré sa stali súčasťou Trestného zákona, umožňujúca brániť nadmernému hromadeniu odsúdených za múrmi väzníc a poskytujú širšiu možnosť spravodlivo a účelne trestať. Sú taktiež nástrojom umožňujúcim efektívnejšie podporovať resocializačný proces odsúdených páchateľov.[27] Alternatívnymi trestami rozumieme tresty, ktoré bez toho, aby boli spojené s odňatím slobody, zaručujú splnenie účelu trestu rovnako, ako keby bol na odsúdenom vykonaný nepodmienečný trest odňatia slobody. Pri ukladaní trestov to znamená, že sudca pri ukladaní trestu má možnosť uložiť odsúdenému trest odňatia slobody, alebo trest, ktorý bude vykonávaný na slobode.[28]

Tento trest bol subsumovaný pod § 62a Trestného zákona ako trest zákazu účasti na verejných podujatiach. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach je možné považovať za alternatívny trest, ak je ho možné uložiť ako *samostatný trest*. Pokiaľ za alternatívne tresty budeme považovať všetky tresty nespojené s odňatím slobody, resp. ak účel alternatívneho trestu budeme vidieť v možnosti odvrátiť vo vhodných prípadoch uloženie nepodmienečného trestu odňatia slobody, tak trest zákazu účasti na verejných podujatiach má v širšom ponímaní nesporne povahu alternatívneho trestu, za podmienky, že sa ukladá ako samostatný, teda nie spolu s trestom odňatia slobody. To je však možné len za podmienok, ktoré vyplývajú ex lege § 62a ods.3 Trestného zákona: *Ako samostatný trest môže byť trest zákazu účasti na verejných podujatiach uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa, uloženie iného trestu nie je potrebné.* Inak ho nie je možné uložiť samostatne. A contrario alternatívna povaha predmetného „nového“[29] druhu trestu neprichádza do úvahy, ak sa ukladá spolu s trestom odňatia slobody. Ak teda budeme uvažovať o alternatívnych trestoch v užšom zmysle (právna veda sem zaraďuje trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom), ako trestoch nezlučiteľných s nepodmienečným trestom odňatia slobody resp. ako trestoch, ktoré by ho mali nahradiť, trest zákazu účasti na verejných podujatiach do tejto kategórie nepatrí.[30] Zjednodušene povedané, ak nie sú naplnené kumulatívne všetky podmienky na uloženie tohto trestu ako samostatného

[27] STRÉMY, T. 2018. *Alternatívne tresty*. s. 35

[28] IVOR, J. a kol. 2010. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. s. 361.

[29] Autorka v príspevku uvádza ako nový zákon: zákon o organizovaní verejných športových podujatí a taktiež ako nový trest: trest zákazu účasti na verejných podujatiach, nakoľko ide o relatívne nedávno prijatý zákon a taktiež nedávno inkorporovaný trest do Trestného zákona. Autorka si uvedomuje, že v čase písania príspevku ide už o „niekoľko ročný trest aj zákon“, ale z pohľadu „dĺžky“ inkorporovania tohto trestu do Trestného zákona a taktiež prijatia tohto zákona do právneho poriadku nejde o enorme dlhý časový horizont. Na základe uvedeného si autorka dovoľuje v príspevku používať pojem „nový zákon, nový trest.“

[30] ZEMAN, Š. 2015. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a niektoré aplikačné postrehy. In *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 3. s. 33.

trestu, má tento trest charakter *vedľajšie trestu*. V tomto prípade, neplní funkciu alternatívy k potrestaniu. Keď sa zamyslíme nad dôvodmi, ktoré viedli zákonodarcu k zavedeniu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, musíme dospieť k záveru, že to neboli myšlienky restoratívnej justície[31], ale skôr záujem bojovať proti problematike tzv. diváckeho násilia na verejných športových podujatiach.[32]

Pre zdôraznenie opäť zopakujeme, že trest zákazu účasti na verejných podujatiach je možné uložiť nielen ako *samostatný trest*, ako sme uviedli vyššie, ale aj ako trest uložený popri treste odňatia slobody, teda *vedľajší trest*. Ex lege vyplýva, že ak sú splnené taxatívne podmienky, ktoré určuje zákon, ide o samostatný trest. V intenciách § 62a ods. 3 Trestného zákona (opäť citujeme uvedený paragraf) : *Ako samostatný trest môže byť trest zákazu účasti na verejných podujatiach uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa, uloženie iného trestu nie je potrebné.* Už zo samotnej dikcie zákona vyplýva, že musí ísť o prečin. Čo je prečin? Podľa § 10 ods. 1 Trestného zákona je *prečin trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov*. Z uvedeného vyplýva alternatívna povaha predmetného trestu, ktorá je však oklieštená určitými podmienkami, ktoré musia byť naplnené súčasne, aby ho bolo možné uložiť ako trest samostatný.[33] V nadväznosti na spracovanú problematiku je potrebné uviesť aj § 34 ods. 6 Trestného zákona: *Za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody.*

V niektorých európskych štátoch tento druh trestu už „existuje a využíva sa“. S aplikáciou trestu zákazu účasti na verejných podujatiach sú pozitívne skúsenosti. Napríklad v Českej republike je tento trest inkorporovaný v Trestnom zákone od roku 2010.

Aplikačná prax

Z dôvodu, že táto problematika je často asociovaná s futbalom a hokejom, rozhodli sme sa aplikačnú prax uviesť v kontexte na tieto konkrétne športové podujatia.

Na účely spracovania príspevku sme si dovolili osloviť Mareka Bednárika, bezpečnostného manažéra HC Slovan Bratislava. Stretnutie a rozhovor prebiehali v príjemnej atmosfére v priestoroch Zimného štadióna Ondreja Nepelu. Čo sa týka zimného štadiónu Ondreja Nepelu, bezpečnostný manažér Marek Bednárik uviedol, že ide *o najväčší štadión na Slovensku v rámci hokeja. Je to najlepší a najbezpečnejší štadión z aspektu počtu divákov a počtu incidentom aj vďaka kamerovým systémom. Atmosféra a kvalita služieb na ňom ďaleko prevyšuje ostatné arény na Slovensku, kde sa hrá prvá či druhá najvyššia slovenská súťaž. Naším cieľom je priblížiť štadióny na Slovensku k úrovni ZŠ Ondreja Nepelu. Ten je svojím štandardom zatiaľ niekde inde.*[34]

S Marekom Bednárikom, bezpečnostným manažérom HC Slovan Bratislava sme diskutovali o vybraných aplikačných problémoch v súvislosti s prijatím zákona o organizovaní

[31] Viac o restoratívnej justícii: STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., VRÁBLOVÁ, M. 2015. *Restoratívna justícia*. Restoratívna justícia je postup, ktorý odmieta tradičné sankcie, a to v prospech skupinového poradenstva zahŕňajúce obeť a páchateľa. Restoratívna justícia je teória spravodlivosti, ktorá kladie dôraz na nápravu spôsobených alebo zistených škôd, a to protiprávnym konaním. To je najlepšie dosiahnuť prostredníctvom spolupráce procesov, ktoré zahŕňajú všetky zúčastnené strany (Prison Fellowship). Praha: Leges. s. 28.

[32] BURDA, E. 2014. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges. s. 377.

[33] ZEMAN, Š. 2015. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a niektoré aplikačné postrehy. In *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 3. s. 33.

[34] Informácie uvedené aj v: *Fanúšikovia hodnotia zimné štadióny, ktorý je na tom najlepšie?*. 2016. [online]. [cit. 2018-11-06]. Dostupné na: https://sport.aktuality.sk/c/203251/fanusikovia-hodnotia-zimne-stadiony-ktory-je-na-tom-najlepsie/

verejných športových podujatí. V nadväznosti na tému spracovaného príspevku, t. j. primárne trestnoprávna rovina trestu zákazu účasti na verejných podujatiach a marginálne súvisiaca problematika, v spracovanom príspevku uvedieme len niektoré vybrané informácie. Ostatné nadobudnuté poznatky a aplikačné problémy týkajúce sa problematiky prijatia zákona o organizovaní verejných športových podujatí môžu byť podnetom na spracovanie ďalšieho príspevku.

Pri položení otázky, ako vníma Marek Bednárik, prijatie tohto zákona z pohľadu bezpečnostného manažéra, uviedol, že sa *zlepšila kultúra a bezpečnosť podujatí*.

Na seminári bezpečnostných manažérov bol HC Slovan Bratislava vyzdvihnutý za vzor pri zabezpečovaní poriadku na tribúnach a v okolí štadióna. Vedenie bezpečnosti KHL vysoko hodnotí spoluprácu klubu s bezpečnostnými zložkami štátu, celkovú organizáciu bezpečnosti počas zápasov, dodržiavanie reglementu KHL. Aj v Slovnaft aréne boli zaznamenané incidenty, kedy fanúšikovia v dvoch prípadoch vhodili predmety na ľadovú plochu. KHL zaujímal spôsob vyriešenia incidentu, reakcia usporiadateľskej služby. "*Na základe kamerového záznamu sme v priebehu pár minút identifikovali fanúšikov, ktorí tieto predmety hodili na ľadovú plochu (v prvom prípade zapaľovač, v druhom prípade boxerská rukavica) a následne boli tieto osoby odovzdané policajnému zboru na ďalšie riešenie. Treba podotknúť, že na niektorých štadiónoch v KHL sú prejavy chuligánstva časté, pretože futbaloví chuligáni chodia aj na zápasy KHL "povzbudzovať" svoje tímy. Ale u nás takáto situácia nie je*," konštatoval Marek Bednárik.[35]

O incidente ohľadom hodenia boxerskej rukavice na ľadovú plochu sme sa aj osobne rozprávali s bezpečnostným manažérom, ktorý uviedol, že dôvodom hodenia rukavice na ľadovú plochu bolo podľa vyjadrení páchateľa „potreba“, aby ju „hráči“ mali k dispozícii počas konania sa športového podujatia (keby ju „náhodou“ potrebovali).

Čo sa týka napríklad problémov v praxi v nadväznosti na „bujaré správanie“ sa fanúšikov Spartak Trnava uvedieme konkrétny príklad z praxe, ktorý sa stal 25. októbra 2018. V uvedený deň, teda 25. októbra 2018 sa nekonal zápas FC Spartak Trnava proti Dinamu Záhreb s divákmi. Disciplinárna komisia Európskej futbalovej únie (UEFA) potvrdila pôvodný verdikt, na základe ktorého najbližší domáci duel Európskej ligy proti Dinamu Záhreb (štvrtok 25. októbra o 18.55 h) sa musí odohrať pred prázdnymi tribúnami. Informáciu priniesla facebooková stránka klubu.[36] „Dôvodom trestu je rasistický text v pozápasovom chorále ´Rozkopal som slovanistu…´. Spartak už bol za tento chorál v tej istej súťaži potrestaný pred dvoma rokmi vo Viedni. Teraz sa situácia znova zopakovala. Okrem toho neminie náš klub ani 60-tisícová pokuta. Je len na škodu veci, že skutočne len kvôli pár jednotlivcom, ktorí spustili tento chorál, príde o ďalší futbalový zážitok niekoľko ďalších tisíc fanúšikov,“ uvádza trnavský klubový web.[37]

Text chorálu Rozkopal som slovanistu[38] je na internete verejne dostupný širokej verejnosti. Dovolili sme si tento text vyhľadať a následne citovať výlučne na akademické účely z dôvodu poukázania na túto vysoko aktuálnu tému.

Problematika diváckeho násilia vyvoláva podnety k „zamysleniu“ a k nevyhnutnosti riešenia danej problematiky. Jedným z riešením je napríklad aj zápas bez divákov, ako to bolo v prípade FC Spartak Trnava proti Dinamu Zahreb. Text chorálu s názvom Rozkopal som Slovanistu znie nasledujúco: Rozkopal som Slovanistu, hneď mi je lepší. Po hlave som mu

---

[35] *Pochvala za bezpečnosť v Slovnaft aréne*. [online]. [cit. 2018-11-05]. Dostupné na: http://www.hcslovan.sk/sk/spravy/pochvala-za-bezpecnost-v-slovnaft-arene/

[36] *Spartak Trnava neuspel s odvolaním na UEFA, proti Záhrebu bez divákov* [online]. [cit. 2018-10-27]. Dostupné na: https://profutbal.sk/clanok/229662-spartak-trnava-neuspel-s-odvolanim-na-uefa-proti-zahrebu-bez-divakov

[37] *Trnava zaplatí za rasizmus, pre „Rozkopal som Slovanistu“ odohrá duel Európskej ligy bez divákov* [online]. [cit. 2018-10-27]. Dostupné na: https://inforaj.sk/trnava-zaplati-za-rasizmus-pre-rozkopal-som-slovanistu-odohra-duel-europskej-ligy-bez-divakov/

[38] Autorka sa nestotožňuje s uvedeným textom chorálu a nevyznáva žiadne hodnoty uvedené v tomto texte. Citovanie textu chorálu: Rozkopal som Slovanistu autorka uvádza výlučne len na akademické účely.

poskákal, ešte je teplý. Všetky kosti som mu dolámal. Brucho som mu nožom rozpáral. Však to bol len Slovanista a belasý žid![39]

Záver

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach je možné subsumovať pod alternatívne tresty, v nadväznosti na uvedené konotácie v tomto príspevku. Poukázanie na jednotlivé alinea v Trestnom zákone ohľadom trestu zákazu účasti na verejných podujatiach považujeme za dôležité aj z dôvodu, že tento trest nie je ukladaný súdom len v nadväznosti na športové podujatia, ako to môže byť často krát vnímané laickou verejnosťou.

Poznatky z praxe dotvárajú akýsi „obraz" o aktuálnosti danej problematiky. Napriek tomu, že trest zákazu účasti na verejných podujatiach je primárne upravený v Trestnom zákone, nie je možné sa celkovo obmedziť len na poznanie v trestnoprávnej rovine. Je potrebné „vnímať" tento trest v širšom kontexte a to v súvislosti aj na divácke násilie a taktiež problematiku zákona o organizovaní verejných športových podujatí, tak ako v príspevku uvádzame.

Nakoľko sme určitým spôsobom limitovaný rozsahom spracovania príspevku, teda nie je možné spracovať celú problematiku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach na všetky nadväzujúce súvislosti, snažili sme sa spracovať merito tohto trestu. Poukázali sme na jednotlivé atribúty aspoň v marginálnom rozsahu.

Na záver sme uviedli aktuálny prípad z praxe, kde zápas FC Spartak Trnava proti Dinamu Zahreb sa odohral bez divákov. Príkladov z praxe by bolo možné deklarovať viacero, ale v nadväznosti na vyššie uvedené sme vybrali „najaktuálnejší". Citovaním textu rasistického chorálu poukazujeme nielen na tomto konkrétnom prípade, že téma je vysoko aktuálna, ale je potrebné jej „venovať pozornosť" vo viacerých rovinách, teda nielen v trestnoprávnej.

Literatúra

BEDLOVIČOVÁ, J., VALENTOVIČ, Z. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In Sankcie – trestnoprávne a kriminologické podnety pre trestnú politiku, príspevky z medzinárodného vedeckého seminára organizovaného Katedrou trestného práva, kriminológie a kriminalistiky Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty. Univerzita Komenského v Bratislave.

BURDA, E. 2014. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach,* zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Praha: Leges. ISBN: 978-80-7502-034-5.

ČENTÉŠ, J. a kol., 2006. *Trestný zákon s komentárom*. Žilina: Eurokódex. Poradca podnikateľa. ISBN 80-88931-47-9.

IVOR, J. a kol., 2010. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION. ISBN 978-808-078-308-2.

KOHAN, P., MARKO, M. 2014. Futbalové chuligánstvo ako jeden z prejavov diváckeho násilia. In zborník Spoločenský boj proti diváckemu násiliu. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN: 978-80-8054-578-9.

PAVLOVČÁKOVÁ, M. 2014. Teoretické a právne východiská problematiky diváckeho násilia. In zborník Spoločenský boj proti diváckemu násiliu. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN: 978-80-8054-578-9.

[39] *Rozkopal som Slovanistu* [online]. [cit. 2018-10-27]. Dostupné na: https://www.fanchants.com/cs/football-songs/trnava-chants/rozkopal-som-slovanistu/

POLÁKOVÁ, V. 2015. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a jeho aplikačné problémy. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*, zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Praha: Leges. ISBN: 978-80-7502-104-5.
STRÉMY, T., KLÁTIK, J., 2018. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C.H.BECK. ISBN: 978-80-89603-56-5.
STRÉMY, T., KURILOVSKÁ L., VRÁBLOVÁ M., 2015. *Restoratívna justícia*. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-075-8.
TITTLOVÁ, M. 2018. Trestnoprávne sankcie ukladané fyzickým osobám. Bratislava: Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-8168-884-3.
ZEMAN, Š. 2015. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach a niektoré aplikačné postrehy. In Bulletin, č. 3. ISSN 1335-1079.

Rozsudok Okresného súdu Poprad, spisová značka: 5T/54/2015 vydaného dňa 15.05.2015
zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákon v znení neskorších predpisov
Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí (všeobecná časť, osobitná časť).
Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, a najmä na futbalových zápasoch
Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky 2013-2016

Čo prináša nový Zákon o organizovaní verejných športových podujatí. [online]. 2014. [cit.2018-11-05]. Dostupné na: http://old.futbalsfz.sk/sfz/oficialne-spravy/legislativa/novinka/co-prinasa-novy-zakon-o-organizovani-verejnych-sportovych-podujati.html
Fanúšikovia hodnotia zimné štadióny, ktorý je na tom najlepšie?. 2016. [online]. [cit. 2018-11-06]. Dostupné na: https://sport.aktuality.sk/c/203251/fanusikovia-hodnotia-zimne-stadiony-ktory-je-na-tom-najlepsie/
Pochvala za bezpečnosť v Slovnaft aréne. [online]. [cit. 2018-11-05]. Dostupné na: http://www.hcslovan.sk/sk/spravy/pochvala-za-bezpecnost-v-slovnaft-arene/
Spartak Trnava neuspel s odvolaním na UEFA, proti Záhrebu bez divákov [online]. [cit. 2018-10-27]. Dostupné na: https://profutbal.sk/clanok/229662-spartak-trnava-neuspel-s-odvolanim-na-uefa-proti-zahrebu-bez-divakov
Trnava zaplatí za rasizmus, pre „Rozkopal som Slovanistu" odohrá duel Európskej ligy bez divákov [online]. [cit. 2018-10-27]. Dostupné na: https://inforaj.sk/trnava-zaplati-za-rasizmus-pre-rozkopal-som-slovanistu-odohra-duel-europskej-ligy-bez-divakov/
Extrémizmus a divácke násilie. [online]. [cit. 2018-11-03]. Dostupné na: http://www.minv.sk/?extremizmus

Keywords: The Sentence of Prohibition on Participation in Public Events, alternative punishments, spectator violence

Summary

In the contribution we deal with the issue the sentence of prohibition on participation in public events in the wake of spectator violence. The aim of the contribution is to point to application practice as well. The adoption of a law on the organization of public sports events encouraged the imposition of the sentence of prohibition on participation in public events in the Criminal Code. It is important to perceive this punishment not only as a result of sporting events, but also as a stated of law, as well as cultural and other public events to the extent determined by the court's decision.

Mgr. Lucia Siváčková, LL.M.
externá doktorandka
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: lucia.sivackova@minv.sk

Recenzenti:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

Katarína Szendreiová

Vybrané aspekty skrátených konaní

Anotácia: V dôsledku novelizácie slovenského civilného procesu, vrátane úpravy skrátených konaní, došlo nielen k redukcii typov skrátených konaní zrušením viacerých inštitútov (napr. zmenkový a šekový platobný rozkaz), ale aj k obsahovej úprave týchto inštitútov ako napr. zavedenie inštitútu vecného odôvodnenia odporu, t. j. splnením si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti. Cieľom príspevku je predstavenie regulácie podľa nového kódexu civilného procesu a jej vplyv na efektívnosť vymáhania pohľadávok veriteľmi.

Kľúčové slová: skrátené konania, procesná efektivita, platobný rozkaz, vecné odôvodnenie odporu

Úvod do problematiky

Skráteným konaním sa vo všeobecnosti rozumie postup súdu, v ktorom sa poskytuje ochrana právam a oprávneným záujmom fyzických alebo právnických osôb prostredníctvom platobného rozkazu ako osobitnej formy rozhodnutia resp. predstavuje zjednodušený spôsob konania, ktorý slúži akýmkoľvek peňažným nárokom, pokiaľ sa tieto javia ako dostatočne zrejmé. V dôsledku určitých odlišností v úprave skrátených konaní v porovnaní s riadnym (neskráteným) priebehom civilného konania je možné docieliť vydanie meritórneho rozhodnutia zrýchleným spôsobom.[1] Predstavuje zjednodušený spôsob konania, pokiaľ sa nároky javia ako dostatočne zrejmé.[2] Je to istý odklon od obvyklého priebehu konania, ktorý sa prejavuje najmä v tom, že súd rozhoduje bez nariadenia pojednávania na základe predložených listinných dôkazov. Právna úprava skrátených konaní je nevyhnutná na dosiahnutie zrýchlenia konania a zefektívnenia civilného procesu.[3] Skrátené konanie v podobe rozhodovania o platobnom rozkaze je možné výlučne v konaniach sporových, ktoré sa vyznačujú kontradiktórnym postavením sporových strán. Nakoľko typickým znakom sporových konaní je uplatňovanie prejednacieho princípu, súd prihliada iba na dôkazy predložené stranami sporu na podporu svojich tvrdení, t. j. zodpovednosť za výsledok sporu spočíva primárne na pleciach strán sporu.[4]

V súčasnosti sú skrátené konania upravené v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok, v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Civilný sporový poriadok**“) spolu so skrátenými rozhodnutiami v prvej hlave tretej časti nazvanej Osobitné procesné postupy. V prvom diele je upravený platobný rozkaz a v druhom diele v stručnosti európsky platobný rozkaz.

V súvislosti so skrátenými konaniami je možné stretnúť sa aj s nasledovnými pojmami: *mandátne konanie*, *rozkazné konanie* alebo *upomínajúce konanie*[5]. Účelom tzv. rozkazného konania je rýchle a hospodárne vybavenie sporu medzi stranami sporu.[6] V súvislosti s tzv. upomínajúcim konaním je potrebné spomenúť, že v Slovenskej republike bol s účinnosťou od 1.2.2017 prijatý zákon č. 307/2016 Z. z. o upomínacom konaní a o doplnení niektorých zákonov (ďalej len „**Zákon o upomínacom konaní**“), ktorý upravuje príslušnosť súdu, postup súdu a

[1] Kotrecová, A.: Skrátené konania vo svetle pripravovanej novely Občianskeho súdneho poriadku. *Olomoucké debaty mladých pránviků 2008*. Aktuální otázky normotvorby a právo na spravedlivý proces. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 88 a nasl.

[2] Ficová, S., Števček, M. a kol.: *Občiansky súdny poriadok* I. a II. diel, komentár. C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-406-3.

[3] Návrh legislatívneho zámeru rekodifikácie civilného práva procesného. Dostupné na: https://www.justice.gov.sk/Stranky/Legislat%C3%ADvny-proces.aspx

[4] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.

[5] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.

[6] Horváth. E., Andrášiová, A.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 842s.

postup strán sporu v upomínacom konaní, v ktorom sa rozhodujú spory o peňažných nárokoch uplatnených spôsobom podľa tohto zákona, pričom upomínacie konanie podľa tohto zákona je alternatívnym spôsobom uplatňovania peňažných nárokov k postupu podľa Civilného sporového poriadku.

Do 22.12.2015 Občiansky súdny poriadok upravoval nasledovné typy skrátených konaní, ktorých výsledkom bolo vydanie týchto typov rozkazov:

- platobný rozkaz
- európsky platobný rozkaz
- zmenkový platobný rozkaz
- šekový platobný rozkaz
- rozkaz na plnenie

V dôsledku úprav civilného procesu, vrátane nového Civilného sporového poriadku s účinnosťou od 1. júla 2016, ktorých cieľom je vytvorenie takých procesnoprávnych inštitútov, ktoré umožnia sa čo najviac priblížiť k ideálu rýchlej a spravodlivej ochrany práv a právom chránených záujmov procesných strán za predpokladu zodpovedného prístupu subjektov civilného procesu k súdnemu konaniu[7], došlo k redukcii typov skrátených konaní tak, že v civilnom procese zostali upravené len nasledovné typy skrátených konaní:

- platobný rozkaz
- európsky platobný rozkaz

V dôsledku rekodifikácie slovenského civilného procesu teda došlo k viacerým funkčným zmenám v oblasti regulácie skrátených konaní, ktorých primárnym cieľom bola procesná efektivita a riešenie aplikačných problémov. Došlo nielen k redukcii typov skrátených konaní zrušením zmenkového a šekového platobného rozkazu ale aj k obsahovej úprave týchto inštitútov ako napr. úprava inštitútu vecného odôvodnenia odporu, ktoré má byť vykladané ako podanie odôvodnenia vo veci samej, teda so splnením si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti a vyhnúť sa tak odôvodneniam odporu spočívajúcich v jednej vete. Znamená to, že odôvodnenie odporu má obsahovať také vecné a právne tvrdenia, ktoré preukazujú, že opodstatnenosť nároku uvedeného v platobnom rozkaze nie je daná resp. by spochybňovali opodstatnenosť povinnosti uloženej v platobnom rozkaze, čo má pomôcť prispieť k procesnej efektivite skrátených konaní.

Nástroje zabezpečenia zrýchlenia a procesnej efektivity skrátených konaní

Ako už bolo spomínané vyššie, skrátené konania sa vyznačujú určitými špecifikami v porovnaní so štandardným priebehom súdneho konania, ktoré umožňujú primárne úsporu času, ale v nemalej miere aj samotné náklady účastníkov konania spojené s vymáhaním ich práva. Spomínané špecifiká sú nasledovné:

- zásadne písomný charakter konania, z dôvodu, že súd môže vydať rozkaz aj bez nariadenia pojednávania a bez vyjadrenia žalovaného,
- pri podaní samotného návrhu žalobcom existuje možnosť využiť formulár dostupný na webovej stránke Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky – vďaka použitiu formulára, ktorý obsahuje potrebné náležitosti návrhu sa eliminuje potenciálne predlžovanie konania z dôvodu potreby odstránenia vád podania hneď na začiatku konania,
- v prípade použitia spomínaného formulára a splnenia ostatných zákonných podmienok vrátane zaplatenia súdneho poplatku je určená osobitná lehota, v ktorej má súd vydať platobný rozkaz, a to najneskôr do 10 pracovných dní od splnenia uvedených

[7] Dôvodová správa k Civilnému sporovému poriadku (dostupné na: http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5280)

podmienok – to znamená, že ak si žalobca dôsledne splní svoje zákonom vyžadované povinností, vrátane unesenia dôkazného bremena prostredníctvom predkladaných listín, súd by mal v krátkej lehote vydať rozhodnutie – rozkaz,

- obmedzené dokazovanie resp. preskúmavanie skutkového stavu pred samotným vydaním platobného rozkazu, čo však súčasne nemôže byť na ujmu žalovanému – žalovaný má totiž právo podať vecne odôvodnený odpor,
- nenariaďuje sa pojednávanie,
- súčasné doručovanie žaloby a už vydaného platobného rozkazu (do vlastných rúk),
- povinnosť podať vecne odôvodnený odpor do 15 dní od doručenia platobného rozkazu (ako už bolo uvedené vyššie vecným odôvodnením odporu sa má rozumieť podanie odôvodnenia vo veci samej, teda so splnením si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti) – v zmysle Civilného sporového poriadku sa žalovanému teda ukladá, aby v odôvodnení opísal rozhodujúce skutočnosti o ktoré opiera svoju obranu proti uplatnenému nároku a súčasne pripojil listiny na ktoré sa odvoláva resp. označil dôkazy na preukázanie svojich tvrdení,
- pri nedostatku vecného odôvodnenia odporu súd nevyzýva na jeho doplnenie alebo opravu, ale takýto vecne neodôvodnený odpor uznesením odmietne a po nadobudnutí právoplatnosti tohto uznesenia, platobný rozkaz nadobúda právoplatnosť.

Nástroje zabezpečenia práva na spravodlivý proces

V prípade potenciálneho namietania, že vyššie uvedené nástroje vedúce k zrýchleniu konania v sebe nesú zárodok potenciálneho porušenia práva na spravodlivý proces napr. z dôvodu, že žalovanému nie je poskytnutý dostatočný priestor alebo čas na procesnú obranu jeho práv alebo oprávnených záujmov, možno protiargumentovať nasledovným:

- aby súd mohol o žalobe rozhodnúť bez vyjadrenia žalovaného a bez nariadenia pojednávania, skutočnosti tvrdené žalobcom v jeho žalobe majú byť preukázané (Civilný sporový poriadok demonštratívne uvádza, že najmä listinnými dôkazmi) – súdu je tak ponechaná možnosť, sudcovská úvaha, aby sám hodnotil skutočnosti a nároky, ktoré jednoznačným spôsobom neboli preukázané alebo nie sú objektívne preukázateľné, čím má byť zabezpečený princíp tzv. arbitrárneho poriadku, ktorý býva často označovaný ako nosný princíp práve civilného sporového konania, v zmysle ktorého súd určuje rýchlosť a priebeh konania pričom má prihliadať na princíp hospodárnosti – inak povedané, zo žaloby musí vyplývať, že skutočnosti v nej uvedené odôvodňujú uplatnené právo, inak by žaloba trpela vadou a vydanie platobného rozkazu by nebolo možné,
- doručovanie do vlastných rúk – neuplatňuje sa fikcia doručenia,
- možnosť žalovaného brániť sa podaním odporu pred nadobudnutím právoplatnosti platobného rozkazu (odpor sa považuje za špecifický prostriedok procesnej obrany, a nie za opravný prostriedok, a to aj z dôvodu, že o opravnom prostriedku rozhoduje súd vyššej inštancie, pričom o odpore rozhoduje ten istý súd, ktorý vydal platobný rozkaz[8]),
- platobný rozkaz zrušuje súd a spolu s uznesením doručí žalobcovi odpor, ktorý naň môže reagovať v ďalšom procesnom postupe,

[8] Daniel, P.: *Správa a vymáhanie pohľadávok*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s r.o., 2013. 454 s. ISBN 978-80-8078-660-1.

- v prípade včasného podania odporu s vecným odôvodnením súd zruší platobný rozkaz a nariaďuje pojednávanie,
- možnosť obnovy konania ako mimoriadneho opravného prostriedku.

Zmeny v úprave skrátených konaní v zmysle ostatných novelizácií a v dôsledku prijatia nových civilných procesných kódexov

Úprava skrátených konaní si stanovila za cieľ viesť k procesnej efektivite nielen súdy ale aj samotných účastníkov konania, ktorí sú povinní uniesť dôkazné bremeno nimi uvádzaných tvrdení či už v žalobe žalobcom alebo v odpore žalovaným.
Pôvodne plánované zrušenie zmenkového platobného rozkazu a šekového platobného rozkazu nadobudnutím účinnosti nového Civilného sporového poriadku od 1. júla 2016, bolo vykonané už s účinnosťou od 23.12.2015 z dôvodu, že zákonodarca mal za to, že zrušenie týchto rozkazov je potrebné už skôr s prihliadnutím najmä na ochranu spotrebiteľa. V zmysle dôvodovej správy k zákonu č. 438/2015 Z. z., ktorým sa v decembri 2015 menil a dopĺňal Občiansky súdny poriadok, dôvodom tejto úpravy bolo predísť priznaniu nárokov zo zmeniek, ktoré v skutočnosti pochádzali zo spotrebiteľských zmlúv a mohlo dôjsť k situácii, že súd v konaní neprihliadol na ochranu spotrebiteľa, či na zákaz neprijateľných zmluvných podmienok a v konečnom dôsledku mohli byť priznané neprimerane vysoké úroky.

Súčasne so zrušením zmenkového a šekového platobného rozkazu bola do Občianskeho súdneho poriadku zavedená povinnosť súdu skúmať, či pri uplatnení nároku zo zmenky, táto nevznikla zo vzťahu so spotrebiteľom. Týmto došlo k reflektovaniu § 5a ods. 1 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Zákon o ochrane spotrebiteľov**“), v zmysle ktorého je neprípustné zabezpečenie uspokojenia pohľadávky alebo splnenie záväzku zo spotrebiteľskej zmluvy zmenkou alebo šekom. Ochrana spotrebiteľa tak má byť zintenzívnená povinnosťou navrhovateľa v súdnom konaní predložiť skutočnosti a dôkazy ohľadne vlastného vzťahu ako aj výslovnou povinnosťou súdu *ex offo* prihliadať na ochranu spotrebiteľa za účelom poskytnutia reálnej ochrany spotrebiteľa.

Vybrané aspekty platobného rozkazu

Žaloba musí obsahovať žalobcove tvrdenia a skutočnosti, z ktorých vyplýva nárok uplatnený žalobcom. Samotná pravdivosť týchto tvrdení a skutočnosti nie je pred vydaním rozhodnutia súdom podrobnejšie skúmaná. K rozhodnutiu súdu o vydaní platobného rozkazu je potrebné kumulatívne splnenie nasledujúcich podmienok:

(i) *nárok sa uplatňuje na zaplatenie peňažnej pohľadávky,*
(ii) *nárok vyplýva zo žaloby alebo z listinných dôkazov,*
(iii) *splnenie procesných podmienok.*

Ad (i) nárok sa uplatňuje na zaplatenie peňažnej pohľadávky

Predmetom konania o vydanie platobného rozkazu môže byť nárok na zaplatenie minimálne jednej alebo viacerých peňažných pohľadávok. Plnenia nepeňažného charakteru ako také resp. samostatne nemôžu byť predmetom platobného rozkazu. V otázke prípustného charakteru nároku došlo v dôsledku rekodifikácie civilného konania k posunu. V úprave podľa Občianskeho súdneho poriadku nebolo možné domáhať sa popri uplatnenom peňažnom nároku súčasne aj plnenia nepeňažného charakteru. Za súčasnej úpravy Civilného sporového poriadku je možné domáhať sa popri peňažnom plnení aj nepeňažného plnenia, t.j. je možné domáhať sa tzv. zmiešaných plnení, pričom platí, že o časti uplatneného nároku, ktorá sa týka peňažného

plnenia rozhodne súd platobným rozkazom a o časti uplatneného nároku, ktorá sa týka nepeňažného plnenia bude rozhodovať v riadnom konaní.[9] Platobný rozkaz sa vydáva vo vzťahu k splatným peňažným pohľadávkam. Vydanie platobného rozkazu vo vzťahu k splátkam a dávkam splatným v budúcnosti (ako je napr. výživné) nie je možné. Čo sa týka meny a výšky sumy na ktorú môže znieť platobný rozkaz, Civilný sporový poriadok neobsahuje takéto limitácie, a preto platobný rozkaz môže znieť tak na menu euro ako aj na inú menu a akúkoľvek výšku sumy požadovanej na zaplatenie. Najmä v prípade viacerých žalovaných je vhodné, aby výška požadovanej sumy bola vyjadrená presnou hodnotou pripadajúcou na konkrétneho žalovaného než vyjadrením podielu napr. percentom alebo zlomkom z celkovej požadovanej sumy. Vzhľadom na skutočnosť, že v platobnom rozkaze rozhoduje súd aj o náhrade trov konania, je žiaduce, aby žalobca priamo v návrhu vyčíslil aj súvisiace trovy konania.

Ad (ii) nárok vyplýva zo žaloby alebo z listinných dôkazov

Vzhľadom na skutočnosť, že pri rozhodovaní o platobnom rozkaze súd vychádza iba z dôkazov predložených žalobcom spolu s návrhom na vydanie platobného rozkazu, už v samotnom návrhu by mali byť uvedené všetky rozhodujúce skutočnosti dôležité pre hmotnoprávnu kvalifikáciu žalobcom tvrdeného nároku. Je teda v záujme žalobcu aby už v samotnom návrhu na vydanie platobného rozkazu dostatočne jasne, zreteľne a vierohodne opísal súvisiaci skutkový stav a tvrdené skutočnosti preukázal príslušnými listinnými dôkazmi. Súd totiž pri rozhodovaní o vydaní platobného rozkazu nevykonáva dokazovanie o tvrdených skutočnostiach, neskúma pravosť predložených listín a jeho činnosť sa redukuje na právne posúdenie skutkového základu veci, zisťuje uplatňovaný nárok žalobcu a aký právny predpis je potrebné v danom prípade aplikovať. Predpokladom vydania platobného rozkazu je existencia hmotnoprávnej normy, ktorá zakladá uplatnený nárok, pre takto vykonanú právnu kvalifikáciu.[10] Zmenou je, že súd pri vydaní platobného rozkazu vychádza zo skutočností tvrdených žalobcom iba vtedy, ak o nich nemá pochybností, najmä ak vyplývajú z listinných dôkazov. Nová právna úprava teda vyžaduje od súdu nielen právne posúdenie veci, ale aj určitú mieru posúdenia pravdivosti skutkových tvrdení.[11] Pre rozhodovanie súdu pri vydaní platobného rozkazu je rozhodujúci stav, ktorý vyplýva z posledného podania (resp. zmeny návrhu) žalobcu v okamihu rozhodovania súdu o návrhu na vydanie platobného rozkazu. Po tomto okamihu súd doručuje žalovanému platobný rozkaz spolu so všetkými podaniami žalobcu, ktoré smerujú k zmene návrhu na vydanie platobného rozkazu. Uznesenie o prípustnosti zmeny návrhu na vydanie platobného rozkazu súd nevydáva. Zmena návrhu je prípustná aj vo vzťahu k tej časti žaloby, o ktorej súd platobným rozkazom nerozhodol a o ktorej vedie ďalej riadne konanie, resp. počas celého konania, ak súd o žalobe nerozhodol alebo koná o uplatnenom nároku po podaní odporu. Uvedený postup by bol analogicky aj v prípade čiastočného späťvzatia žalobného návrhu.[12] Vzhľadom na vyššie uvedené je preto potrebné, aby žalobca v návrhu na vydanie platobného rozkazu dostatočným a vyčerpávajúcim spôsobom označil všetky skutočnosti rozhodujúce a významné z hľadiska hmotnoprávnej kvalifikácie tvrdeného nároku. K vydaniu platobného rozkazu nie je dostatočný všeobecný opis skutkových

[9] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.
[10] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.
[11] Tomašovič, M., Fečík, M.: *Sprievodca CSP, CMP, SSP*. Porovnávacie tabuľky Občianskeho súdneho poriadku a nových procesnoprávnych kódexov. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 383 s. ISBN 978-80-8168-403-6.
[12] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.

okolností, ale je potrebné uviesť dostatočne konkretizovaný opis všetkých relevantných skutkových okolností. Je to totiž v priamom záujme žalobcu, aby pre efektívne vymáhanie jeho peňažnej pohľadávky bol platobný rozkaz vydaný bez zbytočných komplikácií, a to čo možno v najkratšom časovom horizonte, t.j. v prípade prípravy návrhu na vydanie platobného rozkazu nie je na mieste spoliehať sa na možnosť predložiť dodatočné dôkazy neskôr na rozdiel od riadneho konania, kde by túto dodatočnú možnosť ešte mohol mať. V prípade, ak by nebolo možné základ nároku jednoznačne určiť, žalobca riskuje nevydanie platobného rozkazu. Podľa § 128 a 129 Civilného sporového poriadku súd v prípade ak z podania nie je zrejmé, čoho sa podanie týka a čo sa ním sleduje, vyzve súd žalobcu na doplnenie alebo opravu tohto podania. Inak v prípade ak sa podanie nedoplní alebo neopraví, môže súd v konaní pokračovať iba ak takýto nedostatok podania ďalšiemu konaniu nebráni. Účelom získania platobného rozkazu prostredníctvom skráteného konania je práve rýchlosť a efektívnosť konania.[13]

Ad (iii) splnenie procesných podmienok.

Pre účely konania o platobnom rozkaze musia byť splnené rovnako ako v prípade riadnych konaní všetky procesné podmienky. Musí byť teda daná najmä právomoc súdu, (vecná, miestna, kauzálna, funkčná) príslušnosť súdu, procesná subjektivita sporovej strany a ostatné procesné podmienky, t.j. také vlastnosti súdu a strán sporu, ktoré musia byť splnené na to, aby sa dosiahol cieľ súdneho konania. Na strane súdu k podmienkam konania patria také jeho vlastnosti, ktoré vymedzujú jeho práva a povinnosti ako orgánu štátu konať a vydať rozhodnutie. Takouto vlastnosťou je nepochybne aj funkčná príslušnosť, úprava ktorej dáva odpoveď na otázku, ktorý súd je príslušný konať a rozhodovať o veci v inštančnom postupe. Chýbajúca funkčná príslušnosť na prejednanie určitej veci predstavuje neodstrániteľný nedostatok podmienky konania.[14] Je teda v záujme žalobcu pre efektívnosť a rýchlosť konania zabezpečiť, aby procesné podmienky boli splnené od samého začiatku konania. Nevyhnutnou náležitosťou návrhu na vydanie platobného rozkazu je skutkové zdôvodnenie týmto návrhom uplatňovaného návrhu. Ak návrh na vydanie platobného rozkazu smeruje proti dvom alebo viacerým žalovaným, musí byť z jeho obsahu zrejmé, aký podiel na celkovom nároku je voči každému zo žalovaných uplatňovaný alebo či ide o povinnosť spoločnú a nerozdielnu, poprípade či ide o nárok uplatňovaný proti dlžníkovi a ručiteľovi.[15]

Zisťovanie skutkového stavu

V prípade konania o platobnom rozkaze je zisťované splnenie procesných podmienok, t.j. skutkové zistenia a právne posúdenie sú limitované na splnenie podmienok pre vydanie platobného rozkazu a či tvrdenia žalobcu zakladajú uplatnený nárok.[16]

Rozhodnutie o návrhu na vydanie platobného rozkazu

Rozhodnutie o tom, či konanie na základe predloženého návrhu bude prebiehať ako skrátené alebo obvyklé civilné konanie je ponechané na úvahe súdu. Súd totiž nie je povinný na základe podaného návrhu rozhodnúť vždy platobným rozkazom, a to ani napriek splneniu všetkých procesných podmienok a výslovnej formulácii žalobcu v návrhu. Na druhej strane

[13] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.
[14] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 11. 8. 2011, sp. zn. 3 Co 3/2011.
[15] R 21/1967:
[16] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.

však súčasne nie je vylúčené, že súd môže platobným rozkazom rozhodnúť aj v prípadoch, keď o tom žalobca vo svojom návrhu výslovne nežiadal resp. ak žalobca žiada, aby súd rozhodol rozsudkom. Tak ako sa uvádza v komentári k Civilnému sporovému poriadku, prílišná svojvôľa súdu v otázke vydania alebo nevydania platobného rozkazu môže naraziť na kolíziu s princípmi autonómie vôle, predvídateľnosti rozhodovania a rozhodnutí súdov a dispozičným princípom civilného procesu. Podľa názoru autorov ku komentáru k Civilnému sporovému poriadku by mal byť platobný rozkaz vydaný vždy ak sú splnené podmienky na jeho vydanie a ak žalobný návrh nie je zjavne neodôvodnený.[17]

Vydanie platobného rozkazu

Vydať platobný rozkaz možno len vtedy, ak sa v žalobe uplatňuje právo na zaplatenie peňažnej sumy a toto právo vyplýva zo skutočností tvrdených žalobcom v návrhu a o ktorých súd nemá pochybnosti, a to najmä ak tieto skutočnosti vyplývajú z listinných dôkazov priložených žalobcom k návrhu.[18] Pri vydávaní platobného rozkazu je súd viazaný žalobným návrhom (petitom) žalobcu, t. j. súd nemôže žalobcovi prisúdiť viac ako žiada vo svojom návrhu. Vzhľadom na skutočnosť, že účelom rozkazného konania je rýchle a hospodárne vybavenie veci, je vecou predsedu senátu, aby uvážil účelnosť takéhoto postupu ešte pred určením termínu pojednávania, a preto v rámci prípravy pojednávania treba skúmať pri splnení ostatných procesných podmienok aj takúto možnosť vybavenia veci.[19]

Odpor proti platobnému rozkazu

Odpor proti platobnému rozkazu predstavuje osobitný prostriedok procesnej nápravy voči meritórnemu výroku platobného rozkazu zo strany žalovaného. Žalovaný má totiž v prípade doručenia platobného rozkazu možnosť v lehote 15 dní od jeho doručenia buď dobrovoľne splniť povinnosť uvedenú v platobnom rozkaze (táto lehota sa nazýva paričnou lehotou[20]) alebo podať voči platobnému rozkazu vecne odôvodnený odpor ak s platobným rozkazom nesúhlasí[21]. Ak žalovaný podá takýto odpor, súd zruší platobný rozkaz v celom rozsahu a nariadi pojednávanie. Ak by žalovaný odpor nepodal, platobný rozkaz by sa stal právoplatným a vykonateľným rozhodnutím. Ak žalovaný nesúhlasí len s výrokom o trovách konania, má možnosť docieliť nápravu podaním odvolania (v prípade ak o platobnom rozkaze rozhodoval priamo sudca) alebo sťažnosti (v prípade ak rozhodoval sudcom poverený vyšší súdny úradník). V prípadoch ak bol odpor podaný oneskorene, neoprávnenou osobou alebo bez vecného odôvodnenia, súd takýto odpor uznesením odmietne.[22] Ak nie sú splnené podmienky na odmietnutie odporu súd platobný rozkaz uznesením zruší a nariadi pojednávanie. V zmysle dôvodovej správy k Civilnému sporovému poriadku, inštitút vecného odôvodnenia treba

[17] Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.

[18] Horváth. E., Andrášiová, A.: *Civilný sporový poriadok*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 842s.

[19] R 50/1985: *Účelom rozkazného konania je rýchle a hospodárne vybavenie vec pri splnení podmienok stanovených v § 172 ods.1 OSP. Je vecou predsedu senátu, aby uvážil účelnosť takéhoto postupu ešte pred určením termínu pojednávania; preto v rámci prípravy pojednávania (§ 114 a nasl. OSP) treba skúmať pri splnení ostatných procesných podmienok aj takúto možnosť vybavenia veci.*

[20] Daniel, P.: *Správa a vymáhanie pohľadávok*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, spol. s r.o., 2013. 454 s. ISBN 978-80-8078-660-1.

[21] § 267 ods. 1 CSP: *Odpor proti platobnému rozkazu sa musí vecne odôvodniť. Ustanovenie* § 129 *sa pri nedostatku vecného odôvodnenia nepoužije. V odôvodnení žalovaný opíše rozhodujúce skutočnosti, o ktoré opiera svoju obranu proti uplatnenému nároku. K odporu pripojí listiny, na ktoré sa odvoláva, prípadne označí dôkazy na preukázanie svojich tvrdení. O tom musí byť žalovaný v platobnom rozkaze poučený.*

[22] § 267 ods. 2 CSP: *Súd uznesením odmietne odpor, ktorý bol podaný a) oneskorene, b) neoprávnenou osobou alebo c) bez vecného odôvodnenia; o tomto následku musí byť žalovaný poučený v platobnom rozkaze.*

vykladať ako odôvodnenie riadne, teda vecne odôvodnený odpor znamená odpor podaný s odôvodnením vo veci samej, teda so splnením si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti. Vec sama tvorí predmet konania, žalovaný musí uvádzať skutočnosti odôvodňujúce spochybnenie žalobcom tvrdeného nároku. Povinnosťou vecného odôvodnenia sa majú riešiť doterajšie aplikačné problémy, ako posudzovať odpor, ktorého odôvodnenie tvorí jedna veta, že žalovaný nesúhlasí s platobným rozkazom.[23] Nestačí podať odpor s akýmkoľvek odôvodnením. Ak by jediným dôvodom podania odporu bola žiadosť o povolenie splátok napr. z dôvodu nezamestnanosti, nepôjde o odôvodnený odpor, pretože sa ním nespochybňuje povinnosť zaplatiť požadovanú sumu. Odôvodnenie sa musí vzťahovať na uplatnený nárok a malo by obsahovať tvrdenia, ktorými sa spochybní nárok.[24]

Dňom nadobudnutia právoplatnosti uznesenia o odmietnutí odporu alebo márnym uplynutím lehoty na podanie odporu platobný rozkaz nadobúda právoplatnosť a vykonateľnosť.[25] To znamená, že veriteľ dostáva do rúk riadny exekučný titul.[26]

Záver

Na základe doterajšieho skúmania predmetnej problematiky skrátených konaní možno predpokladať, že úpravy prijaté v dôsledku rekodifikácie civilných procesných kódexov budú viesť k časovým a nákladovým úsporám pre veriteľov pri vymáhaní svojich pohľadávok za predpokladu, že v aplikačnej praxi dôjde k správnemu pochopeniu a uchopeniu legislatívnych zmien a úprav v doterajšej regulácii týchto inštitútov. Súčasne je však potrebné priznať, že efektivitu prijatých zmien bude možné komplexne posúdiť až po uplynutí značného časového odstupu, nakoľko pochopenie a vžitie sa s viacerými úpravami rôznych procesných inštitútov počnúc doručovaním, požiadavkou dostatočného vecného odôvodnenia, zásady koncentrácie konaní a väčšej zodpovednosti strán sporu za samotný výsledok sporu a rozhodnutie, potrebuje svoj čas nielen vo výkladovej, ale aj v aplikačnej praxi.

.

Literatúra

DANIEL, P. *Správa a vymáhanie pohľadávok. 1. vyd*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r.o., 2013. 454 s. ISBN 978-80-8078-660-1.

FICOVÁ, S., ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky súdny poriadok I. a II. diel, komentár.* C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-406-3.

HORVÁTH. E., ANDRÁŠIOVÁ, A. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 842s.

KOTRECOVÁ, A. *Skrátené konania vo svetle pripravovanej novely Občianskeho súdneho poriadku. Olomoucké debaty mladých právníků 2008. Aktuální otázky normotvorby a právo na spravedlivý proces.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 88 a nasl.

STAVINOHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5062-4.

ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s.

[23] Dôvodová správa (osobitná časť") k zákonu č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

[24] Platobný rozkaz v praxi. Bratislava: Verlag Dashöfer vydavateľstvo, s. r. o., 2012. 32 s. ISBN 978-80-89010-38-7.

[25] § 268 CSP: *Platobný rozkaz nadobúda právoplatnosť a) márnym uplynutím lehoty na podanie odporu, b) dňom nadobudnutia právoplatnosti uznesenia o odmietnutí odporu podľa § 267 ods. 2 písm. c).*

[26] Stavinohová, J., Lavický, P.: *Základy civilníko procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5062-4.

TOMAŠOVIČ, M., FEČÍK, M. *Sprievodca CSP, CMP, SSP. Porovnávacie tabuľky Občianskeho súdneho poriadku a nových procesnoprávnych kódexov. 1. vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. 383 s. ISBN 978-80-8168-403-6.
Platobný rozkaz v praxi. Bratislava: Verlag Dashöfer vydavateľstvo, s. r. o., 2012. 32 s. ISBN 978-80-89010-38-7.

Keywords: summary proceedings, procedural efficiency, payment order, substantive justification of statement of opposition

Summary

In relation to recodification of Slovak civil procedural codes, with effectiveness as of 1 July 2016, there were introduced several relatively significant changes. In comparison with the earlier regulation there was reduction in scope of summary proceedings types respectivelly inclusion of summary proceedings into one general regulation of payment order while preserving special regulation of European payment order. One of the most significant changes is considered obligation of substantive justification of statement of opposition, being a special measure against issued payment order, in order to reduce one-sentence statements of opposition widely used under the former regulation. If there is no statement of opposition by the defendant, the payment order will become automatically enforceable in relatively short time period. New regulation aims, in particular, to increase responsibility of the parties for the course of litigation by emphasizing their duty to duly justify their claims and given statements. Regulation of summary proceedings in comparision with the regular court proceedings differs also in many other aspects explained in more details in the provided article.

Mgr. Katarína Szendreiová
Katedra občianskeho práva
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
e-mail:katarina.szendreiova@flaw.uniba.sk

Recenzenti:

prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc.; Dr. h. c. doc. JUDr. Štefan Kočan, PhD.

Slavomír Šamin

Aktuálne trendy v páchaní sexuálne motivovaných trestných činov so zameraním na maloleté osoby

Anotácia: V príspevku sa autor snažil priblížiť súčasné trendy v páchaní trestných činov so sexuálnym zameraním, kde obeťami trestných činov sú maloleté osoby v sociálne znevýhodnenom prostredí. V príspevku sme zároveň priblížili riešenie danej problematiky najmä s prihliadnutím na sociálne znevýhodnené skupiny obetí resp. páchateľov sexuálnych trestných činov.

Kľúčové slová: obeť, páchateľ, trestný čin, detská pornografia, sexuálne zneužívanie.

Úvod do problematiky

Sexuálne trestné činy v pomeroch Slovenskej republiky tak ako definoval zákonodarca v Trestnom zákone sú nadviazaním na predchádzajúcu právnu úpravu účinnú do 31. decembra 2005. V našom príspevku sa zameriame najmä na páchateľov ale aj obete zo sociálne odkázaného prostredia. Už samotná definícia osoby pochádzajúcej zo sociálne odkázaného prostredia (zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v platnom znení) predpokladá *ohrozenie fyzickej osoby sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy a to z dôvodov vymedzených v § 2 písm. a) až písm. i) vyššie uvedeného zákona. Jedná sa pritom o osoby, ktoré* ***a) z dôvodu, že nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb****,* ***b) pre svoje životné návyky, spôsob života, závislosť od návykových látok alebo návykových škodlivých činností****, c) pre ohrozenie jej vývoja z dôvodu jej zdravotného postihnutia, ak ide o dieťa do siedmich rokov veku, d) pre ťažké zdravotné postihnutie alebo nepriaznivý zdravotný stav,* ***g) pre ohrozenie správaním iných fyzických osôb alebo, ak sa stala obeťou správania iných fyzických osôb, alebo h) pre zotrvávanie v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby.***

Okrem sexuálnych trestných činov je možné medzi trestné činy sexuálnej povahy považovať aj trestné činy detskej pornografie[1] a to aj osobami zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorí často takéto konanie nepovažujú za protiprávne – trestné. Ako motiváciu svojho protiprávneho konania uvádzajú zábavu a až potom potrebu sexuálneho uspokojenia. Pri páchaní týchto trestných činov (uvedených v § 368, § 369, § 370 Trestného zákona) je zjavná zmena trendov oproti minulosti, kedy sa uvedená trestná činnosť páchala bez použitia počítačových systémov. Zmena je spojená s rozšírením internetového pripojenia a rozširovania tzv. smartfónov a pod. Výrazná časť trestnej činnosti tohto charakteru je páchaná elektronicky – prostredníctvom internetu, sociálnych sietí a zdieľania obsahu.

K jednotlivým trestným činom je teda potrebné uviesť, že je v popredí zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona[2]. Medzi ďalšie sexuálne motivované trestné činy môžeme považovať:

[1] Detská pornografia je definovaná v § 132 ods. 4 Tr. zákona ako: zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia

[2] **Generálna prokuratúra SR.** Prokuratúra SR. *Štatistická ročenka.* [Online] 2018. https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehlad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2018-39b3.html.

- znásilnenia podľa § 199 ods. 1 Trestného zákona: *„Kto násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia donúti ženu k súloži alebo kto na taký čin zneužije jej bezbrannosť, potrestá sa ....“*
- sexuálneho násilia podľa § 200 ods. 1 Trestného zákona: *„kto násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia donúti iného k orálnemu styku, análnemu styku alebo k iným sexuálnym praktikám alebo kto na taký čin zneužije jeho bezbrannosť, potrestá...“,*
- sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona: *„kto vykoná súlož s osobou mladšou ako pätnásť rokov alebo kto takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije, potrestá...*“ podľa § 201a Trestného zákona: *„kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá...“* podľa §201b Trestného zákona: *„Kto zneužije dieťa mladšie ako pätnásť rokov v úmysle vyvolania sexuálneho uspokojenia jeho účasťou na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití, hoci sa na nich takéto dieťa nemusí priamo zúčastňovať, alebo kto umožní také jeho zneužitie, potrestá...“*, podľa § 202 Trestného zákona: *„Kto pohne dieťa k mimomanželskej súloži alebo ho iným spôsobom sexuálne zneužije, ak*
- *a) je takéto dieťa zverené do jeho starostlivosti alebo pod jeho dozor alebo odkázaná osoba, b) ide o detskú prostitúciu, alebo c) zneužije uznané postavenie, ktoré vyplýva z dôvery, autority alebo vplyvu na dieťa, potrestá...“*
- a neštandardne aj súlož medzi príbuznými podľa § 203 Trestného zákona: „*Kto vykoná súlož s príbuzným v priamom rade alebo so súrodencom, potrestá...*“, kde obeť môže byť zároveň páchateľom (tzn. poškodeným je verejný záujem a nie jednotlivec – subjektom tejto skutkovej podstaty je ochrana spoločnosti pred nebezpečenstvom rodenia detí s postihnutím, ktorého príčinou by bolo plodenie detí medzi pokrvnými príbuznými).

Keďže na prvé miesto v počte trestných činov môžeme položiť trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona budeme sa v ďalšom zaoberať samotným trestným činom a to v pomeroch sociálne odkázaných osôb. V praxi sa často stretávame s páchateľmi (resp. s osobami, ktoré spáchali čin inak trestný), ktorí vo svojej výpovedi uvedú, že takéto konanie – súlož s maloletou osobou – mladšou ako 15 rokov nepovažujú za spoločensky „nebezpečné“. Pochádzajú z prostredia, kde sa takéto páchanie „toleruje“ a nepripisuje sa mu taká relevancia ako je napríklad nedostatok pracovných príležitosti či nedostatok možností uspokojiť základné životné potreby.

Jedná sa o komunitné tolerovanie súlože s osobami mladšími ako je 15 rokov, kde páchatelia sú v drvivej väčšine muži (väčšinou mladiství alebo blízky veku mladistvých) a obete sú detí mladšie ako 15 rokov najčastejšie dievčatá z prostredia blízkeho páchateľovi. Z výpovedí páchateľov a aj obetí (či ich rodičov ako zákonných zástupcov) je badateľné zľahčovanie trestnej zodpovednosti, kde najčastejšou odpoveďou je poukázanie na snahu vzájomne žiť (páchateľ spolu s obeťou) a vychovávať dieťa, ktoré je počaté zo súlože medzi takýmito osobami. S prihliadnutím na priebeh dokazovania v rámci prípravného konania je toto dokazovanie nie náročné; často končiace s návrhom na konanie dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku. Páchatelia trestných činov sexuálneho zneužívania (dobrovoľnej súlože) v prípade, ak spáchanie skutku popierajú často trestnoprávnu zodpovednosť vyvracajú vyvolávaním sexuálnej aktivity práve zo strany obete resp. uvádzajú nedostatok znalosti veku obete. V rámci dokazovania je najlepším dôkazom (aj keď nie častým) počatie a následne narodenie dieťaťa resp. výsluchy a ďalšie dôkazy.

Často vyskytuje aj sexuálne zneužívanie ako dôsledok nedostatku možností upokojovať sexuálnu potrebu, pričom najčastejšou zraniteľnou skupinou sú v tomto prípade deti s vekom do cca desať rokov. K sexuálnemu zneužívaniu dochádza najčastejší v domácom prostredí, pričom páchatelia využívajú rôzne možnosti ako trestnú činnosť zamaskovať ako napr. starostlivosťou o maloleté osoby (prebaľovanie, utieranie a pod.) resp. ako starostlivosť o maloletého, v čase neprítomnosti rodiča či inej osoby. V súčasnosti sa javí byť častým fenoménom starostlivosť o maloleté osoby, ktorých rodičia nemôžu alebo nechcú vykonávať starostlivosť o svoje deti. Ako príklad môžeme uviesť prípady, keď jeden z rodičov je vo výkone trestu odňatia slobody (väčšinou otec) a matka deti prenechá v starostlivosti príbuzných (aj za predpokladu trestného stíhania pre trestný čin odloženia dieťaťa podľa § 205 Trestného zákona). Práve príbuzní sú potom vystavovaní možnosti uspokojovať svoje sexuálne potreby práve na deťoch, ktoré nie sú pokrvne ich príbuznými; avšak sú v ich blízkosti a pod. Dokazovanie takejto trestnej činnosti je najčastejšie práve na podnet ošetrujúcich lekárov (pediatrov, pedogynekológov), pedopsychológov či pedagogických pracovníkov. Vo vzťahu k takémuto druhu trestnej činnosti, keď obeťami sú práve deti, sa problematickým z pohľadu orgánov činných v trestnom konaní (okrem hmotnoprávnych dôkazov) javí aj zabezpečovanie pomoci subjektom na pomoc obetiam trestných činov podľa zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov v platnom znení (málo subjektov pre tie ktoré lokality Slovenskej republiky – len 7 akreditovaných subjektov – stav k 18.10.2018[3]). Napríklad Bratislavský kraj nemá ani jeden akreditovaný subjekt[4].

Podľa nášho názoru nie je možné zamieňať subjekt, ktorý prešiel akreditáciou podľa zákona o obetiach trestných činov a subjekt, ktorý je len registrovaný na pomoc podľa osobitného predpisu.

Pri popise problematiky sexuálne motivovaných trestných činov nemožno opomenúť ani páchanie trestných činov osobami, ktoré spáchajú trestný čin v stave zmenšenej príčetnosti. Takýchto páchateľov trestných činov je vo významnej miere málo a väčšinou sa v sociálne odkázanom prostredí nenachádzajú. Ak by sa tam aj vyskytovali, tak poväčšinou ich komunita odsúdi už pri prvom „podozrení“ z protiprávnej činnosti. Častokrát im komunita neumožní bývať v miestach kde sa vyskytujú maloleté deti, neumožňujú im sa k nim „priblížiť“ a vylučujú ich na periférii spoločnosti. U takýchto páchateľov je potrebné ukladať ochranného liečenia sexuologického (najčastejšie z dôvodu patologickej sexuálnej orientácie). Pri výsluchoch páchateľov sexuálnych trestných činov bola často znalcom (pri zadávaní otázok v uznesení o pribratí znalca) kladená otázka aká bola preferencia páchateľa pri páchaní trestného činu. Najčastejšou odpoveďou bola (ak sa nezistila patológia u páchateľa, ktorá by nevylučovala trestnoprávnu zodpovednosť) odpoveď, že páchateľ nemal dostatok príležitosti nadviazať kontakt s dospelými osobami, pričom sám nepreferoval maloleté či pubertálne obete. Z uvedeného vyplýva, že ak by boli pre páchateľa vytvorené „dobré“ predpoklady na nadviazanie kontaktu, tak by k spáchaniu trestného činu na maloletej osobe ani nedošlo. Treba si však uvedomiť, že osoby pochádzajúce zo sociálne odkázaného prostredia nemajú možnosti hľadať adekvátnych partnerov mimo komunity a preto častokrát uspokojujú svoje sexuálne potreby práve voči maloletým osobám (bez ohľadu na pohlavie). Táto problematika teda otvára priestor na ďalší výskum v úzkej spolupráci so sexuológmi najmä však s klinickými

[3,4] **Ministerstvo spravodlivosti SR.** Obete trestných činov. *ZOZNAM SUBJEKTOV POSKYTUJÚCICH POMOC OBETIAM TRESTNÝCH ČINOV PODĽA ZÁKONA O OBETIACH.* [Online] 18. 10 2018. https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx.

psychológmi, aby boli presne popísané prekážky „kontaktu“ u osôb – páchateľov trestných činov. Ako prostriedok zisťovania preferencií u objektov uspokojovania sexuálnych potrieb u páchateľov sexuálnych trestných činov slúži aj tzv. falopletysmografické vyšetrenie – PPG vyšetrenie. Dovoľujeme si uviesť, že nie každý psychiater – sexuológ (aj keď je zapísaný v zozname znalcov) disponuje prístrojom, ktorý takéto PPG vyšetrenie umožňuje realizovať.

Štruktúra sexuálnych trestných činov podľa Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky podľa § 199, § 200, § 201, § 202, § 203 Trestného zákona Slovenskej republiky (počet odsúdených osôb/z toho ženy/z toho mladiství) za roky 2017, 2016, 2015, 2014.

Roky	§ 199 TZ	§ 200 TZ	§ 201 TZ	§ 202 TZ	§ 203 TZ
2017	31/0/4	37/0/7	235/11/111	6/1/0	6/2/1
2016	49/0/6	30/1/3	286/8/139	5/0/0	6/1/1
2015	45/0/7	36/0/7	246/3/131	6/0/0	8/1/2
2014	59/1?/8	37/0/3	322/7/137	10/0/0	4/0/0

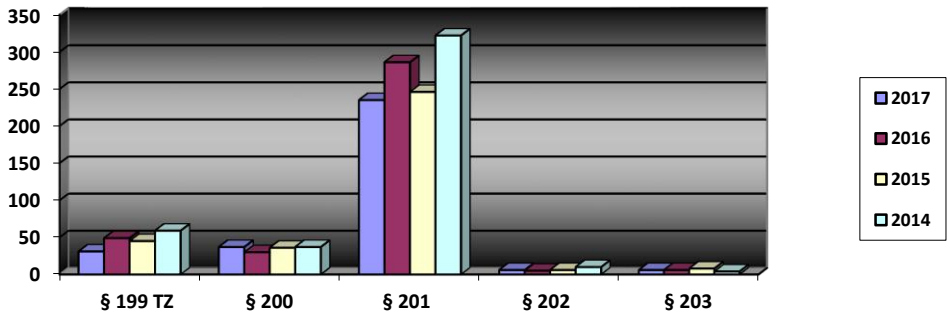

S prihliadnutím na štruktúru odsúdených páchateľov uvedených trestných činov je potrebné jednoznačne uviesť, že páchateľmi sexuálne orientovaných trestných činov sú jednoznačne muži. Mladiství páchatelia sú podstatne zastúpení pri páchaní trestných činov sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona, kedy dochádza tak ako to bolo uvedené vyššie k dobrovoľnej súloži medzi starším chlapcom a mladším dievčaťom. Ženy sexuálne trestné činy páchajú len ojedinele, pričom najčastejšími obeťami sú maloleté osoby resp. osoby rovnakého pohlavia.

Na okraji štatistických prehľadov je páchanie trestného činu súlože medzi príbuznými podľa § 203 Trestného zákona (len 6 trestný činov na území Slovenskej republiky za rok 2017) a to aj napriek tomu, že je predpoklad, že osoby pochádzajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia sa takejto trestnej činnosti dopúšťajú pomerne často a pod. Je však nutné uviesť, že takýto druh trestnej činnosti má vysokú mieru latentnosti a nevyskytujú sa prípady oznamovania takejto trestnej činnosti.

Detská pornografia

Vo vzťahu k sexuálne orientovaným trestným činom patria aj trestné činy definované v Trestnom zákona ako trestné činy detskej pornografie. Trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona, trestný čin rozširovania detskej pornografie podľa § 369 Trestného zákona a trestný čin prechovávania detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 Trestného zákona.

Za trestné činy definované ako trestné činy detskej pornografie považujeme:

- výrobu detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 Trestného zákona „*kto využije, získa, ponúkne alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia alebo umožní také jeho zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe, potrestá...“*
- rozširovanie detskej pornografie podľa § 369 Trestného zákona: *„kto rozmnožuje, prepravuje, zadovažuje, sprístupňuje alebo inak rozširuje detskú pornografiu, potrestá...“*
- prechovávanie detskej pornografie a účasti na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 Trestného zákona: *„to prechováva detskú pornografiu alebo kto koná v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby.*
-

K tejto problematike je potrebné uviesť, že ani tento druh trestnej činnosti neobchádza sociálne znevýhodnené skupiny najmä mladistvých páchateľov, ktorí často nevedia, že sa dopúšťajú trestnej činnosti zdieľajú pornografický obsah po sociálnych sieťach a to aj napriek tomu, že sa jedná o tzv. detskú pornografiu definovanú § 132 ods. 4 Trestného zákona. Okrajovo k tejto problematike uvádzame, že je dobré, že zákonodarca novelou Trestného zákona č. 161/2018 Z. z. upravil definíciu detskej pornografie a vypustil slovné spojenie na konci vety „inej osoby“. Pre zjednodušenie posúdenia trestnoprávnej zodpovednosti je táto definícia detskej pornografie prospešnejšia.

Pri tomto druhu trestnej činnosti je v súčasnosti častým používanie sociálnych sietí (v pomeroch Slovenskej republiky je to Facebook a Google), prostredníctvom ktorých páchateľ zdieľa najčastejšie cez smartfón detskú pornografiu. V prípade, že k tomu dôjde je takýto obsah zachytený najčastejšie prostredníctvom neziskovej organizácie - Národného centra pre stratené a zneužívané deti so sídlom v USA (National Center for Missing & Exploited Children skr. NCMEC)[5]. Táto nezisková organizácia s rozpočtom okolo 40 mil. USD ročne sa orientuje okrem iného na prehľadávanie sociálnych sietí a vyhľadávanie podozrivého obsahu a pod.. Následne podá podnet FBI, ktoré ho zašle Prezídiu PZ na území Slovenskej republiky – odboru počítačovej kriminality. Súčasťou správy zaslanej Prezídiu PZ je aj tzv. CyberTipLine správa, ktorej súčasťou sú identifikačné údaje, ktoré umožňujú páchateľa odhaliť a identifikovať relevantné IP adresy potrebné pre postup podľa § 199 Tr. poriadku a pod.

Páchatelia horeuvedených trestných činov sa domievajú, že zdieľaním detskej pornografie sa trestnej činnosti nedopúšťajú, nakoľko osoby, ktoré sú zobrazené (najčastejšie osoby ženského pohlavia) už nie sú maloleté a pod. Práve pri tomto druhu trestnej činnosti sa orgány činné v trestnom konaní stretávajú s problémom objektivizovania veku detí, keďže častokrát sa zdieľa len obrazový materiál zobrazujúci pohlavný orgán a pod. Z takéhoto

[5] **National Center for Missing and Exploited Children.** [Online] 2018. http://www.missingkids.com/home.

vyobrazenia je dosť problematické určiť relevantný vek a častokrát ani znalec – pediater vek určí s veľkým vekovým rozsahom, ktorý sa musí pričítať v prospech páchateľa. Uvedené platí najmä práve na zdieľaný obsah, ktorý je zachytený NCMEC.

Pri trestných činoch detskej pornografie, ktoré sú zachytené NCMEC je badať trend, že väčšinou sa jedná o maloleté osoby, ktorý totožnosť nie je známa a páchatelia uvedených trestných činov súbory zdieľajú prostredníctvom počítačovej siete. So zdieľaním závadového obsahu prestanú až vtedy, keď im je oznámené (prostredníctvom sociálnej siete), že im je permanentne alebo dočasne blokované konto, z dôvodu zasielania video či obrazových súborov s podozrivým obsahom. Okrem uvedeného musíme uviesť, že práve rozšírením sociálnych sietí a pripojenia sa na internet prostredníctvom smartfónov (a to aj prostredníctvom voľne prístupných prístupových bodov) dochádza k páchaniu tohto druhu trestnej činnosti aj u skupín so sociálne znevýhodneného prostredia. Prístupnosť smartfónov umožňuje ľahké zdieľanie aj detskej pornografie.

Častou obranou páchateľov pri ich výsluchoch v procesnom postavení obvinených bolo to, že nevedeli, že sa jedná o maloletú osobu – dieťa podľa definície vyjadrenej v § 127 ods. 1 Trestného zákona. Obrana obvinených je potom vyvracaná znaleckým dokazovaním – určovaním veku, čo však hlavne pri hraničnom veku 15-18 rokov – najmä u maloletých dievčat má za následok zastavenie trestného stíhania s poukazom na chýbanie vedomostnej zložky u páchateľa trestného činu.

Toto však neplatí ak sa jedná o osobu páchateľovi známu – príbuzného či spolužiaka, kedy je predpoklad, že páchateľ (najčastejšie výrobca detskej pornografie u trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona) o veku vedel a teda je trestne zodpovedný za výrobu detskej pornografie, prípadne iné.

V štruktúre páchateľov uvedených trestných činov je potrebné uviesť, že prevažujú odsúdení muži nad ženami čo je badateľné na doleuvedenej tabuľke. Okrem toho musíme uviesť, že trestná činnosť sa v drvivej väčšine realizuje prostredníctvom počítačovej siete. Rozširovanie detskej pornografie v listinnej podobe vymizla. Takisto sa nestretávame s rozširovaním detskej pornografie prostredníctvom dátových nosičov či VHS kaziet. Rozširovanie detskej pornografie prebieha v súčasnosti výhradne prostredníctvom internetu so zdieľaním dát či možnosti zakúpenia prístupu ku cloudovým úložiskám a pod. Dokazovanie takejto trestnej činnosti je z hľadiska času a materiálneho vybavenia PZ náročné. Do pozornosti dávame otázku nutnosti zabezpečovania dôkazov z cloudových úložísk, ktoré sú častokrát fragmentované na územia viacerých štátov a prístup k takýmto údajom je spojený s náročnosťou úkonov do cudziny.

Štruktúra trestných činov detskej pornografie podľa Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky podľa § 368, § 369, § 370 Trestného zákona Slovenskej republiky (počet odsúdených osôb/z toho ženy/z toho mladiství) za roky 2017, 2016, 2015, 2014.

Roky	§ 368 TZ	§ 369 TZ	§ 370 TZ
2017	13/1/1	28/0/1	23/0/1
2016	11/2/1	19/0/2	12/1/2
2015	11/0/3	16/1/5	10/0/0
2014	10/1/1	13/0/0	12/0/0

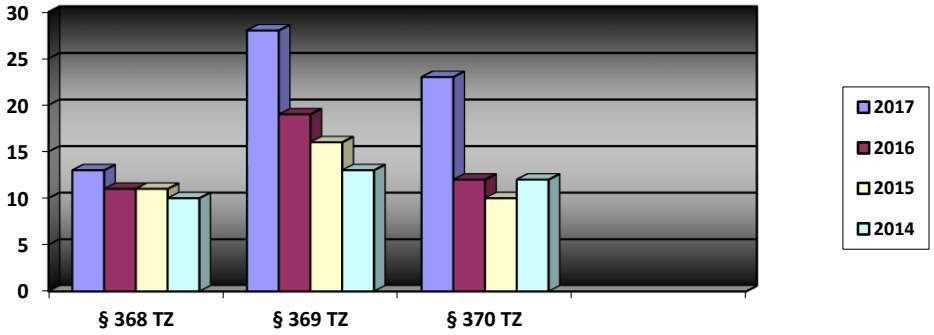

Záver

Páchanie trestných činov osobami zo sociálne znevýhodneného prostredia väčšinou na osobách pochádzajúcich z tohto prostredia je potrebné riešiť a trestne stíhať bez ohľadu na sociálny status týchto osôb. Je zrejmé, že len významná podpora štátu (pod gesciou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny či ďalších) môže výrazne prispieť k predchádzaniu trestnej činnosti u týchto skupín. Sme toho názoru, že najprínosnejšou sa javí práca terénnych pracovníkov, škôl a aj miestnej samosprávy, aby sa medzi marginovalizovanými skupinami viedla osveta hoci aj za účasti na trestných pojednávaniach (prístup na súdny proces pre širokú verejnosť) a pod. Je predsa možné vykonať aj tzv. simulovaný proces aj v škole či na obecnom úrade a prispieť tak k šíreniu osvety a tak na základe zásady generálnej prevencie oboznamovať najmä mládež s tým, aké tresty im hrozia za tie ktoré trestné činy a pod.

Z vlastnej skúsenosti vieme uviesť prípady, kedy sa žiaci stredných škôl zúčastňovali pojednávaní na okresných súdoch prípadne sa sami podieľali na simulovanom procese a pod.

Vo vzťahu k obetiam trestných činov je potrebné aj v rámci osvetovej činnosti umožniť obetiam zachovať intimitu pri podávaní trestného oznámenia, využívať všetky dostupné zákonné postupy upravené v zákone č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a v prípade, ak aj dôjde k trestnému činu sexuálnej povahy rozhodovať aj o náhrade škody a neponechávať rozhodovanie o náhrade škody na civilné sporové konanie.

Okrem vyššie uvedených opatrení by bolo vhodné možnosť kontaktovania obete s relevantnými subjektami podpory aj prostredníctvom elektronických komunikačných nástrojov a pod. Častejšie využívať inštitúty Trestného poriadku, ktoré budú zamedzovať kontakt obete a páchateľa trestného činu (väzobné trestné stíhanie obvineného či používanie elektronických monitorovacích zariadení či chránených útočíšť pre obete sexuálnych trestných činov).

Literatúra

Internetové zdroje

Generálna prokuratúra SR. Prokuratúra SR. *Štatistická ročenka.* [Online] 2018. https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehlad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2018-39b3.html.

Ministerstvo spravodlivosti SR. Obete trestných činov. *ZOZNAM SUBJEKTOV POSKYTUJÚCICH POMOC OBETIAM TRESTNÝCH ČINOV PODĽA ZÁKONA O OBETIACH.* [Online] 18. 10 2018. https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx.

Ministerstvo spravodlivosti SR. Zoznam akreditovaných subjektov podľa zákona o obetiach. [Online] 18. 10 2018. 8. https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx.

National Center for Missing and Exploited Children. [Online] 2018. http://www.missingkids.com/home.

Zákony

zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení
zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v platnom znení
zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činoch
zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v platnom znení

Keywords: victim, perpretator, crime, children, child phornography, sexual abuse.

Summary

The response to crime by persons from a socially disadvantaged environment (mostly to people coming from this environment) needs to be dealt with and prosecuted regardless of their social status. Only significant state support (under the aegis of the Ministry of labor, social affairs and family and the Ministry of Justice or others) can make a significant contribution to the prevention of crime in these groups. I believe the work of field workers, schools and local authorities is of great importance here so that the marginalized groups can lead even if they participate in criminal proceedings, etc. It is, however, possible to carry out a simulated process at school or at a municipal office, thus contributing to the dissemination of education and, on the basis of the principle of general prevention, to teach young people, in particular, what penalties they are threatened with, etc.

From my own experience, I know cases when high school students attended the hearings in district courts or participated in a simulated process, etc.

In relation to victims of crime, it is also necessary, in the context of educational activities, to enable victims to maintain intimacy when submitting a criminal complaint, to use all available legal procedures as provided for in Act no. 274/2017 Coll. on the victims of criminal offenses, and in the event of a criminal offense of a sexual nature also deciding on compensation for damages and not to leave the decision on damages for civil disputes.

In addition to the above measures, it would also be appropriate to introduce a phone line for sexually abused persons and children and allow the victim to report a crime so that he does not actually encounter the perpetrator of the sexual offense. Use of Criminal Proceedings Codex to prevent contact with victim (custody, using of electronic monitor system or protect shelter for sexual offences victim).

JUDr. Slavomír Šamin
Katedra trestného práva,
kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského
Právnická fakulta
e-mail: slavosamin@outlook.com
telefón: 0905 624 963

Recenzenti:

doc. JUDr. Margita Prokeinová, PhD.; pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.

Jana Šimíčková, Katarína Buganová,

Význam manažmentu rizika pri využívaní agilného prístupu v riadení projektov

Anotácia: Projektový manažment sa stal jedným z najvyužívanejších nástrojov pre vývoj a dodávanie jedinečných produktov a služieb, a rozšíril sa naprieč obrovským množstvom spoločností. Rozvoj projektového manažmentu sa odvíja od orientácie projektov na čas, kvalitu a náklady, za pomoci ktorých sa daný projekt uvedie do úspešného konca. S rozširovaním projektového riadenia narastá aj komplexnosť a rozsah projektov, preto aj tu dochádza k modifikácii prístupov. Jedným z prístupov, ktoré sa v poslednom období dostávajú do pozornosti manažérov je aj agilný prístup. Zámerom článku je priblížiť agilný prístup k riadeniu projektov a jeho špecifiká, ako aj význam manažmentu rizika pri využívaní agilného prístupu v riadení projektov.

Kľúčové slová: manažment, projekt, agilný prístup, metódy, manažment rizika.

Úvod do problematiky

V druhej polovici 90. rokov sa vďaka zmenám v technológiách a požiadavkám na rýchlejšie budovanie informačných a komunikačných technológii, začali presadzovať agilné prístupy a metódy, ktoré umožňujú rýchlejšiu implementáciu riešenia a možnosť produkt pružne upravovať. Agilný prístup k riadeniu projektov sa realizuje pri projektoch, ktoré majú presne definovaný rámcový cieľ, hoci nie je možné jasne určiť dlhodobé požiadavky bez priebežných prototypov. Používa sa najmä v prípadoch, keď sa nedá stanoviť detailný plán projektu (spôsob tradičného prístupu).

Sloveso agilný má viacero synoným ako je rýchly, dynamický, interaktívny, iteratívny, rýchlo reagujúci na zmenu a pod. Agilný prístup je najmä o spolupráci a komunikácii a pripravenosti na zmenu. Robí sa to, čo má v danú chvíľu zmysel. Nie je to striktný proces, ale to neznamená, že nastáva chaos, lebo samozrejme aj tu sú stanovené pravidlá.[1]

V praxi agilný prístup k riadeniu projektov označuje neustálu a tesnú kooperáciu medzi projektovým tímom, ktorý formuje priebežné prototypy a medzi zákazníkom, ktorý poskytuje spätnú väzbu, pomocou ktorej sa spresňuje zadanie. Agilný prístup k riadeniu projektov sa využíva pri veľmi komplexných systémoch, kde sa detailné požiadavky vytvárajú alebo spresňujú priebežne, na základe skúseností s prototypmi z jednotlivých iterácií.[2]

V roku 2001 bol vytvorený Manifest agilného vývoja softvéru, ktorý bol podpísaný zástancami agilných prístupov a zameriava sa na štyri oblasti:

- ľudia a komunikácia sú viac než procesy a nástroje,
- funkčný softvér je viac než vyčerpávajúca dokumentácia,
- spolupráca so zákazníkom je viac než dojednávanie zmluvy,
- radšej reagovať na zmenu než sa držať plánu.[3]

Manifest agilného vývoja softvéru zahŕňa základné myšlienky, ktoré je nutné pri vývoji produktu dodržiavať. Na ich základe bolo určených týchto 12 princípov:

1. Našou najvyššou prioritou je uspokojiť zákazníka skorým a sústavným dodávaním hodnotného softvéru.
2. Zmeny požiadaviek sú vítané dokonca aj v neskorých fázach vývoja. Agilné procesy dokážu pretaviť zmenu na konkurenčnú výhodu zákazníka.
3. Dodávame funkčný softvér často, od niekoľkých týždňov po niekoľko mesiacov, s uprednostnením čo najkratších intervalov.
4. Ľudia z biznisu a vývojári musia denne spolupracovať počas celého projektu.

[1] KUNCE, E. a Z. ŠOCHOVÁ, 2014. *Agilní metody řízení projektů*.
[2] Agilné projektové riadenie (Agile project management), 2016.
[3] BECK, K. a kol., 2001. *Manifesto agilného vývoja softvéru*.

5. Postavte projekty na motivovaných ľuďoch. Poskytnite im prostredie, podporu a dôverujte im, že svoju úlohu splnia.
6. Najlepším spôsobom odovzdávania informácií vývojovému tímu a v tíme je osobný rozhovor.
7. Základným ukazovateľom napredovania je funkčný softvér.
8. Agilné procesy podporujú trvalo udržateľný rozvoj. Sponzori, vývojári a užívatelia by mali byť schopní trvalo udržať konštantné tempo.
9. Sústavný dôraz na technickú vyspelosť a kvalitný návrh podnecujú agilitu.
10. Jednoduchosť – umenie vykonať naozaj len to potrebné, je nevyhnutnosť.
11. Samoorganizované tímy vytvárajú najlepšie koncepty, požiadavky a návrhy riešení.
12. Tím v pravidelných intervaloch vyhodnocuje sám seba s cieľom byť efektívnejší a prispôsobuje tomu svoje správanie.[4]

Agilný prístup k riadeniu projektov sa stáva čoraz viac populárny, a preto nie je divu, že existuje veľa rôznych metód, ktoré sú naďalej upravované jednotlivými podnikmi pre potreby interného prostredia a projektov. Výhodou agilných metód je, že výrobok je do prevádzky dodávaný oveľa rýchlejšie ako pri využití klasických metód. Produkt (výstup projektu) síce zo začiatku nie je plne funkčný, firma ale môže začať zarábať skôr na jeho prototype. Keď pri klasickom modeli projektu dôjdu financie, má síce perfektnú analýzu a návrh riešenia, do prevádzky ale produkt neuvedie. Pri agilnom prístupe je možné ponúknuť produkt aspoň so základnými funkciami.

1 Vybrané metódy používané v agilnom prístupe k riadeniu projektov

Produkt je v agilnom prístupe vyvíjaný postupne v tzv. iteráciách. Jednotlivé iterácie dodávajú produkt postupne od prototypu po dokonalé riešenie. Životný cyklus začína definíciou požiadaviek, z ktorých je vybraný určitý počet prioritných, ktoré sú potom rozdelené do úloh. Na konci iterácie je vyvinutý prototyp produktu, ktorý je odovzdaný stakeholderom. Na základe ich spätnej väzby sa požiadavky na zmenu pridávajú do pracovných položiek. Prototyp je potom spustený do prevádzky. Všetky defekty sú súčasťou požiadaviek ďalšieho vývoja. Kým nie sú splnené všetky požiadavky, nemôže byť iterácia uzavretá.[5]

Buchalcevová[6] medzi najpoužívanejšie agilné metódy zaraďuje:

- Scrum,
- Dynamic Systems Development Method,
- Feature-Driven Development,
- Lean Development,
- Extreme Programming,
- ScrumBan.

[4] BECK, K. a kol., 2001. *Manifesto agilného vývoja softvéru*.
[5] BUCHALCEVOVÁ, A., 2005. *Metodiky budování informačních systémů*.
[6] BUCHALCEVOVÁ, A., 2005. *Metodiky budování informačních systémů*.

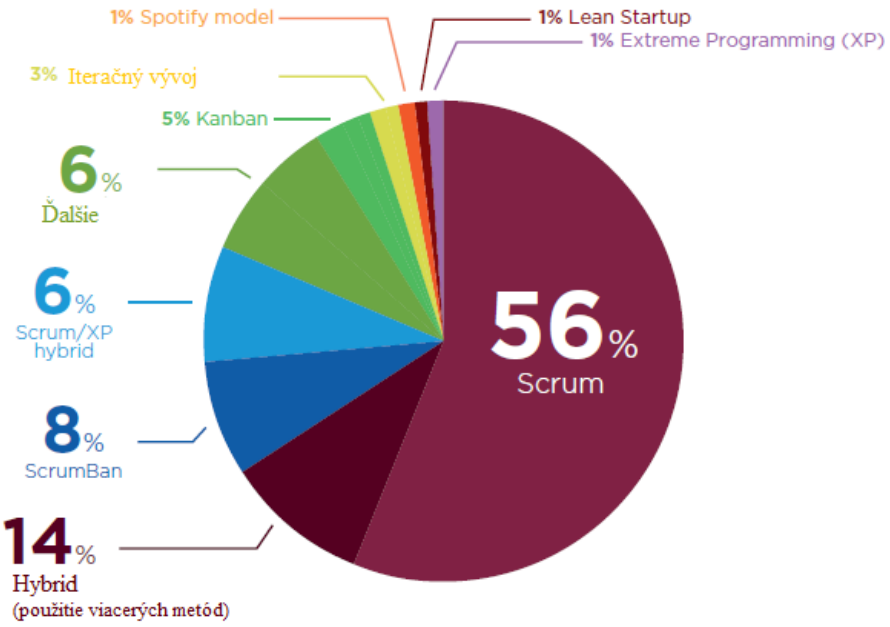

Obr. 1 Najpoužívanejšie agilné metódy

(Zdroj: Version One, The 12th Annual State of Agile Report, 2018, s. 9)

Podľa výsledkov posledného prieskumu (obrázok 1) vykonaného spoločnosťami CollabNet a VersionOne[7] je evidentné, že Scrum alebo jeho kombinácie s ďalšími metódami využíva v dnešnej dobe zhruba 56 % podnikov aplikujúcich agilný prístup k riadeniu projektov. Medzi ďalšie najpoužívanejšie patria potom kombinácie viacerých metód (Scrum, ScrumBan, Scrum/XP a pod.) metóda ScrumBan, kombinácia metódy Scrum s metódou XP a atď..

Organizácie si vyberajú metódy na základe charakteru projektu. Ako príklad môžeme uviesť popis vybraných najpoužívanejších metód.

Scrum – Autorom metódy je Ken Schwaber. Názov Scrum je odvodený od tzv. mlyna v rugby, pretože metóda je rovnako tak adaptívna, rýchla, samoorganizujúca a vyžaduje si efektívnu spoluprácu v tíme. Metóda je založená na predpoklade, že vývoj softvéru nie je presne daný proces ako u metód klasických, ale proces skôr empirický, ktorý vyžaduje iný štýl riadenia. Scrum je určený hlavne pre riadenie projektov. Kým klasické metódy definujú dodávku hneď na začiatku, Scrum ju upravuje podľa meniaceho sa prostredia. Fázy analýzy, dizajnu a vývoja považuje za nepredvídateľné.[8]

Dynamic Systems Development Method (DSDM) – Základnou myšlienkou tejto metódy je, že namiesto pevného stanovenia funkcie produktu a následných úprav času a nákladov sa preferuje najskôr stanoviť čas a náklady a podľa toho upraviť rozsah produktu. DSDM sa skladá z piatich fáz: Štúdia uskutočniteľnosti, Obchodná štúdia, Funkčné modelovanie, Návrh a tvorba systému a Implementácia systému. Prvé dve fázy sú sekvenčné a prebiehajú iba raz. Ďalšie tri fázy, kedy dochádza ku skutočnému vývoju produktu, prebiehajú interaktívne.[9] Metóda DSDM je projektovou metódou, zameranou najmä na vývoj, menší dôraz kladie na oblasť riadenia. DSDM má zo všetkých agilných metód najlepšie zostavený systém školení a dokumentáciu.

[7] CollabNet, a Version One, The 12th Annual State of Agile Report, 2018.
[8] SCHWABER, K. a J. SUTHERLAND, 2013. The Scrum Guide. The Definitive Guide to Scrum: *The Rules of the Game.*
[9] ABRAHAMSSON, P a kol., 2002. Agile software development methods.

Feature-Driven Development (FDD) – Metóda FDD je iteratívnou metódou, riadenou úžitkovými vlastnosťami produktu. Vývoj začína zostavením celkového modelu produktu, potom sa pokračuje v dvojtýždňových iteráciách s návrhom a implementáciou pre všetky úžitkové vlastnosti. Úžitková vlastnosť je určitý prínos pre zákazníka, ktorý je merateľný a realizovateľný. Metoda FDD neopúšťa modelovanie a procesy, a napriek tomu prináša výhody agilného vývoja. Nekladie dôraz na procesy, tie využíva na stanovenie priorít a rýchlejšie zapojenie nových členov do tímu. Keďže metóda FDD definuje procesy a zdôrazňuje potrebu plánovania patrí medzi formálnejšie agilné metódy.[10]

Extreme Programming (XP) – Patrí medzi ľahšie metódy a je postavené na zásadách jednoduchosti, komunikácie, spätnej väzby a odvahy. XP je navrhnuté skôr pre menšie projektové tímy, pôsobiace v rýchlo sa meniacom prostredí, ktoré potrebujú pružne reagovať na potreby trhu.[11] Táto metóda využíva bežné postupy pri vývoji softvéru, ktoré však privádza do extrémov. Napríklad, ak sa osvedčí jednoduchosť, bude sa vždy vyberať to najjednoduchšie riešenie. Ak sa ukáže, že je efektívne testovanie, budú vývojári stále testovať.[12]

Lean Development – Inšpiráciou metódy Lean Development boli princípy tzv. štíhlej výroby, resp. štíhleho manažmentu (lean management). Lean Development je viac strategicky zameraná metóda ako ostatné agilné metódy. Jej cieľom je produkt vyvinúť za tretinu času, s tretinovým rozpočtom a tretinou chýb. Lean Development je skôr než metódou, súborom pravidiel pre zefektívnenie vývoja produktu.[13]

ScrumBan – ScrumbBan je agilná metóda, ktorá bola predstavená až v roku 2009. Ide o kombináciu metód Scrum a Kanban, kde sa využívajú tie najlepšie princípy z oboch metód, resp. prístupov. V ich kombinácii sa využíva normatívna povaha Scrumu smerom k agilnému prístupu a princípy priebežného zlepšovanie procesu Kanbanu, ktoré umožnia zlepšovať proces riadenia tímu. Zjednodušene povedané, do Scrumu je doplnené obmedzenie rozpracovanej práce a vizualizácie pracovného postupu, čo následne pomáha skrátiť dodacie lehoty, zlepšiť efektivitu a urýchľovať postupné zmeny.[14]

2 Komparácia agilného a tradičného prístupu riadenia projektov

Agilný princíp a jeho nástroje oproti tým tradičným, berú do úvahy zákonitosti, potreby a odlišnosti projektov ako aj IT prostredia. Jednou z charakteristík, ktorou sa agilný prístup snaží prispôsobiť dynamickým zmenám a potrebám projektov, je odlišný projektový trojimperatív (obrázok 2). Trojimperatív zodpovedá trom obmedzeniam - rozsahu, času a nákladom. Pre tradičné projekty je z tohto pohľadu typické, že rozsah projektu sa často stanovuje fixne pred začatím projektu a na základe toho sa ešte len odhaduje požadovaný čas a náklady na jeho spracovanie. Snaha o dodržanie vopred stanoveného rozsahu potom často môže viesť k problémom a neúspešnému ukončeniu projektu ako z pohľadu stanovených cieľov, tak z pohľadu spokojnosti investora či zákazníka. V rámci agilného prístupu sa však rozsah projektu berie ako odhadnuté obmedzenie, ktoré je v priebehu projektu možné meniť podľa potrieb zákazníka / investora s tým, že zostávajúce obmedzenia sú pevne stanovené. Rozdiel v poňatí základných obmedzení projektu medzi tradičným a agilným prístupom znázorňuje nasledujúci obrázok.

[10] BUCHALCEVOVÁ, A., 2005. *Metodiky budování informačních systémů*.
[11] GRANT M., 2001. *Introduction to eXtreme Programming*.
[12] BUCHALCEVOVÁ, A., 2005. *Metodiky budování informačních systémů,*.
[13] Lean Software Development Overview, 2005.
[14] PAHUJA, S., 2016. *What is Scrumban*?.

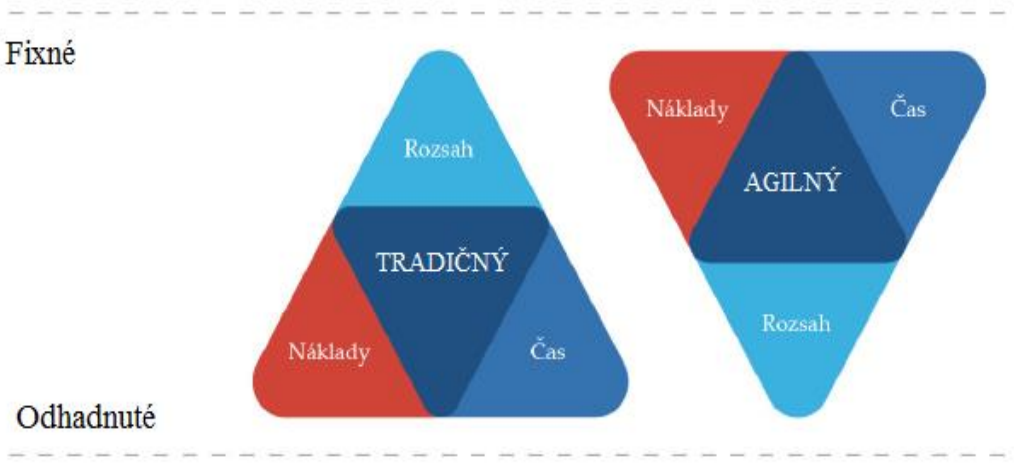

Obr. 2 Tradičný verzus agilný trojimperatív

(Zdroj: Aljaber. The iron triangle of planning, 2018)

Vďaka tomuto princípu majú projekty fungujúce na základe agilných metód o mnoho vyššiu šancu na včasné dodanie výstupu projektu, ktorý síce nebude mať implementované niektoré menej prioritné požiadavky, ale bude z pohľadu zákazníka pravdepodobne úspešný.

Fakt, že agilné prístupy sú v súčasnej dobe populárne, potvrdzuje aj skutočnosť, že spoločnosti ako IBM, či British Airways prechádzajú na agilné metódy riadenia softvéru. Hlavnými príčinami je stále narastajúca konkurencia a prudké zmeny prostredia. Aby mohla byť spoločnosť konkurencieschopná, musí vedieť flexibilne a rýchlo reagovať na zmeny požiadaviek zákazníkov. V spoločnosti British Airways si už v roku 2003 uvedomili, že stratili schopnosť predvídať a tradičný model riadenia projektov im navrátil možnosť prognózovať časový harmonogram a rozpočet. O štyri roky neskôr si však uvedomili aj to, že prognózovanie je na úkor schopnosti dodať rýchlo produkty potrebné pre podnikanie. Tento fakt ich viedol k tomu, že sa rozhodli využívať agilné metódy vývoja v oblasti softvérového inžinierstva. V tradičnom prístupe k riadeniu projektov, ktoré prebieha v kontrolovanom prostredí, vznik zmien navyšuje časový harmonogram a rozpočet, zatiaľ čo agilný prístup prináša rýchlosť a schopnosť implementovať zmeny v projektoch a zároveň nestratiť nad riadením projektu kontrolu.[15]

Úspešnosť využívania agilného prístupu riadenia projektov potvrdzuje aj najnovší výskum spoločností CollabNet a Version One z roku 2017. Z viac ako 1400 zúčastnených respondentov, prevažne z projektov orientovaných na vývoj softvéru, až 97 % používa agilný prístup k riadeniu projektov. Až 98 % respondentov uviedlo, že mali úspech s agilne riadenými projektmi v ich organizácii a 74 % uviedlo, že viac než polovica ich agilne riadených projektov bolo úspešných.[16]

Agilný a klasický prístup prináša dva rôzne pohľady na vývoj softvéru. Základným predpokladom agilných metód je zapojenie zákazníka do plánovania rozsahu projektu. Agilné projektové tímy sú na rozdiel od klasických tvorené menším počtom ľudí a je tu väčší dôraz na ich kvalifikovanosť a individualitu. Porovnanie aspektov klasického a agilného prístupu riadenia projektov je zamerané na klasický model a agilnú metódu Scrum. Základné rozdiely aspektov oboch metód podrobne zobrazuje Tabuľka 1.

[15] GUGLIELMO, K., 2009. Agile development methodology not easy but worth the effort, users say.
[16] Version One, The 12th Annual State of Agile Report, 2018.

Tab. 1 Komparácia agilného a klasického prístupu riadenia projektov

Zdroj: Vlastné spracovanie

Aspekt	Klasický prístup	Agilný prístup
Dokumentácia	Rozsiahla dokumentácia potrebná pri odovzdávaní práce na projekte.	Minimum dokumentácie, ktorá je nutná pre zachovanie kontinuity a ďalšiu údržbu.
Adaptabilita na zmeny	Dlhší vývoj produktu, ktorý ťažšie reaguje na potreby trhu, znamená pre firmu riziko neúspechu po jeho dodaní.	Rozsah projektu môže zadávateľ upravovať podľa aktuálnych potrieb zákazníka, meniacej sa situácie na trhu alebo na základe spätnej väzby.
Vedenie ľudí	Riadenie skôr direktívne s dôrazom na kontrolu.	Vedenie ľudí prebieha skôr formou koučingu, motivácie a samoriadenia.
Spolupráca so zákazníkmi	Zákazník na začiatku definuje požiadavky. Zmenové požiadavky sú spracované podľa vopred stanovených pravidiel zmenového riadenia a schvaľuje ich riadiaci výbor projektu.	Zákazník sa aktívne zúčastňuje celého životného cyklu vývoja. Na základe čiastkových výstupov je neustále získavaná spätná väzba od zákazníkov a je žiaduce, aby táto spätná väzba bola premietnutá do finálnej podoby projektovej dodávky, podľa ktorej je upravovaný rozsah projektu.
Projektový tím	Početné projektové tímy zložené zo špecialistov na rôzne technologické oblasti. Tímy sú často dislokované, v prípade nadnárodných korporácií nezriedka vo vzdialených geografických lokalitách.	Užšia spolupráca členov tímu a prirodzená osobná komunikáciu. V priebehu projektu je menší tím schopný odovzdávať si informácie efektívnejšie.
Rozpočet	Náklady sú premenlivou veličinou, dôležitý je rozsah projektu.	Projekt operuje s daným rozpočtom, z ktorého chce vyťažiť najvyššiu danú hodnotu pre zákazníka.
Transparentnosť	Problémy návrhu riešenia sú väčšinou odhalené až pri implementácii. Nie všetci členovia tímu sú informovaní o problémoch súčasne.	Na základe častejšej spätnej väzby sú chyby odhalené skôr. Projektový tím je o priebehu projektu a problémoch informovaný pravidelne.

V klasickom prístupe si potreba zmeny v priebehu implementácie vyžaduje prepracovanie projektovej dokumentácie. V agilnom prístupe sa dôraz kladie na otvorené a univerzálne riešenia a pri návrhu projektu sa už vopred počíta s možnými zmenami. Avšak obidva prístupy majú aj svoje negatíva. Pri klasickom prístupe sú problémy spojené s ich prílišnou zložitosťou, presne popísanými procesmi a dodaním kompletného produktu, ktorý sa u zákazníkov nemusí vždy stretnúť s úspechom. Pri zavádzaní agilných metód môžu vo veľkých firmách mnohokrát narážať na problémy, akými je napríklad neochota manažmentu zmeniť zavedené stereotypy a prijať zmenu firemnej kultúry alebo zapojenie vlastníka projektu do priebehu vývoja produktu.

3 Význam manažmentu rizika pri využívaní agilného prístupu v riadení projektov

Manažment rizika predstavuje neoddeliteľnú a dôležitú súčasť projektového manažmentu. Každý projekt je nutné s ohľadom na riziká vyhodnocovať samostatne, pretože

prináša so sebou špecifické riziká. Ich dôvodom je neopakovateľnosť projektov, dlhší časový rámec realizácie ako aj finančná náročnosť. Riziká projektu predstavujú aj možné negatívne situácie, ktoré vznikajú v procese jeho realizácie s vplyvom na celkovú úspešnosť projektu. Riziko v projektoch je potrebné vnímať, poznať ho, adekvátne naň reagovať, riadiť ho a pozitívne s ním zaobchádzať. Riziká sa vyskytujú vo všetkých typoch projektov a ak vychádzame zo základnej definície projektu vo vzťahu k trojimperatívu času, kvality a nákladov, tak môžu spôsobiť prekročenie plánovaných termínov na dosiahnutie cieľov projektu, prekročenie rozpočtu projektu a nesplnenie plánovaných kvalitatívnych požiadaviek na vlastnosti produktu a vyprodukované množstvo.

Riadenie rizík preto predstavuje kľúčovú oblasť v rámci každého projektu, pričom jeho cieľom je zvýšiť pravdepodobnosť a dopad potenciálne pozitívnych udalostí.[17] Súčasťou riadenia rizík je zvyčajne týchto šesť procesov:

- plánovanie a riadenie rizík,
- identifikácia rizík,
- kvalitatívna a kvantitatívna analýza rizík,
- plánovanie reakcie na riziká,
- monitorovanie,
- kontrola.

Ako však preukázala štúdia Williama Ibbsa a Younga H. Kwaka, ktorú spomína Schwalbe[18], väčšina podnikov, a najmä v oblasti vývoja produktov význam rizík podceňuje. Manažment rizík v agilnom a tradičnom prístupe k riadeniu projektov je vo veľkej miere rozdielny. Tradičný prístup k riadeniu projektov sa vyznačuje explicitným manažmentom rizika. V agilnom prístupe k riadeniu projektov manažment rizika znižuje hrozbu chybného výsledku a preto je integrovaný v jednotlivých etapách projektu. Dôraz sa kladie na pravidelnú komunikáciou so zákazníkom, testovanie a krátke iterácie. V agilnom prístupe je možné aplikovať aj explicitný manažment rizík, ktorý môže viesť k podrobnému posudzovaniu a riadeniu všetkých rizík. Najmä v tradičnom prístupe k riadeniu projektov však môže byť explicitný manažment rizika vyselektovaný od etapy vývoja produktu, čo vytvára podmienky pre predimenzovaný manažment rizika. Zaoberanie sa rizikami v čase ich vzniku, formuje lepšie podmienky na efektívnu a adekvátnu reakciu na riziká, ako keď sa riziká identifikujú ešte pred samotným vývojom produktu, keď ani samotný vývojár nemusí mať predstavu o možnom výskyte a riešení jednotlivých rizík. Z tohto pohľadu by mal byť implicitný manažment rizík menšou hrozbou pre neefektívne riešenie vzniknutých rizík.[19]

Riziká sú však spojené aj so samotným prechodom na agilný prístup k riadeniu projektov. Ako príklad môžeme uviesť metódu Scrum, ktorá bola navrhnutá pre malé spoločnosti. Ako uvádza Ujhelyi[20], pri prechode veľkej spoločnosti na túto agilnú metódu projektového riadenia, môžu vzniknúť tieto riziká pri prechode veľkej spoločnosti na túto agilnú metódu projektového riadenia:

- *nedostatočná synchronizácia tímov* – pri práci malého tímu je vidieť výsledok celého tímu, dôležité je zabezpečenie užšej spolupráce tímov, ktoré robia na spoločnej funkcionalite,
- *nadmerný počet ľudí v tíme* – riziko každého projektu je neschopnosť jednotlivcov odviesť dostatočne kvalitnú prácu, menší projekt potrebuje menej ľudí, kde sa dbá na výber dostatočne kvalitných zamestnancov, čo pri veľkom počte ľudí v tíme nie je vždy možné,

[17] A guide to the project management body of knowledge (PMBOK Guide), 2013.
[18] SCHWALBE, K., 2011. *Řízení projektů v IT: kompletní průvodce*.
[19] TOMLEIN, M., 2012. *Prehnaný a neefektívny manažment rizík a jeho riziká*.
[20] UJHELYI, M., 2012. *Dokážu veľké spoločnosti vyvíjať agilne napriek rizikám*?.

- *nedostatočná zmena myslenia zamestnancov pri prechode* – výkonní vedúci a manažéri musia prísne dohliadať na dodržiavanie postupov v rámci nových metód, aby nedošlo k navráteniu k predchádzajúcim prístupom, riziko spočíva v nedostatočnom roztrhnutí väzieb zamestnancov na minulosť.

Základom agilného prístupu je prispôsobivosť, a preto je dôležité aj v manažmente rizík využívať akčnú analýzu rizík, ktorá flexibilne reaguje na všetky zmeny v projekte a v rámci monitoringu rizík postupne vybudovať funkčný systém včasného varovania. V rámci tohto systému budú pripravené adekvátne spôsoby reakcie na možné riziká a priebežnou aktualizáciou podľa vývoja prostredia sa projektový manažér vyhne neželaným stavom vo vývoji projektu.

Manažéri majú k dispozícii viacero štandardov, ktoré môžu využívať pri implementácii agilného prístupu, napr. najpoužívanejší štandard PRINCE2 má metódu PRINCE2 Agile™. Rovnako aj normy a štandardy na manažment rizík si môžu projektoví manažéri vybrať podľa typu projektu, resp. charakteru organizácie. Najpoužívanejšími normami sú IEC 62198:2013 Managing Risk in Project – Application Guidelines (Manažment rizika v projektoch – Smernica pre použitie). Táto norma je aktualizáciou normy ISO/IEC 62198:2002 Project Risk Management – Application Guidelines (Manažment rizika projektu – Smernica pre použitie). Rovnako ISO 31000:2018 Risk management – Guidelines (Manažérstvo rizika – Návod), ktorá je aktualizáciou normy ISO 31000:2009 Risk management – Principles and guidelines (Manažérstvo rizika – Zásady a návod).

Záver

Počet interných projektov realizovaných v posledných rokoch na Slovensku sa stále zvyšuje a zároveň narastá ich komplexnosť, previazanosť, komplikovanosť, požiadavky zainteresovaných strán, a teda aj náročnosť a zodpovednosť kladená na manažment projektov. Prístupy k riadeniu projektov vychádzajú z potrieb spoločnosti, rovnako ako aj z ich znalostí v oblasti riadenia projektov. Agilný spôsob riadenia projektov by mal zvýšiť úspešnosť dosiahnuť ciele projektu. Avšak aj pri tomto spôsobe riadenia je potrebné klásť dôraz na manažment rizík, lebo práve dynamický charakter vývoja prostredia je zdrojom mnohých rizík, ktoré v prípade, že ich bude manažment ignorovať alebo podceňovať môžu spôsobiť neúspech celého projektu.

Literatúra

Aguide to the project management body of knowledge (PMBOK Guide). 2013. 5th ed. Newtown Square: Project Management Institute. ISBN 978-1-935589-67-9.

ABRAHAMSSON, P. a kol., 2002. *Agile software development methods.* [online].[cit. 2018-10-14]. Dostupné z: http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2002/P478.pdf.

Agilné projektové riadenie (Agile project management). In: ManagementMania.com [online]. Wilmington (DE) 2011-2018, 2016 [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: https://managementmania.com/sk/agilne-projektove-riadenie.

ALJABER, T., 2018. *The iron triangle of planning.* [online]. Atlassian Agile Coach. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: https://www.atlassian.com/agile/agile-at-scale/agile-iron-triangle

BECK, K. a kol., 2001. *Manifesto agilného vývoja softvéru.* [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: http://agilemanifesto.org/iso/sk/manifesto.html.

BUCHALCEVOVÁ, A., 2005.*Metodiky budování informačních systémů*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1075-7.

GRANT, M., 2001. *Introduction to eXtreme Programming.* [online]. 2001 [cit. 2018-10-14]. Dostupné z: http://www.acm.jhu.edu/peer-teach/xp/xp.pdf.

GUGLIELMO, K., 2009. *Agile development methodology not easy but worth the effort, users say*. [online]. *SearchCIO* [cit. 2018-10-23]. Dostupné na internete: http://searchcio.techtarget.com/news/1372669/Agile-development-methodology-not-easy-but-worth-the-effort-users-say.

KUNCE, E. a Z. ŠOCHOVÁ, 2014. *Agilní metody řízení projektů*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-4194-6.

Lean Software Development Overview. Code Better [online]. 2005 [cit. 2018-10-14]. Dostupné z: http://codebetter.com/darrellnorton/2005/02/02/lean-software-development-overview/.

PAHUJA, S., 2016. *What is Scrumban?*. [online]. AgileAlliance [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: https://www.agilealliance.org/what-is-scrumban/.

SCHWABER, K. a J. SUTHERLAND, 2011. *The Scrum Guide. The DefinitiveGuide to Scrum: The Rules of the Game.*[online]. The Scrum Guide™ [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: https://www.scrumguides.org/docs/scrumguide/v1/scrum-guide-us.pdf.

The 12th Annual State of Agile Report, 2018. [online]. VersionOne, CollabNet. [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: https://www.qagile.pl/wp-content/uploads/2018/04/versionone-12th-annual-state-of-agile-report.pdf.

SCHWALBE, K., 2011. *Řízení projektů v IT: kompletní průvodce*. Brno: ComputerPress. ISBN 978-80-251-2882-4.

TOMLEIN, M., 2012. *Prehnaný a neefektívny manažment rizík a jeho riziká*. [online]. Bratislava: STU, Fakulta informatiky a informačných technológií [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: http://www2.fiit.stuba.sk/~bielik/courses/msi-slov/kniha/2013/Essayse0ef.html?keyword=40&lang=sk.

UJHELYI, M., 2012. *Dokážu veľké spoločnosti vyvíjať agilne napriek rizikám?* [online]. Bratislava: STU, Fakulta informatiky a informačných technológií [cit. 2018-10-14]. Dostupné z:, http://www2.fiit.stuba.sk/~bielik/courses/msi slov/kniha/2013/Essayse0ef.html?keyword=40&lang=sk.

Keywords: management, project, agile approach, methods, risk management.

Summary

Project management has become one of the most widely used tools for developing and delivering unique products and services and has spread across a huge number of companies. The project management development is based on time, quality and cost orientation of the projects, with which the project will be put to a successful end. With the expansion of project management, the complexity and scope of projects are also growing, so there is a change in approaches. One approach that has recently come to the attention of managers is also an agile approach. The aim of the article is to approach the agile approach to project management and its specificities, as well as the importance of risk management when using an agile approach to project management.

In the second half of the 1990s, agile approaches and methods began to be promoted as a result of changes in technology and requirements for the faster building of information and communication technologies, allowing faster implementation of the solution and the ability to flexibly adapt the product. Agile approach to project management is implemented for projects with a well-defined framework goal, although long-term requirements without prototypes cannot be clearly identified. It is used especially in cases where it is not possible to establish a detailed project plan (traditional access method).

The number of internal projects implemented in recent years in Slovakia is increasing while increasing their complexity, interdependence, complexity, stakeholder requirements and hence the difficulty and responsibility for project management. Approaches to project

management are based on the company's needs as well as their project management knowledge. An agile way of managing projects should increase the success of the project goals. However, even with this management approach, emphasis must be placed on risk management, because the dynamic nature of environmental development is the source of many risks that, if ignored or underestimated by management, can cause the project to fail.

doc. Ing. Katarína Buganová, PhD.
Katedra krízového manažmentu
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: katarina.buganova@fbi.uniza.sk

Ing. Jana Šimíčková
Katedra krízového manažmentu
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Žilinská univerzita v Žiline
e-mail: jana.simickova@fbi.uniza.sk

Recenzenti:

mjr. Ing. Marian Suja, PhD.; mjr. Ing. Milan Marcinek, PhD

Tomáš Škrinár

Právna úprava inštitútu administratívneho vyhostenia

Anotácia: Článok popisuje právnu úpravu inštitútu administratívneho vyhostenia cudzinca, pričom sa zameriava na právnu úpravu v právnom poriadku Slovenskej republiky, ako aj právnu úpravu v európskom práve. Oboznamuje s dôvodmi administratívneho vyhostenia a určenia zákazu vstupu. Príspevok tiež uvádza podmienky, za ktorých je možné cudzincom uložiť administratívne vyhostenie a zákazu vstupu v súlade s európskou právnou úpravou ľudských práv, najmä Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Uvádza tiež opravné prostriedky, ktoré je možné uplatniť proti rozhodnutiu o administratívnom vyhostení.

Kľúčové slová: administratívne vyhostenie, ľudské práva, cudzinec, občan EÚ, prekážky vyhostenia

Úvod do problematiky

Migrácia je jedným z fenoménov, ktorý sa v súčasnom čoraz viac globalizovanom svete dostáva do popredia a stále viac je predmetom nielen politických ale aj právnych diskusií. Ide o fenomén, ktorý je možné za určitých podmienok regulovať, nie je ho však, podľa nášho názoru, možné úplne zastaviť. Migrácia so sebou prináša pozitíva, aj negatíva. S pozitívami migrácie sa snažia vlády jednotlivých štátov Európskej únie a neziskové organizácie zamerané na migráciu a ľudské práva oboznámiť verejnosť, či už v rôznych kampaniach, verejných diskusiách alebo zapracovaním do verejných politík. Migrácia však má aj negatíva, ktoré je potrebné tiež brať do úvahy a viesť politiky na úrovni verejnej správy, či už štátnej správy alebo územnej samosprávy, s cieľom riešenia negatív migrácie.

Na úrovni Európskej únie je oblasť migrácie riešená vytvorením priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb spolu s príslušnými opatreniami týkajúcimi sa kontroly na vonkajších hraniciach, azylu, prisťahovalectva a predchádzania trestnej činnosti a boja s ňou.[1] Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti je v odbornej literatúre vymedzený nasledovne:

- Priestor slobody zahŕňa zabezpečenie voľného pohybu osôb na báze Schengenu a ochranu základných práv a slobôd vrátene rešpektovania zásady nediskriminácie. Do uvedenej oblasti patrí azylová a cudzinecká politika, pri aplikácii ktorej musí byť zabezpečená ochrana súkromnej sféry, zahŕňajúca aj ochranu osobných údajov.
- Priestor bezpečnosti zahŕňa opatrenia zamerané na potláčanie trestnej činnosti a všetkých foriem organizovanej trestnej činnosti.
- Priestor spravodlivosti obsahuje postupné odstraňovanie rozdielov medzi jednotlivými štátmi Európskej únie v trestnoprávnej a občianskoprávnej oblasti.[2]

Uvedené oblasti sú harmonizované právnymi predpismi európskeho práva, predovšetkým nariadeniami a smernicami.[3]

Právna úprava administratívneho vyhostenia

Právne postavenie cudzincov na území Slovenskej republiky je upravené cudzineckým režimom. Cudzinecký režim je ucelený systém jednotlivých druhov režimov, ktoré upravujú

[1] Hlava 1 čl. 3 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii.

[2] PIKNA, B. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy.* 2. vydanie. Praha: Linde Praha, 2010. s. 150 - 151

[3] Inštitút vyhostenia je upravený smernicou Európskeho parlamentu a Rady č. 2008/115/ES o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území (ďalej len „návratová smernica“).

právne postavenie cudzincov na území štátu pobytu a jeho realizáciu kompetentnými štátnymi orgánmi.[4] Upravuje podmienky, za ktorých môže cudzinec vstúpiť, zdržiavať sa a opustiť územie Slovenskej republiky. Ak cudzinec poruší podmienky cudzineckého režimu, môže mu byť uložené administratívne vyhostenie. Administratívne vyhostenie je upravené medzinárodným a európskym právom, ako aj vnútroštátnym právom.

Na **úrovni Rady Európy** je administratívne vyhostenie upravené Protokolom č. 4 a Protokolom č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.[5] Čl. 4 Protokolu č. 4 upravuje zákaz hromadného vyhostenia cudzincov. Čl. 1 Protokolu č. 7 upravuje procesné záruky v prípade vyhostenia cudzincov, pričom cudzinca, ktorý má povolený pobyt na území niektorého štátu, možno vyhostiť iba na základe výkonu rozhodnutia prijatého v súlade so zákonom a cudzinec musí mať možnosť:

- uplatnenia námietky proti svojmu vyhosteniu,
- preskúmania svojho prípadu,
- dať sa zastupovať za týmto účelom pred príslušným úradom alebo pred osobou alebo osobami týmto úradom určenými.

Predmetný protokol umožňuje cudzinca vyhostiť pred výkonom jeho práv uvedených v uvedených odsekoch, ak je také vyhostenie potrebné v záujme verejného poriadku alebo je odôvodnené záujmami národnej bezpečnosti.

V súvislosti s uvedenými Protokolmi podal Ústavný súd Českej republiky vo svojom náleze **Pl. ÚS 25/97 zo dňa 13. 5. 1998 v**ýklad pojmu vyhostenie nasledovne: *„Při úvaze o této otázce vycházel Ústavní soud z několika skutečností. V prvé řadě konstatuje, že sám pojem "vyhoštění" (expulsion, expulsé) tak, jak jej používá Úmluva, je pojmem mezinárodního a nikoliv vnitrostátního práva. Z uznávané literatury k tomuto ustanovení vyplývá, že pojem "vyhoštění" musí být chápán jako autonomní institut, nezávislý na definici podle vnitrostátního práva, a představující "jakékoliv opatření vynucující odjezd cizince z území, vyjma extradici" (srov. P. van Dijk/G. J. H. van Hoof, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, 2. vydání, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer - Boston, 1990, str. 505). Rovněž nelze přehlédnout, že některé státy (např. SRN) pojem zákazu pobytu neznají a instituce vyhoštění jej nahrazuje. I z toho je zřejmé, že pojem vyhoštění (expulsion, expulsé) podle mezinárodního práva nelze mechanicky ztotožňovat s pojmem vyhoštění podle práva vnitrostátního, neboť jeho mezinárodní pojetí - ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě - je širší a zahrnuje v sobě - s výjimkou extradice - jakékoli opatření vynucující odjezd cizince, v případě České republiky tedy i instituci zákazu pobytu.“.*

Na úrovni **Európskej únie** je administratívne vyhostenie cudzinca upravené najmä **smernicou Európskeho parlamentu a Rady č. 2008/115/ES** zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území (ďalej len „návratová smernica“).[6] Návratová smernica používa pojmem zákaz vyhostenia, ale ho nedefinuje. Definuje pojem „rozhodnutie o návrate“ ako: „správne alebo súdne rozhodnutie, alebo akt, ktorým sa ustanovuje alebo vyhlasuje, že štátny príslušník tretej krajiny sa zdržiava na území neoprávnene a ktorým sa ukladá alebo ustanovuje povinnosť návratu“.[7] Ďalším pojmom, ktorý návratová smernica definuje je pojem „zákaz vstupu“, ktorým je správne alebo súdne rozhodnutie alebo akt, ktorým sa na stanovené obdobie zakazuje vstup na územie členských štátov a pobyt na tomto území a ktoré je pripojené k rozhodnutiu o návrate. K uvedenému je potrebné uviesť, že

[4] BALGA, J. *Cudzinecký režim*. 1. vydanie. Bratislava: Akadémia PZ, 1998. s. 16.

[5] Dohovor o ľudských právach [online]. Dostupné na internete: http://www. echr. coe.int/ Documents/Convention_SLK.pdf.

[6] Pozri http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1503997371790&uri=CELEX: 32008L0115.

[7] Čl. 3 ods. 4 návratovej smernice.

napríklad v Českej republike nie je narozdiel od Slovenskej republiky samostatne upravené administratívne vyhostenie a zákaz vstupu, ale podľa právneho poriadku Českej republiky správne vyhostenie v sebe zahŕňa aj zákaz vstupu.

Na **vnútroštátnej úrovni** je pojem administratívne vyhostenie definovaný **zákonom č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov** a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o pobyte cudzincov"), a to ako rozhodnutie policajného útvaru o tom, že cudzinec nemá alebo stratil oprávnenie zdržiavať sa na území Slovenskej republiky a je povinný opustiť územie Slovenskej republiky, s možnosťou určenia lehoty na jeho vycestovanie do krajiny pôvodu, krajiny tranzitu, ktorejkoľvek tretej krajiny, do ktorej sa štátny príslušník tretej krajiny dobrovoľne rozhodne vrátiť a ktorá ho prijme, alebo na územie členského štátu, v ktorom má udelené právo na pobyt alebo poskytnutú medzinárodnú ochranu[8]. Orgánom, ktorý vydáva rozhodnutie o administratívnom vyhostení je **oddelenie cudzineckej polície Policajného zboru, oddelenie hraničnej kontroly Policajného zboru, mobilná jednotka Policajného zboru a oddelenie azylu Policajného zboru**. V prípade uplatnenia opatrení proti nečinnosti[9] vydá rozhodnutie o administratívnom vyhostení príslušné **riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície**.

Uvedená právna úprava nie je vyčerpávajúca. Parciálne je právna úprava administratívneho vyhostenia cudzincov zahrnutá aj v iných právnych predpisoch najmä na úrovni Európskej únie, pričom do zákona o pobyte cudzincov, ako základného predpisu upravujúceho administratívne vyhostenie cudzincov, boli transponované viaceré európske smernice.[10]

Cudzinec, občan Únie, rodinný príslušník občana Únie

Pre posúdenie právnej povahy administratívneho vyhostenia je potrebné definovať pojem cudzinec, štátny príslušník tretej krajiny, občan Únie a rodinný príslušník občana Únie. Uvedené kategórie osôb sú upravené zákonom o pobyte cudzincov. Definícia pojmu cudzinec je upravená nasledovne: „Cudzincom je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky.".[11] Cudzinec je všeobecnou kategóriou, ktorá zahŕňa nasledovné kategórie:

- občan únie je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky a je štátnym občanom niektorého členského štátu Európskej únie, iného štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohody o Európskom hospodárskom priestore, alebo Švajčiarskej konfederácie (ďalej len „členský štát"),[12]
- štátny príslušník tretej krajiny je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky ani občanom Únie; štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti,[13]
- rodinný príslušník občana Únie je štátny príslušník tretej krajiny, ktorý je:
  - jeho manžel,
  - jeho dieťa mladšie ako 21 rokov, jeho nezaopatrené dieťa a takéto deti jeho manžela,
  - jeho závislý priamy príbuzný v zostupnej alebo vzostupnej línii a takáto osoba jeho manžela,

[8] § 77 ods. 1 zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o pobyte cudzincov").
[9] § 50 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
[10] Zoznam transponovaných smerníc je uvedený v prílohe č. 1 k zákonu o pobyte cudzincov.
[11] § 2 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov.
[12] § 2 ods. 3 zákona o pobyte cudzincov.
[13] § 2 ods. 4 zákona o pobyte cudzincov.

- akýkoľvek iný rodinný príslušník, ktorý je nezaopatrenou osobou v krajine, z ktorej prichádza,
- akýkoľvek iný rodinný príslušník, ktorý je členom jeho domácnosti
- akýkoľvek iný rodinný príslušník, ktorý je z vážnych zdravotných dôvodov odkázaný na jeho starostlivosť,
- jeho partner, s ktorým má občan Únie trvalý, riadne osvedčený vzťah,
- štátny príslušník tretej krajiny s právom pobytu v rovnakom členskom štáte, v ktorom má občan Únie právo pobytu a občanom Únie je štátny občan Slovenskej republiky, s ktorým sa štátny príslušník tretej krajiny navráti na pobyt alebo sa k nemu pripája na pobyt späť na územie Slovenskej republiky a spĺňa niektorú z podmienok uvedených v predchádzajúcich pododsekoch vo vzťahu k štátnemu občanovi Slovenskej republiky.[14]

Rozdelenie cudzincov na tri kategórie bolo upravené z dôvodu priznania odlišných práv jednotlivým kategóriám cudzincov, a to vo vzťahu k pobytu, ako aj vo vzťahu k administratívnemu vyhosteniu a určeniu zákazu vstupu. Právo upravuje samostatne dôvody na administratívne vyhostenie jednotlivých kategórií cudzincov.

Administratívne vyhostenie a zákaz vstupu štátnych príslušníkov tretích krajín

Štátni príslušníci tretej krajiny sú najväčšou kategóriou cudzincov, ktorým je možné uložiť administratívne vyhostenie. Zákon o pobyte cudzincov v ich prípade upravuje obligatórne a fakultatívne vyhostenie. Policajný útvar **má povinnosť** vyhostiť štátneho príslušníka tretej krajiny, ak:

- neoprávnene prekročil vonkajšiu hranicu, alebo sa úmyselne vyhne, alebo sa odmietne podrobiť hraničnej kontrole pri prekročení vonkajšej hranice,
- má neoprávnený pobyt na území Slovenskej republiky.[15]

Štátny príslušník tretej krajiny **môže byť fakultatívne** administratívne vyhostený, ak:

- predstavuje vážnu hrozbu pre bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok,
- ohrozuje bezpečnosť štátu, verejný poriadok alebo verejné zdravie,
- bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin a nebol mu uložený trest vyhostenia,
- porušil predpisy o omamných látkach a psychotropných látkach, pri kontrole podľa tohto zákona predložil falošný alebo pozmenený doklad alebo doklad inej osoby,
- uzavrel účelové manželstvo,
- marí výkon rozhodnutia štátneho orgánu,
- policajný útvar zrušil alebo odvolal jeho vízum,
- uviedol v konaní podľa zákona o pobyte cudzincov nepravdivé, neúplné alebo zavádzajúce údaje alebo predložil falošné alebo pozmenené doklady alebo doklad inej osoby,
- vykonáva inú činnosť, než na akú mu bol udelený prechodný pobyt alebo vízum,
- zdržiava sa na území Slovenskej republiky na základe medzinárodnej zmluvy alebo rozhodnutia vlády Slovenskej republiky a koná v rozpore s touto medzinárodnou zmluvou alebo s rozhodnutím vlády Slovenskej republiky,
- odmieta hodnoverným spôsobom preukázať svoju totožnosť,

[14] § 2 ods. 5 zákona o pobyte cudzincov.
[15] § 82 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov.

- zistí, že účel, na ktorý bol štátnemu príslušníkovi tretej krajiny udelený prechodný pobyt, zanikol a že štátny príslušník tretej krajiny túto skutočnosť neoznámil policajnému útvaru,
- nevycestoval v lehote podľa § 111 ods. 1 písm. p) zákona o pobyte cudzincov, alebo
- iným spôsobom závažne porušil alebo opakovane porušil všeobecne záväzné právne predpisy.[16]

Zákon o pobyte cudzincov upravuje aj **výnimky** z oprávnenia alebo povinnosti vyhostiť štátneho príslušníka tretej krajiny. Podľa § 83 ods. 4 zákona o pobyte cudzincov môže policajný útvar administratívne nevyhostiť štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je zraniteľnou osobou alebo ktorý má udelený pobyt, ak by dôsledky administratívneho vyhostenia boli neprimerané vzhľadom na súkromný a rodinný život štátneho príslušníka tretej krajiny, dĺžku jeho pobytu, zdravotný stav, vek štátneho príslušníka tretej krajiny alebo väzby s krajinou pôvodu. Policajný útvar tiež nemôže administratívne vyhostiť:

- dieťa mladšie ako 18 rokov; to neplatí, ak je vyhostenie tohto dieťaťa v jeho záujme,
- štátneho príslušníka tretej krajiny, u ktorého dôjde k vzniku choroby, ktorá ohrozuje verejné zdravie, po udelení pobytu; to neplatí, ak dôjde k vzniku choroby, ktorá ohrozuje verejné zdravie, do troch mesiacov od vstupu štátneho príslušníka tretej krajiny na územie Slovenskej republiky, alebo
- štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je obeťou obchodovania s ľuďmi a má najmenej 18 rokov, administratívne vyhostiť ho nemožno počas obdobia najviac 90 dní, počas ktorých sa štátny príslušník tretej krajiny, ktorý je obeťou obchodovania s ľuďmi a má najmenej 18 rokov, rozhodne, či bude spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní pri objasňovaní trestného činu súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi.

Okrem uvedených štátnych príslušníkov tretej krajiny zákon upravuje kategórie štátnych príslušníkov tretej krajiny, ktorých možno administratívne vyhostiť, len ak vážne ohrozujú bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok.[17] Ide o štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý má trvalý pobyt na neobmedzený čas, štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý má dlhodobý pobyt, ktorému bol predĺžený tolerovaný pobyt podľa § 58 ods. 3 zákona o pobyte cudzincov, alebo štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorému bol udelený tolerovaný pobyt podľa § 59 ods. 6 zákona o pobyte cudzincov.

Policajný útvar môže v rozhodnutí o administratívnom vyhostení uložiť aj **zákaz vstupu** na územie Slovenskej republiky alebo územie všetkých členských štátov. Je potrebné rozlišovať pojmy administratívne vyhostenie a zákaz vstupu. Administratívne vyhostenie je rozhodnutie policajného útvaru o tom, že cudzinec stratil oprávnenie zdržiavať sa na území Slovenskej republiky, pričom sa cudzincovi ukladá povinnosť návratu do domovského štátu alebo iného štátu. Zákaz vstupu je určením doby, počas ktorej sa cudzinec nemôže zdržiavať na území Slovenskej republiky alebo na území všetkých členských štátov. V prípade zákazu vstupu ide o zákaz, v prípade administratívneho vyhostenia ide o opatrenie. Od administratívneho vyhostenia a zákazu vstupu je potrebné tiež odlíšiť trest vyhostenia.[18] Trest vyhostenia je trestom podľa Trestného zákona, má trestnú povahu a nemá povahu správneho aktu ako administratívne vyhostenie a zákaz vstupu.

Uloženie zákazu vstupu upravuje zákon o pobyte cudzincov ako fakultatívne alebo obligatórne. Policajný útvar má povinnosť uložiť zákaz vstupu na územie Slovenskej republiky

[16] § 82 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov.
[17] § 83 ods. 5 a 6 zákona o pobyte cudzincov.
[18] § 65 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

a na územie všetkých členských štátov, ak v rozhodnutí o administratívnom vyhostení neurčil lehotu na vycestovanie. V ostatných prípadoch je uloženie zákazu vstupu fakultatívne. Dĺžka zákazu vstupu je odstupňovaná od 1 do 10 rokov, a to podľa dôvodu administratívneho vyhostenia.[19]

Administratívne vyhostenie a zákaz vstupu občanov Únie a rodinných príslušníkov občanov Únie

Kritériá na administratívne vyhostenie občanov Únie a ich rodinných príslušníkov sú prísnejšie ako kritériá na vyhostenie štátnych príslušníkov tretích krajín. Je to dané skutočnosťou, že občania Únie a ich rodinní príslušníci majú garantované právo na voľný pohyb, a to smernicou Európskeho parlamentu a Rady č. 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov. Na zásah do práva na voľný pohyb sú kladené prísnejšie kritériá, preto aj dôvody na uloženie administratívneho vyhostenia a určenie zákazu vstupu sú menej prísne ako pri štátnych príslušníkoch tretích krajín. Občania Únie a ich rodinní príslušníci majú z tohto dôvodu výhodnejšie postavenie oproti štátnym príslušníkom tretích krajín.

Policajný útvar **môže administratívne vyhostiť** občana Únie, ktorý má právo na pobyt podľa § 64 alebo § 65 zákona o pobyte cudzincov, alebo rodinného príslušníka občana Únie, ktorý má právo na pobyt podľa § 69 alebo § 70 zákona o pobyte cudzincov, a môže určiť zákaz vstupu do piatich rokov, ak ohrozuje:

- bezpečnosť štátu,
- verejný poriadok, alebo
- verejné zdravie; to neplatí, ak dôjde k vzniku choroby, ktorá ohrozuje verejné zdravie, po troch mesiacoch od vstupu občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie na územie Slovenskej republiky.[20]

Občana Únie, ktorý má právo na trvalý pobyt podľa § 67 zákona o pobyte cudzincov alebo rodinného príslušníka občana Únie, ktorý má právo na trvalý pobyt podľa § 71 zákona o pobyte cudzincov možno administratívne vyhostiť, ak predstavuje vážnu hrozbu pre bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok. Policajný útvar môže v rozhodnutí o jeho administratívnom vyhostení určiť zákaz vstupu najviac do desiatich rokov.[21]

Zákon o pobyte cudzincov upravuje okrem všeobecného konania o uložení administratívneho vyhostenia a zákazu vstupu tiež špecifické požiadavky na rozhodovanie. Policajný útvar je pri rozhodovaní o administratívnom vyhostení občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie príslušný povinný:

- posudzovať každý prípad individuálne, pričom dôvody vyhostenia nesmú byť využívané na ekonomické účely a nesmú byť založené na aspektoch všeobecnej prevencie,
- prihliadať na primeranosť administratívneho vyhostenia vzhľadom na osobné a rodinné pomery občana Únie alebo rodinného príslušníka občana Únie, na jeho vek, zdravotný stav, rodinnú a finančnú situáciu, dĺžku doterajšieho pobytu, mieru jeho integrácie do spoločnosti, ako aj na rozsah väzieb s krajinou pôvodu.[22]

Tiež podmienky nevyhostenia sú odlišné od nevyhostenia štátnych príslušníkov tretích krajín. Policajný útvar **administratívne nevyhostí** občana Únie, ktorý:

[19] § 82 ods. 3 zákona o pobyte cudzincov.
[20] § 87 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov.
[21] § 87 ods. 2 zákona o pobyte cudzincov.
[22] § 87 ods. 5 zákona o pobyte cudzincov.

- sa oprávnene zdržiaval najmenej desať rokov na území Slovenskej republiky; to neplatí, ak predstavuje obzvlášť závažnú hrozbu pre bezpečnosť štátu, alebo
- je dieťaťom mladším ako 18 rokov; to neplatí, ak je vyhostenie tohto dieťaťa v jeho záujme.[23]

Prekážky vyhostenia

Pri rozhodovaní o administratívnom vyhostení cudzinca, je policajný útvar povinný zohľadniť prekážky vyhostenia.[24] Ide o prekážky, pre ktoré nemožno cudzinca vyhostiť. Prekážky vyhostenia sa týkajú cudzincov, teda nielen štátnych príslušníkov tretích krajín, ale aj občanov Únie a ich rodinných príslušníkov.

Cudzinca nemožno administratívne vyhostiť do štátu, v ktorom by bol ohrozený jeho život z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie alebo v ktorom by mu hrozilo mučenie, kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie, alebo trest. Rovnako nemožno cudzinca administratívne vyhostiť do štátu, v ktorom mu bol uložený trest smrti alebo je predpoklad, že v prebiehajúcom trestnom konaní mu taký trest môže byť uložený. Cudzinca tiež nemožno administratívne vyhostiť do štátu, v ktorom by bola ohrozená jeho sloboda z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie; to neplatí, ak cudzinec svojím konaním ohrozuje bezpečnosť štátu alebo ak bol odsúdený za zločin a predstavuje nebezpečenstvo pre Slovenskú republiku. Administratívne vyhostiť osobu bez štátnej príslušnosti možno len vtedy, ak svojím konaním ohrozuje bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok a nevzťahujú sa na ňu iné prekážky administratívneho vyhostenia. Prekážky vyhostenia sa týkajú nielen uvedených štátov, ale aj štátov, v ktorom im hrozí nútený návrat do štátov, v ktorých by boli ohrození podľa uvedených kritérií.

Prekážky vyhostenia sa skúmajú osobitne v jednotlivých prípadoch. Pri ich skúmaní sa využíva najmä vysvetlenie podané cudzincom, správy ministerstiev zahraničných vecí, medzinárodných organizácií a nevládnych organizácií o bezpečnostnej situácii a dodržiavania ľudských práv v jednotlivých štátoch. Prekážky administratívneho vyhostenia upravené zákonom o pobyte cudzincov sú medzinárodným právom upravené ako princíp nenavrátenia - **non-refoulement**. Uvedený princíp je upravený viacerými medzinárodnými dokumentmi ako napríklad Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach, Dohovorom o právnom postavení utečencov, Dohovorom proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu alebo Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudského práva je princíp nenavrátenia absolútny vzhľadom na mučenie alebo kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie.[25]

Ak policajný útvar v konaní o administratívnom vyhostení zistí prekážku vyhostenia, **konanie zastaví**.[26] Ak nastanú prekážky vyhostenia až po právoplatnom rozhodnutí o administratívnom vyhostení, policajný útvar **odloží výkon rozhodnutia** o administratívnom vyhostení, až do odpadnutia týchto prekážok.[27] Policajný útvar tiež **udelí tolerovaný pobyt** štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ak nie je dôvod na zamietnutie žiadosti podľa § 59 ods.

[23] § 87 ods. 4 zákona o pobyte cudzincov.
[24] § 81 zákona o pobyte cudzincov.
[25] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Chahal proti Spojenemu kraľovstvu, kráľovstvu [online]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-155987"]}.
[26] § 30 ods. 1 písm. h) zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
[27] § 84 ods. 5 písm. a) zákona o pobyte cudzincov.

12 písm. b), a) zákona o pobyte cudzincov, a ak je prekážka jeho administratívneho vyhostenia.[28]

Právna povaha administratívneho vyhostenia a jeho postavenie v systéme správneho práva

Zákon o pobyte cudzincov definuje administratívne vyhostenie ako rozhodnutie policajného útvaru. Policajný útvar má pri rozhodovaní postavenie správneho orgánu,[29] pričom na konanie o administratívnom vyhostení sa subsidiárne vzťahuje zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (ďalej len „správny poriadok“). Rozhodnutie musí obsahovať náležitosti upravené § 47 správneho poriadku. Z uvedeného vplýva, že rozhodnutie o administratívnom vyhostení je správnym rozhodnutím.

Niektoré názory odbornej verejnosti uvádzajú administratívne vyhostenie alebo zákaz vstupu ako sankciu.[30] Proti uvedenému názoru je možné uviesť protiargument, a to vyjadrenie Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý v rozsudku zo dňa 5. októbra 2000 **vo veci Maaouia proti Francúzsku** uviedol, že: *„prijatím čl. 1 Protokolu č. 7, ktorý obsahuje špecifické záruky týkajúce sa konania o vyhostení cudzincov, dali štáty jasne najavo svoju vôľu nezahrňovať tieto konania do pôsobnosti čl. 6 ods. 1 Dohovoru a teda, že rozhodnutia týkajúce sa vstupu, pobytu a vyhostenia cudzincov neumožňujú vznik sporov o občianske práva alebo záväzky sťažovateľa ani v nich nejde o oprávnenosť trestného obvinenia proti nemu v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru.“* a tiež uviedol, že: *„Je možné konštatovať, že zákaz pobytu na území štátu nemá v členských štátoch Rady Európy všeobecne trestný charakter. Toto opatrenie, ktoré vo väčšine štátov môže byť prijímané rovnako správnym orgánom je svojou povahou špecifickým preventívnym opatrením v oblasti kontroly prisťahovalectva a netýka sa oprávnenosti trestného obvinenia proti sťažovateľovi v zmysle čl. 6 ods. 1.“*.[31] V zmysle uvedených názorov je vyhostenie cudzincov a uloženie zákazu vstupu **špecifickým ochranným opatrením** a nie sankciou. K uvedenému sa vyjadril aj Ústavný súd Českej republiky vo svojom náleze **Pl. ÚS 25/97 zo dňa 13. 5. 1998**, v ktorom sa vyjadril, že vyhostenie je akékoľvek opatrenie vynucujúce odjazd cudzinca z územia, s výnimkou extradície.

V súvislosti s konaním o administratívnom vyhostení a určení zákazu vstupu je potrebné uviesť, že nejde o striktne formálne konanie, ale sa v ňom uplatňuje **inštitút správnej úvahy**. Policajný útvar je povinný podľa § 47 ods. 3 uviesť v odôvodnení rozhodnutia o administratívnom vyhostení, ktoré skutočnosti boli podkladom na rozhodnutie, akými úvahami bol vedený pri hodnotení dôkazov, ako použil správnu úvahu pri použití právnych predpisov, na základe ktorých rozhodoval, a ako sa vyrovnal s návrhmi a námietkami účastníkov konania a s ich vyjadreniami k podkladom rozhodnutia.

Ľudskoprávna dimenzia administratívneho vyhostenia

Dôležitou súčasťou konania o administratívnom vyhostení je posúdenie súladu rozhodnutia o administratívnom vyhostení s medzinárodnou a európskou úpravou ľudských práv. V praxi ide zväčša o posúdenie súladu s **Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd**. Najčastejšie porušovaným ustanovením je čl. 8 uvedeného Dohovoru, upravujúci **rešpektovanie súkromného a rodinného života**. Policajný útvar je povinný pri

[28] § 58 ods. 1 písm. a) zákona o pobyte cudzincov.
[29] § 120 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov.
[30] pozri napríklad ODLER, R., ČERVENKA, B., ŠANDALOVÁ, M. *Repetitórium kontroly hraníc a pobytu cudzincov*. 1. vydanie. Bratislava: Akadémia PZ, 2015. s. 164.
[31] Pozri http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"languageisocode":["ENG"],"appno":["39652/98"], "documentcollectionid2":["GRANDCHAMBER"],"itemid":["001-58847"]}.

rozhodovaní o administratívnom vyhostení, resp. pri rozhodovaní o zákaze vstupu zasiahnuť do uvedeného práva len z ustanovených dôvodov.[32]

Ďalším z často napádaných porušení ľudských práv pred Európskym súdom pre ľudské práva je administratívne vyhostenie z dôvodu **spáchania trestného činu**.[33] Aj keď je cudzinec právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin, táto skutočnosť sama osobe ešte nie je dôvodom na administratívne vyhostenie.

Kritériá na posudzovanie konkrétnych prípadov vyhostenia cudzincov z dôvodu spáchania trestného činu stanovil Európsky súd pre ľudské práva nasledovne:

- stupeň spoločenskej nebezpečnosti trestného činu,
- dĺžka doby, počas ktorej vyhosťovaná osoba žila v danom štáte,
- štátna príslušnosť vyhosťovanej osoby a jej rodinných príslušníkov,
- rodinná situácia, najmä z pohľadu dopadu odchodu jedného z rodičov na maloleté deti,
- vôľa vyhosťovanej osoby integrovať sa do spoločnosti v danom štáte.[34]

Predmetné kritériá sa vzťahujú na priestupky, ako aj na trestné činy. Nakoľko administratívne vyhostenie cudzinca predstavuje zásah do ľudských práv cudzinca, je potrebné sa v rozhodnutí o administratívnom vyhostení vždy s touto skutočnosťou vysporiadať a posúdiť konkrétny prípad podľa uvedených kritérií.

Odvolacie konanie a súdny prieskum

Proti rozhodnutiu o administratívnom vyhostení a určení zákazu vstupu je možno podať opravný prostriedok.[35] Najčastejšie aplikovaným opravným prostriedkom je odvolanie, ktoré je možné podať do 15 dní odo dňa oznámenie rozhodnutia. Odvolacím správnym orgán je príslušné **riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície**. V prípade uplatnenia opatrení proti nečinnosti[36] je prvostupňovým správnym orgánom príslušné riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície a odvolacím orgánom **úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru**. Okrem odvolania je proti rozhodnutiu o administratívnom vyhostení a určení zákazu vstupu možné uplatniť obnovu konania,[37] preskúmanie rozhodnutia mimo odvolacieho konania,[38] protest prokurátora[39]. Uvedené konania je možné uplatniť proti rozhodnutiu v prvom stupni, ako aj proti druhostupňovému rozhodnutiu. Možno tiež uplatniť postup podľa zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok, predovšetkým postup podľa tretej časti štvrtej hlavy.

Záver

Administratívne vyhostenie je inštitút, ktorého právna úprava je zakotvená v medzinárodnom, európskom a vnútroštátnom práve. Ide o inštitút, ktorý nemá všeobecne trestný charakter v zmysle Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, napriek

[32] Čl. 8 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. K výkladu bezpečnostných dôvodov pozri: ŠKRINÁR, T. *Národná bezpečnosť, verejná bezpečnosť a právo cudzinca na rešpektovanie súkromného a rodinného života*. In *Polícia ako garant bezpečnosti*. Medzinárodná vedecká konferencia. Bratislava: A PZ, 2018. s. 403 – 411.
[33] § 82 ods. 2 písm. c) zákona o pobyte cudzincov.
[34] SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok.* Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. s. 610.
[35] § 53 až 68 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
[36] § 50 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
[37] § 62 až 64 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
[38] § 65 až 68 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
[39] § 23 až 24 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre.

tomu sa ním môže zasahovať do práv upravených Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Jeho účelom je zabezpečiť opustenie územia Slovenskej republiky a schengenského priestoru cudzincom. Právna úprava administratívneho vyhostenia cudzinca v slovenskom právnom poriadku je ovplyvnená tzv. návratovou smernicou, ktorá upravuje inštitút administratívneho vyhostenia (rozhodnutia o návrate) a zákazu vstupu. Predmetná smernica samozrejme necháva priestor aj na samostatnú vnútroštátnu právnu, aj keď ju dosť zužuje. Pre právny výklad pojmu administratívne vyhostenie má okrem vnútroštátnej právnej úpravy význam aj právna úprava Protokolom č. 4 a Protokolom č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Súčasne má význam aj garantovanie jednotlivých ľudských práv a slobôd Dohovorom o ochrane ľudských práv a slobôd, pretože uložením administratívneho vyhostenia môže prísť k zásahu do predmetných práv a je potrebné sa s týmto zásahom vysporiadať. Jednotlivé ustanovenia Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd dávajú možnosť zasiahnuť do práv, avšak len za splnenia podmienok upravených v príslušných ustanoveniach predmetného Dohovoru.

Na základe uvedených skutočností je možné konštatovať, že konanie o administratívnom vyhostení kladie vysoké požiadavky na právne vedomosti policajtov, ktorí uvedené rozhodnutia vydávajú. Presah do európskeho a medzinárodného práva a množstvo judikátov Európskeho súdu pre ľudské práva nielen v súvislosti s administratívnym vyhostením, ale všeobecne s pobytom cudzincov, vytvára niekedy neprehľadný komplex názorov na jednotlivé aspekty administratívneho vyhostenia.

Literatúra

BALGA, J. *Cudzinecký režim*. 1. vydanie. Bratislava: Akadémia PZ, 1998. ISBN: 80-8054-083-7.

ODLER, R., ČERVENKA, B., ŠANDALOVÁ, M. *Repetitórium kontroly hraníc a pobytu cudzincov*. 1. vydanie. Bratislava: Akadémia PZ, 2015. ISBN 978-80-8054-630-4.

PIKNA, B. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy.* 2. vydanie. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN: 978-80-7201-813-0.

SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok.* Bratislava: Paneurópska vysoká škola, EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. ISBN: 978-80-89447-45-9.

ŠKRINÁR, T. *Národná bezpečnosť, verejná bezpečnosť a právo cudzinca na rešpektovanie súkromného a rodinného života*. In *Polícia ako garant bezpečnosti*. Medzinárodná vedecká konferencia. Bratislava: A PZ, 2018. ISBN: 978-80-8054-751-6.

Zmluva o Európskej únii.

Dohovor o ľudských právach [online]. Dostupné na internete: http://www. echr. coe.int/ Documents/Convention_SLK.pdf.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2008/115/ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov.

Nález Ústavného súdu Českej republiky náleze Pl. ÚS 25/97 zo dňa 13. 5. 1998.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Maaouia v. France v anglickom jazyku. [online]. Dostupné na internete: http://hudoc.echr.coe.int/eng# {"languageisocode": ["ENG"], "appno":["39652/98"],"documentcollectionid2": ["GRANDCHAMBER"],"itemid":["001-58847"]}.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Chahal proti Spojenému kráľovstvu [online]. Dostupné na internete: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-155987"]}.

zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.
zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre.
zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok

Keywords: administrative expulsion, human rights, foreigner, EU citizen, obstacles to administrative expulsion.

Summary

The article acquaints with legal regulation of the institute administrative expulsion, both at international, European Union and national level. After introducing and getting acquainted with the basic concepts and adjustments at the three levels in the article, we set out the conditions governing the administrative expulsion of a third-country national. National legislation also includes legislation in European Union law, as European directives are also transposed into national legislation. In addition to a third-country national, a Union citizen and a family member of a Union citizen may be expelled administratively, for expulsion of them stricter criteria are set. The article also explains the difference between administrative expulsion and ban of entry and their legal regulation. After acquaitance about the exemptions from administrative expulsion, we present the institute of obstacles to expulsion, which are inseparably linked to administrative expulsion. The article shows arguments pointing to the fact that administrative expulsion and entry ban are not sanctions but a protective measure. Administrative expulsion is regulated by the law of the Slovak Republic as a decision of the police department and is issued in administrative proceedings, so it is the administrative decision. In its issue, in many cases the institute of good reasoning is used. In view of the fact, that administrative expulsions can interfere with the human rights of an alien, it is necessary to justify this intervention in the decision. The most frequent interference is intervention according to Art. 8 par. 2 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which governs the right to private and family life. Due to the fact, that the law on administrative expulsion is regulated not only at national level, but also at international and European level, there is a high demand for a decision on administrative expulsion.

Mgr. Tomáš Škrinár
Katedra európskeho integrovaného riadenia hraníc
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: tomas.skrinar@akademiapz.sk

Recenzenti:

doc. Ing. Pavol Augustín, CSc.; plk. doc. JUDr. Robert Odler, PhD.

Juraj Štorcel

Princíp právnej istoty ako integrálna súčasť sporového procesu

Anotácia: Predkladaný príspevok za zaoberá jedným zo základných princípov sporového procesu, a to princípom právnej istoty. Autor v príspevku poukazuje na ukotvenie princípu právnej istoty v príslušných právnych predpisov, a následne poukazuje na princíp právnej istoty v prizme ustálenej judikatúry najvyšších súdnych autorít. Na základe uvedených skutočností autor poukáže na princíp právnej istoty ako na princíp, ktorý je integrálnou súčasťou sporového procesu.

Kľúčové slová: princíp právnej istoty, sporový proces, CSP, zásady sporového procesu

Úvod do problematiky

Dňa 01.07.2016 vstúpil do účinnosti zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „**CSP**“) (na účely tohto príspevku sa pod skratkou bude rozumieť CSP v znení všetkých noviel), ktorým sa skončila platnosť a účinnosť zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení platnosť a účinnom do 30.06.2016 (ďalej len „**OSP**“). Ako poukazuje Dôvodová správa k CSP[1], cieľom novej právnej úpravy (prijatím CSP, ako aj ďalších procesných právnych predpisov) bolo vytvorenie takých procesnoprávnych inštitútov, ktorými sa umožní čo najviac sa priblížiť k ideálu rýchlej a spravodlivej ochrany práv a právom chránených záujmov procesných strán (strán sporu) za predpokladu zodpovedného prístupu subjektov civilného procesu k súdnemu konaniu a vytvoriť tak priestor pre kvalitnejšie súdne rozhodnutia. Jedným z hlavných aspektov rekodifikácie civilného sporového konania tak bolo kvalitnejšie a spravodlivejšie súdne konanie, výsledkom ktorého majú byť kvalitné a ústavne konformné rozhodnutia. A medzi tieto procesnoprávne inštitúty, prostredníctvom ktorých sa má tento ideál naplniť, je aj ukotvenie tzv. princípov sporového procesu, medzi ktoré patrí aj princíp právnej istoty.

V predkladanom príspevku poukážeme na princíp právnej istoty ako na princíp, ktorý je integrálnou súčasťou sporového procesu. Na princíp právnej istoty poukážeme v (i) prizme jeho ukotvenia v CSP, (ii) prostredníctvom právnej teórie a (iii) zároveň aj prostredníctvom jeho ukotvenia v ustálenej judikatúre najvyšších súdnych autorít. Na základe informácií, ktoré nám poskytnutú vyššie uvedené zdroje tak poukážeme na mnohovýznamovosť princípu právnej istoty a na to, že princíp právnej istoty je základným princípom, ktorý sa musí neodkladne aplikovať v každom civilnom konaní (sporový proces nevynímajúc) ako súčasť práva na spravodlivý súdny proces.

Legislatívne ukotvenie princípu právnej istoty

Na úvod možno zhodnotiť, že predchodca CSP – OSP vo svojom paragrafovom znení neupravoval princíp právnej istoty. OSP nevypočítaval a ani všeobecne nevymedzoval procesné princípy (a teda ani princíp právnej istoty). Tieto procesné princípy však boli určitým spôsobom formulované v jednotlivých ustanoveniach OSP, v ktorých boli poznateľné a na základe ktorých boli tieto procesné princípy aplikovateľné.[2] Avšak ani toto priame neukotvenie v obsahu OSP nenegovalo tú skutočnosť, že princípy sporového konania (princíp právnej istoty nevynímajúc) tvorili a tvoria organickú štruktúru, na základe ktorej je ovplyvňované každé sporové konanie. Aj napriek tomu, že princípy sporového procesu neboli v OSP explicitne vyjadrené, svoje miesto v sporovom procese mali, a to na prostredníctvom dlhodobo ustálenej a konštantnej

[1] Dôvodová správa k CSP.

[2] Števček M. A kol. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo (2. Zmenené a doplnené vydanie)*. Bratislava : EUROKÓDEX, s.r.o., 2013, s. 153.

judikatúry vyšších súdnych autorít. Práve úpravou CSP sa malo toto priame neukotvenie základných princípov sporového procesu zmeniť a posunúť. Vychádzajúc tak z dôvodovej správy k CSP možno zhodnotiť, že pred samotným paragrafovým znením tak CSP uvádza základné princípy, na ktorých CSP ideovo stojí (tieto základné princípy a ich aplikácia vytvárajú ideové smerovanie samotného CSP). Základné princípy sporového procesu, vymedzené v článku 1 až 18 CSP, tak tvoria rámec výkladových pravidiel, v súlade s ktorými majú byť aplikované a interpretované právne normy CSP, a subsidiárne aj ďalších procesných kódexov. Základné princípy sú rovnocenné a ich poradenie nevyjadruje ich dôležitosť.

Samotný princíp právnej istoty je vyjadrený v článku 2 CSP. Článok 2 CSP poukazuje na to, že:

(i) ochrana ohrozených alebo porušených práv a právom chránených záujmov musí byť spravodlivá a účinná tak, aby bol naplnený princíp právnej istoty;
(ii) právna istota je stav, v ktorom každý môže legitímne očakávať, že jeho spor bude rozhodnutý v súlade s ustálenou rozhodovacou praxou najvyšších súdnych autorít; ak takej ustálenej rozhodovacej praxe niet, aj stav, v ktorom každý môže legitímne očakávať, že jeho spor bude rozhodnutý spravodlivo; a
(iii) ak sa spor na základe prihliadnutia na prípadné skutkové a právne osobitosti prípadu rozhodne inak, každý má právo na dôkladné a presvedčivé odôvodnenie tohto odklonu.

O tom, že sa princíp právnej istoty chápe ako dôležitá súčasť sporového procesu podčiarkuje aj dôvodová správa k CSP, ktorá uvádza, že východiskovým princípom sporového procesu je práve princíp právnej istoty, ktorý je konštantne judikovaný ako Ústavným súdom Slovenskej republiky, tak aj európskymi súdnymi autoritami.

O dôležitosti princípu právnej istoty hovorí aj právna teória. Princíp právnej istoty je jedným zo základných princípov, na ktorom je budovaný právny štát. Možno ho charakterizovať ako „politické zriadenie, kde je právo predvídateľné, v ktorom sa človek môže spoľahnúť na právo.“[3] Princíp právnej istoty je princíp dôvery v právo. Ľudia musia mať dôveru v právo, pričom predpokladom tejto dôvery je tak obsahová, ako aj formálna kvalita práva a rovnako i kvalita jeho aplikácie a realizácie. Pod princíp právnej istoty patrí aj ochrana dôvery občanov v právny poriadok.[4] Možno tak zhodnotiť, že princíp právnej istoty má vytvárať akýsi predpoklad na to, aby mali subjekty práva istotu v právo, v predvídateľnosť práva, a aby tieto subjekty práva neboli „prekvapené“ tým, že sa právo odchyľuje od aplikácie a realizácie.

Právna teória poukazuje aj na to, že princíp právnej istoty možno považovať za kľúčový právny princíp, ktorý sa viaže k sporovému konaniu. Vo vzťahu k CSP sa považuje za právny zmysel toho, prečo sa civilný proces ako taký rekodifikoval. Princíp právnej istoty chráni jednu z absolútne kľúčových hodnôt civilného procesu, a to je predvídateľnosť súdnych rozhodnutí. Princíp právnej istoty tak chráni hodnotu – princíp predvídateľnosti práva.[5] Základným atribútom je tak požiadavka zásadnej predvídateľnosti súdnych rozhodnutí. Tá je zase ontologicky spätá s postulátom, že zásadne právne rovnaké (obdobné) prípady sa majú posudzovať rovnako, a rozdielne prípady rozdielne. Táto paradigma tvorí základnú obsahovú náplň princípu právnej istoty. Právnou istotou sa má zabrániť nepredvídateľným a prekvapivým rozhodnutiam, tzn., že výsledkom rozhodnutia súdu po vykonanom dokazovaní má byť

[3] Malcevová E. *Občan, občianska spoločnosť, právny štát.* Bratislava : Vydavateľské oddelenie PF Uk, 1995, s. 54.
[4] Mrva, M. Právna istota verzus dobré mravy a slušnosť v judikatúre Ústavného súdu Českej republiky. In *Zmena práva*. Bratislava : Ústav štátu a práva SAV, 2013, s. 301.
[5] Števček, M. a kol. *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu*. Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 10-11.

rozhodnutie, ktoré strany sporu „neprekvapí“ a má byť logickým vyústením dovtedajšieho priebehu súdneho konania.[6]

Ak by sme si chceli citované ustanovenie čl. 2 CSP rozložiť, možno zhodnotiť, že CSP vo vzťahu k právnej istote rozdeľuje princíp právnej istoty do troch podmnožín, kde hlavnou množinou je všeobecne pojem právna istota, a podmnožinami sú:

(i) princíp právnej istoty sa napĺňa tým, že prostredníctvom neho dochádza k ochrane ohrozených alebo porušených práv a právom chránených záujmov. Táto ochrana musí byť spravodlivá a účinná;

(ii) princíp právnej istoty sa napĺňa aj vtedy, kedy každý (teda strana sporu alebo účastník sporového konania) pred začatím sporového konania, počas trvania sporového konania, a to až po ukončenie sporového konania môže legitímne očakávať (teda má už pred samotným začatím sporového konania predstavu) ako sa to „jeho“ sporové konanie skončí. Toto legitímne očakávanie má byť zabezpečené tým, že všeobecné súdy (bez akejkoľvek bližšej špecifikácie na súd prvej inštancie alebo súdy iných inštancií) budú rozhodovať na základe ustálenej rozhodovacej praxe najvyšších súdnych autorít. Možno zhodnotiť, že vo vzťahu k slovenskej súdnej praxi sú najvyššími súdnymi autoritami Najvyšší súd Slovenskej republiky, Ústavný súd Slovenskej republika a nakoľko je Slovenská republika členským štátom Európskej únie, tak samozrejme aj Európsky súd pre ľudské práva a Súdny dvor Európskej únie. Autor sa však domnieva, že medzi najvyššie súdne autority možno zaradiť aj rozhodovaciu prax Ústavného súdu Českej republiky a Najvyššieho súdu Českej republiky – zdôvodňujeme to ešte stále obdobnými právnymi poriadkami Slovenskej a Českej republiky. Predmetné ustanovenie však vo vzťahu k priblíženiu obsahu princípu právnej istoty pokračuje ešte ďalej a poukazuje na to, že v prípade, ak sa spor nedá rozhodnúť na základe ustálenej rozhodovacej praxe najvyšších súdnych autorít, tak tento spor musí byť rozhodnutý spravodlivo. A práve požiadavka spravodlivosti je tou nosnou esenciou, na ktorej musí byť rozhodovanie sporu založené;

(iii) treťou podmnožinou princípu právnej istoty je právo strany sporu na dôkladné a presvedčivé odôvodnenie odklonu rozhodnutia, a to v prípade, ak sa spor na základe prihliadnutia na prípadné a právne osobitosti prípadu rozhodne inak. Táto podmnožina súvisí s dlhodobou ustálenou judikatúrou, ktorá sa viaže na ústavné požiadavky odôvodnenia rozhodnutia.

Aj napriek tomu, že sme princíp právnej istoty rozdelili do viacerých podmnožín, súhlasíme s profesorom Števčekom[7], ktorý poukazuje na to, že pojem právna istota je vyčerpávajúco nedefinovateľný. Súčasne možno zhodnotiť, že princíp právnej istoty sa skladá z celého radu rôznych podprincípov, ktoré sú jeho dôsledkami. Z nich treba uviesť: princíp rešpektovania nadobudnutých práv, princíp predvídateľnosti a zrozumiteľnosti právnych predpisov, princíp dobrej viery a princíp *patere legem quam fecisti* (dodržiavanie pravidiel / zákonov), princíp publicity právnych aktov, princíp zákazu retroaktivity a v širšom kontexte

[6] Števček, M. Čl. 2. Princíp právnej istoty. In *Števček, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, s. 28.

[7] Števček, M. Princípy a východiská nových kódexov civilného procesu o dogmách, paradigmách a trochu o právnej filozofii. In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 20, č. 12, 2014, s. 20.

všetky dôsledky spojené s princípom oprávneného očakávania alebo s princípom dobrej viery.[8] Samotný obsah (obsahová náplň) princípu právnej istoty je tak mnohotvárna, a konštruovaná najmä judikatúrou súdov a vyšších súdnych autorít. Je možné zovšeobecniť, že právne ukotvenie princípu právnej istoty vychádzalo z dlhodobo ustálenej judikatúry najvyšších súdnych autorít, ktorá však právnu istotu judikovala v rôznych podobách a formách. Článok 2 CSP tak preto ani vyčerpávajúco nedefinuje (nemôže definovať) pojem právna istota, nakoľko ako sme už spomenuli vyššie, tento pojem je ťažko definovateľný. Možno konštatovať, že Článok 2 CSP poskytuje len určité „mantinely", v rámci ktorých sa má právna istota aplikovať a definovať. V ďalšej časti tohto príspevku sa tak pozrieme na vybranú judikatúru najvyšších súdnych autorít, a poukážeme na to ako judikatúra vykreovala princíp právnej istoty do dnešnej podoby.

Princíp právnej istoty z hľadiska ustálenej judikatúry najvyšších súdnych autorít

Ako už bolo spomínané, princíp právnej istoty nachádzal svoje miesto v sporovom procese aj na základe dlhodobo ustálenej judikatúry súdov a vyšších súdnych autorít. V danej časti tohto príspevku tak poukážeme na to, ako je princíp právnej istoty judikovaný najvyššími súdnymi autoritami.

To, že je princíp právnej istoty dôležitou (integrálnou) súčasťou súdnych konaní a vytvára predpoklad na to, že súdne konanie bude v súlade s právom strany sporu na spravodlivý súdny proces, dlhodobo judikuje Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „**ESĽP**"). ESĽP konštantne judikuje, že právo na spravodlivý súdny proces podľa čl. 6. ods. 1 Dohovoru, interpretovaný v svetle zásad práva a právnej istoty zahŕňa v sebe požiadavku, aby v prípade, že súdy s končenou platnosťou rozhodnú určitú otázku, neboli takéto ich rozhodnutia spochybňované.[9] ESĽP zároveň judikuje, že odchýlenie sa od zásady právnej istoty by bolo zlučiteľné s požiadavkou čl. 6. ods. 1 Dohovoru iba vtedy, keby to bolo ospravedlnené úvahami o naliehavej spoločenskej potrebe, nie iba právnym purizmom.[10]
ESĽP ďalej poukazuje na to[11], že právna úprava formálnych náležitostí a lehôt, ktoré je nutné dodržiavať, smeruje k zaisteniu riadnej správy súdnictva a hlavne k zachovaniu právnej istoty. Táto zásada právnej istoty ako jedna zo základných súčastí princípov právneho štátu požaduje zaistenie účinného prostriedku, umožňujúceho každému sa domáhať svojich občianskych práv. Z uvedeného je tak možné zhodnotiť, že dodržiavanie princípu právnej istoty, a to v akejkoľvek podobe a forme, považuje ESĽP za súčasť práva na spravodlivý súdny proces.

Princíp právnej istoty je možné badať aj v dlhodobo ustálenej judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „**Ústavný súd SR**") a Ústavného súdu Českej republiky (ďalej len „**Ústavný súd ČR**"). Ústavný súd SR dlhodobo poukazuje na to, že „*ak súd rieši právnu otázku (tú istú alebo analogickú), ktorá už bola právoplatne vyriešená, podstatne odchýlnym spôsobom bez toho, aby sa argumentačne vyrovnal so skoršími súdnymi rozhodnutiami, nekoná v súlade s princípom právnej istoty v zmysle čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a môže tým porušiť aj právo účastníka súdneho konania na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.*"[12]

Ústavný súd SR zároveň jasne podčiarkuje, že postup všeobecného súdu, ktorý aplikuje určité ustanovenie zákona bez relevantných dôvodov v rozpore s konštantnou rozhodovacou

[8] Simon, D. *Komunitární právní řád*. Praha : ASPI, 2015, s. 382 – 383.
[9] Rozsudok vo veci Esertas proti Litve, č. 50208/06.
[10] Ibidem.
[11] Rozsudok vo veci Brumarescu proti Rumunsku, č. 28341/95.
[12] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 3.11.2006, sp. zn.: III. ÚS 192/2006.

praxou, treba považovať za postup arbitrárny. Takýto postup je zároveň aj zásahom do princípu právnej istoty a súčasti právneho štátu podľa článku 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.[13]

To, že princíp právnej istoty v sebe subsumuje široký diapazón postulátov, jasne poukazuje to, že v prípade, ak právna úprava, ktorá umožňuje bez časového obmedzenia zasahovať do právoplatných rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci a ktoré zakladajú, rušia alebo menia práva a povinnosti individuálne určeným adresátom (fyzickým osobám alebo právnickým osobám) uplatnením mimoriadnych opravných prostriedkov alebo iných prostriedkov nápravy, je v materiálnom právnom štáte neakceptovateľná, pretože je v rozpore s princípom právnej istoty a ochrany dôvery všetkých subjektov práva a v právny poriadok, ktorý tvorí neodmysliteľnú súčasť princípov právneho štátu, zaručených prvou vetou článku 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.[14]

Skutočnosť, že princíp právnej istoty možno badať v rôznych častiach sporového procesu dokumentuje aj skutočnosť, že prílišný formalizmus pri posudzovaní úkonov strán sporu a nadmerný tlak na dopĺňanie takých náležitostí do procesných úkonov strán sporu, ktoré nemajú oporu v zákone, idú nad rámec zákona alebo nemajú základný význam pre ochranu zákonnosti, nie sú v súlade s ústavnými princípmi spravodlivého procesu.[15] Zároveň možno zhodnotiť, že účelom základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia štátneho orgánu. Samotným prerokovaním veci na štátnom orgáne sa právna neistota osoby neodstráni – až právoplatným rozhodnutím súdu sa vytvára právna istota.[16]

Vo vzťahu k vyššie uvedenému je možné poukázať na to, že zákonným naplnením požiadaviek a princípov právneho štátu, konkrétne právnej istoty, je inštitút právoplatnosti súdnych rozhodnutí. Právoplatnosť v civilnom procese značí predovšetkým nezmeniteľnosť súdneho rozhodnutia a jeho záväzné účinky na právne vzťahy medzi účastníkmi, ktoré prostredníctvom inštitútu právoplatnosti nadobudli kvalitu judikovaných právnych vzťahov, t.j. vzťahov aprobovaných súdnou mocou. Právna istota ako jeden zo základných prvkov právneho štátu, zaväzuje právny štát - a v prvom rade zákonodarcu - aby jasne a jednoznačne stanovil pravidlá, za ktorých sa pripúšťajú výnimky z tak dôležitého právneho inštitútu záväznosti a nezmeniteľnosti súdnych rozhodnutí, akým je nepochybne inštitút právoplatnosti súdnych rozhodnutí. V tomto zmysle možno považovať zákonom stanovené procesné záruky za rozhodujúce. Zákon musí jednoznačne stanoviť, za akých podmienok (objektívnych a subjektívnych) sa môže napadnúť právoplatné rozhodnutie súdu a kedy nastáva ten stav, keď právoplatné rozhodnutie už nemožno napadnúť žiadnym opravným prostriedkom (napr. stanovením lehôt, po uplynutí ktorých už mimoriadny opravný prostriedok nie je možné podať). K takýmto procesným zárukám možno zaradiť aj jasné vymedzenie dôvodov, pre ktoré možno napadnúť právoplatné rozhodnutie súdu, pričom už samotná závažnosť takto stanoveného dôvodu musí spochybňovať buď, vecnú správnosť napadnutého rozhodnutia, resp. splnenie základných podmienok konania (napr. nedostatok právomoci, prekážka právoplatne rozhodnutej veci, nedostatok spôsobilosti byť účastníkom konania a pod.).[17]

Na doplnenie vyššie uvedeného si dovoľujeme poukázať na rozhodnutie Ústavného súdu ČR zo dňa 03.07.2009, sp. zn.: I. ÚS 420/2009, ktorý jasne a zreteľne poukázal na to, že účelom fungovania štátu a štátnej moci je bezpochyby v prvej rade zaistenie rešpektovania práv a slobôd jednotlivca. Princíp právneho štátu je tak imanentný princíp predvídateľnosti práva a zákaz výkonu ľubovôle orgánov verejnej moci. Aj dnes sa tak princíp právneho štátu viaže na formálne charakteristiky, ktoré právne pravidlá v danom právnom systéme musia vykazovať,

[13] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 30.10.2007, sp. zn.: I. ÚS 335/2006.
[14] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 23.09.2009, sp. zn.: Pl. ÚS 21/2008.
[15] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 26.09.2002, sp. zn.: IV ÚS 1/2002.
[16] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 09.12.2002, sp. zn.: I. ÚS/16/2002.
[17] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10.09.1996, sp. zn.: PL ÚS 43/1995.

aby ich mohli jednotlivci vziať v úvahu pri určovaní svojho budúceho konania. V teórii práva sa v tomto kontexte hovorí o tzv. formálnych hodnotách práva, ktoré síce neurčujú obsah právnych predpisov, majú však právo zaistiť samotnú existenciu a ďalšiu akceptáciu a aplikovateľnosť; medzi tieto hodnoty patria hodnoty poriadku, predvídateľnosti, slobody od arbitrárnosti, právna rovnosť alebo právna istota. Princíp predvídateľnosti práva ako dôležitý atribút právneho štátu podstatným spôsobom súvisí s princípom právnej istoty a je nevyhnutným predpokladom všeobecnej dôvery občanov v právo. Z charakteru právneho štátu tak možno vyvodiť aj legitímnu požiadavku, že sa každý môže spoľahnúť na to, že mu štátna moc dopomôže k realizácii jeho subjektívnych nárokov a nebude mu v ich uplatnení brániť.

Ústavný súd SR a ČR tak dlhodobo a konštantne judikujú tú skutočnosť, že princíp právnej istoty je dôležitou súčasťou sporového procesu ako takého. Je tak dôležité, aj s ohľadom na uvedenú judikatúru podčiarknuť, že povinnosťou všeobecného súdu je tak v sporovom konaní prihliadať na právnu istotu, a to akejkoľvek jej podobe.

Vo vzťahu k právnej istote sa dlhodobo vyjadruje aj Najvyšší súd Slovenskej republiky. Samotný Najvyšší súd Slovenskej republiky judikoval, že Slovenská republika je právny štát, ktorý je založený na princípoch právnej istoty a predvídateľnosti právnych noriem, pričom nejasné a neurčité právne normy nemožno aplikovať a vykladať na ťarchu adresáta právnej normy, ale vždy na ťarchu právnej normy.[18] Najvyšší súd Slovenskej republiky zároveň judikoval, že slovenské právo je súčasťou európskeho právneho systému, takže je potrebné, aby sa aj v rozhodovaní správnych orgánov (pozn. autora – v danej súvislosti je to možné vsunúť aj pod rozhodovanie súdnych orgánov) odrážali princípy dobrej správy, ktoré sú vyjadrené v odporúčaniach Rady Európy. Na tieto princípy odkazuje aj európska judikatúra. Uplatnenie princípov dobrej správy, okrem iného znamená, že pri rozhodovaní musí orgán vychádzať z princípov ochrany nadobudnutých práv a legitímneho očakávania, ako aj z princípu proporcionality.[19]

Vo vzťahu k legitímnemu očakávaniu Najvyšší súd Slovenskej republiky dlhodobo judikuje, že súd by mal vo svojej argumentácii, obsiahnutej v odôvodnení svojho rozhodnutia dbať aj na jeho celkovú presvedčivosť, teda na to, aby premisy, zvolené v rozhodnutí, ako aj závery, ku ktorým na základe týchto premís dospeje, boli pre širšiu právnickú (ale aj laickú) verejnosť prijateľné, racionálne, ale v neposlednom rade aj spravodlivé a presvedčivé. Odôvodnenie má obsahovať dostatok dôvodov a ich uvedenie má byť zrozumiteľné. Súd je povinný naformulovať odôvodnenie spôsobom, ktorý zodpovedá základným pravidlám logického, jasného vyjadrovania a musí spĺňať základné gramatické, lexikálne a štylistické hľadiská. Nedostatky odôvodnenia zakladajú vadu nepreskúmateľnosti. Súd musí súčasne vychádzať z toho, že je povinný poskytovať v civilnom konaní materiálnu ochranu zákonnosti tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov strán sporu, na ktorú poukazuje aj Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojej judikatúre.[20]

Vo vzťahu k právnej istote Najvyšší súd Slovenskej republiky ďalej judikuje, že je povinnosťou súdov s ohľadom na princíp právnej istoty rozhodnúť bez zbytočných prieťahov. Lehoty k rozhodnutiu totiž predstavujú v právnom štáte jeden z mechanizmov výrazne obmedzujúcich tendencie k nekontrolovateľnosti orgánov a prieťahov v konaní pred nimi. Predmetná lehota je tiež prostriedkom ochrany účastníka konania proti postupu orgánu verejnej moci. Ide o ustanovenia slúžiace predovšetkým záujmom účastníkov, ktorým sa im dáva právna istota ohľadom lehoty, v ktorej musí byť vec vybavená.[21]

Na doplnenie vyššie uvedeného by sme radi poukázali na to, že aj Najvyšší správny súd Českej republiky dlhodobo judikuje vo vzťahu k dodržiavaniu princípu právnej istoty

[18] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 01.07.2010 sp. zn.: 8Sžp/1/2010.
[19] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12.07.2018, sp. zn.: 8Sžo/53/2016.
[20] Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27.04.2011, sp. zn.: 6Sžf/4/2010.
[21] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 08.11.2010, sp. zn.: 4Sžf/11/2010.

v sporových konaniach. Demonštratívne poukazujeme na Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky zo dňa 13.05.2004, sp. zn.: 1As/9/2003, ktorý vyslovil právnu vetu, že v súlade s princípom právnej istoty má každý adresát právnej normy právo očakávať, že riešenie, ktoré zákonodarca zvolí, sú racionálne a smerujúce k funkčnému usporiadaniu spoločenských vzťahov a nie naopak. V prípade, ak zákonodarca z najrôznejších dôvodov zvolí iné riešenie, musí ich presne, jasne, určite a zrozumiteľne vyjadriť v právnych predpisoch, v ktorých sú právne normy komunikované svojim adresátom. Ak tak nevykoná, je na mieste dať prednosť takému výkladu, ktorý je rozumný a zodpovedá prirodzenému zmyslu pre spravodlivosť.

Sumárom

Vyššie v príspevku sme poukázali na vybrané rozhodnutia najvyšších súdnych autorít, ktorých spoločným menovateľom bola právna istota (a to v akejkoľvek podobe). Je tak možné zhodnotiť, že tvrdenie, ktoré sme predostreli v prvej časti tohto príspevku, a to, že právna istota ako pojem nie je definovateľný (resp. jednoznačne vyjadriteľný), sa potvrdil. Prezentovaná judikatúra sa síce venovala právnej istote, ale samotnú právnu istotu neohraničila a ani presne a striktne nedefinovala, ale ju prezentovala v rôznych situáciách, podobách a formách. Vo vzťahu k judikovanému je tak možné zhodnotiť, že právna istota je chápaná v:

- práve strany sporu na to, aby bol jej spor rozhodnutý v súlade s ustálenou judikatúrou, ktorá sa na predmetný alebo obdobný prípad má aplikovať a v prípade, ak takejto judikatúry niet, aby bolo rozhodnutie súdu dostatočne odôvodnené. Rozhodnutie súdu tak musí byť argumentačne silné;

- práve strany sporu na dostatočné odôvodnenie rozhodnutia – strana sporu má právo na odôvodnenie rozhodnutia, ktoré bude spĺňať ústavne konformné požiadavky, viažuce na odôvodnenie súdnych rozhodnutí;

- práve strany sporu na to, aby bola jej vec (spor) rozhodnutá bez zbytočný prieťahov;

- práve strany sporu, aby boli zo strany súdov dodržiavané zákonom stanovené lehoty;

- práve strany sporu, aby na ňu (mysliac tým stranu sporu) neboli vyvíjané zo strany súdu požiadavky, ktoré nemajú oporu v logike veci a v právnych predpisoch – tzv. princíp stability súdneho rozhodnutia;

- práve úspešnej strany sporu na to, aby právoplatne ukončený súdny spor nebol zrušený bez právne relevantného základu;

- práve strany sporu na to, aby boli počas celého súdneho konania dodržiavané jej základné práva a slobody.

Autor považuje vyššie vymenované práva za demonštratívny príklad toho, aký dosah má právna istota na sporové konanie ako také. Samozrejme, uvedomujeme si, že sme neobsiahli celý diapazón toho, čo právna istota obsahuje, avšak vyššie spomenuté aspekty právnej istoty možno považovať za tie najvýraznejšie, ktoré by mali byť v každom sporovom konaní aplikované.

Samozrejme, možno zhodnotiť a uvedomujeme si, že aj napriek tomu, že CSP v Článku 2. upravuje právnu istotu, nemožno očakávať, že bude odteraz každé sporové konanie „ideálne“

a nedôjde k žiadnemu neprimeranému zásahu do práva strany sporu na spravodlivé súdne konania. Avšak už len tá skutočnosť, že zákonodarca ukotvil právnu istotu v zákonnej podobe spôsobuje fakt, že všeobecný súd musí v každej časti sporového konania na právnu istotu prihliadať a strana sporu tak môže pri každom pochybení všeobecného súdu tento všeobecný súd upozorniť na to, že hlavnou ideou sporového konania musí byť rešpektovanie právnej istoty.

Záver

V predkladanom príspevku sme poukázali na to ako je právna istota ukotvená v CSP a ako na právnu istotu nazerá judikatúra súdov a najvyšších súdnych autorít. Na základe uvedeného tak možno zhodnotiť, že právna istota tvorí integrálnu súčasť sporového procesu. Je dominantnou časťou sporového procesu, nakoľko sa v sporovom procese prezentuje a aplikuje v rôznych podobách a formách, ktorých hlavným cieľom je dodržiavanie práva strany sporu na spravodlivý súdny proces.

Možno zhodnotiť, že tým, že CSP vo svojich ustanoveniach jasne zakotvuje princípy sporového procesu (princíp právnej istoty nevynímajúc), CSP vytvára potrebný a dôležitý základ na to, aby bolo každé súdne konanie spravodlivé, a aby bola ochrana práv a právom chránených záujmov strán sporu zachovaná. Avšak aj napriek tomu, že sú princípy sporového procesu upravené v CSP a právna istota je súčasne dlhodobo judikovaná najvyššími súdnymi autoritami, je neustále potrebné, aby sa v rámci sporového procesu na právnu istotu apelovalo a aby sa právna istota dodržiavala.

Poznatky o tom ako fungujú a v akých formách existujú princípy sporového procesu (spolu s princípom právnej istoty) sú vo vzťahu k vyššie uvedenému (a to najmä za účelom dodržiavania garancií na spravodlivý súdny proces) významné, a to ako pre súdy, tak aj pre strany sporu. Bez poznania obsahu a fungovania princípov sporového procesu nie je možné, aby sporového konanie bolo spravodlivé a zrozumiteľné, nakoľko práve princípy sporového procesu formujú to ktoré sporové konanie a postoje a názory všetkých účastníkov sporového konania (teda ako všeobecných súdov, tak aj strany sporu). Je tak nevyhnutné poznať princípy sporového procesu, a vo vzťahu k predkladanému príspevku najmä princíp právnej istoty, nakoľko práve právna istota je dominantnou zložkou toho ako sa to ktoré sporové konanie bude vyvíjať.

Literatúra

MALCEVOVÁ E. *Občan, občianska spoločnosť,, právny štát.* Bratislava : Vydavateľské oddelenie PF Uk, 1995. 82 s. ISBN 80-7160-010-5

SIMON, D. *Komunitární právní řád*. Praha : ASPI, 2015. 820 s. ISBN 80-7357-114-5

ŠTEVČEK M. a kol. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo (2. Zmenené a doplnené vydanie)*. Bratislava : EUROKÓDEX, s.r.o., 2013. 752 s. ISBN 978-80-89447-96-1

ŠTEVČEK, M. Čl. 2. Princíp právnej istoty. In *Števček, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, 1516 s. ISBN 978-80-7400-629-6

ŠTEVČEK, M. a kol. *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu*. Bratislava : C. H. Beck, 2017, 164 s. ISBN 978-80-89603-51-0

MRVA, M. Právna istota verzus dobré mravy a slušnosť v judikatúre Ústavného súdu Českej republiky. In *Zmena práva*. Bratislava : Ústav štátu a práva SAV, 2013, s. 301-310. ISBN: 978-80-8095-084-2

ŠTEVČEK, M. Princípy a východiská nových kódexov civilného procesu o dogmách, paradigmách a trochu o právnej filozofii. In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 20, č. 12, 2014, s. 14-22. ISSN 1335-1079

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení platnosť a účinnom do 30.06.2016
Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov
Dôvodová správa k zákonu č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov

Rozsudok ESĽP vo veci Esertas proti Litve, č. 50208/06.
Rozsudok ESĽP vo veci Brumarescu proti Rumunsku, č. 28341/95.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 10.09.1996, sp. zn.: PL ÚS 43/1995.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 26.09.2002, sp. zn.: IV ÚS/1/2002.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 09.12.2002, sp. zn.: I. ÚS/16/2002.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 3.11.2006, sp. zn.: III. ÚS 192/2006.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 30.10.2007, sp. zn.: I. ÚS 335/2006.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 23.09.2009, sp. zn.: Pl. ÚS 21/2008.
Rozhodnutie Ústavného súdu ČR zo dňa 03.07.2009, sp. zn.: I. ÚS 420/2009

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 01.07.2010 sp. zn.: 8Sžp/1/2010.
Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27.04.2011, sp. zn.: 6Sžf/4/2010.
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 08.11.2010, sp. zn.: 4Sžf/11/2010.
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12.07.2018, sp. zn.: 8Sžo/53/2016.
Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky zo dňa 13.05.2004, sp. zn.: 1As/9/2003

Keywords: the principle of legal certainty, the dispute process, CSP, principles of the dispute process

Summary

In the present paper, the author dealt with one of the principles of the dispute process, namely the principle of legal certainty. In his contribution, the author pointed to anchoring the principle of legal certainty in the relevant legislation, and then pointed to the principle of legal certainty in the light of the established case law of the highest judicial authorities. On the basis of the above, the author has pointed out the principle of legal certainty as a principle which is an integral part of the dispute process.

JUDr. Mgr. Juraj Štorcel
Katedra občianskeho práva
Univerzita Komenského v Bratislave
e-mail: jurajstorcel@gmail.com

Recenzenti:

prof. JUDr. Marek Števček, PhD.; mjr. JUDr. Vladislav Marko, PhD.

Dávid Varhoľ, Vincent Holubiczky

Zavádzanie automatizovaného systému vyvodzovania objektívnej zodpovednosti v Slovenskej republike

Anotácia: Predmetný príspevok sa zaoberá dôvodmi a stavom zavádzania automatizovaného dohľadu v cestnej premávke a stručne popisuje jeho výhody. Príspevok ponúka analýzu vývoja dopravnej nehodovosti a jej fatálnych následkov za obdobie rokov 2000 až po uplynulých 9. mesiacov roka 2018. Zároveň v ňom autori predkladajú matematický výpočet počtu usmrtených osôb následkom dopravných nehôd, ktorý korešponduje s cieľmi Európskeho akčného programu pre bezpečnosť cestnej premávky.

Kľúčové slová: bezpečnosť cestnej premávky, automatizovaný systém, objektívna zodpovednosť, dopravná nehodovosť, stratégia zvýšenia bezpečnosti cestnej premávky

Úvod do problematiky

Bezpečnosť cestnej premávky je v súčasnej dobe problematika, o ktorej sa vedú diskusie na všetkých úrovniach riadenia spoločnosti a vo všetkých spoločenských skupinách. V týchto diskusiách zaznievajú odborné ale aj laické argumenty o tom, ako bezpečnosť cestnej premávky zvýšiť. Spoločným menovateľom, podľa ktorého ju odborníci posudzujú je dopravná nehodovosť a to hlavnej jej fatálne následky, teda ujmy na zdraví a životoch. Odborná verejnosť sa zhoduje aj v tom, že bezpečnosť cestnej premávky, dopravná nehodovosť a následky dopravnej nehodovosti sú závislé od stavu dodržiavania pravidiel cestnej premávky všetkými jej účastníkmi, hlavne vodičmi motorových vozidiel. Zvýšenie disciplinovanosti účastníkov cestnej premávky možno realizovať dvoma metódami a to prevenciou a represiou. Použitie týchto dvoch metód policajtmi v dohľade nad bezpečnosťou cestnej premávky musí byť vyvážené a len tak možno dosiahnuť želateľný cieľ a to zníženie následkov dopravnej nehodovosti. V poslednom období je za veľmi efektívny nástroj v dohľade nad bezpečnosťou cestnej premávky považovaný automatizovaný systém vyvodzovania objektívnej zodpovednosti.

Dôvody a stav zavádzania automatizovaného systému vyvodzovania objektívnej zodpovednosti v Slovenskej republike.

Je nevyhnutné uviesť, že povinnosť zaistiť čo najvyššiu mieru bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky pre Slovensko vyplýva z viacerých európskych dokumentov. Najmä:

- oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov Smerom k európskemu priestoru bezpečnosti cestnej premávky: politické usmernenia pre bezpečnosť cestnej premávky na roky 2011 – 2020 a
- Biela kniha – Plán jednotného európskeho dopravného priestoru – Vytvorenie konkurencieschopného dopravného systému efektívne využívajúceho zdroje.

Z týchto dokumentov vyplýva pre národné štáty povinnosť organizovať činnosť svojich orgánov verejnej správy ale aj privátnych subjektov, ktoré majú nejakú ingerenciu smerom k bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky v jej prospech. Konať v prospech bezpečnosti dopravy znamená:

- zachrániť tisícky životov,
- vývin nových inteligentných technológií a dopravných systémov,
- vypracovanie komplexných strategických opatrení v oblasti dopravných nehôd, pohotovostných služieb,
- vymedzenie pojmov pre klasifikáciu zranení a úmrtí ako prípravu na prijatie cieľa znížiť počet zranení,

- zamerať sa na odbornú prípravu a vzdelávanie používateľov,
- podporiť používanie bezpečnostného vybavenia,
- osobitnú pozornosť venovať najzraniteľnejším skupinám používateľov, ako sú chodci, cyklisti a motocyklisti.[1]

V intenciách týchto skutočností vláda Slovenskej republiky schválila národný plán zvýšenia bezpečnosti na slovenských cestách, ktorý sa nazýva *„Stratégia zvýšenia bezpečnosti cestnej premávky v Slovenskej republike pre roky 2011 až 2020“*. Globálnym cieľom vyplývajúcim z uvedenej stratégie je znížiť počet usmrtených následkom dopravných nehôd o 50% v porovnaní rokov 2011 a 2020. Tento globálny cieľ možno dosiahnuť predovšetkým koordináciou, rozpracovaním a realizáciou opatrení, ktoré boli stanovené v 9-tich rámcových cieľoch:

- zníženie dopravnej nehodovosti v dôsledku prekročenia najvyššej povolenej rýchlosti a neprispôsobenia rýchlosti okolitým podmienkam,
- zníženie dopravnej nehodovosti v dôsledku požitia alkoholu a drog,
- zníženie dopravnej nehodovosti u zraniteľných účastníkov cestnej premávky,
- zvýšenie bezpečnosti prostredníctvom účinnej dopravnej výchovy v školách a výcviku žiadateľov o vodičské oprávnenie vo výcvikových zariadeniach autoškôl,
- zvýšenie úrovne bezpečnosti prostredníctvom bezpečnejších vozidiel a zavádzaním inteligentných dopravných systémov,
- zvýšenie úrovne bezpečnosti v cestnej nákladnej a autobusovej doprave,
- zvýšenie úrovne po nehodovej starostlivosti,
- manažment bezpečnosti cestnej premávky.[2]

Analýza dopravnej nehodovosti

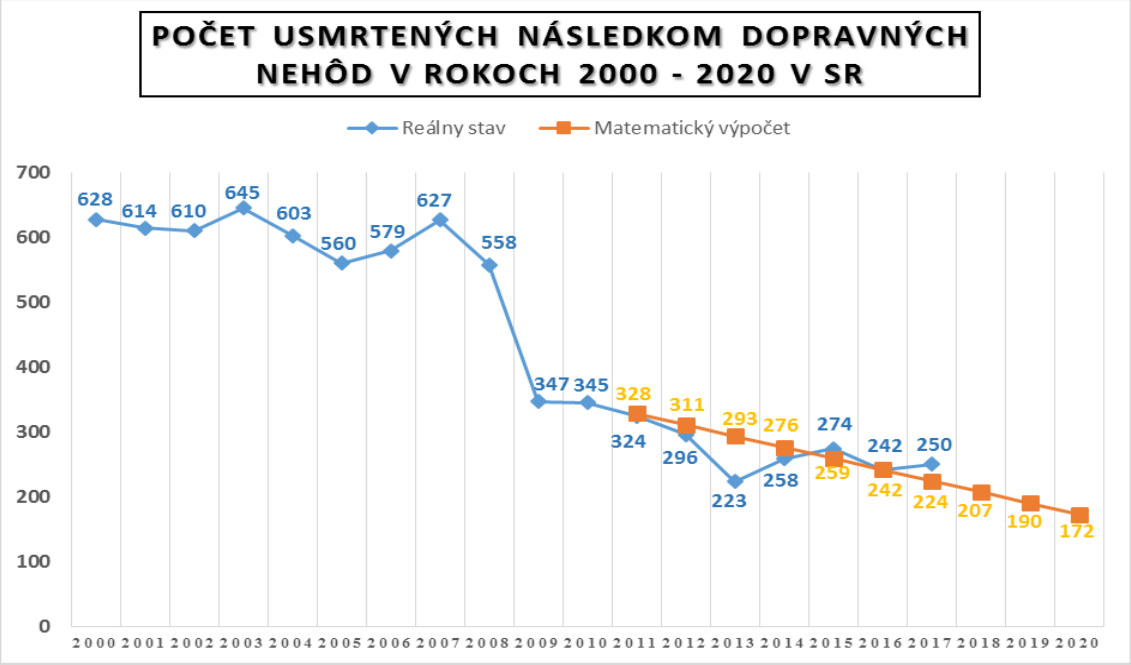

[1] *BIELA KNIHA - Plán jednotného európskeho dopravného priestoru,* KOM(2011) 144 v konečnom znení - Brusel, 28.3.2011. s. 23.

[2] Stratégia zvýšenia bezpečnosti cestnej premávky v Slovenskej republike na roky 2011 až 2020. [online]. [cit. 22. novembra 2018]. Dostupné na internete: file:///C:/Users/ew/Downloads/NARODNY_PLAN_SR_PRE_BECEP_2011_2020%20(1).pdf

Z predloženého grafu vidieť, že v Slovenskej republike sa spomínaný globálny cieľ darí s určitými rezervami plniť. Za tým výrazným poklesom usmrtených osôb následkom DN v rokoch 2012 – 2013 stojí podľa nášho názoru prijatie zákona č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a ktorým sa zaviedla objektívna zodpovednosť držiteľa vozidla za dodržiavanie taxatívne stanovených pravidiel cestnej premávky vozidlom, ktoré prevádzkuje. Lenže v posledných rokoch tento pokles stagnuje a dokonca v rokoch 2014, 2015 a 2017 došlo k miernemu nárastu počtu obetí dopravných nehôd na slovenských cestách. Preto je nevyhnutné hľadať nové spôsoby, ktorými je nutné pôsobiť na všetkých účastníkov cestnej premávky tak, aby zmenili svoj postoj k dodržiavaniu pravidiel cestnej premávky a aby globálny cieľ bol naplnený. Opätovne musíme zdôrazniť, že za najefektívnejší nástroj používaný v dohľade nad bezpečnosťou cestnej premávky považujeme zavádzanie automatizovaného systému vyvodzovania objektívnej zodpovednosti. Po vyhodnotení poklesu smrteľných následkov dopravnej nehodovosti po jeho zavedení v mnohých krajinách EÚ sme dospeli k názoru, že v prípade ak by sa nám tento systém podarilo zaviesť v roku 2017, tak by Slovenská republika globálny cieľ splnila. Teda pokiaľ v roku 2010 zahynulo následkom dopravnej nehodovosti na našich cestách 345 osôb, v roku 2020 by bolo obetí dopravných nehôd podľa odhadov menej ako 172.

Nasledujúca tabuľka nám preukazuje, že dopravná situácia v Slovenskej republike ako aj v jednotlivých regiónoch je stabilizovaná. Porovnanie počtu a následkov dopravných nehôd za obdobie 9. mesiacov v rokoch 2017 a 2018 vykazuje minimálne odchýlky. Za uvedené obdobie máme o 17 usmrtených osôb následkom dopravných nehôd menej. Ak by sme však aj pokračovali v tomto trende, aj tak by sa nám globálny cieľ nepodarilo splniť ani v roku 2018. Považujeme za dôležité poukázať aj na ďalšiu skutočnosť, ktorá ohrozuje bezpečnosť účastníkov cestnej premávky a tou je alkohol. Za analyzované obdobie sme zistili, že až o 54 vinníkov nehôd viac bolo pod vplyvom alkoholu.

Dopravná nehodovosť v Slovenskej republike za obdobie od 01. 01. 2018 do 30. 09. 2018 v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2017.

Počet / útvar (policajné kraje)	Obdobie	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE	Spolu SR
Dopravné nehody	9 / 2018	1 431	1003	984	1247	1 550	1048	1 644	1288	10 195
	9 / 2017	1 578	1029	923	1262	1 572	1036	1 573	1242	10 215
	+ / -	-147	-26	61	-15	-22	12	71	46	-20
DN s následkom na živote a zdraví	9 / 2018	435	434	394	478	544	424	607	593	3 909
	9 / 2017	494	467	372	495	558	455	549	576	3 966
	+ / -	-59	-33	22	-17	-14	-31	58	17	-57
Usmrtení	9 / 2018	17	19	27	20	25	14	20	25	167
	9 / 2017	12	29	20	27	23	31	25	17	184
	+ / -	5	-10	7	-7	2	-17	-5	8	-17
Ťažko zranení	9 / 2018	65	66	71	75	183	121	153	157	891
	9 / 2017	78	80	70	82	137	139	143	126	855
	+ / -	-13	-14	1	-7	46	-18	10	31	36
Ľahko zranení	9 / 2018	449	511	417	535	602	442	661	589	4 206
	9 / 2017	533	554	408	578	577	479	583	605	4 317
	+ / -	-84	-43	9	-43	25	-37	78	-16	-111
Alkohol u vinníka nehody	9 / 2018	141	126	135	104	193	133	173	172	1 177
	9 / 2017	117	109	120	135	201	107	158	176	1 123
	+ / -	24	17	15	-31	-8	26	15	-4	54

- 20 dopravných nehôd
- 57 DN s následkom na živote a zdraví
- 17 usmrtených následkom DN
+ 36 ťažko zranených
- 111 ľahko zranených
+ 54 vinníkov nehody pod vplyvom alkoholu

Zdroj: Vyhodnotenie dopravno-bezpečnostnej situácie za 9. mesiacov 2018 - Prezídium PZ, Odbor dopravnej polície.

Aby sme poskytli komplexný pohľad na súčasný stav dopravnej nehodovosti, bolo nevyhnutné rozanalyzovať zároveň aj hlavné príčiny vzniku dopravných nehôd. Tie sú zosystematizované v nasledujúcom grafe. K týmto príčinám zaraďujeme najmä porušenie povinnosti vodiča ako napríklad nevenovanie sa vedeniu vozidla; nedanie prednosti chodcovi, ktorý vstúpil na vozovku a prechádza cez priechod pre chodcov; telefonovanie (uložených 19 851 pokút). Samozrejme jednou z najčastejších príčin je neprimeraná rýchlosť jazdy za ktorú bolo uložených počas 9.mesiacov roka 2018 až 182 351 pokút. K ďalším príčinám patrí nedanie prednosti v jazde - 3 766 pokút či nesprávne predchádzanie - 5 184 pokút.

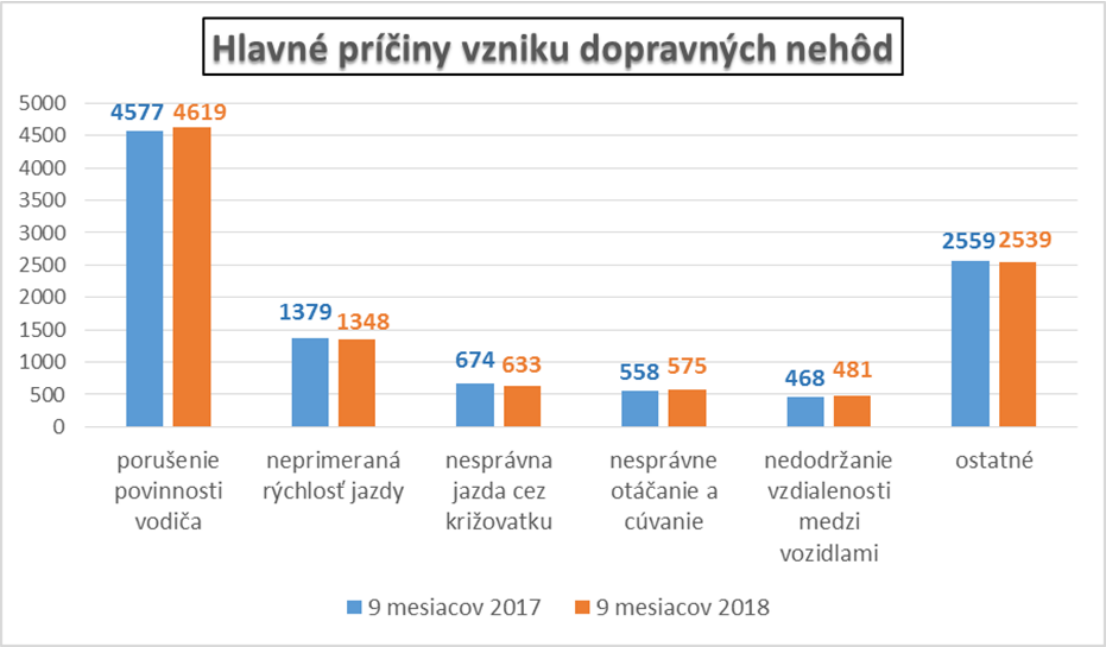

Zdroj: Vyhodnotenie dopravno-bezpečnostnej situácie za 9. mesiacov 2018 - Prezídium PZ, Odbor dopravnej polície.

Zrovna na uvedené porušenia pravidiel cestnej premávky by sa mal automatizovaný systém vyvodzovania objektívnej zodpovednosti využívať. Takže riešili by sa cez neho tie priestupky v dôsledku ktorých vznikajú dopravné nehody s následkom ublíženia na zdraví alebo usmrtenia osôb najčastejšie. Táto skutočnosť korešponduje so zákonom č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Uvedeným zákonom sa zaviedol inštitút objektívnej zodpovednosti a konkrétne v § 6a sa uložila držiteľovi vozidla povinnosť zabezpečiť, aby pri prevádzkovaní motorového vozidla boli dodržiavané pravidlá cestnej premávky, ktoré ustanovujú:

a) zákaz predchádzania alebo zákaz predchádzania vyplývajúci z dopravnej značky alebo dopravného zariadenia,
b) rýchlosť jazdy,
c) povinnosť zastaviť vozidlo na príkaz dopravnej značky „Stoj, daj prednosť v jazde!“ alebo na signál so znamením „Stoj!“,
d) zákaz otáčania a cúvania alebo zákaz otáčania vyplývajúci z dopravnej značky alebo dopravného zariadenia,
e) zákaz zastavenia a státia alebo zákaz zastavenia alebo státia vyplývajúci z dopravnej značky alebo dopravného zariadenia,
f) prejazd cez železničné priecestie v čase, keď je to zakázané,

g) najväčšiu prípustnú celkovú hmotnosť vozidla, najväčšiu prípustnú hmotnosť jazdnej súpravy, najväčšiu prípustnú celkovú hmotnosť prípojného vozidla alebo najväčšiu prípustnú hmotnosť pripadajúcu na nápravu vozidla,
h) zákaz vjazdu, zákaz odbočovania alebo prikázaný smer jazdy vyplývajúci z dopravnej značky alebo dopravného zariadenia.[3]

Ak by bolo jedným konaním spáchaných viacero porušení povinností podľa § 6a uvedeného zákona, výška pokuty sa určí podľa najprísnejšie postihnuteľného porušenia povinnosti. Je nevyhnutné poznamenať, že správny delikt držiteľa vozidla možno prejednať len vtedy, ak je zaznamenaný technickými prostriedkami, ktoré používa alebo využíva Policajný zbor. Pokutu možno uložiť do dvoch rokov od porušenia povinnosti a výnos z pokút je príjmom štátneho rozpočtu. Orgán Policajného zboru vec odloží, ak

a) nemožno zistiť držiteľa vozidla,
b) držiteľ vozidla požíva výsady a imunitu podľa medzinárodného práva,
c) bolo nesprávne alebo neúplne vyhodnotené porušenie pravidiel cestnej premávky,
d) zodpovednosť za porušenie povinnosti podľa § 6a zanikla,
e) bolo v čase porušenia povinnosti podľa § 6a odcudzené motorové vozidlo alebo bola odcudzená tabuľka s evidenčným číslom.[4]

Je dôležité si však uvedomiť, že Policajný zbor aj naďalej dokumentuje konania , ktoré označuje uvedený zákon č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ako správne delikty držiteľa vozidla zastaranými spôsobmi a za použitia jednoduchých technických prostriedkov. Následne musia príslušníci PZ klasickým spôsobom vykonať lustráciu na zistenie držiteľa vozidla v dopravných evidenciách a až potom vydávajú rozhodnutie o udelení sankcie. Táto činnosť je však časovo veľmi náročná a viaže na sebe veľké množstvo policajtov. Taktiež aj počet zistených a vybavených porušení predpisov je veľmi nízky. Od prijatia daného zákona uplynulo už 6 rokov a je preto nevyhnutné, aby sa inštitút objektívnej zodpovednosti a jej vyvodzovania posunul viac dopredu. A to napríklad aj v podobe jej automatizovaného vyvodzovania, ktorého primárnym cieľom je nepochybne zvýšenie disciplinovanosti a ohľaduplnosti účastníkov cestnej premávky. Zavedením daného systému by sa nám rovnako ako v krajinách kde už je plne funkčný, mohlo podariť znížiť počet usmrtených osôb následkom dopravných nehôd a to je tá najvyššia hodnota ktorú nám môže ponúknuť. Zabezpečil by taktiež menej korupčného konania a už by nebolo možné v takej miere páchať tzv. latentné dopravné priestupky. Technické prostriedky by zaznamenali každé jedno porušenie pravidiel cestnej premávky a pokuta by bola automaticky určená podľa zákona. Akýkoľvek neštandardný zásah do informačného systému by bol okamžite hlásený nadriadeným.[5] Zabezpečenie plnoautomatizovaného systému realizácie konania súvisiaceho s objektívnou zodpovednosťou, si už nebude vyžadovať ani manuálne zisťovanie údajov a ich vkladanie do rozhodnutí. Nakoľko ide o výrazne časovo náročnú činnosť policajtov, tých bude možné využiť napríklad na iné činnosti vykonávané v rámci dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky. Z toho nám vyplýva ďalšia veľmi dôležitá výhoda uvedeného systému.

[3] *Zákon č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov*, § 6a.
[4] *Zákon č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov*, § 139c ods.1.
[5] Projektový formulár - *Objektívna zodpovednosť držiteľa vozidla za porušenie pravidiel cestnej premávky vozidlom, ktoré prevádzkuje.*

V nasledujúcej schéme je znázornené konanie o správnych deliktoch držiteľa vozidla:

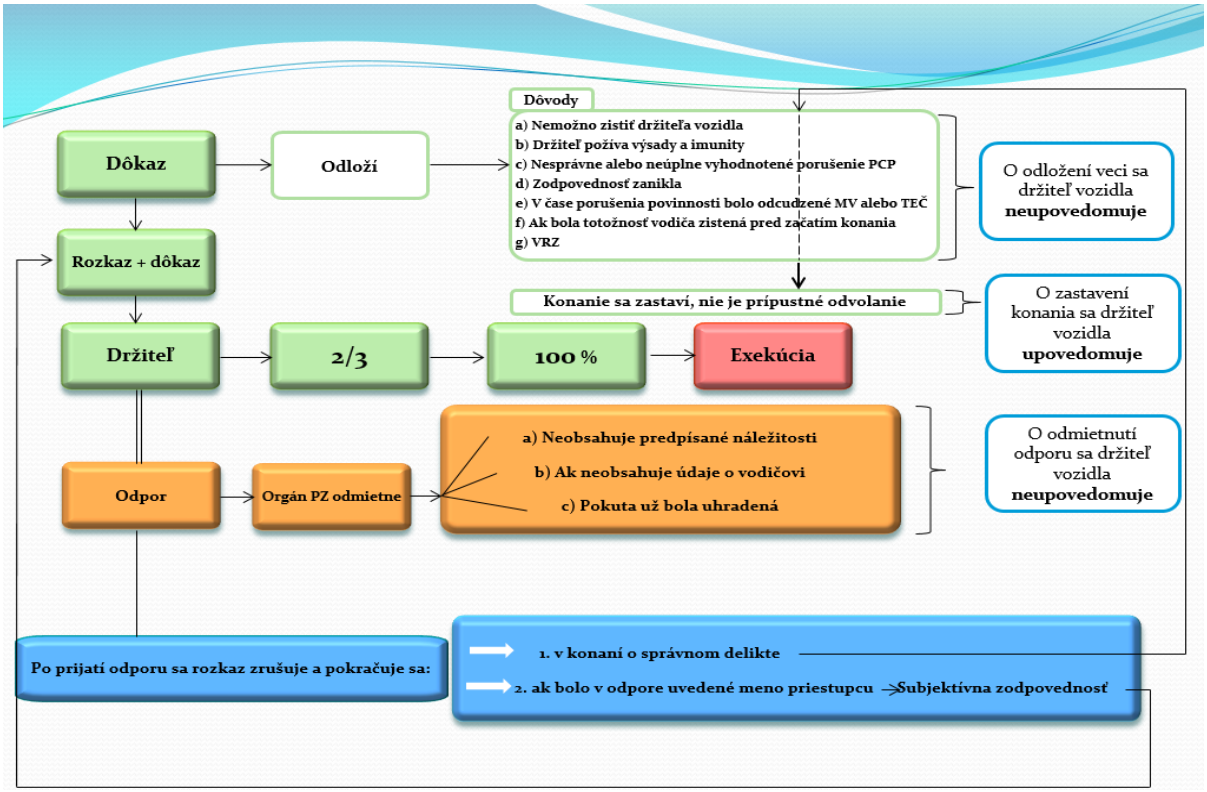

Zdroj: Prezentácia zástupcu riaditeľa Odboru dopravnej polície Prezídia PZ - Automatizovaný dohľad v cestnej premávke.

Okrem už spomínaného by nemala chýbať ani pozitívna motivácia držiteľa vozidla k vybaveniu veci, a to z dôvodov nemožnosti uloženia zákazu činnosti viesť motorové vozidlo (s výnimkou osobitných prípadov); nemožnosti zápisu skutku do evidencie vodičov; nemožnosti orgánu PZ zistiť skutočného vodiča[6] a taktiež pri zaplatení pokuty do 15 dní odo dňa doručenia rozkazu, stačí uhradiť 2/3 z jej sumy a pokuta sa bude považovať za uhradenú v plnom rozsahu.[7] Z uvedených dôvodov je možné predpokladať, že sa zlepší vymáhateľnosť právoplatne uloženej sankcie - pokuty. V blízkej budúcnosti sa predpokladá aj zlepšenie vymožiteľnosti sankcie aj v tom smere, že ak nebude pokuta dobrovoľne uhradená, policajt bude môcť zadržať doklady od vozidla a tabuľku s evidenčným číslom s možnosťou aj použitia technického prostriedku na zabránenie odjazdu dopravného prostriedku (tzv. papuče).

Záverom by sme ešte chceli poukázať na najdôležitejšie fakty týkajúce sa vyvodzovania objektívnej zodpovednosti v cestnej premávke na území Slovenskej republiky. Jej realizácia je uskutočňovaná policajtmi od 01. 07. 2012 a ročne je využitím tohto inštitútu postihnutých priemerne 8 000 prípadov porušenia pravidiel cestnej premávky. Využívanie objektívnej zodpovednosti sa vďaka nedávnemu preloženiu rozkazov o uložení pokuty do úradných jazykov členských štátov Európskej únie a odstráneniu iných technických problémov, rozšírilo aj na zasielanie pokút držiteľom vozidiel do štátov Európskej únie a to na základe získavania údajov o držiteľoch vozidiel evidovaných v štátoch Európskej únie podľa smernice EÚ

[6] KALAŠOVÁ, A. a M. HAMAR, 2015. Vplyv objektívnej zodpovednosti inteligentných dopravných systémov na dopravnú nehodovosť. In: *Podiel Policajného zboru a ostatných zainteresovaných subjektov na napĺňaní cieľov stratégie zvýšenia bezpečnosti cestnej premávky v SR v rokoch 2011 -2020: Zborník z vedeckej konferencie konanej dňa 9.10.2014*. s. 69-75.

[7] *Zákon č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 139b ods.4.*

2015/413, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky. Uvedené zasielanie rozkazov do zahraničia je však momentálne ešte len v prvotnej fáze, a preto je ešte stále vo väčšine uprednostňované vybavenie porušenia pravidiel cestnej premávky na mieste (blokové konanie). No každopádne, čo sa objektívnej zodpovednosti týka môžeme skonštatovať, že ide o veľký posun vpred.

Literatúra

Zákon č. 8/2009 Z. z o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

BIELA KNIHA - Plán jednotného európskeho dopravného priestoru, KOM(2011) 144 v konečnom znení - Brusel, 28.3.2011.

Stratégia zvýšenia bezpečnosti cestnej premávky v Slovenskej republike na roky 2011 až 2020. [online]. [cit. 22. novembra 2018]. Dostupné na internete: file:///C:/Users/ew/Downloads/ NARODNY_PLAN_SR_ PRE_BECEP_2011_2020%20(1).pdf

KALAŠOVÁ, A. a M. HAMAR, 2015. Vplyv objektívnej zodpovednosti inteligentných dopravných systémov na dopravnú nehodovosť. In: *Podiel Policajného zboru a ostatných zainteresovaných subjektov na napĺňaní cieľov stratégie zvýšenia bezpečnosti cestnej premávky v SR v rokoch 2011 -2020: Zborník z vedeckej konferencie konanej dňa 9.10.2014.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 69-75. ISBN-978-80-8054-618-2.

Štatistické ukazovatele služby dopravnej polície. [online]. [cit. 22. novembra 2018]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/?statisticke-ukazovatele-sluzby-dopravnej-policie

Projektový formulár - Objektívna zodpovednosť držiteľa vozidla za porušenie pravidiel cestnej premávky vozidlom, ktoré prevádzkuje.

Keywords: road safety, automated system, objective responsibility, traffic accident rate, strategy of increasing the road safety

Summary

To pay attention to the road safety only by the Police Force is not sufficient. The Ministry of Interior of the Slovak Republic has prepared a project for the introduction of a fully automated system of inferring strict liability in road traffic. We would like to mention that, it is only on the political representation of the Slovak Republic when it will be put into practice. Unfortunately to date this has not happened. The fact, that we are an EU Member State encourages us to do everything to reduce traffic accident rate and their fatal consequences. We would be able to get closer to meeting EU 's global target. Of course, the introduction of a fully automated system of inferring strict liability will represent a large investment cost, but hey can come back many times in the form of saved lives. In countries like Hungary, Austria or France the mentioned system contributed to reduce the number of traffic accidents, especially on critical sections of roads. It undoubtedly protected many lives, health and property of many road users. It just remains to believe, that the political representation of the Slovak Republic will also establish a fully automated system of inferring strict liability in road traffic.

por. Mgr. Dávid Varhoľ
Katedra policajných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
david.varhol@akademiapz.sk

kpt. Ing. Vincent Holubiczky
Katedra európskeho integrovaného riadenia hraníc
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
vincent.holubiczky@akademiapz.sk

Recenzenti:

prof. Ing. Anton Tallo, CSc.; pplk. doc. JUDr. Boris Löffler,PhD.

Štefan Zachar

Definícia hlbokého webu

Anotácia: Autor príspevku, má v úmysle vysvetliť pojem „hlboký web“ a popísať jeho jednotlivé časti. V rámci príspevku v krátkosti objasňuje vznik a vývoj webu ako takého a popisuje prácu vyhľadávačov. Ďalej autor uvádza rozdiely medzi viditeľným a hlbokým webom a možné spôsoby prístupu na šifrované časti webu.

Kľúčové slová: web, viditeľný web, hlboký web, temný web, anonymita, index internetového vyhľadávača

Úvod do problematiky

V súčasnosti sa čoraz viac stretávame s pojmami počítačová kriminalita, kyberterorizmus, zneužitie virtuálnej identity, kyberšikana a podobne. Prostredím na realizáciu týchto činností, sú najčastejšie počítačové siete. Tieto sú tvorené jednotlivými počítačovými systémami, čo v súčasnosti znamená nie len počítače ako také, ale rovnako inteligentné zariadenia (mobilné telefóny, inteligentné hodinky, inteligentné televízory, herné konzoly a podobne) a zariadenia internetu vecí (inteligentné zásuvky, inteligentné žiarovky, bezpečnostné systémy a podobne). Počítačové systémy[1], môžu v prípade počítačovej kriminality vystupovať ako cieľ útoku, prostriedok alebo ako záznamové zariadenie dokumentujúce kriminálnu aktivitu. Kriminálne aktivity sú však málokedy vykonávané na lokálnej úrovni v sieťach LAN[2] alebo PAN[3]. Najčastejšie sa s nimi môžeme stretnúť v sieťach veľkého rozsahu či už MAN[4] alebo WAN[5], ktorej najznámejším a najväčším predstaviteľom je sieť internet. Nakoľko tieto aktivity neprebiehajú len vo viditeľnej časti internetu ale často aj skryte, je potrebné definovať prostredie a týmto prostredím je hlboký web.

Počítačové siete typu WAN

Počítačové siete typu WAN vznikajú poprepájaním viacerých sietí typu MAN alebo LAN. Sieť veľkého rozsahu znamená, že jej prvky presahujú hranice jednej krajiny, čiže prepájajú siete viacerých krajín, prípadne sú celosvetové. Predstava, že internet označovaný ako sieť sietí je jediná počítačová sieť typu WAN by bola mylná. V svetovom kyberpriestore figuruje a koexistuje takýchto sietí viac.

V podstate každá nadnárodná organizácia, ktorá potrebuje pre svoju činnosť počítačovú sieť veľkého rozsahu a zároveň záruku vysokej bezpečnosti v zmysle ochrany pred hackerskými útokmi, či ochrany citlivých dát pred možnými únikmi má vybudovanú vlastnú počítačovú sieť typu WAN a to buď s využitím šifrových prostriedkov alebo bez nich. Podstatné však je že, tieto počítačové siete sú separátne a teda fyzicky oddelené od siete internet aj od iných WAN sietí.

Počítačové siete veľkého rozsahu, sú spravidla nehomogénne teda zložené z počítačových systémov viacerých typov od rôznych výrobcov. Dá sa predpokladať, že prvky hlbokého webu je principiálne možné nájsť okrem internetu aj v iných sieťach WAN, avšak ich skúmanie by nám s veľkou pravdepodobnosťou neumožňovala bezpečnostná politika takýchto sietí, preto sa budeme venovať jeho skúmaniu výhradne v sieti internet.

[1] Serátor, M., 19.6.2018, *Počítačová kriminalita a jej páchatelia a obete* [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://www.epravo.sk/top/clanky/pocitacova-kriminalita-a-jej-pachatelia-a-obete-4113.html
[2] LAN Local area network – lokálna počítačová sieť
[3] PAN Personal area network – osobná počítačová sieť
[4] MAN Metropolitan area network – metropolitná počítačová sieť
[5] WAN Wide area network – sieť veľkého rozsahu

World Wide Web priestor

História[6] vzniku world wide web-u, skrátene webu, siaha do roku 1989 kedy pracovník CERN-u Tim Berners-Lee zverejnil návrh, na riešenie problému zdieľania vedeckých informácií medzi výskumníkmi. Počítačové siete už existovali, no problém bol s triedením a zdieľaním informácií, kedy museli výskumníci prehľadávať zložitú stromovú štruktúru sieťových úložísk. Riešením bol hypertext. Bol omnoho jednoduchší ako ho poznáme dnes a zo začiatku ani neobsahoval grafické prvky. Dôležitou ideou, však bola myšlienka „informácií zrozumiteľných pre ľudí ktoré sú navzájom poprepájané bez obmedzenia“, ktorá bola definovaná už v roku 1965 Tedom Nelsonom. Od tej doby prešiel web značným vývojom, až do podoby akú poznáme dnes.

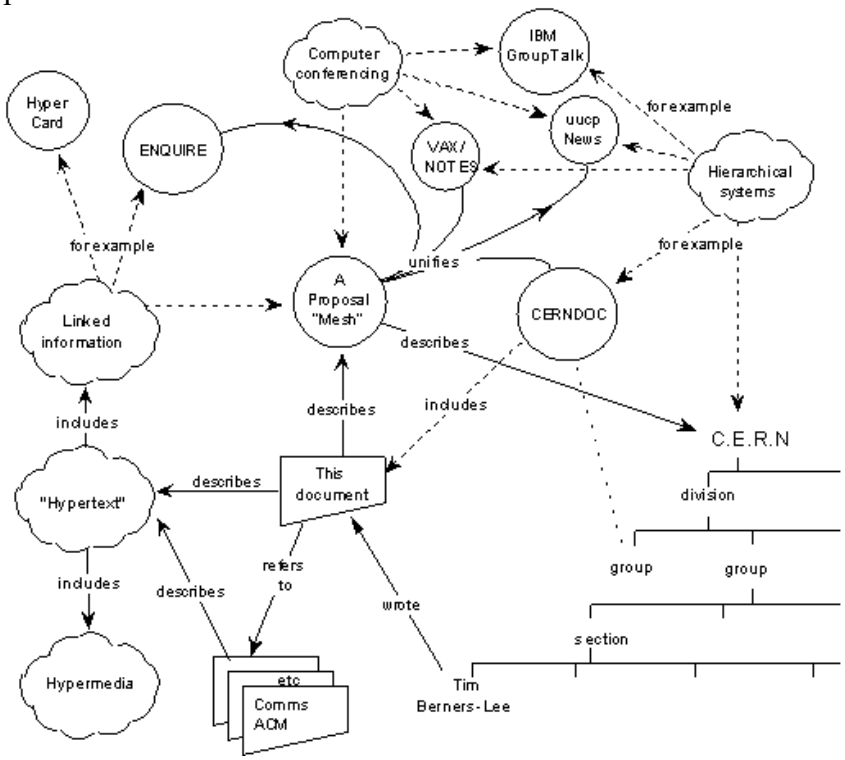

Obrázok 1: návrh riešenia zdieľania dokumentov v CERNe
Zdroj: https://www.w3.org/History/1989/Image1.gif

V povedomí ľudí,, je tento priestor často chápaný nesprávne a jednotlivé názvy sa zamieňajú. Napríklad slovo internet je ponímané ako synonymum slova web čo však v skutočnosti nie je pravda. Web je virtuálny priestor siete internet, ktorého obsahom sú webové stránky, prípadne webové služby.

V začiatkoch webu neexistovali vyhľadávače, ale ručne vytvárané katalógové služby z ktorých najstaršia bola „Virtulal Library“ stále existujúca na adrese http://vlib.org/ vytvorená Timom Bernersom-Leem. Z ponímania hlbokého webu, je táto časť histórie dôležitá nakoľko web bez vyhľadávačov pripomínal hlboký web dneška, len v jednoduchšej forme a so zlomkom zdieľaných informácií, v porovnaní so súčasnosťou. Keďže množstvo web stránok sa veľmi

[6] Berners-Lee, T., Marec 1998, Information Management: A Proposal [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://www.w3.org/History/1989/proposal.rtf

rýchlo zvyšovalo, bolo potrebné nájsť spôsob, ako rýchlo a efektívne vyhľadať požadované informácie.

Riešením sa stali zo začiatku jednoduché typy algoritmov zvané „bot“ čo bolo odvodené od slova robot[7]. Internetové vyhľadávače využívajú botov nazývaných spider, web spider, web crawler a podobne.

Základom internetových vyhľadávačov sú tri časti:

- vyhľadávací bot (spider, crawler),
- index - databáza vyhľadaných stránok,
- vyhľadávací interface – prostredie internetového vyhľadávača.

Index vyhľadávačov, je databáza veľkého rozsahu tvorená vyhľadávacími algoritmami - botmi, ktoré cyklicky prehľadávajú webový priestor. V súčasnosti sú využívané algoritmy s prvkami umelej inteligencie, čo zlepšuje ich efektívnosť a znižuje pravdepodobnosť zacyklenia sa v zložitých štruktúrach web stránok. Cyklus navštevovania existujúcich stránok záleží na ich vyťaženosti a miere aktualizovania.

V prípade, že informácie o web stránkach sú uložené v databáze (indexe) štandardného vyhľadávača, ako sú napríklad google, bing, zoznam, yahoo a podobne znamená to, že sú tieto web stránky vyhľadateľné. Vtedy hovoríme o indexovaných stránkach, ktoré sú súčasťou viditeľného webu. V prípade, že web stránka, alebo webová služba existuje, no v indexe vyhľadávačov sa nenachádza, je súčasťou hlbokého webu.

Hlboký web a jeho kategorizácia

Prevláda mylný názor, že hlboký web je temná strana súčasného internetu a ako taká je neprístupná bežným užívateľom. Skutočnosť je však iná. Ako bude spomenuté ďalej, len časť hlbokého webu tvorí takzvaný temný web alebo tiež dark net. Názory na pomer viditeľného webu ku hlbokému webu sú rôzne, no najčastejšie sa vyskytujú intervaly 4%-10% pre viditeľný web a 96%-90% pre hlboký web. Presné určenie tohto pomeru prakticky nie je možné nakoľko sa sieť internet neustále mení – vyvíja a rovnako sa vyvíja aj počet web stránok či už sú alebo nie sú viditeľné. Pre lepšie pochopenie hlbokého webu sú často používané rôzne vizualizácie. Vizualizácie na nasledujúcich dvoch obrázkoch sa vyskytujú najčastejšie.

[7] Robot predstavuje fyzické zariadenie vykonávajúce automatizovane určenú činnosť – výsledkom práce je niečo materiálne. Bot rovnako vykonáva automatizovane určenú činnosť, avšak vo virtuálnom svete –výsledkom jeho práce sú dáta.

Prvá vizualizácia[8] zobrazuje hlboký web ako more, kde priestor nad hladinou je tvorený viditeľným webom a priestor pod hladinou je hlboký web.

Obrázok 2: vizualizácia hlbokého webu č.1

Druhá vizualizácia[9] je podobná, no zobrazuje ľadovec, ktorého viditeľná časť nad hladinou predstavuje viditeľný web a veľká časť pod hladinou hlboký web.

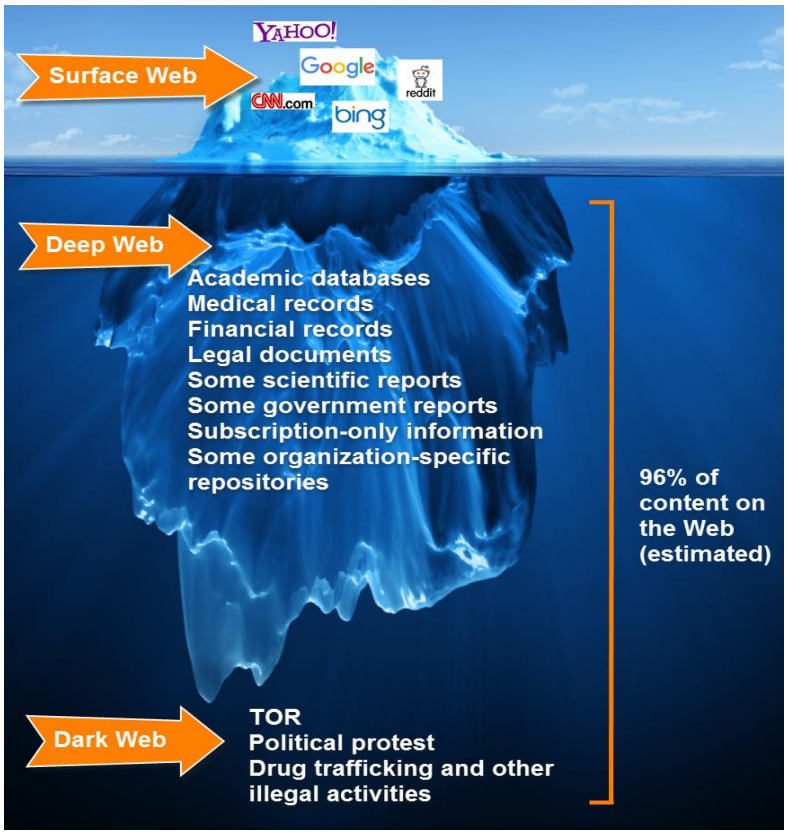

Obrázok 3: vizualizácia hlbokého webu č.2

[8] Kumar, M., 30. mája 2012, What is the Deep Web? A first trip into the abyss [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://thehackernews.com/2012/05/what-is-deep-web-first-trip-into-abyss.html

[9] Techcorps., 31. august 2017, Deep Web: The Hidden Truth of Internet [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://techcorps.in/deep-web-hidden-truth-internet/

Hlboký web je možné vnímať z dvoch uhlov pohľadu. Prvou možnosťou je rozdeliť ho do niekoľkých kategórií v závislosti od príčiny prečo nemôže byť indexovaný vyhľadávačmi:

a) Web stránky nachádzajúce sa za autorizačnou prístupovou bránou. V tomto prípade ide o web stránky, ktoré sú všeobecne známe, a sú aj vyhľadateľné internetovými vyhľadávačmi, avšak len po stránku ktorá vyžaduje overenie mena a hesla, prípadne iných autorizačných prvkov. Typickým príkladom sú stránky slúžiace ako vstupná brána do internetbankingu, webmailu, školské stránky napríklad MAIS, MOODLE, stránky klubov a podobne. Tieto stránky umožňujú vyhľadávacím botom indexovať hlavú – prístupovú stránku, no indexácia ostatných stránok nie je možná na základe ich bezpečnostnej politiky
b) Klasické web stránky s nastavením „noindex“. Ide o bežne prístupné web stránky prostredníctvom doménového názvu alebo IP adresy, avšak s tým rozdielom, že ich vlastník alebo tvorca sa rozhodol že nechce aby boli jeho stránky v indexe vyhľadávačov. Toto je možné dosiahnuť vložením súboru robots.txt[10]. Tento môže obsahovať nastavenie pre vyhľadávače, prípadne pokyn že indexácia nemôže byť vykonaná. Súbor robots.txt sa vkladá do koreňového adresára web stránky. Vyhľadávací boti spravidla rešpektujú túto požiadavku, no nie sú ňou viazaní.
c) Webové služby ktoré potrebujú pre svoju činnosť doplnkový softvér. Typickým príkladom sú peer to peer siete, zdieľané diskové polia, prenos telemetrických údajov a podobne. Patrí sem však aj softvér umožňujúci anonymné prehliadanie webu a rovnako aj vytváranie a udržiavanie anonymných web stránok (koncovka .onion). Patria sem najmä TOR, I2P, Freenet a podobne. Tieto siete sú vytvárané podobne ako peer to peer siete, len s tým rozdielom, že spojenie medzi jednotlivými uzlami je šifrované, prípadne je využívaná technika smerovania paketov zvaná onion routing. Jej princípom je zapuzdrenie jednotlivých paketov do vrstiev podobne ako cibuľa. Odťiaľ názov onion routing, nikedy aj onion network. Počas putovania paketu touto sieťou nie je v jednom momente možné vidieť adresu prijímateľa aj odosielateľa. Stredové uzly nepoznajú pôvodcu paketu a ani cieľovú adresu ale len adresu uzla odkiaľ paket prišiel a adresu uzla cez ktorý posielajú paket ďalej. Výstupný uzol pozná cieľovú adresu no zároveň vie len adresu posledného stredového uzla odkiaľ paket prišiel.

Druhou možnosťou je vnímanie hlbokého webu z pohľadu užívateľov.

- Jednak sú to bežný užívatelia využívajúci rôzne web služby napríklad peer to peer siete, zdieľané úložiská, webmail a podobne.
- Organizácie či už vládne alebo mimovládne prevádzkujúce virtuálne privátne siete
- Priemysel využívajúci internet vecí či telemetriu
- Akademici zdieľajúci svoj výskum
- Disidenti komunikujúci so zahraničím
- Investigatívni novinári komunikujúci s informátormi
- Tajné služby či diplomatický zbor využívajúc šifrovanú komumikáciu

V predchádzajúcej kapitole bolo uvedené, že temný web známy tiež ako dark net je súčasťou hlbokého webu. Temný web je potrebné vnímať v širších súvislostiach. Bolo by nesprávne tvrdiť, že každý kto využíva anonymizačný softvér je kriminálnik. Temný web treba vnímať skôr ako súhrn nelegálnych aktivít ktoré môžu, ale aj nemusia byť realizované prostredníctvom anonymizačných prvkov či softvéru. Napríklad sieť TOR je využívaná aj priemyslom, organizáciami či akademickou obcou na bezpečné zdieľanie dát aj ako ochrana

[10] About /robots.txt: [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: http://www.robotstxt.org/robotstxt.html

pred špehovaním. Sieť TOR bola pôvodne vytvorená disidentami ako spôsob na komunikáciu s okolitými krajinami.

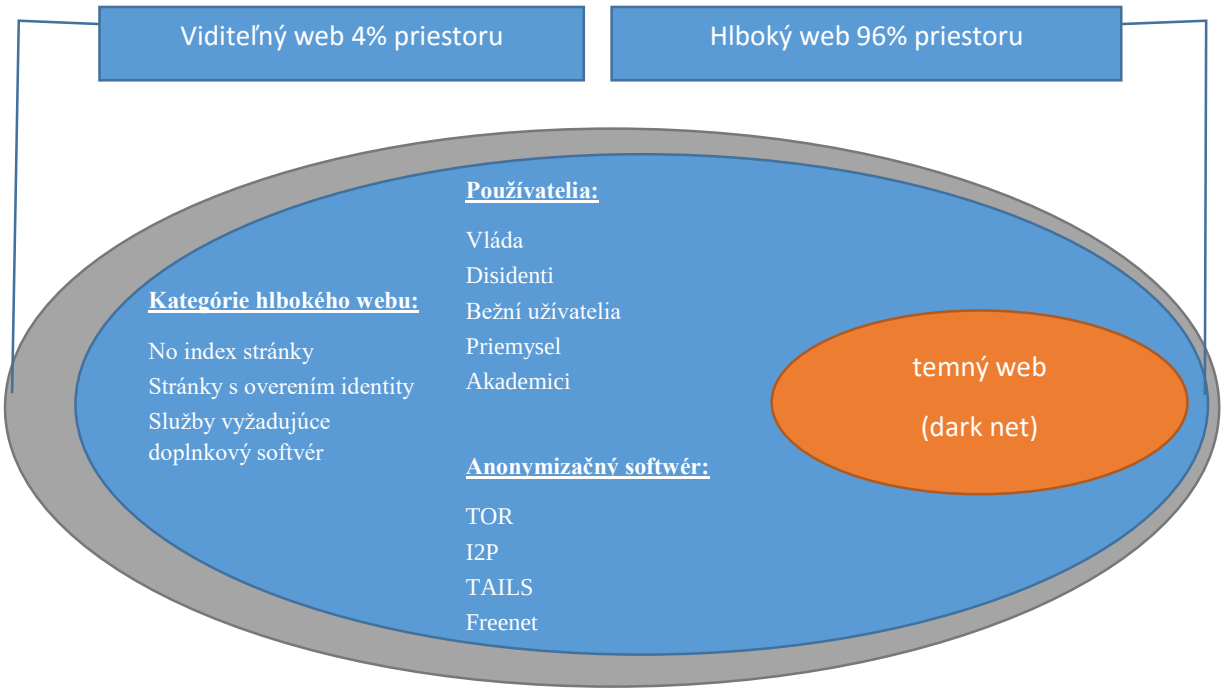

Obrázok 4: vlastná vizualizácia hlbokého webu

V súčasnosti prebiehajú výskumy[11] na nasadenie vyhľadávacích botov so sofistikovanými algoritmami ktoré by boli schopné indexovať určité oblasti hlbokého webu. Keďže však nie je možné nasadiť štandardné vyhľadávacie boty, je vyhľadávanie v hlbokom webe paralelou prvopočiatkov vyhľadávania na webe. Vyhľadávače v hlbokom webe sú rozsiahle katalógy obsahujúce odkazy na jednotlivé stránky. Pridanou hodnotou je neustále overovanie existencie týchto web stránok. Mnohé z týchto katalógov figurujú ako na viditeľnom webe tak aj v anonymných sieťach. Napríklad katalóg „not Evil“ má adresu https://hss3uro2hsxfogfq.onion.to/ vo viditeľnom webe a http://hss3uro2hsxfogfq.onion na sieti TOR. V prípade že sa používateľ pokúša vyhľadávať vo viditeľnom webe je upozornený že nie je spustený anonymný klient siete TOR a nie je možné ho presmerovať na stránky tejto siete.

Definície hlbokého webu sú ponímané z rôznych náhľadov v závislosti na okruhu záujmov, ktoré autorov definícií ovplyvňujú. Oxfordský výkladový slovník uvádza definíciu nasledovne:

„*Definition of Deep Web in English: The part of the World Wide Web that is not discoverable by means of standard search engines, including password-protected or dynamic pages and encrypted networks.*“[12] ide o všeobecnú definíciu zameranú na sieť internet. Podobne je hlboký web definovaný aj na dictionary.com:

[11] Sun, X., 2016, Practical Guides for Data Retrieval in Deep Web Crawling [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://scholar.uwindsor.ca/etd/5869/

[12] English oxford living dictionaries [online]. [cit. 11.04.2019] Dostupné na internete: https://en.oxforddictionaries.com/definition/deep_web

„Deep web - *the portion of the Internet that is hidden from conventional search engines, as by encryption; the aggregate of unindexed websites: private databases and other unlinked content on the deep web.*“[13] rovnako všeobecná definícia zameraná na internet s rozšírením o typy webov.

Niektorí autori popisujú hlboký web z hľadiska funkcií avšak bez komplexných definícií. Napríklad Practical Guides for Data Retrieval in Deep Web Crawling[14] popisuje súčasné možnosti vyhľadávania v hlbokom webe alebo „*The Deep Web: Surfacing Hidden Value*“[15]. Pri vyhľadávaní definície deep web na slovenskom internete môžeme nájsť skôr stránky porovnávajúce hlboký web s dark webom, alebo priamo opisujúce dark web ako podstatnú časť hlbokého webu či jeho synonymum.

Našou snahou je však pokúsiť sa definovať hlboký web v kontexte sietí WAN, neorientovať sa len na internet a zároveň ho neoznačovať ako dark web aj keď ten môže byť jeho súčasťou.

Z uvedených poznatkov, môžeme definovať hlboký web nasledovne:

Hlboký WEB sú prvky siete WAN, ktoré nie sú rozpoznateľné pre vyhľadávacie algoritmy, tým pádom nie je zápis o ich existencii v žiadnom indexe štandardných vyhľadávačov, pričom nemožnosť ich rozpoznania je závislá od bezpečnostnej politiky, alebo rozhodnutia ich tvorcu či vlastníka bez ohľadu na ich obsah.

Záver

Definícia hlbokého webu sa v rôznych prameňoch odlišuje a nie celkom správne uvádza skutočnosti týkajúce sa jeho podstaty. Zhrnutím známych skutočností, bolo možné definovať hlboký web v zmysle potrieb nášho ďalšieho skúmania. Za podstatné je tiež možné považovať vysvetlenie niektorých pojmov a rozdielov týkajúcich sa webu, hlbokého webu či temného webu. Rozvojom počítačových vied, využívaním moderných programovacích jazykov či implementovaním nových interaktívnych služieb napríklad virtuálnych asistentov s prvkami umelej inteligencie či presunom aplikácií z používateľovho počítača do cloudu sa web postupne mení a rozširuje svoje možnosti.

Literatúra

SERÁTOR, M., 19.jún.2018, Počítačová kriminalita a jej páchatelia a obete [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://www.epravo.sk/top/clanky/pocitacova-kriminalita-a-jej-pachatelia-a-obete-4113.html

BERNERS-LEE, T., Marec 1998, Information Management: A Proposal [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://www.w3.org/History/1989/proposal.rtf

KUMAR, M., 30. máj 2012, What is the Deep Web? A first trip into the abyss [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://thehackernews.com/2012/05/what-is-deep-web-first-trip-into-abyss.html

BERGMAN, M. K., 2001, White Paper: The Deep Web: Surfacing Hidden Value [online]. [cit. 11.04.2019]. Dostupné na internete: http://dx.doi.org/10.3998/3336451.0007.104

TECHCORPS., 31. august 2017, Deep Web: The Hidden Truth of Internet [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://techcorps.in/deep-web-hidden-truth-internet/

[13] Dictionary.com [online]. [cit. 11.04.2019] Dostupné na internete: https://www.dictionary.com/browse/deep-web

[14] Sun, X., 2016, Practical Guides for Data Retrieval in Deep Web Crawling [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://scholar.uwindsor.ca/etd/5869/

[15] Bergman, M. K., 2001, White Paper: The Deep Web: Surfacing Hidden Value [online]. [cit. 11.04.2019]. Dostupné na internete: http://dx.doi.org/10.3998/3336451.0007.104

The Ultimate Guide to the Invisible Web: [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://oedb.org/ilibrarian/invisible-web/

About /robots.txt: [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: http://www.robotstxt.org/robotstxt.html

Sun, X., 2016, Practical Guides for Data Retrieval in Deep Web Crawling [online]. [cit. 28.11.2018]. Dostupné na internete: https://scholar.uwindsor.ca/etd/5869/

English oxford living dictionaries [online]. [cit. 11.04.2019] Dostupné na internete: https://en.oxforddictionaries.com/definition/deep_web

Dictionary.com [online]. [cit. 11.04.2019] Dostupné na internete: https://www.dictionary.com/browse/deep-web

Keywords: web, clear web, deep web, dark web (net), anonymity, index of search engine

Summary

The rise of cybercrime within the cyber environment requires increased attention not only for security analysts or ethical hackers but the for police investigation authorities also. The ambiguity of terminology and definition of some concepts, such as the deep/hidden web, may lead to mistakes or problems in coordinating the fight against cybercrime. The topology of computer networks or the correct inclusion of the dark/hidden web within the deep/hidden web environment are defined in this article. The article points the correct perception of the virtual world wide web as an Internet service and not as its synonyms, and at the same time briefly describes its origin and development. Next the distinction between the visible web and the deep web is described, whose principle lies in whether a web page can be searched for in a standard search index or not. The deep web section and its categorization describe its most frequent visualizations and its own visualization in the form of a diagram. The diagram shows the distribution of the site as perceived by the author, and each category and component is described in the text. The author explains how to perceive the dark web in the context of the deep web, and points out ways in which the use of anonymous elements in the deep web can be perceived. In the end of the article, the author describes a deep web definition.

Mgr. Štefan Zachar
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: stefan.zachar@akademiapz.sk

Recenzenti:

doc. RNDr. Ľudmila Gregušová, CSc.; mjr. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.

Názov: Vedecká konferencia doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, 2. ročník

Vydavateľ: Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Zostavovateľ: Mgr. Lucia Siváčková, LL.M., Oddelenie vedy a vedeckých projektov, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Vydanie: prvé, rok 2019

Rozsah: 362 strán, 1 147 549 znakov vrátane medzier

ISBN 978-80-8054-825-4

EAN 9788080548254